1

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКА ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
(вул. Університетська,16, м. Харків, 61003)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з наукової роботи УІПА
д.т.н., проф.
_____Олександр КУПРІЯНОВ
«__» грудня 2020 р.

УДК 374;377.4;37.02;371;378.046-021.68:377.7
№ держреєстрації: **0119U101770**

ЗВІТ
про науково-дослідну роботу по темі № 19-01 ДБ
«Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності»
(заключний)

Керівник групи з наукової діяльності
к.т.н. _____ Олександр ЧЕРНИШЕНКО

Науковий керівник НДР,
завідувач кафедри креативної педагогіки
і інтелектуальної власності
д.пед.н., проф. _____ Вадим ЛУНЯЧЕК

Рукопис завершено 20 грудня 2020 року

Результати роботи розглянуто на засіданні Науково-технічної ради УІПА
протокол № 5 від 23.12.2020 р.

Харків – 2020

2

СПИСОК АВТОРІВ

Керівник НДР, (головний науковий співробітник) д. пед.н., проф.	Вадим ЛУНЯЧЕК (зміст, вступ, р. 1.1-1.5, 2.3, 3.1-3.4, 3.6, 3.7, 4.1, 5.3 висновки)
Провідний науковий співробітник, д.фарм.н., проф.	Рита САГАЙДАК-НІКІТЮК (р. 1.2)
Провідний науковий співробітник, д. фіз.-мат., проф.	Олеся НЕЧУЙВІТЕР (р. 4.6)
Старший науковий співробітник, к.пед.н., доц.	Наталія РУБАН (р. 1.5, 2.5,3.1,3.3, 3.4, 3.6, 4.6, 5.3)
Старший науковий співробітник, к.т.н., доц.	Володимир Рубашка (р.1.3, 2.4, 5.1)
Старший науковий співробітник, к.фарм.н., доц.	Валерія ТІМАНЮК (р. 4.5, 4.7, 5.2)
Старший науковий співробітник, к.н.держ.упр., доц.	Наталія ФЕСЕНКО (реферат, р. 2.1, 3.1, 4.1 список джерел до розділу 5)
Старший науковий співробітник, к.ек.н.	Юлія ЧЕРНЕНКО (р. 2.4, 3.7, 5.3)
Старший науковий співробітник, к.пед.н., доц.	Тетяна БОНДАРЕНКО (р. 2.2)
Старший науковий співробітник, к.юр.н.	Дарья ТИХОНОВА (р. 1.3)
Молодший науковий співробітник	Оксана ДЕГТЯРЬОВА (р. 3.7)
Старший науковий співробітник, к.т.н., доц.	Даніїл ШМАТКОВ (р. 3.2)
Старший науковий співробітник, к.юр.н.	Алла БРОВДІЙ (р. 2.3, 4.1, 4.2, 5.2)
Молодший науковий співробітник, к.юр.н.	Олександр НИЖНИК (р. 3.5)

3

Молодший науковий співробітник, к.пед.н., доц..	Сергій БЕЛЯЄВ (р. 4.6)
Молодший науковий співробітник	Вікторія БРУЄВА (р. 4.1,) список джерел до розділу 4)
Молодший науковий співробітник	Надія КРАВЧУК (р. 2.5, 3.2,5.1)
Молодший науковий співробітник	Олександр КУЛАКОВСЬКИЙ (р. 2.3, 4.1- 4.4, 5.2)
Молодший науковий співробітник	Наталія ВОРОБЬОВА (список джерел до розділу 1, р. 4.7)
Молодший науковий співробітник	Ірина ТАРАСЕНКО (список джерел до розділу 1, р. 3.6)
Молодший науковий співробітник	Алла ОСТАПЕНКО (список джерел до розділу 2, р. 1.4)
Молодший науковий співробітник	Лариса ФОМЕНКО (список джерел до розділу 2, р. 1.2)
Молодший науковий співробітник	Ольга ГОРНОСТАЄВА (список джерел до розділу 3, р. 3.5)
Молодший науковий співробітник	Наталія БАЦУЛА (список джерел до розділу 3, р. 3.3)
Молодший науковий співробітник	Альона БИКОВА (р. 2.3)
Молодший науковий співробітник	Вікторія ВОРОНІНА (р. 2.4)
Інженер	Наталія СУХІНА (список джерел до розділу 4, бібліографія, технічна обробка)

РЕФЕРАТ

Звіт про НДР містить вступ, _5_ розділів, висновків, _37_ рис., _76_ табл., _2_ додатків (додаток Б оформлено окремим томом і містить 78 стор.), списку використаних джерел (170 джерел по розділу 1, 94 джерела по розділу 2, 118 джерел по розділу 3, 156 джерел по розділу 4, 98 джерел по розділу 5). Загальний обсяг роботи становить 496 с., з них основного тексту 330 сторінок.

Мета роботи – створення теоретичних та методичних основ підвищення кваліфікації працівників освіти в сфері інтелектуальної власності та розробка відповідної технології, що дозволить забезпечити перехід навчального закладу в режим інноваційного розвитку.

Об'єкт дослідження – процес підвищення кваліфікації працівників освіти у сфері інтелектуальної власності.

Предмет дослідження – теоретичні та методичні основи забезпечення процесу підвищення кваліфікації працівників закладів освіти у сфері інтелектуальної власності.

Методика дослідження – становить сукупність прийомів і способів наукового аналізу, доцільність застосування яких визначається специфікою об'єкта і предмета дослідження. Її зміст складають як загальнонаукові, так і спеціалізовані методи пізнання.

Результати та їх новизна. У дослідженні вперше розроблено моделі, алгоритми та технології підвищення кваліфікації працівників освіти в сфері інтелектуальної власності, що є вимогою часу після вступу в дію Закону України «Про освіту» та відповідних підзаконних актів, які унормували диверсифікацію освітніх послуг у цій царині, зокрема, це:

– концептуальні моделі: підвищення кваліфікації: працівників освіти в сфері інтелектуальної власності; підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладі загальної середньої освіти. Ці моделі теоретично обґрунтовують диверсифікацію процесів підвищення кваліфікації працівників освіти (в тому числі в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності).

– компетентнісні моделі: працівника закладу загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності; випускника педагогічного закладу вищої освіти в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності, які є, відповідно, складовими інтегральних компетентнісних моделей працівників освіти та випускників ЗВО. Ці сегменти сформовані на межі правової, інноваційної, економічної та інших спеціальних компетентностей і дозволяють забезпечити охорону та захист інтелектуальної власності педагогічного працівника. Результати навчання (підвищення кваліфікації) передбачені при створенні цих моделей є специфічними та можуть бути досягнуті за умов виконання спеціально розроблених навчальних планів, програм тощо.

– моделі: підвищення кваліфікації педагогічних працівників шляхом трансферу технологій; процесу формування компетентностей науково-педагогічних працівників ЗВО у сфері інтелектуальної власності; системи підвищення кваліфікації працівників освіти в сфері інтелектуальної власності.

Представлені моделі обґрунтовують нові форми та методи підвищення кваліфікації працівників освіти, зокрема у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності в умовах диверсифікації відповідних освітніх послуг. Особливий акцент зроблено на процедурі трансферу педагогічних технологій, яка робить технології доступними для широкого кола користувачів, що сприяє подальшому використанню і відтворенню цих технологій у закладах освіти.

– алгоритми: планування обсягів підвищення кваліфікації педагогічних працівників; дій керівника ЗЗСО щодо управління процесом підвищення кваліфікації педагогічних працівників; самооцінки компетентностей педагогічного працівника з урахуванням його професійних потреб; проведення підвищення кваліфікації в сфері інтелектуальної власності. Розроблені алгоритми сприяють ефективній організації процесу підвищення кваліфікації працівників освіти, в тому числі у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Їх створення було обумовлено змінами в нормативно-правовому забезпеченні процесу підвищення кваліфікації педагогічних кадрів і потребою в оновленні існуючих у цій царині процедур.

– технології формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної Розроблені технологій стосуються трьох цільових груп педагогічних і керівних працівників ЗЗСО, випускників педагогічних ЗВО, науково-педагогічних працівників ЗВО.

– факторно-критеріальні моделі: «Оцінки рівня сформованості компетентності вчителя ЗЗСО в сфері інтелектуальної власності», «Оцінки рівня сформованості компетентності випускника закладу вищої освіти в сфері інтелектуальної власності», «Оцінки рівня сформованості компетентності науково-педагогічних працівників ЗВО в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності», «Оцінки здатності вчителя брати участь в створенні інноваційних освітніх технологій і розробок», «Оцінки здатності вчителя ідентифікувати об’єкти інтелектуальної власності у власних розробках з метою подальшого оформлення на них охоронних документів», «Оцінки здатності забезпечувати високий рівень академічної доброчесності», «Оцінки здатності ідентифікувати об’єкти інтелектуальної власності у власних розробках з метою подальшого оформлення на них охоронних документів» та ін. Ці факторно-критеріальні моделі є інструментом оцінювання сформованості професійної компетентності в сфері охорони і захисту інтелектуальної власності у різних професійних груп працівників освіти.

У НДР також визначено єдину систему закономірностей і принципів підвищення кваліфікації працівників освтіи у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності, відповідні форми та методи, що використовуються в цьому процесі. Одним із результатів роботи стало удосконалення існуючої системи підготовки та підвищення кваліфікації в сфері управління інтелектуальною власністю. Авторами було також створено та удосконалено низку навчальних курсів у системі дистанційного навчання Moodle.

У процесі виконання роботи набули подальшого розвитку механізми комерціалізації об’єктів інтелектуальної власності у ЗВО та понятійно-термінологічний апарат процесу підвищення кваліфікації працівників освіти в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

Впровадження результатів НДР – впроваджено у діяльність Харківського національного педагогічного університету імені Г.С,Сковороди (довідка № 11 від 05.01.20211 р.), Харківської державної академії фізичної кукльтури (довідка про впровадження № 954/01-19 від 30.12.2020 р.), Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (довідка про впровадження № 20/86-48-199 від 30.12.2020 р.), Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (довідка про впровадження № 218/2020 від 29.12.2020 р.), Управління освіти Основ`янського району м. Харкова (довідка про впровадження № 01-09/2439-20від 31.12.2020 р.), Управління освіти Холодногірського району м. Харкова (довідка про впровадження від 31.12.2020 р. № 01-26/2027/20), Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 66 (довідка про впровадження від № 01-63/4 04.01.2021 р.), Комунального закладу «Харківська гімназія № 169 Харківької міської раи Харківської області (довідка про впровадження від 30.12.2020 р. № 179).

Ключові слова: працівники системи освіти; інтелектуальна власність; підвищення кваліфікації; охорона і захист прав; концептуальна модель, алгоритм; факторно-критеріальна модель.

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ…… 4
ВСТУП…… 10
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ СИСТЕМИ ОСВІТИ В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ…… 17
1.1. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників системи загальної середньої освіти у розвинених країнах світу …….. 17
1.2. Підвищення кваліфікації працівників системи вищої освіти в умовах глобалізації…….. 30
1.3. Концептуальні моделі підвищення кваліфікації працівників освіти у сфері інтелектуальної власності та їх практична реалізація……..... 38
1.4. Компетентнісний підхід як методологія професійного розвитку працівника освіти……..... 57
1.5. Підвищення кваліфікації працівників системи освіти шляхом трансферу технологій ……..…….. 69
РОЗДІЛ 2. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ПОХІДНА ДОТРИМАННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ…… 75
2.1. Академічна доброчесність в університетах Північної Америки та Європи: політики та практики для підвищення якості освіти…… 75
2.2. Засоби запобігання та боротьби з проявами академічної і наукової недоброчесності в університетах Австралії …..... 81
2.3. Академічна доброчесність як чинник забезпечення якості вищої освіти в Україні ……..…… 89
2.4. Академічна доброчесність як складова внутрішньої системи забезпечення якості освіти у ЗВО …… 105
2.5. Академічна доброчесність як складова внутрішнього забезпечення якості освіти в закладі загальної середньої освіти ……..……..…… 110/
РОЗДІЛ 3. ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ТА ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ…… 119
3.1. Підвищення кваліфікації працівників закладів загальної середньої освіти України в сфері інтелектуальної власності: виклики в умовах реформування …….. 119
3.2. Захист об`єктів інтелектуальної власності в закладах загальної середньої освіти: проблеми на сучасному етапі ……..... 136
3.3. Компетентнісна модель працівника закладу загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності як складова процесу формування його інтегральної компетентності……..……... 144

3.4. Формування компетентності в сфері захисту прав інтелектуальної власності у працівників закладів загальної середньої освіти в процесі підвищення кваліфікації……..... 157
3.5. Підвищення кваліфікації вчителів у сфері інтелектуальної власності в умовах диверсифікації освітніх послуг …….. 167
3.6. Оцінювання сформованості компетентності в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у працівників закладів загальної середньої освіти засобами кваліметрії ……..... 176
3.7. Професійна компетентність педагогічних працівників закладів професійно-технічної освіти як необхідна умова подальшого розвитку галузі…….. 185
РОЗДІЛ 4. ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ…… 194
4.1. Сучасний стан і проблеми підвищення кваліфікації працівників ЗВО у сфері інтелектуальної власності ……. 194
4.2. Захист прав інтелектуальної власності у закладах вищої освіти…… 215
4.3. Компетентність випускника ЗВО в сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності як складова його компетентнісної моделі ……... 222
4.4. Оцінювання сформованості компетентності в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у випускників закладів вищої освіти засобами кваліметрії ……..…… 241
4.5. Формування компетентності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації 253
4.6. Оцінювання сформованості компетентності в сфері інтелектуальної власності у викладачів ЗВО засобами кваліметрії . 268
4.7. Управління інтелектуальною власністю в закладах вищої освіти як умова мотивації науково-педагогічних працівників до поліпшення їх компетентності в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності..... 277
РОЗДІЛ 5 ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТИ В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ…… 283
5.1. Технологія формування компетентності в сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності вчителів в процесі підвищення кваліфікації ……... 283
5.2. Технологія формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних закладів вищої освіти…… 297
5.3. Підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти в сфері інтелектуальної власності: закономірності, принципи, педагогічні умови та основи

технології…… 312
ВИСНОВКИ…… 325
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….…… 331
Література до розділу 1…….. 331
Література до розділу 2…….. 343
Література до розділу 3……. 350
Література до розділу 4…… 360
Література до розділу 5…… 372
ПЕРЕЛІК НАУКОВИХ, НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ ПРАЦЬ, ВИДАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ ……. 380
Монографії, підручники, посібники……. 380
Перелік опублікованих статей у виданнях, що індексуються в наукометричній базі даних Scopus та/або Web of Science (або Index Copernicus для суспільних та гуманітарних наук)……. 381
Перелік опублікованих англомовних статей та тез доповідей у матеріалах міжнародних конференцій, що індексуються науково-метричними базами даних WoS або Scopus…… 384
Статті у журналах, що включені до переліку наукових фахових видань України…… 385
Перелік опублікованих охоронних документів на об'єкти права інтелектуальної власності України ……. 389
Публікації у матеріалах конференцій, тезах доповідей та виданнях, що не включені до переліку наукових фахових видань України…… 391
Теми захищених дисертацій і ті, підготовлені до захисту…… 399
ПЕРЕЛІК ОРГАНІЗАЦІЙНИХ, МЕТОДИЧНИХ ТА НАУКОВИХ ЗАХОДІВ, ПРОВЕДЕНИХ ЗА ТЕМОЮ РОБОТИ……. 401
ДОДАТОК А «ДОВІДКИ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ»……. 407
Довідка Харківського Національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди…… 408
Довідка Харківської державної академії фізичної культури…… 410
Довідка Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця…….. 411
Довідка Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II 411
Довідка Управління освіти Основ`янського району м. Харкова…… 413
Довідка Управління освіти Холодногірського району м. Харкова…… 415
Довідка Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів 66……. 417
Довідка Комунального закладу «Харківська гімназія № 169 Харківської міської ради Харківської області……. 418
ДОДАТОК Б «АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ «ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ОЧИМА ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТИ» (за результати соціологічного опитування) – *оформлено окремим томом (78 стор.)*

ВСТУП

Представлена науковій спільноті робота є результатом науково-дослідної роботи за темою № 19-01 ДБ «Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності». Автори виходили з того, що зміни, які відбулися в нормативно-правовому забезпеченні системи освіти в останні роки, вступ у дію Законів України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII, «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII, «Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020 року № 651-XIV, Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» від 21.08.2019 р. № 800 та інших документів суттєво активізували потребу в розробці наукового підґрунтя процесів диверсифікації підвищення кваліфікації працівників освіти з урахуванням глобальних тенденцій розвитку освіти та особливостей національних освітніх систем.

Розвиток освітніх систем сьогодні має інноваційний характер, оскільки саме вони генерують сьогодні фахівців нового покоління, що спроможні ефективно працювати в умовах становлення економіки знань. Працівники системи освіти в процесі своєї роботи генерують сьогодні численні інтелектуальні продукти, що потребують своєї охорони, захисту відповідних авторських прав тощо. Разом із тим, спроможність працівників освіти забезпечити дотримання відповідних процедур знаходиться на низькому рівні, особливо це стосується системи загальної середньої освіти. Більш підготовленими в цій царині є науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти, але, як правило, більшість із них мають фрагментарні знання із зазначеної проблематики й, відповідно, потребують поліпшення їх професійної компетентності за цим напрямом.

Слід також акцентувати увагу на низькому рівні загальної культури суспільства щодо охорони і захисту прав інтелектуальної власності, похідною якої є низька правова культура працівників освіти щодо захисту своїх і використання чужих напрацювань. Усе зазначене спонукало колектив авторів, що складається, переважно, з представників кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії, системно розглянути окреслену вище проблему для всіх рівнів освіти, базуючись на основних засадах компетентнісного підходу як методологічній основі представленого дослідження. У процесі дослідження були використані також основи теорії моделювання педагогічних процесів та теорії педагогічних вимірювань тощо. Надані теоретичні висновки підкріплені результатами емпіричних досліджень, що були проведені в процесі підготовки монографії. Слід підкреслити, що представлена робота є першою спробою у вітчизняній науці комплексно дослідити процеси формування у працівників освіти компетентності в сфері інтелектуальної власності.

У першому розділі розглянуто теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти в сфері інтелектуальної власності. Проаналізовано досвід надання освітніх послуг щодо підвищення кваліфікації

працівників освіти в зарубіжних країнах, висвітлено як його організаційно-управлінські, так і змістові засади. Надані матеріали висвітлюють процеси як на рівні загальної середньої, так і вищої освіти. Представлено досвід відповідної діяльності у провідних університетах світу в країнах Європи, Північної Америки і Східної Азії.

У розділі представлені моделі й алгоритми підвищення кваліфікації працівників освіти, які дозволять поліпшити динаміку відповідних процесів за рахунок надання керівникам закладів освіти та науково-педагогічним працівникам дієвих інструментів для практичної діяльності. Зокрема наведено концептуальну модель підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО). Представлено низку розроблених алгоритмів, зокрема алгоритм дій керівника ЗЗСО щодо управління процесом підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Окрема увага приділена проблематиці, що пов'язана з модернізацією навчальних планів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в умовах упровадження кредитно-накопичувальної системи та надання повноважень замовникам освітніх послуг вибирати тематику підвищення кваліфікації за результатами процесу самооцінювання їх професійної компетентності як головного пріоритету. У розділі надано також модель підвищення кваліфікації педагогічних кадрів шляхом трансферу технологій, що створює нові умови та можливості як для об'єктів, так і для суб'єктів підвищення кваліфікації. Наголошується на необхідності створення потужних банків даних педагогічних технологій, що розробляються в Україні та за її межами, та Web-порталів для поліпшення отримання відповідних інформаційних матеріалів споживачами послуг із підвищення кваліфікації працівників освіти.

Важливою складовою розділу є висвітлення особливостей застосування компетентнісного підходу в процесі професійного розвитку працівників освіти на сучасному етапі. Акцент зроблено на висвітленні компетентнісного підходу як методології створення індивідуальних траєкторій удосконалення професіоналізму кожного працівника освіти в процесі підвищення кваліфікації. Підґрунтям для цього є процес самооцінювання професійної компетентності згідно з вимогами Закону України «Про освіту» 05.09.2017 р. № 2145-VIII та інших підзаконних актів. Доведено, що в основі цієї процедури повинна бути спеціально створена компетентнісна модель професійного розвитку педагогічного працівника та окремі педагогічні технології, метою яких є формування або поліпшення певної компетентності за результатами проведення самооцінювання. Окрему увагу приділено також дотриманню принципу комплексного оцінювання професійної компетентності та її складових як умови досягнення запланованих результатів навчання, наведені спеціальні приклади. У розділі наголошується на необхідності створення відповідних педагогічних технологій саме в системі післядипломної педагогічної освіти, що набуло своєї актуальності в умовах диверсифікації процесів підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних кадрів. Окрема увага приділена процедурі трансферу педагогічних технологій. Наголошено також на необхідності формування системного бачення процесів оцінювання окремих компетентностей у осіб, що здійснюють викладацьку діяльність і є суб'єктами надання освітніх послуг у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Другий розділ присвячено актуальній сьогодні проблемі – забезпеченню академічної доброчесності, яка є похідною дотримання прав інтелектуальної власності в сучасному суспільстві. Зокрема висвітлено досвід відповідної роботи в університетах Північної Америки, Європи та Австралії з метою їхньої подальшої адаптації та впровадження в систему забезпечення якості освіти в закладах вищої освіти (ЗВО) України. У розділі висвітлені ретельно продумані й детально розроблені процедури забезпечення академічної недоброчесності в зарубіжних університетах, які суттєво впливають на репутацію закладів освіти й покликані підвищувати якість професіональної підготовки випускників. Особлива увага приділена європейському досвіду, де існує практика розробки відповідних загальнонаціональних стандартів для вищої освіти.

У другому розділі також розглядаються питання розвитку принципів академічної доброчесності як складової внутрішньої системи забезпечення якості освіти у ЗВО України. Наголошується, що при аналізі академічної доброчесності необхідно враховувати два найважливіші моменти. Перший –носіями якостей академічної доброчесності є учасники освітнього процесу – професорсько-викладацький склад, споживачі освітніх послуг, керівний та навчально-допоміжний склад закладів освіти тощо. Другий – саме академічна доброчесність багато в чому є тим чинником, який забезпечує якість освіти. Таким чином, морально-етичні якості учасників освітнього процесу фактично вмонтовані у внутрішню систему забезпечення якості освіти закладів освіти. Розвиток людського капіталу розглядається як важливий напрям упровадження принципів академічної доброчесності, а отже, і розвитку внутрішніх систем забезпечення якості освіти.

Значне місце посідає **третій розділ,** де розглядається процес підвищення кваліфікації працівників загальної середньої та професійно-технічної освіти в сфері інтелектуальної власності. У розділі представлені результати першої частини соціологічного дослідження «Інтелектуальна власність очима освітян», проведеного на замовлення кафедри креативної педагогіки та інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії. Представлені матеріали дозволили обґрунтувати необхідність формування в працівників загальної середньої освіти в Україні компетентності в сфері інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації як умови успішного реформування системи освіти в Україні та нарощування інноваційного потенціалу країни.

У розділі розглянуті актуальні проблеми захисту прав інтелектуальної власності в закладах загальної середньої освіти на основі аналізу їх поточної діяльності. Представлені напрацювання відображують шкільний і районний рівні управління освітою. Зокрема розглянуто групи об’єктів творчої праці вчителів і керівників освіти, які підлягають захисту як їх інноваційні об’єкти. Доведено, що створення дієвої системи підвищення кваліфікації для вчителів і керівників освіти у цій царині є нагальною вимогою часу. Авторами підкреслено необхідність комерціалізації певних аспектів творчої роботи педагогічних працівників. Наголошено на тому, що захист прав інтелектуальної власності вчителя на його твори сприятиме зростанню поваги до нього з боку суспільства, що є надзвичайно актуальним в умовах реалізації Концепції нової української школи. Важливими є дані, що відображують динаміку надання освітніх послуг з диверсифікації

підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Україні, зокрема дослідження, проведені авторами на прикладі освітньої системи м. Харкова. Дослідження було реалізовано у співпраці з Основ'янським районним управлінням освіти Харківської міської ради.

У третьому розділі обґрунтовується важливість створення окремих модулів в межах 30 годин (1 кредиту) для формування певних спеціальних компетентностей працівників освіти за результатами самооцінювання. Наголос зроблено на формування у них спеціальної компетентності в сфері інтелектуальної власності, що підвищує індивідуальну самооцінку працівників та стимулює подальший інноваційний розвиток закладів загальної середньої освіти. Підкреслюється важливість теоретико-методичного та змістовного обґрунтування наповнення окремих модулів та визначення їх місця у загальному концепті підвищення кваліфікації в межах кожної окремої програми. Окрема увага приділена ролі Web-сайтів закладів вищої освіти у цьому процесі.

Авторами вперше розроблено і представлено компетентнісну модель вчителя закладу загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності. Надано також організаційно-управлінський блок у структурі компетентності керівника закладу загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності. Представлені матеріали дозволяють суттєво скоригувати навчальні плани професійної підготовки майбутніх вчителів і плани підвищення кваліфікації працівників закладів загальної середньої освіти, що є особливо актуальним у процесі диверсифікації цих процесів в освітній системі України. Детально висвітлено кожен компонент компетентності працівників освіти в сфері інтелектуальної власності згідно з усталеною структурою компетентності (знання, уміння, навички, професійно важливі якості). Увага акцентована на необхідності формування компетентності працівників освіти в сфері інтелектуальної власності як елементу створення внутрішньошкільних систем забезпечення якості освіти у тій частині, де мова йде про додержання академічної доброчесності учасниками освітнього процесу.

Окрема увага приділена педагогічним працівникам професійно-технічних навчальних закладів щодо їх базових знань з основ охорони і захисту прав інтелектуальної власності, представлені рекомендації щодо формування компетентності працівників ПТНЗ та їх вихованців у сфері дотримання, оформлення та захисту прав інтелектуальної власності для прискорення інноваційних процесів у професійно-технічній освіті. Це питання розглядається також як складова оцінювання професійної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів у контексті реформування всієї галузі. Акцент зроблено на необхідності розробки уніфікованої системи оцінки їх професійної компетентності згідно з відповідною структурою. Актуалізуються також питання щодо необхідності розробки сучасних моделей управління галуззю професійно-технічної освіти як однієї з важливих умов реформування всією системою освіти.

Вагомим напрацюванням є матеріали, що висвітлюють процес оцінювання професійної компетентності працівників ЗЗСО в сфері інтелектуальної власності засобами кваліметрії. Доведено також актуальність створення процедур вимірювання сформованості окремих компетентностей педагогічних працівників

у межах формування й удосконалення протягом життя їх інтегральної професійної компетентності. Авторами вперше розроблено факторно-критеріальну модель «Оцінка рівня сформованості компетентності вчителя ЗЗСО в сфері інтелектуальної власності».

У четвертому розділі розглянуті питання підвищення кваліфікації працівників вищої освіти в сфері інтелектуальної власності, зокрема висвітлені результати другої складової соціологічного дослідження «Інтелектуальна власність очима освітян», які відображують ситуацію на прикладі провідних ЗВО м. Харкова. Результати цього дослідження дозволили з'ясувати виклики щодо захисту інтелектуальних розробок у ЗВО, спроможність до цієї діяльності науково-педагогічних працівників та їх побажання щодо форм і методів підвищення кваліфікації.

Важливим аспектом представлених матеріалів є аналіз позиції респондентів щодо питань, пов'язаних з управлінням процесом охорони і захисту прав інтелектуальної власності, в тому числі чинників, що впливають на підвищення рівня цього процесу й становлення культури захисту інтелектуальної власності взагалі.

У розділі встановлено також суб'єктний склад, зміст та об'єкти інтелектуальної власності в ЗВО, узагальнено види правовідносин у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у вищій освіті в Україні. Зазначено, що вид та форма об'єктів інтелектуальної власності залежить від напрямків, в межах яких проводять дослідження відповідні структурні підрозділи, а також спеціальностей, в рамках яких здійснюється підготовка студентів у цих закладах освіти.

Доведено, що відсутність чіткого розуміння поняття «оригінальність», що застосовується до таких об'єктів авторського права, як частина твору у вигляді речення, словосполучення тощо, значно ускладнює розуміння учасниками відносин у сфері захисту авторських прав сфери поширення правового захисту та визначення способу захисту порушених прав інтелектуальної власності, зокрема у вигляді плагіату. Зазначене зумовлене в першу чергу законодавчими змінами щодо забезпечення якості освіти та введення до обігу поняття «академічний плагіат», які хоча не прямо, проте опосередковано торкаються питань охорони та захисту авторських прав. З метою визначення меж відповідальності за порушення авторських прав проведено порівняння понять «академічний плагіат» та «плагіат».

Важливим аспектом матеріалів, що представлені в четвертому розділі є розроблена вперше компетентнісна модель випускника ЗВО в сфері інтелектуальної власності як складова моделі, що відображує інтегральну професійну компетентність випускника. На основі цієї моделі авторами розроблено факторно-критеріальну модель оцінювання рівня професійної компетентності випускника педагогічного ЗВО в сфері інтелектуальної власності, яка теж розроблена вперше. Корисною складовою цієї моделі є авторський інструментарій, що використовувався для оцінювання за представленими критеріями.

Завершують розділ питання підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників ЗВО у сфері інтелектуальної власності. Зокрема представлено щодо

сфери інтелектуальної власності: мотиви та фактори успішності підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників ЗВО, модель системи підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників ЗВО, алгоритм проведення підвищення кваліфікації, наведено приклади програми підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників ЗВО тощо. Авторами представлено також модель процесу формування компетентностей науково-педагогічних працівників ЗВО у сфері інтелектуальної власності.

На основі цих напрацювань розроблена і представлена факторно-критеріальна модель оцінювання рівня професійної компетентності науково-педагогічного працівника в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Ця модель дозволяє не тільки виміряти реальний рівень професійної компетентності працівників ЗВО, а й сформувати пропозиції щодо їх подальшої індивідуальної траєкторії професійного розвитку.

Останній підрозділ четвертого розділу присвячено проблемам управління інтелектуальною власністю в закладах вищої освіти, доведено, що результативність цього процесу залежить від правильної мотивації науково-педагогічних працівників щодо поліпшення їх компетентності в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Представлено алгоритм управління інтелектуальною власністю в ЗВО.

У **п`ятому розділі** висвітлюється технологічне забезпечення підвищення кваліфікації працівників освіти в сфері інтелектуальної власності, що стало логічним завершенням дослідження. Зокрема, представлені напрацювання за трьома напрямами – це технології формування компетентності в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у працівників системи загальної середньої освіти, випускників педагогічних закладів вищої освіти – майбутніх учителів, науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти. Представлені в розділі педагогічні технології чітко структуровані й детально описані, що дозволяє відтворити їх у будь-якому закладі середньої чи вищої освіти з метою формування у споживачів освітньої послуги професійної компетентності в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

Узагальнюючи висвітлене вище, наведемо точку зору В. Базилевича та інших авторів, які підкреслюють актуальність та продуктивність міждисциплінарних досліджень інтелектуальної власності. Вони вказують на важливість врахування того, що успішна реалізація їхнього потенціалу потребує вирішення низки методологічних та інституційно-організаційних проблем. Феномен досліджень у сфері формування культури інтелектуальної власності в нашій країні привертає увагу представників різних наук. Зокрема філософи досліджують проблеми імплементації інтелектуальної власності у соціальну реальність, її ролі та значення в духовному розвитку людства; економісти приділяють першочергову увагу проблемам функціонування ринку інтелектуальної власності, механізмам її оцінювання та комерціалізації; юристів цікавлять питання правового врегулювання відносин володіння, розпорядження і користування результатами інтелектуальної діяльності, забезпечення їхньої надійної охорони та захисту. Від авторів роботи наголосимо на ролі педагогічної науки у формуванні відповідної культури у населення України, починаючи з навчання у закладах загальної середньої освіти, потім під час здобуття середньої

та вищої професійної освіти та взагалі в межах реалізації концепції навчання протягом життя. Основою цього процесу є формування компетентності працівників освіти в сфері інтелектуальної власності.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ СИСТЕМИ ОСВІТИ В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників системи загальної середньої освіти у розвинених країнах світу

Диверсифікація системи післядипломної педагогічної освіти в Україні в контексті вимог Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII актуалізувала потребу в дослідженнях відповідного закордонного досвіду. Перехід в Україні від однополюсної системи, центром якої були інститути післядипломної педагогічної освіти, до розгалуженої системи освітніх послуг щодо професійного розвитку педагогічних працівників, зокрема шляхом підвищення їхньої кваліфікації, потребує створення низки нових механізмів як організаційного, так і змістовного супроводження цих процесів у контексті глобалізаційних тенденцій розвитку освіти. Вирішення зазначеного питання може бути суттєво прискорене шляхом використання напрацювань національних освітніх систем країн, що показують високі результати у міжнародних порівняльних дослідженнях якості освіти.

Порівняльні педагогічні дослідження в Україні представлені роботами таких вітчизняних учених, як: С. Коваленко, М. Красовицький, О. Локшина, Н. Мукан, О. Овчарук, О. Огієнко, Л. Пуховська, А. Сбруєва, С. Сисоєва, І. Соколова, Г. Щука та ін.

Стан і тенденції професійного розвитку педагогічних працівників у контексті розвитку національних освітніх систем зарубіжних країн висвітлено в роботах таких вітчизняних і зарубіжних учених: Я. Бондарук, В. Бріллер, О. Габелко, Т. Кошманова, Н. Мукан, Г. Хатюшина (США, Канада); О. Бочарова, О. Козлова, К. Корсак, О. Кузнєцова, В. Лащихіна, Ю. Несін, С. Синенко (Західна Європа); С. Бочаров, Н. Дзюбишина, Т. Ключкович, Л. Кнодель, Т. Кристопчук, І. Маріуц, К. Хоменко, С. Шаркевич (Східна Європа); Н. Боревська, С. Гала, Н. Джгун, Ю. Зіятдінова, Л. Калашник, Н. Котельнікова, Лу Шаньшань, Мей Ханьчен, А. Савіна, Су Цзюньянь, Чжан Лун (Китайська Народна Республіка) та ін. Питання використання зарубіжного досвіду для вдосконалення вітчизняної післядипломної педагогічної освіти останнім часом активно обговорюється в електронному просторі [42; 65].

Разом із тим слід навести точку зору О. Огієнко про те, що хоча українська освіта дорослих і має певні традиції, але останнім часом вона розвивається та трансформується досить стихійно, а порівняльні дослідження в галузі освіти дорослих тільки розпочинаються [95, с. 115].

Аналіз робіт українських компаративістів за регіональним принципом дозволяє з’ясувати певні загальні тенденції у функціонуванні систем післядипломної педагогічної освіти. Так, ґрунтовною є робота Л. Пуховської та інших дослідників щодо трансформацій післядипломної освіти в умовах євроінтеграції, в якій надано аналіз низки нормативно-правових документів і освітніх проектів, що активно реалізуються Європейською спільнотою. Автори

накреслили фактично дорожню карту для подальшого розвитку післядипломної освіти в Україні з урахуванням європейського досвіду [92].

Актуальною в контексті положень Закону України «Про освіту», що стосуються сертифікації вчителів, є робота Я. Бондарук щодо ролі підвищення кваліфікації вчителів США в процесі їх ресертифікації, де наголошується на тому, що найголовнішим завданням освітньої системи США є професійна підтримка учителів, що практикують [6]. Проблеми підвищення кваліфікації вчителів у США розглядає О. Габелко [17].

Окремо слід звернути увагу на фундаментальні роботи А. Сбруєвої, присвячені реформуванню освіти англомовних країн, у яких вона висвітлює професійно-орієнтовані реформи в цих національних системах освіти [85]. Ґрунтовно розглядаються проблеми професійного розвитку вчителя в наукових дослідженнях Н. Мукан, які стосуються переважно США, Канади і Великої Британії [77; 78].

Останнім часом збільшилась кількість досліджень щодо професійного розвитку вчителів у КНР, серед них слід виділити дисертаційне дослідження Чжан Луна щодо особистісно-професійного розвитку вчителів у системі безперервної педагогічної освіти Китаю та інші роботи цього автора [125]. Серед вітчизняних науковців це роботи Н. Котельнікової, які знайшли своє концентроване вираження в її дисертаційному дослідженні, що висвітлює систему післядипломної освіти вчителів у Китаї [46].

Разом із тим, аналіз наукової літератури за тематикою, що розглядається, статистичних матеріалів, веб-сайтів організацій, що надають послуги у сфері післядипломної педагогічної освіти, дозволяє зробити низку узагальнень і висновків, що представлені нижче.

Метою цього розділу є аналіз наукових і статистичних матеріалів щодо професійного розвитку вчителів у зарубіжних країнах з метою з'ясування існуючих глобальних тенденцій і надання рекомендацій для поліпшення трансформацій у системі післядипломної педагогічної освіти України згідно до вимог Закону України «Про освіту» [100].

Зауважимо, що в зарубіжних іншомовних джерелах не існує єдиного визначення терміна «підвищення кваліфікації педагогічних працівників» або «професійний розвиток учителів». Зокрема на цьому наголошує Л. Пуховська, яка вказує, що для позначення професійного розвитку вчителів у світовій науковій літературі використовуються різні терміни, зокрема розвиток вчителя (teacher development), розвиток кар'єри (career development), розвиток персоналу (staff development), розвиток людських ресурсів (human resource development), професійний розвиток (professional development), неперервна освіта (continuing education), освіта упродовж життя (lifelong learning) та ін. В її роботі наведено ґрунтовний аналіз цих понять у працях зарубіжних авторів [95, с.123]. В той же час аналіз численних джерел свідчить, що одним із найбільш доцільних термінів, що використовуються в англомовних виданнях, за проблематикою, що розглядається, слід вважати «further training for teaching personnel».

Питаннями професійного розвитку вчителів опікуються численні національні та міжнародні організації, зокрема Інститут ЮНЕСКО щодо навчання протягом життя [168], Організація економічного співробітництва та

розвитку (ОЕСР) та ін. [159].

Розглянемо існуючу практику підвищення кваліфікації педагогічних працівників у провідних країнах світу, освітні системи яких потужно розвиваються. Так, на формування сучасної системи професійного розвитку вчителів у Сполучених Штатах Америки суттєво також вплинули освітні реформи, новітній етап яких розпочався після 1983 р., коли було опубліковано національну доповідь «Нація під загрозою» («Nation at risk»). Автори доповіді робили висновок, що зниження рівня освіти погіршить конкурентоспроможність США на світових ринках. Реформації продовжилися і після прийняття адміністрацією Президента Джорджа Буша-молодшого федерального закону «Жодної дитини поза увагою» (No Child Left Behind Act (NCLB), який набув чинності 8 січня 2002 року. Цей закон зобов'язав штати вводити освітні стандарти і вживати заходів щодо поліпшення успішності учнів, в тому числі через активний професійний розвиток вчителів. В умовах децентралізації влади підвищення кваліфікації учителями вимагають департаменти освіти всіх штатів. Значна відповідальність покладається на керівництво шкільних округів, яких у США налічується більше ніж 13,5 тис.

Періодичність її є різною, але, як правило, в середньому складає близько 5 років. Учителі набирають необхідні години у залікову книжку, куди заноситься форма підвищення кваліфікації і витрачений на неї час. В Техасі це 130 годин на 5 років. Ця норма діє з 1997 року. Вона є необхідною для отримання документа, що дає право викладати наступні 5 років, тобто є ключовою в процесі ресертифікації [56; 155].

Розглядаючи процес ресертифікації, Я. Бондарук вказує, що цей процес передбачає проходження годин професійного розвитку для вчителів, які передбачають відвідування семінарів, конференцій, додаткових курсів у коледжі, аналіз власної педагогічної діяльності і своїх колег, написання наукових статей і книг, менторство, прослухування навчальних курсів і отримання кредитів у акредитованих ВНЗ. У деяких штатах важливе місце має тестування й екзаменування професійних знань і вмінь практикуючого вчителя. Кількість годин професійного розвитку та їх змістовне наповнення варіюється у кожному штаті [7]. У вітчизняній науковій літературі процес оцінювання педагогічної компетентності викладача у США висвітлено недостатньо, при цьому увага акцентується переважно на вищій школі [35].

У звіті щодо професійного розвитку вчителів у США і за кордоном також вказується, що на сучасному етапі у США переважають такі форми підвищення кваліфікації вчителів, як:

– робота з коучами (досвідченими методистами) та менторами (особливо на початковому етапі роботи вчителя);

– участь у літніх таборах з підвищення кваліфікації вчителів;

– конференції та семінари в інших закладах системи загальної середньої освіти;

– конференції, семінари та інші заходи, що проводяться на базі закладів, які не працюють у галузі освіти (наприклад, семінари з розвитку навичок співпраці, з ризик-менеджменту тощо);

– створення робочих груп для вирішення важливих педагогічних питань

[157].

Н. Мукан на основі проведеного компаративно-педагогічного аналізу вказує, що у Великій Британії, Канаді та США професійний розвиток учителів загальноосвітніх шкіл ґрунтується на відповідній нормативно-правовій базі, державних стандартах педагогічної професії (В. Британія, США) й професійного розвитку (США), кодексах професійної поведінки та компетентності педагогів (Канада), навчальних планах і програмах, які розробляються в умовах системи неперервної педагогічної освіти з урахуванням державної політики і затверджуються в установленому порядку, визначають його змістовне наповнення, зважаючи на вимоги міжнародного освітнього простору до компетентності сучасного педагога [78, с. 204].

Зокрема у США практикують:

– обов'язкове підвищення кваліфікації (курси в університетах, конференції, семінари, тренінги). Час на них відводиться у позанавчальний час, але як частина загального навантаження. Відшкодовуються витрати на дорогу, на оплату участі у заходах тощо);

– підвищення кваліфікації у колективі (співпраця у робочих групах, колективний аналіз проблем, професійний обмін досвідом, менторство);

– підвищення кваліфікації для вчителів-початківців (допомога досвідчених колег, знижене навантаження, менторство);

– підвищення технологічної та комп'ютерної грамотності вчителів у школі [157].

Організаційно-методичними основами підвищення кваліфікації вчителів у США, за Г. Хатюшиною, є короткотермінові і довготермінові безкоштовні курси (літні, вечірні, курси вихідного дня) при університетах, коледжах, великих школах з відривом і без відриву від роботи; тематичні конференції і семінари при шкільних округах, агенціях, науково-дослідних установах, університетах; супутникові освітні канали тощо. У своєму дисертаційному дослідженні автор наголошує, що в системі підвищення кваліфікації вчителів США є найбільш ефективними такі особистісно-орієнтовані професійно-освітні технології: супервайзерство, професійно-модулюючі тренінги, модульні технології, технології професійного партнерства. Навчання можна переривати на будь-якому етапі і потім поновлювати. Взагалі ж Г. Хатюшина виділила такі етапи у розвитку системи підвищення кваліфікації вчителів у США:

– п*ерший етап* (1940–1960). У зв'язку з високим рівнем децентралізації влади держава на федеральному рівні не фінансувала і не контролювала освіту. Курси підвищення кваліфікації були при коледжах і університетах, практично всі вони працювали на платній основі. Більшість курсів опікувалося підвищенням спеціально-предметного рівня малокваліфікованих вчителів;

–*другий етап* (1960–1980). Відбувалося становлення системи післядипломної педагогічної освіти. Воно проходило за рахунок організації нових форм підвищення кваліфікації (коротко- і тривалотермінових курсів при університетах і педагогічних коледжах), а також формування на федеральному і місцевому рівні державного апарату управління і фінансування. Активно починають розвиватися Бюро і Агенції підвищення кваліфікації; Національний інститут освіти; Національний науковий фонд тощо;

третій етап (з 1980-х років і до цього часу) направлений на удосконалення системи підвищення кваліфікації вчителя: диверсифікацію навчального процесу, обробку нових освітніх методик, встановлення зворотнього зв'язку в системі «учитель-учень». Взято курс на підготовку творчого активного вчителя [121].

А. Сбруєва вказує, що програми професійного розвитку вчителів у США будуються у відповідності до певних стандартів, перш за все розроблених Національною радою професійного розвитку персоналу (NSDC). Фінансова і адміністративна відповідальність за здійснення професійного розвитку вчителів розподілена між штатами та навчальними округами. Традиційними формами професійного розвитку вчителів у США є вже згадані вище: короткострокові курси та семінари; професійні конференції, що організовуються департаментом освіти штату; літні школи, курси, що організуються за підтримки спонсорів; додаткові навчальні курси, в яких вчителі беруть участь для отримання додаткових кредитів, необхідних для ресертифікації або в рамках магістерських програм. До нових форм професійного розвитку вона відносить: створення учительських мереж; створення шкіл якості, професійний розвиток за рахунок засобів електронної комунікації. Автор робить наголос на розвитку лідерських якостей у вчителів і залучення їх до науково-дослідної роботи [108, с. 286–293].

Н. Мукан підкреслює, що саме стандарти професійного розвитку вчителів забезпечують систему планування, організації, управління та оцінювання професійного розвитку вчителів американських шкіл у системі неперервної педагогічної освіти, обумовлюють політику їх професійного розвитку та розвитку відповідних програм [77, с.174].

У США значна увага приділяється дослідженню викликів, пов'язаних із подальшим розвитком системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Так, у 2008 році Федеральний інститут досліджень з питань освіти провів дослідження у 90 школах у великих містах щодо підвищення кваліфікації працівників. Отримані результати показали, що третина опитуваних проходила підвищення кваліфікації на літніх інтенсивних курсах (35 годин), ще третина отримала 60 годин навчання у себе в школі під керівництвом досвідчених колег, остання третина отримала 13 годин професійного навчання, що було організоване місцевими шкільними округами.

У 2009 році уряд США виділив 4,35 млрд доларів на підтримку програм з підвищення ефективності освіти. Значну частину цих коштів було направлено на підвищення кваліфікації вчителів. Протягом 200 –2007 років у США функціонувала державна програма підвищення кваліфікації для вчителів математики, яка дала значні позитивні результати і в залежності від форми навчання передбачала термін навчання орієнтовно від 45 до 300 годин навчання (9-12,5 кредитів). У середньому ж учитель в США витрачає близько 49 годин на рік для підвищення кваліфікації, але в залежності від штату ця цифра може змінюватися від 14 до 100 годин. Як правило, курси підвищення кваліфікації мають певну тематичну направленість (предметну, в залежності від дисципліни, яку викладає вчитель; використання ІТ-технологій в навчальному процесі; особливості управління різними аспектами навчального процесу; робота з учнями з обмеженими можливостями; робота з учнями, які не досить добре володіють англійською мовою тощо) [156].

Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у Канаді теж обумовлено специфікою децентралізації управління освітніми системами. Десять канадських провінцій і три території мають цілком автономні системи освіти. Алгоритм підвищення кваліфікації вчителів і змістовне наповнення відповідних програм переважно визначають місцеві органи управління освітою. Фінансування переважно здійснюються за кошти місцевих бюджетів. Зокрема Н. Мукан вказує, що згідно із діючим законодавством провінцій Канади кожна загальноосвітня школа розробляє щорічний план професійного розвитку вчителів [77, с.153].

Разом із тим, А.Сбруєва наголошує, що безпосередню відповідальність за професійний розвиток учителя несуть навчальні округи. Вони організують систему курсів, навчальних сесій, для чого вчителям надаються спеціальні педагогічні дні, кількість яких відрізняється у різних провінціях. Канадський вчитель має право вибору форм та змісту свого професійного розвитку [108, с. 294–295].

Н. Мукан, А. Сбруєва та інші фахівці з проблем професійного розвитку вчителів у англомовних країнах вказують, що систему безперервної освіти Канади складають такі інституції: університети, департаменти освіти, шкільні ради (офіційні працедавці вчителів), регіональні центри викладання, волонтерські предметні асоціації вчителів, спілки вчителів, приватні консультанти, організації, що надають послуги з дистанційної освіти. Зокрема університети пропонують тематичні курси та семінари. Професійні асоціації організовані переважно на предметній основі, учительські професійні спілки та ін. пропонують курси, семінари, друковані видання, інформацію он-лайн, консультації тощо. Активно поширюється передовий педагогічний досвід. Важливим напрямом діяльності є залучення приватних консультантів за контрактом для удосконалення певних аспектів діяльності шкіл. Окремі провінції практикують підвищення кваліфікації на основі затверджених директором школи індивідуальних планів професійного розвитку. Значного розвитку набуло створення вчительських он-лайн спільнот [77, с. 15; 108, с. 295–298; 139]. Вимоги щодо кількості годин для підвищення кваліфікації педагогічних працівників є різними. У деяких провінціях вимагають від викладачів 100 годин професійного розвитку протягом п’яти років [139].

Для Канади, як і для інших країн, досвід яких ми розглядаємо, є характерним залучення вчителів до професійного розвитку безпосередньо на робочому місці. Особлива увага в цьому процесі приділяється новим учителям, що прийшли працювати в школу. Наприклад, згідно з вимогами Міністерства освіти провінції Онтаріо, у межах програми «The New Teacher Induction Program» такий учитель протягом перших 12 місяців викладання в школі повинен пройти два оцінювання, що відзначається у відповідному сертифікаті. Наставниками таких учителів за програмою на добровільній основі виступають досвідчені вчителі [161].

Програми навчання реалізуються в школі, де працює новий вчитель. Провідну роль у цих програмах відіграють директори шкіл, які сприяють формуванню викладацького професійного досвіду й навичок. Розвиток міцних професійних відносин між директорами й вчителями-початківцями, між вчителями і їхніми наставниками є вкрай важливим у професійному розвитку. Для супроводження програми від Міністерства освіти провінції призначається

куратор, який відповідає за контроль якості реалізації програми у школах, сприяння проведенню зустрічей на широкий загал і звітування Департаменту щодо впровадження програми [162].

Активно поширюються в країні також дистанційні форми підвищення кваліфікації. Деякі аспекти цього процесу розглянуто в дисертаційному дослідженні О. Борзенко, присвяченому організації дистанційного навчання студентської молоді в Канаді під час розгляду досвіду університетів Ватерлоо, Атабаски, Британської Колумбії, телеуніверситету Квебеку та інших [8].

Усталена система роботи з підвищення кваліфікації вчителів склалася сьогодні і в розвинених країнах Європи. Підкреслимо, що у більшості цих країн час на підвищення кваліфікації закладено у загальну кількість робочого часу вчителя [157].

Розглядаючи систему професійного розвитку вчителів Великої Британії, Н. Мукан вказує, що організація неперервної педагогічної освіти педагогів має децентралізований, локальний характер. Професійний розвиток учителів загальноосвітніх шкіл забезпечують інституції вищої освіти, університети, центри підвищення кваліфікації при місцевих органах управління освітою, школи [77, с.133]. А. Сбруєва пише, що провідними формами непевного професійного розвитку вчителів у В. Британії є: використання каскадної форми навчання, що передбачає організацію кількох рівнів взаємного навчання у межах спеціально створеної єдиної національної інфраструктури реформ; форми професійного росту, пов’язані з певним етапом кар’єрного росту вчителів; шкільні форми підвищення кваліфікації вчителів, зміст яких визначається потребами удосконалення роботи конкретної школи; індивідуальне підвищення кваліфікації, що відповідає особистим інтересам та професійним потребам конкретного вчителя (отримання магістерського ступеня, відвідування навчальних курсів у ВНЗ чи курсів, що організувала місцева освітня адміністрація). Особливу увагу привертають такі форми, як: стипендії для вивчення кращого педагогічного досвіду, програми вивчення міжнародного досвіду, програми творчих відпусток тощо [108, с. 275–279]. О. Заїр-бек, вказує, що у Великій Британії розроблені п’ятирівневі програми підвищення кваліфікації, які відповідають рівням кваліфікації вчителів: новачок – просунутий молодий вчитель – фахівець – знавець – експерт [33]. Зокрема адаптація молодих педагогів відбувається через пробний рік і т’юторінг. В останні роки відзначється зростання консультаційних послуг для шкільних педагогів [126].

Політика департаментів освіти у В. Британії передбачає певну кількість годин для кожного вчителя у програмах професійного розвитку. Наприклад, за інформацією Департаменту освіти Шотландії, щорічно вчителі мають присвячувати підвищенню кваліфікації мінімум 35 годин [142]. Важливим є також те, що школи повинні щорічно звітувати про використання коштів витрачених на професійний розвиток вчителів.

У Німеччині підвищення кваліфікації переважно відбувається в академіях або інститутах підвищення кваліфікації. С. Шаркевич пише, що суттєву увагу цьому процесу приділяють професійні спілки і асоціації, міжнародні організації тощо. У Німеччині це церква, банки, видавництва, тобто підвищення кваліфікації педагогічних кадрів має державно-громадський характер. Активно розвивається в

країні післядипломна он-лайн освіта педагогів. Серед інноваційних форм підвищення кваліфікації в Німеччині виділяють модераторство, педагогічне проектування, блочно-модульне навчання, ігрові технології навчання, конкурсний рух тощо [126].

Система підвищення кваліфікації вчителів у Франції ґрунтовно розглянута в дисертаційному дослідженні Ю. Несіна. Він вказує, що підходи до підвищення кваліфікації вчителів у цій країні, як і у Великій Британії, зумовлені рівнем професіоналізації вчителів. Керівництво всіма аспектами неперервної освіти вихователів і вчителів Франції продовжує здійснювати уряд за посередництва великої адміністративної піраміди, верхівкою якої є Міністерство національної освіти, а основою – розгалужені місцеві органи управління освітою і контролю за діяльністю навчально-виховних закладів.

Післядипломна педагогічна освіта Франції має три форми – формальну, неформальну і дистанційну. Підвищення кваліфікації вчителів відбувається в значній мірі на базі інститутів підготовки вчителів I.U.F.M. та академій, що є центром освітньої діяльності певного департаменту. У другій половині XX ст. були організовані також навчальні гуртки, ресурсні й інформаційні центри, педагогічні бібліотеки, які створені й керовані волонтерськими групами викладачів. Відбувається постійне підвищення ролі університетів і закладів аналогічного рівня у справі післядипломної підготовки освітян. Ця система постійно трансформується [81]. Одним із сучасних підходів до підвищення рівня майстерності педагогів Франції є проведення симпозіумів, колоквіумів, творчих майстерень, конференцій, оприлюднення публікацій із узагальненням певного професійного досвіду тощо[81; 126].

Ю. Несін вказує, що згідно з діючою у Франції нормативно-правовою базою повна тривалість усіх періодів післядипломного навчання за кошти бюджету чи підприємства з початку активного професійного життя працівника і до часу виходу на пенсію має становити один рік або 1200 годин, якщо підвищенням кваліфікації не переривається виконання виробничих чи службових обов'язків [81].

Актуальними є матеріали, оприлюднені П. Салбергом щодо підвищення кваліфікації вчителів Фінляндії, яка побудувала одну з найефективніших освітніх систем у світі. Він вказує, що професійний розвиток і програми підвищення кваліфікації вчителів не узгоджені з первинною педагогічною освітою. Відповідальність за задовільнення потреб вчителів з підвищення кваліфікації покладена на місцеві органи, які надають щороку кожному учителю три обов'язкові дні для професійного розвитку. Разом із тим, вчителі чи директори шкіл самі вирішують, скільки додаткового часу та на який тип професійного розвитку потрібно [106, с. 137]. Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у Фінляндії в значній мірі відбувається на базі університетів, академій, навчальних центрів [126].

У Фінляндії, як і у більшості країн розглянутих у цій роботі, має місце непропорційне фінансування професійного розвитку вчителів з боку місцевої влади. Разом із тим, П. Салберг підкреслює, що школи можуть бути мотивованими знизити операційні витрати, наприклад на підручники, опалення й технічне обслуговування, і скерувати заощаджені кошти на пріоритетний

розвиток учителів. Слід також сказати, що органи управління освітою в Фінляндії значну увагу приділяють проведенню досліджень у сфері підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Автор наводить результати низки таких досліджень. Так, державне дослідження, проведене Університетом Ювяскюля 2007 року, з'ясувало, що в середньому вчителі впродовж кожного року приділяли професійному розвитку сім робочих днів (або 50 годин), і майже половину з цього – коштом особистого часу. Згідно зі звітом Міністерства освіти Фінляндії за 2009 рік, участь фінських учителів у заходах професійного розвитку не досягала задовільного рівня. Національне опитування освітян виявило, що станом на 2013 рік 80 % фінських учителів упродовж попереднього року брали участь у тому чи іншому різновиді професійного розвитку тощо.

У державному бюджеті Фінляндії зазвичай передбачено 30–40 мільйонів доларів США щорічно на професійний розвиток учителів і директорів шкіл через різні форми університетських курсів і підвищення кваліфікації. Уряд визначає напрям бажаного навчання, виходячи з поточних потреб державного освітнього вдосконалення. Місцеві органи управління освітою щороку рівномірно інвестують аналогічні суми у професійний розвиток своїх освітян. Разом із тим, опитування NFLIS від OECP підтвердило тенденцію: показник участі у професійному розвитку серед фінських учителів середньої школи становив 79 %. У цій сфері Фінляндія відстає від багатьох інших країн: середній показник у країнах OECP, за даними цього дослідження, становив 88 % [106, с.137–139].

У більшості розвинених країн Далекого Сходу підвищенню кваліфікації педагогічних працівників приділяється значна увага. Наприклад, у Північній Кореї та Японії передбачено 20 годин на тиждень для взаємовідвідування і обговорення занять, педагогічних нарад тощо. Крім того, 100 годин на рік уряд додатково оплачує вчителям для проходження курсів підвищення кваліфікації, що, як правило, перевищує державну підтримку у США і європейських країнах [157].

Значна увага професійному розвитку вчителів приділяється в Китайській Народній Республіці, де діє викладацький ценз. Держава встановила відповідний рівень підготовки для викладачів різних категорій: викладачі початкової школи – середнє педагогічне училище і вище, викладачі неповної середньої школи – вище спеціальне педагогічне училище або інші профільні університети, викладачі середньої школи вищої категорії – вищий педагогічний інститут за даним профілем і вище. У КНР існують чіткі кваліфікаційні нормативи при прийомі вчителів на роботу, які вони повинні підтверджувати через певні проміжки часу. Відповідальність за це ведуть відділи освіти відповідних місцевих органів влади [69].

У процесі підвищення кваліфікації в КНР є значним вплив держави. Зокрема, Мей Ханьчен вказує, що ще в «Програмі дій з розвитку освіти на 2003–2007 роки» педагогічній освіті був присвячений цілий розділ, зокрема: ст. 8 Реалізація «Проекту будівництва системи якісних учительських і управлінських кадрів», в якій передбачалося зокрема сприяння навчанню упродовж усього життя. Складовою частиною цього процесу стало створення «Проекту Всекитайського союзу користувачів електронної мережі підготовки вчителів» [79].

Чжан Лун вказує, що післядипломна педагогічна освіта в Китаї представлена як курсовим підвищенням кваліфікації, так і різноманітними формами роботи в міжкурсовий період. Перепідготовка вчителів і претендентів на вчительські посади в Китаї здійснюється на базі інститутів удосконалення вчителів та інститутів підвищення кваліфікації. Крім того, в педагогічних вишах і середніх училищах, у педагогічних дослідних установах за результатами самостійної підготовки можна скласти кваліфікаційний іспит.

Інститути удосконалення учителів беруть на себе в основному перепідготовку вчителів для початкової школи, інститути підвищення кваліфікації – для середнього ступеня освіти. В інститутах удосконалення учителів педагоги мають можливість отримати освіту очно, заочно й у вигляді короткотермінового стажування терміном до трьох років. В інститутах підвищення кваліфікації є можливість навчання в дистанційному режимі (у тому числі за допомогою телевізійних і дистанційних курсів). Спеціальні курси існують також у загальних університетах та університетах для дорослих [125].

Н. Котельнікова у своєму дисертаційному дослідженні виділяє такі п’ять етапів у розвитку системи післядипломної педагогічної освіти в КНР:

– період зародження організаційних форм підвищення кваліфікації вчителів (1951–1958 рр.);

– період кризи, викликаної політикою «великого стрибка» і «культурною революцією» (1958–1977 рр.);

– період відновлення та формування системи підготовки та підвищення кваліфікації вчителів (1977–1990 рр.), що характеризувався створенням мережі закладів ППО, головною метою яких було вирішення проблеми величезного браку кваліфікованих учителів загальноосвітніх шкіл;

– період розвитку післядипломної освіти вчителів як важливої ланки в структурі неперервної педагогічної освіти (1990–1999 рр.);

– період вдосконалення та подальшого розвитку системи післядипломної освіти вчителів (1999 р. – по теперішній час), який характеризується впорядкуванням та структуруванням ППО, підтримкою концепції наступності базової та післядипломної освіти, застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, упровадженням інноваційних форм та методів організації процесу підвищення кваліфікації вчителів [46].

Важливою складовою підвищення кваліфікації вчителів у КНР є зростання ролі заходів відповідного спрямування на базі шкіл, що є результатом вивчення китайськими фахівцями наприкінці XX ст. досвіду Великої Британії, США, Канади, Німеччини тощо. Модель підвищення кваліфікації вчителів на базі школи розглядається як інноваційний інструмент, що характеризується неперервністю, практичною спрямованістю, гнучкістю, економічністю, поширенням і вдосконаленням різноманітних традиційних (наставництво, консультації, лекції, взаємовідвідування уроків) та інноваційних (коучинг, створення відеопрезентацій, тренінги, діяльність «спільнот професійного зростання»). Участь у різних заходах з підвищення кваліфікації вчителів контролюються школами за допомогою кредитно-накопичувальної системи (є обов’язковим для китайських учителів накопичення певної кількості навчально-залікових кредитів за 5-річний цикл) [46]. Детально ця процедура висвітлена Чжан Луном. Він, зокрема,

схарктеризував модель підвищення кваліфікації вчителів на базі школи сяобень пейсюнь [125].

Разом із тим для КНР є характерним широке використання радянського досвіду, що поступово трансформується відповідно до світових зразків з урахуванням міжнародних організацій, що опікуються цими питаннями (ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ОЕСР та ін.).

Н. Котельнікова вказує, що сучасна система післядипломної педагогічної освіти в Китаї є розгалуженою та ієрархічною й складається з двох підсистем: післядипломна освіта з отриманням освітнього цензу (фахова освіта в навчальних закладах, екстернат) та післядипломна освіта без отримання освітнього цензу (підвищення кваліфікації на базі закладів ППО, на базі школи та самоосвіта). Важливим компонентом існуючої системи ППО Китаю є система багаторівневого, багатопрофільного курсового підвищення кваліфікації, яка характеризується запровадженням поліваріантності освітніх програм, що відрізняються за рівнями, тривалістю, напрямами й формами реалізації. Відбір і структурування змісту навчання здійснюється закладами ППО на основі рекомендацій Міністерства освіти та місцевих відділів освіти й складається з обов'язкового (поглиблення знань за фахом, методика викладання) та елективного (підвищення загальнокультурного рівня й комп'ютерної грамотності, розвиток комунікативних здібностей) компонентів, що дозволяє на практиці реалізувати принцип гнучкості та динамічності освіти [46].

Аналіз проведений А. Сбруєвою щодо підвищення кваліфікації вчителів в освітніх системах Австралії і Нової Зеландії, теж підтвердив вплив загальносвітових тенденцій на цей процес. У Австралії специфіка підвищення кваліфікації вчителів пов'язана зі значною автономністю освітніх систем штатів і територій. Аналогічна ситуація склалася у Новій Зеландії, яка поділена на 16 регіонів і має значну децентралізацію в управлінні освітою, що відповідно вплинуло і на процеси підвищення кваліфікації вчителів.

У підвищенні кваліфікації вчителів Австралії беруть участь установи спеціально створені департаментами освіти, широке коло інших державних, громадських та приватних організацій. Школи Нової Зеландії також залучають для професійного розвитку вчителів зовнішніх провайдерів, що працюють на контрактній основі. Це – фахівці, що працюють за контрактом з Міністерством освіти, служби підтримки шкіл, консультанти, предметні асоціації, учительські центри, університети, місцеві комітети професійного розвитку вчителів, учительські спілки, комерційні структури, служби освіти дітей зі спеціальними навчальними потребами тощо [108, с. 280–285, с. 298–305]. Форми підвищення кваліфікації є аналогічними з більшістю розвинених країн Європи і Америки і представлені курсами, семінарами, обговоренням навчальних занять тощо.

Аналіз розвитку провідних освітніх систем країн світу щодо наявної системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників свідчить про стійкий взаємозв'язок цих процесів з процесами децентралізації управління місцевими громадами, що у свою чергу поставило на порядок денний питання створення певних стандартів підвищення кваліфікації педагогічних працівників для країн, де такі стандарти відсутні, або їх системного вдосконалення і узгодження з вимогами сьогодення – у країнах, де такі стандарти існують (США, Канада, Велика Британія

тощо). Модернізація процесів підвищення кваліфікації педагогічних працівників також безпосередньо пов'язана з активним реформуванням шкільної освіти розвинених країн світу наприкінці XX ст. Одним із результатів процесу децентралізації у наданні освітніх послуг з підвищення кваліфікації педагогічних кадрів є прямо пропорційне зростання відповідальності місцевих органів управління освітою і навчальних закладів за організацію надання таких послуг і забезпечення їх якості.

Загальною проблемою для національних освітніх систем є створення, в разі потреби, і вдосконалення механізмів фінансового забезпечення підвищення кваліфікації. Особливо це стосується країн, де процеси децентралізації тільки починають набирати силу, зокрема в Україні. Особливу увагу привертає проблема дотримання фінансової справедливості щодо надання відповідних освітніх послуг учителям у різних місцевих громадах.

У сьогоднішніх умовах є очевидним збільшення кількості провайдерів надання послуг з підвищення кваліфікації вчителям практично в усіх країнах світу. Це не тільки державні структури й структури, створені органами місцевого самоврядування, а й громадські та приватні організації, наукові фонди, бібліотеки тощо. Таким чином, акцентуємо увагу на узгодженні їх діяльності у процесі формування відповідного ринку послуг і, особливо, забезпечення їх якості. Важливою є процедура оцінки додаткової вартості, отриманої вчителем за результатами підвищення кваліфікації, і її впливу на поліпшення навчального процесу у закладах освіти. Тобто на порядку денному постало питання створення відповідних оцінних процедур і розробки ефективного інструментарію.

Сталою тенденцією є диверсифікація форм підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Поряд із традиційними формами (курси підвищення кваліфікації, лекція, семінар, виїзне практичне заняття тощо) отримали суттєвий розвиток інші, в першу чергу інноваційні, форми підвищення кваліфікації (ділові ігри, тренінги, створення кейсів, підготовка освітніх проектів тощо).

Ще однією загальносвітовою тенденцією в царині підвищення кваліфікації педагогічних кадрів є максимальна індивідуалізація навчальних планів і програм підвищення кваліфікації. В умовах мінливості сучасного суспільства, основою якого є економіка, побудована на знаннях, в умовах мультирелігійності й мультинаціональності багатьох країн вимоги до надання освітніх послуг з боку окремих громад мають все більше певної специфіки, яка з часом буде посилюватись. У свою чергу, це потребує постійної модернізації навчальних планів і програм підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Окремо слід наголосити на зростанні ролі керівника закладу освіти у процесі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, що пов'язано з процесами децентралізації управління освітою. Якщо в Україні цей процес тільки входить у свою активну фазу, то у Великій Британії передача повноважень від місцевих органів управління освітою до шкіл відбулася ще у 1990 рр. XX ст. Аналогічні тенденції ми бачимо і в інших національних освітніх системах.

Очевидною тенденцією є зростання важливості ІТ-технологій у процесі підвищення кваліфікації. Перш за все можна констатувати, що для національних систем освіти всіх країн, які були розглянуті в цій роботі, є характерним посилення ролі технологій дистанційного навчання. Однією з найпопулярніших

платформ для його реалізаціє є платформа Moodle. Разом із тим, зростає значущість он-лайн консультацій, навчальних сюжетів, розміщених на сайті відеохостингової компанії «YouTube», тощо. Суттєво підвищився вплив гаджетів на зростання індивідуального професійного рівня педагогів.

На основі проведеного аналізу світових тенденцій у розвитку підвищення кваліфікації педагогічних кадрів і положень ст. 54 Закону України «Про освіту», які передбачають «вільний вибір освітніх програм, форм навчання, закладів освіти, установ і організацій, інших суб'єктів освітньої діяльності, що здійснюють підвищення кваліфікації та перепідготовку педагогічних працівників», ми можемо стверджувати, що сьогодні в Україні створена необхідна нормативно-правова база для подальшого розвитку підвищення кваліфікації педагогічних працівників з урахуванням найкращого світового досвіду [95].

Виходячи із викладеного вище, зробимо такі висновки:

1. Науково-теоретичне супроводження процесів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Україні потребує здійснення низки цільових досліджень з подальшою розробкою ефективних механізмів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів з урахуванням світового досвіду.

2. Нагальною потребою для освітньої системи України є створення в мережі Інтернет потужного порталу для висвітлення пропозицій основних провайдерів на ринку послуг підвищення кваліфікації педагогічних працівників, відповідної статистичної і аналітичної інформації, фінансових потоків.

3. Важливим аспектом модернізації системи післядипломної педагогічної освіти в Україні є проведення на загальнодержавному рівні низки опитувань серед педагогічних працівників і керівників освіти щодо існуючого стану справ у системі післядипломної педагогічної освіти і перспектив її розвитку. Ці дослідження повинні мати системний характер, бути циклічними і пролонгованими у часі. Необхідно також визначитись зі структурою, яка ці дослідження має проводити.

4. В Україні необхідно фактично заново створити систему освітньої статистики щодо підвищення кваліфікації педагогічних кадрів і відповідну систему моніторингу послуг у післядипломній педагогічній освіті, що дозволить приймати більш виважені управлінські рішення в цій царині.

5. Доопрацювання потребують чинні нормативні документи щодо дозволу зараховувати учителю в Україні певну кількість годин як підвищення кваліфікації в разі підготовки ним монографії, статті, документів з охорони прав інтелектуальної власності, статті до видань, що є фаховими з педагогіки, або видань, що знаходяться у відповідних міжнародних науково-метричних базах тощо.

6. Посилення ролі ІТ-технологій у підвищенні кваліфікації сучасного вчителя і керівника освіти потребує створення низки нових програм підвищення кваліфікації вчителів як з використанням предметного і управлінського програмного забезпечення, так і вміння ефективно користуватися гаджетами для вдосконалення навчального процесу. Принципово іншого ставлення потребують процедури використання технологій дистанційного навчання.

7. Нагальною потребою є поліпшення супроводження професійної діяльності учителів-початківців. Необхідно також створити і запровадити

технології супроводження індивідуальних траєкторій професійного розвитку вчителів, узгодивши їх із фінансовою мотивацією вчительської праці, максимально беручи до уваги специфіку конкретного навчального закладу.

8. Переосмислити роль керівника закладу освіти у створенні ефективної системи підвищення кваліфікації кожного педагогічного працівника. Підкріпити цей процес відповідною нормативно-правовою базою і змінами в посадових інструкціях.

9. Принципово змінити вимоги до підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти, розробивши процедури, що будуть відповідати вимогам сьогодення.

10. Створити систему моніторингу якості роботи провайдерів (у тому числі і ВНЗ), що надають послуги з підвищення кваліфікації педагогічним кадрам в Україні за єдиною методикою.

11. Зосередитись найближчим часом на створенні стандартів післядипломної педагогічної освіти. Розробити систему оцінки якості надання послуг у системі післядипломної педагогічної освіти.

12. Допрацювати механізми фінансування професійного розвитку педагогічних працівників в Україні на місцевому рівні з метою максимального уникнення дисбалансу між окремими місцевими громадами.

Слід наголосити на тому, що ефективність запропонованих вище кроків стане можливою лише за умов формування культури неперервної освіти не тільки серед педагогічних працівників, а й усього населення, що стане потужним каталізатором інноваційного розвитку України.

1.2. Підвищення кваліфікації працівників системи вищої освіти в умовах глобалізації

Процеси глобалізації вищої освіти поставили на порядок денний питання поліпшення якості надання освітніх послуг. Важливою складовою цього процесу є професійний розвиток науково-педагогічних працівників, які є значною мірою гарантами надання якісної вищої освіти в будь-якій країні. Додаткової актуальності в Україні це питання набуло після вступу в дію Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII та Постанови КМУ № 800 від 19.08.2019 р. «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників», які фактично закріпили на нормативно-правовому рівні нові підходи до підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників на засадах диверсифікації [25; 100]. Ці зміни поставили на порядок денний вивчення відповідного зарубіжного досвіду та його трансформації в українських реаліях.

Порівняльні педагогічні дослідження є сьогодні важливою складовою модернізації освіти в Україні. Історію та методологію порівняльно-педагогічних досліджень ґрунтовно розглядає в своїх роботах О. Локшина. Зокрема вона детально розглядає ґенезу педагогічної компаративістики в зарубіжжі, прослідковує трансформацію її методологічних постулатів тощо [55].

Професійний розвиток науково-педагогічних працівників ми розглядаємо як складову частину освіти дорослих. Сьогодні в переважній більшості англомовних країн використовується термін «професійний розвиток» (professional development). На наявність термінологічних проблем у цій царині вказує

Н. Постригач, яка на прикладі післядипломної освіти вчителів у зарубіжних країнах вказує, що замість терміна «підвищення кваліфікації», що використовується у вітчизняній літературі, та англомовного «професійний розвиток», у німецькомовних країнах використовують, наприклад, термін «продовжена освіта вчителів» та «подальша освіта вчителів» [96].

О. Теренко вказує, що глобалізація та інтеграція зумовили потребу запровадження концепції освіти впродовж життя, згідно з якою освіта дорослих (ОД) є важливим чинником суспільного розвитку та підготовки висококваліфікованих фахівців [113].

О. Іонова пише, що наприкінці 90-х рр. минулого століття в деяких європейських країнах (Великій Британії, Нідерландах, Німеччині та ін.) започатковано програму, спрямовану на зміну підходів до ОД, – *New Adult Learning Movement (NALM)* – рух за оновлення освіти дорослих. На сьогодні за програмою *NALM* працюють у багатьох європейських країнах та в Північній Америці. Засновником програми *NALM* є Конрад ван Хойтен – голландський учений, соціолог, педагог, визнаний у Європі фахівець з оптимізації організації навчання дорослих [38].

А. Кошель розглядає закордонний досвід підвищення кваліфікації працівників ЗВО як засіб підвищення міжнародної конкурентоздатності провідних університетів. Він указує, що в більшості закордонних ЗВО підвищення професійної кваліфікації враховується як позитивний фактор під час підписання контракту або зарахування на посаду після випробувального терміну, подовження контракту, призначенні на більш високу посаду тощо. При цьому іноземні ЗВО максимально сприяють професійному розвитку працівників. У багатьох із них існує система надання працівникам рекомендацій щодо вибору напрямів підвищення кваліфікації [47].

Суттєвим надбанням є результати дослідження Девіда А. Уоткінса та Яна Ван Ааласта, які декілька десятиліть досліджували, як відбувається процес навчання в різних культурах[36, с. 316].

Інститут ЮНЕСКО з навчання протягом життя (UNESCO Institute for Lifelong Learning (UIL)) є одним з семи освітніх інститутів ЮНЕСКО. Він просуває політику та практику навчання протягом життя, особливу увагу приділяє навчанню дорослих, грамотності й неформальній освіті. Інститут видає міжнародний журнал порівняльної освіти «International Review of Education – Journal of Lifelong Learning» [168].

Деякі проблеми розвитку освітньої системи України у контексті, що розглядається, були висвітлені нами у попередніх роботах [64; 152–153].

Отже, ми можемо зробити висновок, що проведений аналіз наукових джерел щодо професійного розвитку викладчів вищої школи в зарубіжних закладах вищої освіти показав необхідність додаткового вивчення цієї проблематики, зокрема з урахування інформації, що останнім часом оприлюднена на Web-сайтах провідних університетів світу.

Метою цього підрозділу є аналіз аналітичних і наукових матеріалів щодо професійного розвитку викладачів зарубіжних коледжів і університетів із метою надання відповідних рекомендацій для подальшої модернізації системи підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників в Україні.

Переходячи до викладу матеріалів нашого дослідження, наголосимо, що в його основі лежить аналіз інформації, оприлюдненої на Web-сайтах провідних університетів світу та інших організацій, що опікуються проблемами професійного розвитку працівників вищої освіти в зарубіжних країнах.

Провідну роль у координації шляхів розвитку вищої освіти в США, що зазначено нами в попередніх роботах, мають такі недержавні організації, як Американська асоціація вищої освіти (American Association of Higher Education), Асоціація американських коледжів і університетів (Association of American Colleges and Universities) та інші [68]. Саме вони разом із керівництвом ЗВО формують сьогодні політику професійного розвитку викладачів університетів і коледжів [137].

Структурна модель системи професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації викладачів вищої школи в США представлена в роботі Н. Варги. Зазначена модель охоплює всі етапи підготовки і підвищення кваліфікації викладача вищої школи США, починаючи з допрофесійної підготовки, здобуття наукового ступеня доктора філософії або аналогічного, діяльність на посаді асистента викладача та відповідно постдисертаційний етап, який передбачає участь викладача в національних, міжуніверситетських і внутрішньоуніверситетських програмах вдосконалення педагогічної майстерності [10].

Зазначені програми перетворилися, з точки зору Н. Приходькіної, на певний рух, що направлений на розвиток професорсько-викладацького складу. У його основі лежать об'єктивні причини: недоліки в традиційному викладанні, зокрема відсутність у викладачів формальної підготовки в галузі методики викладання, несформованість професійно-комунікативної компетенції, а також розширення й зміна потреб студентського контингенту [97]. Окремо слід зупинитися на формуванні портфоліо викладача. Зокрема Я. Бельмаз пише, що портфоліо викладача вищої школи – це один із провідних методів професійного розвитку в американській і британській педагогічній практиці для документації професійних досягнень. Портфоліо дає змогу викладачеві визначити для себе шлях професійного розвитку [2].

Проведений нами аналіз підтвердив, що система підвищення кваліфікації викладачів у Сполучених Штатах Америки забезпечується як за рахунок можливостей самого навчального закладу, так і шляхом навчання за його межами. Сьогодні майже в кожному коледжі або університеті Сполучених Штатів існує Центр підвищення кваліфікації викладачів – Centre for Teaching and Learning (CTL). Наприклад, Centre for Teaching and Learning (CTL) Стенфордського університету пропонує педагогічну підтримку як окремим викладачам, так і цілим кафедрам. Він пропонує як заздалегідь заплановані курси, так і курси за запитом, а також різні форми експертного консультування, електронні ресурси та платформи для залучення учнів і підвищення ефективності навчання в аудиторіях та поза їх межами. Центр є відкритим для кожного, хто викладає в Стенфорді, займається формуванням освітніх програм, працює зі студентською громадою або опікується адміністративною діяльністю. Також SCTE має великий досвід партнерства з кафедрами та Центрами підвищення кваліфікації інших навчальних закладів. [158].

Колумбійський університет також має сталі традиції забезпечення можливостей професійного розвитку викладачів. Місією Центру викладання та навчання (CTL) Колумбійського університету є співпраця з викладачами, студентами та колегами в університеті, щоб підтримати майстерність та інновації у викладанні та навчанні. Своїми програмами, послугами та ресурсами CTL прагне вдосконалити культуру викладання та навчання в Колумбійському університеті. CTL Колумбійського університету приділяє велику увагу не тільки практичній педагогічній діяльності, але й дослідженням у галузі вдосконалення інструментів викладання та адміністрування. У 2018 році на щорічному Симпозіумі, який проводить Центр викладання та навчання (CTL) Колумбійського університету, було офіційно оголошено про започаткування Ініціативи Science Of Learning Research (SOLER) – Дослідження в галузі педагогіки. У межах цієї ініціативи CTL університету став центром міждисциплінарних досліджень та стипендіальних программ [141].

Також існує програма міні-грантів «StartSmall!», які доступні викладачам, що мають на меті проведення педагогічного експерименту з однією новою педагогічною стратегією чи інструментом. У межах цієї програми викладач отримує методичну підтримку CTL та грант до 2000 доларів за один семестр [136].

Розвиток системи підвищення кваліфікації в ЗВО Канади бере свій початок у 60-х і 70-х роках минулого століття, коли суто індивідуальна відповідальність викладача за свій професійний рівень змінилася відповідальністю самих закладів за створення належних можливостей шляхом запровадження великої кількості центрів розвитку кваліфікації на кампусах коледжів та університетів [140; 143].

З того часу система професійного розвитку змінилася, збагатилася новими формами та підходами і набула нових уніфікованих характеристик. У більшості коледжів та університетів обов'язки з підвищення кваліфікації викладачів розподілено між центральним департаментом та окремими факультетами або кафедрами. Як показує аналіз сайтів провідних навчальних закладів Канади, центральний підрозділ відповідає за загальноінституційні програми, часто зосереджуючись на розвитку основних навичок викладання та дослідницької діяльності. Такі програми розроблені для задоволення потреби закладу освіти в цілому. Кафедральні та факультетські підрозділи планують свої програми та заходи з урахуванням конкретних потреб та напрямів подальшого розвитку.

Наприклад, в одному з провідних технічних університетів Канади Університеті Ватерлоо (University of Waterloo) існує Центр викладацької майстерності (The Centre for Teaching Excellence), який працює з окремими викладачами, кафедрами та академічними підрозділами для розвитку потенціалу викладацької спільноти та для пропаганди інституційної культури, яка сприяє ефективному викладанню та осмисленому навчанню [165]. Центр проводить навчання для викладачів-початківців з наданням Сертифікату університетського викладання (CUT). Програма CUT допомагає початківцю стати більш ефективним та рефлексивним викладачем; розширити свої знання щодо викладання та навчання; створити середовище, у якому обговорюватимуться питання викладання; розвивати навички, які готують його конкурувати на сучасному ринку праці. Наявність такого сертифікату береться до уваги при укладанні

контракту з молодим викладачем та зараховується за досвід викладання.

Прикладом структури, створеної для підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу на рівні факультету, є Центр безперервного професійного розвитку (Continuing Professional Development – CPD), що існує на медичному факультеті Університету Торонто [167].

Професійний розвиток викладачів вищої школи у Великій Британії регламентується зокрема Національною рамкою професійних стандартів для викладачів вищої освіти Великої Британії (2011 р.) [164]. О. Мельникова звертає увагу на відсутність у Великій Британії законодавчо встановлених вимог організації навчання на курсах професійного розвитку викладачів вищої школи і критеріїв зростання їх професійної компетентності, оскільки за це відповідають університети, більшість яких має свої центри, відділи, що опікуються професійним розвитком персоналу [75].

Проведене нами дослідження свідчить, що Програми професійного розвитку, спрямовані на підвищення якості викладання, були звичною складовою вищої освіти Великої Британії протягом багатьох років. Понад 80 відсотків британських університетів вимагають від академічного персоналу участі в заходах підвищення професійної кваліфікації. Постійно зростають очікування як від нових, так і від досвідчених викладачів щодо наявності додаткових кваліфікаційних сертифікатів та участі в стипендіальних програмах вдосконалення педагогічної майстерності. В епоху високої конкуренції на ринку освітніх послуг імовірно, що кваліфікація викладацького складу є впливовим фактором, що обумовлює вибір студента.

На сайті Інституту педагогічних досліджень, що входить до структури Плімутського університету, професійний розвиток упродовж життя (continuing professional development (CPD)) визначається як «будь-яка діяльність, спрямована на зміцнення та розширення знань, умінь та уявлень викладачів таким чином, що призводить до змін у їхньому мисленні та їхній навчальній поведінці» [169]. Це може включати сертифікаційні програми, такі як Сертифікат післядипломної освіти, або менш формалізовані заходи, такі як участь у професійних дискусійних групах та неофіційне менторське партнерство. Національне опитування, проведене в рамках дослідницького проекту Інституту педагогічних досліджень, показало, що найбільш поширеними в закладах вищої освіти Великої Британії є такі заходи з підвищення кваліфікації:

- акредитовані курси з наданням сертифікату, такого як сертифікат післядипломної освіти в академічній практиці;
- семінари, спрямовані на певні теми, пов’язані з навчанням;
- навчально-методичні конференції та семінари;
- внутрішні схеми акредитації викладання в межах ЗВО;
- експертна оцінка викладання;
- міні-гранти на відвідання зовнішніх навчальних курсів.

Як ми наголошували вище, усі програми професійного розвитку побудовано у відповідності до вимог Рамки професійних стандартів Великої Британії (UKPSF). Рамка надає опис діапазону діяльності, знань та цінностей, які очікуються від того, хто навчає або забезпечує процес навчання, та містить

перелік об'єктивних критеріїв, за відповідністю до яких можна визначати, чи досягнуто стандарт у професійній діяльності викладача. Рамка професійних стандартів PSF може бути застосована до програм особистого розвитку на індивідуальному, інституційному чи національному рівнях для підвищення якості викладання та визначення його результатів [164].

Головною інституцією, що опікується забезпеченням сталого професійного розвитку академічних працівників, є Академія вищої освіти (нова назва AdvanceHigherEducation) [135]. Завдяки низці міжнародних угод як з міністерствами освіти різних країн (наприклад, Таїланд, Австралія, Нова Зеландія), так і з окремими навчальними закладами, Академія сприяє вдосконаленню професійної кваліфікації працівників вищої школи далеко за межами Сполученого Королівства. Станом на грудень 2019 року Академією вищої освіти акредитовані програми професійного розвитку викладачів ЗВО в понад 125 установах по всьому світу, усі ці програми створено у відповідності до вимог Рамки професійних стандартів.

У всіх провідних ЗВО Великої Британії є окремі підрозділи, що відповідають за підвищення професійного рівня за трьома головними напрямами – технології освіти, дослідницька діяльність, адміністрування освітніх процесів. Так, у Кембріджі є Центр викладання та навчання (CTL), метою діяльності якого є підтримка освітян, заохочення інновацій та підвищення рівня освіти в Кембриджі. Центр пропонує як довгострокові сертифікаційні курси, так і короткотермінові семінари і консультації [138]. Креативні проекти реалізуються також Оксфордським інститутом начання (The Oxford Learning Institute) [163].

Заклади вищої освіти Австралії у своїй практиці наслідують досвід Великої Британії. Нещодавно Сіднейський університет став стратегічним партнером Академії вищої освіти (HEA). Стратегічне партнерство означає, що зараз університет може подати свої програми професійного розвитку для акредитації HEA та започаткування певних стипендіальних програм. Акредитовані HEA програми та стипендії узгоджуються з Рамкою професійних стандартів. Університет Сіднея приєднався до дев'яти інших установ Австралії, які вже є партнерами HEA. Для забезпечення контролю над програмами та заходами Академії вищої освіти в Австралії була створена Стратегічна консультативна рада, що координує програми професійного розвитку у ЗВО Австралії та Нової Зеландії, реалізацією яких займаються Центри професійної освіти в місцевих університетах та коледжах [166].

Розглядаючи професійний розвиток викладачів вищої школи в Німеччині, наведемо точку зору С. Благініної, яка пише, що чи не єдиним динамічним сектором вищої освіти в цій країні є сектор вищої професійної освіти, який включає так звані вищі фахові школи (*Fachhochschulen*). Однак вона наголошує на розриві в навчальних вимогах до професорів університетів та інших колег, які керують кафедрами у вищих фахових школах [5]. Т. Горохівська, посилаючись на численні зарубіжні джерела, пише, що розвиток професійно-педагогічної компетентності викладачів у Німеччині відбувається за двома напрямами:

– підвищення кваліфікації педагогів («Lehrerforbildung») – спрямований на підвищення професійної компетентності викладачів до впровадження інновацій в освітній процес, застосування сучасних методів навчання і виховання, збагачення

знань та практичних умінь із педагогіки, методики викладання дисциплін, психології тощо;

– додаткова підготовка педагогів («Lehrerweiterbildung») – передбачає отримання нової або розширення базової професійної кваліфікації [19].

З нашої точки зору, систему підвищення кваліфікації викладачів вищої школи в Німеччині доцільно розглянути на прикладі центру HDW NRW – об'єднання університетів землі Північний Рейн–Вестфалія, до якого входять понад двадцять провідних вишів, переважно технічного спрямування. З 2009 року співпраця між університетами регулюється Угодою, що перебачає дворівневу модель співпраці, систему сертифікації та необмежений термін існування межвузівської мережі. Міжвузівський центр підвищення кваліфікації було створено в 1998 році за підтримки Міністерства науки і освіти землі Північний Рейн–Вестфалія з метою надання дидактичної підтримки та розвитку професійних навичок викладачів вищої школи та наукових співробітників, що працюють на базі університетів. Так, участь в університетських дидактичних семінарах є безкоштовною для співробітників усіх 20 університетів-учасників – рахунок за навчання отримує безпосередньо університет. До проходження навчання допускаються викладачі різних рівнів кваліфікації та наукові співробітники.

Програма безперервної освіти мережі HDW NRW призначена для всіх, хто відповідає за навчання в 20 університетах-членах. Крім того, багато пропозицій відкриті для зовнішніх учасників і університетів. Зовнішні учасники – викладачі університетів, що не входять в це об'єднання, мають сплатити більш високу вартість за участь.

Навчальний центр пропонує навчання за різними професійними напрямами. Для обміну досвідом між колегами, ініціювання спільних міжуніверситетських проектів і професійного, і дидактичного розвитку центр пропонує різні робочі групи, які відкриті для всіх осіб, що пов'язані з процесом навчання, незалежно від того, чи це починаючий викладач, чи досвідчений професор. За результатами професійного навчання учасники отримують сертифікати. Навчання є комбінацією очних семінарів, письмових робіт та створення власного портфоліо [170].

Аналізуючи систему підвищення кваліфікації викладачів вищої школи у Франції, слід наголосити, що, починаючи з вересня 2019 року, підвищення кваліфікації викладачів вищої школи у Франції здійснюється в межах Вищих Національних Інститутів працівників Освіти та Навчання (Instituts Nationaux Supérieurs du Professorat et de l'Éducation). Інститути є структурними підрозділами університетів та академій. Завдяки спільній співпраці з університетами, підвищення кваліфікації, переважно, здійснюється в реальних умовах на робочому місці. До складу мережі Вищих Національних Інститутів працівників Освіти та Навчання входять 32 інститути і Вища національна Школа освіти та навчання в галузі сільського господарства [146]. Навчання здійснюється на основі компетентнісного підходу. Особлива увага приділяється проведенню досліджень та написанню наукових робіт [147]. Педагогічна освіта у Франції – це безперервний процес у межах Концепції навчання протягом життя. Викладачі постійно проходять курси підвищення кваліфікації, після яких складають іспити. У разі успішного складання іспитів відбувається індексація заробітної плати.

Серед країн Далекого Сходу варто звернути увагу на досвід Китаю, який у XX столітті будував систему вищої освіти, виходячи з досвіду СРСР, що знайшло своє відображення і в системі підвищення кваліфікації працівників ЗВО. Разом із тим, з початку XXI століття у КНР розпочалася суттєва трансформація системи вищої освіти як результат глобалізаційних процесів у цій сфері. Характерною особливістю Китаю є те, що в більшості випадків навчальні заходи для викладачів були організовані відповідно до доктрин вищих державних органів влади [154]. Підхід, який відповідав всім принципам, що пропагувала влада, мав досить формальний характер і реалізовувався без урахування індивідуальних потреб викладачів або специфічних запитів того чи іншого закладу освіти [149].

У китайському контексті дослідження шляхів розвитку професійного рівня професорсько-викладацького складу розпочалися лише нещодавно [148]. Враховуючи високі вимоги до підвищення кваліфікації та оновлення знань у сучасному освітньому середовищі, темпи та рівень програм професійної підготовки не відповідали очікуванням викладачів та студентів. Перелам настав на початку XXI століття, коли у КНР розпочалася суттєва трансформація системи вищої освіти як результат глобалізаційних процесів у цій сфері. Чжан Лун у своєму дисертаційному дослідженні пише, що в Китаї на межі тисячоліть були прийняті певні нормативні документи, що стосувалися розвитку освіти в країні, зокрема ще в 1999 р. – «Пропозиції щодо посилення побудови системи підготовки викладацьких кадрів вузів на новому етапі» та ін. [125].

В одному з найстаріших вищих навчальних закладів Китаю, Пекінському педагогічному університеті (Beijing Normal University), у 2004 році був створений Інститут освіти викладачів [145]. Він складається з чотирьох науково-дослідних відділів:

– історія та теорія освіти;

– адміністрування та політика в галузі освіти;

– педагогіка вищої освіти;

– лідерство в освіті та підвищення кваліфікації викладачів вищої школи.

Інститут зосереджується на дослідженні педагогічної освіти та професійного розвитку викладачів вищої школи. Він став центром досліджень, професійного розвитку та міжнародної співпраці в галузі освіти викладачів шляхом створення гнучких, відкритих, ефективних дослідницьких процесів, об’єднання дослідників різних дисциплін та установ, широкого обміну ідеями в країні та за кордоном, а також проведення міждисциплінарних досліджень. З часу свого заснування Інститут здійснив понад 10 національних науково-дослідних проектів та понад 70 проектів для Міністерства освіти та муніципального уряду Пекіна і надає науково-методичний супровід національним управлінням освіти.

Разом із тим В. Кузнецова та інші дослідники у своєму дослідженні пишуть, що в КНР зараз існує два центри перепідготовки викладчів вищої школи на загальнонаціональному рівні, 6 на регіональному, 31 на провінціальному. Автор наголошує, що ця багаторівнева мережа не може вирішити проблему якісної перепідготовки кадрів [49].

Виходячи з викладеного вище, зробимо такі висновки:

1. Диверсифікація процесів підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів в Україні стимулювала наукові пошуки відповідного досвіду в провідних

університетах світу як зразка для розробки відповідних підходів на національному рівні.

2. Вимогою часу є створеня загальнонаціонального координаційного центру для регулювання процесів підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників ЗВО та відповідного потужного Web-порталу як одного з ключових інструментів надання необхідної інформації споживачам освітніх послуг.

3. В Україні повинна бути започаткована практика національних грантів для професійного розвитку викладачів університетів, яка сьогодні є мало поширеною.

4. Важливим аспектом поліпшення роботи з підвищення кваліфікації є проведення низки опитувань серед викладачів ЗВО для уточнення їх професійних потреб і прийняття на цій основі відповідальних управлінських рішень.

5. Потребою часу є створення системи пролоногованого оцінювання діяльності викладчів ЗВО з урахуванням поліпшення їх професійної компетентності в процесі підвищення кваліфікації, що повинно знайти своє відображення у відповідних електронних портфоліо, що оприлюднені в Інтернет-просторі.

6. Удосконалення потребує система он-лайн підвищення кваліфікації викладачів ЗВО у зв’язку з викликами сучасного етапу розвитку людства.

До перспективних напрямів досліджень цієї проблематики належить розроблення оновленої моделі підвищення кваліфікації працівників закладів вищої освіти, виходячи з положень Закону України «Про освіту» та досвіду провідних університетів світу.

1.3. Концептуальні моделі підвищення кваліфікації працівників освіти у сфері інтелектуальної власності та їх практична реалізація

Диверсифікації процесу підвищення кваліфікації педагогічних кадрів є важливим напрямом реформування системи освіти в Україні. Ця проблематика актуалізувалася в процесі реалізації Концепції Нової української школи, що обумовлено викликами, пов’язаними з впливом глобальних тенденцій у розвитку освіти на подальший розвиток національних систем освіти. Це стосується в першу чергу ІТ-технологій, систем дистанційного навчання, використання гаджетів для потреб навчального процесу й управління, подальшої реалізації положень компетентнісного підходу з урахуванням специфіки кожної окремої країни, результатів міжнародних порівняльних досліджень оцінювання якості освіти тощо. Разом із тим, в Україні на нормативному рівні це питання було унормовано тільки зі вступом в дію Закону України «Про освіту» у 2017 р., що спонукало наукову спільноту до теоретико-методологічного обґрунтування цього процесу та розробки відповідних моделей і алгоритмів для подальшої реалізації їх у практичній діяльності закладів освіти.

Сьогодні в Україні в цілому сформовано науково-теоретичне підґрунтя процесу підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, разом із тим воно переважно базується на традиційних моделях, які не передбачали диверсифікації цього процесу та суттєвого розширення ринку освітніх послуг за цим напрямом за рахунок включення значної кількості нових суб’єктів, перш за все закладів вищої освіти, різноманітних центрів моніторингу освіти, грантодавців тощо.

Традиційні підходи до підвищення кваліфікації педагогічних кадрів відображені в роботах Л. Даниленко, В. Демченка, І. Жерносека, Л. Задорожньої, А. Зубка, С. Клепка, В. Олійника, Н. Протасової, Л. Решетняк, Т. Сорочан та інших дослідників. Ці наукові роботи стали підґрунтям якісних змін у системі післядипломної педагогічної освіти України, але переважна більшість із них базується на вимогах нормативної бази, що існувала в Україні до вступу в дію Закону України «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017 року [100]. Певні аспекти цього процесу були також відображені у наших попередніх дослідженнях [63; 65; 70; 72 та ін.].

Нижче нами зроблено спробу проаналізувати наукові джерела та нормативні документи, що були оприлюднені після 2017 р., коли диверсифікація процесу підвищення кваліфікації педагогічних кадрів отримала нову законодавчу базу. Ці напрацювання створюють новітнє науково-теоретичне, методологічне та нормативно-правове підґрунтя цього процесу в Україні.

Як ми наголошували вище, процес диверсифікації підвищення кваліфікації педагогічних кадрів реально стартував після вступу в дію Закону України «Про освіту», зокрема ст. 59, де вказується, що «педагогічні та науково-педагогічні працівники мають право підвищувати кваліфікацію в закладах освіти, що мають ліцензію на підвищення кваліфікації або провадять освітню діяльність за акредитованою освітньою програмою. Результати підвищення кваліфікації в таких закладах освіти не потребують окремого визнання і підтвердження». Суттєвим нововведенням стала норма закону про те, що «педагогічні та науково-педагогічні працівники мають право підвищувати кваліфікацію в інших суб'єктів освітньої діяльності, фізичних та юридичних осіб. Результати підвищення кваліфікації педагогічного (науково-педагогічного) працівника в таких суб'єктів визнаються окремим рішенням педагогічної (вченої) ради… Вид, форму та суб'єкта підвищення кваліфікації обирає педагогічний (науково-педагогічний) працівник» [100].

Подальшому поглибленню цього процесу сприяло прийняття Постанови КМ України № 800 від 21 серпня 2019 року «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників», де було визначено «процедуру, види, форми, обсяг (тривалість), періодичність, умови підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників закладів освіти і установ усіх форм власності та сфер управління, включаючи механізм оплати, умови і процедуру визнання результатів підвищення кваліфікації».

У зазначеній Постанові вказується також, що «підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів освіти і установ забезпечується їх засновниками (або уповноваженими ними органами) та органами управління відповідних закладів освіти у межах повноважень та відповідно до законодавства». Надзвичайно важливим аспектом цього документа є теза про те, що «педагогічні та науково-педагогічні працівники з урахуванням результатів самооцінки компетентностей і професійних потреб, змісту власної викладацької діяльності та/або посадових обов'язків самостійно обирають конкретні форми, види, напрями та суб'єктів надання освітніх послуг із підвищення кваліфікації» [25]. Вступ у дію зазначеної постанови деталізував положення ст. 59 Закону України «Про освіту», але не висвітлив низки питань, що

виникають у керівників освіти та потребують більш чіткого інструктивного документа щодо їх дій у певних ситуаціях. Спробою вирішити цю проблему було оприлюднення листа МОН України № 1/9-683 від 04 листопада 2019 року «Щодо підвищення кваліфікації та атестації педагогічних працівників», який було підготовлено саме з огляду на численні звернення педагогічних працівників з питань особливостей застосування Порядку підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників. У цьому листі наголошується саме на відсутності встановлених законодавством норм щорічного підвищення кваліфікації, необхідного для проходження чергової атестації, та також було рекомендовано атестаційним комісіям, починаючи з 2020 року, встановлювати мінімальні вимоги щодо обсягу (кількості годин) підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої, професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти, а саме:

– 30 годин, якщо завершення атестації припадає на 2020 рік;

– 60 годин, якщо завершення атестації припадає на 2021 рік;

– 90 годин, якщо завершення атестації припадає на 2022 рік;

– 150 годин, якщо завершення атестації припадає на 2023 рік та наступні роки.

У документі також наголошується, що «щорічний обсяг (кількість годин) підвищення кваліфікації визначається педагогічним працівником та має бути відображений у відповідному плані підвищення кваліфікації, а в рік проходження атестації має бути не меншим зазначених вище обсягів. При цьому облік годин підвищення кваліфікації педагогічних працівників здійснюється за накопичувальною системою [133].

Разом із тим, всі наведені вище документи потребували уточнення за окремими напрямами, зокрема щодо процедури виділення коштів щодо підвищення кваліфікації, змістовного наповнення цього процесу та його планування тощо, що й обумовило певні зміни, що відбулися після вступу в дію Постанови КМ України № 1133 від 27.12.2019 р. «Про внесення змін до Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників». Акцент у цьому документі зроблено саме на плануванні процесу підвищення кваліфікації працівників закладів освіти та на визначенні двох етапів. Перший етап – перспективне планування в поточному році на наступний календарний рік шляхом затвердження педагогічною радою орієнтовного плану підвищення кваліфікації, який формується з урахуванням пропозицій педагогічних працівників і оприлюднюється на інформаційному стенді закладу освіти та на його веб-сайті не пізніше 25 грудня поточного року. Другий етап – планування після затвердження в установленому порядку кошторису закладу освіти на відповідний рік [99]. Таким чином, цей документ частково визначив організаційно-управлінські засади планування та реалізації процесу підвищення кваліфікації в закладі освіти.

Серед матеріалів, оприлюднених останнім часом, слід назвати видання, підготовлене Асоціацією міст України в рамках проекту USAID «Розробка курсу на зміцнення місцевого самоврядування в Україні (ПУЛЬС)», представники якої здійснили вивчення досвіду Тернопільського комунального методичного центру науково-освітніх інновацій та моніторингу, який перший в Україні отримав

ліцензію Міністерства освіти і науки України на здійснення післядипломної освіти для осіб із вищою освітою, тобто підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Разом із тим, цей документ висвітлює переважно юридичну складову диверсифікації процесу підвищення кваліфікації педагогічних працівників та, відповідно, вказує механізм, як стати одним із суб'єктів цього процесу. У той же час у представлених розробках немає зрозумілих і простих алгоритмів щодо діяльності самих педагогічних працівників і керівників освіти як основних суб'єктів підвищення кваліфікації.

Проведений нами аналіз публікацій у низці фахових журналів із педагогіки («Вища школа», «Вища освіта України», «Проблеми інженерно-педагогічної освіти», «Адаптивне управління: теорія і практика». Серія «Педагогіка», «Нова педагогічна думка» та ін.) з 2017 по 2019 рік включно показав недостатню увагу до проблематики, що розглядається в представленій роботі. Проблеми професійного розвитку педагогічних працівників, зокрема в процесі підвищення кваліфікації, представлені обмеженою кількістю робіт. Разом із тим, як приклад, можна навести новітню інформацію з електронних джерел [90].

Серед них слід виділити дослідження Т. Сорочан щодо феномену педагогічної майстерності як методології трансформації професіоналізму педагогів Нової української школи. Автор вказує, що система післядипломної освіти України в період реформування спрямована на розвиток професіоналізму педагогів. Вона наголошує на тому, що в державних документах зазначено перехід держави на інноваційну стратегію розвитку, тому функція післядипломної освіти вже не обмежується підготовкою кадрів, а стає простором професійного та особистісного розвитку фахівців. Зміст і технології післядипломної освіти зорієнтовані на весь комплекс інноваційних змін в освіті: нові форми й методи освітнього процесу, соціокультурну і ціннісну переорієнтацію освітньої діяльності, нові стратегії в управлінні навчальними закладами. Цілі післядипломної освіти стали тісно переплітатися з цілями самоосвіти і саморозвитку. Інтеграція цілей суб'єктів освітнього процесу в системі післядипломної освіти утворює нову якість. Сучасною ознакою післядипломної освіти стає свобода вибору як основа взаємодії суб'єктів. Т. Сорочан робить висновок, що сучасні технології післядипломної освіти мають спрямовуватись на трансформацію професіоналізму педагога. Серед чинників необхідності трансформації професіоналізму педагогів вона називає входження суспільства в цифровий світ, поширення лідерства в різних сферах професійної діяльності, зміну цінностей у процесі переходу від тоталітарного суспільства до демократичного [112].

Новітні підходи до напрямів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, пов'язані з використанням ІТ-технологій у процесах глобалізації регіональної післядипломної педагогічної освіти висвітлює І. Лапшина. Зокрема автор визначає причини активізації глобалізаційних процесів у вітчизняній освіті та основні впливи і ризики для освітян в єдиному світовому освітньому просторі [51].

Підходи до проектування курикулуму підвищення кваліфікації педагогічних працівників в Україні після 2017 р. досліджують В. Сидоренко та М. Скрипник, які на основі аналізу напрямів реформування системи підвищення кваліфікації

педагогічних працівників обґрунтовують курикулум як рамкову основу змісту навчання в системі освіти дорослих. Автори визначають курикулум як рамкову основу змісту навчання слухачів, сформовану рамковим документом концептуального характеру, що вміщує формалізований пакет робочих навчальних тем і спецкурсів для курсів підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти, норми годин для їх опанування, принципи моніторингу результатів навчання тощо [111]. Г. Кравченко та ін. аналізують особливості організації самостійної роботи студентів в інститутах післядипломної освіти в новітній період [48].

С. Івашньова вказує, що децентралізація та демонополізація системи післядипломної педагогічної освіти в Україні, що розглядаються як провідні ознаки її реформування, повертають суб'єктність учителю як безпосередньому учаснику освітнього процесу та детермінують перегляд підходів до формування навчального контенту. Система післядипломної педагогічної освіти має забезпечити оптимальний баланс інтересів усіх зацікавлених сторін на загальнодержавному, інституційному та особистісному рівнях і повну реалізацію професійних завдань, що стоять перед педагогічним працівником відповідної ланки системи освіти. Для виконання такого завдання потрібна технологія проектування освітнього контенту, яка враховує розбіжності в змісті освіти педагогічних працівників різного віку та їх готовності до саморозвитку; сприяє реалізації індивідуальної професійної освітньої траєкторії педагогічних працівників; ураховує динаміку змін у суспільстві; відповідає всім вимогам чинного законодавства у сфері освіти; забезпечує розвиток навчальних закладів та ґрунтується на системному аналізі освітніх потреб і запитів педагогічних працівників [37].

В. Швидун наголошує, що в умовах диверсифікації процесів підвищення кваліфікації повинен відбуватися поступовий перехід до тематичних курсів, які мають зрештою стати основою роботи закладів післядипломної педагогічної освіти. Саме це завдання є сьогодні ключовим, адже йдеться про наближення освіти до споживача освітніх послуг, індивідуалізацію та диференціацію освітніх послуг, урахування побажань педагогів при складанні програм післядипломної освіти [127].

Ця лінія простежується й у роботі М. Москалець та ін., які підкреслюють важливість модульності під час підвищення кваліфікації (можливість формування індивідуального навчального плану відповідно до особистих потреб із використанням набору незалежних навчальних курсів). Вони наголошують, що така модель навчального процесу дозволяє посилити особисту орієнтацію післядипломної педагогічної освіти за рахунок індивідуалізації традиційного навчання на основі більш широкого застосування індивідуальних планів та графіків підвищення кваліфікації, що враховують рівень підготовки слухача. Для більш ефективного моніторингу самоосвітньої діяльності педагогів вони пропонують використовувати індивідуальні залікові книжки для слухачів курсів, в які заносяться залікові кредити, результати виконання індивідуального плану та педагогічного контролю. Кредити відображають обсяг усіх видів роботи слухача: лекційних, практичних, семінарських занять, консультацій, практик, захисту проектів, самостійної роботи тощо [76].

Ґрунтовною є робота групи авторів-розробників низки освітньо-професійних програм щодо професійного розвитку педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти галузі знань 01 «Освіта» в системі підвищення кваліфікації, яка була оприлюднена в 2019 р. з урахуванням нових нормативно-правових і змістовних реалій процесу підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Автори зробили вдалу спробу створити випереджувальну систему професійного розвитку фахівців шляхом розроблення й упровадження в систему підвищення кваліфікації багатоваріантних, різнорівневих, диверсифікованих за профілем освітньо-професійних програм відповідно до соціально-педагогічних запитів і особистісно-професійних потреб фахівців, що забезпечують їм свободу вибору місця, термінів, змісту навчання за індивідуальною освітньою траєкторією; створення гнучкого, конкурентного освітнього середовища; модернізацію змісту, форм, методів, технологій навчання відповідно до темпів старіння й оновлення інформації, можливостей та особливостей, компетентнісного досвіду тощо [103].

Регіональний аспект функціонування системи вітчизняної післядипломної педагогічної освіти в умовах децентралізаційних та модернізаційних процесів розглянуто в колективному монографічному дослідженні групи авторів під керівництвом В.Береки. Особлива теоретична і практична значущість цієї роботи полягає в ґрунтовному висвітленні процесів моделювання системи професійного розвитку керівних та педагогічних кадрів на засадах компетентнісного підходу [93]. До уваги також слід взяти роботу Г. Єльникової [29]. Суттєвий інтерес представляють напрацювання групи авторів (Л. Мозгова; О. Похиляк та ін.) щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників на базі науково-методичного центру міста [91].

Окрему увагу необхідно звернути також на низку наукових робіт останнього часу, які стосуються підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності. Наведені в них напрацювання можуть бути використані, за умови певної інтерпретації, для модернізації підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в умовах диверсифікації цього процесу. Це, перш за все, монографічне дослідження С. Бєляєва щодо професійної підготовки майбутніх учителів до розробки і використання педагогічних технологій [3]. Основні наукові положення цієї роботи є надзвичайно актуальними як для випускника педагогічного ЗВО, так і для працюючого вчителя, у якого в процесі професійної підготовки у ЗВО не була сформована компетентність щодо розробки та використання педагогічних технологій. Автор прямо наголошує на наявність суперечності між традиційною системою професійної підготовки та сучасним теоретико-методологічним підходом до організації освітнього процесу [3, с. 70].

До таких робіт ми відносимо дослідження О. Жерновникової, де розглянуто теоретико-методологічні аспекти дидактичної підготовки майбутніх учителів математики до проектування навчальної діяльності старшокласників, де автором обґрунтовано відповідну дидактичну систему [30]. Робота Н. Олефіренко розглядає теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів до проектування дидактичних електронних ресурсів [85]. І. Шумілова досліджує питання формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей з позицій системного, особистісно-діяльнісного,

компетентнісного, культурологічного, рефлексивного, антропологічного та інших підходів до об'єкта дослідження [132]. Л. Штефан висвітлює теоретичні і методичні засади формування інноваційної культури майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійної підготовки [128]. Таким чином, кожна з наведених робіт містить у собі певну педагогічну систему чи технологію, що може бути запропонована для оволодіння не тільки студентами педагогічних спеціальностей ЗВО, а й слухачам курсів підвищення кваліфікації, особливо з використанням процедури трансферу педагогічних технологій, що буде висвітлено нижче. Такий підхід буде сприяти індивідуалізації процесу підвищення кваліфікації педагогічних кадрів на сучасному етапі.

Слід підкреслити, що підбір змістовних модулів для підвищення кваліфікації треба здійснювати з урахуванням численних робіт, присвячених структурі професійної компетентності вчителя. Наприклад, В. Пелагейченко пише, що за аналізом праць науковців можна визначити такі ключові компоненти професійної компетентності: інформаційна компетентність; комунікативна компетентність; продуктивна компетентність; автономізація на компетентність; моральна компетентність; психологічна компетентність; предметна компетентність; соціальна компетентність; математична компетентність**; о**собисті якості вчителя [88].

Разом із тим, проведений аналіз літератури підтвердив наявність одиничних робіт щодо теоретико-методологічного обґрунтування організаційно-управлінської складової процесу підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в умовах диверсифікації та розробок, направлених на цільове формування окремих компетентностей у межах запровадження певного модуля за накопичувальною системою. Сьогодні можна констатувати той факт, що теоретико-методологічне підґрунтя реформи системи підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних кадрів суттєво відстає від реальних потреб часу, що актуалізує представлене дослідження. Підкреслимо також, що у своїх попередніх роботах ми неодноразово зверталися до проблеми модернізації процедури підвищення кваліфікації педагогічних працівників освіти згідно з сучасними вимогами. Представлене дослідження є їх логічним продовженням [66; 67; 71; 150].

Метою цього розділу роботи є теоретико-методологічне обґрунтування моделей і алгоритмів підвищення кваліфікації працівників освіти в умовах диверсифікації цього процесу з урахуванням наведених вище нормативних положень, що сприятиме позитивним зрушенням у реформуванні освіти в Україні.

Нові умови подальшого розвитку процесів диверсифікації підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Україні стимулюють для подальших досліджень як мінімум три класичні напрями:

1. Розвиток методології пізнання процесу підвищення кваліфікації в нових умовах.

2. Розробку методів практичної реалізації зазначеного процесу.

3. Створення методів оцінювання отриманих результатів.

Методологія пізнання процесу підвищення кваліфікації в нових умовах розвивається сьогодні повільно у зв'язку з низкою причин. Заклади вищої освіти, що набули прав бути суб'єктами підвищення кваліфікації для педагогічних

працівників, частково виявилися не готовими для цього процесу. Крім того, зважаючи на специфіку наукових напрямів, що в них розробляються, проблеми підвищення кваліфікації не стали для них пріоритетними. Щодо традиційних суб'єктів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, якими є інститути післядипломної педагогічної освіти (ІППО), то, з одного боку, їх науковий потенціал є значно слабшим, з іншого – вони в процесі реформування системи втратили частину педагогічних працівників – споживачів послуг із підвищення кваліфікації, які звернулись в інші ЗВО, що, відповідно, вплинуло на фінансові надходження до цих закладів. Таким чином, розробка нових моделей і алгоритмів підвищення кваліфікації педагогічних працівників не є їхнім пріоритетом. Інші суб'єкти підвищення кваліфікації на ринку освітніх послуг переважно не мають наукового потенціалу для проведення такої роботи.

Виходячи з наведеної тези, можна стверджувати, що методи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів залишаються в значній мірі традиційними та не сприяють активізації ринку відповідних освітніх послуг. Цей процес відбувається дуже повільно. Разом із тим, реалії сьогодення поставили керівників ЗЗСО та педагогічних працівників у складну ситуацію – вони не мають практичних розробок, що дозволяють знайти та отримати необхідну освітню послугу за досить простим у використанні алгоритмом. Сама процедура не забезпечена зручною у використанні нормативно-правовою базою та обліковими й фінансовими механізмами.

На порядку денному з'явилася також ще одна актуальна проблема, пов'язана зі значним зростанням кількості суб'єктів підвищення кваліфікації та модульним принципом цього процесу. Адміністрація ЗЗСО не готова сьогодні оцінювати результати підвищення кваліфікації як після засвоєння певного модуля, так і в цілому. У практичній діяльності бракує досить простих і ефективних методик оцінювання результатів підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Для системного вирішення зазначених проблем нами активно розроблялися відповідні моделі та механізми. Так, зазначимо, що концептуальна модель підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Україні після 2017 р. була представлена нами в роботі [66, с. 15]. У цій же роботі були розроблені та представлені механізми підвищення кваліфікації педагогічних працівників у нових умовах, зокрема механізми формування плану підвищення кваліфікації та фінансування підвищення кваліфікації тощо.

Ми виходили з того, що характерною рисою сучасної науки є широке використання методу моделювання. Цей метод полягає в активному застосуванні моделей у всіх сферах діяльності, у тому числі й у дослідженні педагогічних процесів. На сьогоднішній день різноманітні моделі ефективно використовуються як у природно-науковому і суспільно-гуманітарному пізнанні, так і в безпосередній практичній діяльності. Це підсилює актуальність дослідження пізнавальної природи моделей і методології їх використання як у практичних, так і в теоретичних дослідженнях.

Складність дослідження проблеми застосування методу моделювання в педагогіці пов'язана з діскусійністю безлічі визначальних чинників методу моделювання як загальнонаукового способу пізнання навколишнього світу.

Автори багатьох досліджень звертають увагу на недостатню визначеність використання моделювання як методу, пов’язаного з методом узагальнення і розвитку видів аналогій. Деякі дослідники розглядають цей метод як підручний засіб експериментального і теоретичного пізнання об’єктів і процесів реального миру (Ващенко Л.М., Волкова В., Б. Глінський, Е. Жуков, Н. Клокар, М. Корольов, В.Корольова, Г.Лаврентьєв, В. Штофф та ін.) [11; 15; 17; 31; 41; 44–45; 50; 129–131].

Інший підхід пов`язаний з тим, що в моделі бачать універсальний інструмент, що має максимально широке гносеологічне явище (В. Готт, Е. Семенюк, А. Урсул) [21; 110; 120]. Найочевидніше такий підхід в усвідомленні теоретико-пізнавальної специфічності моделювання представив Я. Неуймін, який пише, що «наукові поняття, що історично склалися, безпосередньо або опосередковано пов'язані з об'єктивною реальністю – закони, теорії, наукові картини миру суть модельні конструкти. Всі наші наукові уявлення про світ природи, суспільства і техніка, наші знання про самих себе, про мислення і про його закономірності носять модельний характер» [82]. Проблеми моделювання у соціально-гуманітарних дослідженнях розглядали М. Прокімнов, А. Ракітов, А. Семенова, Е. Семенюк, С.Черемних, С. Якімов [102; 104; 109–110; 124; 134].

Представники першого підходу піддають критиці своїх опонентів за надмірно загальне представлення методу моделювання, яке доходить, на їх думку, до ототожнення моделювання і процесу пізнання, а отже, це приводить до ігнорування пізнавальної специфіки моделі. У той же час останні вважають, що відмова від застосування моделювання у процесі наукових досліджень приводить до непослідовних дій, напівзаходів на шляху процесу вивчення проблеми. Ця суперечка ніколи не буде завершена, а з`ясування пізнавального характеру наукового методу моделювання залишається важливим дослідницьким завданням. У практиці проведення досліджень за допомогою моделей завжди обмовляються межі застосовності в конкретній роботі поняття моделювання [130].

Загальноприйнятою методологією побудови моделей об`єктів є системний підхід як засіб вирішеннями складних завдань. В його основі лежить розгляд об`єкту як системи, що функціонує в певному середовищі. Системний підхід припускає розкриття цілісності об`єкта, виявлення і вивчення його внутрішньої структури, а також зв`язків із зовнішнім середовищем. При цьому реальний об`єкт або процес представляються як частина реального світу, яка виділяється і досліджується у зв`язку з вирішуваним завданням побудови моделі. Відповідно до цього, системний підхід припускає послідовний перехід від загального до часткового – від реального об’єкта з нескінченним числом зв`язків і властивостей до аналога (моделі) з кінцевими характеристиками. В основі такого переходу лежить мета дослідження [104].

Основними загальноприйнятими характеристиками моделювання як системного методу наукового дослідження особливостей реальних об’єктів і явищ є такі:

1) метод моделювання – це теоретичний метод, який застосовується в процесі пізнання складних об`єктів або процесів;

2) моделювання полягає в уявленні або заміні реальних об`єктів, процесів і явищ їх спрощеними моделями-аналогами;

3) модель є і предметом пізнання, і інструментом теоретичного перетворення об`єкта-оригіналу;

4) моделі-аналоги в спрощеному вигляді характеризують як властивості об'єкта-оригіналу, так і дії зовнішнього середовища, в якому той функціонує;

5) ступінь спрощення, вживаний при побудові моделі, обумовлений характером завдань для вирішення яких ця модель розробляється;

6) кожен реальний об`єкт може бути представлений своїми різними моделями з тим або іншим ступенем деталізації;

7) результатом методу моделювання є модель, за допомогою якої відповідно до поставлених завдань визначається нова інформація і нові знання про реальний об'єкт;

8) науковою і методологічною базою моделювання є теорія системного аналізу, яка повинна забезпечувати взаємну однозначну відповідність між реальним об'єктом і його спрощеним аналогом;

9)структура моделі може бути складним об'єктом, який представляється декількома системами, кожна з яких у свою чергу представляє істотну сторону змісту побудованої моделі;

10) етапом, що завершує процедуру моделювання, є аналіз адекватності створеної моделі досліджуваному реальному об'єкту або процесу.

Основним функціональним призначенням моделі вважають створення взаємно-однозначної відповідності між двома об'єктами – реальним об'єктом і об`єктом-аналогом, побудованим на основі абстрактно-логічних і практичних операцій. Необхідність застосування методу моделювання визначається тим, що багато об`єктів або процесів реального миру безпосередньо досліджувати або неможливо, або ж ці дослідження супроводжуються серйозними матеріальними й інтелектуальними витратами, а також вимагають багато часу.

На думку В. Никіфорова [83], можна виділити наступні найбільш характерні ситуації, при яких виникає необхідність у моделюванні:

1) об'єкт недоступний безпосередньому експериментальному дослідженню (надмірно малий, непомірно великий, значно віддалений, радіоактивний та ін.). Модель в цьому випадку замінює об'єкт, дозволяючи зробити експеримент реально здійсненним і економічно доцільним;

2) модель будується для того, щоб пояснити або продемонструвати деяке явище або об'єкт.

До моделювання вдаються і у тому випадку, коли необхідно представити поведінку об'єкта за деяких заданих умов, в деякі майбутні моменти часу, а теорія, що дозволяє зробити це аналітично, відсутня. Тоді вивчається поведінка моделі і на підставі цього робиться висновок про поведінку об'єкта.

Необхідність у моделюванні часто виникає і за наявності теорії. До моделювання в цьому випадку вдаються або для розвитку наявної теорії, або для її безпосереднього застосування до дійсності. Оскільки в більшості випадків наука має справу з теоріями, які є незавершеними і знаходяться у стадії їх подальшого розвитку і вдосконалення, то модель як засіб удосконалення теорії грає значну роль. Модель будується і для того, щоб здійснити практичну перевірку тих або інших теоретичних положень, безпосередня перевірка яких виявляється важкою з яких-небудь причин.

Процес моделювання включає декілька етапів [34].

1) Постановка проблеми і формулювання завдання. Цей етап розробки моделі ґрунтується на наявності певних знань про об`єкт-оригінал.

2) Дослідження моделі і отримання знання про закономірності її функціонування.

3) Перенесення знання про модель на об`єкт.

4) Перевірка істинності отриманих знань по відношенню до реального об'єкта.

Для розуміння суті моделювання важливо розуміти, що моделювання – не єдине джерело знань про об'єкт. Процес моделювання «занурений» в більш загальний процес пізнання. Це враховується не тільки на етапі побудови моделі, але і на завершальній стадії, коли відбувається об'єднання і узагальнення результатів дослідження, що отримуються на основі багатообразних засобів пізнання.

Моделювання – циклічний процес. Це означає, що за першим чотириетапним циклом може йти другий, третій і так далі. При цьому знання про досліджуваний об'єкт розширюються і уточнюються, а початкова модель поступово удосконалюється. Недоліки, виявлені після першого циклу моделювання, обумовлені малим знанням об`єкта і помилками в побудові моделі, можна виправити в подальших циклах. У методології моделювання, таким чином, закладені великі можливості для саморозвитку.

У кожній науковій роботі, присвяченій розвитку проблеми моделювання в педагогіці, наводиться певна класифікація моделей. Це поширена тема статей в області педагогічних досліджень, присвячених моделюванню. Разом із тим, підкреслимо, що на відміну від природничих наук [89; 119], у педагогіці до теперішнього часу немає чіткої класифікаційної системи моделей, що дозволяла б виробити сталі єдині підходи, як до побудови таких моделей, так і до методології їх використання.

Багато в чому це обумовлено тим, що до цих пір не вироблено єдиного підходу до застосування моделей у пізнанні реального світу. Як правило, авторами приводиться та класифікація, яка відображає вживаний автором підхід до використання моделі та області проблем, для вивчення яких використовуються моделі. Наприклад, в роботі [23], присвяченій моделюванню в педагогіці, автор замість «речово-математичних» і «фізичних» моделей вводить поняття «фрагментарно-наочних моделей». Таку заміну автор пояснює тим, що педагогічне моделювання розглядається як самостійний напрям у загальному методі дослідження, причому цей напрям володіє специфічними рисами, що відображають особливість явищ, що вивчаються. У роботі автором обговорюється проблематика застосування «жорстких» і «м`яких» моделей у педагогічному моделюванні, які, на думку автора «до цих пір не оцінені по достоїнству» [114].

З нашої точки зору сьогодні немає сенсу проводити узагальнення існуючих класифікацій моделей в педагогіці, оскільки поява нових проблем і нових авторів викликатиме розробку ними нових класифікацій. Однак потрібно наголосити, що завдання класифікації є важливим в теорії моделювання, як і в будь-якій іншій області людських знань. Клас, до якого відноситься модель, визначає науковий

апарат дослідження такої моделі, область її застосовності, окреслюється система припущень і спрощень, яка покладена в основу побудови об'єкта-аналога, тощо, в чому і полягає суть моделювання. Можна стверджувати, що, не провівши аналіз моделі з позицій її класифікації, можна допустити серйозні помилки при її побудові.

Багато педагогічних процесів можуть бути представлені моделями, які відносяться до класу структурно-функціональних моделей, що знайшли значне розповсюдження у вивченні різноманітних процесів, у тому числі і освітніх [28, 74, 109].

Для опису і представлення таких моделей слід дотримуватися нотації IDEF0, яка прийнята сьогодні як стандарт опису різноманітних процесів в економіці, управлінні, в соціальній сфері. Основний концептуальний принцип методології IDEF0 – представлення будь-якої системи, що вивчається, у вигляді набору взаємодіючих і взаємпов'язаних блоків, що відображають процеси, дії, операції, що відбуваються в досліджуваній системі [28].

В основу будь-якої моделі можуть бути покладені вимоги стандартів, соціальне замовлення суспільства і затребуваність конкретних фахівців на ринку праці. Услід повинен йти опис методологічних підходів, на основі яких будуватиметься модель. Решта всіх структурно-функціональних частин моделі повинна описувати логіку взаємодії предмета моделювання, суб'єкта моделювання і освітнього середовища, в якому взаємодіють всі учасники педагогічного процесу, як, наприклад, це зроблено в роботах [4; 22; 28; 66].

На думку М. Горячової, для того, щоб модель, що розробляється, відповідала своєму призначенню, недостатньо створити просто модель. Необхідно, щоб вона відповідала ряду вимог, що забезпечують її функціонування [20]. Є. Нагреллі пропонує авторську структурно-функціональну модель формування методичної компетентності вчителів у системі підвищення кваліфікації [80]. Л. Покроєва та Г.Кравченко розробили підходи до моделювання процесу професійного росту керівників загальноосвітніх навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти [94].

А. Новіков і Д. Новіков формулюють такі вимоги до моделі:

1) інгерентність, тобто достатній ступінь узгодженості створюваної моделі з середовищем, щоб створювана модель була узгоджена з освітнім середовищем, в якому їй належить функціонувати, входила б у це середовище як природна складова частина;

2) простота моделі. Це пов'язано з процесом формалізації в моделюванні – це вибір істотних якостей або характеристик моделі шляхом аргументованого відхилення останніх, менш важливих і менш істотних;

3) адекватність моделі, що означає можливість з її допомогою досягти поставленої мети педагогічної діяльності відповідно до сформульованих цілей. Адекватність моделі означає, що вона достатньо повна, точна і істинна [84].

При використанні методу моделювання в процесі пізнання реального миру завжди необхідно пам'ятати, що модель – це не тільки ефективний інструмент пізнання, але в той же час – об'єкт наукового дослідження.

Виходячи з викладеного вище, наголосимо, що реалії сьогодення поставили на порядок денний питання створення низки моделей підвищення кваліфікації

педагогічних працівників з урахуванням наведених вище нормативно-правових актів, які б дозволили сформувати бачення як педагогічних працівників, так і керівників освіти щодо їх дій у зазначеному напрямі у вигляді досить простих моделей та алгоритмів діяльності. Їх приклади розроблені в межах НДР № 19-01 ДБ «Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності» та наведені на рис. 1.1, 1.2 та в таблицях 1.1, 1.2, 1.3.

На рисунку 1.1 наведено концептуальну модель підвищення кваліфікації педагогічних працівників у ЗЗСО. При її побудові взято до уваги не тільки нормативні вимоги до процесу підвищення педагогічних кадрів в Україні, а й глобальні та національні тенденції в розвитку освіти. Передбачено модульний принцип підвищення кваліфікації, значна увага приділена отриманню інформації від суб'єктів надання відповідних освітніх послуг, що суттєво впливає на процес прийняття рішення кожним педагогічним працівником. Окрема увага приділена оцінюванню результатів підвищення кваліфікації не тільки адміністрацією ЗЗСО, а й споживачами освітніх послуг тощо.

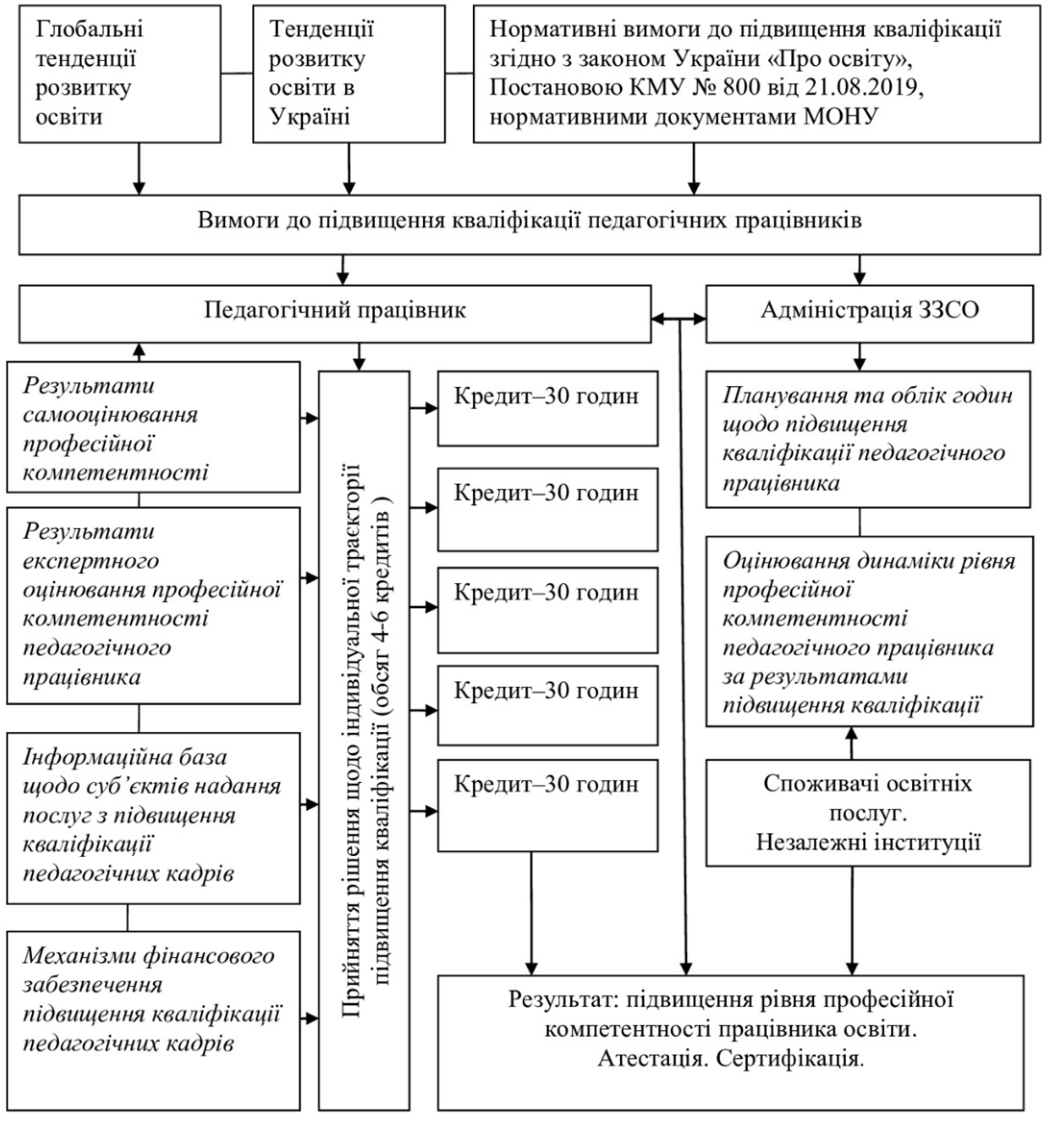

Рис.1.1. Концептуальна модель підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладі загальної середньої освіти

Разом із тим, представлена концептуальна модель не відображає всього розгалуження форм і методів підвищення кваліфікації, що починають активно розвиватися в Україні. Саме тому на рис. 1.2 наведено модель підвищення кваліфікації педагогічних працівників шляхом трансферу технологій.

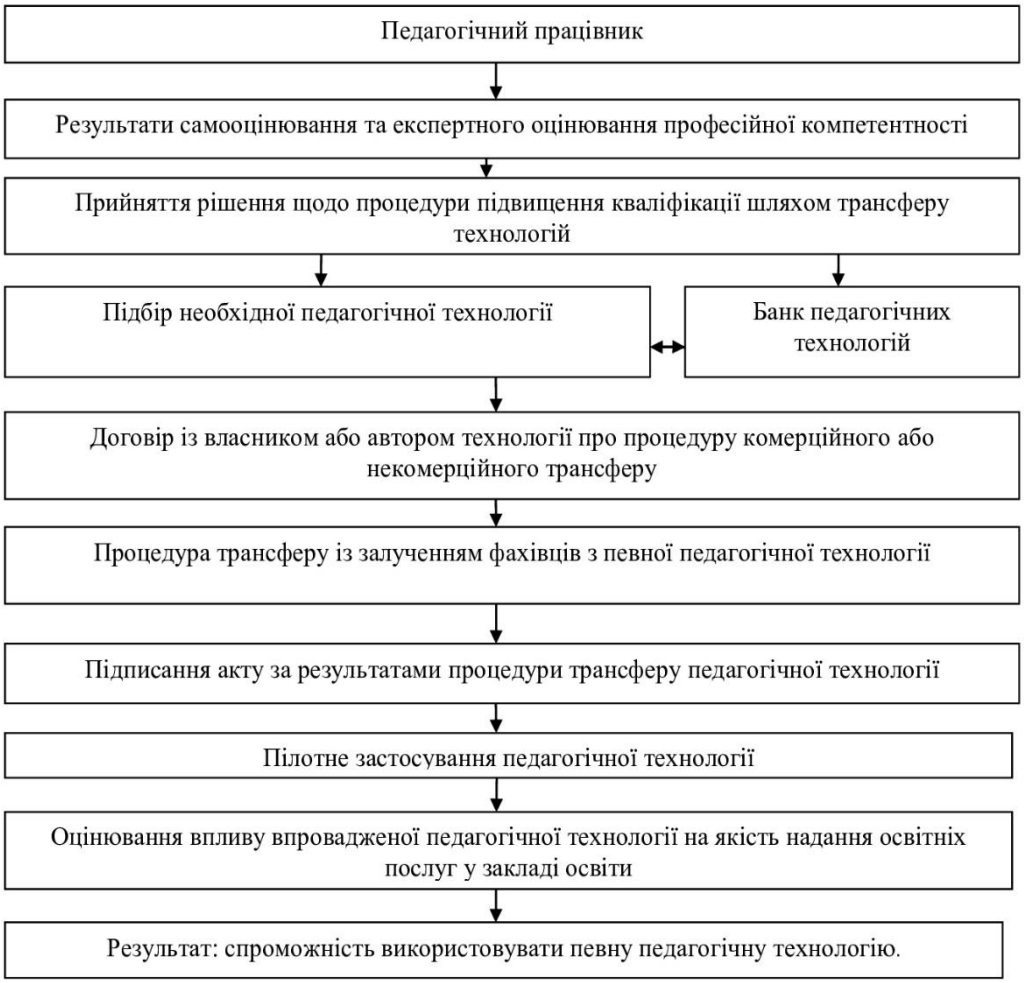

Рис.1.2. Модель підвищення кваліфікації педагогічних працівників шляхом трансферу технологій

Ця форма підвищення кваліфікації є інноваційною та обмежено використовується в сучасній системі освіти в Україні. Ми частково розглядали відповідну процедуру в наших попередніх роботах [66; 71]. Наголосимо на тому, що певна кількість кредитів, передбачених для підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, може бути відведена саме для опанування педагогічною технологією за вибором споживача на умовах комерційного чи некомерційного трансферу. Разом із тим, констатуємо, що система освіти сьогодні майже не готова для такої форми підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, тому що в Україні не створено ефективного банку даних педагогічних технологій, розміщеного в мережі Інтернет, зокрема й представлених у численних дисертаційних дослідженнях. Відсутнє також необхідне для процедури трансферу педагогічних технологій документальне та правове забезпечення, що дозволяє оволідити певною педагогічною технологією, не порушуючи прав її автора.

З нашої точки зору, цільове опанування педагогічною технологією, визначеною споживачем за результатом самоаналізу своєї професійної компетентності, є більш ефективною процедурою для його професійного розвитку, ніж прослухування певної кількості годин у межах діючих сьогодні навчальних планів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Розглянемо ще один аспект підвищення кваліфікації педагогічних працівників, що стосується організаційно-управлінської складової цього процесу. У таблиці 1.1 нами запропоновано алгоритм планування обсягів підвищення кваліфікації педагогічного працівника за роками, який може бути використано в роботі ЗЗСО. Запропонований алгоритм бере до уваги наведений вище лист МОНУ № 1/9-683 від 04 листопада 2019 року [133].

Таблиця 1.1

Алгоритм планування обсягів підвищення кваліфікації педагогічного працівника за роками

ПІБ	Рік останнього проходження підвищення кваліфікації	Рік чергової атестації	Кількість годин (кредитів), необхідних для завершення атестації в певному році				Перелік ЗВО чи інших організацій, де планується підвищення кваліфікації	Обсяги і джерело фінансування
			2020	2021	2022	2023		

Більш складним є представлений у таблиці 1.2 алгоритм дій керівника ЗЗСО щодо управління процесом підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Він систематизує в часі дії керівника закладу освіти щодо організації відповідного напряму роботи з кадрами. Алгоритм передбачає як постійну роботу з інформаційними джерелами, так і входження в нормативно-правові й фінансові відношення із суб'єктами підвищення кваліфікації. Слід сказати, що його реалізація в частині відношень із суб'єктами підвищення кваліфікації, що представлені не давно відомими на ринку ЗВО, а окремими центрами, грантовими проектами тощо, буде потребувати як від педагогічних працівників, так і від керівників посиленої уваги у зв'язку з відсутністю в них відповідного досвіду та обмеженістю інформації щодо результативності надання освітніх послуг із підвищення кваліфікації цими суб'єктами.

Важливою складовою процесу підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в умовах диверсифікації цього процесу є процедура самооцінки компетентностей педагогічним працівником, яка заявлена як провідна під час його самовизначення з індивідуальною траєкторією підвищення кваліфікації, на що окремо наголошено в Постанові КМ України № 800 від 21 серпня 2019 року «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» [25]. У таблиці 1.3 наведено алгоритм самооцінки компетентностей педагогічного працівника з урахуванням його професійних потреб, метою якого є систематизація дій як педагогічного працівника, так і керівника закладу освіти при проведенні відповідної самооцінки.

Таблиця 1.2

Алгоритм дій керівника ЗЗСО щодо управління процесом підвищення кваліфікації педагогічних працівників

Місяць у межах навчального року	Дії керівника або особи, якій делеговано певні повноваження
Вересень	– аналіз потреб педагогічних працівників підпорядкованого ЗЗСО щодо підвищення кваліфікації в поточному навчальному році; – аналіз пропозицій ЗВО та інших суб'єктів, що надають послуги з підвищення кваліфікації; – формування плану підвищення кваліфікації педагогічних працівників на поточний навчальний рік.
Жовтень	– укладання договорів на отримання освітніх послуг із суб'єктами підвищення кваліфікації; – отримання освітніх послуг із підвищення кваліфікації.
Листопад	– формування проекту кошторису щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників на наступний календарний рік; – отримання освітніх послуг із підвищення кваліфікації.
Грудень	– уточнення кошторису щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників на наступний календарний рік; – обговорення поточної ситуації з підвищення кваліфікації педагогічних працівників на засіданні педагогічної ради; – отримання освітніх послуг із підвищення кваліфікації.
Січень	– отримання освітніх послуг із підвищення кваліфікації.
Лютий	– отримання освітніх послуг із підвищення кваліфікації.
Березень	– обговорення ситуації з підвищення кваліфікації педагогічних працівників перед закінченням чергового атестаційного періоду на засіданні педагогічної ради; – отримання освітніх послуг із підвищення кваліфікації.
Квітень	– порівняльний аналіз результативності підвищення кваліфікації педагогічних працівників за різними формами та у різних суб'єктів надання цих послуг на підсумковому засіданні атестаційної комісії; – отримання освітніх послуг із підвищення кваліфікації.
Травень	– отримання освітніх послуг із підвищення кваліфікації.
Червень	– початок роботи над проектом кошторису підвищення кваліфікації на наступний бюджетний рік; – отримання освітніх послуг із підвищення кваліфікації.
Липень	– отримання послуг із підвищення кваліфікації у літніх школах, тематичних таборах тощо.
Серпень	– отримання послуг із підвищення кваліфікації у літніх школах, тематичних таборах тощо; – пошук інформації на Web-сайтах ЗВО та інших суб'єктів підвищення кваліфікації щодо відповідних освітніх пропозицій.

Таблиця 1.3

Алгоритм самооцінки компетентностей педагогічного працівника з урахуванням його професійних потреб

	Зміст діяльності	Відповідальний
1	Складання педагогічним працівником переліку його компетентностей, що потребують удосконалення	Педагогічний працівник
2	Складання представником адміністрації закладу освіти переліку компетентностей педагогічного працівника, що потребують удосконалення	Керівник закладу освіти
3	Складання представником методичної служби переліку компетентностей педагогічного працівника, що потребують удосконалення	Керівник методичної служби, що обслуговує заклад освіти
4	Аналіз пп.1–3 методом контент-аналізу та підготовка підсумкового документа	Педагогічний працівник під контролем представника адміністрації закладу освіти
5.	Рейтингування компетентностей, що потребують удосконалення	Педагогічний працівник під контролем представника адміністрації закладу освіти
6.	Аналіз пропозицій ЗВО та інших суб'єктів, що надають послуги з підвищення кваліфікації за напрямами, що є найбільш актуальними за результатом проведеної аналітичної діяльності	Педагогічний працівник під контролем представника адміністрації закладу освіти
7.	Розподіл годин (кредитів), передбачених на підвищення кваліфікації за результатами рейтингування компетентностей, що потребують удосконалення	Педагогічний працівник
8.	Вимірювання стану сформованості окремих компетентностей, що підлягають удосконаленню з використанням стандартного інструментарію, передбаченого внутрішньою системою забезпечення якості освіти закладу	Представник адміністрації закладу освіти або запрошений незалежний експерт
9.	Підписання договору із ЗВО або іншим суб'єктом (суб'єктами), що надають послуги з підвищення кваліфікації	Педагогічний працівник
10.	Вимірювання стану сформованості окремих компетентностей, що підлягають удосконаленню з використанням стандартного інструментарію ЗВО або іншим суб'єктом (суб'єктами), що надають послуги з підвищення кваліфікації	Керівник курсів підвищення кваліфікації
11	Порівняння результатів вимірювання сформованості певних професійних компетентностей у закладі освіти та вимірювань, проведених суб'єктом підвищення кваліфікації	Керівник курсів підвищення кваліфікації

Продовження табл. 1.3

12	Уточнення плану індивідуального розвитку педагогічного працівника в процесі підвищення кваліфікації за певним напрямом	Педагогічний працівник Керівник курсів підвищення кваліфікації
13	Процес підвищення кваліфікації	Педагогічний працівник Керівник курсів підвищення кваліфікації
14	Підсумкове вимірювання після процедури підвищення кваліфікації щодо удосконалення певної компетентності педагогічного працівника. Визначення позитивної динаміки	Керівник курсів підвищення кваліфікації
15	Вимірювання динаміки сформованості певної компетентності педагогічного працівника з використанням стандартного інструментарію, передбаченого внутрішньою системою забезпечення якості освіти закладу	Представник адміністрації закладу освіти або запрошений незалежний експерт
16	Висновки за результатами проведених вимірювань щодо динаміки професійної компетентності педагогічного працівника під час засідання атестаційної комісії	Представник адміністрації закладу освіти
17	Висновки щодо подальшого особистого самовдосконалення педагогічного працівника, його індивідуальної траєкторії розвитку	Педагогічний працівник під контролем представника адміністрації закладу освіти

Аналіз процесу підвищення кваліфікації педагогічних кадрів на сучасному етапі, зокрема за результатами співбесід із вчителями та керівниками освіти під час їх перебування на відповідних курсах, дозволяє стверджувати про необхідність вирішення ще одного проблемного питання, яке стосується балансу між окремими складовими навчальних планів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Традиційно навчальні плани підвищення кваліфікації педагогічних працівників і керівників освіти складалися за традиційною схемою, де співвідношення соціально-гуманітарної та професійної складової перебувало переважно у співвідношенні 40:60. Реалії сьогодення вносять суттєві корективи в цей процес. По-перше, у разі накопичування кредитів, що отримані під час співпраці з різними суб'єктами підвищення кваліфікації, неможливо дотримуватися чіткого балансу в розподілі навчального часу. По-друге, це не є доцільним, тому що потреби педагогічних працівників і керівників освіти на основі проведеного самоаналізу можуть свідчити про необхідність збільшення підвищення кваліфікації за тією чи іншою складовою, що не вписується в традиційні правила. Це в повній мірі стосується як вчителів- предметників, так і керівників освітньої сфери. Ми неодноразово наголошували в попередніх роботах, що баланс потреб у оволодінні новими компетентностями зміщується в сторону поліпшення оцінювальної компетентності (особливо в контексті створення внутрішніх систем оцінювання якості освіти), ІТ-компетентності (особливою популярністю користується навчальний курс «Використання хмарних технологій в навчанні / управлінні закладом освіти»), компаративістської компетентності (порівняння вітчизняної системи освіти з найкращими світовими

зразками), технологічної компетентності (знайомство з педагогічними технологіями, що представлені в новітніх дисертаційних дослідженнях з педагогіки) тощо [151]. Спроба частково врегулювати ці питання зроблена в Постанові КМ України № 1133 від 27.12.2019 р. «Про внесення змін до Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» [99].

Підводячи підсумки, наголосимо, що проведене нами дослідження свідчить про наявність серйозної проблеми, яка, на жаль, в сучасних реаліях реформування освіти в Україні має перманентний характер – це недостатня теоретико-методологічна та методична підготовленість реформ. Диверсифікація процесів підвищення кваліфікації педагогічних працівників не є винятком. Виходячи з викладеного вище, зробимо такі висновки:

1. Теоретико-методологічне та методичне обґрунтування процесу підвищення кваліфікації педагогічних працівників в умовах диверсифікації цих послуг потребує суттєвої інтенсифікації. Це може бути зроблено як за рахунок виділення коштів державного бюджету для підтримки відповідних наукових досліджень, так і за рахунок збільшення кількості дисертаційних досліджень, що готуються аспірантами та докторантами у ЗВО.

2. Потребами сьогоднішнього етапу розвитку освіти в Україні є створення низки моделей і алгоритмів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, які стануть у нагоді вчителям і керівникам освіти та дозволять реально прискорити та поліпшити процеси диверсифікації підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

3. Суттєвого доопрацювання потребує інструктивно-методична база, що повинна унормувати процес підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у нових умовах.

4. Принципового перегляду вимагає процес формування навчальних планів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів щодо пропорційної складової окремих навчальних дисциплін в умовах збільшення кількості суб’єктів, що надають відповідні освітні послуги; розгалуження реальних потреб споживачів залежно від результатів їх самооцінювання в умовах кредитно-модульного принципу накопичення годин протягом п’ятирічного циклу.

5. Необхідно створити електронні бази даних педагогічних технологій, що розробляються в Україні та за її межами, для можливості здійснювати процес підвищення кваліфікації педагогічних кадрів шляхом трансферу технологій та унормувати нормативно-правові аспекти цього процесу.

6. Нагальною потребою часу є проведення комунікативних заходів, направлених на удосконалення системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників в умовах її диверсифікації. До участі в цих заходах повинні бути залучені не тільки науковці, а широке коло споживачів цих освітніх послуг.

7. Вимогою сучасного етапу залишається створення загальнодержавної системи (наприклад, потужного Web-порталу), отримання інформації від суб’єктів, що надають освітні послуги з підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Перспективним напрямом досліджень цієї проблематики є подальша розробка фінансового та юридичного підґрунтя процесів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у нових умовах. Важливим є також створення достатньо простих у використанні та ефективних технологій вимірювання динаміки окремих

компетентностей педагогічних працівників і керівників освіти за результатами підвищення кваліфікації, що суттєво поліпшить процес створення як внутрішніх систем забезпечення якості освіти, так і відповідних процедур зовнішнього оцінювання.

1.4. Компетентнісний підхід як методологія професійного розвитку працівника освіти

Оновлення законодавства в сфері освіти України стимулювало низку процесів, направлених на забезпечення якості освітніх послуг, що надаються закладами освіти. Це також стимулювало подальший розвиток основних положень компетентнісного підходу як методології професійної підготовки. Окрема увага стала приділятися чіткому визначенню результатів навчання, що значною мірою сьогодні відображені в силабусах навчальних дисциплін, які оприлюднені на веб-сайтах закладів вищої освіти (ЗВО) згідно з нормативними вимогами. Процес підготовки цих документів вказав на необхідність їх узгодження з положеннями відповідних професійних стандартів, що актуалізувало проблеми подальшого створення компетентнісних моделей фахівця. Одночасно, виходячи з положень концепції освіти протягом життя, актуальності також набуває створення компетентнісних моделей працівників, зокрема працівників освіти, безпосередньо на робочому місці, виходячи з самооцінки й оцінки їх професійної компетентності та конкретних умов педагогічного (науково-педагогічного) процесу, згідно з якими повинна формуватися індивідуальна траєкторія їх розвитку та відбуватися підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних кадрів на сучасному етапі.

У 2013 році нами була оприлюднена робота «Компетентнісний підхід як методологія професійної підготовки у вищій школі», у якій було ґрунтовно проаналізовано погляди на сутність поняття «компетентність» у контексті генезису компетентнісного підходу та особливостей його застосування у вищій професійній освіті. Зокрема було розглянуто підходи, оприлюднені в Європейській (2008) і Національній (2011) рамках кваліфікацій, Програмі «DeSeCo», підходи Міжнародного департаменту стандартів, Болонському глосарії, Українсько-голландському проекті з освітнього менеджменту (Ukrainian-Dutch Educational Management – UDEM), роботах визнаних вітчизняних і зарубіжних фахівців В. Байденка, І. Зимньої, О. Пометун, Дж. Равена, С. Трубачова, А. Хуторського та ін. авторів [57]. Одночасно починаючи з 2014 р. в системі освіти України, в тому числі післядипломної, почалися суттєві зміни, що були обумовлені вступом в дію Закону України «Про вищу освіту», а згодом у 2017 р. Закону України «Про освіту» і в 2020 р. Закону України «Про повну загальну середню освіту», Постанов КМУ № 800 від 19.08.2019 р. «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» та № 1133 від 27.12.2019 р. «Про внесення змін до Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» [25; 98-100]. Вступ в дію цих документів поставив на порядок денний питання переосмислення процедур впровадження компетентнісного підходу у вітчизняній освіті, заповнення прогалин у технологічному забезпеченні цього процесу під час професійної

підготовки працівників освіти та підвищення їх кваліфікації.

У роботі «Компетентнісний підхід як методологія професійної підготовки у вищій школі», що згадувалася нами вище, були представлені точки зору В. Вербицького, Г. Зайчука, Е. Зеєра, І. Зимньої, Д. Заводчикова, Н. Мурованої, О. Овчарук, О. Пометун, М. Пустового, М. Сосніна, Н. Табачук, М. Філатова, А. Хуторського, Ю. Швалба та ін., що були оприлюднені ними до 2014 року [58]. Тому висвітлимо динаміку поглядів науковців щодо зазначеної проблематики, що були відображені в наукових джерелах після 2014 року. Нормативне визначення компетентності сьогодні надано в Законі України «Про освіту», в якому сказано, що це «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність». Результати навчання в цьому документі визначаються як «знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів» [100].

У Законі України «Про вищу освіту» компетентність визначена як «здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей»; результати навчання як «знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми (програмні результати навчання) або окремих освітніх компонентів» [98].

Щодо наукових публікацій останнього часу, то, наприклад, С. Паламар розглядає компетентнісний підхід як методологічний орієнтир модернізації сучасної освіти. Автор вважає, що з дидактичних позицій компетентнісний підхід виступає як принцип реорганізації змісту і процесу для досягнення зазначених цілей і оцінюється також як освітній результат – якість сучасної освіти. Він вказує, що основним освітнім результатом має стати не система знань, умінь і навичок, а набір ключових компетентностей в інтелектуальній, комунікативній, інформаційній, соціальній та інших сферах [87].

К. Рудніцька пише, що компетентнісний підхід передбачає не лише трансляцію знань, умінь і навичок від викладача до студента, а формування у майбутніх фахівців професійної компетентності. Реалізація такого підходу потребує використання відповідних освітніх технологій у навчанні, рефлексію студентів, самостійність застосування у практичній діяльності професійних умінь і навичок [105].

А. Вітченко та інші сучасні дослідники тлумачать компетентність як інтегральну якість здобувача вищої освіти, що визначає його готовність успішно виконувати певні функції, здійснювати самоосвітню підготовку, забезпечувати неперервний професійний розвиток і кар’єрне зростання для досягнення як особистісно, так і суспільно важливих результатів. Вони вважають, що ефективність навчання у компетентнісно орієнтованій вищій школі визначається шляхом вимірювання рівня опанування конкретної компетентності або системи

компетентностей, що визначається результатом освітньо-професійної підготовки. А. Вітченко та ін. пишуть, що протягом життя і професійної кар'єри людина постійно оновлює, поглиблює, вдосконалює власні компетентності, сформовані на попередньому рівні підготовки. Автори вказують, що у проектуванні системи компетентностей для неперервної освіти необхідно враховувати провідні види діяльності для кожного вікового етапу (періоду) [13].

В іншій своїй роботі А. Вітченко наголошує, що під час проектування змісту вищої освіти слід передбачати сутнісні зрушення в особистості на всіх рівнях її професійного становлення, де когнітивний компонент – це науковий базис для комплексу взаємопов'язаних компонентів (аксіологічного, етичного, естетичного, діяльнісного тощо) [14].

Ю. Сафронов та інші автори пишуть, що у сучасних умовах ринку праці та особливостей працевлаштування зростають вимоги до професійної компетентності фахівців, що обумовлюють потребу в якісно нових формах та методах вищої освіти, спрямованих на створення системи безперервної освіти, розширення сфери самостійної діяльності студентів, формування навичок самоорганізації та самоосвіти [107].

Професійний розвиток педагогічного працівника фактично передбачає формування його особистої педагогічної майстерності протягом життя. Виходячи з цього, Т. Сорочан наголошує, що педагогічну майстерність розуміють як складне діалектичне утворення, яке охоплює гуманістичну спрямованість особистості, педагогічні здібності, педагогічні та психологічні знання, професійні знання й педагогічну техніку. Вона підкреслює, що на сучасному етапі розвитку педагогічної науки провідною методологією стає компетентнісний підхід. Українські вчені розглядають компетентність як здатність здійснювати професійну діяльність на основі поєднання професійних знань, умінь, ставлень. Особливого значення в контексті компетентнісного підходу набувають ціннісні орієнтації педагога, культуротворча спрямованість його особистості. Т. Сорочан пише, що трансформація професіоналізму передбачає перехід фахівців від одного стану до іншого. До таких станів вона відносить перехід від знань, умінь, навичок – до компетентностей, які обов'язково охоплюють ціннісний компонент; від очікування тотального контролю – до відповідальності; від обов'язковості щодо виконання чітко визначених дій – до свідомого відповідального вибору напрямів і технологій професійної діяльності тощо [112].

Т. Борова у своєму монографічному дослідженні вказує, що компетентність фахівця є відтворені ним на практиці прагнення й здатність (готовність) реалізувати свій потенціал (знання, вміння, досвід, особисті якості тощо) для успішної творчої (продуктивної) діяльності в професійній і соціальній сфері, усвідомлюючи при цьому соціальну значущість і особисту відповідальність за результати цієї діяльності, необхідність її постійного вдосконалення. Автор підкреслює, що, аналізуючи значення компетентнісного підходу для підвищення ефективності освітньої діяльності в системі навчання дорослих, вона розглядає поняття «компетентність» разом з поняттями «професійний досвід» і «професіоналізм» і підкреслює, що найчастіше ці поняття визначають як рівнозначні. В освітній сфері професійний досвід є фактично педагогічним досвідом. Т. Борова стверджує, що компетентнісний підхід є більш продуктивним

для оцінки професійного розвитку сучасного фахівця, дозволяє більш глибоко оцінити його професіоналізм, оскільки дійсною феноменологією професійного досвіду є не його компоненти (у ролі яких виступають знання, уміння, навички, що проявляють себе з високим ступенем варіативності в різних професійних видах діяльності), а особливості структурної організації педагогічної діяльності, які визначають властивості професійного досвіду, що констатуються [9, с.108–119].

Ґрунтовно підходи до визначення поняття «компетентність» розглянуто в монографії В. Масича. Автор на основі порівняльного аналізу значної кількості наукових джерел об'єднав їх у кілька груп. Зокрема джерела, що розглядають компетентність як певну здатність чи якість; джерела, що характеризують компетентність як суб'єкт діяльності; джерела, що розглядають компетентність як оволодіння особистістю чимось; джерела, які трактують компетентність як компетенцію або сукупність компетенцій. Він робить висновок, що компетентність є інтегральним показником рівня, якості підготовки фахівця до професійної діяльності, що визначається не просто як сума знань і умінь, а характеризує вміння людини мобілізувати отримані знання і досвід у конкретній ситуації. За В. Масичем компетентність – це сформована у фахівця теоретична, заснована на знаннях, і практична, підкріплена досвідом діяльності, готовність до реальної професійної діяльності. Компетентність фахівця є показником відповідності його соціально-особистісних і професійних якостей соціально-професійним вимогам. Автор підкреслює, що компетентність є результатом освіти, *самоосвіти і саморозвитку* майбутнього фахівця, вона визначається досвідом та індивідуальною здатністю людини, її прагненням до неперервної самоосвіти й самовдосконалення, творчим ставленням до справи [73, с. 88–91].

О. Загіка пише, що здійснений науковий аналіз психолого-педагогічних джерел дозволяє зробити висновок, що професійна компетентність фахівця включає такі компоненти: концептуальний (розуміння теоретичних основ своєї професії, уміння аналізувати, синтезувати і формулювати проблему); технічний (здатність оволодіти основними професійними навичками); інтеграційний (здатність пов'язати теорію та практику); концептуальний (розуміння працівником широкого культурного, економічного і соціального контексту, в рамках якого здійснюється професійна діяльність, тобто здатність пов'язати специфічне, унікальне, загальне і універсальне); адаптивний (уміння передбачати і підготуватися до змін, важливих в рамках даної професії); особистісний (уміння ефективного спілкування) [1, с. 56].

Г. Хоружий та інші дослідники, аналізуючи досвід діяльності центрів компетентностей у європейських університетах, пишуть, що у країнах ЄС накопичено чималий досвід формування компетентностей у контексті навчання упродовж усього життя, оскільки знання, навички і компетентності в ЄС все більше вважаються важливим фактором розвитку інновацій, продуктивності праці та конкурентоспроможності робочої сили. Інтернаціоналізація виробництва й освіти, впровадження нових технологій все більше вимагають не тільки спеціальних умінь і професійних навичок, а й загальних компетентностей, що сприяють мотивації працівників і уможливлюють їх адаптацію до нових умов. Автори розуміють компетентність як латентну здатність, можливість особи

виконувати певне завдання, в контексті європейської політики освіти компетентності охоплюють такі значення: відповідальність, навчальну компетентність, компетентність самостійності, комунікативну і соціальну компетентність, професійну компетентність, фахову компетентність, методичну компетентність та діяльнісну компетентність [122].

Щодо підготовки кадрів для системи загальної середньої освіти, то Н. Ткаченко вказує, що процес соціальних перетворень в Україні має системний характер. Це в свою чергу актуалізує аналіз змін у підсистемах суспільства. Українська система вищої освіти перебуває в умовах соціальної трансформації, пов'язаної з об'єктивною необхідністю «вписування» у світовий освітній простір. Такі докорінні зміни потребують підготовки учителя-професіонала нової генерації. У сучасних умовах серйозних змін зазнало поняття професіоналізму – його тлумачення як результат входження людини у професію і досягнення в ній якісно нового рівня [117].

Ю. Завалевський пише, що аналіз ідей компетентнісної освіти дозволяє уточнити окремі положення щодо компетентності учителя, зокрема:

– компетентність учителя визначається його здатністю виконувати професійно-педагогічні завдання відповідно до вимог навчальних програм, запитів учнів та їхніх батьків стосовно розвитку дитини у позакласній діяльності, фахової реалізації поза межами школи;

– компетентність зумовлює здатність до актуального виконання професійної діяльності, що виявляється у постійному оновленні знань, володінні новою інформацією для успішного вирішення професійних завдань у даний час і в даних умовах;

– компетентність включає в себе як змістовий (знання), так і процесуальний (уміння) компоненти. Ю. Завалевський наголошує, що компетентна людина повинна не тільки розуміти суть проблеми, але й вміти практично її вирішувати. Компетентний спеціаліст залежно від конкретних умов може застосовувати певний метод вирішення проблеми [32, с. 208–209].

Ґрунтовно основні засади компетентнісного підходу проаналізовані в монографії Г. Дегтярьової, яка робить акцент на інформаційно-комунікаційній компетентності вчителів закладів загальної середньої освіти. Заслуговують на увагу напрацювання автора щодо сутності та структури цієї компетентності, які можуть бути використані в процесі дослідження інших як ключових, так і спеціальних компетентностей [24, с.112–162].

О. Часнікова пише, що за своїми базовими характеристиками: універсальність, відкритість, відповідність потребам простору і часу, – компетентнісний підхід дає змогу здійснювати навчання людини на всіх рівнях освіти протягом життя. Реалізація ключових компетентностей у змісті освіти, здійснення відповідного моніторингу якості освіти в європейських країнах відбувається поступово, науково обґрунтовується, супроводжується широким обговоренням фахівців і педагогічної громадськості. Вона підкреслює, що сучасні концепції педагогічної освіти базуються на ідеях розвитку людських ресурсів та саморозвитку освітніх інституцій і суб'єктів педагогічного процесу. Так, серед принципів професійного розвитку педагогів та управлінських кадрів освіти провідним визначено реалізацію компетентнісного підходу до розвитку фахової

кваліфікації педагогів і керівників навчальних закладів, що передбачає необхідність переходу від кваліфікації, яку спеціаліст здобуває один раз і назавжди, до компетентності, яка дозволяє мобільно змінювати професійну діяльність, зумовлену соціально-економічними змінами, динамікою ринку праці, концепцією Болонського процесу [123].

Таким чином, аналіз наукових робіт, що розвивали основні теоретичні та методологічні засади компетентнісного підходу в останні п'ять років, свідчить, що переважна більшість із них продовжує приділяти увагу структурі компетентності та аналізу їх сутності за певними напрямами професійної підготовки. Одночасно, набагато менше представлено технологічно забезпечених робіт, що пропонують технології формування певних компетентностей та процедури вимірювання рівня їх сформованості. Це в значній мірі стосується і численних дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, які оприлюднені на сайтах відповідних спеціалізованих спеціальних рад, метою яких, зокрема, є подальша розробка певних положень компетентнісного підходу.

Метою цього розділу роботи є розгляд на основі динаміки поглядів на сутність компетентнісного підходу, що були висвітлені в науковій літературі останнім часом (переважно після вступу в дію Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про повну загальну середню освіту»), авторських поглядів на певні прогалини в цьому процесі з акцентом на необхідності створення технологій його запровадження в процес професійної підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Виходячи з наведеного вище аналізу наукових джерел і переходячи до викладення основних теоретичних і методологічних позицій цього розділу для монографії, наголосимо, що напрями досліджень у царині компетентнісного підходу останнім часом повільно, але трансформуються згідно з викликами часу. Нижче нами зроблена спроба висвітлити найбільш актуальні аспекти цього процесу з авторських позицій.

Сьогодні є очевидним, що оприлюднені процедури формування професійних компетентностей у певній мірі мають еклектичний характер. Їх розгляд не відбувається в контексті певної компетентнісної моделі, тобто втрачає системний характер при комплексному розгляді процесу формування професійної компетентності в процесі навчання в ЗВО чи під час підвищення кваліфікації в межах реалізації Концепції освіти протягом життя, що була представлена Європейською комісією в Програмі Lifelong Learning Programme [86]. Значення створення компетентнісних моделей як провідної складової професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців та їх приклади розглянуто нами у інших підрозділах монографії. Компетентнісні моделі є сьогодні фактично основою процесу підготовки кадрів для всіх галузей народного господарства. Крім того, як наголошує В. Локшин, – упровадження компетентнісних моделей важливе для керування увагою студентської аудиторії чи конкретного студента [54]. Це відбувається тому, що в межах цих моделей здобувач освіти чітко бачить своє професійне майбутнє.

Ситуація певною мірою ускладнюється для системи післядипломної педагогічної освіти, в тому числі системи підвищення кваліфікації працівників

освіти. Це підтверджується наявністю протиріч, наприклад, між вимогами Постанови КМУ № 800 від 21.08.2019 р. «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» щодо підвищення кваліфікації на основі самооцінки компетентностей і незабезпеченості системи післядипломної педагогічної освіти компетентнісними моделями подальшого професійного розвитку фахівця та відповідними педагогічними технологіями їх реалізації. Таким чином, ми стоїмо сьогодні перед низкою викликів щодо створення науково-обґрунтованих компетентнісних моделей педагогічного працівника, які стануть основою для розробки технологій підвищення їх кваліфікації протягом життя на основі самооцінки компетентностей [25].

Процес розробки компетентнісних моделей фахівця у вищій освіті сьогодні базується на низці затверджених професійних стандартів, які в тому числі є основою для створення силабусів навчальних дисциплін, де досить детально виписуються як самі компетентності, так і результати навчання. Однак суттєвим недоліком цих документів є недостатня увага до процедур вимірювання отриманих результатів та їх суб'єктивності, що буде висвітлено нами нижче. Щодо компетентнісних моделей професійного розвитку фахівців після закінчення ЗВО, то ця проблема потребує свого окремого вирішення. Деякі спроби поліпшити зазначений процес відображені нами в роботі [57; 62].

Фактично концепція освіти протягом життя передбачає створення певної вертикалі компетентнісних моделей як складових ланцюга: система загальної середньої освіти – система середньої та вищої професійної освіти –створення індивідуальних траєкторій професійного розвитку фахівців у постдипломний період. При цьому постдипломний період є найбільш складним і розгалуженим у зв'язку зі специфікою професійної діяльності працівників і вимогами ринку праці, що весь час змінюються. Достатньо послатися на матеріали Всесвітнього економічного форуму у Давосі за 2018 р., де зазначалося, що впровадження нових технологій сприяє зростанню бізнесу, створенню нових робочих місць і розширенню існуючих робочих місць за умови, що воно може у повній мірі використовувати таланти мотивованої і гнучкої робочої сили, у якої є навички, орієнтовані на майбутнє. Водночас у документі наведена динаміка порівняння попиту на професійні навички з 2018 по 2022 р., що можна розглядати як виклики для системи вищої професійної освіти та підвищення кваліфікації [160].

Проте процес формування необхідних компетентностей у системі вищої та післядипломної освіти відбувається неоднозначно. Слід погодитися з А. Вітченком та іншими дослідниками, які у своїй роботі, висвітлюючи особливості проектування компетентностей для системи вищої професійної освіти, вказують, що фундаторам компетентнісного підходу, на жаль, не вдалося уникнути певних недоліків, які в подальшому заважатимуть успішному впровадженню пропонованої інновації, а саме:

1. Спрощене розуміння компетентності, її ототожнення з окремими неінтегральними особистісними якостями, видами навчально-пізнавальної діяльності.
2. Поверхове уявлення про структуру компетентності, її компоненти.
3. Брак логічно побудованої класифікації компетентностей.
4. Відсутність чіткого розуміння алгоритму, особливостей та умов набуття

(поглиблення) компетентностей різних видів у процесі навчання.

5. Ігнорування технологічних і діагностичних аспектів реалізації компетентнісного підходу.

Внаслідок упровадження концепції навчання впродовж життя виникли додаткові проблеми, пов'язані з послідовністю у формуванні загальних (ключових) компетентностей на різних рівнях освіти, урахуванням наявних зв'язків між ними з метою проектування інтегральних результатів освітньої (освітньо-професійної, освітньо-наукової) підготовки для системи неперервної освіти [13].

Як ми уже наголошували, в постдипломний період подальший розвиток фахівця повинен базуватися на самооцінюванні ним компетентностей, але це складний процес, якому також потрібно навчити споживачів освітніх послуг, оскільки в існуючій ситуації відповідний аналіз буде мати поверхневий характер і відбуватися формально. Це є сьогодні одним із важливих, першочергових напрямів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів – перш за все керівників освіти. Нагальною потребою часу є також створення певних фільтрів для подолання суб'єктивізму самооцінювання, який базується на абстрактному розумінні свого подальшого професійного розвитку в умовах відсутності відповідних компетентнісних моделей або їх недосконалості.

Так, Т. Борова пише, що саме компетентнісний підхід уможливлює більш повно і обґрунтовано описати результати підготовки того, хто навчається, оскільки його функціонування як фахівця високої кваліфікації передбачає не просто готовність індивіда, але й здатність до роботи в сучасних умовах динамічних змін як у світі технологій, так і в суспільному житті [9, с.108–119].

Суттєвою проблемою на сьогодні залишається розробка процедур вимірювання стану сформованості окремих компетентностей, що є основою для подальшого оцінювання результатів навчання. Аналіз навчального процесу у ЗВО свідчить, що переважно вимірюються знання з використанням традиційних підходів (усні і письмові опитування, співбесіди та ін.), тестових технологій (при цьому тести є такими, що не пройшли процедуру перевірки на валідність та надійність) тощо. Частково відбувається вимірювання умінь або навичок шляхом виконання певних практичних, лабораторних та інших робіт. При цьому недостатньо відпрацьованими є процедури вимірювання інших складових компетентностей згідно з їх структурою. Так, ми з одного боку маємо часткове нерозуміння викладачами необхідності та шляхів комплексного вимірювання компетентностей, з іншого – недостатню забезпеченість цього процесу дієвими педагогічними технологіями, що є актуальною науково-практичною проблемою сьогодення.

Це підтверджується і дослідженнями А. Вітченка та ін. Вони, зокрема, підкреслюють, що найпоширенішою хибою сучасних класифікацій компетентностей є підміна понять, внаслідок якої компетентність тлумачать як окреме знання / вміння / навичку / здатність / іншу особисту якість, що відзначається аспектним характером [13].

К. Рудніцька пише, що у професійній компетентності поєднуються об'єктивно визначені нормативними документами система знань, умінь і навичок; особистісна складова – інтереси, прагнення, ціннісні орієнтації, мотиви

самореалізації індивіда; вміння вирішити ту чи іншу проблему, здійснити активний пошук нового досвіду і визначити притаманну саме йому цінність, наявність вмінь та навичок самостійності у плануванні, організації, контролі власної діяльності [105]. Так, на думку Д. Дюбуа, компетентність – це типова модель поведінки, що включає в себе знання, навички, образ мислення, які можуть використовуватися окремо або в різних комбінаціях для успішного досягнення найвищої ефективності в роботі [144, с. 245].

Виходячи з цього, доцільним є створення певної матриці для вимірювання компетентностей, зразок якої наведено у таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Матриця вимірювання професійної компетентності

Знання	Уміння	Навички	Інші професійно важливі якості			Стан сформованості професійної компетентності
			Професійна якість 1	…	Професійна якість N	
Вимірник	Вимірник	Вимірник	Вимірник	Вимірник	Вимірник	Сума вимірників

Наведемо приклад комплексного вимірювання компетентності «спроможність працювати з інформацією на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій» (таблиця 1.5).

Одночасно, у процесі вимірювання професійної компетентності виникає проблема створення та взаємоузгодження вимірників, які є різними для кожної структурної складової компетентності. Частково ця проблематика висвітлена нами у наступних розділах, де, наприклад, для вимірювання компетентності з охорони і захисту прав інтелектуальної власності пропонуються відповідні факторно-критеріальні моделі.

Таблиця 1.5

Приклад комплексного вимірювання компетентності «спроможність працювати з інформацією на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій»

Компетентність	Складові компетентності		Вимірювач
Спроможність працювати з інформацією на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.	Володіння стандартним пакетом Microsoft Office *(або його аналогом).*	*знання*	Тест на розуміння основних понять. Оцінюватися може, наприклад, за такою шкалою: менше 50 % правильних відповідей, 51-75 % правильних відповідей, 76-100 % правильних відповідей.
		уміння	Експертна оцінка щодо уміння правильно підібрати необхідний додаток.
		навички 1- N (в залежності від професійної специфіки)	Компетентнісна задача щодо спроможності використовувати Додаток Microsoft Word (Exel, Access, FrontPage, Outlook, Photo Draw, PowerPoint, Publisher, Інструменти для малого бізнесу).
		професійна якість 1	Експертна оцінка щодо спроможності приймати автономні рішення в процесі навчання.
		якість N	…
	Володіння прикладним програмним забезпеченням (ППЗ) у сфері своєї професійної діяльності.	*знання*	Тест на розуміння основних функціональних особливостей ППЗ
		уміння	Експертна оцінка щодо уміння правильно підібрати необхідне ППЗ в конкретній ситуації
		навички	Компетентнісна задача щодо спроможності використовувати ППЗ (наприклад, «Шкільний розклад» (http://rozkladua.com/) та інші ІТ-продукти для освіти)
		професійна якість 1	Експертна оцінка щодо рівня відповідальності здобувача освіти в процесі підбору ППЗ для автоматизації професійної діяльності.
		якість N	…
	Користування Інтернет-ресурсами.	*знання*	Тест на знання основних Інтернет-ресурсів.

Продовження табл. 1.5

		уміння	- Практичне завдання. Використовуючи Інтернет-ресурси, визначте 10 найбільш рейтингових ЗВО однієї із розвинених країн світу (Оцінюватися може, наприклад, за такою шкалою: відповідь відсутня або є еклектичною – 0–50, відповідь часткова – 51–75, відповідь повна – 76–100). - Експертна оцінка щодо спроможності використання англомовних термінів і їх розуміння тощо.
		навички 1- N (в залежності від професійної специфіки)	- Компетентнісна задача щодо спроможності використовувати стандартні інструменти Google (Google-перекладач, Google-карти, Google-таблиці тощо). - Компетентнісна задача щодо ефективного пошуку інформації в інтернеті.
		професійна якість 1	Експертна оцінка щодо додержання етичних норм у процесі пошуку інформації в інтернеті.
		якість N	…
	Володіння засобами комунікації на основі Інтернет-технологій.	*знання*	Тест на знання основних платформ дистанційної освіти (Moodle, **Prometheus**, Google Classroom, Microsoft Team, Zoom, Meet та ін.)
		уміння	Практичне завдання. Використовуючи Інтернет-технології, створіть форум для обміну професійною інформацією.
		навички	- Компетентнісна задача щодо налаштування веб-камери та колонок (навушників) для потреб дистанційного спілкування. - Спроможність адекватно поводити себе перед веб-камерою при прямій трансляції чи записі відеоінформації тощо.
		професійна якість 1	Експертна оцінка щодо додержання мовного етикету під час проведення Інтернет-конференцій тощо.
		якість N	…
Загальна сформованість компетентності			

Таким чином, запропонований вище підхід дозволяє оцінювати сформованість компетентності комплексно, згідно з її структурою. Разом із тим, процес цей є працемістким, оскільки потребує не тільки значної роботи викладача щодо створення відповідних вимірників, а й узгодження кожної компетентності в межах відповідної компетентнісної моделі, на чому ми наголошували вище. Зазначені кроки є необхідними для подальшого шляху поліпшення якості освіти. На це вказує К. Рудніцька, яка пише, що теоретичний аналіз сутності понять

«компетенція», «компетентність» та «компетентністний підхід» дозволяє зробити висновок про необхідність дослідження проблеми, пов'язаної з підвищенням якості професійної освіти [105]. Саме зміщення наголосу на вимірювання результатів навчання в межах кожної компетентності є однією з умов поліпшення якості освіти. Так, Ю. Сафронов та інші автори пишуть, узагальнюючи поняття «якісна освіта», що це та освіта, яка дозволяє здобути високі результати у практичній професійній діяльності [107].

Крім того, виходячи з мети нашого дослідження, акцентуємо увагу на необхідності активізації відповідних процесів саме в системі післядипломної педагогічної освіти для створення ефективних технологій самовдосконалення фахівців у процесі навчання впродовж життя. Це передбачає створення як загальних алгоритмів для кожної спеціальності, так і технологій їх подальшої індивідуалізації, в залежності від потреб суспільства та окремого фахівця.

Виходячи з викладеного вище, зробимо такі висновки:

1. Подальший розвиток компетентнісного підходу як методології професійної підготовки у вищій школі та системі післядипломної педагогічної освіти передбачає перехід від традиційного розгляду структури компетентностей та їх змістовного наповнення до вивчення процесів індивідуалізації професійного розвитку кожної особистості на компетентнісних засадах на основі моделювання. Це дозволить сформувати індивідуальну компетентнісну модель розвитку кожного індивідуума протягом життя.

2. Процес створення навчальної документації нового покоління, в тому числі силабусів, передбачає відображення загальних і спеціальних компетентностей фахівця на основі системного бачення його професійного розвитку у межах послідовно створених компетентнісних моделей. Зазначений процес сьогодні знаходиться в своїй активній фазі та потребує відповідного теоретичного, методологічного й методичного підкріплення.

3. Нагальною потребою часу є створення педагогічних технологій самооцінювання окремих складових професійної компетентності працівників освіти, що дозволить дієво вплинути на якість процесу підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Відповідні технології потребують постійної популяризації серед педагогічних і науково-педагогічних працівників.

4. Викликом часу є також подальше створення та наукове обґрунтування технологій вимірювання рівня сформованості професійних компетентностей та динаміки їх подальшого розвитку як студентів і випускників ЗВО, так і працівників освіти на засадах комплексного бачення цього процесу.

5. Важливим аспектом залишається необхідність поліпшення розуміння викладачами ЗВО та закладів післядипломної педагогічної освіти процедур запровадження компетентнісного підходу в їх професійну діяльність. Робота з ними повинна мати систематичний та системний характер, передбачати тренінги та інші форми удосконалення їх професійної компетентності в зазначених питаннях.

Перспективним напрямом досліджень цієї проблематики є розробка компетентнісних моделей педагогічних працівників за різними напрямами їх професійної діяльності як основи для розробки низки взаємопов'язаних технологій самооцінки і оцінки професійної компетентності педагогічних

працівників та технологій їх удосконалення в процесі підвищення кваліфікації.

1.5. Підвищення кваліфікації працівників системи освіти шляхом трансферу технологій

Вступ у дію Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII активізував процеси диверсифікації післядипломної педагогічної освіти, зокрема підвищення кваліфікації педагогічних кадрів [100]. Теоретико-методологічне обґрунтування підґрунтя процесів підвищення кваліфікації в нових умовах поставило на порядок денний низку питань, пов'язаних з модернізацією не тільки організаційних механізмів підвищення кваліфікації, а й відповідних форм, методів і технологій.

Виходячи з цього, кафедрою креативної педагогіки і інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії було розроблено методику підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти шляхом трансферу технологій. Частково ці питання висвітлені в наших попередніх роботах [66; 71]. Підкреслимо, що в широкому контексті наукові джерела розглядають трансфе́р техноло́гій (також передача технології) як процес передачі навичок, знань, технологій, методів виробництва, зразків виробництва і складових об'єктів технологій між установами з метою забезпечення науково-технічного прогресу [52].

Сьогодні наукова література визначає трансфер технологій як передачу інформації, призначеної для використання та досягнення певної мети. Трансфер являє собою рух технології з використанням певних інформаційних каналів від одного її індивідуального або колективного носія до іншого [118]. Як правило, трансфер технологій стосується інноваційних розробок у кожній конкретній галузі. Не є винятком і сфера освіти. Як приклад можемо навести такі роботи [59–61].

В. Тітов пише, що трансфер технології, тобто передача інформації щодо інновації, має місце у вигляді декількох типових моделей, найбільш розповсюдженою серед них є лінійна модель [116]. С. Лихолет наголошує на можливості кооперації між науковими установами щодо передачі технологій споживачу [53]. Разом із тим проблему трансферу технологій переважно розглядають фахівці в сфері техніки, економіки, інтелектуальної власності, програмної інженерії тощо, роблячи акцент на комерціалізації технологічних продуктів інноваційної економіки. Сьогодні бракує робіт, які б досліджували цю проблематику в сфері освіти. Існуючі розробки стосуються переважно сфери вищої освіти. Так, О.Вороненко вказує на те, що ефективна організація управління трансфером технологій повинна супроводжуватися цілеспрямованою підготовкою керівників вищої освіти до такого виду діяльності для ефективної реалізації наявного наукового, науково-технічного та інноваційного потенціалу вищого навчального закладу [16]. З нашої точки зору, це в рівній мірі стосується всіх ланок освіти, де є відповідні інтелектуальні напрацювання. Розробка і трансфер сучасних педагогічних і управлінських технологій дозволяє суттєво поліпшити якість освітніх послуг, які надаються населенню, що, в свою чергу, виступає каталізатором розвитку економіки знань.

Д. Ковальчук вказує, що проблематика трансферу освітніх технологій як комплексних об'єктів інтелектуальної власності на цей час залишається поза увагою фахівців з інтелектуальної власності, науково-педагогічних працівників і відповідних органів державного регулювання. Освітній процес як надання освітніх послуг, з одного боку, має усі ознаки технологічності, а з іншого – все більше виступає як об'єкт комерціалізації [43].

В. Гусєв пише, що технологія − це результат інтелектуальної діяльності, сукупність систематизованих наукових знань, відпрацьованих технічних, організаційних та інших рішень у вигляді документації про спосіб виробництва продукту, організації виробничого процесу чи надання послуг у різних сферах діяльності людини. Технологія виступає у різноманітних формах: технічних знаряддях і технологічних процесах, техніці праці, методах організації виробництва й управління, технологічних знаннях тощо [26, с. 705]. Розглядаючи технологію в освітньому контексті, слід наголосити, що в науковій літературі використовуються такі терміни: «технологія освіти», «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання» та ін. Наприклад, технологію освіти визначають як науковий опис засобів і методів педагогічного процесу, який веде до наперед запланованого результату [27, с. 907−908].

Вітчизняна і зарубіжна наукова література активно розглядає педагогічні технології з другої половини XX ст. Це роботи М. Бершадського, С. Бєляєва, В. Беспалька, Ю. Бойчука, Ю. Васькова, М. Капустіна, М. Кларіна, С. Клепка, О. Коваленко, Н. Маслової, О. Пєхоти, Г. Селевко, І. Сенновського, П. Третьякова та ін. Разом із тим роботи цих авторів роблять акцент на структурі і змісті технологій, а не на їх трансфері в освітнє середовище.

У свою чергу роботи з педагогічної інноватики, авторами яких є А. Абасов, І. Бех, В. Биков, І. Богданова, Л. Буркова, Л. Ващенко, І. Гавриш, Ю. Гільбух, В. Данєвська, В. Євдокімов, В. Загвязінський, Л. Зеленська, І. Зязюн, М. Лазарєв, В. Лозова, І. Підласий, А. Підласий, О. Попова, Г. Штейн та ін., переважно надають увагу підготовці певних інноваційних проектів і їх впливу на учасників навчально-виховного процесу. У той же час Л. Ващенко вказує, що у межах нового напряму педагогічного знання – педагогічної інноватики – об'єктом наукових інтересів стають процеси розвитку освітніх систем на основі продукування, розповсюдження та освоєння новацій, дослідження ефективності інноваційних змін в освіті [12, с. 5]. Позитивні перетворення у сучасній системі освіти України є неможливими без інноваційних змін, однак надбання теорії педагогіки і теорії управління педагогічними системами повинні бути запровадженні в практичну діяльність закладів і установ освіти шляхом створення і передачі споживачу відповідних технологій.

Таким чином, на порядок денний виходять питання саме процедурного висвітлення трансферу педагогічних і управлінських технологій в сфері освіти. Трансфер робить технології доступними для широкого кола користувачів, це сприяє подальшому використанню і відтворенню технологій, а також створенню нових продуктів, процесів, матеріалів або послуг. Сьогодні виділяють такі типи трансферу технологій:

1. Некомерційний трансфер – найчастіше використовується в галузі наукових досліджень фундаментального та прикладного характеру, що

супроводжується незначними витратами, може підтримуватися державою або проходити на основі особистих чи міжвідомчих контактів.

2. Трансфер комерційного характеру переважає у сфері виробництва та міжнародній економічній діяльності.

Форми здійснення некомерційного технологічного трансферу передбачають надання науково-технічної інформації (науково-технічна і навчальна література, довідники, стандарти, описи патентів, каталоги проспектів тощо); використання інтернет-ресурсів (публікації, відкриті бази даних, інформаційні сайти, каталоги й пошукові сервери, форуми та ін.); зустрічі: конференції, сесії, симпозіуми, виставки, круглі столи; курси: навчання та стажування вчених на безкоштовній основі або на умовах паритетного фінансування [115].

Представлені нижче матеріали були розроблені в межах реалізації теми НДР №19-01 ДБ «Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності».

Ми виходили з того, що педагогічні працівники за результатами самооцінювання особистої професійної компетеності визначають напрями для свого подальшого професійного розвитку та приймають рішення про форму і місце підвищення кваліфікації. У цих умовах актуалізується саме питання трансферу конкретних педагогічних технологій, які створені сьогодні в системі вітчизняної та зарубіжної освіти. Розроблена методика передбачає наявність певного алгоритму, який враховує:

1. Розробку науковцями ЗВО певної методики або технології в межах акредитованої спеціальності (або її підбір у відповідному банку даних);

2. Реєстрацію авторських прав на розроблений продукт і отримання свідоцтва про реєстрацію авторських прав на службовий твір;

3. Заключення договорів з фізичними особами або з закладами освіти, що зацікавлені в опануванні розробленою методикою або технологією щодо адаптації та передачі (трансферу технологій) розробленого наукового продукту цим фізичним особам чи представникам закладу освіти;

4. Заключення договорів підряду з науковцями – розробниками методики або технології про її адаптацію згідно до запитів отримувачів науково-освітньої послуги та її передачу;

5. Підготовку наказу щодо адаптації та передачі розробленого наукового продукту згідно з договором;

6. Адаптацію розробленої методики до вимог замовників та розробку науково-методичного забезпечення передачі методики, *а саме:*

– навчального плану, що містить кількість академічних годин і годин самостійної роботи за розділами розробленої методики або технології;

– робочої навчальної програми, що містить виклад конкретного змісту (тем) кожного розділу розробленої методики або технології, послідовність, обсяг (тривалість), що встановлюється в годинах та/або в кредитах ЄКТС, та організаційні форми їх вивчення, форми та засоби поточного і підсумкового контролю якості опанування розробленої методики або технології, перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться/набуватимуться, а також оприлюднення її на відповідних веб-сайтах,

– методичного забезпечення по кожному розділу розробленої методики або

технології (конспекту, методичних вказівок з виконання практичних завдань, методичних вказівок з організації самостійної роботи, методичних вказівок з виконання підсумкової випускної роботи, тестів, індивідуальних завдань, зокрема компетентнісних задач, тощо),

– створення дистанційного курсу для опанування розробленої методики або технології, що містить відповідне розроблення науково-методичного забезпечення щодо її передачі, а також інші інформаційні матеріали для полегшення набуття обумовлених договором компетентностей;

– розкладу занять, журналу обліку консультацій та контрольних заходів, теми випускних робіт, протоколу оцінювання випускних робіт споживачів науково-освітньої послуги, що надається;

7. Проведення занять в групі з опанування та використання методики або технології, що передається за очно-дистанційною формою навчання, проведення підсумкового контролю;

8. У разі успішного опанування слухачами згаданої методики або технології – оформлення свідоцтв про підвищення кваліфікації за спеціальністю в рамках акредитованої спеціальності, за якою надано науково-освітню послугу;

9. Оформлення акту приймання-здачі робіт із фізичними особами або з закладами освіти, відповідно до договорів, що були замовниками адаптації та передачі методики або технології;

10. Оформлення акту приймання-здачі робіт за індивідуальним договором підряду із ЗВО (науковою частиною) та учасником адаптації та впровадження розробленого наукового продукту відповідно до договорів підряду;

11. Представлення на веб-сайті ЗВО інформації щодо виданих документів про підвищення кваліфікації слухачів згідно з договорами, де наводиться: вид, спеціальність, обсяг (тривалість) в годинах і кредитах ЄКТС, ПІП слухачів, № свідоцтв, реєстраційні номера та дата видачі.

Слід також наголосити на важливості оцінювання впливу впровадженої методики або педагогічної технології на якість надання освітніх послуг у закладі освіти. Ця складова є найбільш складною й потребує подальшого науково-теоретичного обґрунтування й створення відповідних інструментів вимірювання, як стандартних, так спеціально створених.

Підкреслимо, що процес підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти відбувається сьогодні переважно на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти за стандартними програмами, тематика яких не передбачає ознайомлення з результатами наукових досліджень, що ведуться сьогодні провідними науковими установами України, класичними і педагогічними університетами в межах виконання численних науково-дослідних робіт, що фінансуються за рахунок бюджетних коштів або мають госпрозрахунковий характер. Кількість цих робіт, представлених тільки захищеними кандидатськими і докторськими дисертаційними роботами з педагогіки, вражає [39–40].

Кожна захищена з педагогіки кандидатська і докторська робота згідно з їх авторефератами і матеріалами, відображеними у самих дисертаціях, має певну практичну значущість, в тому числі за рахунок розробленої технології, методики, обґрунтованих педагогічних умов або педагогічної системи тощо. Разом із тим, результати цих розробок сьогодні практично не доходять до реального споживача

в закладах і установах освіти, в тому числі тому, що в Україні не відпрацьований дієвий механізм їх передачі у вигляді трансферу технологій.

З нашої точки зору, активізація процесів диверсифікації післядипломної педагогічної освіти активізувала пошук нових сучасних методів і форм підвищення кваліфікації, однією з яких є саме трансфер педагогічних і управлінських технологій, що дозволить суттєво наблизити результати наукової діяльності в галузі педагогіки до споживача.

Представлена форма підвищення кваліфікації є інноваційною та обмежено використовується в сучасній системі освіти в Україні. Наголосимо на тому, що певна кількість кредитів, передбачених для підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, може бути відведена саме для опанування педагогічною технологією за вибором споживача на умовах комерційного чи не комерційного трансферу. Разом із тим, констатуємо, що система освіти сьогодні майже не готова для такої форми підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, тому що в Україні не створено ефективного банку даних педагогічних технологій, розміщеного в мережі Інтернет, в тому числі й представлених у численних дисертаційних дослідженнях. Відсутнє також необхідне для процедури трансферу педагогічних технологій документальне та правове забезпечення, що дозволяє оволодіти певною методикою або педагогічною технологією, не порушуючи прав її автора.

З нашої точки зору, цільове опанування методикою або педагогічною технологією, визначеною споживачем за результатом самоаналізу своєї професійної компетентності, є більш ефективною процедурою для його професійного розвитку, ніж прослухування певної кількості годин у межах діючих сьогодні навчальних планів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Важливою складовою, з нашої точки зору, є проведення низки роз'яснювальних семінарів щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників шляхом трансферу технологій, що дозволить пояснити освітянській спільноті алгоритм реалізації запропонованої методики. Реалії підвищення кваліфікації за традиційними схемами у минулі роки свідчать про неготовність значної частини вчителів і керівників освіти до удосконалення своєї професійної компетентності за новими, інноваційними формами підвищення кваліфікації, що було підтверджено в процесі практичної реалізації зазначеної методики в УІПА.

Виходячи із викладеного вище, зробимо такі висновки:

1. Диверсифікація післядипломної педагогічної освіти є вимогою часу. Разом із тим процес диверсифікації стосується не тільки розширення переліку навчальних закладів, що надають відповідні освітні послуги, а й передбачає диверсифікацію форм і методів підвищення кваліфікації. В умовах інноваційного суспільства – це, перш за все, трансфер педагогічних і управлінських технологій як ефективна форма поліпшення професійної компетентності працівників освіти.

2. Трансфер педагогічних і управлінських технологій передбачає створення команди фахівців, які спроможні передати певну технологію споживачу на договірній основі.

3. Використання трансферу технологій в процесі підвищення кваліфікації працівників освіти потребує нового осмислення реалізації практичної складової захищених в Україні кандидатських і докторських дисертацій.

4. Проведення підвищення кваліфікації працівників освіти за очно-

дистанційною формою навчання з елементами трансферу технологій потребує розробки специфічного контенту, який захищений відповідними охоронними документами, його розміщення в мережі Інтернет і захисту від несанкціонованого використання.

До перспективних напрямів досліджень даної проблематики ми відносимо розробку різних варіантів технологій трансферу педагогічних і управлінських технологій, що може бути використана при реалізації різних форм підвищення кваліфікації на довготерміновій і короткотерміновій основі. Свого дослідження потребує також масив інноваційних напрацювань, що теоретично і методологічно обґрунтовані у кандидатських і докторських дисертаціях з педагогіки. Саме передача їх споживачу шляхом трансферу технологій в процесі підвищення кваліфікації дозволить вітчизняній освіті зробити крок до найкращих світових зразків.

РОЗДІЛ 2
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ПОХІДНА ДОТРИМАННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

2.1. Академічна доброчесність в університетах Північної Америки та Європи: політики та практики для підвищення якості освіти

Вища освіта – висококонкурентне середовище, де постійно зростає кількість студентів, бажання яких досягти успіху (отримати вищий бал, виграти стипендію або грант, влаштуватися на кращу роботу), і нерідко це бажання мотивує їх вдаватися до недоброчесної поведінки. На жаль, ця проблема не є новою. Випадки академічної недоброчесності задокументовані з давніх часів, наприклад, 2 000 років тому, коли до шахрайства під час іспитів вдавалися претенденти на посади державних службовців у Китаї. Дослідження свідчать, що учні починають вдаватися до такої поведінки з початкової школи.

У XXI столітті ця проблема не втрачає актуальності. Статистичні дані Міжнародного центру академічної доброчесності свідчать про досить високий рівень академічної недоброчесності серед студентів університетів. Так, результати опитувань, що проводилися центром протягом 2002–2015 рр., демонструють, що 40 % студентів-магістрів та 62 % студентів-бакалаврів вдаються до академічної недоброчесності під час виконання письмових завдань [80]. За даними Ратґерського університету (США), випадки академічної недоброчесності з 2011 по 2017 роки зросли на 77 %, тобто приріст становив близько 16 % на рік [86, p. 36].

Згідно з інформацією з Відкритої освітньої бази даних («8 Astonishing Stats on Academic Cheating», 2010), академічні шахраї мають вищий середній академічний бал, позбавляючи тим самим можливостей чесних студентів, які не вдавалися до плагіату та інших видів шахрайства. При цьому, у 95 % випадків порушники академічної доброчесності не несуть жодного покарання за свої вчинки, що ще більше стимулює їх до продовження такої стратегії поведінки, демотивуючи тих, хто до такої поведінки не вдається, та завдаючи шкоди репутації навчального закладу, системі освіти в цілому та значущості отриманих дипломів [65].

Насторожує й те, що зростають не лише масштаби академічної недоброчесності, але й її види та складність.

Відповідно, усе більше уваги у формуванні політики та кодексів поведінки університетів у світі приділяють академічній доброчесності та правилам її дотримання студентами та викладачами. Академічна доброчесність стає невід'ємною частиною успішного навчання в університетах і передбачає переважно повагу до прав інтелектуальної власності інших, чесність у визнанні прав інтелектуальної власності інших і їхнього внеску у власні праці, висновки тощо.

Серед порушень академічної доброчесності, які університети зазначають у своїх політиках академічної доброчесності, найпоширенішими є плагіат, шахрайство, фальсифікація, сприяння недоброчесності, академічний саботаж,

порушення наукової або професійної етики, порушення, що містять ознаки потенційно кримінальної діяльності.

Глобальність проблематики академічної доброчесності та необхідність її інтеграції до системи вищої освіти в Україні як необхідної передумови підвищення якості освіти обґрунтовані в колективній монографії «Академічна чесність як основа сталого розвитку університету», підготовленій та виданій за підтримки Посольства США в Україні та Американських Рад з міжнародної освіти (Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики», 2016).

Актуальність дослідження практик забезпечення академічної доброчесності шляхом їхньої інтеграції в політики й кодекси поведінки університетів Північної Америки та Європи обумовлена можливістю запозичення цього досвіду і його впровадження в системі забезпечення якості освіти в Україні. Метою цього розділу, відповідно, є визначення процедур боротьби з академічною недоброчесністю на рівні університетів, а також запобіжних дій і санкцій, застосовних до порушників академічної доброчесності, які є перспективними для впровадження в систему вищої освіти в Україні.

Матеріалами дослідження послугували переважно політики та кодекси поведінки провідних університетів Північної Америки та Європи, розміщені на офіційних сайтах цих закладів. Методологія аналізу включала роботу із зазначеними матеріалами в контексті політики щодо академічної доброчесності та виокремлення відповідної інформації, її зіставлення й визначення основних видів академічної недоброчесності, засобів і процедури боротьби з ними.

У результаті проведеного дослідження з’ясовано, що університети Північної Америки досить ретельно ставляться до висвітлення питання академічної доброчесності у документах, що регламентують поведінку й академічну діяльність студентів. Зазвичай цьому питанню в них присвячується окремий розділ, де докладно визначається поняття академічної доброчесності, види академічної недоброчесності, наслідки для порушників академічної доброчесності та відповідні процедури розгляду випадків академічної недоброчесності.

Задля забезпечення обізнаності студентів, особливо іноземних, із політикою університету щодо забезпечення академічної доброчесності університети проводять відповідну роз’яснювальну роботу на установчих сесіях, пропонують відповідні тренінги та курси [71]. При цьому у деяких університетах (наприклад, Університет Стівенсона) проходження такого курсу із задовільним результатом є обов’язковим для всіх іноземних вступників (там само) [71].

Крім того, на сайтах університетів передбачені окремі розділи, де окреслені норми поведінки та політика навчального закладу щодо академічної доброчесності.

Так, в Американському університеті (Вашингтон, округ Колумбія) такий підрозділ складається з 5 глав: «Стандарти академічної поведінки», «Визначення порушень норм академічної доброчесності», «Розгляд правопорушень у галузі академічної доброчесності», «Документація з дисциплінарних дій», «Тлумачення [Кодексу академічної доброчесності]» [66].

У Массачусетському технологічному університеті (США) всі аспекти поведінки та діяльності студентів регламентуються загальним «Керівництвом для

розуму та рук» («Mind and Hand Book») щодо відповідності високим стандартам і філософії університету, де окремий розділ присвячений академічній доброчесності, основам академічної діяльності, визначенню понять доброчесності, плагіату, етичної поведінки в проведенні досліджень тощо. Крім того, тут докладно пояснюється відповідальність за недотримання норм академічної доброчесності й наслідки їхнього порушення, а також наводяться рекомендації щодо належних практик здійснення академічної діяльності, включаючи правила виконання оригінальних робіт, рекомендації щодо запобігання плагіату, належного цитування й посилань на запозичені матеріали та думки [82].

Згідно з Кодексом честі студентів Гарвардського коледжу (США), всі члени спільноти коледжу зобов'язані здійснювати свою академічну діяльність на засадах доброчесності, тобто їхня діяльність та її результати повинні відповідати «науковим та інтелектуальним стандартам ретельного посилання на джерела, належного збору й використання даних і прозорого визнання внеску інших у свої ідеї, відкриття, інтерпретації та висновки» [77].

В Університеті Північної Кароліни в Чапел-Хілл (США) у своїй діяльності й поведінці студенти керуються Правовим керівництвом для студентів («Instrument of Student Judicial Governance»), ухваленим зокрема з метою дотримання в процесі розповсюдження знань високих ідеалів особистої честі й поваги до прав інших, «досягнення якої можливе лише в середовищі, де високо цінуються інтелектуальна чесність та особиста доброчесність» [85, p. 3]. Окремий підрозділ в розділі «Правопорушення за кодексом честі» цього керівництва присвячений академічній недоброчесності, згідно з яким усі студенти університету несуть особисту відповідальність за дотримання принципів академічної доброчесності й утримання від усіх форм академічної недоброчесності, зокрема: плагіату, фальсифікації, підробки, викривлення інформації, несанкціонованої допомоги або недозволеної співпраці у виконанні академічної роботи, шахрайства (з використанням недозволених матеріалів і виданням за власні напрацювань інших), порушення процедур, що регламентують академічну діяльність, умисного надання неправдивої інформації, підробки, фальсифікації або неправильного використання документів університету, допомоги іншим особам у здійсненні актів академічної недоброчесності тощо [85, p. 5–6].

Політика забезпечення академічної доброчесності Університету Іллінойса (США), розроблена та схвалена Сенатом університету, передбачає визначення академічної доброчесності, правил її дотримання, наведення прикладів академічної недоброчесності, навчально-методичних ресурсів для реалізації цієї політики викладачами та студентами у своїй діяльності, а також перелік санкцій у відношенні до порушників норм академічної доброчесності, серед яких між іншим: зниження або незарахування оцінки, незадовільна оцінка із відміткою про академічну недоброчесність у додатку до диплома, відсторонення або звільнення/відрахування з університету, анулювання ступеня/сертифіката тощо [87]. Згідно з цією політикою, викладачі повинні не лише знати положення політики університету з академічної доброчесності, але й сприяти її популяризації серед студентів, а також виявляти й належним чином реагувати на випадки академічної недоброчесності. Відповідальність студентів у цьому відношенні

передбачає забезпечення ними доброчесності та етичної поведінку у своїй академічній діяльності (там само) [87].

В Університеті Арізони доброчесність та етична поведінка вимагається від усіх студентів у всіх видах академічної діяльності. Цей принцип закріплений у Кодексі академічної доброчесності й Кодексі поведінки студентів, а його дотримання регулюється відповідними дисциплінарними процедурами. Оскільки академічна недоброчесність не лише знецінює якість освіти, але й дискредитує відповідний навчальний заклад, дотримання принципу академічної доброчесності є обов'язком, і за його порушення передбачені санкції (письмове попередження, незарахування оцінки за роботу, зниження оцінки за предмет, запис про порушення в додатку до диплома, незадовільна оцінка за курс, скасування ступеня, виключення з університету тощо) [70].

Щодо власне процесу розгляду випадків академічної недоброчесності, така практика зазвичай включає в себе розгляд кожного виявленого випадка окремо та прийняття рішення щодо дій, які будуть вжиті до порушника. Процедурно вона нагадує розгляд справ у суді, де передбачені різні способи врегулювання питання, які варіюють залежно від серйозності порушення від розгляду на рівні викладач-студент до розгляду справи із залученням відповідних представницьких органів студентів та адміністрації університету. Передбачається навіть процедура оскарження рішення щодо застосування відповідних санкцій до порушника академічної доброчесності.

Так, якщо академічна недоброчесність виявлена викладачем у класі, він на власний розсуд може: надати студенту можливість повторно виконати завдання зі зниженням оцінки за нього; поставити незадовільну оцінку за це завдання; поставити незадовільну оцінку за заняття. Якщо академічна недоброчесність стосується наукового дослідження, керівник дослідження може припинити участь студента в дослідному проекті. Крім цього, викладач або керівник дослідження може також подати лист або офіційну скаргу з описом характеру порушення до Управління правами та обов'язками студентів (Office of Student Citizenship) або аналогічної структури. Варто зауважити, що лист або скарга подаються на додаток до визначеного викладачем або керівником дослідження покарання, описаного вище. У випадку з листом, студент має право надати на нього відповідь, яку буде додано до дисциплінарної справи студента, або направити лист на розгляд Дисциплінарного комітету для проведення слухання. Під час розгляду порушення, зазначеного в листі, враховуються попередні порушення, задокументовані у справі студента. У разі офіційної скарги, її направляють на розгляд Дисциплінарного комітету, який приймає рішення щодо необхідності проведення слухання з урахуванням історії порушень з боку студента. Випадки, які розглядаються на слуханнях, підпадають під широкий спектр санкцій, включаючи випробувальний термін і відрахування [82].

Як і в університетах США, академічна доброчесність посідає важливе місце в університетах Канади. Як правило, їй присвячений окремий розділ на сайті університету, де докладно роз'яснюються права та обов'язки студентів і викладачів щодо дотримання академічної доброчесності, а також практики запобігання академічної недоброчесності й боротьби з її проявами.

Так, в Університеті Торонто діє Кодекс поведінки в академічних питаннях,

згідно з яким обов'язком університету та його членів є недопущення умов, які сприяють та уможливлюють будь-які види академічної недоброчесності. У цьому зв'язку цей кодекс вимагає від усіх визнання того, що будь-яка академічна недоброчесність є неприйнятною [88].

Розгляд випадків академічної недоброчесності може відбуватися на рівні викладача, завідувача кафедри, декана факультету, ректора університету, залежно від серйозності порушення та визнання студентом своєї провини. Можливими санкціями у відношенні порушника академічної доброчесності є: зниження оцінки або виставлення оцінки «нуль» за завдання, усна або письмова догана з можливістю повторного виконання завдання або без неї, зниження загальної оцінки за курс, позбавлення привілеїв користування певним устаткуванням або службами університету, включаючи бібліотеку або комп'ютери, грошовий штраф, позбавлення можливості відвідування певного курсу або курсів, програми чи академічного підрозділу або навіть університету протягом певного періоду (не більше 12 місяців), виключення з університету. Відповідний запис про академічну недоброчесність може заноситися до академічної характеристики студента [88].

Цікавою особливістю політики академічної доброчесності канадських університетів є засоби запобігання академічної доброчесності. Зокрема в Університеті Торонто правопорушенням, що карається за Кодексом поведінки в академічних питаннях, вважається між іншим наявність при собі смартфона або смартгодинника під час іспиту [89].

Крім того, політики канадських університетів передбачають колективну відповідальність за вчинення академічної недоброчесності, відповідно до якої санкції накладаються на всіх виконавців колективного завдання, виконаного із порушеннями норм академічної доброчесності, адже вважається, що всі виконавці такого завдання несуть особисту відповідальність за забезпечення академічної доброчесності в цілому і не повинні перекладати цю відповідальність один на одного [78].

Для контролю за забезпеченням академічної доброчесності як студентам, так і викладачам пропонується використовувати різні системи перевірки на запозичення та плагіат. Зазвичай посилання на такі системи, а також на інші ресурси, які підвищують обізнаність із питань академічної доброчесності, наводяться у відповідних розділах на сайтах університетів.

За результатами дослідження, проведеного в 2013 році щодо політик боротьби з плагіатом у Франції, було виявлено, що прозорої політики стосовно академічної недоброчесності, шахрайства на іспитах та плагіату в країні немає. Серед покарань за академічну недоброчесність найчастіше застосовуються оцінка «нуль» і вербальне попередження [75, p. 5].

За відсутності чіткої політики щодо забезпечення академічної доброчесності, спостерігається незначний відсоток висунення підозр у скоєнні порушень у цій галузі (0,03 % у поодиноких університетах), а їх розгляд передбачає умовне покарання (наприклад, догана, осуд) у 35 % випадків та жорсткі санкції у 50% випадків (наприклад, заборона участі в наступних випробуваннях протягом року або двох) [83, p. 38].

Аналогічні дослідження, проведені в Германії в 2013 році, виявили відсутність будь-якої офіційної статистики стосовно академічної недоброчесності

студентів у вищих навчальних закладах, але, за результатами неопублікованих студентських опитувань, приблизно 40 % респондентів визнали, що регулярно вдаються до запозичень без посилань на джерела. Крім того, встановлено, що програми підвищення кваліфікації викладацького складу не передбачають висвітлення тем, пов'язаних із виявленням і запобіганням плагіату [76, pp. 6–7].

Згідно з результатами масштабного порівняльного дослідження, проведеного в 2013 році у країнах ЄС Консорціумом проекту «IPPHEAE» («Вплив політик із плагіату у вищій освіті у країнах Європи»), головними перешкодами у Європі у розробці та реалізації єдиних освітніх стандартів щодо політики академічної доброчесності є відсутність спільного розуміння визначення плагіату. Так, у багатьох країнах ЄС (включаючи Австрію, Німеччину, Фінляндію, Швецію) для ініціалізації розгляду справи щодо плагіату необхідно довести наявність «наміру обманути», що ускладнює процес і негативно впливає на забезпечення академічної доброчесності та відповідних стандартів [74, p. 38].

У більшості країн ЄС у вищих навчальних закладів немає належних політик і процедур виявлення та попередження плагіату й академічної недоброчесності. Відповідно, покарання за такі порушення є ситуативними, застосовними окремими освітянами без будь-якого контролю за цим чи дотримання будь-яких принципів прозорості. З іншого боку, у цьому контексті немає можливості визначити кількість випадків академічної недоброчесності, які залишилися невиявленими [74, p. 39].

Проведені дослідження сприяли активізації уваги до проблеми академічної недоброчесності в Європі, а заклади вищої освіти почали розробляти механізми боротьби з академічною недоброчесністю та проводити заходи з її попередження. Так, для розробки й провадження консолідованої політики в галузі академічної доброчесності в ЄС створена Європейська мережа академічної доброчесності, основним завданням якої є сприяння реалізації принципів академічної та наукової доброчесності в академічній і науковій спільноті країн-членів [72].

Крім цього, в ЄС діє Європейська асоціація університетів, яка має вирішальний голос у забезпеченні якості освіти і в 2015 році розробила оновлені Стандарти й керівні принципи забезпечення якості освіти в галузі європейської вищої освіти. Згідно з цими стандартами, забезпечення академічної доброчесності та свободи повинно здійснюватися за постійним контролем і моніторингом академічного шахрайства (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, 2015). Тобто академічна доброчесність стає невід'ємної частиною загальноєвропейської політики забезпечення якості освіти.

На жаль, незважаючи на регулярні симпозіуми, конференції та інші наукові заходи з академічної доброчесності, які проводяться в країнах ЄС, такої конкретики, як, приміром, в університетах Північної Америки, в європейських університетах щодо процедур забезпечення академічної доброчесності немає. Вони переважно посилаються на необхідність забезпечення академічної доброчесності згідно з вищезгаданими або іншими загальноєвропейськими стандартами.

Таким чином, на прикладі розглянутих університетів можна зробити висновок про те, що питання академічної доброчесності посідає важливе місце в політиках університетів Північної Америки, де передбачені спеціальні ретельно

продумані процедури боротьби з проявами академічної недоброчесності. Університети дбають про репутацію свого навчального закладу, адже для них це питання не лише престижу, а й забезпечення якості освіти та професіональної підготовки їхніх випускників.

Значна увага приділяється не лише детальному опису категоріального апарату академічної доброчесності й наданню відповідних ресурсів для студентів і викладачів, де вони можуть підвищити свій рівень обізнаності й навички академічного письма, але й продуманій процедурі розгляду випадків академічної недоброчесності, яка часто нагадує розгляд справ у суді. Це формує у студентів розуміння й почуття відповідальності за свої вчинки й поведінку, виховуючи повагу до закону та прав інших.

З Європи доцільно запозичити практику розробки відповідних загальнонаціональних стандартів для вищої освіти.

Враховуючи вищеописаний досвід запобігання академічної доброчесності в Північній Америці та Європі, вважаємо, що Україні корисно було б перейняти північно-американську модель забезпечення академічної доброчесності, інтегровану до політик університетів як невід'ємну та важливу складову забезпечення якісної освіти, а також передбачити дієві механізми контролю за виконанням такої політики.

До подальших перспектив дослідження можна віднести розробку практичних рекомендацій для вищих навчальних закладів щодо реалізації в них політики академічної доброчесності й контролю за її впровадженням.

2.2. Засоби запобігання та боротьби з проявами академічної і наукової недоброчесності в університетах Австралії

Сьогодні освіта та наука змушені вирішувати цілу низку проблем, які за своєю суттю є віддзеркаленням соціальних, економічних, технічних та культурних викликів, актуальних для сучасного суспільства. Проблема боротьби та попередження випадків академічної та наукової недоброчесності є однією з них. Вона характеризується глобальною поширеністю, важкістю вирішення, різноманіттям форм, а також детермінується багатьма факторами. Сучасний освітянин в Україні хоч і усвідомлює усю глибину проблеми, але, на жаль, має у своєму розпорядженні досить обмежений набір методичних, психологічних та технічних інструментів для її викорінення. Так, українські виші активно долучаються до роз'яснення студентам того, що плагіат – це вкрай негативне явище, яке знищує креативний потенціал інтелектуальної праці; що гарна репутація значно вагоміша за примарну надію швидко та без зайвих зусиль продукувати академічні тексти; що наукова та акдемічна діяльність керується суворими етичними нормами і т. ін. [2; 41]. Окрім цього, матеріально-технічна база університетів дозволяє керівникам наукових робіт студентів перевіряти їх на унікальність з допомогою сучасного потужного програмного забезпечення (наприклад, сервісу Unplag/UNICHECK, eTXT Антиплагіат, Advego Plagiatus, Shingles Expert, Anti-Plagiarism, Strike Plagiarism і т. д.). Починаючи з 2014/2015 років університети України розпочали прийняття положень про попередженяя та боротьбу з проявами академічної та наукової недоброчесності, а також вносять до

своїх статутів відповідні розділи, які стосуються визначення основних понять академічної та наукової доброчесності і відповідальності за порушення норм етичної поведінки в академічному середовищі. Усі наведені вище заходи є ознакою позитивної тенденції та оздоровлення української вищої освіти. І все ж зазначимо, що на фоні глобального досвіду боротьби з академічною та науковою недоброчесністю це лише ініціальна стація процесу. Для того, щоб він не припинявся та не розтягувався на довгий час, необхідно в найближчі роки завершити впровадження ефективних методів та механізмів боротьби з порушеннями етичних норм в науці та вищій освіті. Ця робота повинна вестись системно, охоплюючи усі без виключень виші України, та мати єдиний підхід і слідувати загальнодержавній стратегічній цілі – підвищення якості наукового контенту як результату інтелектуальної діяльності науковців (студентів включно). На перший погляд, ця ціль може здаватись утопічною або майже недосяжною у сучасних реаліях. Полегшити її досягнення можна шляхом вивчення та запозичення позитивного досвіду запобігання та боротьби з проявами академічної та наукової недоброчесності, який мають країни світу, що давно вже довели на практиці його ефективність. У цьому контексті українські освітяни та науковці навіть мають певні переваги: вони можуть запозичувати та впроваджувати методи та технології, які є практично апробованими.

Розуміючи, яке важливе місце академічна та наукова доброчесність посідають у галузі освіти та науки, корисним буде проаналізувати, які саме кроки здійснюють відомі університети світу для підтримання доброчесності у стінах свого закладу. У якості матеріалу дослідження ми обрали таку успішну з точки зору вдалого довгострокового досвіду боротьби з проявами академічної та наукової недоброчесності країну, як Австралія. Австралія – одна з найкращих країн світу для навчання. І це цілком зрозуміло, адже вона має добре розвинену систему вищої освіти, яка займає 4 місце у світі, за даними QS Higher Education System Strength Rankings 2016 (після Сполучених Штатів Америки, Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії та Німеччини) [91]. Необхідність проведення такого дослідження вбачаємо у тому, що для розбудови власної сталої системи запобігання академічній та науковій недоброчесності українські виші потребують на ознайомлення з позитивними моделями подібних систем, які вже багато років функціонують в закордонних університетах. Той факт, що дотримання норм академічної та наукової етики є абсолютно необхідною умовою якості освітніх послуг, доводиться практикою найкращих університетів світу та увагою, яку їх адміністрація, професорсько-викладацький склад та студентство приділяють доброчесності в академічному середовищі.

Питання академічної та наукової доброчесності у вітчизняній освіті та науці набули вагомості за останні декілька років. Серед авторів, які досліджують означену тематику зазначимо таких, як Л. Семененко, В. Сацик, С. Курбатов, А. Артюхов, Н. Сорокіна, Т. Фініков, І. Дегтярьова. Розгляд питань розбудови ефективної системи академічної доброчесності в університеті неможливо проводити без урахування проблем захисту інтелектуальної власності. Саме цьому присвячено роботи С. Корновенко, О. Кульбашної, О. Парамонової, І. Коваль.

Аналіз зарубіжного досвіду з метою удосконалення системи вищої освіти

загалом та розбудови норм академічної та наукової етики також набув популярності за останні роки. Вагомий внесок в дослідження академічної доброчесності було зроблено авторами колективної могографії «Академічна чесність як основа сталого розвитку університету», виданої за підтримки Посольства США в Україні та Американських Рад з міжнародної освіти. Автори вивчають різні аспекти академічної доброчесності, включаючи соціальні, роблять акцент на глобальності проблематики. Академічна доброчесність розглядається у якості національної потреби як необхідної умови підвищення якості вищої освіти в сучасних умовах [2].

Колективна монографія «Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених» присвячена проблематиці наукової доброчесності. У роботі розглядаються національні та міжнародні стандарти та тенденції для формування етичних норм проведення досліджень у сучасному університеті [1].

Зарубіжна наука має значно довшу та ширшу традицію досліджень проблем наукової та академічної доброчесності. Важливими в контексті нашої розвідки вважаємо роботи таких авторів, як К. Калдвел, Дж. Н. Енглер, А. Е. Джордан, Р. Макдоналд, Д. Л. МакКейб, В. Прохаска, К. Пулверс.

Актуальність дослідження вбачаємо у можливості ознайомлення викладачів вищої освіти України із засобами боротьби та запобігання випадкам академічної та наукової доброчесності у країні, яка є одним з лідерів у цьому напрямку. Завдяки використанню інформаційних технологій австралійські програми освіти й підготовки стали доступні для всього світу. Успіх австралійських університетів у застосуванні таких технологій зумовлений їхнім великим досвідом, отриманим під час дистанційного навчання національних студентів. А також якістю освіти і беззаперечною репутацією австралійських університетів [3].

За мету дослідження ставимо виокремлення, порівняння та систематизацію типових засобів запобігання та боротьби з проявами академічної та наукової недоброчесності в провідних університетах Австралії. Зазначимо також, що ця наукова розвідка є етапом більш масштабного дослідження питань побудови сталої системи академічної та наукової доброчесності в українських вишах.

Для проведення дослідження було використано контент 20 офіційних веб-сайтів відомих університетів Австралії, за допомогою яких було розглянуто ключові моменти запобігання академічної та наукової недоброчесності в їх стінах [47– 50; 52–53; 55; 56–58; 60–63; 64; 84; 92–93; 98].

В Австралії є 4 головні групи університетів, які були сформовані з метою просування взаємних цілей університетів-членів. Для їх виникнення є багато об’єктивних причин, включаючи маркетингові, практичні переваги співпраці та багато переваг, що витікають із членства у групі. Чотири головні угруповання, що є активними на теперішній час, складають: Група восьми (Group of Eight), Австралійська технологічна мережа (Australian Technology Network (ATN)), Університети у галузі інноваційних досліджень (Innovative Research Universities (IRU)), Мережа регіональних університетів (Regional Universities Network) [79].

Ми розпочали нашу роботу з дослідження досвіду із запобігання академічній та науковій недоброчесності з австралійських університетів, що входять до Групи восьми (Group of Eight), до якої входять: 1) Австралійський

національний університет (Australian National University) – державний університет, розташований у Канберрі (Австралія), заснований 1 серпня 1946 року; 2) Університет Мельбурна (The University of Melbourne) – державний університет, що є найстарішим у штаті Вікторія, робить суттєвий внесок у розвиток суспільства у галузі наукових досліджень, навчання та викладання, заснований у 1853 році; 3) Університет Аделаїди (The University of Adelaide) – публічний університет в Аделаїді, Південна Австралія, заснований 1874 року і є третім з найстаріших університетів Австралії; 4) Університет Монаша (Monash University) – відомий університет Австралії, що є глобальним університетом з присутністю на чотирьох континентах. Університет був заснований у 1958 році; 5) Університет Нового Південного Уельсу (The University of New South Wales (UNSW)) – державний університет Австралії, головний корпус якого розташований в Сіднейському районі Кенсінгтон (Kensington), штат Новий Південний Уельс. Університет засновано в 1949 році; 6) Університет Квінсленду (The University of Queensland) – один з кращих дослідницьких та викладацьких університетів Австралії, один з найстаріших, є знаменитим за його інновації у дослідженнях, що останнім часом включають вакцину по запобіганню раку. Університет є найстарішим у штаті Квінсленд, його було засновано у 1909 році; 7) Сіднейський університет (The University of Sydney) – найстаріший державний університет в Австралії, заснований 1 жовтня 1850 року. Розташований у Сіднеї, штат Новий Південний Уельс. Один з найкращих університетів Австралії; 8) Університет Західної Австралії (The University of Western Australia) – найстаріший університет у штаті Західна Австралія та єдиний університет штату, що входить до складу Групи восьми. Заснований у 1911 році.

Далі ми перейшли до висвітлення проблеми запобігання академічної та наукової недоброчесності на прикладі окремих університетів Австралії другої групи – Австралійської технологічної мережі, Університетів у галузі інноваційних досліджень, Мережі регіональних університетів: 9) Сіднейський технологічний університет (University of Technology Sydney (UTS)) – публічний університет, розташований у Сіднеї, Австралія. У своєму нинішньому вигляді був заснований у 1988 році, хоча його витоки можна простежити аж до 1870-х; 10) Університет Південної Австралії (University of South Australia) – публічний університет у столиці Південної Австралії – Аделаїді. Він є найбільшим університетом Південної Австралії. Його було засновано у 1991 році у результаті об'єднання Південно-Австралійського технологічного інституту та Коледжу передової освіти; 11) Королівський Мельбурнський технологічний університет (Royal Melbourne Institute of Technology (RMIT University) є світовим лідером в галузі мистецтв та дизайну, архітектури, освіти, комунікацій та медіадосліджень, комп'ютерної науки та інформаційних систем, розвитку, бізнесу та управління. Університет засновано у 1992 році; 12) Університет Кертіна (Curtin University) – відомий дослідницький університет, що розташований у Бентлі, Перт, Західна Австралія. Є найбільшим університетом Західної Австралії. Заснований у 1966 році; 13) Університет Джеймса Кука (James Cook University (JCU) – один з провідних університетів світу, що вивчає тропіки. Заснований у 1961 році; 14) Університет Чарльза Дарвіна (Charles Darwin University (CDU) – має репутацію одного з найбільш інноваційних викладацьких і навчальних та найбільш потужних

дослідницьких університетів. У сучасному вигляді заснований у 2003 році; 15) Університет Фліндерса (Flinders University) – створений у 1966 році. Вже понад 50 років він є центром надихаючих досягнень у своїх новаторських дослідженнях та високій майстерності викладання, а також позитивним впливом, що має на спільноти, яким служить; 16) Університет Ла Троба (La Trobe University) – вищий навчальний заклад, що розташований у Мельбурні, штат Вікторія, Австралія; 17) Визнаний австралійський університет мережі Австралійських регіональних університетів є Університет Південного Хреста (Southern Cross University), який було засновано у 1994 році; 18) Університет Нової Англії (University of New England) – австралійський громадський університет, первинне та головне університетське містечко якого знаходиться у місті Армідейл, що у північній частині Нового Південного Уельсу, є членом мережі Австралійських регіональних університетів; 19) Університет Південного Квінсленда (The University of Southern Queensland (USQ) заснований у 1967 році, має репутацію одного з провідних австралійських постачальників освітніх програм як у стінах університету, так і он-лайн (дистанційно). Більше 75 % студентів університету навчаються он-лайн чи дистанційно, надаючи університету можливість надавати зовнішні ресурси для навчання; 20) Університет Саншайн-Кост (University of the Sunshine Coast) – громадський університет, розташований у Саншайт-Кост, Квінсленд. Заснований у 1994 році. Є членом мережі Австралійських регіональних університетів.

Методологія аналізу включала роботу з матеріалами, розміщеними на офіційних сайтах зазначених університетів, а саме зі сторінками, присвяченими питанням академічної, наукової доброчесності та плагіату. Методом суцільної вибірки ми виокремлювали релевантну інформацію, порівнювали її між університетами, визначали загальні механізми боротьби з недоброчесністю та виділяли унікальні.

Щодо результатів проведеного дослідження, то слід зазначити, що аналіз публічної інформації, розміщеної на сайтах 20 університетів, доводить, що заходи з забезпечення етичної поведінки в академічному середовищі вишів носять системний та всеохоплюючий характер. Весь масив інформації розподілено за конкретними блоками, що значно спрощує її використання, а саме:

1) сторінка, що містить загальну інформацію, присвячену питанням академічної, наукової доброчесності та плагіату, політиці університету з цих питань, базову термінологію. Ці матеріали підкреслюють безумовну важливість чесного навчання і поваги до інших дослідників та чітко окреслюють межу між доброчесною та недоброчесною поведінкою;

2) кодифіковані документи, а саме: Кодекси честі, Політики з наукової та академічної доброчесності, Настанови з іспитів та оцінювання, Статути для студентів та співробітників, Положення академічної ради, Правила поведінки для студентів, Студентський дисциплінарний статут і т. ін. Усі документи мають юридичну силу та базуються на основних положеннях Австралійського Кодексу відповідального проведення досліджень (Australian Code for the Responsible Conduct of Research) [68] та Закону про авторське право Австралії від 1968 року (The Commonwealth of Australia Copyright Act 1968) [96];

3) інформація, яка стосується питань інтелектуальної власності, юридичних та моральних її аспектів;

4) інформація та/або завдання для студентів першого курсу, з якою вони зобов'язані ознайомитись до початку або на найранніших етапах навчання в університеті;

5) методичні матеріали з питань академічної та наукової доброчесності різноманітного характеру (від методичних посібників до тестів самооцінки);

6) он-лайн ресурси, якими можуть користуватись студенти та співробітники для покращення навичок доброчесного академічного спілкування. Вони, як правило, розміщуються на сайті у формі навчальних модулів, навчальних посібників з етики, допоміжних матеріалів з правил цитувань та посилань і т. ін.;

7) інформація щодо роботи центрів академічних навичок та навчання, які надають індивідуальну та групову допомогу з питань академічної та наукової доброчесності;

8) інформація про те, як користуватись потужними електронними системами зіставлення текстів з метою виявлення плагіату (Turnitit, EndNote, LMS, Google Images, TinEye, Moss, SIM, Jplag, REWIND, Rewforks, JCU Mobile App, Safe Assign, iThenticate);

9) інформація щодо програм для розвитку різних академічних навичок, які представлені в конкретному університеті (наприклад, управління власним часом, робота з ресурсами бібліотеки, написання академічних робіт різних жанрів і т. ін.).

Тепер проаналізуємо представленість кожного із зазначених інформаційних блоків у контенті, який пропонується до вивчення та активного користування усім учасникам академічного процесу університетів, обраних для дослідження. Сторінка із загальною інформацією; кодифіковані документи; он-лайн ресурси; інформація про те, що є плагіатом у науковому дискурсі; інформація про функціонування електронних систем зіставлення текстів є представленими на сайтах усіх досліджуваних університетів. Цей факт, на наш погляд, доводить абсолютну важливість такої інформації та доступу до неї з точки зору формування правильної академічної культури. При цьому логіка розміщення інформації йде від загального до конкретного: спочатку студенти та співробітники знайомляться із базовими пропозиціями, термінологією та правилами доброчесності, потім мають змогу пройти підготовчі он-лайн курси, а далі переходять до практичних аспектів роботи з електронними системами, які застосовуються для перевірки академічних та наукових текстів на наявність запозичень з інших джерел.

На сайтах 17 з 20 університетів розміщено методичні матеріали, якими студенти та співробітники можуть та мусять користуватись при вивченні різних аспектів доброчесності в академічному середовищі. Наприклад, в Університеті Західної Австралії студенти в університеті вважаються частиною академічної спільноти, що поважає академічну доброчесність, тому серед навчальних ресурсів є й ті, що присвячені цій темі: Основи академічної поведінки (Academic Conduct Essentials (ACE)) – це он-лайн модуль для всіх студентів, що починають своє навчання в університеті. Модуль спрямований на знайомство з основами етичного навчання та очікуваннями щодо коректної академічної поведінки з їх боку в стінах університету. Пройти модуль мають усі студенти [47]. Університет Монаша розміщує на сайті велику кількість модулів з академічної доброчесності:

«Вступ: академічна доброчесність», «Етика», «Практичні Навички», «Навички Мислення», «Ctrl-C Плагіат», «Помилка-404 Плагіат», «Знайти-Замінити Плагіат», а також модулі «Змова», «Наслідки» та «Отримання допомоги» [59].

Широко представлена інформація про роботу центрів академічних навичок та навчання (12 університетів). Ці центри адмініструють низку безкоштовних програм для допомоги у навчальному процесі та опанування нових навичок. Так, в Університеті Фліндерса функціонує Навчальний центр студентів (Student Learning Centre), який розміщує корисні джерела з тайм-менеджменту, академічного письма та читання, правильного оформлення посилань; звернення по допомогу до свого консультанта-бібліотекаря, що виступає засобом зв'язку між студентом та ресурсами бібліотеки у своїй галузі знань, щоб знайти найкращі ресурси та отримати допомогу у дослідженні [61]. Робота згаданих вище навчальних центрів є тісно та логічно пов'язаною з розумінням того, що найголовнішим засобом для підтримки доброчесності є розвиток сильних академічних навичок [61]. І хоча лише 7 з 20 університетів мають на своїх офіційних сайтах окремі сторінки, присвячені розвитку таких навичок, насправді інформація про навички тим чи іншим чином інкорпорована в інші блоки контенту сайтів. Наприклад, Університет Монаша надає важливого значення розвитку здібностей студентів для уникнення плагіату. В університеті студента навчають мислити самостійно, розвивають його здібності до науки (аналіз, синтез, навички критичного мислення та інші) та допомагають у розвитку різноманітних практичних навичок, таких як управління часом, навичок ефективного читання та конспектування та інших корисних здібностей [59].

Вагомим, на наш погляд, є той факт, що в шести з досліджуваних університетах окремо виділяється робота зі студентами першого курсу. Це підтверджує розуміння університетською спільнотою важливості ознайомлення студентів з правилами етичної академічної поведінки саме на начальному етапі: не можна вимагати від студентів доброчесності або карати їх за порушення норм етики без детального ознайомлення з «правилами гри» ще до того, як вони складуть свій перший тест або напишуть першу дослідницьку роботу. Так, в Університеті Кертіна є програма з академічної доброчесності (Academic Integrity Program), яку студенти мають пройти за 14 днів з початку їх першого навчального періоду на курсі лекцій в університеті. Мета цієї програми – допомогти студентам дізнатися про концепцію академічної доброчесності, про принципи університету та що саме університет очікує від них як від членів академічної спільноти [79].

Лише 4 університети з загальної кількості мають окремі сторінки, присвячені питанням інтелектуальної власності. Зазначимо, що опосередковано ці питання обов'язково згадуються в інших розділах сайтів. Наприклад, на сайті університету Аделаїди є спеціальна сторінка, присвячена авторському праву, оскільки в стінах університету постійно використовуються та створюються матеріали з авторського права, а отже, кожен член університетської спільноти має юридичні зобов'язання з його додержання (що закріплено у Політиці додержання авторського права (Copyright Compliance Policy)). Увесь новий персонал зобов'язаний пройти курс під назвою – Курс з авторського права мого університету (MyUni Copyright Course) [69].

Таким чином, на прикладі 20 університетів Австралії можна зробити

висновок про те, що питання академічної та наукової доброчесності та запобігання проявам недоброчесності є ключовим моментом організації діяльності університетів. Усі університети дбають про репутацію свого навчального закладу, оскільки для них це не просто питання престижу, а й якості освіти, яку вони надають у своїх стінах. Університети Австралії намагаються так виховати своїх студентів, щоб вони у своїй подальшій професійний роботі дотримувалися принципу доброчесності, незалежно від того, чи бачить це хтось та чи передбачено це офіційними правилами, чи ні. Студенти повинні отримати якісну освіту, необхідну у першу чергу для їхнього майбутнього, а роботодавці, приймаючи молоде покоління на роботу, мають бути певні у якості дипломів, наданих університетом. Значна увага приділяється не лише окресленню термінів «доброчесність» – «недоброчесність» та розгляду їх проявів, але й розвитку моральних якостей особистості, дотриманню студентами правил етики, а також розвитку навичок студентів до аналізу, синтезу, вмінню критично мислити та їх навичок академічного письма, конспектування, тайм-менеджменту та інших корисних для життя та роботи вмінь.

Результати проведеного дослідження підтверджують думку про те, що університети Австралії дотримуються такої ідеї: їх головне завдання не тільки надавати знання та вміння, але й допомагати студентам і викладачам дотримуватися академічної та наукової доброчесності шляхом створення усіх необхідних для цього умов. Цей підхід є ефективним, адже зосереджує увагу саме на обізнаності студентів, на розумінні ними того, що є академічною доброчесністю/недоброчесностю, які існують прояви недоброчесності студентів, викладачів та технічного персоналу, надає можливість студентам використовувати різні програми та ресурси у своїй академічній та науковій роботі, але при цьому повідомляє про небезпеку плагіату та порушення авторського права.

Проаналізувавши досвід Австралії з запобігання академічної і наукової недоброчесності, можна сказати, що він є надзвичайно актуальним і для України. Хоча університети Австралії різноманітні, але кожен з них гарантує якість освіти, що студент здобуває у його стінах, побудовану на дотриманні принципу академічної та наукової доброчесності як основі репутації університету.

Уся організація навчального і науково-дослідного процесу австралійських університетів спрямована на те, щоб зробити все можливе для того, щоб зацікавити студента, надати йому можливість реалізувати свій творчий потенціал. Університети намгаються донести до студентів, що вони є особисто відповідальними за своє майбутнє, свою професійну кар’єру. Студентів навчають мислити самостійно, розвивають їх талант до науки (навички критичного мислення та інші) та допомагають у розвитку різноманітних практичних навичок, таких як тайм-менеджмент, навички академічного письма, ефективного читання і конспектування та інші. В Австралії підтримують точку зору, що, поводячись недоброчесно, наприклад, списуючи, студент позбавляє себе можливості взяти участь у креативній частині навчання, обмежує або ж нівелює потенціал своєї роботи чи своїх досліджень. Навички, здобуті в університеті, можуть виявитися корисними студентам не лише у їх майбутній професії, але й у повсякденному житті. А навчившись поводитися доброчесно у навчанні, студенти більш схильні

частіше поводитися чесно і у повсякденному житті, стаючи чесними та надійними членами суспільства.

Вважаємо, що Україні потрібно перейняти досвід Австралії стосовно інформування студентів, аспірантів та викладачів на належному рівні з питань доброчесності/недоброчесності, адже необізнаність призводить до несерйозного ставлення українських студентів та викладачів до цієї проблеми, які в переважній більшості просто не вважають помилковим, наприклад, використовувати чужі ідеї і думки без посилання на джерело, і ввести чіткі критерії та інструменти покарань, які б працювали безвідтерміново. Тоді як в університетах Австралії при виявленні плагіату негайно ж застосовуються різні види покарання, аж до виключення з університету, а науковців за таку поведінку можуть позбавити ступеня, не кажучи вже про створення негативного іміджу, що підриває добру і чесну репутацію навчального закладу.

Спираючись на практику кращих австралійських університетів, потрібно навчальний процес розпочинати з надання інформації студентам про те, що таке доброчесність/недоброчесність, складати різноманітні методичні матеріали як з визначення понять доброчесності/недоброчесності, так і з порядку цитування першоджерел, акцентуючи увагу на тому, що при написанні роботи без цитувань обійтися неможливо – потрібно цитувати, але обов'язково посилатися на авторів; також прийняти кодекси етики студента, викладача, адміністративного персоналу кожного окремого університету; проводити навчання студентів з цієї тематики відразу ж з першого курсу навчання; розміщувати на офіційних веб-сайтах університетів у відкритому доступі повну інформацію з приводу академічної та наукової доброчесності і різних проявів недоброчесності, включаючи і тексти етичних правил, практичних завдань з цитування, посилань, і звичайно ж необхідно, щоб студент міг у бібліотеці, на кафедрі, в лабораторії університету отримати всю необхідну допомогу з правильного дотримання правил доброчесності, а також мав змогу отримати всю необхідну йому інформацію за темою своєї роботи в електронному вигляді, оскільки щоб мати можливість щось аналізувати – спочатку потрібно забезпечити відкритий доступ до першоджерел.

Необхідно також додати, що сприяння доброчесності і неприйняття недоброчесності в освіті і науці буде напряму залежати від загальної ситуації в нашій державі, коли роботодавцю дійсно будуть потрібні професіонали, які в вишах вчилися доброчесно, самостійно писали всі свої роботи і проводили всі свої дослідження, коли будуть цінуватися професіонали, здатні аналізувати і приймати самостійні та креативні рішення.

До перспектив дослідження відносимо розробку стратегічної програми впровадження кращих практик університетів Австралії в систему вищої освіти України.

2.3. Академічна доброчесність як чинник забезпечення якості вищої освіти в Україні

Розвиток вищої освіти України здійснюється з урахуванням важливості формування освітнього середовища, вільного від порушень прав інтелектуальної

власності. Вказане підтверджується суттєвими змінами в законодавстві України, що регулює освітні правовідносини. У Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту» визначено обов'язок закладів вищої освіти, що діють на території України, здійснювати внутрішнє забезпечення якості освіти, одним із аспектів якого є створення системи та механізмів забезпечення академічної доброчесності. Отримання належних освітніх послуг є основою всебічного розвитку людини, її творчих здібностей та формування компетентностей, що відповідають сучасним вимогам розвитку суспільства. Надання автономії закладам вищої освіти розширило можливості останніх у сфері забезпечення освітньої діяльності на власний розсуд шляхом надання їм прав визначення програм навчання студентів у межах відповідних напрямів підготовки та кореспондуючих обов'язків щодо забезпечення якості освіти як основного критерію конкурентоздатності закладу вищої освіти. Формування системи внутрішнього контролю як первинної ланки недопущення правопорушень повинно стати першим кроком на шляху до забезпечення підготовки конкурентоздатних фахівців на ринку праці України та зарубіжних країн.

Наразі процес реформування перебуває на перехідному етапі, в межах якого важливим є проведення аналізу та усунення недоліків запровадженого механізму управління закладом вищої освіти, дослідження питань, що потребують окремої уваги в межах відповідного освітнього середовища, створення підґрунтя щодо формування корпоративної та правової культури у закладах вищої освіти.

В межах цього розділу увага буде зосереджена на проблемах дотримання прав інтелектуальної власності, зокрема авторських прав учасниками навчального процесу у закладах вищої освіти та правил академічної доброчесності, стан їх захисту на сучасному етапі, запропоновано можливі напрямки їх недопущення і подолання.

Проведене дослідження ґрунтується на аналізі норм чинного законодавства України, наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених з відповідної тематики, результатах проведеного анкетування студентів закладів освіти, що здійснюють підготовку фахівців різних галузей знань, а саме Української інженерно-педагогічної академії та Харківського національного фармацевтичного університету. У дослідженні враховано проблеми, що є результатом діджиталізації освіти як з навчальною метою, так і з метою оприлюднення результатів наукових досліджень та більш широкого їх розповсюдження.

Результатом формування нових підходів до надання якісних освітніх послуг та застосування інформаційно-комунікаційних технологій є розширення можливостей учасників освітнього процесу щодо доступу до знань, проте створює широкі можливості копіювання та відтворення авторських напрацювань та вчинення інших дій, що тягнуть за собою порушення прав інтелектуальної власності, створюють загрозу щодо їх порушення або створюють інші негативні наслідки, що можуть розглядатись як результат недосконалості правового регулювання охорони та захисту таких правовідносин, так і відсутності достатнього рівня знань у цій сфері учасниками освітнього процесу.

Проблеми захисту прав інтелектуальної власності сьогодні перебувають у центрі уваги науковців та практиків різних напрямків професійної діяльності, особливо юристів, економістів, педагогів, управлінців. Результати інтелектуальної

(творчої) діяльності є рушійною силою розвитку економіки держави, формування суспільства знань, розвитку наукової думки та поваги до прав інших суб'єктів інноваційної діяльності.

Метою цього дослідження є визначення та аналіз проблем захисту прав інтелектуальної власності у вищій школі, встановлення напрямків та сфер використання об'єктів інтелектуальної власності студентами закладів вищої освіти та найпоширеніших способів порушення прав інтелектуальної власності, визначення розмежування порушення прав інтелектуальної власності від порушень прав, що не є порушеннями прав інтелектуальної власності, проте тісно пов'язані з ними, а саме порушення академічної доброчесності.

Актуальність теми та використаного в межах цього дослідження інструментарію підтверджується також проведеним у країнах ЄС ще у 2013 році дослідженням, яке присвячене дослідженням політики плагіату у вищій освіті (Impact of Policies for Plagiarism in Higher Education Across Europe) [73]. В його межах проаналізовано частоту порушень права шляхом плагіату, шляхи їх виявлення, попередження, механізми, що застосовуються закладами вищої освіти для подолання плагіату, та аналіз їх ефективності, проаналізовано он-лайн механізми виявлення плагіату у 27 країнах Європи. Цей проект був спрямований на визначення того, як вирішується така складна проблема студентського плагіату, яка активно розвивається закладами вищої освіти в межах європейської економічної зони і за її межами [100]. В Україні реалізований проект, презентація результатів якого проведена у липні 2015 року під назвою «Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку». Отримані висновки обґрунтовані проведеним соціологічним дослідженням, яке проводилось серед 374 викладачів закладів вищої освіти та 1928 студентів (8 фокус-груп у різних регіонах України). Досліджувані питання в основному були спрямовані на виявлення ставлення студентів до здобуття ними вищої освіти, мети та бажаних результатів. Крім цього незначна частина питань була спрямована на виявлення практики використання плагіату у студентському навчанні, поінформованість викладачів та студентів у питаннях плагіату, основні чинники поширення плагіату серед студентства та засоби виявлення недоброчесної студентської практики викладачами [99]. Проте вказаний проект упроваджений ще до прийняття нових Законів України «Про освіту» та «Про вищу освіту», в нормах яких вперше введено поняття академічного плагіату та відповідальності за нього, що вимагає більш детального розуміння відмінностей плагіату від академічного плагіату.

Дослідження такого спрямування сприяють упровадженню ефективних реформ, оскільки відображають стан реальної дійсності у відповідній сфері. Недостатня кількість їх проведення зумовила вибір обраної тематики, інструментарію та способу отримання і аналізу інформації.

Проблеми захисту прав інтелектуальної власності розглядаються здебільшого у юридичній доктрині, деякі аспекти розкриваються у роботах вчених-економістів. У зв'язку з цим важливим є комплексне дослідження сучасного стану захисту прав інтелектуальної власності крізь призму міжгалузевого характеру їх використання, охорони та захисту у системі вищої освіти. Вказане зумовлено важливістю забезпечення дотримання законності використання об'єктів авторського права в системі освіти, зокрема вищої, та

необхідності отримання студентами знань у сфері інтелектуальної власності.

Реформування вищої освіти в Україні з нашої точки зору повинно враховувати сучасні вимоги ринку праці та необхідність становлення України як правової держави, поваги до використання інтелектуального капіталу. Процес навчання полягає не тільки у отриманні компетентностей в межах обраної професії, але й у отриманні спеціальних компетентностей для забезпечення здійснення професійної діяльності з дотриманням правил і норм у сфері інтелектуальної власності. Формування компетентності у сфері інтелектуальної власності повинно базуватись на формуванні у студентів різних спеціальностей *поваги до правил академічної доброчесності*. Як зазначає Ю. Гаруст та Б. Павленко, академічна доброчесність по суті означає «інтелектуальну чесність», тобто порядність у використанні інформації, яка стає підставою для формування висновків та результатів досліджень, а також інших заходів, пов'язаних з пошуками та отриманням знань [9].

У процесі вирішення завдань науково-дослідної роботи нами було проведено анонімне опитування з метою отримання інформації щодо володіння студентами знаннями з питань академічної та наукової доброчесності та захисту прав інтелектуальної власності в академічному середовищі. Для проведення такого опитування була використана анкета, розроблена О. Полоцькою (Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна). Респондентами були студенти двох вищих навчальних закладів неюридичних спеціальностей, а саме: Української інженерно-педагогічної академії та Харківського національного фармацевтичного університету. Для отримання об’єктивної інформації щодо володіння студентами класичного університету знаннями з питань академічної та наукової доброчесності та захисту прав інтелектуальної власності в академічному середовищі було проведене анкетування. У анонімному опитуванні взяли участь 69 студентів педагогічних та фармацевтичних спеціальностей. Обрання групи респондентів зумовлене необхідністю виявлення спеціальних знань у категорії спеціалістів, які у своїй професійній діяльності найчастіше є авторами або ж використовують об’єкти інтелектуальної власності, проте вони не є спеціалістами у цій галузі знань. Вік респондентів коливається в межах від 19 до 35 років, з них у віці 22 роки – 25 %; 23 роки – 22 %; 20 років – 15 %; 19 та 24 роки по 12 %; 21 рік – 9 %, у віці 25, 28, 35 років по 1 %.

Переважна більшість опитуваних – жінки (73,44 %), чоловіків відповідно 26,56 %. Майже 54 % здобули загальну середню освіту, 46 % середню спеціальну освіту.

На питання щодо мети отримання вищої освіти із загальної кількості опитуваних відповіли 78,26 %. 21,74 % відповіді не надали. Ці питання анкети відкриті, проаналізувавши відповіді, їх можна згрупувати таким чином: 4 особи відповіли, що метою отримання вищої освіти є розвиток або саморозвиток, така сама кількість бажає стати хорошими спеціалістами. 5 осіб відповіли, що їх мета – це отримання нової професії, 9 осіб мають на меті стати освіченими. 11 осіб бажають стрімкого кар’єрного росту; найбільша кількість осіб – 16 – за мету ставлять отримання високооплачуваної, гідної роботи. Один з опитуваних зазначив, що його метою є отримання диплома, один бажає викладати у навчальних закладах, один вказав, що йому потрібна вона просто так, два

респонденти ще не визначились (рис. 2.1).

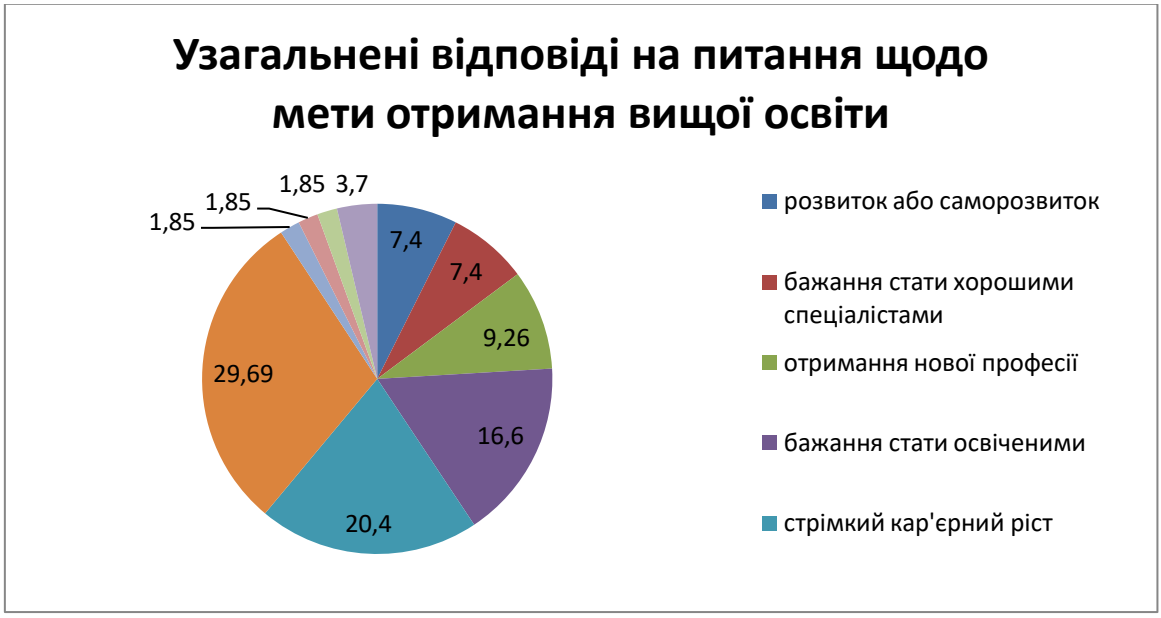

Рис. 2.1. Узагальнені відповіді на питання щодо мети отримання вищої освіти

Тільки 66,67 % із усієї кількості опитуваних надали відповідь на відкрите питання щодо визначення поняття наука.

Показовим було питання щодо бажання ознайомитись із інформацією про наукову і академічну доброчесність, на яке дали відповідь 92,75 % опитуваних. З них 40,63 % відповіли, що бажають отримати знання на лекціях, 14,06 % виявили бажання отримати такі знання на спецкурсах, 26,56 % – на практичних заняттях. 18,75 % осіб, які надали відповідь на це питання, зазначили про відсутність бажання отримувати інформацію із зазначеної тематики. 7,2 % не надали відповіді на запитання (рис. 2.2).

Узагальнення інформації з цього питання вказує на необхідність упровадження дисциплін до навчальних планів підготовки спеціалістів неюридичних спеціальностей, в першу чергу педагогічних та фармацевтичних, оскільки такі знання є важливими та необхідними. Крім цього, отримані знання нададуть можливість студентам, в першу чергу тим, які здобувають педагогічну освіту, отримати відповідну компетентність що дозволить їм ефективно здійснювати свою професійну діяльність. Заклади вищої освіти мають стратегічне значення для розвитку правової культури та правової свідомості молоді.

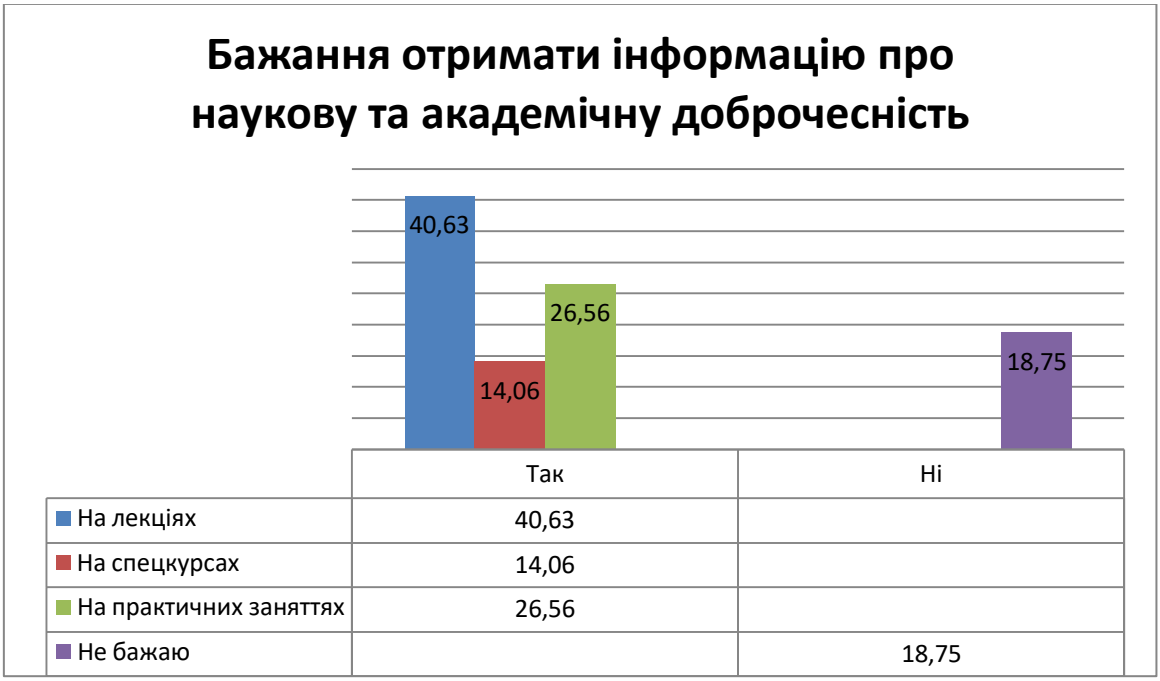

Рис. 2.2. Узагальнені дані щодо бажання студентів отримати інформацію про наукову та академічну доброчесність

Від якості надання освітніх послуг залежить швидкість розвитку суспільства знань, ефективність упровадження інноваційних технологій, вихід держави на новий економічний рівень. Крім цього, професійна діяльність студентів педагогічних спеціальностей спрямована на передачу отриманих під час навчання знань учням закладів середньої освіти, що є стимулюючим фактором для закладів вищої освіти в умовах автономії формувати компетентності, що відповідають сучасним вимогам розвитку суспільства. Як зазначають автори статті «Проблеми викладання та вивчення інтелектуальної власності», включення дисципліни «Інтелектуальна власність» на різних рівнях освіти покликано забезпечити тих, хто навчається, не тільки набором конкретних навиків, що безпосередньо пов'язані з їх майбутніми сферами діяльності, але й у більш широкому розумінні спрямованими на розвиток культури поваги і розуміння цінності творчих ідей в контексті економіки знань [95]. Дослідження з цього питання під назвою «Ставлення студентів до інтелектуальної власності» було проведено спільно Мережею з питань інтелектуальної власності (IPAN), Офісом інтелектуальної власності (IPO) та Національним об'єднанням студентів (NUS). Результати дослідження засновані на результатах он-лайн опитування 2000 студентів Великої Британії в межах вищої освіти та продовження навчання (підвищення кваліфікації – авт.). Як визначено у дослідженні, «У міру розширення використання електронних ресурсів останнім часом плагіат стає все більш важливим питанням в навчальних закладах Великої Британії,<…>. Це дослідження передбачає, що приділення уваги вирішенню проблем плагіату допомогло підвищити рівень інтелектуальної власності в закладах освіти, сьогодні це є перевагою для просування інших аспектів викладання інтелектуальної власності. Необхідно забезпечити більш ефективну підтримку як

викладачів, так і студентів в навчанні і викладанні інтелектуальної власності». За результатами дослідження також встановлено, що студенти бажають, щоб питання інтелектуальної власності були включені до навчальних дисциплін якомога раніше [94].

Одним із видів порушення академічної доброчесності є списування, яке відповідно до Закону України «Про освіту» визначається як виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання [28]. За результатами анонімного опитування 49,28 % студентів зазначили, що вони вдаються до списування, 34,78 % роблять це зрідка, не списують тільки 15,94 %, що є негативним показником рівня академічної доброчесності. 78 % опитаних дозволяють списувати іншим студентам. Не дозволяють це робити всього 12 %. Дають списувати зрідка 10 % опитаних (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Узагальнені дані відношення студентів до списування

На питання, чи використовують студенти чужі напрацювання, 31,88 % надали позитивну відповідь, 40,58 % вказали, що вони роблять це частково, 27,54 % не використовують чужих напрацювань.

При цьому, на питання щодо посилань на чужі напрацювання відповіли 97,10 %. З них 55,2 % вказали, що посилання вони роблять, частково роблять посилання 29,8 %, не роблять посилань майже 15 % (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Узагальнені дані щодо стану цитування студентами використаних наукових праць

76,81 % опитаних обізнані у видах наукових та науково-дослідних робіт, які проводяться в закладах вищої освіти. 7,25 % – ні. 15,94 % вагались відповісти на це питання.

На питання щодо алгоритму роботи над рефератом 13,04 % відповіли, що вони скачують його повністю. 40,58 % компонують два або більше рефератів. 44,93 % роблять аналіз та порівняння. 1,45 % усіх опитаних замовляє реферат, така ж кількість не надала відповіді на це запитання. Таким чином, переважна більшість студентів порушують правила академічної доброчесності або навіть посягають на права інтелектуальної власності інших осіб (рис. 2.5).

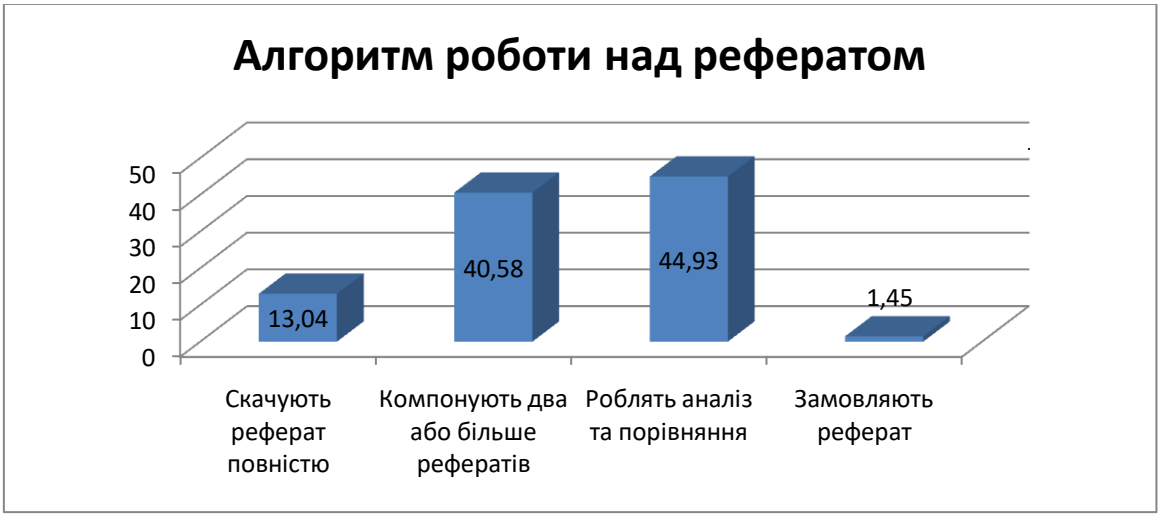

Рис. 2.5. Узагальнені дані щодо алгоритму роботи студентів над рефератом

На написання реферату 31,88 % витрачають один вечір, 23,19 % готують реферат один день. Для 33,33 % опитаних потрібно декілька днів для написання реферату. Тільки 11,59 % витрачають на його створення більше тижня (рис. 2.6). 55,07 % вказали, що їм знижували оцінку за неправильне оформлення реферату. 44,93 %

надали негативну відповідь на це запитання.

Рис. 2.6. Узагальнені дані щодо часу який витрачають студенти на підготовку реферату

На питання, чи розрізняють студенти поняття академічної та наукової доброчесності, 40,58 % надали позитивну відповідь. Не розрізняють ці поняття 20,29 %. Вагались з відповіддю 37,68 %. Не надали відповіді 1,45 % (рис. 2.7).

Рис. 2.7. Узагальнені дані щодо розуміння студентами відмінності між науковою та академічною доброчесністю

З метою перевірки знань студенти повинні були надати відповідь щодо того, яким видом порушення є використання будь-яких матеріалів під час іспиту. 23,19 % відповіли, що такі діяння є плагіатом. 44,93 % визначили, що це є проявом академічної недоброчесності. 18,84 % вважають, що це підпадає під поняття наукової недоброчесності. 13,04 % відповіді не надали (рис. 2.8). Таким чином, менше половини студентів надали правильну відповідь на конкретно поставлене запитання. При цьому більшість з них дали позитивну відповідь щодо розуміння

відмінностей між категоріями. Вказане дає підстави вважати необ'єктивним самооцінювання розуміння студентами питань захисту прав інтелектуальної власності. Крім цього, вказане дає підстави вважати, що студенти не розуміють значення та відмінності понять «плагіат», «академічний плагіат» як вид академічної недоброчесності, а також понять, пов'язаних з іншими проявами порушення академічної доброчесності та авторських прав.

Рис. 2.8. Стан розуміння студентами виду порушення як наслідку використання будь-яких матеріалів під час іспиту

На думку 36,23 % опитаних студентів, проблема порушення інтелектуальної власності пов'язана з відкритим доступом до знань через мережу Інтернет. На відсутність відповідної правової бази як причину порушення прав інтелектуальної власності звернули увагу 27,54 % опитаних. Досить значна частина (28,99 %) опитаних визначила, що причиною є небажання або неможливість створити власний інтелектуальний продукт. Не надали відповіді 7,25 % опитаних (рис. 2.9). З результату видно, що майже однакова кількість респондентів віддала перевагу відповідній причині порушення прав інтелектуальної власності. З огляду на це можна стверджувати, що кожна із зазначених проблем потребує додаткового вивчення та вирішення.

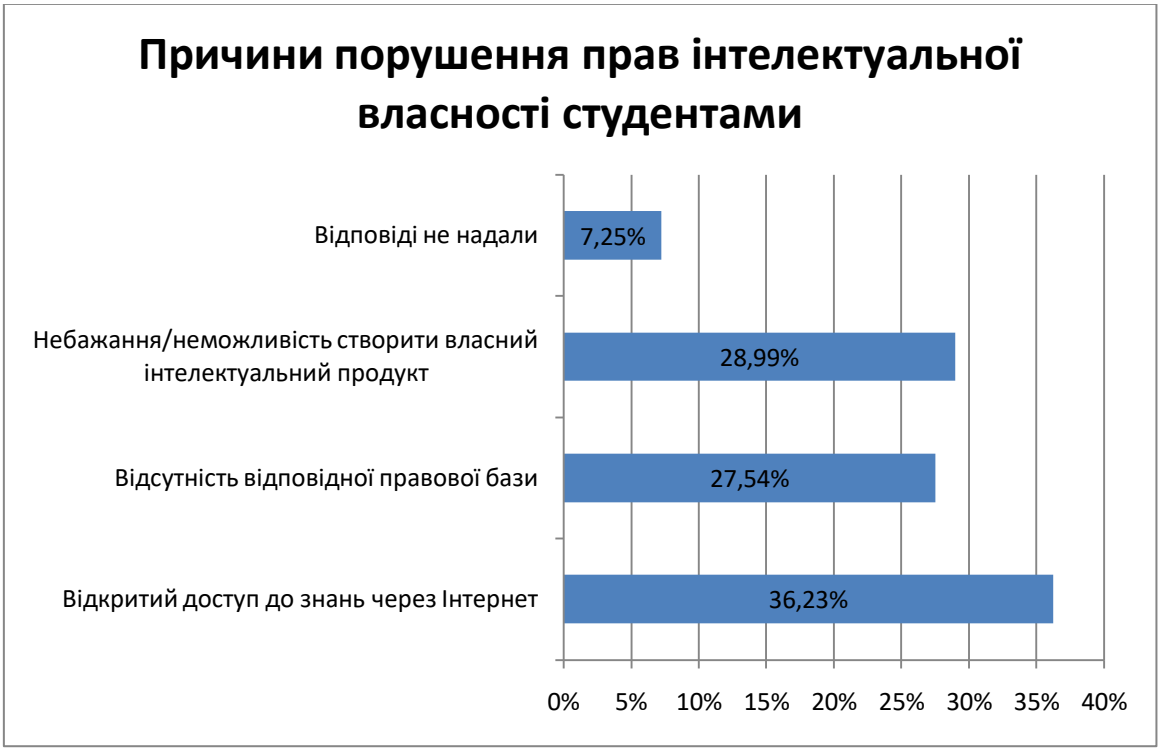

Рис. 2.9. Причини порушення прав інтелектуальної власності студентами

З метою виявлення знань категоріального апарату у сфері інтелектуальної власності студентам запропоновано вказати відповідь на запитання щодо поняття академічного плагіату та співвідношення понять перефразування, фальсифікація, реплікація, републікація, рерайт з наданими визначеннями. Підсумовуючи зазначені питання, студентам запропоновано відповісти на запитання щодо того, які із зазначених явищ, що описуються цими поняттями, можна віднести до плагіату. Відповіді на ці питання відображають реальний стан розуміння студентами понять у сфері інтелектуальної власності та відмінності порушень авторських прав від порушень академічної доброчесності.

Правильно відповіли на запитання щодо поняття академічного плагіату тільки 39,13 % опитаних студентів. 4,35 % взагалі не надали відповіді на це запитання. Більше половини респондентів, а саме 50,72% плутають поняття академічного плагіату з поняттям плагіату та вказали, що саме це визначення відповідає поняттю плагіат. 5,8 % вважають, що академічним плагіатом є дії, які порушують особисті немайнові на майнові права автора (рис. 2.10).

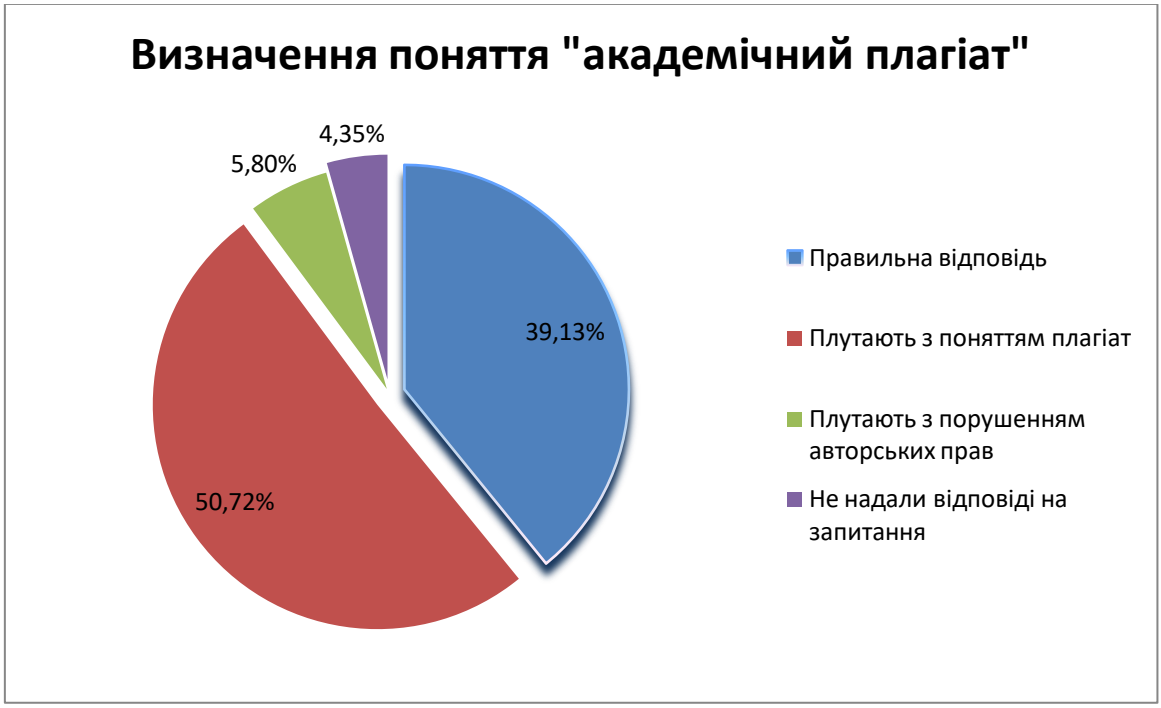

Рис. 2.10. Узагальнені дані щодо розуміння студентами поняття «академічний плагіат»

Тільки 33,33 % опитаних правильно обрали відповідник поняттю перефразування, 17,39 % взагалі не надали відповіді на це запитання. 18,84 % вказали, що це є повторне або багаторазове обнародування в іншому джерелі чужої інформації за справжнім підписом автора й посиланням на джерело, сплутавши з поняттям републікація, 14,49 % визначили відповідник цьому поняттю, який означає поняття реплікація. 8,7 % сплутали з поняттям рерайту, що, до речі, є найбільш схожими за змістом поняттями. 7,25 % обрали відповідь, що відображає поняття фальсифікації.

Усього 11,59 % опитаних обрали правильне визначення поняття фальсифікація. Не відповіли на це запитання 18,84 %. Інші надали неправильне визначення цьому поняттю.

Схожа ситуація з визначенням поняття реплікація. Усього 10,14 % відповіли на це питання правильно. 18,84 % не надали відповіді на нього. Найбільша кількість опитаних сплутали його з поняттям рерайт – 20,29 % опитаних та перефразування – 17,39 %.

Поняття «републікація» правильно визначили тільки 13,04 % опитаних. 18,84 % зовсім не надали відповіді на це запитання. 20,29 % сплутали це поняття з поняттям реплікація, 18,84 % – з перефразуванням.

Правильно надали відповідь щодо поняття рерайт 13,04 % респондентів. Традиційно не надали відповіді на це запитання 18,84 % респондентів. Найбільше, 33,33 % сплутали це поняття з поняттям фальсифікація.

Узагальнюючи вказані дані, можна їх зобразити відповідною діаграмою (рис. 2.11).

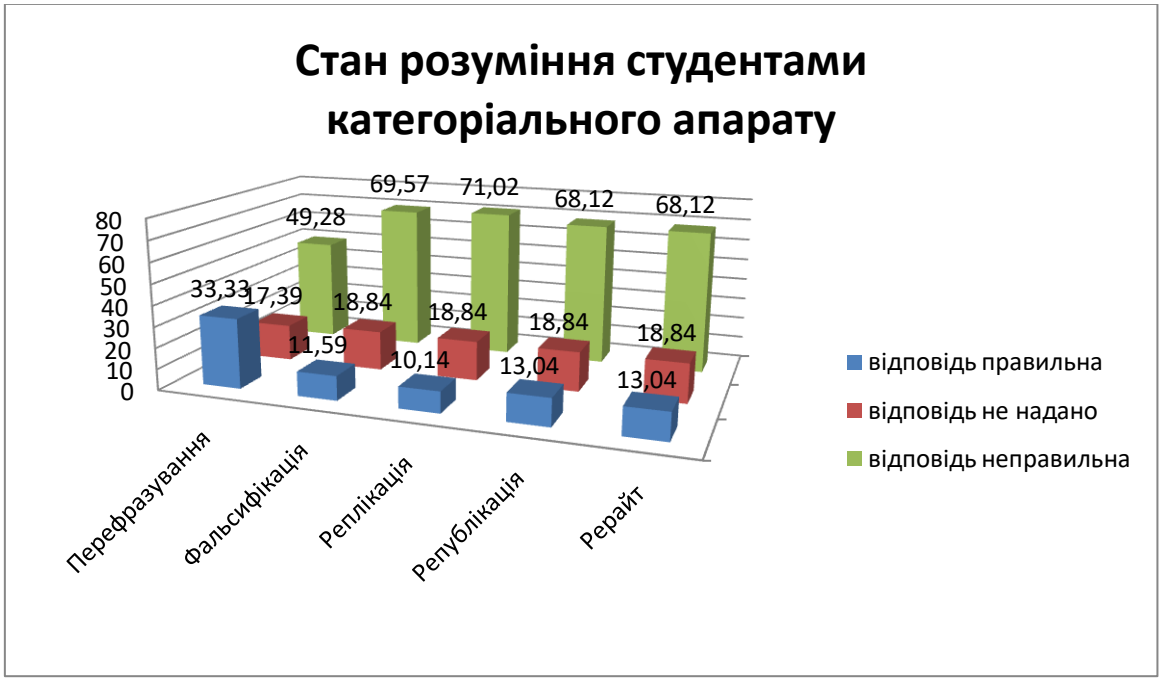

Рис. 2.11. Узагальнені дані щодо стану розуміння студентами категоріального апарату

На питання щодо віднесення зазначених у попередньому питанні діянь до плагіату 37,68 % зазначили, що до плагіату належить републікація та рерайт. 34,78 % до плагіату віднесли усі перелічені явища. 13,04 % вважає, що плагіатом є реплікація, републікація та рерайт. 10,14 % опитаних зазначили, що жодне із цих діянь не відноситься до плагіату. 4,35 % взагалі не відповіли на це запитання.

Незадовільними є результати відповідей на питання щодо моменту виникнення авторського права на твір (рис. 2.12).

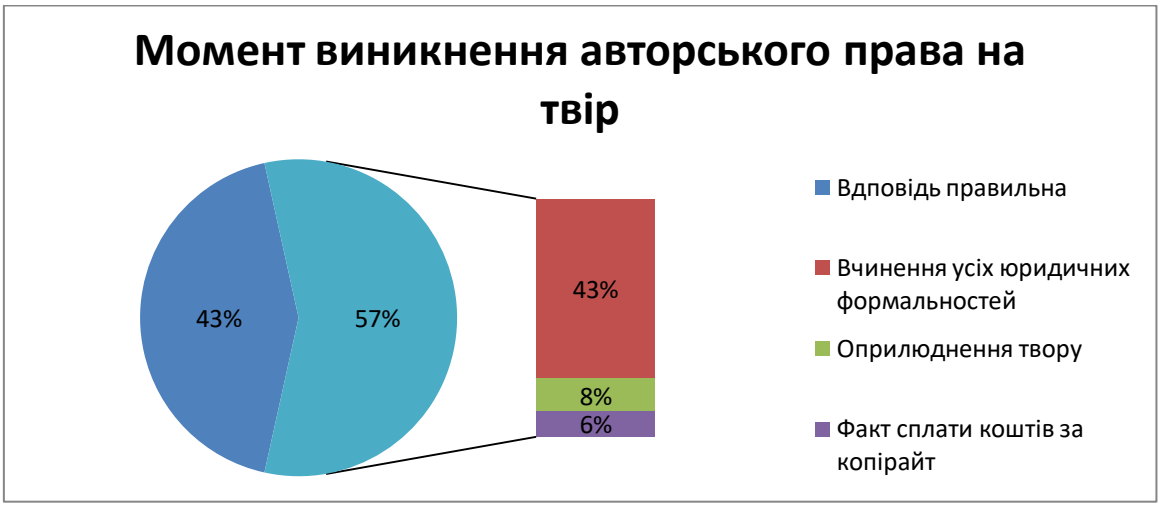

Рис. 2.12. Узагальнені дані щодо розуміння студентами моменту виникнення авторського права на твір

Правильну відповідь надали 40,58 % опитаних студентів. Така ж сама кількість відповіла, що факту створення не достатньо, необхідним є вчинення усіх

юридичних формальностей щодо отримання авторського права на твір. 7,25 % вважає, що авторське право виникає тільки після оприлюднення твору. Ще 5,8 % вважає, що юридичним фактом виникнення авторського права є сплата коштів за копірайт. Не надали відповіді на це запитання 7,25 % респондентів

Цікавим є результат щодо визначення компіляції явищем, що порушує наукову та академічну доброчесність. 30,43 % вважають, що це є порушенням доброчесності. 26,09 % не вважають такі діяння порушенням. Вагались відповісти на це запитання аж 36,23 %. Не надали відповіді 7,25 % (рис. 2.13).

Рис. 2.13. Узагальнені дані щодо розуміння студентами питання, чи є компіляція порушенням наукової та академічної доброчесності

Студенти відповідали на питання щодо призначення бібліографічного списку наприкінці будь-якої наукової літератури. До цього питання надані варіанти відповідей. Більшість, 52,17 % опитаних зазначили, що список необхідний для того, щоб підтвердити, що автор у дослідженні використовував саме зазначені джерела. 21,74 % вказали, що це потрібно для того, щоб читач наукової праці міг віднайти та ознайомитись з текстами робіт, зазначених у списку. 13,04 % вважають, що це є способом доведення наявності однодумців автора у науковому середовищі. 10,14 % вказали, що існує таке правило у науковому середовищі.

Студентам запропоновано питання щодо того, чи є запозичення в науковій роботі плагіатом. 43,48 % відповіли правильно, вказавши, що воно не є плагіатом, у випадку наявності коректного посилання на джерело. Проте 27,54 % вказали, що це є плагіат. 18,84 % впевнені, що запозичення не є плагіатом. Не надали відповіді 10,14 %.

На думку 34,78 % опитаних студентів, поняття «Конституція України»,

«Ноїв ковчег», назви закладів вищої освіти визначаються програмами перевірки на плагіат як плагіат. 31,88 % вважають, що програми не сприймають такі вислови як усталені. 27,54 % висловили думку, що програми не відображають такі вирази як плагіат. 5,8 % не надали відповіді на це запитання.

Надзвичайно важливим для цього дослідження є питання щодо чинників, які сприяють порушенню наукової та академічної доброчесності. Студентам запропоновано розташувати в порядку вагомості від найменш сприятливого для порушення академічної доброчесності до найбільш сприятливого такі чинники:

А) нерозуміння того, що є плагіатом;

Б) нейтральне або толерантне ставлення викладачів до плагіату;

В) відсутність чітких та універсальних норм щодо оцінки оригінальності текстів, а також і в зв'язку з оцінкою письмовоі роботи;

Г) перевантаження студентів письмовими завданнями із різних дисциплін у стислий час;

Д) відсутність розуміння серед студентів необхідності та мети написання письмових робіт.

Відповіді оцінювались за допомогою індексу вагомості ($I_{ваг}$) (*шкала від +1 до -1, де +1 – найменше сприяє; -1 – найбільше сприяє*), який розрахували за формулою:

$$Iв = -\left(\frac{X-3}{2}\right),$$

де Х – середнє значення варіантів відповіді.

За результатами проведеного оцінювання, отримали такі результати індексу вагомості (табл. 2.1):

Таблиця 2.1

Вагомість чинників, що впливають на порушення академічної доброчесності

№	Чинник	Вагомість
1.	А) нерозуміння того, що є плагіатом;	0,4905
2.	Б) нейтральне або толерантне ставлення викладачів до плагіату;	0,1275
3.	В) відсутність чітких та універсальних норм щодо оцінки оригінальності текстів, а також і в зв'язку з оцінкою письмової роботи;	0,073
4.	Г) перевантаження студентів письмовими завданнями із різних дисциплін у стислий час;	0,064
5.	Д) відсутність розуміння серед студентів необхідності та мети написання письмових робіт.	0,1915

Для розуміння вагомості чинника варто звернути увагу на те, що найвищий числовий показник значення відповідного критерію вказує на найменший ступінь впливу на вчинення порушень наукової та академічної доброчесності. Зазначене відображене у діаграмі (2.14).

Рис. 2.14. Вагомість чинників, що впливають на порушення академічної доброчесності

Таким чином, найбільше сприяє порушенню наукової та академічної доброчесності перевантаження студентів письмовими завданнями із різних дисциплін у стислий час. Наступним за значимістю з невеликою різницею є критерій відсутності чітких та універсальних норм щодо оцінки оригінальності текстів, а також і в зв'язку з оцінкою письмової роботи. Майже вдвічі нижчим за значимістю є факт нейтрального або толерантного ставлення викладачів до плагіату. Майже не впливає на вчинення студентами дій, що відносяться до плагіату, відсутність розуміння ними необхідності та мети написання письмових робіт. Чинником, що має найменший вплив, є нерозуміння того, що є плагіатом.

Підводячи підсумки викладеного вище, наголосимо, що основою економічного зростання держави в сучасному світі є стимулювання розвитку інтелектуальної діяльності та забезпечення впровадження у сферу господарювання її результатів. У зв'язку з цим першочерговим для держави є створення умов, що сприятимуть не лише проведенню досліджень та створенню нових технологій, способів, процесів тощо, але й забезпеченню поінформованості спеціалістів різних сфер діяльності щодо загальних засад захисту прав інтелектуальної власності, недопущенню їх порушення та мінімізації випадків зловживань з боку недобросовісних суб'єктів правами інтелектуальної власності інших осіб. Тому важливим є не тільки створення механізму правового захисту прав інтелектуальної власності як кінцевого етапу формування механізму недопущення зловживань у цій сфері, а й впровадження у освітній процес дисципліни «Інтелектуальна власність» та інших дисциплін вказаної спрямованості для формування у здобувачів освіти компетентності, яка б сприяла розвитку поваги до прав людини, зокрема до особистих немайнових та майнових прав інтелектуальної власності, формувала загальне розуміння процесу закріплення цих прав за особою та їх захисту.

Формування вказаної компетентності має особливе значення для здобувачів педагогічної освіти з огляду на необхідність подальшого застосування результатів навчання у цій сфері для започаткування формування зазначеної компетентності у здобувачів середньої освіти.

З аналізу наукової літератури можна зробити висновок, що причинами незадовільного стану захисту прав інтелектуальної власності, зокрема і в закладах вищої освіти, є те, що «освіта у сфері інтелектуальної власності стикається з проблемою недостатньої інформаційної роботи на державному та регіональному рівнях щодо важливості, актуальності та практичної необхідності у фахівцях цієї кваліфікації» [5, с. 228].

На наш погляд, основними причинами порушення прав інтелектуальної власності у закладах вищої освіти є:

– відсутність поінформованості учасників освітнього процесу про основи охорони та захисту авторських прав та прав промислової власності;

– низький рівень охороноздатності прав інтелектуальної власності;

– складність доказування у справах про порушення авторських прав;

– низький рівень правової свідомості та правової культури учасників навчального процесу, зокрема студентів.

Ефективний захист прав особи можливий виключно за таких умов:

1) вжиття власником прав інтелектуальної власності заходів, що передбачені чинним законодавством, для належного їх оформлення;

2) наявність відповідного законодавчого забезпечення відносин у процесі створення та використання об’єктів інтелектуальної власності.

2.4. Академічна доброчесність як складова внутрішньої системи забезпечення якості освіти у ЗВО

Якість освіти визначає результативність і стан освітнього процесу, його відповідність потребам і очікуванням суспільства істотним чинником його успішного і стійкого розвитку. Одним з найважливіших напрямів розвитку вищої школи є забезпечення державних гарантій якості освіти.

Відповідно до частини 2 статті 41 Закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII складовими системи забезпечення якості освіти є:

– система забезпечення якості в закладах освіти (внутрішня система забезпечення якості освіти);

– система зовнішнього забезпечення якості освіти;

– система забезпечення якості в діяльності органів управління та установ, що здійснюють зовнішнє забезпечення якості освіти.

Згідно з частиною 3 цієї статті система забезпечення якості в закладах освіти (внутрішня система забезпечення якості освіти) може включати:

– стратегію (політику) та процедури забезпечення якості освіти;

– систему та механізми забезпечення академічної доброчесності;

– оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання здобувачів освіти;

– оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання педагогічної (науково-педагогічної) діяльності педагогічних та науково-педагогічних працівників;

– оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання управлінської діяльності керівних працівників закладу освіти;

– забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, в тому числі для самостійної роботи здобувачів освіти;

– забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління закладом освіти;

– створення в закладі освіти інклюзивного освітнього середовища, універсального дизайну та розумного пристосування [29].

Н. Стукало, даючи характеристику основних проблем, які стоять перед системою забезпечення якості освіти, відзначала: «Головними викликами системи забезпечення якості є: проблема внутрішньої культури, унікальності, доброчесності та лідерства в українських університетах; взаємодія формальних вимог забезпечення якості та неформального ставлення до них – локальні системи забезпечення якості мало розвинені; проблеми комунікації, співпраці та довіра між усіма стейкхолдерами освітнього процесу; роль наукових досліджень» [34]. Коло цих проблем настільки широке, що назріла необхідність створення внутрішніх систем забезпечення якості освіті, які повинна забезпечити якість підготовки фахівців на рівні ЗВО.

Центральною складовою такої системи якості є академічна доброчесність. Не випадково 42 стаття закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року присвячена детальному розкриттю поняття академічної доброчесності. Згідно з її положеннями академічна доброчесність – це «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [29].

У цьому визначенні необхідно виділити два найважливіші моменти. Перший – носіями якостей академічної доброчесності є учасники освітнього процесу: професорсько-викладацький склад, здобовучі освітніх послуг, керівний та навчально-допоміжний склад закладів освіти. Другий – саме академічна доброчесність, оскільки саме вона багато в чому є тим чинником, який забезпечує якість освіти. Таким чином, морально-етичні якості учасників освітнього процесу фактично вмонтовані у внутрішню систему забезпечення якості освіти ЗВО.

Слід зазначити, що розвиток поняття академічної доброчесності в законі йде по двох напрямах. Перший напрям – створення такої атмосфери в закладах вищої освіти, коли викладачі, студенти і співробітники адміністрації вітали б цінності академічної доброчесності, оскільки розуміли б, що цілі викладання, навчання і наукової діяльності можуть бути досягнуті тільки в тому середовищі, де дотримуються і підтримуються стандарти етики. З цією метою в п. 2 і п. 3 статті 42 чітко сформульовані стандарти доброчесності, яких повинні дотримуватися учасники освітнього процесу.

Другий напрям пов'язаний з підходом до теми академічної доброчесності з

точки зору визначення і заборони елементів поведінки, які йдуть в розріз з раніше сформульованими принципами. Слід зазначити, що аналогічні напрями розвитку поняття доброчесності були сформульовані ще в 1999 році у звіті Міжнародного центру «Фундаментальні цінності академічної доброчесності» [97].

Взагалі проблеми порушення академічної доброчесності не є суто українським явищем і мають глибоке і давнє коріння. Посилаючись на історичні дані І. Петренко доводить, що ця проблема існувала ще з давніх часів [22], і у дослідженні В. Ситцевої наведено тексти заповідей та моральні настанови, що свідчать про моральні і етичні якості християн, а також поняття «плагіатор» [32]. Спогади про перші законодавчі документи, якими було врегульовано питання правових наслідків плагіату, зустрічаються в роботі [33].

В. Сацик, наводячи результати міжнародних досліджень, показав, що «випадки академічного шахрайства найчастіше зустрічаються саме в нашій країні, а найменше схильності до таких проступків у представників Албанії, Киргизстану і США» [31]. В роботі зазначається також актуальність дослідження проблем порушення стандартів доброчесності за кордоном. Йдеться саме про сутність і фундаментальні цінності академічної доброчесності, про світовий досвід ефективних методів боротьби з плагіатом і списуванням у вищій школі, про основні чинники, які визначають мотивацію студентів до академічного шахрайства шляхом списування.

М. Чепига наводить дослідження, які демонструють, де найчастіше зустрічаються «випадки академічного шахрайства» і що найменша схильність до таких вчинків у представників освітньої спільноти США. Автором також наведено тексти таких документів, як «Заповіді викладача, педагога, вченого», «Клятва викладача», «Проект Кодексу честі викладача», «Проект Кодексу честі студента» [40].

Найбільш поширеним явищем, що безпосередньо пов’язане з порушенням академічної доброчесності, є плагіат. Питанню порушення авторських прав, а також відповіді на питання: «як можна використовувати твори?» і «що є об’єктом авторського права?» присвячено достатньо сучасних наукових праць. О. Штефан аналізує плагіат як особливу форму порушення авторських прав у сфері інтелектуальної власності [45; 46]. Також зарубіжний досвід запобігання та виявлення плагіату в роботах студентів на основі аналізу відповідних досліджень на прикладі ЄС та України розкрила у своїй праці В. Троцька, де наведено статистику щодо рівня плагіату в студентських роботах, причини поширення плагіату, вжиття заходів у ЗВО та відповідальності за порушення авторського права у вигляді плагіату в країнах ЄС та Україні. Також автор дає поради щодо запобігання та виявлення плагіату у вищій освіті України [37].

Корисним також буде запровадження досвіду європейських закладів вищої освіти з успішного впровадження антиплагіатної політики, про який йдеться у статті С. Галата [8]. Сучасним способом виявлення таких випадків шахрайства є використання програмних засобів виявлення плагіату, серед яких відсутність обліку легальних запозичень (цитат), списків літератури, найменувань наведених у тексті документів, самоцитування автора [14].

У роботі С. Дикань досліджено об’ємний матеріал про сам термін «плагіат», його походження, прояви в сучасній освіті і, зокрема, в студентському

середовищі [11]. Зі свого боку О. Полоцька у своєму дослідженні наголошує на виявленні сутності підготовки висококваліфікованих випускників університетів на сучасному етапі та робить гіпотетичне припущення щодо однієї з причин порушень етики університетського товариства, а саме через недостатню інформованість студентів у питаннях принципів академічної та наукової етики [23]. К. Афанасьєва дослідила види плагіату, що притаманні академічній сфері і запропонувала способи боротьби з даним явищем [4].

Велику кількість робіт присвячено розробці рекомендацій, спрямованих на формування нової академічної культури загалом й академічної доброчесності як її складової зокрема. В документах щодо заходів проекту, який здійснюється Американськими Радами з міжнародної освіти за сприяння Міністерства освіти і науки України та підтримки Посольства США в Україні, пропонується застосовувати спільний досвід США і України для розробки та втілення чотирирічного плану заходів, зміст яких полягає в орієнтації та навчанні студентів, викладачів та адміністраторів навчальних закладів України [26]

Також цікавими є коментарі до звіту Організації економічного співробітництва та розвитку «Огляди ОЕСР на тему доброчесності в освіті: Україна 2017». В документі представлена низка рекомендацій щодо покращення ситуації в сфері академічної доброчесності, зокрема консолідація ефективної системи забезпечення якості вищої освіти, що передбачає виявлення порушень як невід'ємної частини оцінювання студентських робіт, включення до форм академічної недоброчесності списування та ін. [20].

Незважаючи на широке обговорення проблем порушення доброчесності, говорити про те, що наукова думка далеко просунулася в цьому напрямі, поки рано. Головний недолік існуючих досліджень полягає в тому, що в них найчастіше фіксується факт негативних явищ і пропонуються напрями їх подолання як реакція на них. Але всі ці заходи базуються лише на поверхневому аналізі і констатації фактів. Мало робіт, які зачіпають глибинні процеси формування негативних явищ вищої школи, аналізуються лише механізми їх утворення та чинники, які роблять на них вплив. Без такого аналізу важко сформулювати реальні ефективні шляхи впровадження стандартів доброчесності, які істотним чином піднімуть якість освітнього процесу. В зв'язку з цим можна відзначити роботу І. Порало, де автор на прикладі плагіату торкнувся дуже важливої сторони формування морально-етичних якостей, а саме зв'язок доброчесності з інтелектуальним капіталом вищої школи [25].

На жаль, автор у своїй роботі обмежився лише згадкою про наявність взаємозалежності плагіату як одного з видів порушення принципів доброчесності та інтелектуального капіталу суспільства. Детального аналізу механізму цієї взаємодії він не розкрив. Але сам факт порушення питання взаємозв'язку людських і організаційних якостей, які і є суттю доброчесності, з таким фундаментальним поняттям, як інтелектуальний капітал, заслуговує найсерйознішої уваги, оскільки саме інтелектуальний капітал вищої школи є базою формування принципів академічної доброчесності.

Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII відкриває широкі можливості розвитку реальної автономії ЗВО шляхом розбудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти, максимально пристосованої для

потреб конкретного закладу освіти. При створенні такої системи кожен ЗВО розробляє свою унікальну систему розвитку доброчесності виходячи не тільки з положень законодавства, але і з конкретних умов своєї роботи. Основні положення систем підвищення якості освіти кожен ЗВО відкрито представляє на своїх ВЕБ-сайтах. Це дуже важливий момент, оскільки академічній громадськості відкрилася можливість провести аналіз напрямів роботи різних ЗВО, провести узагальнення напрямів розвитку внутрішніх систем забезпечення якості освіти на основі розвитку і впровадження стандартів доброчесності.

Аналіз сайтів провідних ЗВО України показує, що на рівні університету чи академії дотримання положень академічної доброчесності стає найважливішою складовою внутрішньої політики кожного закладу освіти.

Найбільш розробленим є питання боротьби зі списуванням та плагіатом при проведенні науково-дослідних робіт та при виконанні навчальних завдань. Організаційним заходам, направленим на усунення плагіату, приділена істотна увага на сайтах більшості закладів вищої освіти України. Наприклад, на сайті Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна наведена серйозна методична база системи запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових та навчальних працях працівників та здобувачів вищої освіти [39]. Аналогічні матеріали представлені на сайтах Української інженерно-педагогічної академії [38], Національного політехнічного університету «ХПІ» [16] та ін.

Деякі заклади освіти вводять спеціальну посаду омбудсмена з широкими повноваженнями та незалежним статусом. Завдання омбудсмена – вирішення трудових конфліктів, пов’язаних з різноманітними порушеннями, в тому числі порушеннями академічної етики, як, наприклад, це зроблено в Полтавській державній аграрній академії [24]. Багато ЗВО пішли шляхом створення кодексів академічної доброчесності. Причому прийом на викладацькі посади в таких ЗВО проводиться після того, як особа засвідчить, що вона ознайомилася зі змістом кодексу і готова дотримуватись його положень, як це робиться в Національному фармацевтичному університеті [18]. Інші ЗВО створюють студентські етичні комітети чи комісії для просування стандартів доброчесності і підвищення відповідальності самих здобувачів вищої освіти за порушення академічної етики (Національний університет Києво-Могилянська академія, наказ № 148 від 12.04.2016) [17].

Розгляд представлених напрямів розвитку сучасних ЗВО показує, що всі вони спрямовані на створення і реалізацію різноманітних процедур і організаційних структур, сприяють створенню деякого середовища, яке забезпечує впровадження стандартів доброчесності, а отже, і забезпечення якості освітнього процесу.

Таким чином, відбувається процес створення наукової, методичної та організаційної бази системи забезпечення якості освіти. Проте це лише перший крок у розбудові вищої школи на новому етапі її розвитку. Недостатньо замінити одні процедури на інші чи створити нові організаційні структури. Тепер на перший план виходить друге, значно складніше завдання – завдання розвитку морально-етичних якостей академічного співтовариства. Міжнародний центр академічної доброчесності визначає академічну доброчесність як прихильність учасників освітнього процесу п’яти фундаментальним принципам: чесність,

довіра, справедливість, пошана і відповідальність [97]. Носіями таких принципів є безпосередні учасники освітнього процесу — викладачі та службовці, що об'єднані в університетські співтовариства та керуються в своїй роботі єдиними цілями та правилами поведінки.

Завдання виховання у викладачів високих моральних якостей, створення нетерпимості до всіх проявів академічних зловживань набагато складніше, ніж розбудова організаційних структур, оскільки далеко виходить за межі окремого ЗВО. Академічній спільноті самій виконати це практично неможливо без підтримки громадянського суспільства та державних інститутів. Проблема формування нових морально-етичних якостей як найважливішої складової академічної доброчесності обумовлена тим, що в сучасних реаліях в Україні ще не сформувався запит на академічне середовище, вільне від плагіату, фабрикації, фальсифікації, списування, обману, хабарництва та корупції. У дослідженні «Академічна чесність як основа сталого розвитку університету», присвяченому вивченню проблем академічної доброчесності, наголошується: «Якщо більшість населення країни й далі вважатиме, що жити відповідно до етичних принципів — це означає бути невдахою, що постійно опиняється на марґінесі та не може досягти успіху в суспільстві, то годі дивуватися тому, що люди з легкістю і масово поступаються принципами, коли це стає невигідно» [2].

Тому в умовах глибокої економічної кризи, яка привела до серйозних негативних деформацій в морально-етичних нормах поведінки українського суспільства, змінити таку ситуацію поки дуже важко. Перші важливі кроки зроблені – створена законодавча і методична бази впровадження стандартів доброчесності. Заклади вищої освіти працюють над організаційними структурами. Все це закладає основи вирішення найголовнішої задачі – формування високих моральних якостей учасників освітнього процесу. При виникненні відповідних соціально-економічних передумов у нашій країні всі ці напрацювання стануть тією базою, на основі якої буде створена здорова академічна культура, що забезпечить високий рівень якості вищої освіти в Україні.

2.5. Академічна доброчесність як складова внутрішнього забезпечення якості освіти в закладі загальної середньої освіти

Реформування системи загальної середньої освіти (ЗСО) в Україні актуалізували процеси, пов'язані з процесом забезпечення якості надання освітніх послуг, що було стимульовано вступом в дію Законів України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII і «Про повну загальну середню освіту» від 19.01.2020 № 463-IX [28; 29]. Ці документи передбачають створення систем внутрішнього забезпечення якості освіти у кожному закладі освіти. Саме формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти ЗЗСО вимагає стимулювати механізми забезпечення академічної доброчесності, зокрема порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності, види академічної відповідальності педагогічних працівників та учнів за конкретні порушення академічної доброчесності тощо. Разом із тим, сьогодні керівники та працівники закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) зіштовхнулися з проблемою створення системи та процедур формування системи академічної доброчесності в

підпорядкованому закладі освіти. Проведені нами дослідження показали їх неготовність до створення відповідної системи в ЗЗСО, пов'язану з нерозумінням базових понять, в тому числі структури академічної доброчесності, прав і обов'язків кожного члена педагогічного і учнівського колективу, алгоритмів управлінням процесом запровадження академічної доброчесності тощо. Усе зазначене актуалізувало розгляд цього питання та його теоретико-методологічне обґрунтування.

Закон України «Про освіту» ст. 42 «Академічна доброчесність» визначає «академічну доброчесність» як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [29]. Проведений нами аналіз наукових робіт, які б розробляли тематику створення системи академічної доброчесності саме у ЗЗСО, показав їх обмеженість, що буде висвітлено нами нижче. Акцент переважно робиться на дотримання правил академічної доброчесності в закладах вищої освіти (ЗВО). Існує певна плутанина і в понятійно-термінологічному апараті цієї проблематики. Зокрема Я. Тицька у своїх роботах наголошує, що академічна доброчесність складається з поєднання двох термінів «академічний», тобто навчальний, та «доброчесність» – моральна чистота, порядність, що дає змогу нам визначити її як систему етичних переконань, певних моральних принципів дослідника, які регламентуються законодавством, зокрема Законом України «Про освіту» [36]. Таким чином, ми повинні оцінювати академічну доброчесність працівника ЗЗСО не тільки з точки зору його проінформованості стосовно діючого законодавства у галузі, а й спираючись на дотримання певних етичних принципів особою при підготовці навчальних матеріалів, проведенні занять, підготовці учнів до наукових змагань тощо.

Є. Недогібченко наголошує на необхідності дотримання норм академічної доброчесності при створенні інноваційних розробок, а саме запобіганні самоплагіату під час представлення результатів досліджень. Автор акцентує увагу на питаннях доцільності вторинної публікації власних розробок за умов їх важливості та переорієнтації на іншу групу читачів [19]. На нашу думку, така позиція є доцільною при роботі працівника ЗЗСО над темою самоосвіти протягом тривалого часу або при роботі з обдарованими учнями у рамках конкурсу-захисту МАН, коли попередні результати роботи впливають на наступні етапи дослідження та можуть публікуватися повторно для забезпечення відображення первинних даних та їх інтерпретації.

В. Шинкаренко та Є. Куропятник розглядають проблеми, які виникають при виявленні плагіату, та аналізують програмне забезпечення в окресленій галузі. Автори виділили форми матеріалів, які частіш за все піддаються запозиченню (аудіо, зображення, текст, відео), та види плагіату, які виникають під час повного або часткового запозичення матеріалів. Автори наголошують на необхідності створення ефективної системи виявлення порушення норм академічної доброчесності з урахуванням можливостей маскування відповідних порушень. При роботі з текстом автори виділяють задачі, які повинна виконувати система виявлення плагіату: аналіз порядку слів у реченнях, виявлення синонімів та

багатозначних слів, врахування еволюції мови тощо. [42]. Система, описана авторами, ефективно використовується при перевірці учнівських робіт, допущених до участі у конкурсах-захистах МАН, літературних конкурсах.

На думку наукового загалу, при дослідженні феномену академічної доброчесності слід приділити окрему увагу не тільки термінології, а й складовим елементам академічної доброчесності, проблемам правового регулювання відповідальності за порушення норм у цій сфері тощо. Сьогодні очевидним є той факт, що з моменту набуття чинності Законів України «Про освіту» і «Про повну загальну середню освіту» академічна доброчесність стає важливою складовою освітнього процесу.

Державною службою якості освіти України в 2019 р. розроблено рекомендації щодо побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти, яка отримала назву «Абетка для директора». Зокрема передбачається:

– розбудова внутрішньої системи забезпечення якості освіти: політика та процедури забезпечення якості освіти в межах закладу середньої освіти;

– забезпечення оцінювання якості освітньої діяльності та її вдосконалення;

– збір інформації щодо функціонування освітнього середовища;

– визначення напрямів оцінювання якості освітньої діяльності в середовищі закладу освіти та ін.

Разом із тим, підкреслимо, що положення Абетки потребують суттєвого доопрацювання і теоретико-методологічного обґрунтування науковцями в тому числі й у напрямі додержання правил академічної доброчесності.

Наголосимо також, що в сучасному онлайн-просторі є низка навчальних курсів, присвячених забезпеченню норм академічної доброчесності в закладах освіти. З усього переліку наявних матеріалів окрему увагу слід приділити ресурсам Edera та SAIUP [21; 27].

У контексті реалізації концепції «Нова українська школа» та за результатами співпраці з «Американськими Радами з міжнародної освіти: ACTR/ACCELS» почав роботу «Проект формування академічної доброчесності у школі (SAISS)», спрямований на формування в учнів засадних цінностей чесної та успішної освіти. Реалізація проекту відбувається шляхом співпраці з закладами середньої освіти з питань організації додаткової позашкільної діяльності для учасників навчального процесу (проведення виїзних та он-лайн семінарів, конкурсів, наукових тижнів) у рамках реалізації статті 42 Закону України «Про світу» [27].

Окремо наголосимо на оприлюдненому у 2017 році дослідженні Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) стосовно доброчесності в освітній системі України. У звіті дослідники висвітлили питання неналежного визнання навчальних досягнень учнів у початковій та середній освіті, академічній недоброчесності – наявності списування і плагіату [20]. У результатах дослідження представлено докази неспівпадіння оцінок з атестату учнів із балами зовнішнього незалежного оцінювання. Доказом цьому є те, що до 2010 року кількість учнів із золотою медаллю була значно нижчою, адже середній бал атестата не впливав на вступ до ЗВО, а після 2010 року виявлено значні розбіжності між оцінками в атестаті учнів та балами ЗНО, адже середній бал

атестата стали враховувати при вступі до ЗВО. Також результати досліджень ОЕСР показують територіальні розбіжності кількості золотих медалістів по містах та селах і визначають, що тільки близько 40 % учнів по всій країні підтвердили свою оцінку результатами ЗНО [20].

Таким чином, на даний час існує низка проблем у ЗЗСО, пов'язаних із низьким рівнем обізнаності учасників освітнього процесу у сфері академічної доброчесності да дотриманням відповідних вимог. Виходячи з викладеного вище, метою цього розділу є аналіз ситуації щодо стану проблеми створення системи забезпечення академічної доброчесності як складової системи внутрішнього забезпечення якості освіти в ЗЗСО, виходячи з вимог діючих нормативно-правових документів в галузі освіти та міжнародної практики, а також розробка алгоритмів діяльності учасників освітнього процесу щодо впровадження цієї систем в практику.

Загальновідомо що одним із основних напрямів реалізації забезпечення якості освіти в ЗЗСО згідно з концепцією «Нова українська школа» є питання дотримання академічної доброчесності під час освітнього процесу.

Проведений нами аналіз нормативно-правової бази та наукових джерел свідчить, що більшістю авторів академічна доброчесність в системі ЗЗСО розглядається як:

- дотримання правил професійної етики при підготовці навчальних матеріалів;
- наявність власних етичних норм та принципів, якими повинен керуватися вчитель у своїй професійній діяльності;
- використання чітких правил укладання матеріалів для проведення ефективного навчального процесу та при роботі з обдарованими дітьми згідно з чинним законодавством;
- обізнаність у законодавчій сфері стосовно порушень норм академічної доброчесності та їх прикладів;
- формування у педагогів і учнів розуміння сутності поняття академічна відповідальність та формування у них відповідної наукової культури;
- наявність системи виявлення порушень норм академічної доброчесності на рівні ЗЗСО та створення системи покарань;
- надання переліку санкцій у випадку порушення академічної доброчесності в ЗЗСО.

Ми вважаємо, що суб'єктами академічної доброчесності в межах закладу загальної середньої освіти виступають такі учасники освітнього процесу: педагогічні працівники, які проводять освітню та інноваційну діяльність; учні під час виконання домашніх та аудиторних завдань, участі у конкурсах-захистах МАН, захисті проектів, участі у турнірах, конкурсах тощо; керівники закладів освіти; батьки або особи, які їх замінюють; інші спеціалісти.

Є очевидним, що учителі готують матеріали до кожного уроку, практичної роботи, лабораторного заняття тощо. Під час підготовки вони використовують доступні інформаційні ресурси, розробляють традиційні та нові форми виконання практичних робіт, готують демонстраційні матеріали та ін. Але значна кількість педагогічних працівників не вміє правильно оформлювати результати своєї

роботи: не посилається на першоджерело, не вказує, звідки беруть графічні матеріали для презентацій, не можуть оформити власні авторські розробки та доступно представити їх учнівському загалу, тобто систематично порушують положення Закону України «Про авторське право та суміжні права». Звідси виникає проблема недотримання норм академічної доброчесності в процесі підготовки до навчальних занять, роботі над темою самоосвіти, презентаціях власного педагогічного досвіду через низький рівень обізнаності викладачів стосовно правил роботи з інформаційними ресурсами, норм оформлення текстових матеріалів, демонстрацій, презентацій тощо.

Учні виконують навчальні завдання з різних предметів згідно з навчальним планом: вони пишуть твори, есе, оформлюють ділові документи, конспекти та реферати; проводять лабораторні дослідження, виконують практичні роботи, розробляють наукові проекти; створюють вироби з різних матеріалів та документи, що описують їх, тощо. Усі зазначені види учнівської роботи під час навчального процесу потребують вміння працювати з інформаційними матеріалами під час пошуку необхідної інформації та вміння оформлювати результати власної творчої роботи. Зараз у ЗЗСО переважно відсутні вимоги стосовно оформлення та представлення результатів творчої роботи учнів. Наслідком цього є відсутність уявлення про норми та правила академічної доброчесності.

Обдаровані учні під час участі в інтелектуальних змаганнях на районному, обласному та Всеукраїнському рівнях отримують рекомендації та правила стосовно оформлення та представлення власних наукових надбань. Але саме через відсутність алгоритмів формування академічної доброчесності в закладі освіти учні не можуть якісно оформляти і представляти власні творчі розробки.

Батьки або той, хто їх замінює, як учасники освітнього процесу повинні допомагати дитині виконувати домашні завдання та слідкувати за правильністю їх оформлення, але через відсутність співпраці з вчителями стосовно питань академічної доброчесності вони не можуть допомогти у формуванні відповідних навичок як елементу загальної культури учня.

Керівники закладів освіти згідно зі своїми посадовими обов’язками забезпечують інформованість учасників навчального процесу стосовно нововведень в освіті, контролюють викладацьку діяльність вчителів, забезпечують комфортні умови для проведення занять та ін. Але проведений аналіз свідчить, що керівники ЗЗСО не мають необхідної компетентності для створення та забезпечення функціонування системи академічної доброчесності в закладі освіти, зокрема ми виявили такі прогалини:

- відсутній алгоритм виявлення порушень норм академічної доброчесності в ЗЗСО;
- не функціонує система виявлення порушень норм академічної доброчесності в ЗЗСО;
- немає чітко прописаних санкцій для учасників освітнього процесу у випадку порушень норм академічної доброчесності в ЗЗСО;
- розмите поняття академічної відповідальності вчителя при веденні освітньої діяльності без дотримання норм академічної доброчесності;

- не створено механізм роботи з обдарованими учнями щодо дотримання норм академічної доброчесності;
- відсутнє типове положення про академічну доброчесність у закладах середньої освіти.

Такий стан проблеми потребує конкретних дій щодо створення системи академічної доброчесності в ЗЗСО. Ми погоджуємось з Я. Тицькою, що у системи загальної середньої освіти академічна доброчесність може реалізуватися в трьох вимірах:

1. індивідуальному – учня або вчителя, коли особа представляє новітню розробку згідно з власними етичними нормами, переконаннями;

2. інституційному – підтримка правил та норм академічної доброчесності та етики на рівні закладу освіти; МАН, позашкільна робота;

3. системному – підтримка принципів академічної доброчесності на рівні системи загальної середньої освіти [36].

На рівні закладу загальної середньої освіти академічна доброчесність повинна реалізуватися через функціонування системи внутрішнього забезпечення якості освіти на засадах оприлюдненого документа (наприклад, «Положення про академічну доброчесність», затверджене педагогічною радою школи). Цей документ повинен містити інформацію про:

– обґрунтування засад державної політики в сфері освіти щодо положень АД;

– загальні положення: нормативно-правову базу, на яку спирається Положення, його мету, на кого поширюється дія Положення, опис системи забезпечення дотримання академічної доброчесності в закладі освіти;

– тлумачення основних понять та принципів академічної доброчесності;

– вимоги щодо дотримання академічної доброчесності учасниками навчального процесу: керівниками закладу освіти, педагогічними працівниками, здобувачами освіти та ін.;

– види порушень академічної доброчесності в закладі освіти;

– види академічної відповідальності для учасників освітнього процесу;

– порядок виявлення фактів порушення академічної доброчесності;

– алгоритм запобігання повторним порушенням академічної доброчесності;

– заходи, спрямовані на дотримання академічної доброчесності в закладі освіти, наприклад, створення інформаційної бази стосовно прозорого та чесного навчання, створення рубрики «Академічна доброчесність» на шкільному сайті, інструменти впровадження академічної доброчесності під час освітнього процесу тощо.

У закладі загальної середньої освіти доцільно створити міжпредметне методичне об’єднання вчителів, основною метою діяльності якого буде поліпшення компетентності учасників освітнього процесу щодо норм академічної доброчесності. Пропонується такі основні напрями його роботи:

1. Впровадження під час навчання елементів, які дозволять учням зрозуміти сутність академічної доброчесності, сформують етичні норми та стиль ведення наукового дослідження згідно із законодавством у сфері інтелектуальної власності. За цим напрямом доцільно проводити заходи для учнів – шкільні

тижні, інтелектуальні змагання, конкурси, семінари, відкриті лекції стосовно оформлення та презентації результатів творчої діяльності, необхідності формування прозорого навчального середовища, етичних принципів, якими повинен керуватися дослідник під час інтелектуальної праці.

2. Проведення роботи з педагогічним складом стосовно забезпечення дотримання норм академічної доброчесності під час освітнього процесу: організація майстер-класів з оформлення презентацій, наочних матеріалів; семінарів стосовно тлумачення поняття «академічна доброчесність» та способів її дотримання в ЗЗСО; лекцій щодо порушень норм академічної доброчесності в ЗЗСО, надання методичних рекомендацій щодо оформлення результатів творчої праці.

3. Проведення роботи з батьками стосовно реалізації принципів академічної доброчесності під час навчання. Класні керівники повинні постійно співпрацювати з батьками на батьківських зборах та під час освітнього процесу з метою інформування батьківського складу про принципи виконання домашніх завдань та необхідність формування дослідницької культури в учнів.

4. Співпраця з керівником навчального закладу щодо вирішення питання форм академічної відповідальності при порушенні норм академічної доброчесності учасниками освітнього процесу.

5. Пошук курсів підвищення кваліфікації для вчителів у галузі охорони та захисту прав інтелектуальної власності.

Для керівників закладів середньої освіти ми розробили алгоритм із впровадження системи академічної доброчесності:

– організація розробки «Положення про академічну доброчесність» з урахуванням дійсної нормативно-правової бази та зарубіжного досвіду та затвердження його на засіданні педагогічної ради закладу освіти;

– організація ознайомлення всіх учасників освітнього процесу зі змістом Положення про академічну доброчесність;

– внесення відповідних доповнень до функціональних обов’язків суб’єктів освітнього процесу в ЗЗСО;

– розробка критеріїв оцінювання стану академічної доброчесності у ЗЗСО;

– створення системи моніторингу академічної доброчесності в ЗЗСО;

– введення системи перевірки на антиплагіат у ЗЗСО (можна використовувати програми, які є у вільному інтернет доступі);

– розробка методичної карти формування культури академічної доброчесності у ЗЗСО;

– формування мотивації викладацького складу до дотримання академічної доброчесності;

– введення до навчальних планів ЗЗСО спецкурсів, які б підвищували грамотність учнів у сфері інтелектуальної власності;

– введення процедур щодо виявлення порушень норм академічної доброчесності під час освітнього процесу;

– попередження та запобігання повторним порушенням норм академічної доброчесності під час освітнього процесу.

На індивідуальному рівні академічна доброчесність вчителя повинна проявлятися наступним чином:

– необхідно використовувати посилання на джерела інформації в разі використання наробок колег;

– дотримуватися вимог законодавства у сфері інтелектуальної власності;

– надавати повну інформацію про методи роботи та результати власної педагогічної діяльності;

– контролювати власну викладацьку діяльність з точки зору академічної доброчесності;

– об'єктивно оцінювати учнів;

– належним чином визнавати навчальні досягнення учнів.

У педагогічній діяльності ми можемо виявити дві групи проявів академічної недоброчесності: зовнішні до освітнього процесу та внутрішні, тобто складові навчального процесу (плагіат, обман, фальсифікацію, необ'єктивне оцінювання навчальних досягнень учнів) [6].

Спираючись на описані нами вимоги до ведення педагогічної діяльності, було розроблено алгоритм діяльності вчителя щодо забезпечення академічної доброчесності у межах своїх функціональних обов'язків у ЗЗСО:

– ознайомитись із змістом «Положення про академічну доброчесність» закладу освіти, затвердженим на засіданні педагогічної ради;

– розробити власну систему запобігання проявам порушень академічної доброчесності, зокрема контролю за належним виконанням домашніх завдань, практичних та лабораторних робіт, творчих завдань учнями;

– ознайомити учнів ЗЗСО із «Положенням про академічну доброчесність», вимогами до проведення дослідницької роботи, вимогами до оформлення домашніх завдань, практичних робіт тощо;

– ознайомити батьків із принципами забезпечення академічної доброчесності в закладі освіти, провести заходи, спрямовані на популяризацію формування високого рівня культури освітнього процесу (на батьківських зборах надати батькам «Положення про академічну доброчесність», розповісти про наявні вимоги до оформлення учнівських робіт, зосередити увагу на ролі батьківського загалу при формуванні культури учнів у сфері академічної доброчесності);

– системно проводити позакласні заходи із забезпечення дотримання норм академічної доброчесності, спрямовані на роботу з учнями та батьками (проводити шкільні тижні, семінари, відкриті лекції, квести на тему створення системи академічної доброчесності в закладі освіти, перевірки учнівських робіт на плагіат, пояснення вчительських вимог до оформлення навчальних робіт);

– проводити постійний моніторинг власної педагогічної діяльності та діяльності учнів з дотримання академічної доброчесності.

З боку учнів також необхідно дотримуватись правил академічної доброчесності, а саме:

– самостійно виконувати домашні завдання, проектні та практичні роботи, відповідально проходити поточний та підсумковий контроль знань;

– використовувати посилання на джерела інформації при написанні робіт МАН, проектів, рефератів, повідомлень, доповідей до учнівських змагань;

– дотримуватись норм законодавства у сфері інтелектуальної власності;

– надавати достовірну інформацію про результати свого навчання;

– вказувати співавторів у випадку спільної роботи над проектами;

– не використовувати частини своїх попередніх робіт для виконання поточних завдань [12].

Згідно із представленими вимогами до учнів, нами було створено алгоритм діяльності учнів щодо забезпечення академічної доброчесності у межах виконання навчальних завдань та участі у інтелектуальних змаганнях:

– ознайомитись із вимогами вчителів стосовно оформлення та представлення навчальних завдань;

– брати участь у шкільних тижнях, семінарах та позакласних закладах стосовно питань дотримання норм академічної доброчесності під час навчання;

– розуміти необхідність формування наукової культури в межах ЗЗСО;

– брати участь у заходах, які влаштовує класний керівник для підвищення рівня наукової культури;

– виконувати домашні завдання згідно з вимогами, які висуває вчитель стосовно оформлення та презентації роботи.

Спираючись на сказане вище, можна стверджувати, що сучасний етап розвитку ЗСО в Україні потребує створення системи академічної доброчесності в ЗЗСО, зокрема алгоритму виявлення порушень академічної доброчесності в ЗЗСО, унормування понятійно-термінологічного апарату, створення системи покарань, до яких будуть притягнені учасники освітнього процесу при порушенні норм академічної доброчесності, розробки типового положення про академічну доброчесність у ЗЗСО тощо. Реалізація зазначених кроків дозволить створити у ЗЗСО осередки академічної доброчесності й сформувати відповідну культуру у всіх учасників освітнього процесу.

РОЗДІЛ 3
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ТА ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

3.1. Підвищення кваліфікації працівників закладів загальної середньої освіти України в сфері інтелектуальної власності: виклики в умовах реформування

Процеси реформування освіти в Україні є важливою складовою подальшого інноваційного розвитку країни. Це стосується переважно декількох стратегічних напрямів, від яких залежить інноваційний процес. По-перше, необхідністю захисту інтелектуальних напрацювань працівників системи загальної середньої освіти як суб'єктів інноваційного процесу. По-друге, важливістю формування поваги до продуктів інтелектуальної власності у покоління, що через кілька років стане основою подальшого розвитку економіки країни. По-третє, процесами диверсифікація освітніх послуг з підвищення кваліфікації педагогічних працівників згідно з оновленою нормативно-правовою базою в цьому питанні, зокрема вступом в дію Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII, Постановами Кабінету Міністрів України «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» № 800 від 21.08.2019 р. та «Про внесення змін до Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» № 1133 від 27.12.2019 р. [15, 74, 80]. Саме процес диверсифікації освітніх послуг у цій царині активізував формування компетентностей у працівників освіти на основі самооцінювання, що викликало попит на низку компетентностей, що не були представлені у традиційних навчальних планах системи післядипломної педагогічної освіти в Україні, в тому числі й компетентності щодо захисту прав інтелектуальної власності.

Ретельний аналіз наукових джерел в Україні, що висвітлюють проблематику формування компетентності із захисту прав інтелектуальної власності у працівників загальної середньої освіти, свідчить про абсолютну недослідженість цього питання. Ця тематика представлена епізодичними роботами навчально-методичного характеру. Як приклад можна навести навчальний посібник, підготовлений І. Шманько та М. Талапканичем, який надає певну інформацію для вчителів і учнів щодо захисту і охорони прав інтелектуальної власності в межах їх діяльності [98]. Разом із тим, це видання датоване 2007 роком і є морально застарілим. На його базі в Закарпатському інституті післядипломної педагогічної освіти останні десять років була розроблена програма спецкурсу «Основи інтелектуальної власності» для вчителів. До тематичних планів підвищення кваліфікації педагогічних працівників включені окремі теми цієї програми, вчителі природничих дисциплін і керівники закладів освіти додатково знайомляться з особливостями набуття та захисту права власності на об'єкти авторського права, суміжних прав та промислової власності [67].

Основою досліджень процесу підвищення кваліфікації працівників

загальної середньої освіти сьогодні фактично є розробки кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії, представлені в роботах співробітників кафедри. Це перш за все монографічне дослідження «Професійний розвиток працівників системи загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності» [46], роботи, присвячені створенню компетентнісної моделі працівника закладу загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності, формуванню у них відповідної професійної компетентності в процесі професійного навчання, а також підвищенню їх кваліфікації тощо [45, 55, 108].

Існуючі сьогодні наукові дослідження щодо формування компетентності у працівників освіти в галузі інтелектуальної власності стосуються переважно науково-педагогічних працівників, що працюють у закладах вищої освіти (ЗВО). Це роботи Ю. Бошицького, С. Мосова, Т. Редчиць тощо [7, 64, 84]. Крім того, представлені роботи мають переважно теоретичний характер і не базуються на матеріалах емпіричних досліджень.

У проекті Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності прямо вказується, що Україні притаманний низький рівень знань та культури в галузі ІВ. У документі підкреслюється, що нагальною проблемою є відсутність якісної освіти з інтелектуальної власності для всіх. Програми навчальних курсів та навчально-методичні матеріали не передбачають виокремлення чи систематизованого розкриття в частині окремих освітніх галузей знань з інтелектуальної власності, які б сприяли формуванню навичок та компетентностей, спрямованих на інноваторство, винахідництво, креативність, повагу до інтелектуальної власності. Наголос робиться на тому, що не меншою проблемою є й відсутність підготовки щодо питань інтелектуальної власності у викладачів шкіл [82, с. 81–88]. У Рекомендаціях слухань Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти «Законодавче забезпечення розвитку Національної інноваційної системи: стан та шляхи вирішення» (15 червня 2016 року) було визнано необхідність розробки та запровадження Державної системи розвитку наукових ідей, інтелектуального розвитку та винахідництва на рівні початкової, середньої та вищої школи [27]. Зазначені положення знайшли своє відображення й у Розпорядженні Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 988-р, яким було схвалено Концепцію реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. У документі підкреслювалося, що досвід країн Східної Європи (Польщі, Чехії) свідчить про суттєвий вплив освітніх реформ на розвиток економіки та конкурентоспроможність освіти на міжнародному рівні [81].

На недостатньому рівні поінформованості населення наголошує також Міністерство інформаційної політики України, що відображено у листі № 12-05/03 від 05.06.2019 р. «Щодо надання інформації для підготовки проекту Стратегії інтелектуальної власності», зазначаючи водночас, що загальна оцінка рівня інформованості населення з інтелектуальної власності в Україні не проводилася, й пропонує здійснити відповідні соціологічні опитування [100]. Саме зазначений документ став одним із факторів-мотиваторів для проведення опитування, результати якого представлені в цій роботі.

Разом із тим, слід наголосити, що заявлена проблематика активно обговорюється зарубіжною, переважно англомовною науковою спільнотою. Висновки та узагальнення базуються на ґрунтовній дослідницькій базі. Наприклад, у дослідженні «Інтелектуальна власність і освіта в Європі», що стосується проблематики шкільної освіти в країнах ЄС, пов'язаної з формуванням відповідної компетентності у випускників і працівників шкіл («Intellectual property and education in Europe» study on ip education in school curricula in the eu member states with additional international comparisons), вказується, що воно реалізовано для того, щоб покращити шкільну освіту в сфері інтелектуальної власності. У дослідженні наведені приклади країн ЄС та інших країн. Зокрема підкреслено, що найбільш інноваційні країни, що не входять до ЄС, уже викладають інтелектуальну власність (ІВ) на початковому рівні та розглядають цей процес як складову громадянської освіти (з акцентом на морально-етичних питаннях). У процесі реалізації цього дослідження було проаналізовано 1500 документів, проведено 40 польових досліджень. Підкреслимо, що 36 відповідей було отримано від посадових осіб національних міністерств освіти. У роботі представлені матеріали, що стосуються всіх рівнів шкільної освіти.

Як позитивні приклади наведено діяльність Міністерства освіти Румунії, де створено національний курикулум з ІВ. У США згідно з бібліотечним стандартом (*The Library Standards*) у багатьох штатах викладачі та шкільні бібліотекарі повинні надавати учням відповідну інформацію в контексті реалізації навчальної програми. У межах реалізації проекту «*Science NBC Learn*», розробленого Національним науковим фондом (*National Science Foundation*) і Відомством по патентам і товарним знакам США (*United States Patent and Trademark Office*), вчені та інженери, що використовують патенти та торгові марки для захисту своєї роботи, розповідають про свою роботу учням. Це в першу чергу стосується учнів 12-х класів. Відповідні навчально-методичні матеріали надаються вчителям, що задіяні у цьому процесі. У Фінляндії деякі навчальні округи мають свої власні програми з питань ІВ тощо [105].

Зазначена проблематика активно обговорюється в мережі Інтернет. Наприклад англомовний сайт «Get help with your teaching technologies» регулярно висвітлює інформацію для педагогів з проблем захисту і охорони прав інтелектуальної власності [118].

В. Бреннан та інші пишуть, що захист інтелектуальної власності школи, ймовірно, не є основним завданням для педагогів як власників певних інтелектуальних напрацювань. Разом із тим, школи повинні мати базове розуміння різних типів інтелектуальної власності, як кожен із них створюється і захищається, як використовувати свої права та вирішувати загальні проблеми інтелектуальної власності. Крім того школи як користувачі повинні розуміти керівні принципи щодо використання інтелектуальної власності. У роботі представлені актуальні для шкіл приклади. Вказується, що назва школи як складова певного логотипу, наприклад для шкільної спортивної команди, є торговою маркою та потребує відповідного оформлення тощо. Автори підкреслюють, що всі оригінальні розробки школи повинні бути захищені авторськими правами, в тому числі контент WEB-сайту, навчальні матеріали та ін. Вони наголошують, що результати інноваційного процесу можуть мати

комерційну таємницю й повинні бути відповідним чином оформлені. На відміну від університетів, школи практично не володіють патентами, хоча нові методи надання освітніх послуг, наприклад, через інноваційні он-лайн послуги, можуть бути запатентовані. Підсумком роботи є конкретні пропозиції для шкіл щодо захисту інтелектуальних продуктів, що генеруються ними [103].

Л. Старкі та інші автори роблять висновок, що навчальні програми в сучасному світі весь час змінюються. Однією з областей змін у глобальному світі став доступ до інформації, що, відповідно, в світі, який є технологічним, актуалізувало ідеї щодо прав і обов'язків у використанні інтелектуальної власності. Авторами наведені результати опитування, направленого на встановлення відповідності між контентом, що використовується вчителями, й аспектами прав інтелектуальної власності в педагогічній діяльності Нової Зеландії. Опитування вчителів показало, що вони не можуть правильно пояснити положення відповідних нормативно-правових актів у сфері інтелектуальної власності. Автори наголошують, що вчитель, який не має відповідних знань, буде мати труднощі в навчанні своїх учнів, бо не зможе правильно пояснити, як поважати права інших на інтелектуальну власність, як захистити власні ідеї, як лігитимно використовувати інтелектуальну власність інших, що є аспектами технологічної грамотності [106].

Таким чином, виходячи з викладеного вище, наголосимо на важливості проведення досліджень щодо формування загальної культури захисту прав інтелектуальної власності у системі шкільної освіти України та важливості проведення польових досліджень у цій сфері, представлених нами нижче.

У цьому розділі на основі проведених соціологічних досліджень обґрунтовано необхідність формування у працівників загальної середньої освіти в Україні компетентності в сфері інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації як умови успішного реформування системи освіти в Україні та нарощування інноваційного потенціалу країни.

Представлені у розділі матеріали базуються на результатах соціологічного дослідження «Інтелектуальна власність очима освітян», проведеного кафедрою креативної педагогіки і інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії разом з соціологами Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна в межах НДР № 19-01 ДБ «Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності» з метою оцінки, зокрема, ставлення працівників системи загальної середньої освіти м. Харкова до інтелектуальної власності, в тому числі в контексті вивчення ними чинників та механізмів захисту прав інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації в умовах диверсифікації надання освітніх послуг за цим напрямом. Дослідження було проведено з травня по грудень 2019 року й складалося з трьох етапів:

1 етап – *підготовчий (травень – червень 2019 р.).* Під час реалізації етапу було проведено уточнення технічного завдання дослідження; уточнення програмових засад дослідження; розроблено інструментарій (анкети) для опитування вчителів закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО).

2 етап – *польовий (липень – жовтень 2019 р.).* Під час реалізації етапу було проведено претест і доопрацювано інструментарій для опитування за

результатами претесту; відбулося тиражування анкет; проведено соціологічне опитування в ЗЗСО; проведено логічний контроль якості заповнених анкет і кодування первинної соціологічної інформації; проведена комп'ютерна обробка інформації.

3 етап – *підсумковий (листопад – грудень 2019 р.).* У процесі реалізації етапу було проведено змістовний аналіз та інтерпретацію даних; підготовлено аналітичний звіт за результатами соціологічного опитування.

Вибіркову сукупність можна схарактеризувати як: багатоступеневу, безповторну, випадкову, нерепрезентативну. Основним методом збору первинної інформації було анкетування. Цим методом було опитано 176 вчителів закладів загальної середньої освіти [30].

Для опитування вчителів було використано таку схему. Опитування проводилося у восьми закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) у м. Харкові, які репрезентують п'ять різних за типом та формою власності навчальних закладів – загальноосвітню школу, спеціалізовану школу, гімназію, ліцей, приватний ліцей. Обиралися заклади освіти, що розташовані у чотирьох адміністративних районах м. Харкова – Київському, Основ'янському, Слобідському та Шевченківському, та такі, що є різновіддаленими від центру міста. У кожному з закладів загальної середньої освіти було застосовано суцільний відбір вчителів. У опитуванні взяли участь: Харківська гімназія №6 «Маріїнська гімназія» Харківської міської ради (Шевченківський р-н), ЗЗСО № 148 Харківської міської ради (Шевченківський р-н), ЗЗСО №10 Харківської міської ради (Основ'янський р-н), ЗЗСО № 35 Харківської міської ради (Основ'янський р-н), Спеціалізована школа № 114 Харківської міської ради (Слобідський р-н), Харківський університетський ліцей Харківської міської ради (Шевченківський р-н), Харківський технічний ліцей № 173 Харківської міської ради (Слобідський р-н), Харківський приватний навчально-виробничий комплекс «Ліцей Професіонал» (Київський р-н).

Під час реалізації дослідження, а також за його результатами було здійснено контроль якості інструментарію (претест), опитування, дотримання правил відбору респондентів, логічний контроль коректності заповнення анкет та деякі інші засоби підвищення надійності соціологічної інформації. За результатами контролю, анкети, що не відповідали методичним вимогам, були вилучені та не передавалися на кодування.

Під час кодування первинної соціологічної інформації та математико-статистичної обробки емпіричних даних були застосовані пакети програм обробки соціологічних анкет SPSS та ОСА.

Наведемо основні соціально-демографічні показники об'єкта дослідження (табл. 3.1).

Під час проведення дослідження було, зокрема, з'ясовано ставлення респондентів до порушень прав на інтелектуальну власність. На питання: «Наскільки гострою, на погляд респондентів, є проблема порушення прав на інтелектуальну власність учасниками освітнього процесу?» отримано відповіді, що згруповані нижче, у табл. 3.2.

Таблиця 3.1

Основні соціально-демографічні показники об’єкта дослідження, %

Показники	Вчителі шкіл n=176
стать:	
жінки	90
чоловіки	10
вік (років):	
20-29	10
30-39	22
40-49	35
50-59	19
60 років і більше	14
педагогічний стаж (років):	
до 1 року	1
1-5	11
6-15	22
16-25	32
понад 25	34
стаж роботи в даному навчальному закладі (років):	
до 1 року	6
1-5	19
6-15	24
16-25	28
понад 25	23
керівна посада	
директор, заступник директора	4
володіння розробками, що потребують набуття (захисту) прав як об’єкти інтелектуальної власності	
мають подібні розробки	16
не мають подібних розробок	55
мають досвід набуття (захисту) прав інтелектуальної власності на власні розробки	
мають позитивний досвід	8
мають негативний досвід	4
не мають досвіду	76

Таблиця 3.2

«Наскільки гострою, на Ваш погляд, є проблема порушення прав на інтелектуальну власність учасниками освітнього процесу?», %

Показники	Вчителі шкіл n=176
«5 балів» проблема дуже гостра	14
4 бали	15
3 бали	24
2 бали	11
«1 бал» проблема не є гострою	20
важко сказати	16

У цілому проблема порушення прав на інтелектуальну власність у вчителів ЗЗСО не визначена як гостра. Разом із тим вчителі ЗЗСО – чоловіки, а також освітяни, які володіють розробками, що потребують набуття (захисту) прав як об'єкти інтелектуальної власності (далі – володарі розробок), більш гостро сприймають окреслену проблему.

Розподіл відповідей на питання: «Чи позначається вплив проблеми порушення прав на інтелектуальну власність на Вашій повсякденній діяльності?» наведені у табл. 3.3.

Таблиця 3.3

«Чи позначається вплив проблеми порушення прав на інтелектуальну власність на Вашій повсякденній діяльності?», %

Показники	Вчителі шкіл n=176
«5 балів» вплив значний	6
4 бали	9
3 бали	15
2 бали	16
«1 бал» вплив незначний	34
важко сказати	21

Серед вчителів ЗЗСО приблизно кожний другий респондент – вчитель (50 %) оцінює такий вплив на свою повсякденну діяльність як незначний, натомість думка 11–15 % є протилежною: вважають такий вплив значним. Це стосується в першу чергу власників певних розробок.

На думку відносної більшості вчителів (43 %), цей вплив є переважно негативним. Протилежної думки дотримуються 14–15 % опитаних. Вчителі ЗЗСО – чоловіки, власники розробок та ті, хто вважає, що проблема порушення прав у цій галузі потребує якнайшвидшого вирішення, більш схильні вважати такий вплив переважно негативним.

Респондентам ставилося запитання: «Чи потребує, на їхню думку, проблема порушення прав на інтелектуальну власність якнайшвидшого вирішення?». Переважна більшість опитаних (70 % вчителів ЗЗСО) згодні з тим, що дана проблема потребує якнайшвидшого вирішення. Такої думки більшою мірою, ніж у середньому, дотримуються вчителі-чоловіки, ті вчителі, котрі мають досвід набуття (захисту) прав інтелектуальної власності на власні розробки, та вчителі-власники розробок. Протилежної думки – 12-16 % опитаних.

Відповіді на питання: «Хто, яка інституція (організація) має докладати зусиль щодо захисту прав інтелектуальної власності?» узагальнені у табл. 3.4.

У цілому, за невеликими винятками «топ-п'ятірка» інституцій (організацій), котрі мають докладати зусиль щодо захисту прав інтелектуальної власності, в уявленні вчителів - це: Рада з питань інтелектуальної власності Кабінету Міністрів України, Міністерство освіти і науки України, власники інтелектуального продукту, інспектори інтелектуальної власності, Міністерство юстиції України.

Таблиця 3.4

«Хто, яка інституція, організація, на Вашу думку, має докладати зусиль щодо захисту прав інтелектуальної власності?», (%, R)*

№ в анкеті	Показники	Вчителі шкіл n=176	
		%	R
2	Рада з питань інтелектуальної власності Кабінету Міністрів України	45	1
1	Міністерство освіти і науки України	31	2
15	власники інтелектуального продукту	14	5
6	інспектори інтелектуальної власності	26	3
4	Міністерство юстиції України	13	6
11	заклади середньої освіти	2	14-15
13	професійна спільнота (професійні асоціації)	6	8
3	*Міністерство економічного розвитку* і торгівлі *України*	4	11-12
5	правоохоронні органи	21	4
7	регіональні органи управління освітою	5	9-10
10	спеціалізовані кафедри вишів	1	16
14	спеціалізовані організації (громадські, комерційні)	3	13
8	місцеві органи управління освітою	10	7
9	медіа	4	11-12
12	профспілка	2	14-15
16	наразі такої інституції не існує, її потрібно створити	5	9-10
17	важко сказати	12	

***** сума відсотків у стовпчику може перевищувати 100 %, адже респондентам дозволялося обирати більше одного варіанта відповіді; черговість представлення даних залежить від кількості голосів (відсотків), поданих за ту чи іншу інституцію.

У даний момент часу цим питанням опікується Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Однак тільки 4 % респондентів вважають доцільним, щоб питаннями захисту прав інтелектуальної власності займалася ця інституція. В основному це ті респонденти, що бажають отримати прибутки від власних розробок.

Також отримані дані свідчать про таке:

1) відсутність інституції/суб'єкта – абсолютного лідера в царині докладання зусиль щодо захисту прав інтелектуальної власності: №1 рейтингу – Рада з питань інтелектуальної власності Кабінету Міністрів України – отримала відповідно 45 % голосів вчителів;

2) респонденти – вчителі вкрай скептичні щодо ролі медіа у даному контексті (4 % відповідно);

3) вчителі значну роль стосовно докладання зусиль щодо захисту прав інтелектуальної власності надали правоохоронним органам (21 %);

4) на думку тільки 2 % вчителів, такою інституцією має бути заклад загальної середньої освіти.

Розглядаючи питання причин та мотивів порушення прав на інтелектуальну власність, у процесі дослідження була зроблена спроба з'ясувати, з чим, на погляд респондентів, перш за все пов'язана проблема порушення прав на інтелектуальну

власність. Отримані результати представлені в табл. 3.5.

Таблиця 3.5

«З чим, на Ваш погляд, перш за все пов'язана проблема порушення прав на інтелектуальну власність?», (%, R)*

№ в анкеті	Показники	Вчителі шкіл n=176	
		%	R
1	з відкритим доступом до інформації через мережу Інтернет	53	1
2	з відсутністю у країні відповідної правової бази	39	2
4	з відсутністю покарання за порушення прав інтелектуальної власності	23	3
5	з небажанням/неможливістю створювати власний інтелектуальний продукт: навіщо докладати зусиль та створювати власний інтелектуальний продукт, якщо можна «запозичити» (привласнити) продукт, створений іншими	18	5
3	з правовим нігілізмом освітян	10	7
7	з низьким матеріальним рівнем вчителів, студентів/учнів	11	6
6	з поблажливим ставленням учасників освітнього процесу до фактів порушення прав на інтелектуальну власність	21	4
8	важко сказати	7	

***** сума відсотків у стовпчику може перевищувати 100 %, адже респондентам дозволялося обирати більше одного варіанта відповіді; черговість представлення даних (рангове місце, R) залежить від кількості голосів (відсотків), поданих за ту чи іншу інституцію.

Наведені дані дозволяють зробити висновок, що, коли йдеться про порушення прав на інтелектуальну власність, респонденти, перш за все, називають три чинники: відкритий доступ до інформації через мережу Інтернет, відсутність в Україні відповідної правової бази та правовий нігілізм освітян. Так схильні вважати 53–23 % вчителів шкіл м. Харкова. Помітно суттєвий розрив у поглядах вчителів, якщо порівнювати відстань між першим та шостим варіантом для вчителів – 32 %.

Отримані результати також свідчать про певну недооцінку респондентами-освітянами моральної складової проблеми. Таке твердження ґрунтується на кількості голосів на користь двох варіантів, що пропонувалися респондентам, а саме: «небажання/неможливість створювати власний інтелектуальний продукт: навіщо докладати зусиль та створювати власний інтелектуальний продукт, якщо можна «запозичити» (привласнити) продукт, створений іншими» (18 % вчителів) та «поблажливе ставлення учасників освітнього процесу до фактів порушення прав на інтелектуальну власність» (21 % вчителів).

Як ми наголошували вище, освітяни, які мають досвід набуття (захисту) прав інтелектуальної власності на власні розробки, більш часто, ніж ті, які не мають такого досвіду, пов'язують порушення прав на інтелектуальну власність з відкритим доступом до інформації через мережу Інтернет.

Чому вчителі ЗЗСО чинять так або інакше, зіштовхуючись з дилемою,

порушувати чи не порушувати права інтелектуальної власності, та обираючи найбільш прийнятну для себе модель поведінки? Якими є мотиви їхньої поведінки? Аби з'ясувати ставлення до даного питання, у дослідженні респондентам пропонувалося надати відповіді на п'ять запитань. Нижче, у табл. 3.6, представлені їх узагальнені відповіді.

Таблиця 3.6

«Якою мірою Ви погоджуєтеся з твердженнями...?», %*

№	Показники	Вчителі шкіл n=176	
		1	2
1	особи, порушуючи права інтелектуальної власності, здебільшого не розуміють, що щось порушують, зокрема не розуміють того, що є плагіатом, «піратством» тощо	60	30
2	у викладачів/вчителів переважає нейтральне або толерантне ставлення до недотримання прав інтелектуальної власності	55	29
3	у повсякденній освітній практиці майже не використовуються технічні засоби для оцінки оригінальності текстів, а тому ризик покарання за плагіат є мінімальним	57	30
4	порушення прав інтелектуальної власності відбувається через перенавантаження, цейтнот, необхідність виконання значного обсягу завдань у стислий термін	59	29
5	здебільшого вчителі не вважають, що є авторами розробок, які б доцільно було захищати як об'єкт інтелектуальної власності	68	19

* стовпчик «1» у таблиці є сумою узагальнених відповідей «погоджуюсь» та «радше погоджуюсь»; стовпчик «2» є сумою узагальнених відповідей «не погоджуюсь» та «радше не погоджуюсь»; сума даних у «1» та «2» може бути меншою за 100 %, адже не наведені відповіді «важко сказати».

Усі наведені мотиви, як можна бачити, є достатньо дієвими, але найбільш «популярними», такими, за які подано найбільше голосів вчителів ЗЗСО, є такі, що згруповані у трьох вербальних формулах: «особи, порушуючи права інтелектуальної власності, здебільшого не розуміють, що щось порушують, зокрема не розуміють того, що є плагіатом, «піратством» (№1 у списку), «порушення прав інтелектуальної власності відбувається через перенавантаження, цейтнот, необхідність виконання значного обсягу завдань у стислий термін» (№4) та «здебільшого вчителі не вважають, що є авторами розробок, які б доцільно було захищати як об'єкт інтелектуальної власності» (№5). Так вважають приблизно 59-68 % вчителів.

Розглядаючи питання підвищення кваліфікації працівників освіти щодо набуття прав інтелектуальної власності, слід наголосити, що три чверті опитаних вчителів ЗЗСО, зазначили, що підвищували свою кваліфікацію протягом останніх п'яти років. Саме до них було адресовано запитання: «Чи обговорювалися (були присутні у програмі) під час навчання питання захисту інтелектуальної власності?». Узагальнені відповіді представлені у табл. 3.7.

Таблиця 3.7

«Чи обговорювалися (були присутні у програмі) під час Вашого навчання питання захисту інтелектуальної власності?», %

Показники	Вчителі шкіл n=176
так	25
ні	62

***** сума відсотків у стовпчику може бути нижчою ніж, 100 %, адже не всі респонденти могли відповісти на представлене питання.

Є очевидним, що на запитання: «Чи обговорювалися під час підвищення кваліфікації питання захисту інтелектуальної власності?» – лише чверть опитаних вчителів шкіл (25 %), тих, які підвищували свою кваліфікацію, зазначили, що таке обговорення мале місце, у той час як переважна більшість (62 % опитаних) надали відповідь, що такі питання не обговорювалися.

Фактично подібним є й розподіл відповідей на питання стосовно підвищення кваліфікації щодо прав інтелектуальної власності (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

«Чи підвищуєте Ви свою кваліфікацію щодо прав інтелектуальної власності?» (%)

Показники	вчителі шкіл n=173
так	15
ні	85

Переважна кількість опитаних вчителів (85 %) відповіли, що не підвищують свою кваліфікацію щодо прав інтелектуальної власності. Частіше зазначали, що підвищують свою кваліфікацію з даних питань вчителі, які мають позитивний досвід набуття (захисту) прав інтелектуальної власності на власні розробки, та власники розробок.

Водночас серед опитаних вчителів значно більше тих, хто є зацікавленим у підвищенні кваліфікації щодо захисту прав інтелектуальної власності, правил академічної доброчесності, ніж тих, хто дотримується протилежної позиції (табл. 3.9).

Фактично кожен другий вчитель ЗЗСО зазначив, що є зацікавленим у підвищенні кваліфікації щодо захисту прав інтелектуальної власності, правил академічної доброчесності, а 27 %, відповідно, висловили протилежну думку. Зацікавлених у підвищенні такої кваліфікації ще більше серед тих, хто вважає, що проблема порушення прав у цій галузі потребує якнайшвидшого вирішення, та вчителів-власників розробок.

Таблиця 3.9

«Чи зацікавлені Ви в підвищенні кваліфікації щодо захисту прав інтелектуальної власності, правил академічної доброчесності?» (%)*

Показники	вчителі шкіл n=173
зацікавлені	52
не зацікавлені	27
важко сказати	21

* «зацікавлені» дорівнює сумі відповідей «так, зацікавлені» та «радше зацікавлені»; «незацікавлені» дорівнює сумі відповідей «ні, не зацікавлені» та «радше не зацікавлені».

Важливим було дослідити, по-перше, чинники, через які освітяни не зацікавлені у підвищенні кваліфікації за відповідним напрямом, а по-друге, якими, на думку опитаних вчителів, є найефективніші форми підвищення кваліфікації, грамотності щодо захисту прав інтелектуальної власності? У табл. 3.10, 3.11 представлені відповіді респондентів на ці питання.

Відповіді респондентів щодо розуміння чинників, через які освітяни не зацікавлені у підвищенні підвищення кваліфікації, грамотності щодо захисту прав інтелектуальної власності, проранжовані за частотою згадувань (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

«Якщо Ви не зацікавлені у підвищенні подібної кваліфікації, то чому?» (%, R)*

№ в анкеті	Показники	вчителі шкіл n=85
1	вважають, що рівень їхньої кваліфікації щодо захисту прав інтелектуальної власності, правил академічної доброчесності є достатнім	9
3	бракує часу	38
5	процес є забюрократизованим	22
2	не певні, що їм це потрібно, адже не бачать сенсу в захисті інтелектуальних прав на свій продукт	33
6	форми підвищення кваліфікації, що існують, не є ефективними	6
4	потребує грошових витрат	18

***** сума відсотків у стовпчику може перевищувати 100 %, адже респондентам дозволялося обирати більше одного варіанта відповіді; не наведені відповіді «важко сказати»; черговість представлення даних (рангове місце, R) залежить від кількості голосів (відсотків), поданих за той чи інший варіант відповіді.

Опитані вчителі ЗЗСО, які взяли участь у дослідженні, частіше наголошують на брак часу та на нерозумінні потрібності щодо підвищення кваліфікації з даних питань, адже вони не бачать сенсу в захисті інтелектуальних прав на свій продукт. Чоловіки-вчителі до того ж більшою мірою схильні вважати такою причиною забюрократизованість процесу.

Також, як було зазначено вище, у дослідженні з’ясовувалося, якими є найефективніші форми підвищення кваліфікації щодо захисту прав інтелектуальної власності (табл. 3.11).

Таблиця 3.11

«Які форми підвищення кваліфікації викладачів щодо захисту прав інтелектуальної власності є найефективнішими?», (%, R)*

№ в анкеті	Показники	вчителі шкіл n=176
		%
4	індивідуальні консультації юристів, фахівців з питань інтелектуальної власності, колег з досвідом захисту інтелектуальної власності	48
6	електронні, мережеві, он-лайн курси	20
1	навчально-методичні семінари, конференції, що організовуються ВНЗ / навчальними та методичними центрами	36
2	семінар (двогодинний) / методичний семінар у школі, тренінги	23
7	самоосвіта	21
5	повний курс з підвищення кваліфікації (150 год.)	6
3	короткотерміновий курс (до 1 тижня)	19
8	важко сказати	3

***** сума відсотків у стовпчику може перевищувати 100 %, адже респондентам дозволялося обирати більше одного варіанта відповіді; черговість представлення даних (рангове місце, R) залежить від кількості голосів (відсотків), поданих за ту чи іншу форму підвищення кваліфікації.

Про що свідчать отримані у дослідженні дані? Якщо виокремити головне, то воно виглядає таким чином: для опитаних освітян Харкова більш ефективними, а отже, й більш привабливими, є такі форми підвищення кваліфікації щодо захисту прав інтелектуальної власності – індивідуальні консультації юристів, фахівців з питань інтелектуальної власності, колег з досвідом захисту інтелектуальної власності; електронні, мережеві, он-лайн курси; семінари, конференції, що організовуються ЗВО або навчальними чи методичними центрами. Саме вони, на думку респондентів, є більш сучасними, корелюють з вимогами часу. Щодо індивідуальних консультацій фахівців чи семінарів, що організовуються навчальними чи методичними центрами, то на них наголошують 36–48 % вчителів ЗЗСО, водночас популярність електронних, мережевих, он-лайн курсів серед вчителів складає 20 %. Менш ефективним, на думку опитаних, є повний курс з підвищення кваліфікації обсягом 150 год. (6 % вчителів). Освітяни, які не володіють розробками, що потребують набуття (захисту) прав як об’єкти інтелектуальної власності, частіше за інших висловлюються на користь навчально-методичних семінарів, що організовуються ЗВО, навчальними чи методичними центрами. Вчителі, що є власниками розробок, дещо більш популярними вважають індивідуальні консультації юристів, фахівців з питань інтелектуальної власності, колег з досвідом захисту прав інтелектуальної власності.

Таблиця 3.12

«Хто саме, яка інституція, орган влади тощо має опікуватися питаннями підвищення компетенції викладачів щодо захисту прав інтелектуальної власності?» (%, R)*

№ в анкеті	Показники	вчителі шкіл n=176
		%
1	Міністерство освіти і науки України	36
9	вищий навчальний заклад / заклад середньої освіти	4
2	Рада з питань інтелектуальної власності (консультативно-дорадчий орган Кабінету Міністрів України)	28
13	вчителі	22
8	спеціалізовані кафедри вишів	7
4	Міністерство юстиції України	18
5	інспектори інтелектуальної власності	18
11	професійна спільнота (професійні асоціації)	2
3	*Міністерство економічного розвитку* і торгівлі *України*	3
6	регіональні органи управління освітою	8
7	місцеві органи управління освітою	17
12	спеціалізовані організації (громадські, комерційні)	8
10	профспілка	3
	важко сказати	20

***** сума відсотків у стовпчику може перевищувати 100 %, адже респондентам дозволялося обирати більше одного варіанта відповіді; не представлені відповіді, що набрали менше 2 % відповідей викладачів та вчителів; черговість представлення даних (рангове місце, R) залежить від кількості голосів (відсотків), поданих за ту чи іншу інституцію.

Представлені у табл. 3.12 дані дозволяють дійти висновку щодо інституцій (організацій, органів влади), які мають опікуватися питаннями підвищення компетентності щодо захисту прав інтелектуальної власності, в уявленні вчителів ЗЗСО за незначними винятками (вчителі у переважній більшості фактично відмовили в наданні подібної функції закладу загальної середньої освіти). Для вчителів першу трійку склали МОН України, Рада з питань інтелектуальної власності (консультативно-дорадчий орган Кабінету Міністрів України) та самі вчителі (22–36 %). Вчителі достатньо скептичні щодо спроможності виконувати зазначену функцію професійною спільнотою – таку думку підтримують лише 2 %. Кожен п’ятий вчитель не визначився з даним питанням та утримався від відповіді.

Розглядаючи групу питань, пов’язаних з управлінням процесом захисту прав інтелектуальної власності, важливим видається з’ясування низки питань, що стосуються саме захисту прав інтелектуальної власності, зокрема чинників: механізмів підвищення рівня захисту, управління процесом захисту, становлення культури захисту інтелектуальної власності. Розглянемо ці питання детальніше. Нижче, у табл. 3.13 представлені узагальнені відповіді щодо можливих шляхів підвищення рівня захисту прав інтелектуальної власності.

Таблиця 3.13

«Що з наведеного нижче, на Вашу думку, насамперед могло б сприяти підвищенню рівня захисту прав інтелектуальної власності?» (%, R)*

№ в анкеті	Показники	Вчителі шкіл n=176
		%
1	послідовна державна політика щодо захисту прав інтелектуальної власності	52
7	формування у суспільстві нетолерантного, нетерпимого ставлення до фактів порушення прав інтелектуальної власності	22
3	осучаснення законодавства, правового забезпечення	36
4	покарання за порушення прав інтелектуальної власності	32
2	вимогливість керівництва навчального закладу	5
8	роз'яснювальна, виховна робота	22
5	медійне сприяння: висвітлення, пропагування належного ставлення до прав інтелектуальної власності на телебаченні, у пресі тощо	23
6	запровадження до освітніх програм підготовки фахівців у ВНЗ навчальних дисциплін щодо інтелектуальної власності	16

***** сума відсотків у стовпчику може перевищувати 100 %, адже респондентам дозволялося обирати більше одного варіанта відповіді; не представлені відповіді «важко сказати» та відповіді, що набрали менше 2 % відповідей вчителів.

Отже, що, на думку вчителів ЗЗСО м. Харкова, насамперед могло б сприяти підвищенню рівня захисту прав інтелектуальної власності? Абсолютна більшість опитаних освітян вважає, що це має бути послідовна державна політика щодо захисту прав інтелектуальної власності: так зазначили 52 % вчителів. Серед освітян, які мають позитивний досвід набуття (захисту) прав інтелектуальної власності на власні розробки, такої думки дотримується навіть ще більше осіб. Серед вчителів 22 % закцентували увагу на важливості формування у суспільстві не толерантного, нетерпимого ставлення до фактів порушення прав інтелектуальної власності. Третина (32–36 % вчителів) підкреслюють важливість уваги до легальних (правових механізмів), зокрема осучаснення законодавства, правового забезпечення, покарання за порушення прав інтелектуальної власності. Водночас такі важелі, як «медійне сприяння: висвітлення, пропагування належного ставлення до прав інтелектуальної власності на телебаченні, у пресі тощо», «запровадження до освітніх програм підготовки фахівців у ЗВО навчальних дисциплін щодо інтелектуальної власності», «роз'яснювальна, виховна робота», на думку респондентів-освітян, є менш дієвими (16 %).

Щодо поглядів опитаних вчителів на роль чинника «вимогливість керівництва закладу освіти» у сприянні захисту прав інтелектуальної власності та підвищенню рівня такого захисту: відзначає дієвість даного чинника кожен двадцятий респондент – 5 % вчителів. Можливо, така позиція опитаних вчителів ЗЗСО стосовно вимогливості керівництва закладу освіти як чинника сприяння підвищенню рівня захисту прав інтелектуальної власності пояснюється тим, яким

чином вони оцінюють роль адміністрації свого закладу в управлінні даним процесом (табл. 3.14).

Таблиця 3.14

«Якою, на Вашу думку, наразі є та якою має бути роль адміністрації навчального закладу, де Ви працюєте, в управлінні процесом захисту прав інтелектуальної власності?», (%)

Показники	наразі є	має бути
	вчителі n=176	вчителі n=176
помітна та суттєва: керівництво докладає значних зусиль щодо захисту прав інтелектуальної власності викладачів/вчителів	18	53
малопомітна, **епізодична**: подібні питання інколи обговорюються на нарадах у ВНЗ, ухвалюються рішення, але реальних зрушень не помітно	17	6
непомітна: можливо, керівництвом навчального закладу щось і робиться стосовно захисту прав інтелектуальної власності, але я цього не відчуваю	27	7
важко сказати	38	34

Представлені у таблиці дані свідчать, що серед вчителів відносною перевагою користується думка, що наразі роль адміністрації їхнього навчального закладу є непомітною (27 %). Для порівняння: 18% респондентів-вчителів відзначають, що керівництво ЗЗСО (ліцею, гімназії) докладає значних зусиль щодо захисту прав інтелектуальної власності, тобто є помітною та суттєвою.

Помітним є й те, що значною є кількість опитаних, які не визначилися з відповіддю на це питання. Водночас абсолютна більшість респондентів - вчителів (53 %) підкреслюють, що керівництво закладу освіти має докладати значних зусиль щодо захисту прав інтелектуальної власності вчителів.

Чи урегульовані у ЗЗСО питання укладання договорів з учителями на їхній інтелектуальний продукт щодо розподілу авторських прав?

Для з'ясування думок респондентів у дослідженні ставилося запитання: «Чи існує у навчальних закладах практика укладання договорів з учителями на їхній інтелектуальний продукт щодо розподілу авторських прав?». Розподіл узагальнених відповідей опитаних наведений у табл. 3.15.

Лише 7 % вчителів відповіли ствердно, що так, така практика існує. На думку більше половини вчителів (55 %), така практика відсутня. Або все є власністю вчителя автора інтелектуального продукту (42 % вчителів), або усе є власністю навчального закладу (13 %). Значна кількість опитаних не визначилась з відповіддю на це запитання.

У таблиці 3.16 згруповані відповіді на питання: «Чи відомі освітянам випадки, коли їх колеги реалізували права інтелектуальної власності з метою отримання комерційної вигоди?».

Таблиця 3.15

«Чи існує у Вашому закладі практика укладання договорів з викладачами на їхній інтелектуальний продукт щодо розподілу авторських прав?» (%)*

№	Показники	вчителі шкіл n=176
1	так, така практика існує	7
2	ні, така практика відсутня. Усе є власністю викладача/вчителя автора інтелектуального продукту	42
3	ні, така практика відсутня. Усе є власністю навчального закладу	13
4	важко сказати	38

* сума по стовпчику може бути менше 100 %, адже не наведені відповіді «інші».

Таблиця 3.16

«Чи відомі Вам випадки, коли Ваші колеги реалізували права інтелектуальної власності з метою отримання комерційної вигоди?» (%)

№	Показники	вчителі шкіл n=176
1	так, відомо	13
2	ні, не відомо	87

Переважній кількості опитаних учителів (87 %) не відомі випадки, коли б їх колеги реалізували права інтелектуальної власності з метою отримання комерційної вигоди, що, мабуть, свідчить про те, що дана практика наразі не набула поширення.

Виходячи з викладеного вище, зробимо такі висновки:

1. Посилення уваги до правового захисту об’єктів інноваційної діяльності в сфері освіти є сьогодні загальносвітовою тенденцією, пов’язаною з реформуванням національних освітніх систем як чинників прискорення економічного розвитку провідних країн світу. Це обумовило необхідність формування у вчителів закладів загальної середньої освіти компетентності в сфері захисту прав інтелектуальної власності, результатом якої є не тільки здатність захистити власні інтелектуальні напрацювання, а й спроможність сформувати повагу до чужих інтелектуальних розробок у випускників ЗЗСО та навчити їх правильному використанню відповідного продукту.

2. Проведений аналіз наукових робіт з проблеми формування компетентності в сфері захисту прав інтелектуальної власності у працівників загальної середньої освіти показав, що зазначена проблематика недостатньо розроблена у вітчизняних наукових джерелах. В Україні до цього часу не було системної практики проведення соціологічних опитувань серед працівників загальної середньої освіти з проблем захисту прав інтелектуальної власності.

3. Представлені в роботі результати опитування вчителів ЗЗСО м. Харкова свідчать про наявність низки проблем, що потребують термінового вирішення. Перш за все, це в основному нерозуміння педагогічними працівниками необхідності дотримуватися відповідних правових норм щодо захисту прав інтелектуальної власності безпосередньо в своїй виробничій

діяльності, а також нерозуміння щодо формування відповідного ставлення до використання інтелектуальних розробок інших осіб і захисту своїх розробок у учнів. Констатовано наявність суттєвого правового нігілізму освітянської спільноти за цим напрямом.

4. Разом із тим, простежується чітка тенденція щодо зростання потреб педагогічних працівників у підвищенні кваліфікації в сфері захисту прав інтелектуальної власності, що обумовлено генеруванням ними інноваційних розробок і бажанням їх захистити, а в деяких випадках і отримати комерційну вигоду. Перевагу педагогічні працівники надають окремим модулям, що впливають на поліпшення їх компетентності в сфері захисту інтелектуальної власності в межах передбачених на підвищення кваліфікації 150 годин за п’ять років.

5. Результати дослідження показали необхідність корегування державної політики в сфері освіти щодо більш чіткого визначення окремих повноважень окремих інституцій щодо захисту прав інтелектуальної власності й чіткого розуміння їх функцій безпосередніми виробниками інтелектуального продукту на місцях у закладах освіти. Ще одним загальнодержавним завданням є внесення в зміст стандартів всіх рівнів загальної середньої освіти вимоги щодо формування компетентності майбутніх поколінь у сфері захисту прав інтелектуальної власності як умови інноваційного розвитку країни, що повинно знайти своє відображення у відповідних навчальних планах і програмах. Похідною від цього є необхідність формування відповідної компетентності у вчителів ЗЗСО на етапі їх професійної підготовки у ЗВО та в процесі підвищення кваліфікації.

3.2. Захист об'єктів інтелектуальної власності в закладах загальної середньої освіти: проблеми на сучасному етапі

Принципове оновлення освітнього законодавства, практична реалізація Концепції «Нова українська школа» поставили на порядок денний питання захисту прав інтелектуальної власності працівників закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) в умовах їх інноваційного розвитку. Тривалий час учитель практично не розглядався науковцями як суб’єкт інтелектуальної власності, а його творчі напрацювання не мали відповідної правової підтримки та не підлягали захисту. Необхідність вирішення цього питання є нагальною потребою подальшої модернізації системи освіти в Україні.

Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в сфері освіти відображені сьогодні у наукових роботах Ю. Бошицького, М. Лазарєва, В. Рубашки, В. Тіманюк, А. Шпака, О. Орлюк, А. Арно, І. Коваль, В. Будянського, С. Мосова та інших дослідників. Однак проведений аналіз свідчить, що переважна кількість робіт розглядають проблематику, пов’язану виключно з системою вищої освіти. Слід звернути окрему увагу на напрацювання в цьому напрямі Ю. Бошицького [7]. Проблематика, що розглядається, знайшла своє відображення і в роботах молодих учених, зокрема Е. Дабагяна [13]. Наголосимо, що відповідна проблематика є характерною і для зарубіжної наукової літератури [105; 114].

Наукові роботи, які б висвітлювали захист прав інтелектуальної власності в

системі загальної середньої освіти, є поодинокими, а сама проблема потребує подальшого дослідження і наукового опрацювання. У цьому контексті слід привернути увагу до праць Н. Рубан, Н. Фесенко, Л. Паращенко та ін.

Як вказують М. Лазарєв та ін., інтелектуальна власність у широкому розумінні означає закріплені законом права на результати інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах. Під інтелектуальною власністю розуміють не результат інтелектуальної діяльності людини, а право на цей результат [41, с. 10–11]. Особисті немайнові права і майнові права авторів та їх правонаступників, пов'язані зі створенням та використанням творів науки, літератури і мистецтва – авторське право, і права виконавців, виробників фонограм і відеограм та організацій мовлення – суміжні права тощо регулюються Законом України «Про авторське право і суміжні права». Так, у ст. 8 цього Закону вказується, що охороні підлягають всі твори (твори у галузі науки, літератури і мистецтва, а саме: літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо); виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори; комп'ютерні програми та ін.), як оприлюднені, так і не оприлюднені, як завершені, так і не завершені, незалежно від їх призначення, жанру, обсягу, мети (освіта, інформація, реклама, пропаганда, розваги тощо) [73].

Закон України «Про інноваційну діяльність» визначає інновації як новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукцію або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери. Інноваційну діяльність у свою чергу він трактує як діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [79].

Згідно зі ст. 14 Закону України «Про інноваційну діяльність», інноваційний продукт є результатом виконання інноваційного проекту і науково-дослідною і (або) дослідно-конструкторською розробкою нової технології (в тому числі інформаційної) чи продукції з виготовленням експериментального зразка чи дослідної партії [79].

Виходячи з наведених вище положень, слід підкреслити, що вони, в тому числі, безпосередньо стосуються сфери освіти. Зокрема С. Валькирний, розглядаючи проблему захисту прав інтелектуальної власності в сфері бізнес-освіти з застосуванням дистанційних технологій, вказує, що одним із ключових критеріїв розвиток бізнес-освіти в умовах глобальної інтеграції в інтернет-простір є розвиток питань, пов’язаних із захистом прав інтелектуальної власності авторів освітніх програм для бізнесу [8].

Слід звернути увагу на роботу В. Штейнберга, який бачить такі перешкоди на шляху правового захисту інтелектуальної власності в галузі педагогіки:

– можливість формалізації опису гуманітарно–педагогічних об’єктів незрівнянно менша можливості формалізації опису технічних (фізичних, хімічних, біологічних) об’єктів;

– можливість встановлення об’єктивних причинно-наслідкових зв’язків у педагогічних системах незрівнянно менша можливості встановлення причинно-наслідкових зв’язків у технічних системах;

– можливість визначення реального економічного ефекту від використання педагогічних нововведень у освітньому процесі незрівнянно менша можливості визначення економічного ефекту в промисловому виробництві виробів, що базуються на винаходах.

В. Штейнберг активно використовує термін «педагогічне рейдерство», під яким він розуміє використання матеріалів без трансформації і без посилань на автора [99].

Сьогодні науково-педагогічна література розглядає низку понять, що безпосередньо пов’язані з проблемами захисту прав інтелектуальної власності працівників ЗСО. Це, наприклад, передовий педагогічний досвід. За В. Паламарчук, це досвід, завдяки якому досягаються кращі, ніж у масовому досвіді, результати. Це широке родове поняття, щодо якого видовим поняттям є інновації. Досвід може бути масовим, раціоналізаторським і новаторським (останній є інноваційним). У наш час ППД є підґрунтям нової галузі педагогіки – педагогічної інноватики. В.Паламарчук вказує, що за даними досліджень, ППД опікується абсолютна більшість навчальних закладів України. Разом із тим вона вказує, що більшість із них з проблем навчання, небагато – з виховання і лише 7–8 % – з управління [21, с. 666].

До цієї категорії понять слід віднести авторські школи. За О. Савченко, це навчально-виховний заклад, у якому реалізується нова педагогічна система, розроблена конкретним педагогом чи творчим педагогічним колективом. Авторські школи виникають переважно як відповідь на гострі потреби вдосконалення освітньої практики, соціальної затребуваності певних ідей щодо навчання, виховання і розвитку дітей [21, с. 9].

Л. Ващенко пише, що інновації в освіті – процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану. Слово «інновація» має комплексне значення, оскільки складається з двох форм: власне ідеї та процесу її практичної реалізації [21, с. 338–340]. У той же час у своїй монографії, присвяченій управлінню інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону, Л. Ващенко практично не зупиняється на питаннях захисту результатів інноваційної діяльності [9].

Разом із тим, як показав проведений нами аналіз літератури щодо створення і впровадження педагогічних інновацій, авторами розглядаються переважно питання їх класифікації, історичної спадкоємності, технологічного запровадження тощо. Абсолютна більшість джерел або взагалі залишає поза увагою питання захисту прав інтелектуальної власності працівників системи загальної середньої освіти в процесі створення і запровадження ними певних педагогічних і управлінських інновацій, або висвітлює їх частково. Підкреслимо, що основними завданнями реалізації авторського права та суміжних прав педагогічних працівників сфери загальної середньої освіти є стимулювання їх творчої активності та створення умов для використання результатів творчої діяльності

суспільством. Працівники ЗЗСО стають суб'єктами майнових прав і мають право на отримання комерційної вигоди від створеного ними продукту.

Метою цього розділу є висвітлення проблемного поля щодо захисту об'єктів інтелектуальної власності в закладах загальної середньої освіти і розробка пропозицій, направлених на поліпшення ситуації, що склалася.

Проведений авторами аналіз з проблем охорони прав інтелектуальної власності працівників закладів загальної середньої освіти висвітлив низку проблем, що потребують свого вирішення.

Перш за все, це низька обізнаність вчителів і керівників освіти щодо їх прав із захисту інтелектуального продукту, що генерується під час їх виробничої діяльності. Це, зокрема, було доведено під час зустрічей з представникам Київського і Основ'янського районів м. Харкова. Щодо керівників ЗЗСО, то слід підкреслити, що вони, здійснюючи відповідно до своїх функціональних обов'язків процедуру впровадження в навчальний процес інноваційних педагогічних технологій і розробляючи певні їх елементи, фактично не замислюються щодо необхідності правового захисту відповідних напрацювань або необхідності законного отримання прав на напрацювання колег. Їх функції обмежуються стимулюванням вчителів щодо посилення креативного підходу до викладання окремих предметів і оформленням певного передового педагогічного досвіду, який оприлюднюється, переважно, на рівні ЗЗСО або на рівні районного управління освітою.

Проаналізована в процесі роботи тематика засідань педагогічних рад і нарад при директорі у ЗЗСО, тематика нарад у районних управліннях освіти, тематика семінарів у районних методичних кабінетах свідчить, що проблематика, якій присвячена ця робота, залишається поза увагою керівників освіти, що веде, відповідно, до відсутності певної позитивної динаміки у цьому напрямі як серед керівників освіти, так і серед учительської спільноти. Увага не акцентується на таких поняттях, як: «інтелектуальна власність вчителя», «захист права інтелектуальної власності вчителя», «об'єкти інтелектуальної власності вчителів, що підлягають охороні» тощо.

На засіданнях районних методичних об'єднань пріоритетними є питання організації методичної роботи; формування календарних планів на навчальний рік; проведення заходів з підвищення рівня професійної майстерності; моніторинг результатів ЗНО; підготовка учнів до олімпіад, конкурсів-захистів МАН; проведення семінарів стосовно введення інновацій у навчальний процес тощо.

Таким чином, у процесі співпраці районних управлінь освіти і ЗЗСО увага приділяється, переважно, адміністративно-організаційному аспекту проблеми активізації інноваційної діяльності освітян, що знайшло своє вираження у певних матеріалах, що накопичуються районними методичними кабінетами і методичними службами ЗЗСО у процесі проведення процедури атестації і низки професійних конкурсів («Вчитель року», «Вихователь року», «Кращий дистанційний курс» тощо). Таким чином, результати творчої діяльності вчителя можуть бути неправомірно використані будь-якою особою у своїй викладацькій або науковій діяльності. Керівники закладів загальної середньої освіти не одержують методичних рекомендацій стосовно своїх дій з інформування педагогічних працівників у питаннях правового захисту їх творчої діяльності.

Крім того, має місце відсутність інтересу самих педагогічних працівників до захисту своїх прав на власні твори у зв'язку з відсутністю у них відповідної мотивації.

Згідно з Законом України «Про освіту», у процесі підвищення кваліфікації вчитель повинен прослухати за накопичувальною системою протягом п'яти років не менше 150 годин із предмета, який він викладає, і курсів, що мають впливати на формування його професійної компетентності. Необхідний обсяг годин не обов'язково розбивати на весь п'ятирічний період, тому частіше за все підвищення кваліфікації вчителів відбувається форсовано (шляхом проходження одного або двох комплексних курсів). Процеси диверсифікації післядипломної освіти сьогодні мають досить повільну динаміку. Основна кількість педагогічних працівників проходять підвищення кваліфікації на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти, в навчальних планах яких не передбачено висвітлення тем із захисту інтелектуальної власності працівників ЗСО [46; 47; 80].

Зважимо на те, що підвищення кваліфікації педагогічних працівників має виконувати низку функцій:

- компенсаторну – спрямовану на ліквідацію «білих плям» у базовій освіті, що дозволяє реалізувати принцип освіти протягом всього життя;
- адаптаптивну – підготовка вчителя до змін в освітньому середовищі та громадському житті, що дозволяє інтерпретувати освітню програму відповідно до потреб учнів та створити продуктивний освітній простір;
- розвиваючу – забезпечують культурний розвиток, збагачують знаннями щодо останніх наукових надбань, задовольняють духовні та пізнавальні потреби особистості, допомагають вдосконалювати професійні якості та навички згідно з потребами часу [80].

У рамках підвищення кваліфікації вчитель виконує такі функції:

- планує навчальний процес;
- забезпечує якісне навчання та виховання учнів в освітньому просторі;
- створює освітнє середовище;
- займається постійним професійним саморозвитком;
- проводить педагогічні дослідження;
- надає методичну допомогу колегам з питань організації навчального процесу і етапів соціалізації учнів під час навчання;
- підбиває підсумки свого педагогічного досвіду для презентації перед педагогічною спільнотою;
- оцінює результати своєї роботи з учнями закладу загальної середньої освіти [80].

Однак підвищення кваліфікації відбувається переважно за традиційною схемою, яка не передбачає висвітлення проблем, пов'язаних із захистом інтелектуальної власності педагогічних працівників.

Презентація інтелектуальних надбань вчителів ЗЗСО відбувається переважно при проходженні процесу атестації і полягає в оприлюдненні результатів творчої праці перед комісією та педагогічною спільнотою для визначення відповідності посади вчителя рівню кваліфікації.

Атестацію проводять у три періоди:

1. На першому етапі оголошуються атестаційні умови та вимоги, формується

атестаційна комісія.

2. На другому етапі вчитель представляє творчий звіт та результати дослідно-експериментальної роботи у письмовій формі.

3. На третьому етапі фіксується робота вчителя, встановлюється кваліфікаційна категорія та присвоюється педагогічне звання [80].

Виходячи з етапів атестації, ми бачимо, що саме на другому етапі відбувається оприлюднення вчителем результатів своєї роботи і презентація методичних напрацювань широкому загалу.

До об'єктів авторського права педагогічних працівників прийнято відносити художні та літературні твори, підручники, лекції, монографії, семінари, інноваційно-педагогічні технології, використання певних педагогічних прийомів тощо. Ці результати творчої діяльності підлягають охороні авторського права, проте механізм їх захисту не є повноцінно допрацьованим і зрозумілим для пересічного працівника ЗЗСО чи районного управління освітою.

У процесі своєї педагогічної діяльності вчитель виконує значну навчально-методичну та частково науково-дослідну роботу. Навчально-методична робота передбачає низку заходів переважно творчого характеру, направлених на всебічне методичне забезпечення навчально-виховного процесу. У результаті проведення цієї роботи вчитель напрацьовує варіативну частину освітніх програм; проводить певні педагогічні дослідження з використання різних методів та прийомів у роботі з класом, окремими учнями та групами учнів, їх батьками, навколишнім середовищем; розробляє уроки різних типів тощо. Науково-дослідницька робота полягає також у розробці і впровадженні нових педагогічних ідей та їх практичній перевірці. Багато закладів ЗЗСО є експериментальними майданчиками педагогічних університетів, НАПН України або інших структур.

Таким чином, ми бачимо, що творча праця вчителя є невід'ємною складовою освітнього процесу і є результатом планомірної професійної діяльності. Всі вищевказані об'єкти творчої праці педагога повинні підлягати захисту у сфері інтелектуальної власності. Але у вітчизняній науковій літературі обмежені напрацювання щодо дієвих механізмів захисту права інтелектуальної власності педагогів ЗЗСО. Удосконалення потребують і відповідні законодавчі положення.

Наголосимо, що носіями інформації щодо механізмів захисту прав інтелектуальної власності є не дуже численні кафедри вищих навчальних закладів різної направленості (юридичних, медичних, технічних, педагогічних). Щодо наявності таких кафедр серед педагогічних ЗВО України, то вони представлені кафедрою креативної педагогіки і інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії, створеної у 1998 р., кафедрою інтелектуальної власності Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницкого (2006 р.). Таким чином, ми маємо дефіцит фахівців відповідної направленості, які працюють безпосередньо з педагогічною спільнотою. Зокрема досвід кафедри КПіІВ УІПА свідчить про наявність проблем із масовим охопленням педагогічних працівників і керівників освіти в роботі за зазначеним напрямом, що привело до висновку щодо необхідності підготовки тренерів для кожного районного управління освітою за спеціальною програмою підвищення кваліфікації педагогічних працівників у сфері інтелектуальної власності.

Частково питання захисту інтелектуальної власності в системі освіти

знайшли своє відображення у Законі України «Про освіту», ст. 42 «Академічна доброчесність», але у цій статті акцент робиться на «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [80]. Разом із тим, норми Закону не спонукають до поліпшення захисту прав на інтелектуальну власність, напрацьовану педагогічною спільнотою.

Проблеми захисту прав інтелектуальної власності працівників ЗСО слід розглядати як процес створення відповідної правової педагогічної системи, що має специфіку функціонування на різних рівнях управління освітою. Створення такої системи є надзвичайно актуальним в контексті реалізації концепції Нової української школи, яка стимулювала подальший творчий розвиток учителя, через створення низки ігрових технологій, інструментарію психологічного забезпечення, використання ІТ-технологій (наприклад: робота з програмними продуктами на Android та IOS для більш об'ємного сприйняття учнем навчального матеріалу – застосування на уроках географії додатка Google Expedition або Castle Quis для підготовки до ЗНО тощо). Все це є результатом креативної праці викладача і потребує окремої правової охорони.

Слід також підкреслити, що в Україні немає досвіду проведення масштабних комунікаційних заходів щодо захисту прав інтелектуальної власності в системі ЗСО із залученням широких верств педагогічної спільноти, що потребує додаткової уваги. Немає відпрацьованих механізмів поліпшення ситуації як на місцевому, регіональному, так і на загальнодержавному рівні.

Наведемо перелік об'єктів у системі ЗСО, які потребують охорони прав інтелектуальної власності:

– плани-конспекти уроків;

– передовий педагогічний досвід;

– методичні рекомендації щодо застосування новітніх педагогічних методів та прийомів на уроках з фахової дисципліни;

– доповіді і виступи в межах роботи над темою самоосвіти;

– тести і інші завдання для контролю і самоконтролю;

– матеріали для проведення практичних і лабораторних робіт (предмети: біологія, географія, фізика, хімія, природознавство, окремо можна виділити творчі буклети з англійської та української мови);

– матеріали участі у педагогічних конкурсах (конкурс на кращий дистанційний курс, вчитель року тощо);

– матеріали участі у педагогічних конференціях з обміну досвідом на міському та обласному рівні;

– презентації навчального матеріалу під час проведення відкритих уроків;

– статті в журналах;

– сценарії виховних заходів (як класних, так і загальношкільних);

– напрацювання в межах роботи над проектами для Малої академії наук України;

– результати створення певних проектів в урочний і позаурочний час (екологічних, соціальних, у рамках роботи шкільного самоврядування тощо);

– торгові марки-емблеми, логотипи;

– матеріали персональних сайтів учителя, веб-сайту школи, районного управління освітою;

– авторські системи управління підпорядкованим закладом освіти чи освітньою системою тощо.

Окрему увагу необхідно приділити трансферу технологій у системі ЗСО, який передбачає передачу новітніх педагогічних надбань від одного носія до іншого. Він може мати як комерційний, так і некомерційний характер і включає в себе:

– передачу прав на інтелектуальну власність між педагогічними працівниками ЗСО (використання нових педагогічних методик і технологій);

– обмін інформацією у рамках семінарів, конференцій та симпозіумів;

– проведення спільних досліджень та педагогічних експериментів тощо.

Наголосимо, трансфер технологій може використовуватися і в процесі підвищення кваліфікації педагогічних працівників [48]. У системі ЗСО сьогодні переважає практика некомерційного трансферу педагогічних і управлінських технологій. Комерційний трансфер технологій, який передбачає придбання за певний еквівалент (грошовий або у вигляді бартеру) нових методик та розробок для введення їх у освітній процес, знаходиться на стадії становлення і не має усталених практик серед педагогічної спільноти.

Виходячи із викладеного вище, зробимо такі висновки:

1. На даному етапі необхідним є обґрунтування компетентнісної моделі працівників ЗЗСО в царині інтелектуальної власності, для виокремлення окремих аспектів та методик для впровадження системи захисту прав інтелектуальної власності вчителів, що буде представлено нами в розділі.

2. Нагальною потребою часу є проведення комунікативних заходів щодо захисту прав інтелектуальної власності в системі загальної середньої освіти. Це стосується як захисту прав інтелектуальної власності на продукти, створені на паперових носіях, так і продуктів, створених в інтернет - просторі, системах дистанційного навчання тощо.

3. Потрібно регламентувати систему підвищення кваліфікації вчителів та розробити окремі курси, які будуть полягати у формуванні системи знань щодо захисту прав інтелектуальної власності на результати їх творчої роботи та наданні певних практичних навичок.

4. Необхідно практикувати введення комерційного трансферу педагогічних і управлінських технологій на засадах врахування авторських прав учителів, що були створені в процесі їх професійної діяльності.

Перспективним напрямом досліджень даної проблематики є розробка компетентнісних моделей працівників закладів середньої освіти у сфері інтелектуальної власності і розробка механізмів комерційного і некомерційного трансферу педагогічних і управлінських технологій у системі ЗСО. Розробка технології підвищення рівня інформатизації та формування компетентності з інтелектуальної власності у педагогічного складу.

3.3. Компетентнісна модель працівника закладу загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності як складова процесу формування його інтегральної компетентності

В умовах формування суспільства, побудованого на знаннях, роль освіти постійно зростає, що викликає ланцюгову реакцію її реформування. У свою чергу однією з важливих складових реформ є розробка і запровадження інновацій у сфері освіти як умови надання якісних освітніх послуг і подальшого прогресивного розвитку всієї системи. Інновації в освіті – це результат потужної інтелектуальної діяльності як окремих освітян, так і колективів навчальних закладів. Разом із тим, реалії сьогодення свідчать, що потужне генерування інновацій не має свого логічного завершення через охорону і захист прав авторів на свої наробки з наступною їх комерціалізацією й трансфером відповідних педагогічних технологій.

З точки зору авторів, така ситуація склалася через відсутність у суб'єктів, що опікуються питаннями професійної підготовки майбутнього вчителя та керівника освіти, а згодом, підвищенням їх кваліфікації, розуміння щодо необхідності формування у цієї категорії працівників освіти компетентності в сфері захисту прав інтелектуальної власності. Складовою частиною цієї проблеми є потреба у теоретико-методологічному обґрунтуванні сутності відповідної компетентності з точки зору змістового наповнення її структурних компонентів, їх ролі та місця в інтегральній компетентності працівника загальної середньої освіти.

У процесі аналізу нормативно-правових і наукових джерел згідно з тематикою, що розглядається, ми виходили з того, що інтегральна компетентність відповідно до Національної рамки кваліфікацій України – це «узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який виражає основні компетентнісні характеристики рівня щодо навчання та/або професійної діяльності». Згідно з цим документом, компетентність – це «здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості» [77]. Закон України «Про освіту» визначає компетентність як динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [80]. Ці визначення були взяті за основу при розробці підходів щодо змістовного наповнення компетентності працівника закладу загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності.

Загальні питання реалізації компетентнісного підходу в освіті сьогодні ґрунтовно представлені як у вітчизняній, так і зарубіжній літературі. Це роботи А. Вербицького, І. Зимньої, Н. Кузьміної, О. Локшиної, О. Овчарук, О. Пометун, М. Пустового, Дж. Равена, Н. Хомського, А. Хуторського, Дж. Уайта, М. Шнітгера та ін. Активно відбувається також процес розробки підходів до формування окремих спеціальних компетентностей фахівців за певними напрямами. Це висвітлено в роботах І. Барінова, К. Борисенко (спеціальні компетентності майбутнього вчителя географії), М. Головань (компетентності випускника економічного ЗВО), А. Куруч (політична компетентність курсантів Національної академії Національної гвардії України), О. Міршука (педагогічна компетентність магістрів

непедагогічних спеціальностей), І. Чеботарьової (комунікативна компетентність керівників освіти) та інших авторів, що доводить зростання попиту на науково-методичне та технологічне забезпечення процесу формування окремих спеціальних компетентностей, що входять до складу інтегральної компетентності фахівців, в тому числі й у системі освіти [3; 11; 40; 50; 63; 95].

Разом із тим, потребою часу є удосконалення методологічного підґрунтя запровадження компетентнісного підходу у вищу професійну освіту і процес підвищення кваліфікації. Це є можливим за рахунок побудови та обґрунтування компетентнісних моделей фахівця. Цей процес сьогодні відбувається досить повільно, що суттєво впливає на якість освітньо- професійних програм за різними напрямами підготовки. Зауважимо також, що зазначені аспекти досить обмежено розглянуті в сучасній вітчизняній і зарубіжній науковій літературі.

У педагогіці у загальному розумінні модель розглядають як уявну або матеріально реалізовану систему, котра відображає або відтворює об’єкт дослідження (природний чи соціальний) і здатна змінювати його так, що її вивчення дає нову інформацію стосовно цього об’єкта. Трансформуючи це визначення, В. Лозовецька пише, що модель спеціаліста відображає об’єктивні закономірності розвитку галузі професійної діяльності, місця і ролі спеціаліста в ній, перелік посад і професійних функцій, до виконання яких він готується у процесі навчання в процесі професійної підготовки, основні вимоги до змісту знань та умінь, необхідних для успішного виконання професійних обов’язків, а також для подальшого розвитку професійно важливих і особистісних якостей [42].

В. Міхеєв наголошує, що широке розповсюдження методу моделювання в педагогічних дослідженнях пояснюється різноманіттям його гносеологічних функцій, що обумовлює вивчення педагогічних явищ і процесів на спеціальному об’єкті – моделі, яка є проміжною ланкою між суб’єктом – педагогом-дослідником і предметом дослідження. Автор підкреслює, що розвиток теорії педагогіки вищої школи є неможливим без вирішення низки компромісів, оскільки будь-яка теорія завжди розглядає не реальні об’єкти, а їх ідеалізовані моделі [62, с. 5–7].

Розглянемо використання методу моделювання при реалізації компетентнісного підходу. Однією з фундаментальних робіт за цим напрямом є опублікована ще у 2003 р. робота В. Болотова, яка розглядала компетентнісну модель як концептуальну зміну освітньої парадигми. Автор пише, що компетентнісний підхід висуває на перше місце не інформованість учня, а його уміння вирішувати проблеми, що виникають у таких ситуаціях:

1. У пізнанні й поясненні явищ дійсності.

2. При освоєнні сучасної техніки й технологій.

3. У взаємовідносинах людей, у етичних нормах, при оцінці власних вчинків.

4. У практичному житті при виконанні соціальних ролей громадянина, члена родини, покупця, клієнта, глядача, городянина, виборця.

5. У правових нормах адміністративних структур, у споживчих і естетичних оцінках.

6. При виборі професії й оцінці своєї готовності до навчання в

професійному навчальному закладі, коли необхідно орієнтуватися на ринку праці.

7. При необхідності вирішувати власні проблеми: життєвого самовизначення, вибору стилю й способу життя, способів вирішення конфліктів [4].

С. Саннікова пише, що аналіз концептуально-компетентнісного змісту системи професійної підготовки спеціаліста дозволяє говорити про компетентнісну модель як результативно цільову основу проектування освітнього процесу підготовки спеціаліста з урахуванням сучасних вимог ринку праці і запитів суспільства. Представлена нею модель спеціаліста складається з трьох основних компонентів:

– професійна компетентність;

– предметна компетентність;

– соціальна компетентність.

Вона цілком слушно наголошує, що компетентність учителя – поняття багатогранне і разом з тим таке, що підлягає вимірюванню в системі освіти. Автор також наголошує на необхідності прийняття низки управлінських рішень, в основі яких повинна бути валідна інформація щодо якості результатів освіти. Для її отримання необхідно виконати аналіз підходів щодо трактовки якості вищої професійної освіти в контексті компетентнісної моделі спеціаліста в системі професійної підготовки, сформувати репрезентативну сукупність показників якості, розробити науково обґрунтовані оціночні методики та інструментарій на основі апарата теорії педагогічних вимірювань [87].

О. Дубасенюк вказує, що в якості провідного поняття відновлення та модернізації освітнього процесу виступає поняття «професійна компетентність» учителя. Поняття «професійна компетентність» значно ширше знань, умінь і навичок, не є їхньою сумою, тому що включає всі сторони діяльності: знаннєву, операційно-технологічну, ціннісно-мотиваційну тощо. Більшість дослідників під терміном «компетентність» розуміють складну інтегровану якість особистості, що обумовлює можливість здійснювати певну діяльність, причому мова йде саме не про окремі знання чи вміння й навіть не про сукупності окремих процедур діяльності, а про властивість, що дозволяє людині здійснювати діяльність у цілому [19].

О. Мартинюк та інші дослідники пишуть, що сучасні умови вимагають від випускників ЗВО відповідності новим вимогам, серед яких усе більший пріоритет отримують вимоги щодо системно організованих, інтелектуальних, комунікативних, рефлектуючих, самоорганізуючих джерел. У своїй роботі вони роблять спробу запропонувати модель спеціаліста в галузі освіти в контексті компетентнісного під ходу (на прикладі випускника фізико-математичного факультету) [59]. О.Михальов у своїх дослідженнях іде далі. Автор розробив математичну модель, яка дозволяє оцінити не тільки компетентності спеціалістів, які вже сформувалися, – випускників вищої школи, а й простежувати процеси їх формування в студентські та шкільні роки [61].

Однією зі знакових вітчизняних робіт є дослідження Є. Павлютенкова, де представлено чотири групи моделей, які стосуються працівників закладів загальної середньої освіти, зокрема: моделі формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності, моделі розвитку професійної компетентності

вчителя школи, моделі професійної компетентності директора школи. У цілому автором представлено більше сорока різних моделей. Разом із тим їх детальний аналіз дозволяє констатувати той факт, що в жодній із них не акцентована увага на захисті вчителями та керівниками шкіл своїх прав на створений у процесі педагогічної та управлінської діяльності інтелектуальний продукт, що є результатом їх персонального чи колективного інноваційного розвитку [69].

А. Куруч вказує, що однією з головних цілей побудови компетентнісних моделей фахівця є уникнення дублювання навчального матеріалу та інших дій, направлених на поліпшення якості професійної підготовки в умовах ЗВО. Вона наголошує, що компетентнісні моделі є основою для підбору необхідних форм і методів навчання, педагогічних технологій. Крім того, проведення відповідного аналізу згідно з поставленими в кожному конкретному випадку навчальними цілями дозволяє побачити існуючі прогалини в забезпеченні навчально-виховного процесу у ЗВО [40].

Підкреслимо, що формування компетентності в сфері захисту прав інтелектуальної власності у працівників загальної середньої освіти представлено у науковій літературі досить обмежено. Заявлена тематика переважно розглядається в роботах кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії [44; 46; 49; 50; 55]. У представлених нижче матеріалах подана спроба створення компетентнісної моделі працівника закладу загальної середньої освіти у сфері інтелектуальної власності як складової його інтегральної компетентності.

Метою цього розділу є теоретико-методологічне обґрунтування компетентності працівника загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності та змістового наповнення її структурних складових. Окреслення шляхів її формування як складової інтегральної компетентності працівника освіти. Обґрунтування ролі цієї компетентності в подальшому інноваційному розвитку освіти.

Ми розглядаємо компетентнісну модель працівника освіти як суму компетентностей, що складають його інтегральну компетентність як фахівця за певним напрямом освітньої діяльності. Компетентнісна модель залежно від напряму освітньої діяльності має свою специфіку.

У Державному стандарті початкової освіти, затвердженому Постановою КМУ від 21 лютого 2018 р. № 1341, визначені такі ключові компетентності:

1) вільне володіння державною мовою;

2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;

3) математична компетентність;

4) компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій;

5) інноваційність;

6) екологічна компетентність;

7) інформаційно-комунікаційна компетентність;

8) навчання впродовж життя;

9) громадянські та соціальні компетентності;

10) культурна компетентність;

11) підприємливість та фінансова грамотність.

Зокрема інноваційність передбачає відкритість до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі (клас, школа, громада тощо), формування знань, умінь, ставлень, що є основою компетентнісного підходу, забезпечують подальшу здатність успішно навчатися [76].

У проекті Державного стандарту базової середньої освіти до ключових компетентностей віднесено також інноваційність, що передбачає здатність особи долати труднощі та реагувати на зміни, відкритість до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі (клас, заклад освіти, громада тощо), спроможність визначати й ставити перед собою цілі, мотивувати себе та розвивати в собі стійкість і впевненість, щоб займатися навчанням упродовж усього життя та досягати успіхів у ньому [75].

Формування інноваційної компетентності передбачає наявність певної продуктивної складової, пов'язаної з генеруванням відповідного інтелектуального продукту. Для її формування у здобувачів освіти відповідна компетентність повинна бути сформована в процесі їх професійної підготовки й підвищення кваліфікації.

У цьому контексті наголосимо, що наказ МОНУ від 15.01.2018 № 36 «Про затвердження Типової освітньої програми організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти» передбачає таку складову, як «Захист авторських розробок (проектів, технологічних портфоліо, навчально-методичних розробок та ін.). Видача відповідних документів» [78]. Разом із тим, наголосимо, що на відміну від інших пунктів цього документа у стовпчику «очікувані результати навчання» немає інформації щодо тих результатів, які повинні бути отримані. Ми інтерпретуємо це як недостатнє розуміння авторами документа, що саме повинно бути представлено вчителем у вигляді відповідного результату.

Необхідність формування компетентності вчителя у сфері захисту прав інтелектуальної власності актуалізувалася також виходячи із положень Закону України «Про освіту», зокрема ст. 42, де чітко регламентовано обов'язки педагогічних працівників щодо дотримання академічної доброчесності, які передбачають:

– посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

– дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

– надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;

– контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;

– об'єктивне оцінювання результатів навчання тощо [80].

Серед порушень академічної доброчесності в першу чергу виділяється академічний плагіат і самоплагіат, що є надзвичайно актуальним для працівників загальної середньої освіти, які в силу низки чинників, у тому числі низької правової культури, систематично порушують положення законодавства України в сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Слід також звернути увагу на те, що активізація процесів, що впливають на поліпшення якості надання освітніх послуг в закладах освіти шляхом створення, в

тому числі, систем внутрішнього забезпечення якості освіти, спонукала працівників і керівників цих закладів до удосконалення своєї компетентності в сфері інтелектуальної власності, оскільки передбачене Законом «Про освіту» дотримання академічної доброчесності є необхідною складовою створення таких систем і передбачено відповідними положеннями, що згідно з законодавством затверджуються у кожному закладі освіти.

Певним каталізатором став і вступ в дію Постанови КМ України від 21 серпня 2019 р. № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників», яка, зокрема, наголошує не тільки на диверсифікації джерел підвищення кваліфікації, а й на тому, що «педагогічні та науково-педагогічні працівники з урахуванням результатів самооцінки компетентностей і професійних потреб, змісту власної викладацької діяльності та/або посадових обов'язків самостійно обирають конкретні форми, види, напрями та суб'єктів надання освітніх послуг з підвищення кваліфікації» [15]. Саме це спонукало авторів до розробки низки 30-годинних блоків для підвищення кваліфікації педагогічних працівників у сфері захисту прав інтелектуальної власності, зокрема:

1. Дотримання академічної доброчесності у закладах загальної середньої освіти.

2. Захист і оформлення прав на інноваційні розробки в ЗЗСО.

Основні напрями цієї діяльності нами відображено в роботі [55].

Виходячи з викладеного вище, підкреслимо, що компетентнісну модель вчителя в сфері захисту прав інтелектуальної власності слід розглядати як складову інтегральної компетентнісної моделі працівника освіти, її сегмент формується на межі його правової, інноваційної, економічної та інших спеціальних компетентностей і дозволяє забезпечити охорону та захист його інтелектуальних напрацювань, управління ними й організацію відповідної роботи з контингентом учнів. У межах реалізації цієї моделі передбачені специфічні результати навчання (або підвищення кваліфікації), отримати які можливо в разі введення в навчальні плани підготовки майбутніх вчителів і керівників освіти за бакалаврськими й магістерськими програмами, в плани підвищення кваліфікації спеціально-орієнтованих навчальних предметів, що дозволяють сформувати знання, уміння, навички й інші особисті якості, перелік яких представлено в таблицях 3.17–3.18.

Таблиця 3.17

Компетентнісна модель вчителя закладу загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності

Назва компетентності	Знання	Уміння	Навички	Професійно важливі якості
Інноваційно-педагогічний блок				
Здатність вчителя брати участь у створенні інноваційних освітніх	Знати і розуміти сучасні інноваційні науково-педагогічні уявлення, теорії,	Творчо підходити до вирішення оперативних і стратегічних психолого-педагогічних	Ефективно застосовувати освітні інновації в умовах ЗЗСО	Інноваційний стиль педагогічного мислення, готовність до створення нових

технологій і розробок	закономірності, принципи тощо	завдань; спроможність до прогнозування		цінностей, прийняття нестандартних,творчих рішень
Здатність залучати учнів до активізації творчої діяльності	Знати методики розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, можливостей особистості. Розуміти методи стимулювання творчої діяльності	Орієнтувати навчальну діяльність на динамічні зміни навколишнього світу; створювати умови для формування творчої особистості	Залучати учнів до створення нових, духовних або матеріальних цінностей	Креативність та нелінійність (гнучкість, оригінальність тощо) мислення
Здатність ідентифікувати об'єкти інтелектуальної власності у власних розробках з метою подальшого оформлення на них охоронних документів	Знати види об'єктів інтелектуальної власності; їх ознаки; правила подачі заявок на отримання охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності тощо	Спроможність ідентифікувати об'єкти інтелектуальної власності у власних розробках. Працювати в патентних базах даних з метою виявлення і ознайомлення з передовими технологіями і розробками, а також з метою подачі заявок на отримання охоронних документів на об'єкти ІВ	Оформляти заявки на отримання охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності	Самореалізація як творчої, інноваційно-орієнтованої особистості
Спроможність допомогти учням визначати отриманий ними результат творчої діяльності як об'єкт інтелектуальної власності	Знати і розуміти види об'єктів інтелектуальної власності; їх ознаки	Визначати об'єкти інтелектуальної власності в розробках учнів	Акцентувати увагу учнів на створених ними об'єктах інтелектуальної власності	Самовідданість, бачення перспектив розвитку, віра в перспективне майбутнє учнів, допомога їм у подальшій соціалізації в суспільстві

Продовження таблиці 3.17

Назва компетентності	Знання	Уміння	Навички	Професійно важливі якості
Здатність забезпечувати високий рівень академічної доброчесності	Знати вимоги ст. 42 Закону України «Про освіту»; що передбачає дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти та іншими учасниками освітнього процесу	Дотримуватися академічної доброчесності в своїй діяльності; формувати розуміння в учнів щодо необхідності дотримання академічної доброчесності	Дотримання етичних норм поведінки у професійній діяльності; сумлінно ставитися до проведення всіх форм навчальних занять; не порушувати авторські права при виконанні професійних завдань та при роботі в мережі Інтернет	Доброчесність, гуманність, правдивість, справедливість, порядність, чесність, гідність, працьовитість
Здатність використовувати основні нормативно-правові акти щодо інтелектуальної власності	Знати і розуміти основні нормативно-правові акти щодо інтелектуальної власності; права та обов’язки суб'єктів і об'єктів авторського та патентного права	Не використовувати без дозволу правовласників під час створення об’єктів авторського і патентного права чужі результати інтелектуальної, творчої діяльності. Використовувати об’єкти права інтелектуальної власності без завдання шкоди іншим особам	Не порушувати права та обов’язки суб'єктів і об'єктів авторського та патентного права. Добросовісно користуватися виключними правами, що постають із охоронних документів	Право-свідомість

Продовження таблиці 3.17

Назва компетентності	Знання	Уміння	Навички	Професійно важливі якості
Нормативно-правовий блок				
Здатність оцінювати ступінь здійснення правової охорони та захисту власних розробок і розробок учнів як об'єктів інтелектуальної власності	Знати способи охорони та захисту прав інтелектуальної власності на різні об’єкти ІВ	Охороняти та захищати права інтелектуальної власності на власні розробки та розробки учнів	Здійснювати пошук засобів вирішення проблем правової охорони та захисту власних розробок і розробок учнів	Фаховість у сфері інтелектуальної власності
Здатність використовувати правові норми при створенні і використанні інформаційних ресурсів: мережі Інтернет, баз даних, програмного забезпечення тощо	Знати ОІВ, що можуть використовуватися в мережі Інтернет; особливості правового регулювання відносин, пов’язаних з використанням і розміщенням ОІВ в мережі Інтернет	Створювати і використовувати інформаційні ресурси з дотриманням вимог нормативно-правових документів	Працювати в правовому полі не порушуючи права третіх осіб	Відповідальність; електронний імідж
Здатність звертатися до суду в разі виявлення порушення прав власності на об’єкти інтелектуальної власності	Знати норми національного законодавства в галузі ІВ та механізми їх застосування. Цивільно-правові та адміністративні засоби захисту прав на об’єкти інтелектуальної власності в Україні. Кримінальна відповідальність за порушення прав у галузі ІВ	Розуміти місце інтелектуальної власності в нормах загального законодавства України. Уміти захистити свою ІВ шляхом звернення в адміністративні та судової органи влади	Аргументовано висловлювати та відстоювати свою правову позицію щодо об’єктів інтелектуальної власності	Відстоювання своїх прав

Продовження таблиці 3.17

Економічний блок				
Назва компетентності	Знання	Уміння	Навички	Професійно важливі якості
Здатність вчителів відноситися до ІВ як до риночного товару	Знати і розуміти відмінності матеріальних економічних продуктів від інтелектуальних економічних продуктів; принципи комерціалізації ОІВ. Види ліцензійних угод тощо	Комерціалізувати ОІВ як економічний суб'єкт (автор, правовласник чи покупець)	У кожній інтелектуальній розробці бачити риночний товар	Економічне мислення
Здатність попередньої оцінки комерційної привабливості ОІВ	Знати методи оцінки вартості прав на ОІВ	Здійснювати обчислення оцінки вартості прав на об'єкти інтелектуальної власності	Попередньо оцінювати комерційну привабли-вість ОІВ	Здатність до аналізу та прогнозування
Здатність здійснювати або брати участь у трансфері технологій щодо ОІВ	Знати форми, інструменти та етапи трансферу технологій на некомерційній і комерційній основі; суб'єкти комерціалізації; організаційно-економічний механізм комерціалізації наукових і методичних розробок	Успішно й прибутково передавати розробки, а також перетворювати їх в інноваційну освітню технологію	Бачити в інтелектуальних розробках можливий прибуток, передавати права на ОІВ відповідно до правового поля	Конкуренто-спроможність, підприємність

Компетентність керівника закладу загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності має свою специфіку в зв'язку з виконанням ним певних управлінських функцій, що висвітлено нами у таблиці 3.18. У компетентнісну модель керівника освіти вони повинні бути додані окремим блоком.

Таблиця 3.18

Організаційно-управлінський блок у структурі компетентності керівника закладу загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності

Назва компетентності	Знання	Уміння	Навички	Професійно важливі якості
Спроможність створення творчої атмосфери в навчальному закладі і залучення якомога більшої кількості співробітників до активної інноваційно-освітньої діяльності	Знати сучасні технології створення інноваційних продуктів	Уміти організувати діяльність підлеглих з метою створення інноваційного продукту для поліпшення освітнього процесу в підпорядкованому закладі	Розглядати всі елементи освітнього процесу з позицій їх інноваційного розвитку для підвищення якості надання освітніх послуг	Здатність бути унікальним; спроможність організовувати діяльність колективу на інноваційний розвиток; бажання відрізнятися на ринку освітніх послуг
Спроможність створити систему обліку охоронних документів на розробки, підготовлені в ЗЗСО	Знати перелік основних охоронних документів у сфері ІВ	Уміти систематизувати охоронні документи	Бути спроможним своєчасно та акуратно проводити облік охоронних документів, отриманих у ЗЗСО	Цінити інноваційні розробки учасників освітнього процесу
Забезпечити стійку комунікацію між членами педагогічного колективу та профільними кафедрами ЗВО для проведення консультацій з окремих питань у сфері ІВ	Знати мережу ЗВО, які спроможні надавати консультації, семінари, тренінги в сфері захисту прав ІВ для ЗЗСО	Бути спроможним забезпечити стійку комунікацію з ЗВО, які спроможні надавати додаткові послуги ЗЗСО в сфері ІВ	Домовлятися з викладачами кафедр ЗВО щодо проведення консультацій, семінарів, тренінгів з питань захисту ІВ	Здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з профільними кафедрами ЗВО щодо захисту прав ІВ

Продовження таблиці 3.18

Назва компетентності	Знання	Уміння	Навички	Професійно важливі якості
Забезпечити підвищення кваліфікації в сфері ІВ у вчителів	Знати вимоги нормативних документів у сфері підвищення кваліфікації працівників ЗЗСО; знати суб'єктів підвищення кваліфікації, що надають послуги в сфері захисту прав ІВ	Уміти визначити реальний стан компетентності вчителів і учнів у сфері захисту прав ІВ; уміти організувати підвищення кваліфікації учасників освітнього процесу в сфері охорони прав ІВ	Своєчасно виявляти прогалини в компетентності підлеглих щодо захисту прав ІВ	Здатність до подальшого професійного зростання в межах концепції освіти протягом життя; здатність своєчасно впливати на процеси підвищення кваліфікації в підпорядкованому у закладі
Спроможність модернізувати навчальні плани з метою виховання у учнів культури в сфері захисту прав ІВ	Знати вимоги до затвердження варіативної складової навчального плану для певного рівня освіти	Уміти організувати розробку змістовного наповнення предметів навчального плану в контексті введення тем щодо охорони і захисту прав ІВ або окремих спеціальних дисциплін	Забезпечити систематичну модернізацію навчальних планів з урахуванням вимог законодавства в сфері ІВ	Спроможність реально забезпечити дотримання академічної доброчесності в підпорядкованому у ЗЗСО
Організувати розробку заходів щодо заохочення учнів-новаторів	Знати стан справ щодо інноваційних розробок у підпорядкованому ЗЗВО	Уміти стимулювати учнів на творчу інноваційну діяльність	Систематично проводити наукові та виховні заходи, направлені на стимулювання учнів-новаторів і їх визнання	Здатність до виховання громадянина, який поважає інтелектуальну власність, розроблену іншими особами
Здатність організувати необхідну допомогу учням в питаннях придбання прав на ОІВ, якщо їх творчі розробки мають практичну цінність	Знати механізми придбання прав на ОІВ	Уміти організувати процес придбання прав на ОІВ	Забезпечити періодичний аналіз і контроль процедур придбання ОІВ в ЗЗСО	Сприяння самоствердженню учнів у соціумі

Наведені в цьому розділі матеріали доводять необхідність суттєвого посилення уваги до охорони і захисту об'єктів інтелектуальної власності, що генеруються в системі загальної середньої освіти. Підкреслимо, що за рахунок формування компетентності в сфері інтелектуальної власності підвищиться академічна культура вчителів і учнів, збільшиться кількість охоронних документів на інноваційні продукти. За рахунок їх комерціалізації на внутрішньому і зовнішніх ринках буде досягнуто суттєвий приріст коштів у складі ВВП не за рахунок сировини, а за рахунок інтелектуальної складової, що сприятиме просуванню України до економіки, побудованої на знаннях. Досягнутий соціальний ефект базується на поліпшенні загальної правової культури населення, дотриманні юридичних і етичних норм, що сприятиме подальшому розвитку українського суспільства.

Все викладене вище, в свою чергу, повинно привести до трансформацій у діючій системі професійної підготовки і підвищення кваліфікації працівників освіти. Як показав проведений аналіз, існуюча система до цього не готова, оскільки відповідне змістовне наповнення не передбачено сьогодні ні навчальними планами ЗВО педагогічного спрямування, ні освітніми програмами магістратури, ні навчальними планами підвищення кваліфікації педагогічних працівників [55].

Виходячи із викладеного вище, зробимо такі висновки:

1. Нагальною потребою часу є удосконалення існуючих компетентнісних моделей підготовки вчителів і керівників освіти за рахунок включення в них спеціальної компетентності в сфері інтелектуальної власності.

2. Формування компетентності працівників освіти в сфері інтелектуальної власності сприятиме запровадженню норм академічної доброчесності в діяльність закладів загальної середньої освіти, що в свою чергу поліпшить якість надання ними освітніх послуг споживачам.

3. Необхідність формування компетентності працівників освіти в сфері інтелектуальної власності повинна бути закріплена відомчими нормативно-правовими документами й відповідними документами щодо їх реалізації.

4. На сучасному етапі розвитку освіти актуальним є широке проведення комунікативних заходів з відповідною тематикою для обговорення ситуації, що склалася, а також напрацювання механізмів, направлених на позитивні зрушення в цій царині.

5. Важливою потребою часу є індивідуалізація роботи з вчителями і керівниками ЗЗСО, які є потенційними носіями передового педагогічного досвіду, авторами певних інноваційних рішень тощо.

6. Зважаючи на те, що сьогодні Державний стандарт базової середньої освіти й Державний стандарт профільної середньої освіти знаходяться в стадії розробки, рекомендуємо взяти до уваги в процесі їх змістовного наповнення положення щодо формування компетентності працівників освіти в сфері інтелектуальної власності, відображені в цій роботі.

Перспективним напрямом досліджень даної проблематики є розробка інструментів для оцінювання компетентності працівників загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності, в тому числі на основі створення факторно-критеріальних моделей на засадах компетентнісного підходу, що буде

висвітлено нами в наступних розділах.

3.4. Формування компетентності в сфері захисту прав інтелектуальної власності у працівників закладів загальної середньої освіти в процесі підвищення кваліфікації

Докорінні зміни в системі загальної середньої освіти України, що обумовлені реалізацією Концепції нової української школи, суттєво стимулювали до інноваційного розвитку всі складові освітньої системи та, відповідно, активізували вироблення нового інтелектуального продукту, який з'явився на ринку освітніх послуг. Крім того відбулася активізація процесів диверсифікації післядипломної педагогічної освіти після вступу в дію Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 р. №2145-VIII. Розуміння працівниками загальної середньої освіти не тільки своєї ролі в реформах, що відбуваються, а й усвідомлення ними своїх прав на відповідні продукти інтелектуальної діяльності, тим більше в контексті комерціалізації низки освітніх послуг, актуалізувало проблематику, що розглядається. Працівники освіти почали усвідомлювати, що будь-який продукт інтелектуальної діяльності працівника закладу освіти може стати товаром, який можна придбати, продати, подарувати, отримати від нього прибуток тощо.

Проведений нами аналіз наукових джерел щодо захисту прав інтелектуальної власності працівників освіти дозволив зробити висновок, що в існуючих роботах акцент переважно робиться на процесах, що відбуваються у вищій школі. У значній мірі ці дослідження представлені працівниками профільних кафедр закладів вищої освіти (ЗВО) України. Це роботи Ю. Л. Бошицького, О. Б. Бутнік-Сіверського, А. О. Дєгтяра, Л. Т. Комзюка, О. О. Кулініч, М. І. Лазарєва, В. М. Тіманюк, Д. С. Майстро, С. М. Назаренко, О. П. Орлюк, П. Г. Перерви та ін. [7; 16; 38; 65; 68; 93]. Так, Ю. Л. Бошицький звертає увагу на те, що заклади вищої освіти при підготовці магістрів в основному тільки економічних та правових спеціальностей вводять дисципліни за вибором, які пов'язані із захистом прав інтелектуальної власності або запроваджують відповідні освітні програми [7]. Також автор наголошує на необхідності створення при закладах вищої освіти центрів наукових досліджень із проблем права інтелектуальної власності, про необхідність посилення роботи над дослідженням проблем у сфері інтелектуальної власності з використанням зарубіжного досвіду, акцентує увагу щодо посилення роботи над підготовкою підручників і монографій у галузі інтелектуальної власності [7].

Працівники кафедри менеджменту інноваційного підприємництва і міжнародних економічних відносин Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» С. М. Назаренко, Д. С. Майстро, П. Г. Перерва [65] в основному приділяють увагу сучасним проблемам захисту прав інтелектуальної власності в Україні, пропонують для підготовки фахівців включати в освітні програми блоки щодо інтелектуальної власності та інноваційного розвитку. Також наголошують на необхідності створення навчально-наукового центру та проведенні освітньої діяльності, що направлена на впровадження магістерських програм щодо підготовки фахівців у галузі інтелектуальної власності, інноваційної діяльності.

Роботи представників кафедри креативної педагогіки й інтелектуальної власності Української педагогічної академії М. І. Лазарєва, В. М. Тіманюк, Н. С. Фесенко та ін. [33; 44; 46; 48; 66; 93; 108] в основному присвячені науково-методологічному обґрунтуванню підготовки фахівців у сфері інтелектуальної власності за магістерськими програмами.

Викладачі кафедри інтелектуальної власності Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка Л. Т. Комзюк, О. П. Орлюк та ін. [68] присвячують свої роботи практичним питанням щодо об'єктів інтелектуальної власності. На базі кафедри в співпраці з НДІ інтелектуальної власності НАПрН України створено Науково-освітній центр з інтелектуальної власності, який займається як забезпеченням освітніх і наукових програм, так і підвищенням кваліфікації співробітників державної системи охорони інтелектуальної власності. Також центр консультує викладачів та студентів ЗВО, проводить різноманітні заходи щодо популяризації інтелектуальної власності для широкої громадськості.

Праці викладачів кафедри інтелектуальної власності Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького направлені на вдосконалення методичного забезпечення щодо системи охорони інтелектуальної власності. На базі кафедри проводяться науково-практичні конференції: «Інтелектуальна власність: погляд із XXI століття», «Вітчизняний та світовий досвід правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності». Також на базі кафедри створено Центр інтелектуальної власності та управління проектами.

На кафедрі інформаційного права та права інтелектуальної власності НТУ України «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського» викладачі свої дослідження в галузі інтелектуальної власності в основному представляють у матеріалах науково-практичної конференції «Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів прав інтелектуальної власності». Ці дослідження в основному стосуються правових аспектів об'єктів інтелектуальної власності.

Також дослідження щодо захисту прав інтелектуальної власності працівників освіти проводять викладачі кафедри інтелектуальної власності та управління проектами Національної металургійної академії України Н. П. Когород тощо. Вони наголошують на тому, що кожен творець об'єктів інтелектуальної власності повинен вміти захистити результати своєї творчої діяльності та знати способи комерціалізації цих результатів.

Окрему увагу привертають наукові праці представників кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Інституту інтелектуальної власності Національного університету «Одеська юридична академія» [38]. Але їх дослідження в основному присвячені особливостям конкретних об'єктів інтелектуальної власності, наприклад, фотографічних творів, художніх творів та ін.

Отже, в Україні проводяться дослідження із захисту прав інтелектуальної власності, але щодо формування компетентності із захисту прав з інтелектуальної власності саме в працівників освіти дослідження є фрагментальними.

Слід також констатувати той факт, що кількість робіт щодо формування саме в працівників закладів загальної середньої освіти компетентності щодо захисту прав з інтелектуальної власності є доволі обмеженою. Однією з відповідних актуальних статей є робота О. П. Єлєазарова, що розглядає проблеми захисту прав

інтелектуальної власності на результати дослідницької діяльності обдарованих учнів [22]. Сьогодні в багатьох школах впроваджено спеціальні програми для обдарованих дітей. О. П. Єлєазаров у своїй роботі наголошує на тому, що для роботи з такими дітьми необхідно підбирати та підтримувати керівників (вчителів) дослідницьких робіт учнів. А в зв'язку з тим, що результатом дослідницьких робіт учнів є створення інтелектуального продукту, при наданні правової охорони якому цей продукт стає інтелектуальною власністю, то виникає необхідність забезпечити захист прав на відповідні продукти інтелектуальної праці. Отже, з'являється потреба в компетентних керівниках-вчителях щодо захисту прав інтелектуальної власності.

Ще однією проблемою вітчизняних наукових пошуків за цією тематикою є обмежена кількість відповідних дисертаційних досліджень. Проведений нами аналіз дисертаційних робіт із використанням матеріалів сайту «Дисертації України» свідчить, що відповідні дослідження мають місце переважно за економічним і правовим напрямами [17]. Зокрема це роботи Т. О. Гусаковської щодо управління інтелектуальною власністю підприємства [12]; А. В. Єременка, який розглядає інтелектуальну власність у глобальній торговій системі [24]; Н. С. Маркової, що стосується теоретико-методичних основ формування й розвитку інтелектуального капіталу [58]; О. М. Мельник щодо цивільно-правової охорони інтелектуальної власності в Україні [60]; В. С. Кулішенко із захисту неправомірного використання ділової репутації суб'єктів господарювання в конкуренції [39] тощо. Усього в Україні захищено за всіма галузями науки трохи більше сорока дисертацій на зазначену тематику, при цьому жодна з них не досліджує відповідну проблематику у сфері освіти.

Щодо захисту прав інтелектуальної власності у сфері загальної середньої освіти, то такі монографічні роботи за цим напрямом є одиничними [46]. Результати опитувань працівників загальної середньої освіти щодо їх обізнаності в сфері інтелектуальної власності та пов'язана з цим проблематика нами наведена в попередніх роботах [44; 108]. Практичне використання відповідних знань висвітлено в роботі І. І. Шманько та інших авторів Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти [98]. І. І. Шманько розглядає зазначену проблему й у інших своїх роботах [97]. О. П. Єлєазаров розглядає проблематику, що пов'язана із захистом інтелектуальної власності дослідницької діяльності учнів тощо [22].

Одиничними є також дослідження науковців щодо підвищення кваліфікації працівників освіти у сфері інтелектуальної власності, які також переважно стосуються науково-педагогічних працівників. Як приклад можна навести роботу П. М. Цибульова щодо підготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів і пропаганди знань у сфері інтелектуальної власності [94]. Частково ця проблематика відображена С. П. Мосовим на прикладі Черкаського державного технологічного університету [64]. Ґрунтовно права науково-педагогічного працівника в цій сфері досліджено С. В. Корновенко та іншими дослідниками. Ефективність упровадження моделі управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної освіти розглядає О. В. Ісаєнко [31].

Зарубіжні джерела більш детально висвітлюють проблеми післядипломної

освіти та підвищення кваліфікації у сфері інтелектуальної власності. Зокрема А. Ваирис, який звертає увагу на зміст післядипломної підготовки з інтелектуальної власності фахівців різних спеціальностей, які, окрім майбутніх юристів, здебільшого не вивчають на достатньому рівні зазначену проблематику [117]. Детальним є дослідження щодо процесів викладання дисциплін з акцентом на захист прав інтелектуальної власності в країнах перехідного типу [115].

Щодо загальної середньої освіти, то слід звернути увагу на ґрунтовне дослідження освіти в сфері інтелектуальної власності в шкільних програмах країн-членів Європейського Союзу, де наведена не тільки детальна інформація щодо ситуації в окремих країнах, а й проведене зіставлення їх з існуючим міжнародним досвідом [105].

Привертають увагу також матеріали Дж. Купера щодо законодавства про авторські права й застосування його в шкільних комунікаціях. Він вказує на прикладі ресурсу CreativeCommons, який надає школам різноманітний контент, що його використання є можливим лише за умов додержання правил його вжитку, зважаючи на значну кількість авторських матеріалів. Автор вказує, що існує інша мотивація, коли мова йде про школи й інтелектуальну власність. Він наводить приклад, що вчителі музики знають, що для їх учнів немає проблем співати пісні в класі, однак якщо вони збираються проводити шоу і брати плату за вхід, то вони стикаються з вимогою законодавства щодо виплати роялті. Автор показує на досить простих прикладах, як можна захистити авторський шкільний контент [104].

У роботі О. Філіппа висвітлюється досвід літньої школи з інтелектуальної власності для вчителів, що проводиться Відомством із патентів і товарних знаків США, програми охоплюють питання концепції захисту прав інтелектуальної власності, для вчителів початкової, середньої та старшої школи [110]. Разом із тим слід наголосити, що ці напрацювання можуть бути взяті до уваги частково у зв'язку зі специфікою законодавства кожної окремої країни щодо охорони прав інтелектуальної власності.

Таким чином, проведений нам аналіз свідчить про потребу в системних дослідженнях проблеми підвищення кваліфікації працівників загальної середньої освіти у сфері інтелектуальної власності.

Метою цього розділу є обґрунтування і оприлюднення навчальних планів для підвищення кваліфікації працівників закладів загальної середньої освіти у сфері захисту прав інтелектуальної власності як важливої складової формування їх професійної компетентності.

Положення Закону України «Про освіту», які стосуються підвищення кваліфікації вчителів, скеровані не тільки на унормування цього процесу щодо вільного вибору ними місця і форми підвищення кваліфікації, а й на регламентацію кількості годин, які є обов'язковими за певний період (протягом п'яти років не менше 150 годин). Важливим аспектом нововведень є легітимізація накопичувальної системи, яка повинна активізувати як діяльність самого вчителя, так і посилити конкурентність серед закладів, які такі освітні послуги надають. Загальна мета – це постійне зростання професійної компетентності працівників освіти [48].

Окрім цього, було проведено аналіз навчальних планів підготовки за

спеціальностями 014 Середня освіта (географія, математика, фізика, українська мова) на бакалаврському та магістерському рівнях щодо формування в майбутніх вчителів компетентності щодо захисту прав з інтелектуальної власності. Зокрема аналізувалися навчальні плани підготовки майбутніх вчителів Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка, Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди, Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка, Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Також проведено аналіз планів підвищення кваліфікації вчителів природничих дисциплін, вчителів математики, вчителів української мови, а також керівників загальноосвітніх навчальних закладів Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського та Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Було з'ясовано, що плани підготовки бакалаврів та магістрів, а також плани підвищення кваліфікації працівників закладів загальної середньої освіти не містять дисциплін, що формують у них знання щодо об'єктів інтелектуальної власності, а також компетентності щодо захисту прав з інтелектуальної власності. Таким чином, виникає необхідність упровадження заходів щодо підвищення кваліфікації працівників загальної середньої освіти щодо захисту прав інтелектуальної власності.

Виходячи з проведеного аналізу, було розроблено концептуальну модель підвищення кваліфікації працівників загальної середньої освіти в сфері захисту прав інтелектуальної власності (рис. 3.1). У межах цієї моделі пропонуються три варіанти підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗЗСО щодо захисту прав інтелектуальної власності.

Перший варіант підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗЗСО щодо захисту прав інтелектуальної власності передбачає введення додаткових тем у діючі навчальні плани підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. На ці цілі пропонується відвести 10% навчального часу, які б були зосереджені в модулі «Академічна доброчесність» (табл. 3.19). Ця назва відповідає назві статті 42 Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 р. (далі Закону) [80].

Стаття Закону [80] передбачає: дотримання академічної доброчесності педагогічними працівниками (вчителями, керівниками) та здобувачами освіти (учнями), а також відповідальність за порушення академічної доброчесності. Тому модуль «Академічна доброчесність» програми курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗЗСО повинен містити саме ці теми.

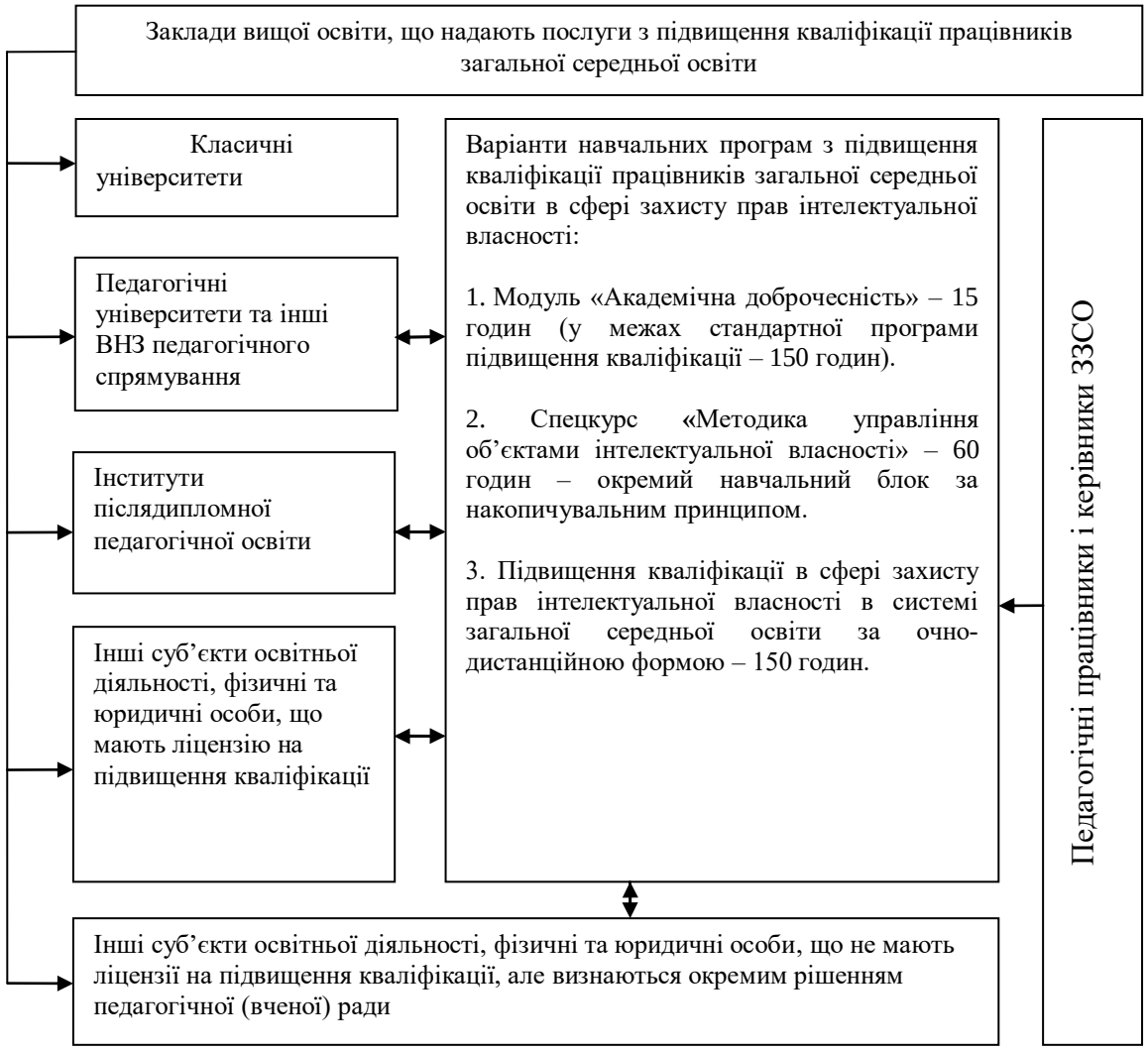

Рис. 3.1. Концептуальна модель підвищення кваліфікації працівників загальної середньої освіти у сфері захисту прав інтелектуальної власності

Таблиця 3.19

Блок робочої навчальної програми курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗЗСО з модулем щодо формування компетентності в сфері захисту прав інтелектуальної власності

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		ЛЗ	*ПЗ*	*СР*	*Всього*
Академічна доброчесність					
1.	Дотримання академічної доброчесності	2	1	5	8
2.	Академічна відповідальність за порушення принципу доброчесності	2	1	4	7
Усього		4	2	9	15

Другий варіант підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗЗСО щодо захисту прав інтелектуальної власності є актуальним для проведення виїзних спецкурсів безпосередньо в районних управліннях освіти або навчальних закладах. Його можна розглядати як один із важливих блоків при накопичувальній схемі

підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Наведена нижче робоча навчальна програма висвітлює всі основні напрями захисту прав інтелектуальної власності в закладах загальної середньої освіти (табл. 3.20). Вона містить чотири блоки-дисципліни. У зв'язку з тим, що в основному продукти інтелектуальної, творчої праці вчителів є творами і з точки зору інтелектуальної власності захищаються авторським правом, то перша дисципліна «Система інтелектуальної власності в Україні» дозволить слухачу курсів ознайомитися з основними аспектами Закону України «Про авторське право і суміжні права», а також набути практичні вміння щодо застосування положень нормативно-правових актів у галузі авторського права.

Таблиця 3.20

Робоча навчальна програма спецкурсу «Методика управління об'єктами інтелектуальної власності для підвищення кваліфікації»

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		ЛЗ	*ПЗ*	*СР*	*Всього*
1. Система інтелектуальної власності в Україні					
1.1	Основні аспекти Закону України «Про авторське право і суміжні права»	2		6	8
1.2.	Практичне заняття 1. *Практика застосувань положень нормативно-правових актів у галузі авторського права*		2	4	6
2. Право інтелектуальної власності					
2.1.	Інститут авторського права: об'єкт і суб'єкт	2		2	4
2.2.	Практичне заняття 2. *Інститут авторського права: об'єкт і суб'єкт авторського права, їх охорона та захист*		2	2	4
2.3.	Інститут патентного права; об'єкт і суб'єкт, їх охорона та захист	2		2	4
2.4.	Практичне заняття 3. *Інститут патентного права; об'єкт і суб'єкт, їх охорона та захист*		2	1	3
3. Міжнародне законодавство в галузі інтелектуальної власності					
3.1.	Міжнародно-правова система охорони права інтелектуальної власності	2		5	7
3.2.	Практичне заняття 4. *Правова охорона інтелектуальної власності в Європейському Союзі*		2	5	7
4. Інформаційне забезпечення роботи з об'єктами інтелектуальної власності					
4.1.	Інформаційно-пошукові системи в сфері роботи з інтелектуальною власністю	2		5	7
4.2.	Практичне заняття 5. *Методи пошуку та обробки інформації стосовно об'єктів інтелектуальної власності*		2	6	8
4.3	Випускна робота (захист)			2	2
Усього		10	10	40	60

Також об`єктами інтелектуальної власності у сфері діяльності працівників ЗЗСО можуть бути технічні рішення при впровадженні комп'ютерних класів і автоматизації навчального процесу, художньо-конструкторські рішення при проведенні уроків творчості, зображення на методичних розробках, слоган

закладу освіти та інше. Тому другою дисципліною є «Право інтелектуальної власності», яка дозволяє слухачу ознайомитися з об'єктами і суб'єктами авторського права та патентного права, а також набути вміння щодо реєстрації, охорони та захисту цих об'єктів.

Результат творчої діяльності вчителя чи учня може бути об'єктом інтелектуальної власності, що є актуальним не тільки в Україні, а й за її межами. Тому третьою дисципліною є «Міжнародне законодавство в галузі інтелектуальної власності», де слухачі отримають знання щодо міжнародно-правової системи охорони права інтелектуальної власності та навчаться здійснювати правову охорону інтелектуальної власності в Європейському Союзі.

Для того, щоб здійснити реєстрацію будь-якого об'єкта інтелектуальної власності, необхідно довести, що цей продукт інтелектуальної праці є унікальним, оригінальним. Тому четвертою дисципліною є «Інформаційне забезпечення роботи з об'єктами інтелектуальної власності», що дозволяє ознайомитися з інформаційно-пошуковими системами у сфері роботи з інтелектуальною власністю, а також навчитися здійснювати пошук та обробку інформації стосовно об'єктів інтелектуальної власності.

Також спецкурс «Опанування методики управління об'єктами інтелектуальної власності» передбачає захист випускної роботи за конкретним об'єктом інтелектуальної власності, що є унікальним результатом інтелектуальної праці слухача курсів – вчителя ЗЗСО.

Слід також зауважити, що з точки зору авторів проведення таких спецкурсів є ефективним безпосередньо на базі районних управлінь освіти та безпосередньо ЗЗСО. Відповідні моделі проведення спецкурсу «Опанування методики управління об'єктами інтелектуальної власності» в якості підвищення кваліфікації за накопичувальним принципом наведені нами на рисунках 3.2 і 3.3.

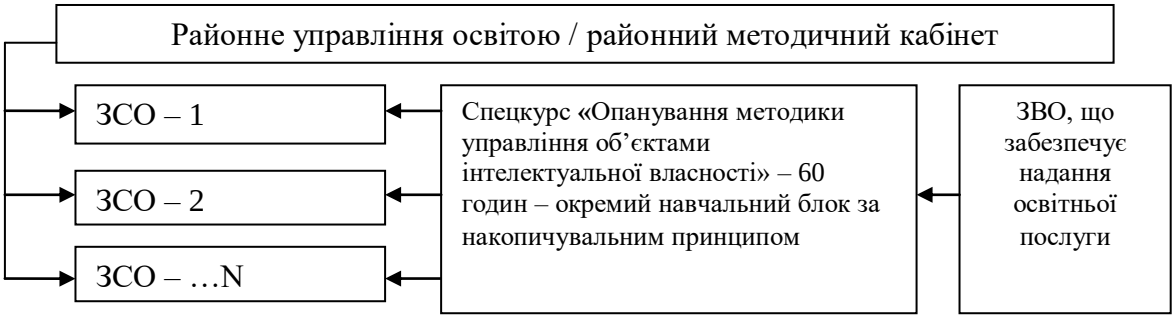

Рис. 3.2. Модель підвищення кваліфікації працівників загальної середньої освіти в сфері захисту прав інтелектуальної власності на районному рівні

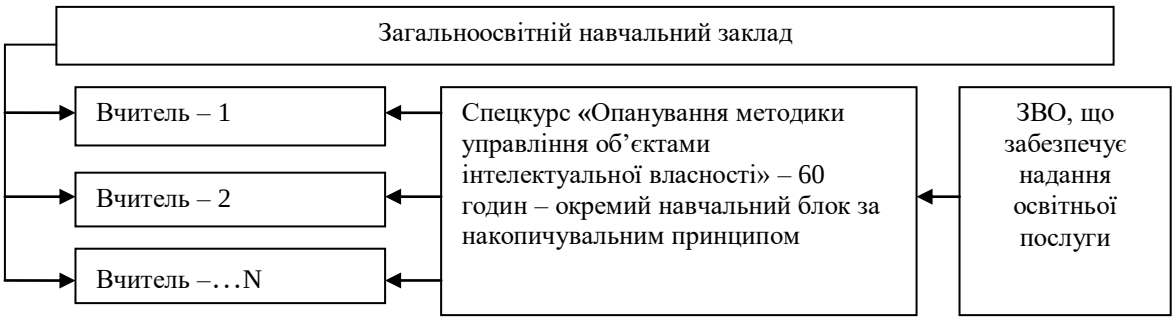

Рис. 3.3. Модель підвищення кваліфікації працівників загальної середньої освіти в сфері захисту прав інтелектуальної власності на базі закладу загальної середньої освіти

Третій варіант підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗЗСО щодо захисту прав інтелектуальної власності передбачає повноцінне цільове підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗЗСО обсягом 150 годин (табл. 3.21). Ми переконані, що підвищення кваліфікації за таким обсягом може бути рекомендоване вчителям першої та вищої категорії, вчителям-методистам, які реально створюють інтелектуальний продукт високої якості. Вони вже склалися як професійно компетентні, активні особистості, тому підвищення кваліфікації за запропонованою тематикою буде суттєвим позитивним кроком у їх професійному розвитку. Та й автори вважають, що підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗЗСО щодо захисту прав інтелектуальної власності за другим варіантом у вигляді спецкурсу обсягом 60 годин дасть слухачам знання й сформує елементарні вміння за цією тематикою, але сформувати навички для того, щоб бути автономним щодо здійснення захисту прав на свої продукти інноваційної діяльності, бути компетентним, неможливо. Тому для формування в працівників ЗЗСО в процесі підвищення кваліфікації компетентності щодо захисту прав з інтелектуальної власності потрібне повноцінне цільове підвищення кваліфікації обсягом 150 годин.

Разом із тим, наголосимо на необхідності вирішення питання кадрового забезпечення процесу підвищення кваліфікації педагогічних працівників у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Професійна компетентність у цій сфері є досить специфічною й інтегрує знання з економічних, юридичних, технічних, гуманітарних наук, ІТ-технологій тощо. Обласні інститути післядипломної педагогічної освіти таких фахівців у своєму штаті не мають. На поточному етапі розвитку освітньої системи України такі послуги можуть надавати тільки ЗВО, що мають у своєму складі спеціалізовані кафедри, про що ми наголошували вище. Такі кафедри сьогодні представлені досить обмежено у великих наукових центрах.

Таблиця 3.21

Робоча навчальна програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗЗСО щодо формування компетентності в сфері захисту прав інтелектуальної власності

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		ЛЗ	*ПЗ*	*СР*	*Всього*
1. Система інтелектуальної власності в Україні					
1.1.	Основні аспекти Закону України «Про авторське право і суміжні права»	2		8	10
1.2.	Об'єкти права інтелектуальної власності в сфері діяльності працівників закладів освіти	2	2	6	10
1.3.	Система набуття та передачі авторського права	2	2	6	10
1.4.	Система захисту прав на об'єкти патентного права (винаходів, корисних моделей, промислових зразків, знаків для товарів та послуг)	2	2	6	10
1.5.	Виявлення і запобігання академічного плагіату	2	2	6	10
2. Право інтелектуальної власності					
2.1.	Основні засади авторського та патентного права в Україні та за кордоном	2		8	10
2.2.	Інститут авторського права: об'єкт і суб'єкт авторського права, їх охорона та захист	2	2	6	10
2.3.	Інститут патентного права: об'єкт і суб'єкт, їх охорона та захист	2	2	6	10
2.4.	Особливості реєстрації авторських прав на продукти інноваційної діяльності вчителя	1	2	7	10
2.5.	Особливості реєстрації прав на об'єкти патентного права (винаходів, корисних моделей, промислових зразків, знаків для товарів та послуг)	1	2	7	10
3. Маркетингові та патентні дослідження об'єктів права інтелектуальної власності					
3.1.	Інформаційно-пошукові системи в сфері роботи з інтелектуальною власністю	2		8	10
3.2.	Методи пошуку та обробки інформації стосовно об'єктів інтелектуальної власності	2	2	6	10
3.3.	Пошук об'єктів права інтелектуальної власності сфери діяльності працівників закладів освіти в пошукових системах		2	8	10
4. Міжнародне законодавство в галузі інтелектуальної власності					
4.1.	Міжнародно-правова система охорони права інтелектуальної власності	2	2	6	10
4.2.	Правова охорона інтелектуальної власності в Європейському Союзі	2	2	6	10
Усього		**26**	**24**	**100**	**150**

Ефективне вирішення поставленого питання можливе кількома шляхами:

1. Підготовка кадрів, спроможних викладати зазначену тематику на курсах підвищення кваліфікації ОІППО за відповідними магістерськими програмами у ЗВО.

2. Підвищення кваліфікації кадрів через систему виїзних спецкурсів силами профільних ЗВО на базі районних управлінь освіти.

3. Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у сфері захисту прав інтелектуальної власності за очно-дистанційною формою навчання на базі профільних ЗВО.

Одним із важливих аспектів, що віддзеркалюють стан проблеми, про яку йде мова, є ступінь її висвітлення на науково-комунікативних заходах. Проведений нами аналіз свідчить, що наукові конференції за тематикою, присвяченою захисту прав інтелектуальної власності, відбуваються досить часто, однак ретельний аналіз їх контенту свідчить про відсутність уваги саме до захисту прав інтелектуальної власності саме в системі загальної середньої освіти, що говорить про вибірковість вирішення важливої для України проблеми та її іміджу на міжнародній арені.

Виходячи із викладеного вище, зробимо такі висновки:

1. Нагальною потребою часу є масове підвищення кваліфікації педагогічних кадрів системи загальної середньої освіти у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

2. Одним із важливих факторів є зміни в ментальності вчителів та керівників освіти щодо зазначеної в роботі проблематики, без яких позитивні зміни є неможливими.

3. На всіх рівнях управління освітою необхідно визначитися зі стратегією підвищення кваліфікації педагогічних кадрів системи загальної середньої освіти у сфері захисту прав інтелектуальної власності з урахуванням запропонованих у роботі моделей.

4. Додаткового компаративістського аналізу потребує досвід розвинених країн світу щодо захисту прав інтелектуальної власності в системі загальної середньої освіти.

5. Корегування потребують навчальні плани закладів вищої освіти, які готують майбутніх вчителів. Аналогічної уваги потребують магістерські програми, за якими відбувається підготовка керівників освіти.

3.5. Підвищення кваліфікації вчителів у сфері інтелектуальної власності в умовах диверсифікації освітніх послуг

Процеси диверсифікації освітніх послуг щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників в Україні почали активно розвиватися після вступу в дію Закону України Про освіту від 05.09.2017 р. № 2145-VIII [80]. Водночас переважна більшість оприлюднених досліджень на цю тематику стосується моделювання, створення організаційних механізмів і змістовного наповнення процесу підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у нових умовах. Представлена ж робота розглядає зазначену проблему з інших позицій, висвітлюючи на основі проведеного статистичного аналізу тенденції на ринку освітніх послуг з підвищення кваліфікації на прикладі конкретного адміністративного району у великому місті, на території якого є низка закладів вищої освіти (ЗВО), які потенційно є суб’єктами підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. До того ж в роботі представлено погляди на формування окремих спеціальних компетентностей у вчителів і керівників освіти за модульним принципом. Окрема увага приділяється формуванню спеціальної

компетентності в сфері захисту прав інтелектуальної власності працівників освіти та доводиться, що її набуття сприятиме інноваційному розвитку закладів загальної середньої освіти (ЗЗВО).

Професійний розвиток та підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників висвітлено у ст. 59 Закону України «Про освіту», де, зокрема, сказано, що «підвищення кваліфікації може здійснюватися за різними видами (навчання за освітньою програмою, стажування, участь у сертифікаційних програмах, тренінгах, семінарах, семінарах-практикумах, семінарах-нарадах, семінарах-тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо) та у різних формах (інституційна, дуальна, на робочому місці (на виробництві) тощо). Педагогічні та науково-педагогічні працівники мають право підвищувати кваліфікацію у закладах освіти, що мають ліцензію на підвищення кваліфікації або провадять освітню діяльність за акредитованою освітньою програмою. Результати підвищення кваліфікації у таких закладах освіти не потребують окремого визнання і підтвердження. Педагогічні та науково-педагогічні працівники мають право підвищувати кваліфікацію в інших суб'єктів освітньої діяльності» [80].

Деталізація цих законодавчих положень знайшла своє відображення в Постановах Кабінету Міністрів України «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» № 800 від 21.08.2019 р. та «Про внесення змін до Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» № 1133 від 27.12.2019 р. [15; 74].

Це орієнтує післядипломну педагогічну освіту не лише на традиційні для неї функції оновлення знань і вмінь, а й на розвиток професійної культури, самосвідомості педагогів, формування в них гуманістичних психологічних настанов, соціально-значущих методів професійної діяльності, посилення світоглядної, смислоутворюючої, розвивальної функції післядипломної педагогічної освіти. Автор пише, що поняття професійного розвитку та розвитку професіоналізму близькі за смислом, але наголошує, що поняття професійного розвитку акцентує увагу на процесі, а поняття розвитку професіоналізму – на результаті. Вона вказує, що в контексті професійного розвитку як процесуального складника післядипломної освіти можна розглядати умови, організацію та форми освітнього процесу, освітні технології та методики. Професіоналізм як результативний, якісний складник потребує розроблення критеріїв, показників, індикаторів, визначення рівня сформованості та розвитку [91].

Процес диверсифікації послуг з підвищення кваліфікації педагогічних працівників актуалізував розробку окремих педагогічних технологій, направлених на формування спеціальних компетентностей у вчителів і керівників освіти. Сьогодні існує значна кількість робіт на цю тематику. Зазначене питання висвітлюється також в Концепції нової української школи.

Наприклад, в межах цієї Концепції визначено такі базові компетентності вчителя початкових класів:

1. Професійно-педагогічна компетентність.
2. Соціально-громадянська компетентність.
3. Загальнокультурна компетентність.
4. Мовно-комунікативна компетентність.
5. Психологічно-фасилітативна компетентність.

6. Підприємницька компетентність.

7. Інформаційно-цифрова компетентність [34].

Загалом же проблеми формування компетеностей учителя й керівника освіти висвітлені в роботах Л. Даниленко, Г. Єльникової, Ю. Завалевського, Г.Кравченко, В. Кременя, О. Локшиної, В. Лунячека, О. Ляшенка, О. Мармази, В. Олійника, О. Пометун, О. Савченко та інших авторів. Разом із тим проведений аналіз свідчить, що у сучасній джерельній базі за цим напрямом педагогічних досліджень недостатньо висвітлюються проблеми формування окремих компетентностей в процесі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, що, як було наголошено вище, набуває додаткової актуальності в умовах диверсифікації освітніх послуг у післядипломній педагогічній освіті.

С. Толочко пише, що результати аналізу теоретичного обґрунтування необхідності модернізації компетентностей сучасного педагога на засадах компетентнісного підходу в системі післядипломної освіти України для сталого розвитку в педагогічній літературі та чинних нормативно-правових документах засвідчують, що категорія компетентності є міждисциплінарною, інтегральною та розглядається в рамках філософських, соціологічних, психологічних, педагогічних, методологічних, аксіологічних та акмеологічних досліджень. При цьому професійна педагогічна компетентність виступає як сукупність загальнопедагогічних, загальнокультурних і комунікативних умінь та інтегративних якостей особистості фахівця, світоглядних і науково-професійних поглядів, педагогічної творчості та майстерності, які визначають успішність освітньої діяльності, здатність до самореалізації, саморозвитку й самовдосконалення впродовж усього життя; стійка соціальна й освітня цінність, зміст якої динамічно залежить від вимог соціальної ситуації в країні в умовах реформування в ній системи освіти [92].

Ю. Каліночкіна у колективній монографії за редакцією В. Береки пише, що, зважаючи на специфіку післядипломної педагогічної освіти, висуваються високі вимоги до професіоналізму викладача й ефективності технологій навчання. Відбувається модернізація системи підвищення кваліфікації та методичного супроводу педагогічної діяльності, що забезпечує підвищення якості роботи, поповнення банку інноваційних методик, адаптованих до умов регіону, сприяє залученню ресурсу інших освітніх установ та організацій, створенню методичних центрів в об’єднаних територіальних громадах, налагодженню процесу формування й поширення передових управлінських і педагогічних практик. У центрі цієї роботи – забезпечення освітнього процесу відповідно до нових Державних стандартів та реалізації проекту Нової української школи, а ключовою умовою є високий рівень компетентностей управлінських і педагогічних кадрів [71].

М. Скрипник вказує, що у процесі проектування курикулуму підвищення кваліфікації педагогічних працівників слід ураховувати: зміни в сучасній постнеокласичній науці, основою якої стає синтез гуманітарних та науково-раціональних стратегій; методологічні знання про суспільство, природу наукового пізнання, способи педагогічної діяльності; досвід здійснення відомих загальнолюдських способів діяльності та способів організації науково-педагогічної діяльності; досвід творчої науково-педагогічної діяльності з

розв'язання інноваційних проблем, що виникають перед суспільством та його освітньою інституцією; досвід ціннісного ставлення до культури, світу, особистості, людства, що зумовлює формування науково-педагогічної свідомості тощо [90]. У цьому контексті є актуальною дослідження Ю. Завалевського, яке висвітлює формування конкурентоспроможності вчителя в контексті його інноваційно-професійної діяльності [25].

В. Швидун розглядає питання обґрунтування необхідності подальшого розвитку системи управління післядипломною педагогічною освітою через модернізацію положень методології означеної галузі освіти та оновлення функцій у контексті подолання недоліків, притаманних професійній діяльності вчителів. Він наголошує на необхідності формування такої системи самоосвіти на основі реалізації післядипломною педагогічною освітою своїх координуючо-організаційних функцій, які підказує сама освітня практика [96].

Водночас проведений аналіз наукових джерел висвітлив нагальну потребу у дослідженнях щодо формування спеціальних компетентностей працівників освіти, які підвищують їх потенційні можливості на ринку праці. До таких компетентностей, як було наголошено вище, належить компетентність у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Роботи за цією тематикою є сьогодні одиничними (Н. Кравчук, В. Лунячек, Н. Рубан, Н. Фесенко та ін.) [44; 55].

Метою цього розділу є аналіз динаміки впровадження освітніх послуг з підвищення кваліфікації вчителів в умовах диверсифікації цього процесу та обґрунтування включення в цей процес модулів, що дозволяють сформувати у вчителя компетентність у сфері інтелектуальної власності як складової інноваційного розвитку закладу загальної середньої освіти.

Наведені в цій роботі матеріали є результатом співпраці Управління освіти адміністрації Основ'янського району Харківської міської ради та кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії в межах НДР № 19-01 ДБ «Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності».

У процесі проведення дослідження було поставлено завдання з'ясувати на прикладі окремого адміністративного району в межах великого міста динаміку процесів диверсифікації освітніх послуг працівникам освіти за період після вступу в дію Закону України Про освіту від 05.09.2017 р. № 2145-VIII [80]. Для цього було проведене дослідження серед ЗЗСО Основ'янського району м. Харкова, на території якого розташовано 11 закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО). Автором було проведено аналіз інформації з 2015–2016 навчального року по 2019–2020 навчальний рік щодо суб'єктів надання освітніх послуг з підвищення кваліфікації, до яких зверталися працівники освіти Основ'янського району.

Суб'єктами підвищення кваліфікації поряд з Харківською академією неперервної освіти (КВНЗ «ХАНО»), яка в наявній сьогодні в Україні структурі післядипломної педагогічної освіти є обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти (ІППО), виступали Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Українська інженерно-педагогічна академія, Комунальний заклад

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

У процесі проведення дослідження було з'ясовано, що існує чітка тенденція щодо динаміки отримання освітніх послуг вчителями і керівниками освіти в різних суб'єктів цього процесу. Тенденція виникає саме після початку 2017–2018 навчального року. Відповідна інформація наведена нами у таблиці 3.22 та на рисунках 3.4 і 3.5.

Таблиця 3.22

Динаміка процесів диверсифікації послуг з підвищення кваліфікації працівників освіти на прикладі Основ'янського району м. Харкова

Суб'єкти підвищення кваліфікації	Навчальний рік									
	2015–2016		2016–2017		2017–2018		2018–2019		2019–2020	
	У	К	У	К	У	К	У	К	У	К
КВНЗ "ХАНО"	105	2	105	4	86	9	76	–	27	–
ХНУ імені В. Н. Каразіна	–	–	6	–	4	3	13	1	12	–
Суб'єкти підвищення кваліфікації	2015–2016		2016–2017		2017–2018		2018–2019		2019–2020	
	У	К	У	К	У	К	У	К	У	К
ХНПУ імені Г. С.Сковороди	–	–	–	–	1		1	–	2	–
УІПА	–	–	–	–	–	–	–	2	2	–
КЗ «ХГПА» ХОР	–	–	–	–	–	–	–	–	-	–
Інше	–	–	–	–	–	–	–	–	-	–
Всього	105	2	111	4	91	12	90	3	49	

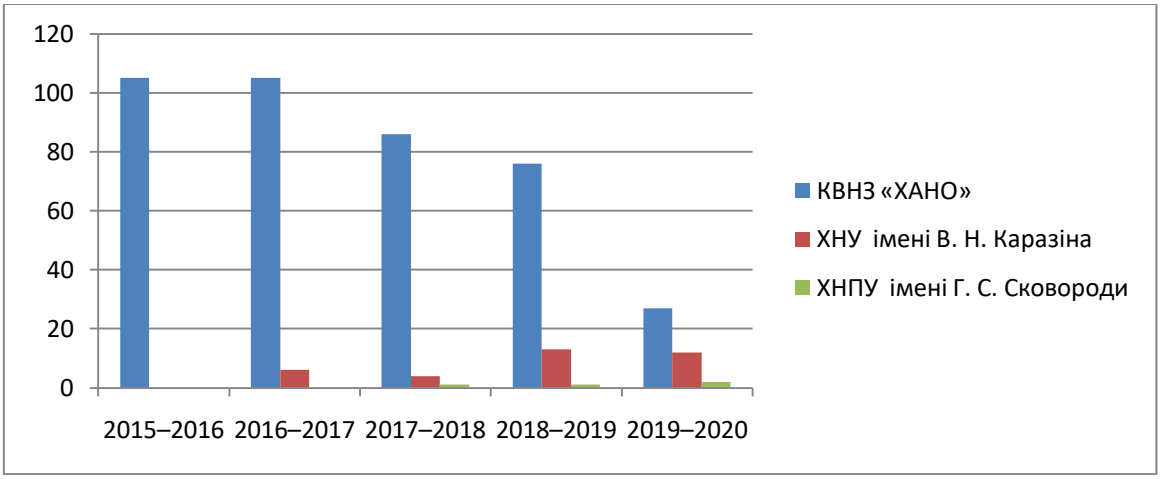

Рис. 3.4. Динаміка процесу диверсифікації освітніх послуг з підвищення кваліфікації вчителів на прикладі Основ'янського району м. Харкова

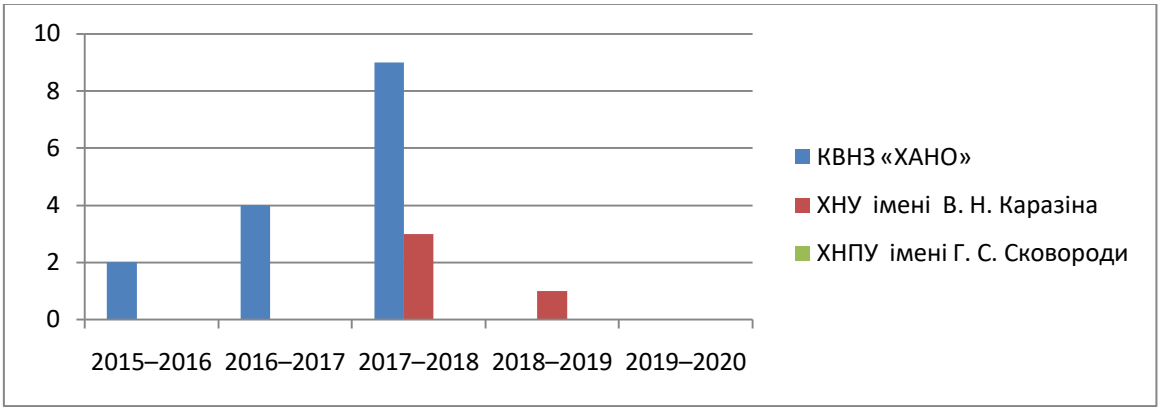

Рис. 3.5. Динаміка процесу диверсифікації освітніх послуг з підвищення кваліфікації керівників освіти на прикладі Основ'янського району м. Харкова

Зауважимо, що проведений аналіз свідчить з одного боку про те, що Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII є каталізатором процесів диверсифікації послуг з підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, але з іншого – процеси ці розвиваються занадто повільно, що обумовлено не тільки ментальністю вітчизняної освітянської спільноти, а й її низькою інформованістю щодо сучасних можливостей ринку відповідних освітніх послуг. Вчитель і керівник освіти сьогодні не відчувають себе в повній мірі суб'єктом підвищення кваліфікації, що є спроможним впливати на індивідуальну освітню траєкторію.

Одночасно, в умовах диверсифікації послуг з підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, актуалізується потреба у створенні окремих модулів підвищення кваліфікації, що мають вузьку направленість на формування певних спеціальних компетентностей педагогічних працівників, що сприятимуть подальшому інноваційному розвитку закладів освіти. Однією з таких компетентностей є компетентність у сфері інтелектуальної власності, яка сьогодні є надзвичайно актуальною як в контексті інноваційного розвитку України, так і кожного закладу освіти.

За результатами опитування, проведеного спеціалістами кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності разом із спеціалістами соціологічного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна у межах НДР № 19-01 ДБ «Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності», було з'ясовано, що на питання «Чи зацікавлені Ви в підвищенні кваліфікації щодо захисту прав інтелектуальної власності, правил академічної етики?» позитивно відповіли 52 % респондентів, незацікавленими виявилися 27 %, не змогли чітко сформулювати свою позицію 21 % опитаних вчителів.

Робота, проведена з працівниками освіти Основ'янського району м. Харкова, призвела їх до розуміння, що інтелектуальний продукт, який вони генерують, повинен бути захищеним у межах існуючої нормативно-правової бази та може бути предметом комерційного чи некомерційного трансферу технологій за певних умов.

Для формування відповідної спеціальної компетентності вчителям пропонуються науково-практичні семінари на теми:

1. «Академічна доброчесність».

2. «Продукти інноваційної діяльності вчителя як об’єкти інтелектуальної власності».

Змістовне наповнення цих семінарів наведено нами у таблицях 3.23 і 3.24.

Таблиця 3.23

Робоча програма науково-практичного семінару «Академічна доброчесність»

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Академічна доброчесність.	2
2.	Академічна відповідальність за порушення принципу доброчесності.	2
3.	Практична робота: розробка положення закладу освіти «Про академічну доброчесність».	2
Всього		6

Таблиця 3.24

Робоча програма науково-практичного семінару «Продукти інноваційної діяльності вчителя як об’єкти інтелектуальної власності»

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Основні аспекти Закону України «Про авторське право і суміжні права».	2
2.	Продукти інтелектуальної, творчої праці працівників закладів освіти як об’єкти авторського права.	2
3.	Об’єкти промислового права в сфері діяльності працівників закладів освіти.	2
Всього		6

У разі потреби змістовне наповнення цих семінарів збільшується й може складати до 30 годин (1 кредит), стаючи складовою системного процесу підвищення кваліфікації в межах законодавчо обумовлених 150 годин за п’ять років.

Разом із тим, наголосимо, що виходячи з положень Постанови КМ України № 800 від 21 серпня 2019 року «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» щодо того, що «педагогічні та науково-педагогічні працівники з урахуванням результатів самооцінки компетентностей і професійних потреб, змісту власної викладацької діяльності та/або посадових обов’язків самостійно обирають конкретні форми, види, напрями та суб’єктів надання освітніх послуг із підвищення кваліфікації» [25], ми вважаємо, що цільову аудиторію для формування компетентності в сфері інтелектуальної власності потрібно відбирати за певним алгоритмом. Ця компетентність в першу чергу повинна бути сформована у вчителів і керівників освіти, що активно розвиваються та є суб’єктами інноваційної діяльності в своїх ЗЗСО. Цей процес складається з таких етапів:

1. Виділення в навчальному закладі групи педагогічних працівників, що створюють нові навчальні розробки, є носіями певного передового педагогічного досвіду тощо.

2. Проведення зустрічі з цільовою групою педагогічних працівників, залучаючи фахівців із захисту прав інтелектуальної власності та розвитку освітніх інновацій з метою роз'яснення поточної ситуації.

3. Формування групи педагогічних працівників, бажаючих підвищити свою кваліфікацію в сфері захисту прав інтелектуальної власності.

4. Підписання договору з суб'єктом надання відповідних освітніх послуг (як правило профільною кафедрою певного ЗВО).

5. Отримання освітньої послуги.

6. Оцінювання результатів підвищення кваліфікації, що може, в тому числі, бути представлене отриманими педагогічними працівниками авторськими свідоцтвами та іншими документами.

Слід підкреслити, що оволодіння спеціальною компетентністю в сфері інтелектуальної власності не тільки підвищить самооцінку працівника освіти, а й стимулюватиме його особистий розвиток як суб'єкта інноваційного процесу. Нижче на рисунках 3.6 і 3.7 наведено приклад Web-сайту для отримання інформації щодо підвищення кваліфікації в сфері інтелектуальної власності з Web-сайту кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності УІПА.

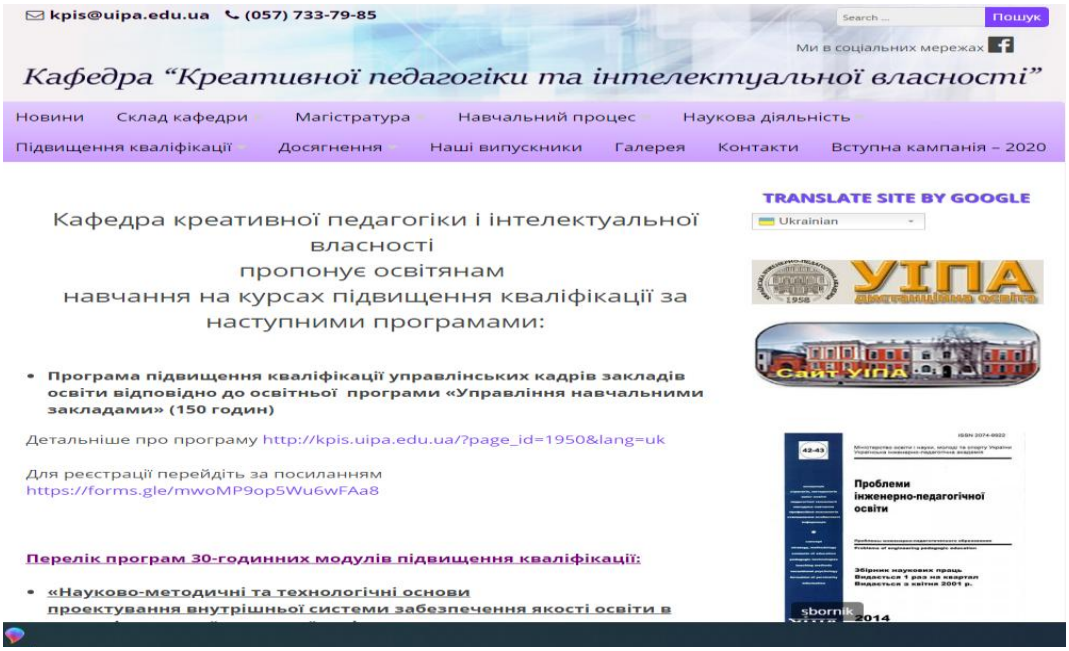

Рис. 3.6. Сторінка сайту кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності УІПА щодо послуг з підвищення кваліфікації працівників освіти

Рис. 3.7. Окремі модулі з підвищення кваліфікації працівників освіти (в тому числі в сфері інтелектуальної власності) на сайті кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності УІПА

Використання зазначених модулів створює умови для побудови індивідуального плану підвищення кваліфікації педагогічного працівника на блочно-модульній основі.

Виходячи із викладеного вище, зробимо такі висновки:

1. Процеси диверсифікації освітніх послуг щодо підвищення кваліфікації працівників освіти сьогодні знаходяться на початковому етапі і мають незначну позитивну динаміку.

2. Широка освітянська спільнота на сучасному етапі не відчуває себе повноцінним суб'єктом підвищення кваліфікації та має певні проблеми з побудовою індивідуального профілю свого особистого подальшого професійного розвитку.

3. Важливим аспектом подальшого розвитку процесів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів є створення певних цільових модулів, направлених на формування окремих спеціальних компетентностей у споживачів освітніх послуг. Однією з таких компетентностей є компетентність у сфері інтелектуальної власності.

4. Формування компетентності педагогічних працівників у сфері інтелектуальної власності спонукає їх не тільки для свого подальшого особистого розвитку, а й є каталізатором інноваційного розвитку закладів загальної середньої освіти.

5. Суттєву роль у інформованості педагогічних працівників щодо можливості отримати освітні послуги з підвищення кваліфікації за індивідуальною програмою відіграють Web-сайти закладів освіти, що є суб'єктами підвищення кваліфікації. Вони потребують свого удосконалення. Розміщення зовнішніх посилань на них повинно бути на Web-сайтах закладів

загальної середньої освіти для поліпшення процесу пошуку споживачами відповідної інформації.

Перспективним напрямом досліджень даної проблематики є теоретико-методичне та змістовне обґрунтування низки окремих модулів з підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, направлених на формування певних спеціальних компетентностей працівників освіти.

3.6. Оцінювання сформованості компетентності в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у працівників закладів загальної середньої освіти засобами кваліметрії

Диверсифікація процесів підвищення кваліфікації педагогічних працівників актуалізувала проблему оцінювання та самооцінювання як їх інтегральної професійної компетентності, так і окремих її складових, що потребують подальшого вдосконалення в умовах безперервної освіти. Сьогодні загальновизнаною є роль кваліметричного підходу як ефективної методології проведення педагогічних вимірювань. Відповідно, нагальною потребою часу є розроблення факторно-критеріальних моделей, що дозволяють ефективно вимірювати рівень сформованості цих компетентностей та впливати на їх подальший розвиток у кожного педагогічного працівника в межах його індивідуальної траєкторії розвитку. Представлені в роботі матеріали висвітлюють процес оцінювання компетентності працівників закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) у сфері інтелектуальної власності, що є важливою складовою позитивної динаміки їх інтегральної компетентності в умовах інноваційного розвитку освіти.

Методологія кваліметричного підходу достатньо активно використовується сьогодні в педагогічних дослідженнях. Відомі розробники теорії кваліметрії Г. Азгальдов та О. Костін указують, що в сучасному світі виживання держави залежить від забезпечення її конкурентоздатності. У свою чергу, конкурентоздатність неможлива без підтримки світового рівня науково-технічного прогресу. Це вказує на необхідність підтримувати постійний потік інновацій. У значній мірі інновації є результатами інтелектуальної діяльності. Автори пишуть, що світовий рівень якості – це кількісна характеристика якості об’єкта (предмета, процесу), що отримана методами кваліметрії, яка дає інформацію про середнє (для завчасно заданої кількості найкращих у світі об’єктів) значення показника якості об’єктів одного й того ж призначення. Коли визначені цілі, їх потрібно навчитися вимірювати. Такими вимірником, зокрема, є методологія кваліметрії [1].

У загальній теорії кваліметрії педагогічна кваліметрія посіла своє окреме місце. Вона активно розвивається, що відображено в роботах О. Ануфрієвої, К. Борисенко, Т. Борової, Т. Бурлаєнко, Г. Дмитренка, Г. Єльнікової, О. Касьянової, А. Куруч, В. Медвідь, О. Міршука, З. Рябової, І. Чеботарьової, В. Юшкової та інших дослідників, які активно розробляють факторно-критеріальні моделі для оцінювання окремих компетентностей педагогічних і науково-педагогічних працівників [5; 6; 7; 18; 23; 32; 40; 63; 86; 95; 101].

Л. Ярощук вказує, що кваліметричні кількісні вимірювання сучасних педагогічних явищ і процесів є педагогічною рефлексією і приходять на зміну якісному та неметричному предметному розглядові [102]. Т. Борова вказує на збільшення кількості прихильників компетентнісного підходу до проектування результатів освіти. Вона наголошує, що в більшості дослідників не виникає сумніву, що в основу забезпечення якості освіти мають бути покладені компетенції, які позначають інтегровані характеристики якості підготовки випускників [6, с.109].

Г. Єльникова пише, що педагогічна кваліметрія − міждисциплінарна наука, яка поєднує в собі педагогіку, математику, загальну кваліметрію, соціологію, кібернетику тощо. Частиною педагогічної кваліметрії є педагогічна експертиза. Це сукупність процедур, необхідних для одержання колективної думки у формі експертного судження про педагогічний об'єкт. Теоретичною базою педагогічної експертизи є методи експертних оцінок і загальновідомі методи соціологічних досліджень. Для проведення групової експертної оцінки підбираються кваліфіковані професіонали-експерти. Значну увагу в своїй роботі Г. Єльникова приділяє висвітленню норми-зразка об'єкта з якісно-кількісними характеристиками, що дозволяє в математизованій формі відбити ступінь його (об'єкта) реального розвитку і називається кваліметричним еталоном, або стандартом цього об'єкта (кваліметричною моделлю) [23].

Сьогодні є очевидним, що педагогічна кваліметрія є одним із нових напрямів у педагогіці. Аналіз інтернет-джерел на зазначену тему свідчить, що її розвиток обумовлений необхідністю створення технологій оцінки та корекції динаміки компетенцій – нового об'єкта оцінювання в процесі навчання та необхідністю здійснювати наукове управління процесом формування компетенцій у навчальному процесі ЗВО [70].

Окремо наголосимо на ґрунтовній роботі Г. Дмитренка та інших авторів, які пишуть, що в умовах ринкової економіки істотно зростають вимоги роботодавців та суспільства до рівня професіоналізму фахівців, проте фактичний рівень їхньої професійної підготовленості не завжди відповідає цим вимогам. У зв'язку з цим на часі пошук нових шляхів підвищення ефективності системи освіти в напрямі підвищення якості професійної підготовки фахівців. Одним із таких шляхів є наукове обґрунтування кваліметричного підходу в системі теорії квалітології і кваліметрії освіти. Автори наголошують на тому, що перехід до компетентнісної моделі навчання ґрунтується на досягненні поставлених цілей і формуванні заданих компетенцій, що в свою чергу впливає на підвищення якості освіти. Ця проблема, як показує історичний досвід, завжди вирішувалася введенням нових технологій. Однією з таких технологій і є кваліметрична оцінка якості освіти. В цілому під кваліативними технологіями розуміється сукупність освітніх технологій, спроектованих відповідно до теорії якості, які привносять до системи освіти нову методологію управління якістю освітньої діяльності і основні положення кваліметрії як галузі науки. Під педагогічною кваліметрією ці науковці розуміють галузь наукового знання, що вивчає методологію і проблематику розроблення комплексних оцінок якості будь-яких педагогічних об'єктів (предметів, явищ, процесів), досліджує та обґрунтовує закономірності якісних і кількісних вимірів педагогічних результатів, займається питаннями

здійснення контролю за ходом процесу освіти, діагностики та корекції її результатів. Основним завданням педагогічної кваліметрії вони вважають пошук методів, прийомів, способів виявлення, встановлення та доведення цілей до всіх учасників навчально-виховних процесів через вимірювання результатів їхньої діяльності, що характеризують рівень досягнення цілей [18, с. 36–39].

У цьому контексті актуальними є роботи зарубіжних науковців, зокрема Майкл Соні та інші автори в роботі, присвяченій впровадженню менеджменту якості у вищу освіту, в якій ґрунтовно висвітлені всі покоління стандартів та рекомендацій щодо забезпечення якості в європейському просторі вищої освіти, починаючи з 2005 року, надають результати тематичних досліджень, моделі й практичні рішення, напрацьовані в зарубіжних університетах за цією тематикою [109].

Французькі науковці Анрі Савалл і Веронік Зардет у своїй роботі висвітлюють особливості кваліметричного підходу в спостереженні за складними об'єктами. Вони наголошують на актуальності цього підходу як для теперішнього, так і для наступного покоління дослідників, що дозволить їм заглибитись у цілком реальні складності організаційного життя способами, які справді відображають нюанси викликів та можливостей, які нас сьогодні оточують [111, с. 11–12].

Разом із тим, деталізуючи процедуру освітніх вимірювань, В. Андрущенко та ін. наголошують, що вони так чи інакше пов'язані з такими поняттями та видами діяльності, як тестування, оцінювання (зокрема експертне), кваліметрія, наукометрія, моніторинг якості освіти, математична статистика, рейтингування в освіті, розроблення стандартів освітньої діяльності та стандартів підготовленості на основі результатів одного чи кількох з вище наведених видів діяльності [2]. Це, з нашої точки зору, обумовило оприлюднення таких робіт, як дослідження М. А. Вікуліної та К. Е. Безукладнікова, які розглядають педагогічну кваліметрію та її роль у визначенні якості освіти, але акцент роблять переважно на теоретичних основах тестування, висвітлюючи відповідні підходи та принципи, не акцентуючи увагу на кількісній обробці отриманих результатів [10].

Формуванню критеріїв оцінювання присвячена робота І. Іванюк, яка наголошує, що вони повинні відображати цілі. Автор підкреслює, що правильні критерії сприяють досягненню поставлених цілей [28, с. 12–17]. Г. Дегтярьова розглядає процедури стандартизації оцінювання ІК-компетентності педагога, що є надзвичайно актуальним у контексті саме створення технологій оцінювання окремих компетентностей педагогічних працівників. Значну увагу вона також приділяє створенню критеріїв, показників та рівнів їх сформованості як умови діагностування окремих компетентностей [14, с. 367]. У роботі В. Міхеєва окремий розділ присвячено методології кількісного висвітлення об'єкта вимірювань у педагогіці. Зокрема він, розглядаючи вимірювання педагогічних і психологічних величин, проводить аналогію з фізичними поняттями, які, переходячи з якісної ознаки в ранг кількісної статистичної характеристики, прояв якої пов'язаний із реалізацією усереднення значної кількості факторів, і наголошує, що аналогічна ситуація відбувається з будь-якою педагогічною якістю (властивістю), реєстрацію якого бажано розробити [62, с. 25–27].

Підводячи підсумки огляду наукових джерел за визначеною тематикою, наголосимо, що положення теорії педагогічної кваліметрії щодо вимірювання окремих компетентностей, реалізовані сьогодні в низці дисертаційних досліджень, зокрема це роботи К. Борисенко, А. Куруч, О. Міршука, І. Чеботарьової, в яких контрольно-оцінний етап розроблених авторами педагогічних технологій щодо формування певної професійної компетентності базується саме на засадах кваліметричного підходу [5; 40; 63; 95]. Разом із тим поза увагою дослідників залишилося проблемне поле, що стосується вимірювання сформованості у працівників освіти рівня сформованості професійної компетентності в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

Метою цього розділу є теоретичне обґрунтування факторно-критеріальної моделі «Оцінки рівня сформованості компетености вчителя ЗЗСО у сфері інтелектуальної власності», що дозволить проводити оцінювання результатів підвищення кваліфікації педагогічних працівників за цим напрямом та сприятиме процесу правового захисту інноваційних розробок вчителів і керівників освіти та формуванню культури щодо охорони і захисту прав інтелектуальної власності у випускників ЗЗСО.

Наведений вище огляд наукових джерел щодо застосування теорії кваліметрії в педагогічних дослідженнях доводить актуальність створення процедур вимірювання сформованості окремих компетентностей педагогічних працівників у межах формування й удосконалення протягом життя їх інтегральної професійної компетентності. Одним зі специфічних напрямів цієї роботи є формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності працівників освіти. Це питання ґрунтовно розробляється кафедрою креативної педагогіки і інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії в процесі реалізації НДР № 19-01 ДБ «Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності». Окремі аспекти проведеного дослідження відображені нами в попередніх роботах [45; 54; 55; 57]. До фундаментальних робіт за цим напрямом ми відносимо розробку компетентнісної моделі працівника закладу загальної середньої освіти у сфері інтелектуальної власності [45]. Створення зазначеної моделі дозволило суттєво систематизувати процес формування відповідної компетентності у працівників освіти, уточнити, а й подекуди розробити його когнітивну та процесуальну складову [55]. Разом із тим, логічна завершеність відповідного технологічного циклу передбачає створення процедури вимірювання рівня сформованості працівників освіти у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

Виходячи з положень педагогічної кваліметрії, наголосимо, що процес оцінювання компетентності працівників ЗЗСО у сфері інтелектуальної власності передбачає визначення відповідних факторів і критеріїв, проведення оцінювання перед початком процесу підвищення кваліфікації та після його завершення. Для цього авторами пропонується використовувати як стандартні, так і спеціально розроблені принципи і процедури. Важливим аспектом цього процесу є підбір та створення інструментарію для вимірювання в межах кожного критерію, обробка та інтерпретація отриманих результатів.

Розроблена нами компетентнісна модель учителя ЗЗСО у сфері

інтелектуальної власності містить три блоки компетентностей: інноваційно-педагогічний, нормативно-правовий і економічний. Це було взято до уваги під час побудови відповідної факторно-критеріальної моделі. Пояснимо, що окремі компетентності, визначені у компетентнісній моделі, розглядалися нами як фактори, щодо критеріїв, то вони були сформульовані, виходячи зі структури кожної компетентності, тобто відповідних знань, умінь, навичок та інших особистих і професійних якостей. Факторно-критеріальна модель «Оцінка рівня сформованості компетентності вчителя ЗЗСО у сфері інтелектуальної власності» представлена нами в таблиці 3.25.

Таблиця 3.25

Факторно-критеріальна модель «Оцінка рівня сформованості компетентності вчителя ЗЗСО в сфері інтелектуальної власності»

Параметр Р – компетентність у сфері інтелектуальної власності						
Фактор	a_i	Критерії оцінки факторів (J= 1, 2, 3 …..)	Вагомість критерію bj	Значення критерію K_j	Часткова оцінка фактора	Часткова оцінка критерію
1	2	3	4	5	6	7
1. Здатність вчителя брати участь у створенні інноваційних освітніх технологій і розробок	0,1	1. Розуміння сучасних інноваційних науково-педагогічних уявлень, теорій, закономірностей, принципів, методів	0,3			
		2. Спроможність створювати і застосовувати освітні інновації (організаційні, управлінські, економічні, педагогічні, соціальні) в умовах ЗЗСО	0,7			
2. Здатність залучати учнів до активізації творчої діяльності	0,1	1. Знання методів стимулювання творчої діяльності, методик розвитку різноманітних форм мислення та творчих здібностей	0,5			
		2. Спроможність орієнтувати навчальну діяльність на динамічні зміни навколишнього світу	0,5			
3. Здатність ідентифікувати об’єкти інтелектуальної власності у власних розробках із метою подальшого оформлення на них охоронних документів	0,1	1. Знання видів об’єктів інтелектуальної власності, їх ознак, правил подачі заявок на отримання охоронних документів	0,3			
		2. Спроможність ідентифікувати об’єкти інтелектуальної власності у власних розробках	0,4			
		3. Оформляти заявки на отримання охоронних документів на об’єкти інтелектуальної власності	0,3			
4. Спроможність допомогти учням визначати отриманий ними результат творчої діяльності як об’єкт інтелектуальної власності	0,1	1. Спроможність визначати об’єкти інтелектуальної власності в розробках учнів	0,5			
		2. Акцентувати увагу учнів на створених ними об’єктах інтелектуальної власності задля їх віри в перспективне майбутнє	0,5			

Продовження таблиці 3.25

5. Здатність забезпечувати високий рівень академічної доброчесності	0,1	1. Знання вимог статті 42 Закону України «Про освіту», що передбачає дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти та іншими учасниками освітнього процесу	0,3			
		2. Спроможність дотримуватися етичних норм поведінки в професійній діяльності, сумлінно ставитися до проведення навчальних занять, не порушувати авторські права при виконанні професійних завдань та при роботі в мережі Інтернет	0,7			
6. Здатність використовувати основні нормативно-правові акти щодо інтелектуальної власності	0,05	1. Розуміння основних нормативно-правових актів щодо інтелектуальної власності, прав та обов'язків суб'єктів і об'єктів авторського та патентного права	0,5			
		2. Використовувати об'єкти права інтелектуальної власності без завдання шкоди іншим особам	0,5			
7. Здатність оцінювати ступінь здійснення правової охорони та захисту власних розробок і розробок учнів як об'єктів інтелектуальної власності	0,05	1. Знання способів охорони та захисту прав інтелектуальної власності на різні об'єкти ІВ	0,5			
		2. Спроможність здійснювати пошук засобів вирішення проблем правової охорони та захисту власних розробок і розробок учнів	0,5			
8. Здатність використовувати правові норми при створенні і використанні інформаційних ресурсів: мережі Інтернет, баз даних, програмного забезпечення тощо	0,1	1. Знання видів ОІВ, що можуть використовуватися в мережі Інтернет, особливостей правового регулювання відносин, пов'язаних з використанням і розміщенням ОІВ у мережі Інтернет	0,5			
		2. Спроможність створювати і використовувати інформаційні ресурси з дотриманням вимог нормативно-правових документів	0,5			
9. Здатність звертатися до суду в разі виявлення порушення прав власності на об'єкти інтелектуальної власності	0,1	1. Знання норм національного законодавства в галузі ІВ та механізми їх застосування	0,5			
		2. Спроможність подати звернення в адміністративні та судової органи влади щодо захисту своєї ІВ	0,5			
10. Здатність вчителів відноситися до ІВ як до риночного товару	0,05	1. Розуміння відмінностей матеріальних економічних продуктів від інтелектуальних економічних продуктів	0,3			
		2. Знання принципів комерціалізації ОІВ, видів ліцензійних угод	0,3			
		3. Спроможність комерціалізувати ОІВ як економічний суб'єкт (автор, правовласник чи покупець)	0,4			

Продовження таблиці 3.25

11. Здатність попередньої оцінки комерційної привабливості ОІВ	0,05	1. Знання методів оцінки вартості прав на ОІВ	0,3			
		2. Здатність здійснювати обчислення оцінки вартості прав на ОІВ задля попередньої оцінки комерційної привабливості ОІВ	0,7			
12. Здатність здійснювати або брати участь у трансфері технологій щодо ОІВ	0,1	1. Знання форм, інструментів та етапів трансферу технологій на некомерційній і комерційній основі, суб'єктів комерціалізації, організаційно-економічного механізму комерціалізації наукових і методичних розробок	0,5			
		2. Спроможність здійснювати трансфер технологій щодо наукових і методичних розробок	0,5			

Окремо наголосимо на ролі експертного оцінювання в процесі побудови та використання факторно-критеріальної моделі «Оцінки рівня сформованості компетеності педагогічного працівника у сфері інтелектуальної власності». У теорії кваліметрії експертне оцінювання використовується для з'ясування вагомості окремих факторів. Разом із тим, потрібно зауважити, що сьогодні у зв'язку зі специфікою проблематики, що розглядається, є певний дефіцит експертної спільноти за цим напрямом. У процесі розробки представленої моделі експертами були д.пед.н., проф. М. І. Лазарєв – професор кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії, д.ю.н., доц. О. А. Кулініч – начальник відділу навчальних програм та забезпечення просвітницьких заходів відділення розвитку відносин у сфері інтелектуальної власності ДП «Український інститут інтелектуальної власності», д.пед.н., проф. Т. А. Борова – завідувач кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця, д.е.н., проф. П. Г. Перерва – завідувач кафедри менеджменту інноваційного підприємництва та міжнародних економічних відносин Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» та інші авторитетні науковці за тематикою дослідження.

У представленій моделі абсолютний показник (Р) відображає загальний рівень сформованості компетентності працівника загальної середньої освіти у сфері інтелектуальної власності. Параметр складається із суми факторів і обчислюється за формулою $P=F_1+\ldots F_n$.

Як ми уже наголошували вище, факторами (F) у представленій моделі є компетентності, виділені нами в компетентнісній моделі вчителя закладу загальної середньої освіти у сфері інтелектуальної власності, відображені у підрозділі 3.3 цього розділу та в роботі [45]. Кожний критерій має значимість K_{ij}, яка вимірюється шляхом використання певного інструментарію (тестування, анкетування, вирішення компетентнісних задач, виконання практичних робіт тощо). Ця значимість перебуває в межах від 0 до 1.

Таким чином $P=F_1+\ldots F_7=\sum_{j=1}^{7} a_j \sum_{i=1}^{m} b_i K_{ij}$, де m – кількість критеріїв.

Щодо оцінки сформованості компетентності вчителя ЗЗСО у сфері інтелектуальної власності, то за основу було взято шкалу, наведену нижче:

$0 < P_{заг.} \leq 0{,}5$ – сформованість компетентності є недостатньою;

$0{,}5 < P_{заг.} \leq 0{,}74$ – сформованість компетентності є задовільною;

$0{,}74 < P_{заг.} \leq 0{,}89$ – сформованість компетентностей є достатньою;

$0{,}90 < P_{заг.} \leq 1$ – сформованість компетентностей є оптимальною.

Відповідні підходи до використання запропонованої шкали обґрунтовані нами в попередніх роботах [57]. Слід сказати, що при її створенні ми виходили з вимог шкали ЄКТС, яка лежить сьогодні в основі результатів оцінювання певних компетентностей за результатами професійної підготовки. Разом із тим вона може бути доволі гнучкою.

Для автоматизації використання представленої факторно-критеріальної моделі в практиці доцільно використовувати стандартні засоби Microsoft Office, зокрема електронні таблиці EXCEL.

Для розуміння процедури вимірювання за окремими критеріями наведемо кілька прикладів інструментарію, що був використаний. Так у межах фактора 3 «Здатність ідентифікувати об’єкти інтелектуальної власності у власних розробках із метою подальшого оформлення на них охоронних документів» нами виділено критерій «Знання видів об’єктів інтелектуальної власності, їх ознак, правил подачі заявок на отримання охоронних документів», який переважно має знанієвий характер. Для його вимірювання було розроблено авторський тест, що передбачає закриті тестові завдання на знання основних понять і процедур, що стосуються інтелектуальної власності. Тест включає двадцять завдань і розрахований на 20 хвилин.

У межах фактора 6 «Здатність використовувати основні нормативно-правові акти щодо інтелектуальної власності» нами виділено критерій «Використовувати об’єкти права інтелектуальної власності без завдання шкоди іншим особам». Для його вимірювання була використана практична робота, яка передбачала вирішення ситуаційних задач. Наприклад, ситуаційна задача «Вчитель фізики А на уроці показав ролик «Десять законів фізики у мультиках», що виклав напередодні вчитель фізики Б в YouTube. В якому випадку будуть порушені права інтелектуальної власності вчителя фізики Б, а в якому ні?. Ситуаційні задачі з інтелектуальної власності практично-орієнтовані, засновані на проблемах з реального життя вчителя і дозволяють ефективно формувати складові його компетентності з охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

Для вимірювання критерію «Спроможність здійснювати трансфер технологій щодо наукових і методичних розробок» у межах фактора 12 «Здатність здійснювати або брати участь у трансфері технологій щодо ОІВ» нами використовувалася компетентнісна задача. Наприклад, оформити двосторонній договір щодо передачі авторської методики викладання уроку іншим особам (некомерційний або комерційний трансфер). Тобто, вчителю ЗЗСО необхідно скласти договір між фізичними або юридичними особами, якими встановлюються, змінюються або припиняються майнові права та зобов’язання щодо авторської методики викладання уроку.

Зважаючи на різні вимірники, що застосовувалися, та необхідність їх подальшого математичного узагальнення, для кожного слухача курсів підвищення кваліфікації пропонується заповнювати форму, а їх узагальнення дає можливість робити висновки про середній рівень сформованості компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у тій чи іншій навчальній групі. При цьому для визначення оцінки за факторами знаходиться середня оцінка за відповідними критеріями, яка має бути в межах від 0 до 1. Ми виходили з напрацювань Г. Дмитренка та ін., які рекомендують процедуру визначення значущості критеріїв [18].

Наведемо приклад для висвітленого вище критерію «Знання видів об'єктів інтелектуальної власності, їх ознак, правил подачі заявок на отримання охоронних документів» у межах фактора 3 «Здатність ідентифікувати об'єкти інтелектуальної власності у власних розробках із метою подальшого оформлення на них охоронних документів», вимірювання якого передбачається за допомогою тесту, як ми наголошували вище. Відповідна процедура передбачає визначення значення K_j . Приклад наведено в таблиці 3.26.

Таблиця 3.26

Визначення значення критерію за результатами вимірювання (K_j)

Значення K_j	Правильні відповіді на завдання тесту (%) або ступінь вирішення компетентнісної задачі, виконання практичної роботи тощо (%)
1	80–100
0,75	60–79
0,5	40–59
0,25	20–39
0	0–19

Підводячи підсумки, необхідно наголосити, що визначення інтервалів у таблиці 1 є довільним і може корегуватися розробниками конкретної моделі, виходячи з експертної думки професійної спільноти.

Виходячи з викладеного вище, зробимо такі висновки:

1. Кваліметричний підхід як методологія вимірювання рівня професійної компетентності педагогічних працівників потребує подальшого запровадження в практичну діяльність ЗЗСО, що стимулюватиме процеси професійного розвитку вчителів і керівників освіти, сприятиме об'єктивному діагностуванню їх професійних потреб та індивідуалізації траєкторій особистого розвитку.

2. Важливим аспектом комплексного вирішення питання запровадження кваліметричного підходу в системі освіти є запровадження відповідних навчальних дисциплін у навчальні плани підготовки фахівців у ЗВО педагогічного спрямування.

3. Доцільним є проведення спеціальних навчальних семінарів для керівників ЗЗСО щодо запровадження кваліметричного підходу в їх практичну діяльність. Необхідно також здійснити популяризацію використання представленого підходу з використанням мережі Інтернет, зокрема можливостей Google-інструментів тощо.

4. Нагальною потребою часу є створення прикладного програмного забезпечення для автоматизації процесу вимірювання рівня сформованості

окремих компетентностей у працівників ЗЗСО за результатами підвищення кваліфікації.

5. Окрему увагу потрібно приділити уніфікації факторно-критеріальних моделей, що використовуються для вимірювання рівня професійної компетентності педагогічних працівників за окремими напрямами для проведення узагальнень в межах окремих закладів освіти, територіальних громад, регіонів тощо.

6. Необхідно підкреслити доцільність створення компетентнісних моделей за окремими напрямами діяльності працівників освіти як основи для подальшого запровадження відповідних технологій вимірювання, зокрема з використанням засобів педагогічної кваліметрії.

Перспективним напрямом досліджень цієї проблематики є розробка факторно-критеріальних моделей для вимірювання окремих компетентностей у межах професійної діяльності працівників ЗЗСО, що дозволить створити комплексну технологію оцінювання їх інтегральної професійної компетентності.

3.7. Професійна компетентність педагогічних працівників закладів професійно-технічної освіти як необхідна умова подальшого розвитку галузі

Сьогодні в Україні активно відбуваються процеси реформування системи професійно-технічної освіти. Водночас на відміну від системи загальної середньої освіти, яка перманентно реформується починаючи з 1991 р., професійно-технічна освіта почала відчувати на собі тягар реформ тільки з 2006 р., що завершилося в 2017 році переводом цієї системи на фінансування з місцевих бюджетів і наступними трансформаціями. Результатом цього стала низка управлінських і моральних проблем, які загострилися в перехідний період. У певній мірі було стимульовано також процес автономізації в діяльності керівників професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ). Це відбулося не тільки за рахунок змін в управлінській вертикалі, а й через неготовність управлінських структур на місцевому рівні до управління системою професійно-технічної освіти, яка у попередні часи управлялася із загальнодержавного рівня з певною координацією на обласному рівні.

У цих умовах нами було проведене дослідження серед керівників і педагогічних працівників ПТНЗ з метою отримання інформації щодо окремих аспектів їх професійної компетентності, в тому числі в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. У цьому розділі наведені результати досліджень, проведених у 2017–2019 роках.

Проблема формування професійної компетентності працініків освіти отримала досить широке висвітлення і розглядається у низці наукових джерел. Це роботи Т. Борової, В. Григораша, Л. Даниленко, О. Касьянової, Г. Кравченко, В. Крижка, В. Лугового, Т. Лукіної, О. Мармази, В. Маслова, Є. Павлютенкова, З. Рябової, Т. Сорочан та інших дослідників.

Однак процес формування професійної компетентності працівників ПТНЗ, особливо їх керівників, досліджено недостатньо. До вирішення цієї проблеми зверталися В. Головінов, Г. Єльникова, Л. Кузьмінська, С. Ніколаєнко, В. Олійник, Ю. Палькевич, Л. Петренко, В. Радкевич, В. Свистун та ін.

Зокрема П. Помаран пише, що перехід суб'єктів економіки на ринкові умови господарювання, державна політика децентралізації загострили для професійно-технічних навчальних закладів питання планування підготовки кваліфікованих робітників, розвитку матеріально-технічної бази, впровадження сучасних виробничих і педагогічних технологій, організації виробничої практики та працевлаштування випускників, а сформована у ПТНЗ система управління виявилася недостатньо ефективною для їх вирішення [72]. Водночас Г. Лук'яненко наголошує на тому, що сьогодні доведена необхідність модернізації як всієї системи освіти, так і системи підготовки робітничих кадрів у ПТНЗ в регіонах за умови децентралізації управління [43].

Є. Кулик, розглядаючи проблеми професійної підготовки кваліфікованих робітників в Україні, розкриває феномен взаємодії освітніх систем з громадянським суспільством, формулюючи умови ефективності децентралізації управління ПТНЗ [37]. Т. Рожнова розглядає модель управління професійно-технічним навчальним закладом на засадах інноваційних технологій; відображає бачення складових моделі управління ПТНЗ на основі застосування сучасних принципів та інноваційних технологій для перспективного розвитку навчального закладу та забезпечення економіки України висококваліфікованими робітничими кадрами [85].

Велику кількість аспектів розвитку системи ПТО висвітлює група авторів під керівництвом Г. Єльникової [29]. Актуальною є робота Л. Кубської, яка вказує, що інформаційне середовище системи управління професійно-технічної освіти має вписуватися в єдину схему інформаційного простору всієї системи освіти, відповідати вимогам та правилам побудови цього простору [36]. О. Думишинець зосереджує увагу на вивченні роботи працівників професійних коледжів щодо сутності та змісту гуманістичного підходу управління новим форматом професійно-технічних навчальних закладів. Він робить акцент на формуванні професійно-компетентного фахівця у галузі управління ПТНЗ, здатного забезпечити його конкурентоздатність у системі надання освітніх послуг [20].

Окрему увагу необхідно звернути на фундаментальні роботи Л. Сергєєвої, яка акцентує увагу на якості функціонування освітнього середовища закладу професійно-технічної освіти [88; 89].

Разом із тим проведений аналіз свідчить, що серед наукових джерел бракує робіт, які б розглядали модернізацію системи професійно-технічної освіти з системних позицій і носили б концептуальний характер. Це в повній мірі стосується формування окремих професійних компетентностей працівників ПТНЗ в умовах модернізації цієї сфери. Крім того, сьогодні недостатня увага приділяється проблемам оцінювання професійної компетентності працівників ПТНЗ з урахуванням вимог часу.

Метою цього розділу є оприлюднення результатів дослідження окремих аспектів професійної компетентності керівників і працівників ПТНЗ, у тому числі в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності в контексті загальної тематики представленої монографії.

Формування професійної компетентності працівників і керівників освіти є ключовою умовою реалізації освітніх реформ. Результати досліджень з цього

питання відображено нами у низці попередніх робіт, однак акцент у них зроблено переважно на системі загальної середньої освіти [51; 52; 56]. У той же час процеси, що відбуваються у вітчизняній освіті, потребують дослідження різних аспектів професійної компетентності працівників закладів освіти всіх рівнів і типів.

У грудні 2017 – січні 2018 року науково-педагогічними працівниками кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності (КПіІВ) Української інженерно-педагогічної академії (УІПА) було проведено опитування керівного складу ПТНЗ Харківської області. В опитуванні взяли участь близько 70 % керівного складу ПТНЗ Харківської області. У цілому опитування складалося з тестових завдань, розподілених за п’ятьма блоками: нормативно-правовим, науково-теоретичним, методичним, кадровим та інформаційно-комунікаційним.

Результати опитування показали досить високу обізнаність керівників ПТНЗ щодо нормативно-правової бази, яка регламентує діяльність професійно-технічної освіти в Україні. Правильні відповіді надали від 60 % до 94 % респондентів.

Результати опитування за науково-теоретичним блоком показали недостатню обізнаність керівників ПТНЗ із низкою питань з історії управління освітою в Україні. Кількість правильних відповідей складала на рівні від 22,1 % до 39–40 %. У понятійно-термінологічному апараті науки управління вільно орієнтувалися 76,5 % опитаних.

Слід підкреслити, що показники обізнаності з роботами класиків вітчизняної управлінської науки були досить високими (від 70 до 90 %), натомість значно нижчими були показники ознайомлення із досягненнями зарубіжної науки управління навчальним закладом. Крім того, тільки 55,9 % опитаних володіють інформацією щодо розробленої під егідою ЮНЕСКО Міжнародної класифікації освіти (МСКО) тощо.

Учасникам опитування було запропоновано також низку тестових завдань «на відповідність», у яких вони повинні були зіставити одну із відомих наукових праць із теорії управління освітою з її автором. Таке завдання виявилося складним. Кількість правильних відповідей на ці завдання знаходилася на рівні від 26,5 до 60,1 %. Додаткових знань потребують керівники щодо механізмів забезпечення якості освіти. На відповідні питання було надано тільки 54,4 % правильних відповідей. На цьому ж рівні знаходиться обізнаність керівників ПТНЗ із методологічними підходами до управління.

Тестові завдання щодо окремих управлінських функцій показали загальну обізнаність респондентів на рівні 39,7 %. Значно кращими були результати щодо окремих аспектів реалізації функції планування – до 70,5 % правильних відповідей. У той же час обізнаність з етапами оперативного планування складала 27,9 %. Певна плутанина відбувалася з розумінням понять «функція контролю», «метод контролю», «засіб контролю», «технологія контролю». Тільки 23,5 % опитаних змогли сказати «За якою ознакою виділяється поточний контроль?» тощо. Обізнаність з технологіями управління в освіті складала від 41,2 % до 67,7 %.

Слід також зазначити, що тільки 50 % опитаних знали правильну відповідь щодо послідовності прийняття управлінського рішення. Значно більшою є

обізнаність керівників з процедури делегування повноважень –76,4 % правильних відповідей, але в той же час низька обізнаність щодо теорії конфліктології, стилів керівництва тощо (на рівні 12 %).

Цікавою є динаміка відповідей щодо розуміння сутності освітнього моніторингу. Правильне визначення цього терміна надали 91,2 % опитаних, однак тільки 67,7 % керівників правильно визначають окремі види моніторингу і всього 32,4 % опитаних можуть правильно вказати етапи моніторингового дослідження. Тільки 25 % респондентів знайомі з історією моніторингових досліджень в Україні.

Щодо прохання вказати правильну логічну пару, де рівню управління відповідає певне завдання моніторингу якості освіти, то правильні відповіді надали менше половини опитаних. Поняттями теорії вимірювань володіють тільки 44,1 % керівників. Що є предметом педагогічної діагностики розуміють тільки 69,1 % опитаних. Підкреслимо, що тільки 69,1 % респондентів володіють елементарною інформацією щодо міжнародних порівняльних досліджень якості освіти – PISA та ін.

Методичний блок передбачав низку тестових завдань відповідної направленості. Щодо педагогічної технології, то тільки 14,7 % опитаних розуміють правильну відповідність між компонентом технології і її змістовним наповненням. Питаннями щодо проведення педагогічного експерименту володіють від 44,1 % до 52,9 % керівників.

Із загальними положеннями застосування інноваційного підходу керівники обізнані непогано, в окремих випадках було надано до 82,4 % правильних відповідей, але при поглибленні і деталізації завдань отримані результати були значно гірші. Наприклад, на питання щодо послідовності введення інновацій в навчальному закладі правильну відповідь надали тільки 27,9 % опитаних. Слід підкреслити, що керівники ПТНЗ недостатньо обізнані з функціональним призначенням ЗНО, тільки 64,7 % з них знають, що воно виконує сертифікаційну функцію. Більшість керівників добре обізнані з нормативними документами, що регламентують методичну роботу закладів (від 76,6 % до 92,7 %).

Як певний позитив слід відзначити, що абсолютна більшість керівників добре володіє кадровими питаннями. Правильні відповіді на поставлені в цьому блоці питання надали від 83,2 до 98,5 % опитаних. Слід сказати, що ці показники є вищими, ніж у керівників загальноосвітніх навчальних закладів, що, на наш погляд, обумовлено тим, що керівникам ПТНЗ були делеговані питання призначення кадрів на відміну від ЗНЗ, де призначення кадрів здійснювали тривалий час кадрові підрозділи районних відділів (управлінь) освіти.

Значно нижчими виявилися показники за інформаційно-комунікаційним блоком. Правильну послідовність стадій ефективної комунікації змогли визначити тільки 67,7 % опитаних. На тестове завдання щодо правильної відповідності напряму класифікації управлінської інформації його змістовному наповненню відповіли всього 16,2 % опитаних. Слід зауважити, що значна частина опитаних керівників ПТНЗ не до кінця розуміють призначення Єдиної державної бази з питань освіти (ЄДЕБО). Правильні відповіді щодо її призначення надали 58,8 % респондентів. Як позитивний результат слід відзначити досить високий рівень володіння керівниками редакторами Microsoft Word і Microsoft Excel. Загалом

було надано переважно правильні відповіді на рівні від 80,1 % до 98,5 %.

Переходячи до розгляду окремих професійних компетентностей працівників ПТО, акцентуємо увагу на компетентності в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності, що є провідною в межах представленої монографії. Підкреслимо, що розробка інноваційних технологій у сфері професійно-технічної освіти актуалізувала необхідність правового захисту інтелектуального продукту. Як показали наведені нижче матеріали, педагогічні працівники професійно-технічних навчальних закладів не завжди розуміються в питаннях дотримання, оформлення та захисту прав інтелектуальної власності і, відповідно, не формують відповідну культуру у своїх вихованців.

Проведений аналіз літературних джерел [53; 83; 97] вказує на недостатність уваги до проблем системи професійно-технічної освіти, зокрема в сфері захисту інноваційних розробок як об'єктів інтелектуальної власності. Також, як було з'ясовано, не існує інформації щодо фактичного рівня сформованості компетентності педагогічних працівників ПТНЗ у питаннях дотримання, оформлення та захисту прав інтелектуальної власності, що є провідною темою представленої монографії.

Педагогічні працівники ПТНЗ, відповідно до законодавства України, після оприлюднення певних навчально-методичних матеріалів виступають суб'єктами права щодо охорони і захисту інтелектуальної власності, у тому числі – власниками авторських та суміжних прав. Одночасно в разі, коли вони не розуміють основ охорони і захисту прав інтелектуальної власності, вони також можуть виступати правопорушниками у сфері авторського чи суміжного права. Саме тому необхідним елементом професійної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ є володіння інформацією в сфері дотримання чужих, охорони і захисту своїх прав з інтелектуальної власності, зокрема навчально-методичних матеріалів, створених у процесі професійно-педагогічної діяльності. Знання прав та обов'язків у сфері інтелектуальної власності, володіння способами охорони і захисту авторських прав на продукцію, створену індивідуально чи колективно, навички оформлення документів, що засвідчують авторство, та досвід взаємодії з іншими представниками суміжних прав, пов'язаних із правом володіти інтелектуальною власністю – це запорука матеріального і морального захисту та комерціалізації результатів своєї праці [26]. Відтак, формування компетентності педагогічних працівників ПТНЗ полягає в оволодінні основними нормами, закладеними в законодавстві України, та набутті знань і навичок їх використання.

За даними Департаменту науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації та головного управління статистики у Харківській області, кількість ПТНЗ в Харкові і області становить 42 установи із загальною кількістю учнів 13,5 тис. [26]. У зв'язку з тим, що педагогічні працівники ПТНЗ є специфічною категорією та на відміну від працівників ЗЗСО та ЗВО, їм, на жаль, приділяється менше уваги в контексті проведення наукових досліджень, кафедрою креативної педагогіки і інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії було проведено опитування з метою обізнаності працівників професійно-технічних навчальних закладів з проблем охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

В опитуванні взяли участь 238 осіб: з них 57 чоловіків та 181 жінка, тобто

24 % респондентів складали чоловіки і 76 % – жінки. Їх розподіл за віком надано у табл. 3.27.

Таблиця 3.27

Розподіл учасників опитування працівників ПТНЗ щодо стану сформованості компетентності з охорони і захисту прав інтелектуальної власності за віком

Вік респондентів	Особи	%
20-29 років	31	13.03
30-39 років	53	22.27
40-49 років	63	26.47
50-59 років	56	23.53
60 років і старше	32	13.45
Не дали відповіді	3	1.26

Серед опитаних 213 осіб тобто 89,50 %, мали повну вищу освіту, в тому числі 49 осіб, тобто 20,59 %, – магістерський ступінь, а двоє з опитаних навіть закінчили аспірантуру. Більшість опитаних – 164 особи (68,91 %) працюють в системі освіти більше десяти років; 33 особи (13,87 %) від 6 до 10 років і 39 осіб (16,39 %) – до п’яти років.

Питання для них були згруповані у 3 блоки: 1) Елементарні знання із захисту та дотримання суміжних прав (4 питання); 2) Базові знання з основ інтелектуальної власності (10 питань); 3) Основні моменти із захисту та дотримання авторських прав (10 питань).

Відповіді на питання щодо дотримання і захисту суміжних прав (табл. 3.28) показують середній результат знань опитаних – 58,24 %, що свідчить, що майже половина респондентів не розуміються на елементарних знаннях із захисту суміжних прав.

Таблиця 3.28

Результати опитування блоку питань щодо дотримання і захисту суміжних прав

№	Запитання	Правильна відповідь	%
1	Що є об`єктами суміжних прав?	*права виконавців; права виробників фонограм та права організацій мовлення.*	*53,11*
2	Термін дії суміжних прав (майнових)	*протягом 50 років від дати першого запису виконання (публікації, оприлюднення) з відліком з першого січня наступного року*	65,55
3	Який документ видається на об`єкти суміжного права	*документ не видається*	36,13
4	Хто може управляти майновими правами суб’єктів авторського права	*особисто, або через свого повіреного, або через організацію колективного управління*	78,15

Найкращий результат надано (78,15 %) на питання, пов’язане з управлінням майновими правами суб’єктів авторського права, але тільки третина (36,13 % респондентів) змогла дати відповідь на питання про оформлення об`єкта суміжних прав.

Проаналізувавши відсоток правильних відповідей на базові питання із основ знань з інтелектуальної власності (табл. 3.29), бачимо, що найуспішнішою відповіддю респондентів є показник визначення терміна «плагіат» – 76,47 %, тоді як менше третини опитаних (тільки 27,31 % відсоток) змогли відповісти на запитання щодо вирішення розбіжностей в законодавчих актах і положеннях України з охорони прав інтелектуальної власності з міжнародними. Бачимо, що серед запропонованих відповідей правильно в середньому відповіли тільки 61,30 % опитаних.

Таблиця 3.29

Результати опитування працівників ПТНЗ з блоку питань щодо базових знань з основ інтелектуальної власності

№	Запитання	Правильна відповідь	%
1	Плагіат – це	*оприлюднення, повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору*	76,47
2	Суб`єктами права інтелектуальної власності можуть бути	*виключно творець об'єкта права інтелектуальної власності та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності*	60,92
3	До порушення права інтелектуальної власності відносяться…	*піратство, плагіат, недобросовісна конкуренція, підроблення та зміна інформації*	58,82
4	В якій організації здійснюється реєстрація і видача свідоцтва на…	*українське агентство з авторських і суміжних прав*	56,72
5	Комп'ютерні програми охороняються за ЗУ «Про авторське право і суміжні права»	*як літературні твори (збірки)*	*70,59*
6	Бази даних захищаються як…	*авторські права*	71,85
7	В якій формі обліковується інтелектуальна власність	*у формі нематеріальних активів*	58,40
8	Управління майновими правами об'єктів права може здійснюватися…	*особисто, через свого повіреного, через організацію колективного управління*	*73,53*
9	В разі розбіжностей в законодавчих актах і положеннях з охорони прав України з міжнародними	*вирішується в судовому порядку*	27,31
10	Які сфери творчості розглядаються з точки зору створення об'єктів інтелектуальної власності?	*художня і технічна*	58,40

Розглядаючи блок правильних відповідей з теми авторського права (в середньому 57,73 %) в табл. 3.30, бачимо, що більшість педагогічних працівників (87,39 %) все ж таки розуміють, що продукт інтелектуальної праці (літературні твори, методичні наробки, доклади) охороняється авторським правом, але, на жаль, найменший відсоток відповідей отримало саме запитання щодо оформлення

охорони авторського права (27,73 %) та питання про документ, що підтверджує об`єкт авторського права (44,12 %).

Відтак, можна визначити середній показник рівня знань педагогічних працівників ПТНЗ у сфері ІВ за всіма блоками питань – 59,10 %, що висвітлює недостатній рівень володіння базовими знаннями з основ інтелектуальної власності та способів захисту результатів інтелектуальної власності, в тому числі авторських та суміжних прав на навчальну продукцію (посібники, підручники та інші навчально-методичні матеріали, створені в процесі професійно-педагогічної діяльності), що є необхідним у сфері захисту і оформлення інноваційного продукту.

Таблиця 3.30

Результати опитування працівників ПТНЗ з блоку питань щодо дотримання і захисту авторських прав

№	Запитання	Правильна відповідь	%
1	Що є об'єктами «авторського права»?	*літературні і художні твори, комп'ютерні програми, бази даних, інші твори*	76,47
2	Авторське право на твір виникає….	*внаслідок факту його створення*	63,45
3	Які об`єкти охороняються авторським правом	*літературні твори, доповіді*	87,39
4	Знак охорони авторського права містить	*латинську букву «с» у колі: ©, ім'я особи, яка володіє авторським правом, рік першої публікації твору*	*27,73*
5	Термін дії авторського права	*протягом життя автора + 70 років після його смерті*	77,73
6	Розшифруйте (с) ПАТРІОТ 2017	*авторські права належать організації «Патріот», 2017 рік першої публікації*	*57,14*
7	Термін дії особистих немайнових прав авторів твору	*безстроково*	63,87
8	Які права має автор наукових відкриттів згідно з законодавством?	*право надати науковому відкриттю своє ім'я*	*62,61*
9	До якої групи інтелектуальної власності відносяться виступи, лекції...	*як об'єкти авторського права*	60,92
10	Який документ видається на об`єкт авторського права	*свідоцтво*	44,12

Виходячи із викладеного вище, зробимо такі висновки:

1. Нагальною потребою часу є комплексне моделювання систем управління професійно-технічною освітою як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні.

2. Наведені матеріали опитувань показали необхідність створення уніфікованої системи як формування, так і оцінювання професійної компетентності керівників і педагогічних працівників професійно-технічної освіти зокрема, яке повинно базуватися на вимірюванні окремих складових

професійної компетентності з використанням спеціально розробленого інструментарію.

3. Важливим завданням є модернізація змістової складової курсів підвищення кваліфікації керівників ПТНЗ для поліпшення їх підготовки з урахуванням результатів відповідного діагностування, що набуло додаткової актуальності в умовах диверсифікації освітніх послуг у цій царині. Це в повній мірі стосується як загальних, так і спеціальних компетентностей.

4. Проведений аналіз компетентності педагогічних працівників ПТНЗ у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності вказує на недостатній рівень їх компетентності у цій сфері та необхідність підвищення кваліфікації з питань охорони і захисту прав інтелектуальної власності у цьому напрямі, в тому числі введення відповідних спецкурсів, проведення лекцій, семінарів, факультативів, що прискорить не тільки процес створення інновацій, а й унеможливить масове порушення прав на створену в цих закладах інтелектуальну власність.

5. Процес формування професійної компетентності керівників і працівників ПТНЗ у процесі підвищення кваліфікації повинен більш активно обговорюватись як на відповідних науково-комунікативних заходах, так і на адміністративних нарадах органів управління освітою.

До перспективних напрямів дослідження наведеної проблематики ми відносимо розробку технологій формування окремих професійних компетентностей керівників і педагогічних працівників ПТНЗ.

РОЗДІЛ 4
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

4.1. Сучасний стан і проблеми підвищення кваліфікації працівників закладів вищої освіти у сфері інтелектуальної власності

Трансформаційні процеси, які відбуваються у світовій економіці, вимагають удосконалення засобів і способів досягнення державою економічних цілей. Інтелектуальний капітал сьогодні стає рушійною силою необхідних перетворень в усіх сферах діяльності держави та є основою її конкурентоздатності на світовому рівні. Показником ефективності діяльності держави в цьому напрямку є забезпечення поваги до прав інтелектуальної власності, формування політики нетерпимості до їх порушень, створення ефективних механізмів превентивного характеру для забезпечення дотримання таких прав, формування розуміння способів і процесів комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності та важливості застосування цих засобів для участі держави в економічних відносинах.

Освіта дорослих, важливими складниками якої є післядипломна освіта, перепідготовка та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, як визначено Законом України «Про освіту», є, у свою чергу, складовою освіти впродовж життя та спрямована на реалізацію права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та потреб економіки. Знання у сфері інтелектуальної власності є обов'язковим елементом розвитку громадянського суспільства, правової держави та її економічного благополуччя. У свою чергу, важливим показником розвитку суспільства є забезпечення надання якісних освітніх послуг, що відповідають вимогам ринку праці та формують повагу до прав і свобод людини, до яких також належать права інтелектуальної власності. У зв'язку із цим першочерговим завданням є формування компетентності у сфері інтелектуальної власності працівників закладів вищої освіти, які, з одного боку, є суб'єктами правовідносин у сфері інтелектуальної власності, а з другого – повинні забезпечити формування в студентів компетентності у сфері інтелектуальної власності в процесі професійного навчання.

Як зазначають О. М. Стороженко та О. Б. Німко [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**08, с. 180], непоодинокими є випадки, коли через низьку правову й економічну культуру суб'єкти науково-технічної та економічної діяльності добровільно відмовляються від використання наявних механізмів захисту своїх прав та інтересів як власники інтелектуальних здобутків. Капітал освіти (знання); капітал професійної підготовки (кваліфікація, навички, уміння, виробничий досвід); володіння новою інформацією, на думку засновника теорії людського капіталу Г. Беккера, є тріадою із шести видів елементів у структурі людського капіталу [139].

Проблеми охорони й захисту прав інтелектуальної власності в системі освіти та процедурні моменти проведення підвищення кваліфікації в цій царині

обмежено представлені у вітчизняних наукових джерелах. Водночас подальший розвиток цивілізованих ринкових відносин в Україні поставив це питання на порядок денний як умову подальшого інноваційного розвитку країни.

О. П. Орлюк звертає увагу на те, що «Україна має забезпечувати національний ринок праці фахово підготовленими спеціалістами, які володіють знаннями з різних галузей, однак мають при цьому знання з інтелектуальної власності» [84, с. 149]. Вона також наголошує на необхідності організації курсів із професійної підготовки у сфері інтелектуальної власності для викладачів закладів вищої освіти (далі – ЗВО) різних спеціальностей із метою підвищення потенціалу викладацького складу [84, с. 155]. В. В. Олійник [81], розглядаючи моделі підвищення кваліфікації викладачів закладів вищої освіти, хоч і не розглядав проблеми формування компетентності у сфері інтелектуальної власності, проте його дослідження засноване на пріоритеті розвитку освіти, що системно формує якості сучасного соціуму через базові особистісні цінності, зафіксовані в Хартії Європейського Союзу, серед яких важливе місце займає право власності, зокрема право інтелектуальної власності.

У монографії «Право інтелектуальної власності науково-педагогічного працівника» акцентовано увагу на правах інтелектуальної власності науково-педагогічного працівника на службові твори. Розглянуто сутність і зміст права інтелектуальної власності на службовий твір, порядок його виникнення, набуття та реалізації, а також форми та способи захисту таких прав [53]. Проте зміст і значення формування компетентності в цій сфері авторами не розглядається.

О. В. Ісаєнко робить висновок, що підвищення рівня правової культури науково-педагогічних працівників упродовж життя є забезпеченням одного з напрямків підвищення якості й ефективності науково-педагогічної діяльності, результативності інтелектуальної діяльності шляхом правової підготовки в післядипломній педагогічній освіті [46, с. 12]. Н. П. Корогод зазначав, що особливою складовою політики у сфері інтелектуальної власності, яка є важливою складовою діяльності закладів вищої освіти, є створення системи стимулювання творчої діяльності науково-педагогічних працівників, сприяння винахідницькій діяльності, адже важливим підґрунтям професійної самореалізації науково-педагогічних працівників є постійне підвищення рівня кваліфікації та педагогічної майстерності [54]. Т. О. Редчиць розглядала уміння освітян і науковців дотримуватись авторського права під час використання об’єктів інтелектуальної власності як одну зі складових ІКТ-компетентності педагога [96].

У наших попередніх роботах розглядається статус працівника освіти як суб’єкта інтелектуальної власності, наголошено на необхідності проведення спецкурсів і семінарів для цієї категорії працівників, проте зазначено, що сьогодні лише обмежена кількість ЗВО в Україні спроможна забезпечити якісний навчальний процес за цією тематикою. Заклади післядипломної педагогічної освіти взагалі не мають таких фахівців, тому нагальною потребою часу є також уведення відповідних навчальних дисциплін на останньому курсі навчання в бакалавріаті педагогічних закладів вищої освіти за аналогією з більшістю технічних закладів вищої освіти, де відповідна дисципліна представлена в навчальних планах [69]. Також у роботах працівників кафедри креативної педагогіки та інтелектуальної власності розглядалися проблеми формування

компетентностей у фахівців у сфері інтелектуальної власності [58; 62]. Крім цього, розглядалися моделі системи післядипломної педагогічної освіти в контексті нового закону України «Про освіту», прийнятого у 2017 році, який забезпечив диверсифікацію післядипломної педагогічної освіти та можливість її розвитку в контексті глобалізаційних тенденцій [149].

С. В. Толочко, розглядаючи загальні компетентності педагогічного й науково-педагогічного персоналу системи післядипломної освіти, в складі дослідницької компетентності виділяв володіння теоретико-методологічними засадами регулювання відносин інтелектуальної власності. Крім цього, сутність компетенції щодо передавання інформації він визначав, у тому числі, але не виключно, через уміння вести пошук, добір та опрацювання інформації джерел і літератури з проблем інтелектуальної власності [112, с. 24–25].

У дослідженні Всесвітньої організації інтелектуальної власності (далі – ВОІВ) розглянуто проблеми поширення знань у сфері інтелектуальної власності в країнах із перехідною економікою. Акцент зроблено на студентах, які навчаються на юридичних спеціальностях, і на юристах-практиках. Проте не залишено поза увагою й спеціалістів неюридичних спеціальностей, у тому числі й науковців. Зроблено висновок із приводу того, що мета навчання таких спеціалістів полягає в необхідності розгляду питань захисту прав інтелектуальної власності на самостійно створені об’єкти, а також розгляду питань щодо правомірності використання об’єктів інтелектуальної власності інших авторів і винахідників [154, с. 12].

Ученими-юристами здебільшого розглядаються питання щодо формування системи захисту прав інтелектуальної власності та її правового забезпечення, у тому числі й у правовідносинах, суб’єктами яких є науково-педагогічні працівники [33], О. Канищева [48], І. Комарницька [147] , Р. Шишка [129].

У зарубіжних дослідженнях досить значна увага приділяється проблемі введення дисципліни «інтелектуальна власність» до навчальних програм студентів закладів вищої освіти. Також деякі дослідження розглядають необхідність включення тем з інтелектуальної власності для навчання на курсах підвищення кваліфікації. Так, в іноземних дослідженнях можна прослідкувати погляд із приводу того, що включення викладання інтелектуальної власності до навчальних програм університетів розглядалося як одна з найважливіших проблем для консолідації культури поваги до прав інтелектуальної власності в суспільстві та навіть для просування національної політики в галузі науки, технологій та інновацій (НТ та І). Розглядаючи проблеми викладання інтелектуальної власності в дослідницькому університеті Unicamp, можна зробити висновок про те, що інтелектуальна власність ще не є широко поширеною в навчальній програмі бакалаврів і набагато менше – у межах аспірантури та на курсах підвищення кваліфікації [151].

Місія університетів полягає у створенні знань, наданні на високому рівні освітніх послуг, що є соціально значимими. Знання та інтелектуальний капітал університету стали стратегічним ресурсом і ключовою компетенцією отримання конкурентної переваги в рамках міжнародної конкуренції. Розглядаючи практики університетів світу щодо розвитку інтелектуального капіталу, Абдулах Н.А. Альхатеб, Лю Я та Ченг Джек Кі зробили висновок, що лише університети

розвинених країн світу звертають увагу на інтелектуальний капітал, а використання інтелектуального капіталу університетами інших країн досі перебуває в процесі розвитку [137]. У зазначеному дослідженні відсутні дані щодо ситуації в Україні, проте ситуація у вітчизняних університетах залишається в процесі початкового розвитку. На нашу думку, указане зумовлене відсутністю належних знань у сфері інтелектуальної власності та трансферу технологій у науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, що відображено в результатах дослідження, наведеного нижче.

Р. Сотендорп, розглядаючи проблеми освіти у сфері інтелектуальної власності для винахідників, звернув увагу на проблеми отримання знань у системі загальної середньої освіти, у вищій школі в процесі здобуття освіти інженерами та на можливості самоосвіти. Він указав, що інженери, як і більшість вчених, справедливо висловлюють небажання стояти перед своїми студентами перед викладанням незнайомих тем. Незнання легко використовувати як виправдання для суворого контролю в рамках дисциплінарних керівних принципів, коли невігластво насправді є дієвою відправною точкою для сприяння навчанню. У зв'язку із цим він вважає за необхідне використовувати трансдисциплінарні зв'язки для розширення та формування знань у сфері інтелектуальної власності. На його думку, зміни в економіці знань швидкі як для студентів, так і для науковців. Необхідність включення дисциплін з інтелектуальної власності до навчального плану студентів неправових спеціальностей має розглядатися як можливість займатися життєво важливою темою, що пов'язує комерційні, юридичні та технічні дисципліни [153].

Рахіль Наджафов розглядав проблеми формування культури у сфері інтелектуальної власності та зробив висновок, що коли студенти закладів вищої освіти не формують культуру інтелектуальної власності, це послаблює розвиток їхнього наукового потенціалу й гальмує їхню наукову творчість [150]. Таким чином, проблема формування знань у сфері інтелектуальної власності та використання інтелектуального капіталу є важливою не лише в Україні, але й в інших країнах світу. Проте варто зазначити, що в літературі багато питань залишаються нерозкритими, зокрема питання щодо підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників ЗВО в цій сфері. Відсутні також дослідження, які спираються на показники сучасного стану рівня знань у сфері інтелектуальної власності.

У дослідженні Японського патентного офісу висловлена позиція з приводу зростаючої необхідності освіти у сфері інтелектуальної власності, що популяризація знань у цій сфері та підвищення кваліфікації сьогодні є актуальними як ніколи, що пов'язане з розвитком суспільства, яке підходить до п'ятого етапу своєї трансформації: 1) суспільство 1: Полювання і збирання; 2) суспільство 2: Сільське господарство; 3) суспільство 3: Промисловість; 4) суспільство 4: Інформаційне; 5) Нове суспільство: Суспільство 5.0. Зазначено, що для сприяння освіті, розповсюдженню знань і підвищенню рівня кваліфікації про інтелектуальну власність важливо розвивати працівників освіти, які можуть виконати ці завдання. Однак єдине навчання, яке зараз проходять шкільні вчителі, пов'язане з базовими академічними навичками. Як результат, більшість викладачів і вчителів мають той самий рівень знань про цю нову територію

інтелектуальної власності, що й громадськість загалом. Потрібно багато часу та роботи, щоб підвищити рівень знань більшості освітян до рівня, де вони зможуть навчати інших [146].

Мауро Аллан Падуя Ампарадо дослідив рівень знань у сфері інтелектуальної власності викладачів. Дослідження проводилося в Університеті Себу-Лапу-Лапу та Мандау, місто Мандау, Себу, Філіппіни. Сформована дослідниками анкета була використана для вимірювання обізнаності викладачів про інтелектуальну власність і їхні права. Дослідження включає дві частини. Перша частина – це профіль викладачів. Друга частина – з'ясування обізнаності викладачів у шести напрямках: патенти, корисні моделі, промислові зразки, географічні зазначення, торгові марки та авторські права. Автор дійшов висновку про недостатність знань науково-педагогічних працівників у сфері інтелектуальної власності та необхідність підвищення їх рівня у зв'язку із цим [138].

Підвищення рівня знань у сфері інтелектуальної власності можливе завдяки застосуванню електронних бюлетенів і брошур, а також за допомогою використання інтернет-програм, ігор і програмного забезпечення та шляхом поширення інформації про них. Освіта у сфері інтелектуальної власності повинна надаватися в університетах, де майбутні члени професійних стартапів здобувають професійну освіту [156].

Процес реформування сфери освіти в Україні є важливим кроком до формування економіки знань. Так, у проекті Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні серед інших питань приділено увагу також поширенню знань про інтелектуальну власність, підготовку та підвищення кваліфікації спеціалістів у сфері інтелектуальної власності. Зокрема зазначено, що отримання знань з інтелектуальної власності в системі вищої освіти створить умови для розбудови суспільства, яке розуміє цінність власних досягнень і вигод, які можна одержати через інновації та використання прав на результати власної творчості, сприятиме активізації інновацій і комерціалізації та, що найголовніше, фаховому забезпеченню інструментального використання прав ІВ як цілеспрямованої складової інноваційної політики, якісному забезпеченню захисту прав ІВ.

Набуття компетентностей з ІВ в системі вищої освіти сприятиме поєднанню освіти з наукою та виробництвом із метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного й інноваційного розвитку України, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці й держави у кваліфікованих фахівцях. Це також сприятиме міжнародній інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України в Європейський простір вищої освіти та Європейський дослідницький простір. Така освіта має сприяти формуванню креативного стилю мислення в молоді, яка здібна творити й розв'язувати складні міждисциплінарні завдання, ефективно та своєчасно відповідаючи на наявний суспільний запит.

Крім цього, на необхідності підвищення рівня обізнаності інноваторів у сфері правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності наголошується в Національній стратегії розвитку інтелектуальної власності в Україні на період 2020 – 2025 років [78].

Нагальною проблемою сьогодення, відповідно до стратегії, є відсутність якісної освіти з інтелектуальної власності для всіх. Зазначається, що нині в ЗВО України відсутні дисципліни з ІВ, адаптовані для відповідних спеціальностей, які б сприяли набуттю знань з ІВ не лише на рівні спеціалізованих освітніх магістерських програм з ІВ (права, управління), але й інших спеціальностей, у т.ч. в бакалавріаті.

В Україні також допоки відсутні спільні магістерські програми з ІВ з ВОІВ. Також відсутня постійна робота щодо підготовки та підвищення кваліфікації педагогічного складу, залученого до викладання курсів з інтелектуальної власності як у рамках спеціалізованих магістерських програм, так і дисциплін з інтелектуальної власності для різних галузей знань загалом.

Позитивним є те, що МОН України у 2018 році розпочав практику проведення семінарів для працівників закладів вищої освіти й наукових установ із питань реалізації та захисту прав інтелектуальної власності та її комерціалізації. Також у співпраці з органами державної влади, іноземними організаціями тощо МОН із метою підвищення інноваційної культури, розвитку академічного підприємництва й комерціалізації ІВ започаткувало практику проведення тренінгів. Зокрема 21.05.2019 відбувся тренінг «Передова практика освіти підприємництву. Креативні методи навчання», організований ГО «Платформа інноваційного партнерства» (YEP) за підтримки Міністерства освіти і науки України та Міністерства закордонних справ Естонії [19].

Водночас проаналізовані нами джерела свідчать про недостатню увагу до емпіричних досліджень щодо сформованості компетентності у сфері охорони й захисту прав інтелектуальної власності у працівників ЗВО України, що саме зумовило мету цього дослідження.

Метою цього підрозділу є обґрунтування, на основі проведених соціологічних досліджень, необхідності й важливості формування компетентності у сфері охорони й захисту прав інтелектуальної власності у викладачів закладів вищої освіти в процесі підвищення кваліфікації як умови їхнього подальшого розвитку в межах формування інноваційного суспільства та складової надання ними якісних освітніх послуг у межах створення внутрішніх систем забезпечення якості освіти в ЗВО.

Представлена робота базується на результатах соціологічного дослідження «Інтелектуальна власність очима освітян», проведеного кафедрою креативної педагогіки й інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії разом із соціологами Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна в межах НДР № 19-01 ДБ «Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності» з метою оцінки ставлення викладачів закладів вищої освіти (ЗВО) до інтелектуальної власності, у тому числі в контексті вивчення ними чинників і механізмів захисту прав інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації в умовах диверсифікації надання освітніх послуг за цим напрямом. Дослідження було проведене з травня до грудня 2019 року й складалося з трьох етапів: 1) підготовчий, який відбувався протягом травня – червня 2019 р.; 2) польовий, проведений протягом липня – жовтня 2019 р.; 3) підсумковий – у листопаді – грудні 2019 року. Результати проведеного дослідження відображені в

аналітичному звіті «Інтелектуальна власність очима працівників освіти» (за результатами соціологічного опитування (код ДК-021:2015–97320000–3) згідно з договором № 87–II від 27.05.2019) [44].

Методом анкетування було опитано 180 викладачів закладів вищої освіти. Для опитування викладачів ЗВО було використану таку схему: опитування проводилося в чотирьох різних за типом і профілем ЗВО в м. Харкові – класичному університеті; технічному університеті, що спеціалізується на підготовці ІТ-фахівців; інженерно-педагогічному та медичному ЗВО. У кожному із ЗВО опитування проводилося на різних за напрямами підготовки факультетах, зокрема було відібрано 10 факультетів у ХНУ імені В. Н. Каразіна, 3 факультети в Харківському національному університеті радіоелектроніки (ХНУРЕ), 4 факультети в Українській інженерно-педагогічній академії (УІПА) та 1 факультет у Харківській медичній академії післядипломної освіти (ХМАПО). На кожному з факультетів обиралася одна кафедра, на якій було застосовано суцільний відбір викладачів.

Під час реалізації дослідження, а також за його результатами було здійснено контроль якості інструментарію (претест), опитування, дотримання правил відбору респондентів, логічний контроль коректності заповнення анкет і застосовано деякі інші засоби підвищення надійності соціологічної інформації. За результатами контролю анкети, що не відповідали методичним вимогам, були вилучені та не передавалися на кодування.

Під час кодування первинної соціологічної інформації та математико-статистичної обробки емпіричних даних були застосовані пакети програм обробки соціологічних анкет SPSS та ОСА.

У табл. 1 висвітлено основні соціально-демографічні показники об’єкта дослідження (табл. 4.1) .

Таблиця 4.1

Основні соціально-демографічні показники об’єкта дослідження (%)

	викладачі вишів n=180
стать:	
Жінки	52
Чоловіки	48
вік (років):	
20–29	9
30–39	25
40–49	26
50–59	18
60 років і більше	22
педагогічний стаж (років):	
до 1 року	1

Продовження таблиці 4.1

1–5	13
6–15	30
16–25	27
понад 25	29
стаж роботи в даному навчальному закладі (років):	
до 1 року	3
1–5	16
6–15	32
16–25	24
понад 25	25
керівна посада	
ректор, проректор / директор, заступник директора	3
начальник, учений секретар НДЧ	2
декан, заступник декана	16
завідувач кафедри	4
науковий ступінь	
доктор наук	18
кандидат наук	59
немає ступеня	23
профіль дисциплін, що викладаються	
технічні, математичні	48
природничі	14
соціогуманітарні	38
володіння розробками, що потребують набуття (захисту) прав як об'єкти інтелектуальної власності	
мають такі розробки	35
не мають таких розробок	31
мають досвід набуття (захисту) прав інтелектуальної власності на власні розробки	
мають позитивний досвід	26
мають негативний досвід	5
не мають досвіду	59

Під час проведення дослідження було, зокрема, з'ясовано ставлення респондентів до порушень прав інтелектуальної власності. На питання: «Наскільки гострою, на погляд респондентів, є проблема порушення прав інтелектуальної власності учасниками освітнього процесу?» отримано відповіді, що згруповані нижче у табл. 4.2.

Загалом, для викладачів ЗВО проблема порушення прав на інтелектуальну власність є гострою. Зокрема викладачі вишів, які володіють розробками, що потребують набуття (захисту) прав як об'єкти інтелектуальної власності, гостріше сприймають окреслену проблему.

Таблиця 4.2

Наскільки гострою, на Ваш погляд, є проблема порушення прав інтелектуальної власності учасниками освітнього процесу? (%)

	викладачі вишів n=180
«5 балів» – проблема дуже гостра	18
4 бали	19
3 бали	33
2 бали	12
«1 бал» – проблема не є гострою	10
важко сказати	8

Розподіл відповідей на питання: «Чи позначається вплив проблеми порушення прав інтелектуальної власності на Вашій повсякденній діяльності?» наведений у табл. 4.3.

Таблиця 4.3

Чи позначається вплив проблеми порушення прав інтелектуальної власності на Вашій повсякденній діяльності? (%)

	викладачі вишів n=180
«5 балів» – вплив значний	5
4 бали	6
3 бали	18
2 бали	17
«1 бал» – вплив незначний	38
важко сказати	16

Серед викладачів ЗВО приблизно кожний другий респондент-викладач ЗВО (55 %) оцінює такий вплив на свою повсякденну діяльність як незначний, натомість думка 11–15 % є протилежною: вважають такий вплив значним. Опитані викладачі ЗВО, які є власниками розробок, оцінюють такий вплив як значніший.

На думку відносної більшості викладачів (48 %), цей вплив є переважно негативним. Протилежної думки дотримуються 14–15 % опитаних. Викладачі ЗВО – власники розробок та ті, хто вважає, що проблема порушення прав у цій галузі потребує якнайшвидшого вирішення, більш схильні вважати такий вплив переважно негативним.

Респондентам ставилося запитання, чи потребує, на їхню думку, проблема порушення прав інтелектуальної власності якнайшвидшого вирішення.

Переважна більшість опитаних викладачів ЗВО (75 %) вважає, що ця проблема потребує якнайшвидшого вирішення. Протилежної думки дотримуються 12–16 % опитаних.

Відповіді на питання: «Хто, яка інституція (організація) має докладати зусиль щодо захисту прав інтелектуальної власності?» узагальнені в табл. 4.4.

Таблиця 4.4

Хто, яка інституція, організація, на Вашу думку, має докладати зусиль щодо захисту прав інтелектуальної власності? (%, R)*

№ в анкеті		викладачі вишів n=180	
		%	R
2	Рада з питань інтелектуальної власності Кабінету Міністрів України	47	1
1	Міністерство освіти і науки України	40	2
15	власники інтелектуального продукту	25	3
6	інспектори з питань інтелектуальної власності	22	4
4	Міністерство юстиції України	16	5
11	заклади вищої/середньої освіти	15	6
13	професійна спільнота (професійні асоціації)	13	7
3	*Міністерство економічного розвитку* і торгівлі *України*	9	8
5	правоохоронні органи	8	9
7	регіональні органи управління освітою	7	10
10	спеціалізовані кафедри вишів	6	11
14	спеціалізовані організації (громадські, комерційні)	6	12
8	місцеві органи управління освітою	4	13
9	медіа	3	14
12	профспілка	3	15
16	наразі такої інституції не існує, її потрібно створити	2	16
17	важко сказати	9	

***** сума відсотків у стовпчику може перевищувати 100 %, адже респондентам дозволялося обирати більше одного варіанта відповіді; черговість представлення даних залежить від кількості голосів (відсотків), поданих за ту чи іншу інституцію викладачами вишів.

Загалом, за невеликими винятками, до «топ-п’ятірки» інституцій (організацій), які мають докладати зусиль щодо захисту прав інтелектуальної власності, на думку викладачів, входять: Рада з питань інтелектуальної власності Кабінету Міністрів України, Міністерство освіти і науки України, власники інтелектуального продукту, інспектори з питань інтелектуальної власності, Міністерство юстиції України.

Також отримані дані свідчать про таке:

1) відсутність інституції/суб’єкта – абсолютного лідера в царині докладання зусиль щодо захисту прав інтелектуальної власності: № 1 рейтингу – Рада з питань інтелектуальної власності Кабінету Міністрів України – отримала відповідно 47 % голосів викладачів;

2) респонденти-викладачі вкрай скептичні щодо ролі медіа в даному контексті (3 % відповідно);

3) викладачі критично ставляться до докладання зусиль щодо захисту прав інтелектуальної власності правоохоронними органами (8 %);

4) на думку 15 % викладачів вишів, такою інституцією має бути ЗВО.

Розглядаючи питання причин і мотивів порушення прав інтелектуальної власності, соціологи намагалися з’ясувати, з чим, на погляд респондентів, насамперед пов’язана проблема порушення прав інтелектуальної власності. Одержані результати представлені в табл. 4.5.

Таблиця 4.5

З чим, на Ваш погляд, насамперед пов'язана проблема порушення прав інтелектуальної власності? (%, R)*

№ в анкеті		викладачі вишів n=180	
		%	R
1	з відкритим доступом до інформації через інтернет	35	1
2	з відсутністю в країні відповідної правової бази	31	2
4	з відсутністю покарання за порушення прав інтелектуальної власності	29	3
5	з небажанням/неспроможністю створювати власний інтелектуальний продукт: навіщо докладати зусиль і створювати власний інтелектуальний продукт, якщо можна «запозичити» (привласнити) продукт, створений іншими	26	4
3	з правовим нігілізмом викладачів ЗВО	23	5-6
7	з низьким матеріальним рівнем викладачів, студентів	23	5-6
6	з поблажливим ставленням учасників освітнього процесу до фактів порушення прав інтелектуальної власності	21	7
8	важко сказати	7	

***** сума відсотків у стовпчику може перевищувати 100 %, адже респондентам дозволялося обирати більше одного варіанта відповіді; черговість представлення даних (рангове місце, R) залежить від кількості голосів (відсотків), поданих за ту чи іншу інституцію викладачами вишів.

Наведені дані дозволяють зробити висновок, що коли йдеться про порушення прав інтелектуальної власності, респонденти насамперед називають три чинники: відкритий доступ до інформації через інтернет, відсутність в Україні відповідної правової бази та відсутність покарання за порушення прав інтелектуальної власності. Так схильні вважати 35–29 % опитаних викладачів. Помітно, що думки викладачів розподілилися досить рівномірно: відстань між першим та шостим варіантом для викладачів дорівнює 14 %.

Одержані результати також свідчать про певну недооцінку респондентами-викладачами моральної складової проблеми. Таке твердження ґрунтується на кількості голосів на користь двох варіантів, що пропонувалися респондентам, а саме: «небажання/неспроможність створювати власний інтелектуальний продукт: навіщо докладати зусиль і створювати власний інтелектуальний продукт, якщо можна «запозичити» (привласнити) продукт, створений іншими» (26 % викладачів) та «поблажливе ставлення учасників освітнього процесу до фактів порушення прав інтелектуальної власності» (21 % викладачів).

За результатами можна зробити висновок, що викладачі, які мають досвід набуття (захисту) прав інтелектуальної власності на власні розробки, частіше, ніж ті, які не мають такого досвіду, пов'язують порушення прав інтелектуальної власності з відкритим доступом до інформації через інтернет; викладачі вишів до того ж наголошують на відсутності в країні відповідної правової бази.

Чому викладачі ЗВО чинять так або інакше, стикаючись із дилемою: порушувати чи не порушувати права інтелектуальної власності – та обираючи

найбільш прийнятну для себе модель поведінки? Якими є мотиви їхньої поведінки? Аби з'ясувати ставлення до цього питання, у дослідженні респондентам пропонувалося дати відповіді на п'ять запитань. Нижче, у табл. 4.6, представлені їхні узагальнені відповіді.

Таблиця 4.6

Якою мірою Ви погоджуєтеся з твердженнями...? (%)*

№		викладачі вишів n=180	
		1	**2**
1	особи, порушуючи права інтелектуальної власності, здебільшого не розуміють, що щось порушують, зокрема не розуміють того, що є плагіатом, «піратством» тощо	51	40
2	у викладачів переважає нейтральне або толерантне ставлення до недотримання прав інтелектуальної власності	41	36
3	у повсякденній освітній практиці майже не використовуються технічні засоби для оцінки оригінальності текстів, а тому ризик покарання за плагіат є мінімальним	45	39
4	порушення прав інтелектуальної власності відбувається через перенавантаження, цейтнот, необхідність виконання значного обсягу завдань у стислий термін	52	31
5	здебільшого викладачі не вважають, що є авторами розробок, які б доцільно було захищати як об'єкт інтелектуальної власності	48	32

* стовпчик «1» у таблиці є сумою узагальнених відповідей «погоджуюсь» та «радше погоджуюсь»; стовпчик «2» є сумою узагальнених відповідей «не погоджуюсь» та «радше не погоджуюсь»; сума даних у стовпчиках «1» і «2» може бути меншою за 100 %, адже не наведені відповіді «важко сказати».

Усі наведені мотиви, як можна бачити, є достатньо дієвими, але «найпопулярнішими», такими, за які подано найбільше голосів викладачів ЗВО, є такі, що згруповані в трьох вербальних формулах: «особи, порушуючи права інтелектуальної власності, здебільшого не розуміють, що щось порушують, зокрема не розуміють того, що є плагіатом, «піратством» (№ 1 у списку), «порушення прав інтелектуальної власності відбувається через перенавантаження, цейтнот, необхідність виконання значного обсягу завдань у стислий термін» (№ 4) та «здебільшого викладачі не вважають, що є авторами розробок, які б доцільно було захищати як об'єкт інтелектуальної власності» (№ 5). Так вважає приблизно кожен другий опитаний викладач вишу. Викладачі, які мають позитивний досвід набуття (захисту) прав інтелектуальної власності на власні розробки, керівники структурних підрозділів вишів середнього рівня (декан, заст. декана, завідувач кафедри) здебільшого надають перевагу мотиву № 1, викладачі-власники розробок – мотиву № 4.

Розглядаючи питання підвищення кваліфікації працівників освіти щодо набуття прав інтелектуальної власності, слід наголосити, що три чверті опитаних викладачів ЗВО зазначили, що підвищували свою кваліфікацію протягом останніх п'яти років. Саме їм було поставлено запитання: «Чи обговорювалися (були в програмі) під час навчання питання захисту інтелектуальної власності?».

Узагальнені відповіді представлені в табл. 4.7.

Таблиця 4.7

Чи обговорювалися (були в програмі) під час Вашого навчання питання захисту інтелектуальної власності? (% від кількості тих, хто дав відповідь)

	викладачі вишів n=130 (ті, хто дав відповідь)
Так	21,5
Ні	70
Важко сказати	8,5

Очевидно, що на запитання: «Чи обговорювалися під час підвищення кваліфікації питання захисту інтелектуальної власності?» лише менше чверті опитаних викладачів вишів (21,5 %), тих, хто підвищував свою кваліфікацію, зазначили, що таке обговорення мало місце, тоді як переважна більшість (70 %) надала відповідь, що такі питання не обговорювалися.

Фактично подібним є й розподіл відповідей на запитання стосовно підвищення кваліфікації щодо прав інтелектуальної власності (табл. 4.8).

Таблиця 4.8

Чи підвищуєте Ви свою кваліфікацію щодо прав інтелектуальної власності? (%)

	викладачі вишів n=180
Так	20
Ні	80

Переважна кількість опитаних викладачів (80 %) відповіли, що не підвищують свою кваліфікацію щодо прав інтелектуальної власності. Частіше зазначали, що підвищують свою кваліфікацію із цих питань, викладачі, які мають позитивний досвід набуття (захисту) прав інтелектуальної власності на власні розробки, та власники розробок.

Водночас серед опитаних викладачів значно більше тих, хто є зацікавленим у підвищенні кваліфікації щодо захисту прав інтелектуальної власності, правил академічної доброчесності, ніж тих, хто дотримується протилежної позиції (табл. 4.9, рис. 4.1).

Таблиця 4.9

Чи зацікавлені Ви в підвищенні кваліфікації щодо захисту прав інтелектуальної власності, правил академічної етики? (%)*

	викладачі вишів n=180
зацікавлені	66
не зацікавлені	21
важко сказати	13

* «зацікавлені» дорівнює сумі відповідей «так, зацікавлений» та «радше зацікавлений»; «не зацікавлені» дорівнює сумі відповідей «ні, не зацікавлений» та «радше не зацікавлений».

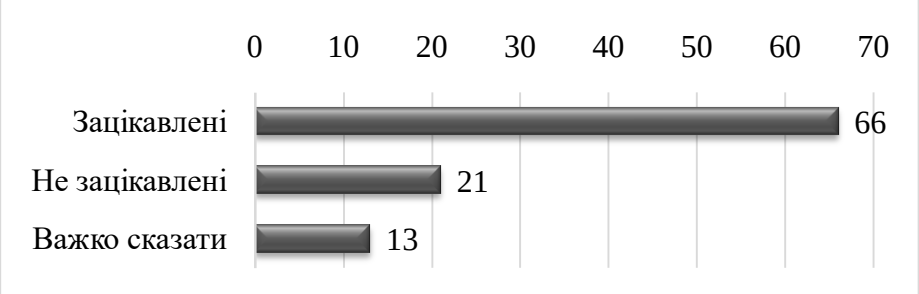

Рис. 4.1. Чи зацікавлені Ви в підвищенні кваліфікації щодо захисту прав інтелектуальної власності, правил академічної доброчесності? (%)

Фактично майже сім із десяти опитаних викладачів ЗВО зазначили, що є зацікавленими в підвищенні кваліфікації щодо захисту прав інтелектуальної власності, правил академічної доброчесності, а 21 % висловили протилежну думку. Зацікавлених у підвищенні такої кваліфікації ще більше серед тих, хто вважає, що проблема порушення прав у цій галузі потребує якнайшвидшого вирішення.

Важливим було дослідити, по-перше, чинники, через які науково-педагогічні працівники ЗВО не зацікавлені в підвищенні кваліфікації за відповідним напрямом, а по-друге – якими, на думку опитаних викладачів і вчителів, є найефективніші форми підвищення кваліфікації, грамотності щодо захисту прав інтелектуальної власності.

У табл. 4.10, 4.11 представлені відповіді респондентів на ці питання.

Відповіді респондентів щодо розуміння чинників, через які викладачі не зацікавлені в підвищенні кваліфікації, грамотності щодо захисту прав інтелектуальної власності, ранжовані за частотою згадувань викладачами ЗВО на відповідне запитання, наведені в табл. 4.10 та на рис. 4.2.

Таблиця 4.10

Якщо Ви не зацікавлені в підвищенні такої кваліфікації, то чому? (%, R)*

№ в анкеті		викладачі вишів n=69	
		R	%
1	вважають, що рівень їхньої кваліфікації щодо захисту прав інтелектуальної власності, правил академічної доброчесності є достатнім	1	28
3	бракує часу	2	23
5	процес є забюрократизованим	3	20
2	не певні, що їм це потрібно, адже не бачать сенсу в захисті інтелектуальних прав на свій продукт	4	15
6	форми підвищення кваліфікації, що існують, не є ефективними	5	12
4	потребує грошових витрат	6	10

***** сума відсотків у стовпчику може перевищувати 100 %, адже респондентам дозволялося обирати більше одного варіанта відповіді; не наведені відповіді «важко сказати»; черговість представлення даних (рангове місце, R) залежить від кількості голосів (відсотків), поданих за той чи інший варіант відповіді викладачами вишів.

Рис. 4.2. Якщо Ви не зацікавлені в підвищенні такої кваліфікації, то чому? (%)

На думку опитаних викладачів ЗВО, така незацікавленість ґрунтується переважно на трьох причинах: по-перше, тому що рівень кваліфікації щодо захисту прав інтелектуальної власності, правил академічної доброчесності видається достатнім (R1); по-друге, через брак часу (R2); по-третє, через забюрократизованість процесу підвищення кваліфікації (R3). Викладачі, які мають позитивний досвід набуття (захисту) прав інтелектуальної власності на власні розробки, та власники розробок частіше наголошують на браку часу як причині своєї незацікавленості в підвищенні кваліфікації.

Також, як було зазначено вище, у дослідженні з'ясовувалося, якими є найефективніші форми підвищення кваліфікації, грамотності щодо захисту прав інтелектуальної власності. (табл. 4.11, рис. 4.3).

Таблиця 4.11

Які форми підвищення кваліфікації, грамотності викладачів щодо захисту прав інтелектуальної власності є найефективнішими? (%, R)*

№ в анкеті		викладачі вишів n=180	
		R	%
4	індивідуальні консультації юристів, фахівців із питань інтелектуальної власності, колег із досвідом захисту інтелектуальної власності	1	39
6	електронні, мережеві, онлайн-курси	2	32
1	навчально-методичні семінари, конференції, що організовуються ЗВО / навчальними та методичними центрами	3	27
2	семінар (двогодинний) / методичний семінар у школі, тренінги	4	24

Продовження таблиці 4.11

7	самоосвіта	5	21
5	повний курс із підвищення кваліфікації (150 год.)	6	15
3	короткотерміновий курс (до 1 тижня)	7	14
8	важко сказати		8

***** сума відсотків у стовпчику може перевищувати 100 %, адже респондентам дозволялося обирати більше одного варіанта відповіді; черговість представлення даних (рангове місце, R) залежить від кількості голосів (відсотків), поданих за ту чи іншу форму підвищення кваліфікації викладачами вишів.

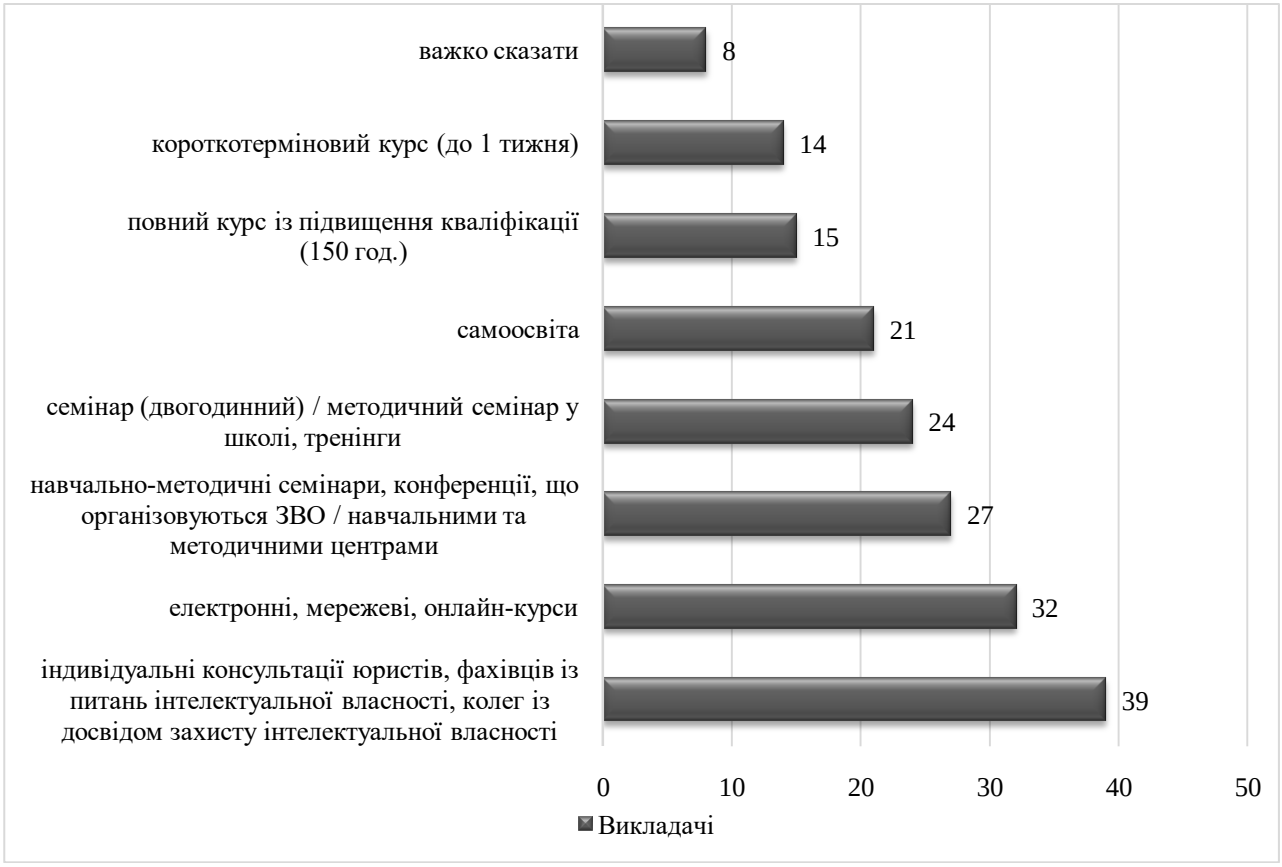

Рис. 4.3. Які форми підвищення кваліфікації, грамотності викладачів щодо захисту прав інтелектуальної власності є найефективнішими? (%)

Про що свідчать отримані в дослідженні дані? Якщо виокремити головне, то воно виглядає таким чином: для опитаних викладачів закладів вищої освіти Харкова ефективнішими, а отже, і привабливішими є такі форми підвищення кваліфікації та грамотності щодо захисту прав інтелектуальної власності: індивідуальні консультації юристів, фахівців із питань інтелектуальної власності, колег із досвідом захисту інтелектуальної власності; електронні, мережеві, онлайн-курси; семінари, конференції, що організовуються ЗВО або навчальними чи методичними центрами. Саме вони, на думку респондентів, є сучаснішими, корелюють із вимогами часу. Такі думки висловлюють 27–39 % викладачів вишів. Менш ефективним, на думку опитаних, є повний курс із підвищення кваліфікації обсягом 150 год. (15 % викладачів). Викладачі ЗВО, які не володіють розробками, що потребують набуття (захисту) прав як об’єкти інтелектуальної власності, частіше за інших висловлюються на користь навчально-методичних семінарів, що організовуються ЗВО, навчальними чи методичними центрами.

Таблиця 4.12

Хто саме, яка інституція, орган влади тощо має опікуватися питаннями підвищення компетенції викладачів щодо захисту прав інтелектуальної власності? (%, R)*

№ в анкеті		викладачі вишів n=180	
		R	%
1	Міністерство освіти і науки України	1	41
9	вищий навчальний заклад / заклад середньої освіти	2	37
2	Рада з питань інтелектуальної власності (консультативно-дорадчий орган Кабінету Міністрів України)	3	32
13	самі викладачі/вчителі	4	18
8	спеціалізовані кафедри вишів	5	12
4	Міністерство юстиції України	6	11
5	інспектори з питань інтелектуальної власності	7	10
11	професійна спільнота (професійні асоціації)	8	10
3	Міністерство економічного розвитку і торгівлі України	9	8
6	регіональні органи управління освітою	10	5
7	місцеві органи управління освітою	11	4
12	спеціалізовані організації (громадські, комерційні)	12	4
10	профспілка	13	2
	важко сказати		9

***** сума відсотків у стовпчику може перевищувати 100 %, адже респондентам дозволялося обирати більше одного варіанта відповіді; не представлені відповіді, що набрали менше 2 % відповідей викладачів і вчителів; черговість представлення даних (рангове місце, R) залежить від кількості голосів (відсотків), поданих за ту чи іншу інституцію викладачами вишів.

Представлені в табл. 4.12 дані дозволяють дійти висновку, що для викладачів ЗВО першу трійку склали МОН України, ЗВО, Рада з питань інтелектуальної власності (консультативно-дорадчий орган Кабінету Міністрів України) (32–41 %). Викладачі досить скептичні щодо спроможності виконувати зазначену функцію професійною спільнотою (зокрема професійними асоціаціями): цей варіант підтримали 10 % опитаних.

Розглядаючи групу питань, пов’язаних з управлінням процесом захисту прав інтелектуальної власності, важливим видається з’ясування низки питань, що стосуються захисту прав інтелектуальної власності, зокрема чинників, механізмів підвищення рівня захисту, управління процесом захисту, становлення культури захисту інтелектуальної власності. Розглянемо ці питання детальніше. Нижче, у табл. 4.13 та на рис. 4.4, представлені узагальнені відповіді щодо можливих шляхів підвищення рівня захисту прав інтелектуальної власності.

Таблиця 4.13

Що з наведеного нижче, на Вашу думку, насамперед могло б сприяти підвищенню рівня захисту прав інтелектуальної власності? (%, R)*

№ в анкеті		викладачі вишів n=180	
		R	%
1	послідовна державна політика щодо захисту прав інтелектуальної власності	1	61
7	формування в суспільстві нетолерантного, нетерпимого ставлення до фактів порушення прав інтелектуальної власності	2	38
3	осучаснення законодавства, правового забезпечення	3	30
4	покарання за порушення прав інтелектуальної власності	4	27
2	вимогливість керівництва навчального закладу	5-6	21
8	роз'яснювальна, виховна робота	5-6	21
5	медійне сприяння: висвітлення, пропагування належного ставлення до прав інтелектуальної власності на телебаченні, у пресі тощо	7	19
6	запровадження до освітніх програм підготовки фахівців у ЗВО навчальних дисциплін щодо інтелектуальної власності	8	17

***** сума відсотків у стовпчику може перевищувати 100 %, адже респондентам дозволялося обирати більше одного варіанта відповіді; черговість представлення даних (рангове місце, R) залежить від кількості голосів (відсотків), поданих за той чи інший варіант відповіді викладачами вишів; не представлені відповіді «важко сказати» та відповіді, що набрали менше 2 % відповідей викладачів і вчителів.

Рис. 4.4. Що з наведеного нижче, на Вашу думку, насамперед могло б сприяти підвищенню рівня захисту прав інтелектуальної власності? (%)

Отже, що, на думку викладачів ЗВО, насамперед могло б сприяти підвищенню рівня захисту прав інтелектуальної власності? Абсолютна більшість опитаних вважає, що найважливіше значення має послідовна державна політика щодо захисту прав інтелектуальної власності, що зазначили 61 % викладачів. Серед викладачів ЗВО, які мають позитивний досвід набуття (захисту) прав інтелектуальної власності на власні розробки, такої думки дотримуються ще більше осіб. Друга за чисельністю група респондентів-викладачів ЗВО (38 %) акцентувала увагу на важливості формування в суспільстві нетолерантного, нетерпимого ставлення до фактів порушення прав інтелектуальної власності. Викладачі вишів – власники розробок на цьому наголошують частіше, ніж у середньому по масиву.

27–30 % опитаних викладачів підкреслюють важливість уваги до легальних (правових) механізмів, зокрема осучаснення законодавства, правового забезпечення, покарання за порушення прав інтелектуальної власності. Водночас такі важелі, як «медійне сприяння: висвітлення, пропагування належного ставлення до прав інтелектуальної власності на телебаченні, у пресі тощо», «запровадження до освітніх програм підготовки фахівців у ЗВО навчальних дисциплін щодо інтелектуальної власності», «роз'яснювальна, виховна робота», на думку респондентів-викладачів, є менш дієвими (16–22 %).

Суттєво різняться погляди опитаних викладачів щодо ролі чинника «вимогливість керівництва закладу освіти» у сприянні захисту прав інтелектуальної власності та підвищенню рівня такого захисту: дієвість цього чинника відзначає кожен п'ятий (21 %) викладач.

Таблиця 4.14

Якою, на Вашу думку, наразі є та має бути роль адміністрації навчального закладу, де Ви працюєте, в управлінні процесом захисту прав інтелектуальної власності? (%)

	наразі є	має бути
	викладачі n=180	викладачі n=180
помітна та суттєва: керівництво докладає значних зусиль щодо захисту прав інтелектуальної власності викладачів/учителів	35	64
малопомітна, **епізодична**: такі питання інколи обговорюються на нарадах у ЗВО, ухвалюються рішення, але реальних зрушень не помітно	27	13
непомітна: можливо, керівництвом навчального закладу щось і робиться стосовно захисту прав інтелектуальної власності, але я цього не відчуваю	17	7
важко сказати	21	16

Представлені в таблиці (табл. 4.14) дані свідчать, що відносна більшість викладачів вишів (третина) вважає, що керівництво ЗВО докладає значних зусиль щодо захисту прав інтелектуальної власності, а 17 % оцінюють роль адміністрації як непомітну. Помітним є й те, що значною є кількість опитаних, які не визначилися з відповіддю на це питання. Водночас абсолютна більшість викладачів (64 %) підкреслює, що керівництво закладу освіти має докладати

значних зусиль щодо захисту прав інтелектуальної власності викладачів. Серед викладачів ЗВО – власників розробок і тих, хто вважає, що проблема порушення прав у цій галузі потребує якнайшвидшого вирішення, такої позиції дотримуються більше осіб, ніж у середньому.

Важливим є наголос на питаннях становлення культури захисту інтелектуальної власності. Частково це описано вище (табл. 4.12), зокрема коли йшлося про потенціал запровадження до освітніх програм підготовки фахівців у ЗВО навчальних дисциплін щодо інтелектуальної власності в контексті сприяння підвищенню рівня захисту прав у цій площині. Зазначимо, що, на думку двох третин викладачів (68 %), така дисципліна викладається в їхньому ЗВО.

Чи врегульовані в ЗВО питання укладання з викладачами договорів про розподіл авторських прав на їхній інтелектуальний продукт?

Для з'ясування думок респондентів у дослідженні ставилося запитання: Чи існує в навчальних закладах практика укладання з викладачами договорів про розподіл авторських прав на їхній інтелектуальний продукт? Розподіл узагальнених відповідей опитаних наведений у табл. 4.15 та на рис. 4.5.

Таблиця 4.15

Чи існує у Вашому закладі практика укладання з викладачами договорів про розподіл авторських прав на їхній інтелектуальний продукт? (%)*

№		викладачі вишів n=180
1	так, така практика існує	32
2	ні, така практика відсутня. Усе є власністю викладача/вчителя-автора інтелектуального продукту	11
3	ні, така практика відсутня. Усе є власністю навчального закладу	10
4	важко сказати	46

* сума відсотків у стовпчику може бути менше 100 %, адже не наведені відповіді «інше».

Рис 4.5. Чи існує у Вашому закладі практика укладання з викладачами договорів про розподіл авторських прав на їхній інтелектуальний продукт? (%)

Майже третина опитаних викладачів (32 %) відповіла ствердно, що така практика існує. На думку кожного п'ятого опитаного викладача (21 %), така практика відсутня: або все є власністю викладача-автора інтелектуального

продукту (11 %), або все є власністю навчального закладу (10 %). Значна кількість опитаних не визначилася з відповіддю на це запитання.

У табл. 4.16 згруповані відповіді на питання, чи відомі науково-педагогічним працівникам ЗВО випадки, коли їхні колеги реалізували права інтелектуальної власності з метою одержання комерційної вигоди.

Таблиця 4.16

Чи відомі Вам випадки, коли Ваші колеги реалізували права інтелектуальної власності з метою одержання комерційної вигоди? (%)

№		викладачі вишів n=180
1	так, відомі	19
2	ні, не відомі	81

Переважній кількості опитаних викладачів (81–87 %) не відомі випадки, коли б їхні колеги реалізували права інтелектуальної власності з метою одержання комерційної вигоди, що, мабуть, свідчить про те, що така практика наразі не набула поширення.

Ураховуючи викладене, можна зробити такі висновки:

1. Важливою складовою формування подальшого розвитку покоління є інтелектуальний продукт. У зв'язку із цим актуальності набувають знання у сфері реалізації та захисту прав інтелектуальної власності як передумова створення сприятливого середовища для розвитку інтелектуальної діяльності, що безпосередньо впливає на темпи економічного розвитку провідних країн світу. Важливе місце в цьому процесі займають науково-педагогічні працівники ЗВО, основою діяльності яких є інтелектуальна (творча) діяльність, яка є підґрунтям розвитку всіх сфер діяльності суспільства. У зв'язку із цим підвищення їхньої кваліфікації щодо формування компетентності у сфері охорони й захисту прав інтелектуальної власності повинне стати важливим напрямом реформування освіти в Україні.

2. Переважна більшість викладачів ЗВО не підвищувала кваліфікацію у сфері інтелектуальної власності, проте опитування показало, що значна їх кількість бажає отримати знання в цій сфері. Негативним моментом є відсутність питань щодо здійснення та захисту прав інтелектуальної власності, інтегрованих у суміжні питання в процесі підвищення кваліфікації викладачів ЗВО, що потребує негайного вирішення та перегляду процесу підвищення кваліфікації викладачів різних спеціальностей. Крім цього, необхідність зміни підходів до підвищення кваліфікації є важливою у зв'язку з тим, що причиною, з якої деякі викладачі не бажають проходити підвищення кваліфікації, є забюрократизованість цього процесу та брак часу у зв'язку із завантаженістю.

3. Одним з ефективних способів вирішення зазначеної проблеми є розробка навчальних програм курсів підвищення кваліфікації, що повинні враховувати напрямок професійної діяльності слухачів. До загальної частини програм підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти доцільно включати питання створення та реалізації об'єктів авторського права, їх захисту й порядку їх реалізації, а також загальні питання

порядку оформлення й захисту прав промислової власності. Варіативна частина програми, на наш погляд, повинна містити спеціальні питання реалізації й захисту авторських і суміжних прав, а також прав промислової власності, залежно від спеціальності викладачів ЗВО, які є слухачами курсів підвищення кваліфікації. Крім цього, враховуючи низький рівень застосування інтелектуального капіталу закладів вищої освіти та відсутність у їхніх керівників і науково-педагогічних працівників компетентності в цій сфері, обов'язковим є включення до програм курсів підвищення кваліфікації тренінгів із питань трансферу технологій та порядку комерціалізації інтелектуального капіталу відповідного ЗВО.

4. З метою подолання правового нігілізму викладачів й інших учасників освітнього процесу щодо дотримання прав інтелектуальної власності у своїй діяльності нагальною потребою часу є включення до програм підвищення кваліфікації викладачів ЗВО модулів, спрямованих на формування їхньої компетентності з охорони й захисту прав інтелектуальної власності. Потребою часу є також проведення семінарів, практикумів, онлайн-тренінгів, виїзних стажувань за зазначеною тематикою для поліпшення ситуації з охороною й захистом прав інтелектуальної власності в Україні та формування відповідної культури в населення країни.

5. Важливим кроком із боку держави має стати подальша реалізація послідовної політки щодо захисту прав інтелектуальної власності й формування нетерпимого ставлення до порушень інтелектуальної власності в Україні. У зв'язку із цим стратегія діяльності в цій сфері повинна будуватися з урахуванням необхідності масового підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників і керівників ЗВО за зазначеною тематикою та має бути спрямована в тому числі на формування відповідної культури у випускників ЗВО за результатами професійної підготовки.

6. Доопрацювання потребують також стандарти вищої освіти в контексті формування відповідної компетентності випускників ЗВО. Набуття такої компетентності є одним із важливих результатів навчання.

Перспективним напрямом досліджень є теоретико-методологічне обґрунтування технології формування компетентності викладачів закладів вищої освіти у сфері охорони й захисту прав інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації.

4.2. Захист прав інтелектуальної власності у закладах вищої освіти України

Сьогодні є очевидним той факт, що заклади вищої освіти в Україні в значній мірі є платформою для створення об'єктів інтелектуальної власності. У межах проведення освітньої та наукової діяльності найбільш поширеними є об'єкти авторського права, що створюються науково-педагогічними, науковими та педагогічними працівниками закладів вищої освіти, а також студентами у процесі виконання навчальних планів. Останні часто вчиняють діяння, що пов'язані з порушенням авторських прав, або ж, хоча і не вчиняють дій, що є порушеннями, які захищаються авторським правом, проте посягають на інші права авторів, що має характер дисциплінарних правопорушень. Це актуалізувало численні зміни

законодавства про освіту в цьому контексті. Зазначене підтверджується результатами проведених опитувань серед студентів, аналіз вітчизняної та іноземної наукової літератури із зазначеної тематики, у томі числі наведеними в цій монографії. У зв'язку з цим важливо розглянути стан дотримання та захисту прав інтелектуальної власності в контексті специфіки порушень у закладах вищої освіти.

Проблеми захисту прав інтелектуальної власності у закладах вищої освіти розглядались такими вченими, як М. І. Лазарев, Ю. Л. Бошицький, П. М. Цибульов [120] та інші. Крім цього в літературі приділено увагу важливості викладання дисципліни Інтелектуальна власність у закладах вищої освіти та питанням законодавчого регулювання в цій сфері такими вченими, як С. П. Мосов [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**7], А. В. Поліщук [86], О. М. Стороженко, О. Б. Німко [108], О. В. Ісаєнко та інші, які одностайно дійшли консенсусу щодо необхідності формування компетентностей у цій сфері спеціалістами різних напрямків підготовки.

Актуальною є тема захисту прав інтелектуальної власності і серед вчених-юристів. Важливе значення для розвитку теорії права інтелектуальної власності зробили вчені кафедри інтелектуальної власності Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка, зокрема О. П. Орлюк [83], В. С. Дроб'язко, Т. С. Демченко, а також інші автори, зокрема С. Є. Морозова, В.І. Труба [114], О. В. Ришкова [97].

У зв'язку з останніми змінами до законодавства у сфері забезпечення якості вищої освіти та необхідності створення передумов з метою подолання академічного плагіату деякими вченими проведено дослідження в цій сфері. Зокрема, О. О. Штефан розглядала деякі аспекти прояву плагіату та сутність поняття академічного плагіату, звертаючи увагу на штучність такого терміна, оскільки сфера вчинення правопорушення не впливає на кваліфікаційні ознаки плагіату та притягнення до встановленої законодавством України відповідальності винних осіб [131, с. 59]. Також дослідження зі вказаної тематики проводила А. Штефан, яка розглядала відмінності у використанні ідеї та елементів форми вираження твору і запропонувала авторську теорію щодо визначення складу юридично байдужих та охоронюваних елементів форми вираження творів наукового характеру [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Проте не достатньо дослідженими залишаються питання щодо захисту прав інтелектуальної власності, меж юридичної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності та відповідальності за вчинення дій, що визнаються законодавством як академічний плагіат, не з'ясованими залишаються механізми притягнення до відповідальності за академічний плагіат та сутності такої відповідальності. Крім цього, не достатньо дослідженими залишаються питання формування компетентностей студентів та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти як основного чинника подолання проблем плагіату та академічного плагіату. В межах цього дослідження розглядаються деякі із зазначених проблем.

У зв'язку з указаним, метою цього розділу є визначення порядку та сутності захисту прав інтелектуальної власності та інших прав учасників освітнього процесу, що з ними пов'язані, меж юридичної відповідальності за порушення

прав інтелектуальної власності та порушення умов академічної доброчесності, розгляд основних чинників подолання порушень у цій сфері, встановлення необхідності та визначення способів формування компетентності у сфері інтелектуальної власності в закладах вищої освіти як основи внутрішнього забезпечення якості надання освітніх послуг.

Як ми наголошували вище, ЗВО є платформою для створення об'єктів інтелектуальної власності. Студенти, науково-педагогічні, наукові працівники цих закладів освіти в межах реалізації своїх обов'язків та виконання навчальних планів є авторами об'єктів інтелектуальної власності, що становлять значну частину всієї сукупності таких об'єктів, створених у межах нашої держави. Забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності у зв'язку зі вказаним має першочергове значення для розвитку освіти та створення передумов надання якісної освіти і формування суспільства знань.

У межах цього розділу увага зосереджена на питаннях створення та використання об'єктів інтелектуальної творчої діяльності, що охороняються авторським правом, встановлення відмінностей порушень у сфері авторського права і порушень академічної доброчесності та напрямках їх подолання.

Розглядаючи питання дотримання авторських прав у закладах вищої освіти, варто звернути увагу на деякі особливості у цій сфері.

Узагальнюючи загальноприйняті теоретичні положення, ураховуючи специфіку відносин у вищій освіті в Україні, правовідносини у сфері інтелектуальної власності можна поділити на такі види:

І. Залежно від суб'єктного складу:

1) Внутрішні, які виникають між співавторами або в результаті створення службового твору між автором (працівником) та закладом вищої освіти (роботодавцем). У такому разі особисті немайнові права належать авторові твору, а майнові права розподіляються між працівником та роботодавцем порівну або ж повністю передаються роботодавцеві.

2) Зовнішні, які мають місце тільки в разі наявності внутрішніх правовідносин та виникають між співавторами та іншими суб'єктами, яким на законних підставах передані майнові права інтелектуальної власності або які бажають їх отримати. У разі відсутності співавторів та належності як майнових, так і немайнових прав виключно автору, поділ правовідносин на види є недоцільним.

ІІ) Залежно від підстави виникнення:

1) Договірні (відносні) – виникають у процесі реалізації авторами своїх майнових прав. Причому договірними є як зовнішні, так і внутрішні правовідносини.

2) Недоговірні (абсолютні) – виникають за фактом створення об'єкта авторського права. Для охорони твору як об'єкта авторського права не є необхідною його попередня реєстрація. Твір є об'єктом інтелектуальної власності з моменту його створення.

Елементами правовідносин у сфері інтелектуальної власності у вищій освіті України є:

Суб'єкти:

1) Автори:

а) педагогічні, науково-педагогічні, інші працівники закладу вищої освіти;

б) студенти, аспіранти, докторанти, особи, що підвищують кваліфікацію у відповідному ЗВО.

2) Спадкоємці, тобто особи, яким перейшли права інтелектуальної власності після смерті автора.

3) Заклад вищої освіти, в якому працюють, навчаються або підвищують кваліфікацію автори. Такій юридичній особі може належати уся сукупність майнових прав інтелектуальної власності або її частина у зв'язку зі створенням об'єкта інтелектуальної власності, що є службовим твором:

а) заклади, що надають послуги спеціалізованої освіти, а саме мистецької, спортивної, військової;

б) заклади, що надають послуги у сферах, що не є спеціалізованою освітою.

Зміст як важливий елемент правовідносин – це сукупність прав і обов'язків, якими наділені суб'єкти правовідносин. Вони можуть відрізнятись залежно від об'єкта, суб'єктного складу, виду прав, що опосередковують такі правовідносини, підстав виникнення правовідносин.

Об'єкти:

1) Об'єкти авторського права.
2) Об'єкти права промислової власності.
3) Об'єкти, що мають «маркетингову природу» [42].

Вид та форма об'єктів інтелектуальної власності залежить від напрямків, в межах яких проводять дослідження відповідні структурні підрозділи, а також спеціальностей, в рамках яких здійснюється підготовка студентів у цих закладах освіти.

Перелік об'єктів авторського права наведений у ст. 8 Закону України «Про авторське право та суміжні права». Ними є твори в галузі науки, літератури, мистецтва, що можуть виражатись у різних формах, а саме: як письмові твори, а також виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори, створення яких є результатом щоденної діяльності в межах трудових відносин працівників закладів освіти або в межах навчальної діяльності студентів закладів вищої освіти. Інтелектуальна діяльність в межах надання спеціалізованої освіти може також виражатись у формі музичних, драматичних та інших творів, створених для сценічного показу та їх постановки, твори образотворчого мистецтва, аудіовізуальні твори тощо. Перелік об'єктів авторського права, визначений законом, не є вичерпним. Твори є об'єктами правової охорони, якщо вони створені в результаті інтелектуальної творчої діяльності, мають об'єктивну форму вираження, при цьому вони можуть бути як оприлюдненими широкому загалу, так і залишатись невідомим більшості суб'єктів, залишаючись у приватному віданні особи. «Творчість, – як зазначав О. С. Іоффе, – є інтелектуальною діяльністю, що закінчується актом, в результаті якого з'являються нові поняття, образи та/або форми їх втілення, які є ідеальним відображенням форми втілення» [42]. При цьому змістовне навантаження твору не має значення для визначення його об'єктом охорони авторським правом. О. Штефан поділяє зазначені ознаки на основні та додаткові, причому до основних автор відносить творчий характер твору і ознаку його вираження в об'єктивній формі, а до додаткових – ознаку змісту, завершеності та оприлюднення, вказуючи на те, що додаткові умови

тільки розширюють обсяг правової охорони твору та збільшують кількість творів, що підлягають правовій охороні [132**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 4]. Правовій охороні як об'єкт авторського права підлягає твір, виражений в об'єктивній формі, а не його зміст. Не охороняються авторським правом, відповідно до ст. 433 Цивільного кодексу України, ідеї, методи, процеси, математичні концепції як такі. Тотожна за змістом стаття відображена в ст. 9 Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, в якій передбачено, що захист авторського права поширюється на вислови, а не на ідеї, процедури, способи дії або математичні концепції як такі. У ч. 3 ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачено, що правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору і не поширюється на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі. Як зазначається в навчальній літературі, «ідеї як результати інтелектуальної діяльності мають тільки творця, але не мають власника, а власність, відповідно, не може складатися з ідей» [41, с. 20]. Здійснюючи захист форми вираження ідеї або концепції, невизначене коло осіб має можливість використовувати їх для проведення власних наукових досліджень, які можуть відображати схожі ідеї, проте виражатись у особливій індивідуальній формі, на що спирається більшість авторів у науковій доктрині. Зазначена позиція міститься й у зарубіжній правовій позиції регулювання авторських прав.

Проте з цього приводу заслуговує уваги позиція Вищого господарського суду України, викладена в Постанові Пленуму «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності», відповідно до якої до об'єктів авторського права можуть належати окремі речення, словосполучення та інші частини твору, які є творчими й оригінальними і можуть використовуватися самостійно [88]. Поняття оригінальності твору досліджувала Л. Майданик, яка на підставі аналізу законодавства і судової практики різних країн виокремила чотири основні підходи до визначення поняття оригінальності: в Європейському Союзі під оригінальним твором розуміють «власне інтелектуальне творіння автора»; у Сполучених Штатах Америки сформовано положення про мінімальний творчий внесок автора у твір; право Канади містить підхід щодо розуміння оригінального твору як «незалежно виробленого із залученням власної майстерності та суджень» автора; право Великої Британії визнає твір оригінальним за умови, що автор створив його власними «вміннями, зусиллями, судженнями та працею». При цьому автор зазначила, що вітчизняні норми найчастіше визначають оригінальність через поняття наявності творчого внеску автора у твір [71, с. 35–36].

Відсутність чіткого розуміння поняття оригінальність, що застосовується до таких об'єктів авторського права, як частина твору у вигляді речення, словосполучення тощо, значно ускладнює розуміння учасниками відносин у сфері захисту авторських прав сфери поширення правового захисту та визначення способу захисту порушених прав інтелектуальної власності, зокрема у вигляді плагіату. Зазначене зумовлене в першу чергу законодавчими змінами щодо забезпечення якості освіти та введення до обігу поняття «академічний плагіат», які хоча не прямо, проте опосередковано торкаються питань охорони та захисту

авторських прав. У зв'язку з цим важливо розрізняти порядок захисту авторських прав та прав у сфері академічної доброчесності, що варто розглянути через поняття відповідальності за їх порушення.

Захист прав інтелектуальної власності здійснюється тільки за фактом вчинення дій, що тягнуть за собою певний вид соціальної відповідальності. Відсутність у діяннях відповідної особи ознак порушення встановлених та охоронюваних законом прав не може розглядатись як порушення та не тягне за собою відповідальність. Указана проблема є міжгалузевою та має значення для правозастосовної практики, законотворчої діяльності і, безумовно, для навчального процесу, що потребує комплексного вирішення на сучасному етапі.

Як зазначає О. В. Ришкова, «специфічні особливості кожного об'єкта прав інтелектуальної власності зумовлюють певні відмінності порушень цього права. Тому загальне визначення поняття прав інтелектуальної власності не може охопити собою всіх можливих видів порушення. Стосовно кожного окремого об'єкта прав інтелектуальної власності має бути законом визначений перелік дій, які визнаються порушенням прав інтелектуальної власності. Кожна особа повинна чітко знати, які саме дії визнаються порушеннями прав інтелектуальної власності» [97, с. 11]. «… лише знання надає людині можливість усвідомлювати правильність вибору варіанта поведінки та її наслідки, знання дає людині свободу вільного вибору між добром та злом. Категорія свободи починає діяти, наприклад, коли людина, усвідомлюючи неправильність певної дії, все ж виявляється вільною від внутрішнього тиску негативних, аморальних бажань, стає вище цього і обирає діяти на добро» [122].

Залежно від способу, змісту та наслідків вчинення протиправних дій, що посягають на права інтелектуальної власності, порушення прав може тягнути за собою кримінальну, адміністративну, цивільно-правову відповідальність.

Однією із новел українського законодавства є запровадження академічної відповідальності, яка передбачена Законом України «Про освіту». Академічна відповідальність є відносно новим видом відповідальності, до якого можуть бути притягнені особи, які є педагогічними, науково-педагогічними, іншими працівниками закладів освіти, та здобувачі освіти за порушення академічної доброчесності. Видами порушення академічної доброчесності, відповідно до ч. 4 ст. 42 Закону України «Про освіту», є: академічний плагіат; самоплагіат; фабрикація, фальсифікація, списування, обман (формами якого є перераховані вище), хабарництво, необ'єктивне оцінювання [92].

Особливої уваги серед порушень, що тягнуть за собою академічну відповідальність, заслуговує академічний плагіат. Відповідно до визначення, передбаченого Законом України «Про освіту», ним визнається оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства. Розглядаючи зазначену новелу вітчизняного законодавства, О. Штефан зазначає, що «термін «академічний плагіат» за своєю суттю є лише вказівкою на сферу, в якій вчиняється порушення авторського права <…>. Сфера вчинення правопорушення не впливає власне на самий склад цього правопорушення та встановлену законодавством відповідальність за нього. Тож

не залежно від сфери, в якій вчиняється правопорушення, плагіат лишається «оприлюдненням (опублікуванням) повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору» (п. «в» ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права»)» [131, с. 60-61].

При цьому варто зазначити, що відповідно до Листа Міністерства освіти і науки України від 23.10.2018 № 1/9-650 «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти», «…академічна відповідальність не є різновидом юридичної відповідальності і не заважає притягненню осіб чи закладів (установ) до юридичної (кримінальної, адміністративної, цивільної чи дисциплінарної) відповідальності у випадках, передбачених законами. Деякі з передбачених Законом видів порушень академічної доброчесності водночас можуть розглядатися як кримінальні злочини, адміністративні чи дисциплінарні правопорушення. Академічна відповідальність не є юридичною відповідальністю. Вона є відповідальністю перед академічною спільнотою за порушення її етичних норм. Тому притягнення учасника освітнього процесу до юридичної відповідальності або звільнення його від юридичної відповідальності з нереабілітуючих підстав не є підставою для автоматичного звільнення цієї особи від академічної відповідальності» [134].

Для розмежування відповідальності та формування розуміння стану захищеності прав інтелектуальної власності у вищій освіті необхідно проаналізувати та визначити неоднакові та спільні риси таких порушень, як плагіат та академічний плагіат. Поняття «академічний плагіат» у зарубіжній літературі та зарубіжному законодавстві відсутнє.

З аналізу англомовної літератури можна зробити висновок, що законодавчим відповідником поняття «plagiarism» є академічний плагіат, порушення авторського права визначається як «copyright infringement». «Відмінність плагіату (*академічного плагіату – авт.*) від порушення авторських прав полягає в тому, що плагіат (*академічний плагіат – авт.*) є питанням етики, а авторське право є правовим питанням. Проте, незважаючи на розповсюдженість такого формулювання, останнє фактично не є характерною різницею. Розглядаючи плагіат як фальсифікацію методології дослідження, плагіат, можливо, є більш небезпечним із точки зору формування загрози системі стабільності перевірки знань, аніж порушення етичних норм» [143, с. 174]. Як зазначає K. Edmonds, посилаючись на M. Bugeja, «на відміну від плагіату порушення авторських прав передбачає використання або розповсюдження частини або цілого документа, наукового дослідження або статистики, рухомого або нерухомого зображення, програмного забезпечення або комп’ютерної програми та/або звукових файлів або записів без дозволу автора (Варто звернути увагу на те, що плагіат може тягнути за собою порушення авторських прав або ж ні, залежно від обсягу відповідної частини)» [142]. Плагіат (*академічний плагіат – авт.*), як зазначають канадські вчені, є складним для визначення поняттям. Канадська Асоціація бібліотек класифікувала чотири види діяльності, які є плагіатом: відмова від цитування, відмова від посилань, пітчинг [142].

Межі відповідальності за порушення авторських прав та порушення академічної доброчесності у вищій освіті є досить розмитими. Крім цього, відсутні чіткі критерії та механізм притягнення до відповідальності за

академічний плагіат, що значно ускладнює процес відновлення прав осіб, що постраждали від таких дій, що є темою для подальших наукових досліджень. У зв'язку з цим, основним завданням закладів вищої освіти є формування компетентностей учасників освітнього процесу у сфері захисту прав інтелектуальної власності та включення питань академічної доброчесності до навчальних планів та планів підвищення кваліфікації.

Таким чином, наголосимо, що порушення авторських прав у вищій школі є актуальною проблемою не тільки в Україні, але й у всьому світі. Враховуючи викладені положення, можна зробити такі висновки:

1) межі відповідальності за порушення авторських прав та порушення академічної доброчесності є дискусійними та потребують уточнення для використання учасниками освітнього процесу у вищій школі. Відсутність чіткого розуміння поняття оригінальність, що застосовується до таких об'єктів авторського права, як частина твору у вигляді речення, словосполучення тощо, значно ускладнює розуміння учасниками відносин у сфері захисту авторських прав сфери поширення правового захисту та визначення способу захисту порушених прав інтелектуальної власності, зокрема у вигляді плагіату;

2) важливо розробити критерії розмежування відповідальності за вчинення академічного плагіату та плагіату як виду порушень авторських прав та ефективний механізм притягнення до академічної відповідальності суб'єктів у сфері вищої освіти на рівні конкретного закладу вищої освіти та з урахуванням законодавства у сфері захисту прав інтелектуальної власності;

3) відсутність знань у учасників освітнього процесу щодо порушень прав інтелектуальної власності та порушень академічної доброчесності є одним із чинників, що провокують порушення в цій сфері. Необхідним є формування компетентностей у сфері інтелектуальної власності та в інших сферах, що тісно з ними пов'язані (академічна доброчесність), студентів закладів вищої освіти, наукових, педагогічних, науково-педагогічних працівників, що буде висвітлено нами в наступних розділах монографії.

4.3. Компетентність випускника ЗВО в сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності як складова його компетентнісної моделі

Якість надання освітніх послуг є основою економічного розвитку держави. Важливою складовою цього процесу є процедура формування професійних компетентностей фахівця під час навчання у закладі вищої освіти (ЗВО). У контексті проблематики, що розглядається в цій роботі, наголосимо, що діяльність майбутнього педагога безпосередньо пов'язана із використанням інноваційних технологій, їх створенням та запровадженням у освітній процес. З огляду на це, важливим є формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності, яка є складовою інтегральної компетентності випускника педагогічного закладу вищої освіти. Ця компетентність, фактично є однією з умов інноваційного розвитку на сучасному етапі розвитку освіти. Формування компетентності в сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності – це складна процедура, яка потребує свого теоретико-методологічного та технологічного обґрунтування, в тому числі наповнення структурних

компонентів цієї компетентності, визначення її місця та ролі у професійній підготовці майбутніх педагогів.

Теоретичні основи поняття «компетентність», «компетенція», «інтегральна компетентність» розглядаються багатьма вченими. В. Е. Лунячек, розглядаючи професійну підготовку студентів (слухачів) в умовах ВНЗ з позицій компетентнісного підходу, зазначив, що її результатом є формування компетентності щодо майбутньої професійної діяльності (відповідних знань, розумінь, умінь, цінностей, інших особистих якостей), які набула та здатна продемонструвати особа після завершення навчання в межах певної спеціальності [65]. Проаналізувавши думки науковців та нормативно-правові акти, які регулюють цю діяльність, В. Е. Лунячек дійшов висновку, що формування компетентності відбувається шляхом придбання під час навчання суми компетенцій, які є комбінацією характеристик (що відносяться до знань і їх застосування, умінь, навичок, здібностей, цінностей і особистих якостей) і дозволяють забезпечити виконання професійних обов'язків на високому рівні. На основі цього, більшість вчених робить висновок, що поняття «компетентність» ширше за поняття «компетенція», оскільки остання є її складовими частинами. Розмежовуючи поняття «компетентність» і «компетенція», В. Шадриков вказує на те, що компетенція «відноситься не до суб'єкта діяльності, а до кола питань, що стосуються діяльності. Іншими словами, компетенції – це функціональні завдання, пов'язані з діяльністю, які хтось може успішно виконувати. Компетентність же стосується суб'єкта діяльності. Це здобуток особистості, завдяки якому людина може вирішувати професійні завдання» [125].

Слід зазначити, що загальні питання компетентнісного підходу розглядали такі вчені, як Л. А. Гуцан [25], яка аналізувала особливості його впровадження в закладах загальної середньої освіти; О. В. Часнікова [121], яка розглядала сутність, функції та особливості реалізації компентентнісного підходу; В. В. Ягупов та В. І. Свистун [135], які розглянули компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти; В. А. Ковальчук [50] розглядала професійну компетентність вчителя; О. І. Іваницький [43], який розглядав формування інтегральної компетентності майбутнього вчителя фізики та інші.

Трансформація підходів щодо надання освітніх послуг стала підґрунтям для дослідження та розробки підходів формування окремих спеціальних компетентностей за напрямками діяльності майбутніх фахівців. З цього приводу показовими є роботи таких вчених, як А. Куруч, яка розглядала педагогічну компетентність курсантів Національної академії Національної гвардії України, О. Міршука, який аналізував особливості формування педагогічної компетентності магістрів непедагогічних спеціальностей, Л. Половенко [87], яка звертала увагу на управлінську компетентність фахівців економічного профілю, О. В. Мондич, яка досліджувала формування компетентності майбутніх учителів початкової школи з анатомії та фізіології людини, С. В. Яблоков, який описував формування загальнокультурної компетентності майбутніх вчителів іноземної мови, І. М. Маркевич, яка розглядала формування інформаційної компетентності майбутніх учителів географії у процесі професійної підготовки, та інші. Вказане слугує підтвердженням актуальності та важливості науково-методичного обґрунтування формування компетентностей фахівців, які є складовою їх

інтегральної компетентності. Стратегічним напрямом реформування вітчизняної освіти, як зазначає Г. С. Зікій, є впровадження компетентнісного підходу, який підкреслює роль досвіду, здатності практично реалізовувати знання, орієнтуватися у нестандартних ситуаціях та успішно вирішувати професійні завдання [37].

Як вказує О. А. Теплицька, у сучасних умовах педагогіка відчуває потребу в інтеграції всіх знань про людину та її спеціального розвитку, в осмисленні особливостей її функціонування, освіти, саморозвитку. Для такого роду об'єднання знань потрібен особливий підхід, який отримав назву «педагогічне моделювання» [110, с. 182]. Як зазначає В. Байденко, оскільки компетентнісна модель підготовки фахівців орієнтована на сферу професійної діяльності та менш жорстко прив'язана до конкретного об'єкта і предмета праці, компетентнісний підхід передбачає перехід від оцінки знань до оцінки компетентностей [9]. Використання моделювання в педагогіці дає можливість детально проаналізувати та оцінити основні етапи навчального процесу, його елементи та поведінку суб'єктів. Воно спрямоване на побудову «ідеальної моделі», завдання якої – оптимізувати процес навчання, підвищити його результативність [126, с. 39].

Для побудови компетентнісної моделі випускників педагогічних закладів вищої освіти необхідно також розглянути визначення поняття «модель», розкрити сутність процесу педагогічного моделювання. В енциклопедичному словнику поняття модель визначено як «абстрактне подання теорії, її операціоналізація, яку можна передати емпіричним шляхом» [105]. В. Пікельна зазначає, що модель дає змогу перейти від емпіричного пізнання до теоретичного, інтерпретуючи найскладніші теоретичні положення, проте моделі мають оцінюватися з урахуванням реальних властивостей системи і слугувати при цьому опосередкованим джерелом інформації. О. М. Слободянюк розглядає модель як систему, яка відтворює сутність та найважливіші якості оригіналу і призначена для його дослідження. На його думку, модель не має самостійного значення у процесі дослідження об'єкта, вона є лише засобом його пізнання. У зв'язку з цим, моделювання передбачає чітке визначення мети створення моделі, визначення її структурних складових та об'єктивно існуючих взаємозв'язків між ними, практичну перевірку (апробацію) моделі [103, с. 147].

На думку С. Архангельского, моделювання у педагогічних дослідженнях обумовлено складністю навчального процесу, постійною зміною умов, неможливістю спостерігати однакові процеси двічі [6]. Я. Б. Сікора, розглядаючи модель формування професійної компетентності майбутнього вчителя інформатики, розглядала її як теоретичне обґрунтування та сутнісне тлумачення структурних компонентів, що розкриває особливості змісту та структури, послідовність, взаємозв'язок усіх складових означеного процесу [101, с. 10]. Як зазначає Н. Волкова, стратегічна ціль педагогічного моделювання полягає в підготовці фахівця у відповідності до ідеалів професійності [18, с.144].

Таким чином, можна зробити висновок, що значення педагогічного моделювання полягає у можливості візуалізації та теоретичному обґрунтуванні необхідних майбутньому професіоналу знань, умінь, навичок та особистих якостей з урахуванням потреб ринку праці, що є основою для розробки навчальних планів підготовки фахівців відповідної спеціальності. Розробка

компетентнісних моделей майбутніх педагогів має особливе практичне значення, оскільки його професійна діяльність в першу чергу пов'язана з формуванням компетентностей у учнів (студентів) закладів освіти відповідного рівня (залежно від спеціальності майбутнього педагога), з веденням наукової діяльності та забезпеченням функціонування закладу освіти як автономного суб'єкта господарювання.

Винятково важливе місце займає обґрунтування компетентнісної моделі випускника педагогічного закладу вищої освіти як майбутнього фахівця, який у своїй професійній діяльності забезпечуватиме реалізацію освітньої політики держави в процесі формування компетентностей учасників освітнього процесу. У зв'язку з цим необхідно також розглянути поняття інтегральної компетентності.

Нормативне визначення поняття інтегральної компетентності надано в Національній рамці кваліфікацій, відповідно до якої інтегральна компетентність – це узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який виражає основні компетентнісні характеристики рівня щодо результатів навчання та/або професійної діяльності [90]. В свою чергу кваліфікаційний рівень визначається як структурна одиниця Національної рамки кваліфікацій, що визначається певною сукупністю компетентностей, які є типовими для кваліфікацій даного рівня. Національна рамка кваліфікацій – це системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів. Відповідно до академічного тлумачного словника, поняття інтегральний розуміється як «нерозривно зв'язаний; суцільний, єдиний» [3]. Таким чином інтегральна компетентність відображає усю сукупність компетентностей випускника, що формуються в процесі його навчання та забезпечують його ефективну професійну діяльність та соціальне буття.

Складовими інтегральної компетентності, на думку більшості авторів пострадянського простору, є ключові, загальнопредметні (галузеві) і спеціальні компетенції. Виокремлення та визначення компетенцій як підґрунтя для набуття компетентності дозволяє ідентифікувати три основні види компетенцій: 1) знаннєві – у формі наявних знань; 2) вміннєві – у формі наявних умінь (навичок); 3) поведінкові – у формі наявних мотивів, психофізіологічних якостей, цінностей, установок [72, с. 28]. Відповідно до Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти, затверджених Наказом Міністерства освіти і науки України від 01 червня 2016 року №600 у редакції від 01.10.2019 р. №1254, компетентності поділяються на 1) загальні (універсальні компетентності, що не залежать від предметної області, але важливі для успішної подальшої професійної та соціальної діяльності здобувача вищої освіти в різних галузях та для його особистісного розвитку) і 2) спеціальні (компетентності, актуальні для предметної області та важливі для успішної діяльності за певною спеціальністю).

Формування інтегральної компетентності є складним багатогранним процесом. Для його реалізації важливого значення набуває методологічне обґрунтування компетентнісної моделі випускників педагогічних закладів вищої освіти. В цьому випадку використання методу моделювання має важливе значення для формування технології підготовки майбутніх педагогів та формування компетентності інтелектуальної власності як складової інтегральної компетентності.

Як пише Г. А. Лещенко, особливої уваги в складі інтегральної моделі заслуговує модель фахівця, яка виконує роль інтегруючого елементу, що об'єднує навколо себе всі інші її компоненти. Також він зазначає, що модель підготовки фахівця в системі вищої освіти доцільно представити у вигляді замкнутого регульованого і керованого процесу. У цьому випадку ця модель органічно включає в себе ще чотири моделі: модель навчальної дисципліни, модель управління процесом навчання, модель учня і модель педагога. Їхня оптимізація в рамках інтегральної моделі сприятиме більш повному виконанню вимог соціального замовлення на підготовку професіоналів з досить міцним базовим масивом спеціальних знань і практичних умінь в усіх напрямках їхньої майбутньої діяльності [60, с. 34].

З урахуванням вказаного можна стверджувати, що процес моделювання є необхідною умовою якісної освітньої діяльності та підготовки спеціаліста, здатного до якісного виконання своїх професійних обов’язків. Компетентнісна модель з нашої точки зору відображає майбутню професійну діяльність педагога. Вона розроблена з урахуванням вимог чинного законодавства щодо забезпечення надання якісних освітніх послуг, трансформації політики держави в напрямку розвитку суспільства знань, а також потреб ринку праці. Це забезпечить міцні зв’язки закладів освіти та стейкхолдерів, що слугуватиме основою розвитку держави в цілому.

П. Кравчук відзначає, що «особливості сучасного етапу суспільного розвитку вимагають від молодого студента наукового світогляду, творчої гнучкості, соціальної відповідальності, суспільної активності» [55]. Модель спеціаліста, з точки зору В. Лозовецької, повинна відображати об’єктивні закономірності розвитку галузі професійної діяльності, місця і ролі спеціаліста в ній, перелік посад і професійних функцій, до виконання яких він готується у процесі навчання в системі професійної підготовки, основні вимоги до змісту знань та умінь, необхідних для успішного виконання професійних обов’язків, а також для подальшого розвитку професійно важливих і особистісних якостей та ін. Таким чином, загальною метою формування інтегральної компетентності випускника є створення передумов застосування знань, умінь та навичок, здобутих у процесі навчання виконання ним завдань у межах своєї професійної діяльності на практиці. З огляду на це, компетентнісна модель випускника повинна базуватись на описі не тільки необхідних професійних характеристик майбутнього фахівця, а й описі типових завдань, які повинен буде виконувати випускник у своїй професійній діяльності.

С. Саннікова вказує на те, що аналіз концептуально-компетентнісного змісту системи професійної підготовки спеціаліста дозволяє говорити про компетентнісну модель як результативно цільову основу проектування освітнього процесу підготовки спеціаліста з урахуванням сучасних вимог ринку праці і запитів суспільства [100]. Компетентнісні моделі є основою процесу формування спеціаліста в процесі його підготовки у закладі освіти, перепідготовки в процесі підвищення кваліфікації, а також можуть бути основою для ефективного управління ресурсами в організації, що зумовлено положеннями Державного стандарту України ISO 9001:2001. Відповідно до п. 6.2 зазначеного нормативного документа, персонал, залучений до робіт, що впливають на якість продукції,

повинен бути компетентним, тобто мати належні освіту, професійну підготовку, кваліфікацію та досвід. Організація повинна:

а) визначити необхідний рівень компетентності для персоналу, залученого до робіт, що впливають на якість продукції (при цьому поняття продукція відповідно до положень зазначеного стандарту може також означати послугу);

б) організовувати підготовку або вживати інших заходів для задоволення цих потреб;

в) оцінювати ефективність вжитих заходів;

г) забезпечувати обізнаність персоналу щодо доцільності та важливості своєї діяльності і щодо свого внеску в досягнення цілей у сфері якості;

д) реєструвати дані стосовно освіти, професійної підготовки, кваліфікації та досвіду.

Таким чином, компетентнісні моделі випускників відповідних спеціальностей повинні узгоджуватись з компетентнісними моделями, що розробляються суб'єктами господарювання для працівників відповідних професій, які залучені до виконання обов'язків на підприємстві.

Варто зауважити, що науково-теоретичні розробки компетентнісних моделей випускників педагогічних закладів вищої освіти перебувають на початковому етапі свого розвитку та потребують удосконалення. Підготовка майбутніх спеціалістів повинна враховувати особливості майбутньої професійної діяльності фахівця певного напряму підготовки. Компетентнісна модель посідає центральне місце як у процесі розробки так, і впровадження у закладі освіти технології формування певних компетентностей, зокрема щодо охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

В концепції розвитку педагогічної освіти зазначено, що засади підготовки та професійного вдосконалення педагогічних працівників потребують законодавчого врегулювання і мають бути визначені через галузеву систему кваліфікацій. Зокрема має бути визначене правомірне та об'єктивно обґрунтоване регулювання діяльності закладів вищої та фахової передвищої освіти в частині формування змісту освіти та організації освітнього процесу, а також додаткові вимоги до систем внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості педагогічної освіти щодо змісту, кадрового і матеріально-технічного забезпечення тощо [89].

Також варто звернути увагу на положення проекту Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року, яка, на жаль, не була затвердженою, що одним із перспективних завдань, передбачених у проекті, для підвищення рівня освіти у сфері інтелектуальної власності є уточнення змісту освітньо-кваліфікаційних характеристик випускників вищих навчальних закладів з позиції формування в державі творчих особистостей, здатних до створення об'єктів інтелектуальної власності.

Ми розглядаємо компетентнісну модель випускника педагогічного закладу вищої освіти у сфері охорони та захисту інтелектуальної власності як складову інтегральної компетентності майбутнього фахівця за певним напрямом освітньої діяльності.

Основною професійною діяльністю випускника педагогічного закладу вищої освіти є педагогічна діяльність. Відповідно до п. 21 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про освіту», педагогічна діяльність визначається як інтелектуальна,

творча діяльність педагогічного (науково-педагогічного) працівника або самозайнятої особи у формальній та/або неформальній освіті, спрямована на навчання, виховання та розвиток особистості, її загальнокультурних, громадянських та/або професійних компетентностей. Разом із тим певний відсоток випускників педагогічних закладів вищої освіти в результаті професійної кар'єри можуть обіймати керівні посади в закладах освіти. Управлінська діяльність керівних працівників закладів передбачає трансформацію компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності, здобуту у процесі їх навчання з урахуванням виконання такими працівниками управлінських функцій.

Таким чином, професійну діяльність випускників педагогічних закладів вищої освіти можна поділити на педагогічну діяльність та управлінську діяльність. Зазначені види діяльності можуть здійснюватись: 1) в закладах освіти; 2) в органах управління освітою; 3) в центрах професійного розвитку, методичних центрах (кабінетах), інших науково-методичних установах.

Види педагогічної діяльності як основного виду діяльності випускника педагогічного закладу вищої освіти можна визначити відповідно до таких класифікаційних критеріїв:

1) залежно від виду діяльності:

а) педагогічна діяльність в межах педагогічного навантаження; б) інші види педагогічної діяльності;

2) залежно від спеціальності педагога: а) педагогічна діяльність у дошкільній освіті; б) педагогічна діяльність у початковій освіті; в) педагогічна діяльність у загальній середній освіті; г) педагогічна діяльність у професійній освіті; д) педагогічна діяльність у спеціалізованій освіті;

3) залежно від напрямку діяльності: а) практична педагогічна діяльність; б) наукова (в межах підготовки наукових працівників в аспірантурі, робота в наукових установах тощо); в) науково-практична діяльність (в межах інноваційних інфраструктур – кластерів, технопарків, технополісів тощо).

Крім цього, реалізація компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності майбутніх педагогічних працівників здійснюється не тільки на стадії їх професійної діяльності, але й у процесі навчання. Студенти педагогічних закладів вищої освіти як учасники освітнього процесу беруть участь у студентській науковій діяльності, можуть бути учасниками академічної мобільності (як міжнародної, так і внутрішньодержавної), можуть бути виконавцями освітньо-наукових проектів, господарських договорів, що укладаються закладами вищої освіти. У зв'язку з цим вони здійснюють реалізацію, охорону та захист прав інтелектуальної власності, а також повинні дотримуватись правил академічної доброчесності як умови якісної освітньої діяльності. Їх подальша педагогічна діяльність (освітня, наукова, інноваційна) здійснюватиметься також у межах закладу освіти, проте відрізнятиметься функціональними повноваженнями виконавців. Саме тому важливо застосовувати комплексний підхід до формування компетентнісної моделі випускників педагогічних закладів вищої освіти у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності, що є основою не тільки ефективної реалізації соціального замовлення на підготовку професіоналів, але й забезпечення

інноваційного розвитку держави в цілому.

У процесі проведення дослідження нами було розроблено компетентнісну модель випускника педагогічного закладу вищої освіти у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності на основі блочного принципу побудови компетентнісної моделі, наведеної у роботі В. Е. Лунячека та Н. П. Рубан щодо компетентнісної моделі працівника загальної середньої освіти [61], яка складається з таких блоків:

1) інноваційно-освітній, 2) професійно-діяльнісний, 3) інноваційно-економічний, 4) інноваційно-управлінський.

Розглядаючи професійну діяльність випускників педагогічних закладів вищої освіти, в першу чергу розглянемо функціональні обов'язки здійснення педагогічної діяльності.

Особливістю, яка відрізняє діяльність педагога від інших видів діяльності, є те, що в процесі її здійснення педагог повинен формувати компетентності у здобувачів освіти (як початкової, так і загальної середньої і професійно-технічної, а згодом і вищої). У зв'язку з цим, описуючи професійну діяльність педагогів, які працюватимуть у закладах освіти, необхідно проаналізувати положення державних стандартів початкової та загальної середньої освіти для визначення компетентностей, які повинні отримати здобувачі відповідного рівня освіти.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти, затвердженого Постановою КМУ від 21 лютого 2018 р. № 1341, ключовими компетентностями є: 1) вільне володіння державною мовою; 2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; 3) математична компетентність; 4) компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; 5) інноваційність; 6) екологічна компетентність; 7) інформаційно-комунікаційна компетентність; 8) навчання впродовж життя; 9) громадянські та соціальні компетентності; 10) культурна компетентність; 11) підприємливість та фінансова грамотність.

Державний стандарт базової середньої освіти наразі не затверджено. На громадське обговорення запропоновано проект такого стандарту, відповідно до якого одним із ціннісних орієнтирів, на якому базується базова середня освіта, є утвердження людської гідності та доброчесності, зокрема академічної, через виховання чесності, відваги, наполегливості, милосердя, доброти, справедливості, поваги до прав людини. Серед компетентностей, визначених у цьому стандарті, важливе значення для цього дослідження мають:

1) інноваційність, що передбачає здатність особи реагувати на зміни та долати труднощі, відкритість до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі (клас, заклад освіти, громада тощо), спроможність визначати й ставити перед собою цілі, мотивувати себе та розвивати в собі стійкість і впевненість, щоб навчатися упродовж усього життя та досягати успіхів;

2) громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, моралі, справедливості, рівності, свободи, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, в контексті поваги до прав людини й верховенства права, оскільки одним із визначених Конституцією України правом людини є, відповідно до ст. 41, володіння, користування, розпорядження своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної творчої

діяльності. Крім цього варто звернути увагу на положення ст. 54 Конституції України, в якій передбачено, що громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності.

Одним із способів забезпечення реалізації вказаних прав є формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних закладів вищої освіти, які в процесі виконання професійних завдань забезпечуватимуть формування вказаних компетентностей в учасників освітнього процесу.

Іншим аспектом діяльності майбутнього педагога варто визначити необхідність дотримання ним вимог нормативно-правових актів щодо функціонування системи освіти та забезпечення якості надання освітніх послуг. У зв'язку з цим необхідно звернути увагу на статтю 6 Закону України «Про освіту», яка визначає основні засади державної освітньої політки, серед положень якої варто виділити такі принципи: 1) забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності; 2) академічна доброчесність; 3) науковий характер освіти; 4) інтеграція в міжнародний освітній та науковий простір; 5) формування поваги до прав і свобод людини; 6) державно-приватне партнерство.

Однією із новел законодавства про освіту є академічна доброчесність. Дотримання академічної доброчесності є вагомим компонентом внутрішнього забезпечення якості освіти, дотримання якої, відповідно до ст. 42 Закону України «Про освіту», передбачає як з боку педагогічних працівників, так і з боку здобувачів освіти:

- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність (для здобувачів освіти – власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації).

Крім цього, дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними працівниками передбачає також контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти та об'єктивне оцінювання результатів навчання. Вона є важливою характеристикою надання якісних освітніх послуг, інтеграції в міжнародний освітній та науковий простір та забезпечення наукового характеру освіти. Фактично академічна доброчесність є похідною дотримання прав інтелектуальної власності. Тому однією зі складових компетентнісної моделі випускника педагогічного закладу вищої освіти у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності необхідно визначити дотримання правил академічної доброчесності. Це дозволить майбутнім педагогам застосовувати сформовану компетентність у процесі здійснення педагогічної діяльності для формування знань, умінь та навичок дотримання правил академічної доброчесності у учнів закладів освіти.

Дотримання принципу поваги до прав і свобод людини в межах формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності

забезпечує розуміння значимості прав інтелектуальної власності та нетерпимості до їх порушення, що є основою сформованості високого рівня правової культури у цій сфері.

Одним із напрямів державно-приватного партнерства як принципу освітньої діяльності є утворення та/або спільне фінансування і експлуатація інноваційних підприємств (інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор тощо) на базі існуючих закладів освіти. В межах зазначеної діяльності випускники педагогічних закладів вищої освіти повинні мати компетентності, що пов'язані із можливістю впровадження інновацій у професійну практичну діяльність, знати принципи, порядок та особливості комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, розуміти порядок та принципи діяльності інноваційних інфраструктур, що також входить до складу компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності як важливої складової професійної педагогічної діяльності.

Відповідно до ст. 54 Закону України «Про освіту», педагогічні, науково-педагогічні, наукові працівники мають право на розроблення та впровадження авторських навчальних програм, проектів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання, що також є об'єктами інтелектуальної власності, впровадження яких потребує знань у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності. До обов'язків вказаних працівників належить формування у здобувачів освіти усвідомлення необхідності додержуватися Конституції та законів України, захищати суверенітет і територіальну цілісність України; дотримуватися академічної доброчесності та забезпечувати її дотримання здобувачами освіти в освітньому процесі та науковій діяльності; сприяти розвитку здібностей здобувачів освіти та ін.

Невід'ємною складовою професійної діяльності педагогічного працівника є участь у створенні об'єктів інтелектуальної власності (авторського права та права промислової власності), що відображають спрямованість та характер його предметної спеціальності та відповідність займаній посаді. Процес підготовки фахівця також опосередковується його участю у відносинах, предметом яких є об'єкти інтелектуальної власності. Ще у 2007 році Постановою Верховної Ради України було схвалено Рекомендації парламентських слухань «Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування», в яких однією із проблем було визначено те, що непоодинокими є випадки, коли через низьку правову та економічну культуру суб'єкти науково-технічної та економічної діяльності добровільно відмовляються від використання існуючих механізмів захисту своїх прав та інтересів як власники інтелектуальних здобутків [93].

В межах педагогічної діяльності варто також відзначити діяльність у центрах професійного розвитку педагогічних працівників. Такі центри знаходяться у процесі створення та є новелою законодавства про освіту. Наразі розроблено проект Положення про діяльність центру професійного розвитку педагогічних працівників, який винесено на громадське обговорення [91]. Відповідно до зазначеного проекту, центр утворюється з метою сприяння професійному розвитку педагогічних працівників закладів дошкільної, позашкільної, загальної середньої освіти, інклюзивно-ресурсних та міжшкільних

ресурсних центрів. На посаду педагогічного працівника Центру може бути призначено особу, яка є громадянином України, вільно володіє державною мовою, має вищу педагогічну освіту ступеня не нижче магістра, стаж педагогічної та/або науково-педагогічної роботи не менше п'яти років, досвід впровадження інновацій, педагогічних новацій і технологій у системі освіти, у тому числі інформаційно-комунікаційних, пройшла конкурсний відбір та визнана переможцем конкурсу відповідно до порядку, затвердженого засновником Центру. Таким чином, одним із критеріїв прийняття на посаду педагогічного працівника центру є досвід впровадження інновацій, що вимагає необхідності формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних закладів вищої освіти.

Як було зазначено вище, випускник педагогічного закладу вищої освіти в процесі кар'єрного зростання може також займати керівні посади у закладах освіти, органах управління освітою, методичних центрах, центрах професійного розвитку педагогічних працівників. Керівні посади передбачають здійснення управлінської діяльності, яка полягає, в першу чергу, у забезпеченні формування освітнього простору, в межах якого у учасників освітнього процесу формується нетерпимість до порушення прав інтелектуальної власності, забезпеченні високої якості надання освітніх послуг, створенні передумов до інноваційної педагогічної діяльності, а також у здійсненні контролю за дотриманням прав інтелектуальної власності здобувачами освіти та педагогами.

Відповідно до абз. 3 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про освіту», керівник є представником закладу освіти у відносинах з державними органами, органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами і діє без довіреності в межах повноважень, передбачених законом та установчими документами закладу освіти. Серед його повноважень у межах предмета нашого дослідження варто виділити забезпечення функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти. Крім цього керівник розробляє та реалізовує стратегію розвитку закладу освіти, приймає рішення про участь закладу освіти у інноваційних проектах, про укладення договорів державно-приватного партнерства, про забезпечення захисту прав інтелектуальної власності в закладах освіти, про розробку та впровадження об'єктів інтелектуальної власності у комерційний обіг та їх застосування у межах навчання.

Формування компетентності випускників педагогічних закладів вищої освіти у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності забезпечить можливість випускника педагогічного закладу вищої освіти не просто створювати об'єкти інтелектуальної власності, але й забезпечувати їх ефективний захист, впровадження у комерційних обіг, забезпечення дотримання своїх прав з боку інших осіб та забезпечення управління об'єктами інтелектуальної власності, самостійно створеними в процесі інтелектуальної діяльності, а також в процесі керівництва інтелектуальною діяльністю, що є показником спроможності до ефективного виконання професійних завдань. Вказане є основою для формування цілей підготовки випускника педагогічної спеціальності.

У процесі розробки компетентнісної моделі у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності випускників педагогічних закладів вищої освіти також необхідно звернути увагу на положення, визначені в Стандартах вищої освіти

відповідної спеціальності. Проте оскільки, як було зазначено вище, затверджені сьогодні не усі стандарти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, звернемось до освітньо-професійної програми Української інженерно-педагогічної академії Освітні, педагогічні науки першого (бакалаврського) рівня, а також до Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти, що схвалені сектором вищої освіти Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України 23.11.2017. Відповідно до положень останнього, до обов'язкових загальних компетентностей освітнього ступеня бакалавра належать:

- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Таким чином, компетентність випускника педагогічного закладу вищої освіти у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності ми розглядаємо як систему знань, умінь, навичок та особистих якостей майбутнього педагогічного працівника як суб'єкта освітньої, наукової, інноваційної діяльності, що здійснюється в процесі виконання як педагогічної, так і управлінської діяльності в закладах освіти, органах управління освітою, методичних центрах, наукових установах, що формують професійні якості, необхідні для ефективного ведення професійної діяльності та забезпечення реалізації інноваційної політики держави за участю закладів освіти, науки та органів управління у цій сфері. Її варто включати як складову інтегральної компетентності випускника педагогічного закладу вищої освіти, який як учасник освітнього процесу є одним із суб'єктів забезпечення академічної доброчесності закладу вищої освіти та його інноваційного розвитку і в подальшому як суб'єкт педагогічної діяльності здійснюватиме формування інноваційної компетентності учнів закладів освіти, виступатиме учасником правовідносин у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності, забезпечуватиме управління результатами інтелектуальної діяльності учасників освітнього процесу, буде учасником реалізації інноваційних проектів закладу освіти.

Компетентність випускника педагогічного закладу вищої освіти у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності є важливою складовою не тільки в процесі його професійної діяльності, але й на етапі підготовки майбутнього педагога. Крім цього, діяльність педагога також може бути пов'язана з впровадженням об'єктів інтелектуальної власності в комерційний обіг, що зумовлено новими підходами до управління господарською діяльністю у різних галузях економіки, зокрема в процесі формування кластерів, до складу яких входять заклади освіти та наукові установи, а також у разі участі закладів освіти у різних видах інноваційних інфраструктур (технопарках, технополісах, бізнес-інкубаторах тощо). Майбутні педагоги в процесі навчання (продовження

навчання в аспірантурі, докторантурі тощо) повинні: 1) забезпечувати дотримання академічної доброчесності; 2) брати участь у правовідносинах у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності. В процесі виконання професійної діяльності педагоги також: 1) беруть участь у розробці інноваційних проектів у межах педагогічної діяльності; 2) організовують творчу діяльність учнів; 3) формують у учнів повагу до прав інтелектуальної власності та дотримання правил академічної доброчесності з метою формування у них передбачених стандартами компетентностей; 4) забезпечують охорону та захист прав інтелектуальної діяльності учасників освітнього процесу. Як виконавці інноваційних проектів, у межах стратегії розвитку економіки держави у правовідносинах, в яких беруть участь заклади освіти, педагоги повинні мати здатність: 1) до комерціалізації створених об'єктів інтелектуальної власності, що є результатами власної творчої діяльності, а також діяльності здобувачів освіти; 2) до визначення вартості об'єкта інтелектуальної власності та його конкурентоздатності на ринку. Як керівники закладів освіти, як учасники інноваційної економічної діяльності: 1) забезпечувати реалізацію прав і обов'язків закладу освіти та/або наукової установи як учасників інноваційних та інших міжгалузевих кластерів; 2) розповсюджувати інформацію про об'єкти інтелектуальної власності закладу освіти.

На підставі вказаного та на основі блочного принципу побудови компетентнісної моделі, наведеної у роботі В. Е. Лунячека та Н. П. Рубан, щодо компетентнісної моделі працівника загальної середньої освіти розроблена компетентнісна модель випускника педагогічного закладу вищої освіти, представлена в таблиці 4.17.

Таблиця 4.17

Компетентнісна модель випускника педагогічного закладу вищої освіти в сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності

Назва компетентності	Знання	Уміння	Навички	Професійно-важливі якості
Інноваційно-освітній блок				
Здатність забезпечувати дотримання академічної доброчесності	Знати правила та вимоги дотримання академічної доброчесності, визначені ст. 42 Закону України «Про освіту», ст. ст. 58, 63 «Про вищу освіту», локальними нормативно-правовими актами закладів освіти	Уміти реалізовувати права і виконувати обов'язки з дотриманням правил академічної доброчесності	Посилатися на джерела інформації у разі використання ідей та розробок інших авторів, надавати достовірну інформацію про власні наукові здобутки, з дотриманням правил академічної доброчесності та поваги до прав інтелектуальної власності	Доброчесність, чесність, справедливість, культура, висока моральність

Продовження табл. 4.17

Назва компетентності	Знання	Уміння	Навички	Професійно-важливі якості
Здатність бути суб'єктом правовідносин у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності	Знати правові основи реалізації прав інтелектуальної власності, визначені книгою 4 Цивільного кодексу України, главою 16 Господарського кодексу, а також Законів України «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та інших законодавчих актів, що регулюють діяльність у сфері інтелектуальної власності	Реалізовувати майнові та особисті немайнові права на власні освітньо-наукові проекти, а також забезпечувати їх охорону і захист як об'єктів інтелектуальної власності	Визначати вид об'єкта інтелектуальної власності щодо власних інноваційних розробок, формувати пакет документів на отримання охоронних документів на визначені об'єкти та укладати договори щодо передачі прав на них	Юридична грамотність, аналітичне та інноваційне мислення
Професійно-діяльнісний блок (педагогічний)				
Здатність до розробки інноваційних проектів у межах педагогічної діяльності	Знати сучасні інноваційні освітні технології, принципи та способи їх застосування, створення на їх основі власних педагогічних розробок	Розробляти та впроваджувати інноваційні способи навчання та викладання, розв'язувати нетипові професійні педагогічні задачі	Впроваджувати освітні інноваційні технології в педагогічній діяльності	Креативне мислення, ініціативність, орієнтація на ефективність, цілеспрямо-ваність

Продовження таблиці 4.17

Назва компетентності	Знання	Уміння	Навички	Професійно-важливі якості
Здатність організовувати творчу діяльність учнів	Знати методи наукового пізнання, засоби і форми розв'язання творчих завдань	Залучати учнів до проведення досліджень, написання наукових робіт, участі у олімпіадах, конкурсах, турнірах, конкурсах-захистах Малої академії наук, визначати результати їх творчої діяльності як об'єкти інтелектуальної власності	Управляти творчою діяльністю учнів задля отримання об'єктів інтелектуальної власності	Креативність, ініціативність, управлінські якості, творче мислення
Здатність формувати у учнів поваги до прав інтелектуальної власності та правил академічної доброчесності	Знати види та ознаки порушень прав інтелектуальної власності та академічної доброчесності, методи мотивації щодо запобігання відповідних правопорушень	Визначати діяння, які є правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності, та види відповідальності за їх вчинення	Організовувати і проводити превентивні заходи з метою подолання правового нігілізму у учнів	Нетерпимість до право-порушень, справедливість
Здатність забезпечити ефективну охорону і захист прав інтелектуальної власності на результати творчої діяльності учасників освітнього процесу	Знати основні види та способи охорони та захисту прав інтелектуальної власності	Визначати способи охорони та захисту прав інтелектуальної власності, факти порушення цих прав, забезпечувати схоронність доказів приналежності прав інтелектуальної власності та фактів їх порушення, звертатися до суду та органів державної влади, які наділені повноваженнями щодо вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності	Забезпечувати належність та допустимість доказів порушень прав інтелектуальної власності учасників освітнього процесу, доказувати вчинення таких порушень	Аналітичне мислення, наполегливість

Продовження таблиці 4.17

Назва компетентності	Знання	Уміння	Навички	Професійно-важливі якості
Інноваційно-економічний блок				
Здатність до визначення вартості об'єкта інтелектуальної власності та його конкурентоздатності на ринку	Знати методи оцінки вартості об'єктів інтелектуальної власності та ознаки конкурентоспроможності	Розраховувати вартість прав на об'єкт інтелектуальної власності з урахуванням рівня його конкурентоздатності на ринку	Проводити оцінку привабливості створеного об'єкта інтелектуальної власності та визначати його конкурентоздатність	Організованість, аналітичний склад розуму, економічне мислення
Здатність до комерціалізації створених об'єктів інтелектуальної власності, що створені учасниками освітнього процесу	Знати способи та засоби комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності та основи інвестиційної діяльності, види договорів трансферу технологій	Визначати спосіб комерціалізації відповідного об'єкта інтелектуальної власності, створений учасниками освітнього процесу	Розробляти та укладати договори, що опосередковують діяльність у сфері трансферу технологій	Підприємницька активність
Інноваційно-управлінський блок				
Здатність розповсюджувати інформацію про об'єкти інтелектуальної власності закладу освіти	Знати основи маркетингової діяльності щодо просування інноваційних продуктів на ринку, сучасні технології розповсюдження інформації	Використовувати сучасні маркетингові та інформаційні технології з метою розповсюдження відомостей про об'єкти інтелектуальної власності	Просувати результати інтелектуальної (творчої) діяльності закладу освіти на ринку за допомогою інформаційних технологій	Спроможність використовувати ЗМІ, ІТ-технології, зокрема можливості соціальних мереж для просування продукту на ринку
Здатність забезпечувати реалізацію прав і обов'язків закладу освіти як учасників інноваційних та інших міжгалузевих кластерів	Знати основи кластерного підходу у забезпеченні інноваційного розвитку освітньо-наукової діяльності	Реалізовувати інноваційні проекти в межах об'єднання освіти, науки і виробництва	Впроваджувати результати інноваційних розробок учасників освітнього процесу в практичну діяльність	Підприємливість, економічна активність, амбіційність

Запропонована компетентнісна модель випускника педагогічного закладу вищої освіти у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності охоплює здійснення ним педагогічної діяльності в закладах освіти, методичних центрах, центрах професійного розвитку педагогічних працівників (професійно-діяльнісний (педагогічний) блок, інноваційно-економічний блок), а також управлінську діяльність, яка здійснюється на керівних посадах в закладах освіти, наукових установах, методичних центрах, центрах професійного розвитку педагогічних працівників (інноваційно-управлінський блок).

Інноваційно-освітній блок включає компетентності, що потрібні студентам педагогічних закладів вищої освіти ще в процесі навчання. Так, здатність бути суб'єктом правовідносин у сфері інтелектуальної власності для студентів передбачає можливість їх участі як виконавців освітньо-наукових проектів, виконання завдань у центрах трансферу технологій, створених у педагогічних закладах вищої освіти, написання наукових статей, створення об'єктів промислової власності. Вказана діяльність передбачає необхідність забезпечення належної охорони і захисту об'єктів інтелектуальної власності, а також дотримання прав інтелектуальної власності інших осіб. Ці набуті компетентності випускник педагогічного закладу вищої освіти також буде використовувати у майбутній професійній діяльності. При цьому реалізація знань, умінь та навичок, які характеризують компетентності, визначені у цьому блоці, будуть відрізнятись залежно від статусу (студент, працівник) та посади (педагогічний працівник, керівник).

Правила академічної доброчесності, які повинні дотримуватись здобувачами вищої освіти, відрізняються від правил, передбачених для педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів освіти. Обов'язки здобувача освіти у цій сфері можна визначити як обов'язки щодо самостійного та чесного виконання навчального плану та проходження контролю здобутих знань, умінь та навичок; недопущення порушень норм законодавства, що регулює правовідносини у сфері реалізації авторських та суміжних прав; використання власних ідей, розробок і тверджень у процесі отримання освітніх послуг та провадження наукової діяльності. У процесі педагогічної діяльності передбачається контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти, об'єктивне оцінювання результатів навчання та формування у них відповідної компетентності. Тому здатність дотримання академічної доброчесності повинна формуватись з урахуванням необхідності знань, умінь і навиків, необхідних як для здобувачів вищої освіти, так і для педагогічних працівників.

Професійно-діяльнісний (педагогічний) блок є основним, оскільки описує майбутню педагогічну діяльність випускників закладів вищої освіти. Складовими цього блоку є компетентності, які спрямовані на впровадження у власну педагогічну діяльність інноваційних технологій, керівництво творчою діяльністю здобувачів освіти, формування у них компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності, а також контроль за дотриманням правил академічної доброчесності та прав інтелектуальної власності. Основу педагогічної діяльності складає керівництво діяльністю учнів та формування у них знань, умінь і навичок, які є складовими компетентності у сфері охорони та захисту прав

інтелектуальної власності, які необхідні для продовження учнями навчання, виконання професійної діяльності та забезпечення якості освітньої діяльності в процесі отримання ними освітніх послуг. Варто також зауважити, що педагогічна діяльність має творчий характер, що зумовлює створення та використання об'єктів інтелектуальної власності, що повинно здійснюватись з дотриманням прав інтелектуальної власності. У зв'язку з цим до професійно-діяльнісного блоку необхідно включити також здатність до розробки інноваційних проектів у межах педагогічної діяльності.

Інноваційно-економічний блок включає компетентності, що забезпечують можливість ефективної реалізації створених об'єктів інтелектуальної власності з метою отримання матеріально-фінансової винагороди та введення їх в економічний обіг. Економічний зміст компетентностей цього блоку виражається у здатності визначати не тільки соціальну, але й матеріальну цінність створених об'єктів інтелектуальної власності, що є важливим як у процесі їх комерціалізації, так і в процесі визначення збитків, завданих у зв'язку з порушенням прав інтелектуальної власності як педагогічних, науково-педагогічних працівників, так і здобувачів освіти та закладів освіти як власників створених об'єктів інтелектуальної власності.

Інноваційно-управлінський блок включає компетентності, які в першу чергу повинні формуватись для здійснення майбутньої управлінської діяльності, проте є важливими також і в межах педагогічної діяльності. До його складу входять компетентності, що дозволяють закладам освіти бути активними учасниками правовідносин у сфері інноваційної діяльності, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг. На сучасному етапі розвитку економіки заклади освіти є необхідними учасниками різних інноваційних підприємств, їх об'єднань, кластерів. У зв'язку з цим здатність забезпечувати реалізацію прав і обов'язків закладу освіти та/або наукової установи як учасників інноваційних та інших міжгалузевих кластерів є важливою складовою компетентнісної моделі як керівників, так і педагогічних працівників закладів освіти, які виступають виконавцями проектів, що виконуються закладом освіти, в якому вони здійснюють свою професійну діяльність.

Крім цього розповсюдження інформації про створені інновації є одним із аспектів управлінської інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, в тому числі закладів освіти.

Виходячи з викладеного вище, ми можемо зробити такі висновки:

1. Розробка компетентнісної моделі випускника закладу вищої освіти є візуалізацією його повноважень у процесі здійснення майбутньої професійної діяльності. Дослідження функціональних обов'язків фахівців у процесі здійснення ним професійної діяльності є важливим етапом створення компетентнісних моделей і надає можливість закладам освіти, що здійснюють підготовку майбутніх педагогів, сформувати у них необхідні знання, вміння, навички та професійно важливі якості для подальшої професійної діяльності випускників у відповідності до сучасних вимог ринку праці.

2. Компетентність працівника, в тому числі педагогічного, відповідно до положень Державного стандарту України ISO 9000:2001 включає належні освіту,

професійну підготовку, кваліфікацію та досвід. Заклад освіти повинен визначати необхідний рівень компетентності для працівників, які здійснюють педагогічну діяльність. Компетентнісні моделі випускників закладів вищої освіти, зокрема і педагогічних, повинні узгоджуватись із вимогами стейкхолдерів.

3. У процесі щоденної професійної творчої діяльності педагогічний працівник створює об'єкти інтелектуальної власності, використовує їх під час надання освітніх послуг та у процесі діяльності щодо внутрішнього забезпечення якості освіти. Крім цього, він керує творчою діяльністю учнів, виконанням ними наукових досліджень, участю у конкурсах, турнірах, захисті наукових робіт тощо. Тому компетентність у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності є необхідною складовою інтегральної компетентності випускника педагогічного закладу вищої освіти. Залучення студентів, а згодом вчителів до участі у господарській діяльності у якості суб'єкта, що забезпечує надання освітніх послуг, розробку та впровадження об'єктів інтелектуальної власності у комерційний оббіг, також вимагає формування у педагогічних працівників та керівників компетентності у сфері інтелектуальної власності.

4. Розроблена нами компетентнісна модель випускника педагогічного закладу вищої освіти у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності враховує усі необхідні компетентності для виконання професійних обов'язків, що пов'язані з інноваційною діяльністю. Вона дозволяє забезпечити законодавчі вимоги, дотримання яких є необхідним у процесі отримання освітніх послуг та здійснення інноваційної педагогічної діяльності. Модель враховує особливості участі у правовідносинах у сфері інтелектуальної власності студентів педагогічних закладів вищої освіти. Суттєва увага приділена визначенню складових компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності, які є необхідними для освітнього процесу студентів педагогічних ЗВО, розглянуті принципи трансформації цих компетентностей в майбутню професійну діяльність.

5. Компетентність у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності визначено як систему знань, умінь, навичок та особистих якостей майбутнього педагогічного працівника як суб'єкта освітньої, наукової, інноваційної діяльності, що може здійснюватися в процесі виконання як педагогічної, так і управлінської діяльності в закладах освіти, органах управління освітою, методичних центрах, наукових установах. Це дозволяє формувати компетентності, необхідні для ефективного ведення професійної діяльності, та забезпечувати реалізацію інноваційної політики держави за участю закладів освіти, науки та органів управління у цій сфері.

6. У роботі застосовано блочний принцип побудови компетентнісної моделі випускника педагогічного закладу вищої освіти у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності, що дозволило виділити такі блоки: 1) інноваційно-освітній; 2) професіонально-діяльнісний; 3) інноваційно-економічний; 4) інноваційно-управлінський. Такий підхід дозволяє врахувати державну політику у сфері розвитку освіти та забезпечити інноваційний розвиток економіки держави в цілому, а також сформувати повагу в учасників освітнього процесу до конституційних прав і свобод людини і громадянина, зокрема щодо

володіння, користування і розпорядження майновими та особистими немайновими правами інтелектуальної власності.

7. На сучасному етапі розвитку економіки держави важливого значення набуває участь закладів освіти та наукових установ в економічній діяльності, зокрема в межах кластерів. Крім цього, чинне законодавство про освіту одним із принципів освітньої діяльності визначає державно-приватне партнерство, в межах якого на базі існуючих закладів освіти можуть утворюватись інноваційні центри, технопарки, технополіси, інноваційні бізнес-інкубатори, в межах яких буде здійснюватись інноваційна діяльність. Розроблена компетентнісна модель враховує ці можливості.

4.4. Оцінювання сформованості компетентності в сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у випускників закладів вищої освіти засобами кваліметрії

Важливість вимірювання рівня сформованості компетентності зумовлено розвитком освіти, побудованої на засадах компетентнісної парадигми. Як зазначав Макс Планк, «існує тільки те, що можна вимірювати» [102]. Зазначена теза розкриває значення оцінювання як передумови та результату освітньої діяльності. Надання якісних освітніх послуг є неможливим без проведення об’єктивного оцінювання сформованості інтегральної компетентності студентів педагогічних закладів вищої освіти та її складових. Знання, уміння, навички та інші особисті якості, отримані під час навчання, повинні надавати студенту можливість ефективно виконувати професійні завдання в процесі професійної діяльності. Тільки у такому разі освіта, наука та практика утворюють єдиний організаційний механізм, який здатний до ефективного функціонування. З огляду на це, метою вказаного процесу є, в першу чергу, визначення успішності студента як у процесі, так і за результатами навчання, та можливості ведення ним подальшої професійної діяльності. Крім цього, визначення рівня сформованості знань, умінь, навичок та інших особистих якостей дозволяє виявити прогалини у якості надання освітніх послуг. Виявлені в процесі оцінювання недоліки є підставою удосконалення освітньої діяльності, що може супроводжуватись внесенням змін до змісту навчальних планів, програм, стандартів, удосконаленням методів викладання, змінами у проведенні самостійної роботи студентів тощо. Це є рушійною силою подальшого розвитку освіти як основи економічної стабільності держави.

Як ми наголошували у попередньому підрозділі цього розділу, компетентнісна модель є фактично системою знань, умінь, навичок та особистих якостей фахівця, якими він повинен володіти для успішного виконання професійної діяльності. Формування компетентностей, які входять до складу компетентнісної моделі, забезпечується за допомогою різних методів, засобів, традиційних і новітніх педагогічних технологій тощо. Результат освітньої діяльності повинен обов’язково оцінюватись. В свою чергу рівень засвоєння студентами теоретичних знань та спроможності їх реалізації на практиці є одним із показників якості освітньої діяльності закладу освіти та ефективності застосовуваної ним освітньої технології для формування компетентностей, що

підлягають оцінюванню. Якість освіти як педагогічна категорія є квінтесенцією сутності поняття, процедур діагностування, аналізу явищ і властивостей суб'єктів освітнього процесу [128].

Як пише О. І. Ляшенко, «об’єктами оцінювання є: знання, уміння, навички та компетентності (уміння використовувати знання на практиці); оволодіння метапредметними уміннями (працювати з інформацією в різній формі; уміння вчитися й самоудосконалюватися; співпрацювати; уміння вирішувати проблеми тощо)» [82, с. 70]. У контексті цієї роботи це компетентність випускника педагогічного ЗВО в сфері інтелектуальної власності та її складові.

Кваліметричний підхід є ефективною методологією проведення педагогічних вимірювань і «забезпечує більшу об’єктивність оцінки рівня професійної педагогічної компетентності» [21, с. 117]. Це обумовлює актуальність розробки факторно-критеріальних моделей для вимірювання рівня сформованості професійних компетентностей як показника можливості ведення професійної діяльності майбутніх фахівців. У контексті цієї роботи це компетентність у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

Кваліметрія як наука вперше представлена у 1965 році Г. Г. Азальдовим [2]. В межах цього напряму науки розробляються методи кількісного оцінювання якості як матеріальних, так і нематеріальних об’єктів, процесів, явищ тощо. Основне завдання кваліметрії – комплексна оцінка якості через сукупність показників із застосуванням відповідної математичної моделі. Створення відповідної моделі бажаного стану об’єкта (якість) реалізується через факторно-критеріальне моделювання. [127, с. 137]. Останнє є «інструментом нечіткої математики як однієї з найсучаснішої галузі математичної науки» [27, с. 48]. Кваліметричний підхід, як пише І. С. Грозний, характерний тим, що в слово «якість» вкладаються відразу три поняття: якість як відповідність стандартам і технологічним вимогам, якість як основна характеристика продукту і якість як набір споживчих властивостей [24, с. 40]. Найбільш застосовуваним цей метод сьогодні є у галузі товарознавства і позначає розділ економіки про методи вимірювання якості продукції [119, с. 4]. Проте сьогодні він активно застосовується і в педагогічних вимірюваннях. Педагогічна кваліметрія як методологія оцінки розглядається в роботах В. Аванесова, І. Булах, І. Капустіна, О. Майорова, О. Пометун, А. Хуторського, О. Філіпчук, О. Ануфрієвої, В. Григораш, Г. Дмитренко, Г. Дорош, В. Міхеєва та інших дослідників.

Актуальним в сучасних педагогічних дослідженнях є застосування методів педагогічної кваліметрії для кількісного вимірювання педагогічних результатів, а саме якості освіти, якості освітньої діяльності, що відповідно полягають у визначенні рівня сформованості компетентостей у учасників освітнього процесу. За визначенням В. С. Черепанова, кваліметрія – це наукова дисципліна, яка вивчає методологію та проблематику комплексних кількісних оцінювань якості будь-яких об’єктів – предметів, явищ або процесів [123, с. 8]. Як вказує В. Вікторов, застосовуючи моніторинг та кваліметрію, можна виміряти й оцінити не тільки результати педагогічного процесу, а й якість і кількість перетворень у діяльності його учасників, чинники, що вплинули на ці зміни; виробити, прийняти й реалізувати управлінські рішення щодо спрямування цих перетворень на заданий стандарт освіти [16, с. 56].

Застосування цього методу для оцінки якості різних об’єктів розглядається багатьма вченими, зокрема О. Кондур досліджувала критеріальне моделювання в алгоритмі адаптивного управління для оцінки поточного стану закладу вищої освіти за допомогою кваліметричного інструментарію [52]; Н. Ляшова та С. Помирча розглядали питання реалізації кваліметричного підходу під час проведення педагогічної практики [70]; О. Дегтяр та О. Непомнящий дослідили кваліметричний підхід до організації системи поліфункціонального контролю професійної підготовки компетентного фахівця у вищій школі [26]; у дослідженні О. Байназарової звертається увага на застосування кваліметричних моделей у науково-методичній роботі, зокрема для оцінки діяльності методичних служб [10, с. 82]; В. В. Григораш розглянув кваліметричний підхід до експертного оцінювання навчально-виховного процесу [22].

Президент Університету західних регіонів США Роберт У. Менденхолл вважає, що найважливішою характеристикою вищої освіти, побудованої на основі компетентностей, є те, що її успішність вимірюється рівнем здобутих знань та навичок, а не тривалістю навчання. При цьому контролюється ефективність навчального процесу, технологія викладання та навчання, що також уможливлює індивідуалізацію навчання кожного студента. Однак це вимагає оптимізації організації навчального процесу, чіткого визначення компетентностей, критеріїв оцінювання, темпів подачі та засвоєння матеріалу з урахуванням індивідуальних здібностей студентів. Водночас змінюється роль викладача, який не тільки проводить заняття, відповідає на питання, проводить дискусії, а й допомагає студентам синтезувати та застосовувати знання [152].

Актуальність проблеми кваліметрії освіти обумовлена низкою об’єктивних чинників, серед яких насамперед слід виділити: глобальне й інтенсивне впровадження в навчальний процес сучасних інформаційних технологій, спрямованість професійної освіти на новий результат навчання − універсальні і професійні компетенції, які забезпечують підготовку конкурентоспроможних випускників. Входження України до європейської освітньої спільноти також потребує нової якості, орієнтованої на інтеграцію національних систем акредитації освітніх програм [27, с. 38].

В. Камишин кваліметричне забезпечення досліджуваного процесу розглядає як створення і використання науково-обґрунтованих багатобальних систем оцінювання при наявності достатньої професійної культури педагога, що сприяє подоланню суперечності між зростаючою варіативністю освіти та її стандартизацією, удосконаленню процесу навчання та її оцінного компонента [47].

Як зазначає В. В. Федієнко, для визначення рівня навчальних досягнень студентів у педагогіці використовуються дві основні процедури: вимірювання й оцінювання. Відповідно вимірюванням є «алгоритмічна операція щодо приписування об’єктам (предметам, процесам, станам) певних числових еквівалентів відповідно до попередньо визначених правил» [116, с. 15]. У кваліметрії вимірювання відносних показників завжди здійснюються тільки на основі аналітичних, соціологічних та експертних методів без використання яких би то не було технічних засобів [1]. При цьому процес оцінювання навчальних досягнень студентів виявляється через організацію діяльності дослідного типу,

спрямованої на встановлення рівня знань, умінь, навичок студентів, їх готовності до майбутньої фахової діяльності й узагалі до життєдіяльності в умовах сучасного інформаційного суспільства. [116, с. 15]. В. В. Ягупов під оцінюванням розуміє «процес порівняння ступеня засвоєння учнями знань, вмінь і навичок з еталонними уявленнями, описами в навчальних програмах, порадниках та інших нормативних документах» [136, с. 411]. Н. М. Розенберг проаналізував сутність кваліметрії та дійшов висновку, що поняття «вимірювання в педагогіці – це пізнавальний процес, який складається з того, що на підставі числової системи (або системи класів), отриманої раніше, ізоморфній емпіричній системі з відношеннями, експериментально визначають кількісні значення величин, що характеризують деякі ознаки педагогічних об'єктів або явищ, або вказують на клас, до якого вони відносяться» [98, с. 15].

Складність оцінювання професійної компетентності полягає як у критеріальному визначенні професійної компетентності, так і в доборі інструментарію, який має описувати одночасно розуміння і дії суб'єктів професійної підготовки. Отже, важливими елементами оцінювання є критерії та показники сформованості професійної компетентності фахівця [34, с. 41]. Г. В. Єльникова звертає увагу на поняття кваліметричного еталону, яким є норма-зразок об'єкта з якісно-кількісними характеристиками, що дозволяє в математизованій формі відбити ступінь його (об'єкта) реального розвитку [32]. На думку Г. Дмитренка, під «ступенем» слід розуміти «рівень», а тому постійне порівняння успіхів з «верхньою планкою», тобто «стандартом якості», буде означати ступінь задоволення конкретним потребам [28].

Основними категоріями наукового апарату освітньої кваліметрії є: експертиза, кваліметричний моніторинг, контрольно-оціночні заходи, оцінка якості знань, професійної підготовки випускників закладів освіти, освітня статистика, педагогічний аналіз тощо. Із проведеного аналізу наукової літератури можна зробити висновок, що застосування методу кваліметрії в педагогіці активно використовується для оцінювання як досягнень здобувачів освіти, так і педагогічних працівників за різними напрямами.

Разом із тим, ми дійшли висновку, що поза увагою дослідників залишилося проблемне поле, що стосується вимірювання рівня сформованості компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних закладів вищої освіти.

На основі аналізу наукових джерел можна зробити висновок, що метод кваліметрії є одним із найбільш об'єктивних способів оцінки результатів педагогічної діяльності, який доцільно застосовувати і для визначення рівня сформованості компетентності у випускників педагогічних закладів вищої освіти як результату отримання освітніх послуг. Одним із специфічних напрямів цієї роботи є формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних закладів вищої освіти. Створення зазначеної моделі дозволило суттєво систематизувати процес формування відповідної компетентності у майбутніх педагогів. Разом із тим, наголосимо, що розробка факторно-критеріальної моделі «Оцінка рівня сформованості компетентності випускника педагогічного закладу вищої освіти у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності» є логічним

завершеннням відповідного циклу, що розглянуто нами нижче. Представлена в цьому підрозділі процедура вимірювання рівня сформованості компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних закладів вищої освіти фактично є важливою складовою заключного етапу відповідної педагогічної технології.

Оцінювання компетентності випускників педагогічних закладів вищої освіти за допомогою засобів педагогічної кваліметрії у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності передбачає визначення відповідних факторів і критеріїв, проведення оцінювання до початку формування такої компетентності та після завершення навчання. Важливим аспектом цього процесу є підбір та створення інструментарію для вимірювання в межах кожного критерію, обробка та інтерпретація отриманих результатів.

Розроблена компетентнісна модель випускника педагогічного закладу вищої освіти у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності включає чотири блоки компетентностей: інноваційно-освітній, професійно-діяльнісний (педагогічний), інноваційно-економічний, інноваційно-управлінський. Такий підхід було використано, виходячи з положень, викладених у роботі В. Лунячека та Н. Рубан [66]. Пояснимо, що окремі компетентності, визначені у компетентнісній моделі, розглядалися нами як фактори, щодо критеріїв, то вони були сформульовані, виходячи зі структури кожної компетентності, тобто відповідних знань, умінь, навичок та інших особистих і професійно-важливих якостей. Факторно-критеріальна модель «Оцінка рівня сформованості компетентності випускника педагогічного закладу вищої освіти у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності» представлена в таблиці 4.18.

Таблиця 4.18

Факторно-критеріальна модель «Оцінка рівня сформованості компетентності випускника педагогічного закладу вищої освіти у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності»

Параметр Р – компетентність у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності						
Фактор	a_i	Критерії оцінки факторів (J= 1, 2, 3 …..)	Вагомість критерію bij	Значення критерію K_{ij}	Часткова оцінка фактора	Часткова оцінка критерію
1	2	3	4	5	6	7
1. Здатність забезпечувати дотримання академічної доброчесності	0,1	Знання правил та вимог дотримання академічної доброчесності, які визначені ст. 42 Закону України «Про освіту», ст. ст. 58, 63 «Про вищу освіту», локальними нормативно-правовими актами закладів освіти	0,5			
		Спроможність реалізовувати права і виконувати обов’язки з дотриманням правил академічної доброчесності та поваги до прав інтелектуальної власності	0,5			

Продовження таблиці 4.18

2. Здатність бути суб'єктом правовідносин у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності	0,2	Знання правових основ реалізації прав інтелектуальної власності, що визначені книгою 4 Цивільного кодексу України, главою 16 Господарського кодексу, а також Законів України «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та інших законодавчих актів, що регулюють діяльність у сфері інтелектуальної власності	0,2			
		Формувати пакет документів на отримання охоронних документів на визначені об'єкти	0,3			
		Вміння визначати вид об'єкта інтелектуальної власності щодо власних інноваційних розробок	0,3			
		Спроможність укладати договори щодо передачі прав на них	0,2			
3. Здатність до розробки інноваційних проектів у межах педагогічної діяльності	0,05	Знання сучасних інноваційних освітніх технологій, принципи та способи їх застосування, створення на їх основі власних педагогічних розробок	0,4			
		Спроможність впроваджувати освітні інноваційні технології в педагогічній діяльності	0,6			
4. Здатність організовувати творчу діяльність учнів	0,05	Знання методів наукового пізнання, засобів і форм розв'язання творчих завдань	0,3			
		Спроможність до управління творчою діяльністю учнів у процесі проведення ними науково-дослідної діяльності, участі в олімпіадах, конкурсах, турнірах	0,7			
5. Здатність формувати в учнів поваги до прав інтелектуальної власності та правил академічної доброчесності	0,1	Вміння визначати діяння, які є правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності, та види відповідальності за їх вчинення	0,5			
		Спроможність організовувати і проводити превентивні заходи з метою подолання правового нігілізму щодо дотримання прав інтелектуальної власності в учнів	0,5			
6. Здатність забезпечити ефективну охорону і	0,2	Знати види і способи охорони та захисту прав інтелектуальної власності	0,6			

Продовження таблиці 4.18

1	2	3	4	5	6	7
захист прав інтелектуальної власності на результати творчої діяльності учасників освітнього процесу		Спроможність оформляти звернення до суду та органів державної влади, які наділені повноваженнями щодо вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності, та збирати докази вчинення таких порушень	0,4			
7. Здатність до визначення вартості об'єкта інтелектуальної власності та його конкурентоздатності на ринку	0,05	Знання методів оцінки вартості об'єктів інтелектуальної власності та ознак їх конкурентоспроможності	0,4			
		Вміння розраховувати вартість прав на об'єкт інтелектуальної власності з урахуванням рівня його конкурентоздатності на ринку	0,6			
8. Здатність до комерціалізації створених об'єктів інтелектуальної власності, що створені учасниками освітнього процесу	0,1	Знання основ інвестиційної діяльності, способів та засобів комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, види договорів у сфері трансферу технологій	0,3			
		Спроможність визначати найдоцільніший спосіб комерціалізації відповідного об'єкта інтелектуальної власності, створеного учасниками освітнього процесу	0,3			
		Спроможність розробляти та укладати договори, що опосередковують діяльність у сфері трансферу технологій	0,4			
9. Здатність розповсюджувати інформацію про об'єкти інтелектуальної власності закладу освіти	0,1	Знання основ маркетингової діяльності та технологій розповсюдження інформації для просування інноваційних продуктів на ринку	0,25			
		Вміння використовувати сучасні маркетингові та інформаційні технології з метою розповсюдження відомостей про об'єкти інтелектуальної власності	0,25			
		Спроможність просувати результати інтелектуальної (творчої) діяльності закладу освіти на ринку за допомогою інформаційних технологій	0,5			
10. Здатність забезпечувати реалізацію прав і обов'язків закладу освіти як учасників інноваційних та інших міжгалузевих кластерів	0,05	Знання основ кластерного підходу у забезпеченні інноваційного розвитку освітньо-наукової діяльності	0,3			
		Спроможність реалізовувати інноваційні проекти в межах об'єднання освіти, науки і виробництва	0,7			

Для визначення вагомості критеріїв використано експертний метод. Цей метод найчастіше застосовують саме для визначення вагомості критеріїв. Варто зауважити, що експертна група повинна складатись із професіоналів у цій сфері. Можливість вибору експертів для побудови факторно-критеріальної моделі «Оцінка рівня сформованості компетентності випускника педагогічного закладу вищої освіти у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності» є обмеженою. Це зумовлено специфікою цього напряму дослідження. У процесі розробки представленої моделі експертами були д.пед.н., проф. М. І. Лазарєв – професор кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії, д.ю.н., доц. О. А. Кулініч – доктор юридичних наук, доцент, начальник відділу навчальних програм та забезпечення просвітницьких заходів управління розвитку інтелектуальної власності ДП «Український інститут промислової власності», д.пед.н., проф. Т. А. Борова – завідувач кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця, д.е.н., проф. П. Г. Перерва – завідувач кафедри менеджменту інноваційного підприємництва та міжнародних економічних відносин Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», Н. П. Рубан – к.пед.н., доцент кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії, А. І. Дейнеко – представник у справах інтелектуальної власності (патентний повірений України), реєстр. 473, О. О. Михальський – к.ю.н., завідувач лабораторії товарознавчих досліджень об’єктів інтелектуальної власності Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса та інші авторитетні науковці за тематикою дослідження.

У представленій моделі абсолютний показник (Р) відображає загальний рівень сформованості компетентності випускника педагогічного закладу вищої освіти у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності. Параметр складається із суми факторів і обчислюється за формулою $P=F_1+\ldots F_n$.

Факторами (F) у представленій моделі є компетентності, виділені нами в компетентнісній моделі випускника педагогічного закладу вищої освіти у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності. Кожний критерій має значимість K_{ij}, яка вимірюється шляхом використання певного інструментарію (тестування, анкетування, вирішення кейсів, компетентнісних задач, виконання практичних робіт тощо). Ця значимість перебуває в межах від 0 до 1.

Таким чином, $P=F_1+\ldots F_7= \sum_{j=1}^{7} a_j \sum_{i=1}^{m} b_i K_{ij}$, де m – кількість критеріїв.

Щодо оцінки сформованості компетентності випускника педагогічного закладу вищої освіти у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності, то за основу було взято шкалу, наведену нижче:

$0 < P_{заг.} \leq 0{,}5$ – сформованість компетентності є недостатньою;

$0{,}5 < P_{заг.} \leq 0{,}74$ – сформованість компетентності є задовільною;

$0{,}74 < P_{заг.} \leq 0{,}89$ – сформованість компетентностей є достатньою;

$0{,}90 < P_{заг.} \leq 1$ – сформованість компетентностей є оптимальною.

Інструментарій, який використовується для оцінки рівня сформованості компетентності з урахуванням визначених критеріїв, повинен забезпечувати об’єктивне оцінювання відповідних знань, умінь та навичок, які визначені

критеріями для оцінювання у представленій факторно-критеріальній моделі. Для оцінювання критеріїв, що мають знаннєвий характер, найбільш доцільним є застосування тестів різних типів (закритих, відкритих, на відповідність тощо). Крім цього доцільним є застосування такого виду оцінювання, як реферат. Критерії, що відображають вміння та навички, можна вимірювати за допомогою таких інструментів, як кейси, ситуаційні задачі, есе тощо. Доцільність обрання відповідного інструментарію залежить від характеру критерію, що підлягає вимірюванню. У зв'язку з цим можна навести кілька прикладів такого інструментарію.

Для вимірювання критерію «Знання правил та вимог дотримання академічної доброчесності, які визначені ст. 42 Закону України «Про освіту», ст. ст. 58, 63 «Про вищу освіту», локальними нормативно-правовими актами закладів освіти» у межах фактора 1 було розроблено авторський тест, який містить 20 запитань, серед яких запитання закритого типу, запитання на визначення правильності чи хибності твердження. Тестування проводилось за допомогою електронних засобів, а саме програми Kahoot, яка дозволяє проводити тестування в реальному часі. Для вирішення тесту студенти повинні завантажити додаток на свій смартфон та ввести пароль доступу до тесту, згенерований викладачем. Питання та відповіді студенти можуть побачити на екрані комп'ютера викладача. Студенти обирають правильний варіант та натискають на своєму смартфоні кнопку того кольору, яким позначена, на їх думку, правильна відповідь. Час для відповіді на кожне запитання обмежений і становить 15 секунд.

У межах фактора 2 «Здатність бути суб'єктом правовідносин у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності» виділено критерій «Знання правових основ реалізації прав інтелектуальної власності, що визначені книгою 4 Цивільного кодексу України, главою 16 Господарського кодексу, а також Законів України «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та інших законодавчих актів, що регулюють діяльність у сфері інтелектуальної власності». Для його вимірювання розроблено також тест, який включає питання на відповідність, закриті питання та питання на визначення правильності чи хибності тверджень.

Критерій «Знання сучасних інноваційних освітніх технологій, принципи та способи їх застосування, створення на їх основі власних педагогічних розробок», який входить до фактора 3 «Здатність до розробки інноваційних проектів в межах педагогічної діяльності», вимірювання проводилось за допомогою анкетування. З цією метою використовувалася спеціально розроблена нами анкета, яка включає питання, спрямовані на перевірку знань видів педагогічних технологій, а також питання що стосуються застосування таких технологій у їх майбутній педагогічній діяльності.

У межах фактора 4 «Здатність організовувати творчу діяльність учнів» розглянемо як приклад критерій «Спроможність до управління творчою діяльністю учнів в процесі проведення ними науково-дослідної діяльності, участі у олімпіадах, конкурсах, турнірах». Для його вимірювання використано написання реферату на тему: «Управління результатом творчої діяльності учнів як об'єктом інтелектуальної власності». Реферат складається з двох розділів. У першому розділі розкриваються такі питання: поняття та види інтелектуальної

діяльності учнів; види результатів творчої діяльності учнів як об'єкти інтелектуальної власності; управління об'єктами інтелектуальної власності учнів. У другому розділі розкриваються такі питання: реєстрація прав на об'єкти інтелектуальної діяльності учнів; управління процесом захисту прав інтелектуальної власності учнів; академічна доброчесність як умова ведення творчої діяльності учнів. Оцінювання здійснювалось за такими ознаками: повнота висвітлення теми, аналіз літератури, змістовність відповідей на поставлені питання, наявність коректних посилань на використані джерела.

Критерій «Спроможність організовувати і проводити превентивні заходи з метою подолання правового нігілізму щодо дотримання прав інтелектуальної власності у учнів», що входить до фактора 5 «Здатність формувати у учнів поваги до прав інтелектуальної власності та правил академічної доброчесності», вимірювався шляхом створення студентами навчальної презентації на тему: «Правова культура дотримання прав інтелектуальної власності». В презентації студенти визначали види превентивних заходів, які можуть проводитись в закладах освіти для запобігання вчинення порушень у сфері інтелектуальної власності та академічної доброчесності, а також механізми їх реалізації у педагогічній діяльності. Оцінка презентації здійснювалась за такими ознаками: змістовне навантаження, алгоритмізованість, можливість застосування на практиці запропонованого превентивного заходу.

До фактора 6 «Здатність забезпечити ефективну охорону і захист прав інтелектуальної власності на результати творчої діяльності учасників освітнього процесу» входить критерій «Спроможність оформляти звернення до суду та органів державної влади, які наділені повноваженнями щодо вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності, та збирати докази вчинення таких порушень». Його вимірювання відбувалося шляхом вирішення ситуаційної задачі, результатом якої було складання скарги до уповноважених органів, з обов'язковим обґрунтуванням необхідності включення доказів, а також аналізом їх допустимості та належності відповідно до описаної в задачі ситуації. Прикладом такої задачі може бути така: «Професійний фотограф провів фотозйомку краєвидів міста А та опублікував їх на власній сторінці із зазначенням свого авторства. Переглядаючи новини міста, він побачив, що фотографія, яку він зробив, розміщена на сайті місцевих новин. Дозвіл на використання фотографії він не надавав. Зазначення авторства фотографії на сайті не було. Чи вбачається порушення авторських прав? Якщо так, то яке саме? Визначте послідовність дій автора фотографії для захисту своїх прав. Складіть документи для звернення до уповноважених органів за захистом порушених прав. Визначте суб'єкта правопорушення. Зазначте, які докази необхідні для доказування порушення прав, стягнення збитків та притягнення до відповідальності порушника».

Критерій «Здатність проводити оцінку привабливості створеного об'єкта інтелектуальної власності та визначати його конкурентоздатність», що входить до фактора 7 «Вміння розраховувати вартість прав на об'єкт інтелектуальної власності з урахуванням рівня його конкурентоздатності на ринку», вимірювався за допомогою тесту, що містить переважно відкриті запитання.

Одним із критеріїв фактора 8 «Здатність до комерціалізації створених

об’єктів інтелектуальної власності, що створені учасниками освітнього процесу» є «Спроможність розробляти та укладати договори, що опосередковують діяльність у сфері трансферу технологій». Він вимірювався практичною роботою, яка передбачала складання договорів про трансфер технологій. Студенти розробляли авторські договори, що опосередковують діяльність у сфері трансферу технологій, та захищали їх. Захист передбачає обґрунтування доцільності включення відповідного пункту до змісту договору. Основні питання, які повинен обґрунтувати студент: 1) необхідність включення цього положення до договору (вимоги нормативно-правових актів, звичаї ділового обороту, необхідність забезпечення рівності прав сторін тощо); 2) підстави змістовного наповнення положення договору; 3) доцільність визначення відповідної умови як істотної.

Критерій «Спроможність просувати результати інтелектуальної (творчої) діяльності закладу освіти на ринку за допомогою інформаційних технологій», що входить до складу фактора 9 «Здатність розповсюджувати інформацію про об’єкти інтелектуальної власності закладу освіти», вимірювався за допомогою вирішення ситуаційного кейсу. Кейс-метод розглядають в основному у трьох аспектах: 1) як специфічний метод навчання, 2) як парадигму діяльності та способу мислення педагога і 3) як сферу творчої діяльності, спрямованої на розв’язання сучасних проблем суспільства (освіти) [35]. Зміст: у закладі освіти проводиться наукова діяльність. За результатами наукової діяльності створюються об’єкти інтелектуальної власності, які можна поділити на 2 групи: 1) підручники, навчальні посібники, схеми-таблиці; 2) інтерактивні навчальні програми, комп’ютерні програми для використання в роботі закладів освіти. Прийнято рішення про введення в ринковий обіг зазначених об’єктів. Визначте, якими способами може здійснюватись просування кожного із зазначених об’єктів інтелектуальної власності на ринку? Свою точку зору обґрунтуйте. Завдання виконується в групах. Кожна група повинна запропонувати та обґрунтувати доцільність та ефективність застосування відповідного способу просування товару на ринку.

До фактора 10 «Здатність забезпечувати реалізацію прав і обов’язків закладу освіти як учасників інноваційних та інших міжгалузевих кластерів» входить критерій «Знання основ кластерного підходу у забезпеченні інноваційного розвитку освітньо-наукової діяльності», вимірювання якого здійснювалось за результатами виконання індивідуального практичного завдання «Участь закладу освіти (наукової установи) у діяльності кластера». Для виконання завдання студентам запропоновано створити проект організації діяльності кластера. Викладачем запропоновано такі види кластерів: освітній, науковий, освітньо-науковий, інноваційний. Завдання має науково-дослідний характер та спрямовано на оцінку сформованості у студентів розуміння функціонування кластерних утворень та організації інноваційної освітньої діяльності.

Зважаючи на різні вимірники, що застосовувалися, та необхідність їх подальшого математичного узагальнення, для кожного випускника педагогічного закладу вищої освіти пропонується заповнювати форму, а їх узагальнення дає можливість робити висновки про середній рівень сформованості компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у відповідній навчальній групі. При цьому для визначення оцінки за факторами знаходиться середня оцінка

за відповідними критеріями, яка має бути в межах від 0 до 1. Ми виходили з напрацювань Г. Дмитренка та ін., які рекомендують процедуру визначення значущості критеріїв [27].

Наведемо приклад для розкритого вище критерію «Знання основ кластерного підходу у забезпеченні інноваційного розвитку освітньо-наукової діяльності» у межах фактора 10 «Здатність забезпечувати реалізацію прав і обов'язків закладу освіти як учасників інноваційних та інших міжгалузевих кластерів», вимірювання якого передбачається за допомогою виконання індивідуального практичного завдання, як було наголошено вище. Відповідна процедура передбачає визначення значення K_j . За основу для визначення інтервалів взято показники, визначені у дослідженні В. Е. Лунячека та Н. П. Рубан [66]. Приклад наведено в таблиці 4.19.

Таблиця 4.19

Визначення значення критерію за результатами вимірювання (K_j)

Значення K_j	Відповідність вимогам щодо виконання індивідуального завдання (%)
1	80–100
0,75	60–79
0,5	40–59
0,25	20–39
0	0–19

З викладеного можна зробити такі висновки:

1. Застосування факторно-критеріальної моделі є одним із найбільш об'єктивних способів визначення рівня сформованості компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних закладів вищої освіти. Її подальше запровадження у практичну діяльність закладів вищої освіти надасть можливість проводити оцінку сформованості компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у майбутніх педагогів. Показник сформованості відповідної компетентності дозволить стейкхолдерам здійснювати ефективний підбір персоналу та може слугувати критерієм для надання першого робочого місця молодим спеціалістам.

2. Формування факторно-критеріальної моделі, в основі якої лежить компетентнісна модель, має свої переваги. Оцінювання кожного критерію, що входить до відповідного фактора, який є компетентністю другого порядку, дозволяє виявити сильні та слабкі сторони майбутнього професіонала. Це може слугувати основою для визначення функціональних обов'язків кожного працівника.

3. Подальшої уваги потребує робота над базою інструментів, що застосовуються для вимірювання окремих критеріїв у факторно-критеріальних моделях такого типу.

4. Доцільним є прийняття локальних актів для врегулювання питань щодо застосування факторно-критеріальних моделей у освітній діяльності закладів вищої освіти, а також впровадження їх використання для стейкхолдерів.

4.5. Формування компетентності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації

В умовах глобалізації ринку праці та посилення інтеграційних процесів діяльність сучасного ЗВО полягає в формуванні у здобувачів освіти інтелектуального капіталу, культури, моральних цінностей, а також спрямована на надання високоякісної освіти для задоволення потреб суспільства. У конкурентній боротьбі освітні системи ЗВО орієнтовані на підняття свого іміджу, авторитету, репутації диплома. Це безпосередньо залежить від рівня професійної компетентності викладацького складу, забезпеченості навчального процесу профільними висококласними фахівцями, готовими до масштабних змін, непередбачуваних ситуацій, креативних рішень і здатними до створення і використання інноваційних технологій в освітньому процесі.

Таким чином, для успішного розвитку ЗВО вкрай важливе значення має модернізація змісту освіти та її організаційних форм шляхом оновлення всіх елементів освітньої системи і вдосконалення освітньої діяльності відповідно до вимог ринкових умов господарювання. Постійні зміни в економічній, політичній, соціальній сферах національного господарства і перехід його на інноваційний шлях розвитку зобов'язують розвивати процес безперервного підвищення професійної компетентності викладачів. Це в свою чергу дозволить їм забезпечити формування загальних і спеціальних компетентностей майбутніх фахівців, які повинні бути конкурентоспроможними на ринку праці, провадити діяльність щодо інноваційного підприємництва, бути компетентними щодо охорони і захисту своїх розробок – інтелектуальної власності (ІВ).

У цей час роль викладача трансформується з традиційно знаннєвої парадигми до компетентнісної моделі навчання, що заснована на засадах особистісно-орієнтованого та діяльнісного підходів. У цих умовах для викладача ЗВО стають необхідними також компетентності менеджера, тьютора, координатора науково-дослідної, навчально-пізнавальної діяльності студентів тощо.

Рішення цієї проблеми можливе лише при наявності висококваліфікованого викладацького складу, що здатен до постійного особистісного і професійного самовдосконалення, до отримання нових знань, може працювати з сучасною технікою та технологіями, брати участь в інноваційних технічних, економічних, інформаційних, освітніх процесах при дотриманні і ефективному використанні знань у сфері інтелектуальної власності.

Наголосимо, що в розвинених країнах світу дисципліна «Інтелектуальна власність» викладається вже в школі, в той час як в Україні в 2015 році керівництво МОН України своїм наказом від 04.03.2015 р. № 235 скасувало дію наказу МОН від 20.10.2004 р. № 811 «Про введення в вишах навчальної дисципліни «Інтелектуальна власність» [104]. В умовах, коли інтелектуальна власність є фундаментом інноваційного розвитку та положення про «здатність здійснення інновацій (генерувати ідеї)» входить в інтегральну компетентність стандартів вищої освіти України практично за всіма спеціальностями, вищезазначене рішення потребує перегляду. У ситуації, що склалася, саме ЗВО

залишається головною освітньою організацією, випускники якої повинні володіти інноваційним мисленням і відповідними компетентностями в сфері ІВ. Отже, студент – майбутній фахівець буде мати інноваційне мислення, ефективно використовуватиме знання в сфері інтелектуальної власності тільки при наявності компетентного викладача-інноватора.

Ефективність освітнього процесу в системі вищої освіти багато в чому залежить від того, наскільки затребувані суспільством нові знання, мотивація до їх освоєння і цілеспрямоване застосування в практичній діяльності. В епоху становлення інноваційної економіки виникає необхідність у підготовці педагогічних кадрів відповідно розвитку пріоритетних напрямів науки і техніки: енергетики, біотехнології, медицини, фармації, екології та ін., а також вдосконалення системи підготовки науково-педагогічних кадрів у галузі правових аспектів їх професійної діяльності, включаючи питання інтелектуальної власності. Необхідність формування у науково-педагогічних працівників компетентностей у сфері ІВ пов'язана з виконанням нових вимог в системі освіти, серед яких можна виділити такі функції в діяльності викладача ЗВО:

1. Бути суб'єктом інноваційної діяльності і активно проводити науковий пошук у сфері науки, що пов'язано як з освітньою сферою (методи, методики, технології навчання та ін.), так і з предметними сферами окремих дисциплін, що викладаються (нові процеси і продукти, наприклад, в галузі екології, фізики тощо).
2. Активно брати участь у формуванні патентно-ліцензійної політики ЗВО.
3. Бути ініціатором розвитку творчого потенціалу студента.
4. Здійснювати роботу в якості вихователя, наставника, менеджера в стартапівських молодіжних гуртках, грантах, конкурсах та ін.
5. Здійснювати підприємницьку діяльність у просуванні власного бізнес-проекту.
6. Брати участь у створенні нових організаційних форм інноваційної діяльності в рамках ЗВО (інкубатор, венчурні фірми, мале підприємство і ін.) для просування інновацій на внутрішній і зовнішній ринок.
7. Бути активним провідником і пропагандистом поліпшення культури в сфері ІВ у всіх прошарках суспільства.
8. Брати участь у регулюванні правовідносин при укладенні ліцензійних договорів на передачу або придбання прав на об'єкт інтелектуальної власності (винаходу, корисної моделі, промислового зразка, торговельної марки, комерційної таємниці, інжинірінга) у межах трансферу технологій в ЗВО.
9. Активно використовувати інтернет-ресурси, з точки зору правомірності створення і використання сайтів, контенту для них, творів і об'єктів суміжних прав у мережі Інтернет.
10. Використовувати нормативно-правову базу для захисту особистих немайнових і майнових авторських і суміжних прав на свої інтелектуальні продукти.

Рівень освіченості викладачів ЗВО в сфері ІВ попередньо визначався шляхом анкетування у процесі дослідження, проведеного на замовлення УІПА в межах НДР № 19-01 ДБ «Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації

працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності» за кошти державного бюджету, що відображено нами у підрозділі 4.1 «Сучасний стан і проблеми підвищення кваліфікації працівників ЗВО у сфері інтелектуальної власності» розділу 4 «Підвищення кваліфікації працівників вищої освіти в сфері інтелектуальної власності». В результаті проведеного опитування серед науково-педагогічних працівників ЗВО було встановлено, що їх знання в галузі інтелектуальної власності є дуже поверхневими, безсистемними і недостатніми для прийняття ефективних заходів з охорони і захисту об'єктів ІВ. Ми виходили з того, що знання в галузі інтелектуальної власності для науково-педагогічних працівників ЗВО є досить важливими, оскільки вони здійснюють інноваційну діяльність, беруть участь у формуванні ринку інтелектуальної власності, залучають студентів до розробки і впровадження інноваційних технологій на рівні винаходів, повинні дотримуватися норм законодавства в сфері ІВ при використанні інформаційно-телекомунікаційних мереж.

Метою цього розділу є розробка моделей, алгоритмів та організаційно-управлінських схем підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

На основі вивчених наукових джерел можна зробити висновок, що ефективність освітнього процесу в системі безперервної освіти багато в чому залежить від того, наскільки сформована мотивація слухачів до освоєння нової інформації. Мотиви та фактори успішності підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників ЗВО у сфері інтелектуальної власності представлені в таблиці 4.20.

Таблиця 4.20

Мотиви та фактори успішності підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників ЗВО у сфері інтелектуальної власності

Мотиви підвищення кваліфікації у сфері ІВ	Вимоги до рівня підготовки суб'єктів підвищення кваліфікації	Фактори, що впливають на успішність підвищення кваліфікації
1. Розширення професійних можливостей. 2. Просування по службі. 3. Підвищення заробітної плати. 4. Вимоги адміністрації. 5. Бажання внести зміни в професійну діяльність. 6. Відповідати вимогам часу і бути сучасним. 7. Отримувати задоволення від нових знань. 8. Визнавати особисті успіхи у професійній діяльності. 9. Розвивати творче ставлення до викладання. 10. Брати участь у трансфері технологій і академічному	1. Готовність до розробки і впровадження інноваційної діяльності. 2. Здатність до проектної діяльності. 3. Здатність працювати з законодавчими документами. 4. Здатність працювати з інформаційними системами та базами даних. 5. Здатність до організаційно-.	1. Готовність викладачів до освоєння нових програм навчання у сфері ІВ. 2. Наявність якісних програм підвищення кваліфікації, відповідно до яких можливо досягнення позитивних (мотивованих) результатів і вирішення актуальних професійних проблем. 3. Наявність високоосвіченого і зацікавленого в отриманні нових знань середовища. 4. Створення інноваційного викладацького середовища. 5. Якісна навчально-методична література та методика викладання.

Продовження таблиці 4.18

підприємництві у межах правового поля.	управлінської діяльності.	6. Наявність об'єктивної та справедливої системи діагностики. 7. Направлення працівника ЗВО в організації та установи, що надають освітні послуги з підвищення кваліфікації в сфері ІВ роботодавцем.

На її основі можна зробити висновок, що тільки обґрунтована мотивація суб'єктів підвищення кваліфікації і їх готовність брати участь в інноваційних процесах ЗВО сприяє створенню і постійному вдосконаленню навчальних програм, які спрямовані на оперативне і гнучке реагування щодо потреб економіки, науки, освіти в сфері ІВ. При цьому, як зазначено в роботі [113], формування внутрішніх мотивів до успішного навчання набагато ефективніше зовнішньої мотивації за допомогою стимулів.

Система підвищення кваліфікації в сфері ІВ розроблялася з урахуванням основних положень системного підходу. Ми розглядали менеджмент ІВ як складну ієрархічну соціально-економічну і науково-технічну систему; провели аналіз зовнішнього і внутрішнього середовища системи; декомпозитували систему на підсистеми: керуючу, керовану, що забезпечує і що обслуговує; виділили з системи науково-технічної та «людської» відповідні складові; провели облік прямих і зворотних зв'язків, ефектів взаємодії і взаємозумовленості; функціональну єдність елементів і систем. Модель системи підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників ЗВО в сфері ІВ представлена на рис. 4.6.

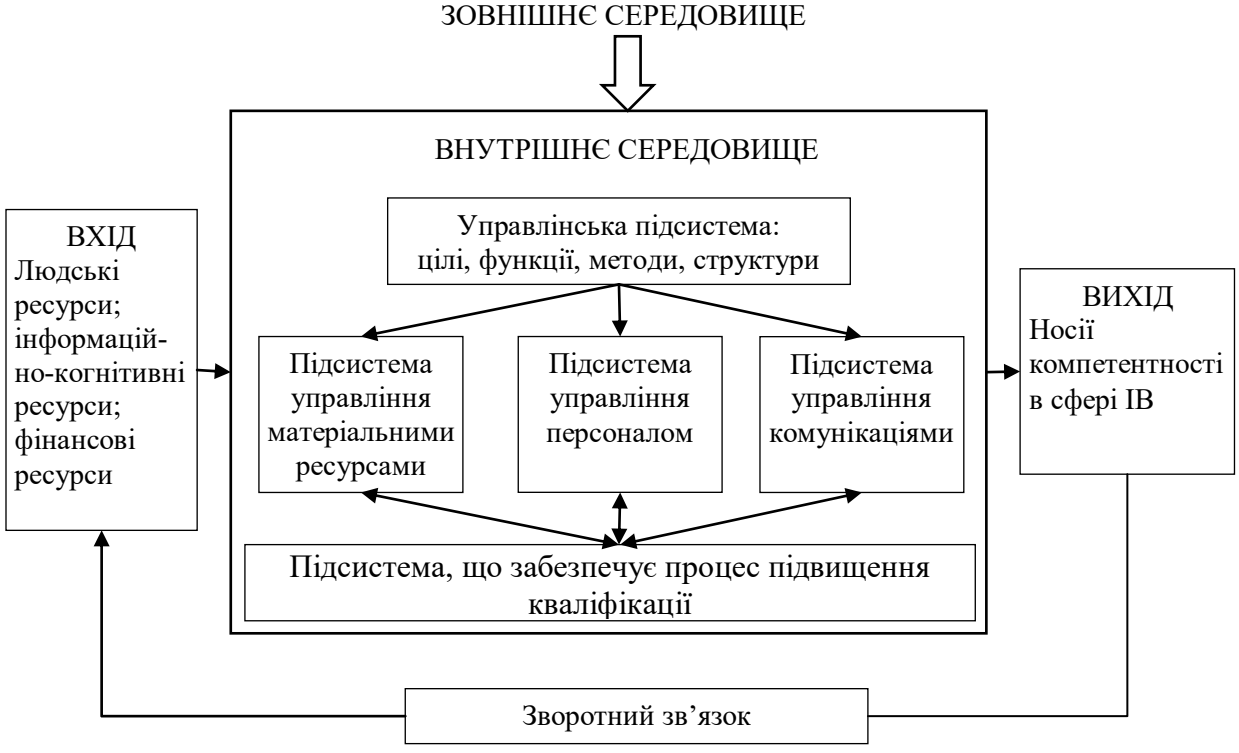

Рис. 4.6. Модель системи підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників ЗВО в сфері інтелектуальної власності

У даному випадку організація, яка здійснює підготовку і процес підвищення кваліфікації в сфері ІВ, розглядається як відкрита система [73], яка знаходиться в тісній взаємодії з зовнішнім і внутрішнім середовищем. Вхідні параметри системи – це людські, інформаційно-когнітивні, фінансові потоки. Вихідні параметри являють собою нові послуги, нові знання і компетентності споживачів. Основні перетворення відбуваються у внутрішньому середовищі, яке складається з низки управлінських підсистем, що обіймають певне місце в ієрархії складної системи та мають прямі й зворотні зв’язки з підсистемою, що забезпечує процес підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників у ЗВО.

За допомогою зворотного зв'язку інформація з виходу системи подається до органу управління та переробляється, що дозволяє системі розвиватися. На основі системного підходу була розроблена блок-схема безперервної освіти і ПК науково-педагогічних працівників у сфері ІВ, яка наведена на рис. 4.7.

Рис. 4.7. Блок-схема безперервної освіти і підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників у сфері інтелектуальної власності

Завдання організаторів процесу підвищення кваліфікації [4; 49] полягає в тому, щоб уже в процесі навчання дозволити споживачам освітньої послуги з підвищення кваліфікації швидко адаптуватися до практичного використання набутих компетентностей у своїй професійній діяльності, а саме: цілеспрямовано провадити науково-дослідну діяльність і ефективно управляти об'єктами інтелектуальної власності (ОІВ), сприяти активізації наукових робіт студентів, здійснювати керівництво дипломними проектами на рівні винаходів, корисних

моделей, промислових зразків, а також сприяти оформленню та отриманню охоронних документів на них.

Такі програми розроблені й продовжують розроблятися, в залежності від трансформації освітніх запитів, на базі кафедри креативної педагогіки та інтелектуальної власності (далі КПіІВ) Української інженерно-педагогічної академії (УІПА) м. Харків, яка має 23-річний досвід підготовки фахівців, магістрів у сфері ІВ, з широким спектром практичних навичок в охороні, захисту та управлінні ІВ, в тому числі в межах НДР № 19-01 ДБ «Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності» за кошти державного бюджету, про яку йшла мова вище. Також кафедра зробила свій вклад в організацію підвищення кваліфікації в сфері ІВ, використовуючи свою навчальну, методичну, інформаційну базу підвищення кваліфікації викладачів ЗВО на сучасному етапі розвитку освіти.

Вибудовуючи систему підвищення кваліфікації слухачів у сфері ІВ, не можна залишати поза увагою спрямованість навчальної організації на залучення до освітнього процесу педагогів-практиків, професіоналів-експертів, патентознавців-інженерів та інших висококваліфікованих фахівців у сфері ІВ, які в свою чергу є драйверами в своїй професійній діяльності.

Фахівці кафедри КП і ІВ УІПА беруть активну участь в дослідженнях і розвитку таких нових напрямків, як:

1. Розвиток права інтелектуальної власності у контексті використання штучного інтелекту.
2. Правове регулювання ІВ в умовах цифрової економіки.
3. Антимонопольне регулювання відносин у сфері ІВ.
4. Проблема співвідношення доменних імен з об'єктами інтелектуальної власності.
5. Інтелектуальні права в сфері адитивних технологій.
6. Інтелектуальна власність в індустрії моди.
7. Управління ІВ в соціальних проектах.
8. Застосування блокчейн технологій в галузі ІВ.
9. Охорона і захист інтелектуальної власності інноваційної педагогіки.
10. Директиви (ЄС) про авторське право в єдиному цифровому просторі.

Частково відповідні наробки наукового колективу кафедри і її партнерів представлені в цій монографії.

Місією навчальних програм для підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників є: формування підвищення економіко-правової культури в сфері ІВ; розгляд ІВ як важливого ресурсу та інструменту інноваційного розвитку ЗВО з метою підвищення його конкурентоспроможності.

Різноманіття програм пов'язано з тим, що інтелектуальна власність − це окремий інститут [7] складної системи, в якій рефлексивні норми і правила еволюціонують, а також регулюють правові та економічні відносини, що пов'язані з:

1) сукупністю виняткових прав як особистого (немайнового), так і майнового характеру на результати інтелектуальної і творчої діяльності, де право інтелектуальної власності складається з трьох прав: володіння, користування, розпорядження;

2) перетворенням результатів інтелектуальної діяльності (РІД) в об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ) за допомогою ідентифікації та отримання охоронних документів;

3) трансформацією ОІВ в нематеріальні активи (НМА) в процесі комерціалізації на стадіях виробництва, розподілу, обміну та споживання;

4) створенням інтелектуальних продуктів на основі НМА і контролем над їх споживанням;

5) розвитком внутрішнього і зовнішнього ринку ліцензій на ОІВ.

Навчальні програми підвищення кваліфікації в сфері ІВ поділяються за окремими сферами діяльності:

1. Навчальні програми для науково-педагогічних кадрів.
2. Навчальні програми для працівників ЗЗСО.
2. Навчальна програма «Управління ІВ в медицині, фармації».
3. Навчальні програми для бізнесменів.
4. Навчальна програма для керівників підприємств.
5. Навчальна програма для юристів.
6. Навчальна програма «Управління інтелектуальною власністю» для економістів, менеджерів, маркетологів, підприємців.
7. Навчальна програма «Право інтелектуальної власності в ІТ-технологіях».

Першочерговим завданням в контексті тематики цієї роботи є широкомасштабне, цільове підвищення кваліфікації в сфері ІВ серед науково-педагогічних кадрів. Важливість володіння хоча б основами ІВ була вже обґрунтована вище. Для цієї категорії працівників розробка і складання навчальних програм проводилася в кілька етапів. По-перше, вивчався попередній досвід організацій, які здійснювали і здійснюють підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації у сфері ІВ, серед них: центр електронного навчання ВОІВ; Академія інтелектуальної власності Національного офісу ІВ та ін. По-друге, був розроблений алгоритм підвищення кваліфікації в сфері ІВ, який наведено на рис. 4.8.

Кожен викладач ЗВО в результаті підвищення своєї кваліфікації в сфері ІВ повинен засвоїти матеріал програми «Основи інтелектуальної власності». Особливістю роботи з науково-педагогічними кадрами на кафедрі КП і ІВ є те, що теоретичний матеріал для слухачів проводиться на одній уніфікованій платформі, а практичні заняття і самостійні роботи запропоновано вести індивідуально в залежності від предметної галузі слухача.

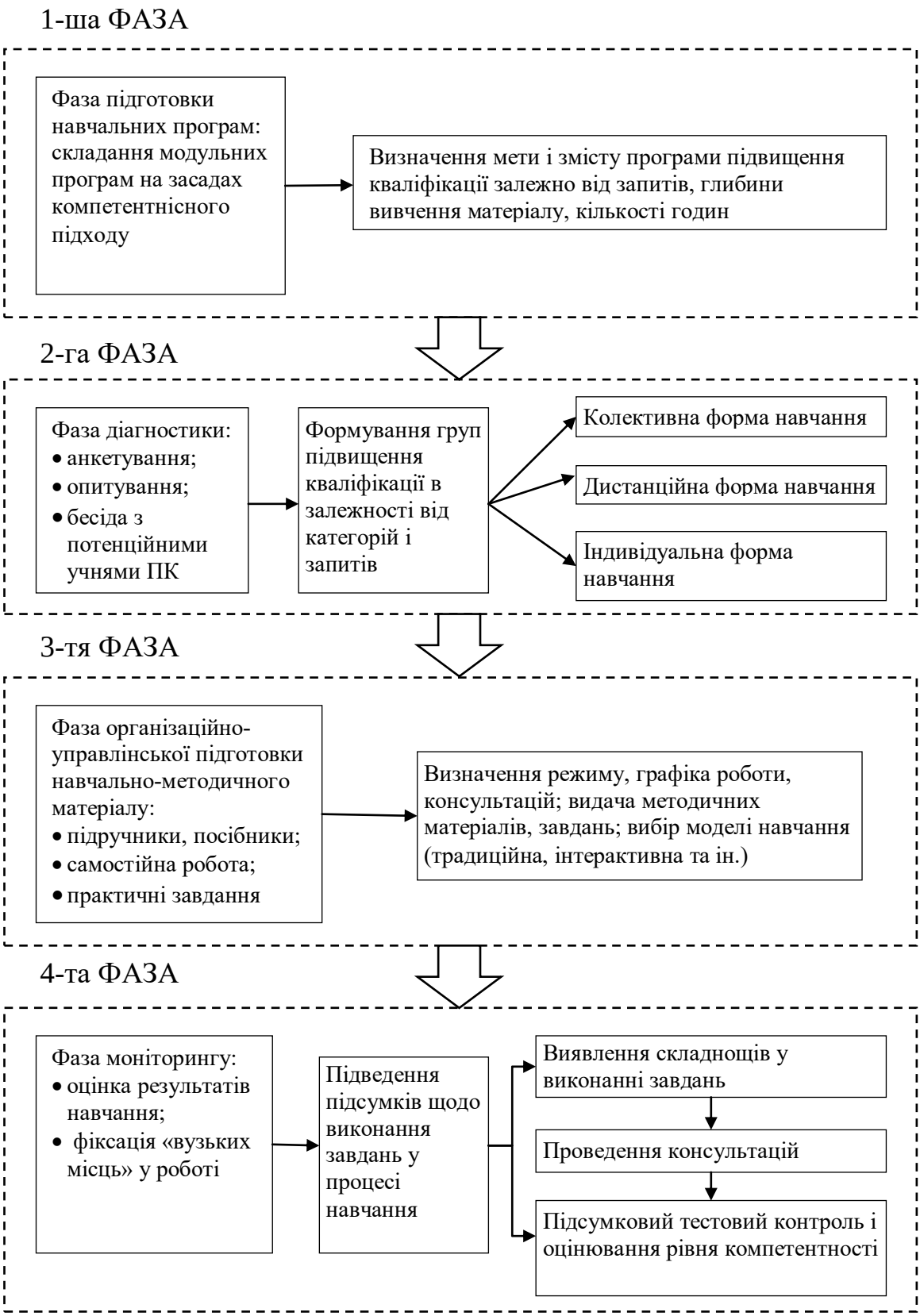

Рис. 4.8. Алгоритм проведення підвищення кваліфікації в сфері інтелектуальної власності

У процесі навчання слухач курсів підвищення кваліфікації може оформити охоронний документ на власну розробку, здійснити патентний пошук за вітчизняними і зарубіжними базами даних під керівництвом викладача, отримати

консультацію з будь-яких питань у сфері інтелектуальної власності. Отримавши базові знання, на свій розсуд слухач може перейти на наступний рівень навчання і отримати більш поглиблені знання для своєї професійній діяльності. Програми підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів у сфері ІВ представлені в таблиці 4.21.

Таблиця 4.21

Програми підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників ЗВО у сфері інтелектуальної власності

Об'єкти програми	**Кількість годин**	**Типи програм з профільного ознакою**
Основи інтелектуальної власності	2 тижні / 60 годин	Загальноосвітня програма для будь-якої категорії слухачів і керівників.
Правова охорона комп'ютерних програм і баз даних.	1 тиждень / 30 годин	Спеціальна програма для викладачів ІТ-технологій.
Об'єкти промислової власності, засоби індивідуалізації та їх експертиза.	3 тижні / 90 годин	Спеціальна програма для викладачів інженерно-технічних спеціальностей.
Правова охорона авторських і суміжних прав. Колективне управління авторськими правами.	3 тижні / 90 годин	Спеціальна програма для викладачів гуманітарних сфер освіти.
Інтелектуальна власність як об'єкт цивільних прав.	2 тижні / 60 годин	Спеціальна програма для юристів.
Управління інтелектуальною власністю. Оцінка інтелектуальної власності і нематеріальних активів.	3 тижні / 90 годин	Спеціальна програма для викладачів менеджменту і економічних спеціальностей.

Науково-педагогічний працівник, який прослухав курс підвищення кваліфікації в галузі ІВ, зможе представити повну картину процесу ідентифікації ОІВ, усвідомити важливість процесу комерціалізації результатів інноваційних наукових розробок, а також здійснювати охорону і захист об'єктів ІВ.

Специфіка освітніх послуг з підвищення кваліфікації в сфері ІВ на базі кафедри КПіІВ в порівнянні з іншими суб'єктами, що пропонують подібні послуги, полягає в тому, що:

1. Навчальні програми є модульними і побудовані на основі компетентнісного підходу.

2. Розроблено комплекс різноманітних програм в залежності від профілю професійної діяльності замовника, глибини вивчення предметної галузі та пов'язаності з вимогами інноваційної економіки.

3. Навчання проводиться як на базі академії, так і з виїздом до замовника.

4. Процес навчання проходить з використанням інтерактивних методів навчання, практичні завдання та ситуаційні завдання носять актуальний і реальний практичний характер.

5. При вивченні модуля «Право ІВ» використовується коучинговий підхід − за участю провідного спеціаліста − коуча.

6. Активно використовуються дистанційні освітні технології навчання.

7. Ведеться спільна робота з Національним офісом ІВ і Всесвітньою організацією ІВ. Слухачі також мають можливість додатково отримувати інформацію в рамках вебінарів з окремих тем, які проводять дані організації, і обговорити проблемні питання зі своїм викладачем.

8. Проводяться майстер-класи, вебінари, відео-лекції з актуальних питань у сфері ІВ за запитом груп.

Як приклад розглянемо навчальну програму «Основи інтелектуальної власності», яка є базовою для підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників у сфері ІВ і представлена в таблиці 4.22.

Таблиця 4.22

Навчальний курс «Основи інтелектуальної власності»

Зміст курсу	У курсі розглянуті основні положення ІВ, загальні питання оформлення, реєстрації і реалізації прав на результати інтелектуальної діяльності, питання в придбанні навичок проведення патентно-інформаційного пошуку, в тому числі з використанням інтернет-ресурсів; розглянуті способи отримання вигод від володіння інтелектуальною власністю, а також способи захисту інтелектуальної власності в Україні і за кордоном. Цей курс дозволяє отримати базові знання в галузі ІВ, яка є економіко-правовою основою для інноваційної економіки України.
Структура курсу та короткий зміст кожного модуля	Курс складається з 6 змістовних модулів: **Змістовний модуль 1.** ***Право ІВ.*** Поняття, предмет та завдання курсу «Основи ІВ». Інтелектуальна діяльність як об'єкт правової охорони. Історія розвитку законодавства про охорону інтелектуальної діяльності. Система джерел правового регулювання відношень, що пов'язані з охороною і використанням ОІВ. Формування інституту інтелектуальної власності в Україні. Система ІВ в Україні. ***Лекція – 2 год.*** **Змістовний модуль 2.** ***Авторське і суміжне право.*** Об'єкти авторського права і суб'єкти авторського права. Права авторів. Розпорядження майновими авторськими правами. Авторський договір. Суміжні права. Колективне управління авторським правом і суміжними правами. Порушення авторських та суміжних прав. Способи цивільно-правового захисту авторських і суміжних прав. Адміністративна та кримінальна відповідальність за порушення авторських і суміжних прав. ***Лекція, аудіо-відео матеріали – 2 год.*** ***Практична робота – 4 год.*** Рішення ситуаційних процесуальних завдань, специфічні об'єкти авторського права; оформлення авторських договорів на твори, процедури реєстрації авторського права. ***Самостійна робота – 6 год.*** Реєстрація авторського права на власний літературний твір. ***Контроль – 2 год***. Тести, перевірка самостійної роботи, обговорення результатів модуля.

Продовження таблиці 4.22

	Змістовний модуль 3. ***Патентне право.*** Промислова власність. Об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, топографії інтегральних мікросхем, нерозкрита інформація, товарні знаки і знаки обслуговування, географічні зазначення і зазначення походження товарів та ін.). Службові об'єкти промислової власності. Суб'єкти права промислової власності. ***Лекції – 4 год.*** ***Практична робота – 4 год.*** Рішення ситуаційних завдань у сфері промислової власності. ***Самостійна робота – 10 год***. Проведення аналізу ситуації, що виникла в сфері промислової власності між позивачем та відповідачем. Опис конкретної ситуації видається викладачем. У відповіді необхідно використовувати посилання на конкретні статті Закону. ***Контроль – 2 год***. Тести, перевірка самостійної роботи, обговорення результатів за модулем. **Змістовний модуль 4**. ***Патентний пошук і патентні дослідження.*** Видовий склад патентної документації та її особливості. Стандартизація в патентній документації. Офіційні видання патентних відомств. Структура офіційних бюлетенів і описи винаходів до патентів. Електронні патентно-інформаційні ресурси та бази даних. Міжнародні класифікації об'єктів промислової власності (МПК, МКТП, МКПЗ). Довідково-пошуковий апарат. Використання патентної інформації. Патентно-інформаційне забезпечення. ***Лекції, аудіо-відео матеріали – 6 год***. ***Практична робота – 6 год***. Проведення класифікації ОІВ відповідно до міжнародних систем класифікації. Здійснення патентно-інформаційного пошуку за вітчизняними і зарубіжними базами даних. ***Самостійна робота – 8 год.*** Знаходження опису патенту на винахід або корисну модель за предметним запитом. Визначення призначення бібліографії до патенту. ***Контроль – 2 год.*** Тести, перевірка самостійної роботи, обговорення результатів за модулем. **Змістовний модуль 5**. ***Виявлення і розробка ОІВ.*** Результати інноваційної діяльності як об'єкти ІВ. Ідентифікація ОІВ. Процедура виявлення ОІВ і забезпечення їх охоронними документами. Етапи оформлення охоронних документів і складання заявочних матеріалів. Особливості складання заявок на: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, фірмові найменування. ***Лекції – 6 год.*** ***Практична робота – 8 год.*** На підставі знайдених патентів за попереднім завданням відповідно до модуля 3 складання трафарету структури опису і формули винаходу. Складання перелік документів, що входять до складу заявки на винахід, корисну модель. ***Самостійна робота – 10 год.*** Порівняльний аналіз між вимогами щодо складання заявки на винахід та корисну модель. Складання заявки на торговельну марку. ***Контроль – 2 год.*** Тести, перевірка самостійної роботи, обговорення результатів за модулем.

Продовження таблиці 4.22

	Змістовний модуль 6. ***Комерціалізація ОІВ***. Основні способи введення об'єктів інтелектуальної власності в цивільний оббіг (використання у власному виробництві, передача прав на використання за ліцензійними договорами, формування статутного капіталу юридичної особи, придбання прав). Необхідні умови для введення об'єктів інтелектуальної власності в цивільний оббіг. Методи оцінки вартості об'єктів інтелектуальної власності (витратний, дохідний, ринковий). Постановка об'єктів інтелектуальної власності на бухгалтерський облік як нематеріальних активів. **Лекції – 4 год.** ***Практична робота – 4 год***. Використання різних підходів, процедур і методів при оцінці ОІВ на конкретних прикладах. ***Самостійна робота – 10 год.*** Написання реферату за оцінкою ліцензій. Конкретна тема вибирається слухачем. ***Підсумковий тестовий контроль – 2 год.*** ***Всього аудиторних занять 60 годин, з них: лекцій – 24 год., практичних занять – 26 год., контроль – 10 год., самостійна робота – 44 год.***
Викладання	Заняття ведуть професори, провідні фахівці-практики в сфері ІВ, патентні повірені, юристи. Слухачі можуть консультуватися під час занять і в режимі он-лайн; при наявності особливого інтересу здійснюються додаткові заняття.
Тривалість	Курс триває 2 тижні (всього 60 годин).
Цільова аудиторія	Курс для навчання науково-педагогічних працівників ЗВО.
Підсумковий контроль	Проводиться захист випускної роботи.
Видача документа про закінчення навчання	Учасникам, що успішно пройшли всі змістовні модулі і захистили випускну роботу, видається свідоцтво про підвищення кваліфікації.

В якості наочної ілюстрації отримання спеціальних компетентностей у сфері ІВ на рис. 4.9 наведена модель процесу формування компетентностей науково-педагогічних працівників ЗВО в сфері ІВ.

В результаті освоєння отриманих знань слухач − науково-педагогічний працівник отримає комплекс спеціальних компетентностей у сфері ІВ, виділених на рис. 4.9, а саме: здатність виявляти, оформляти ОІВ на основі результатів інтелектуальної діяльності; здатність працювати з патентною інформацією та документацією, здійснювати патентні дослідження за допомогою ІТ технологій; здатність здійснювати охорону, захист та передачу прав на ОІВ; здатність брати участь в комерціалізації ОІВ.

В результаті підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників ЗВО формується компетентність у сфері ІВ, що дозволить розширити і посилити функціональні можливості викладачів у таких сферах діяльності, як науково-дослідна, організаційно-управлінська, інформаційно-аналітична, підприємницька та педагогічна.

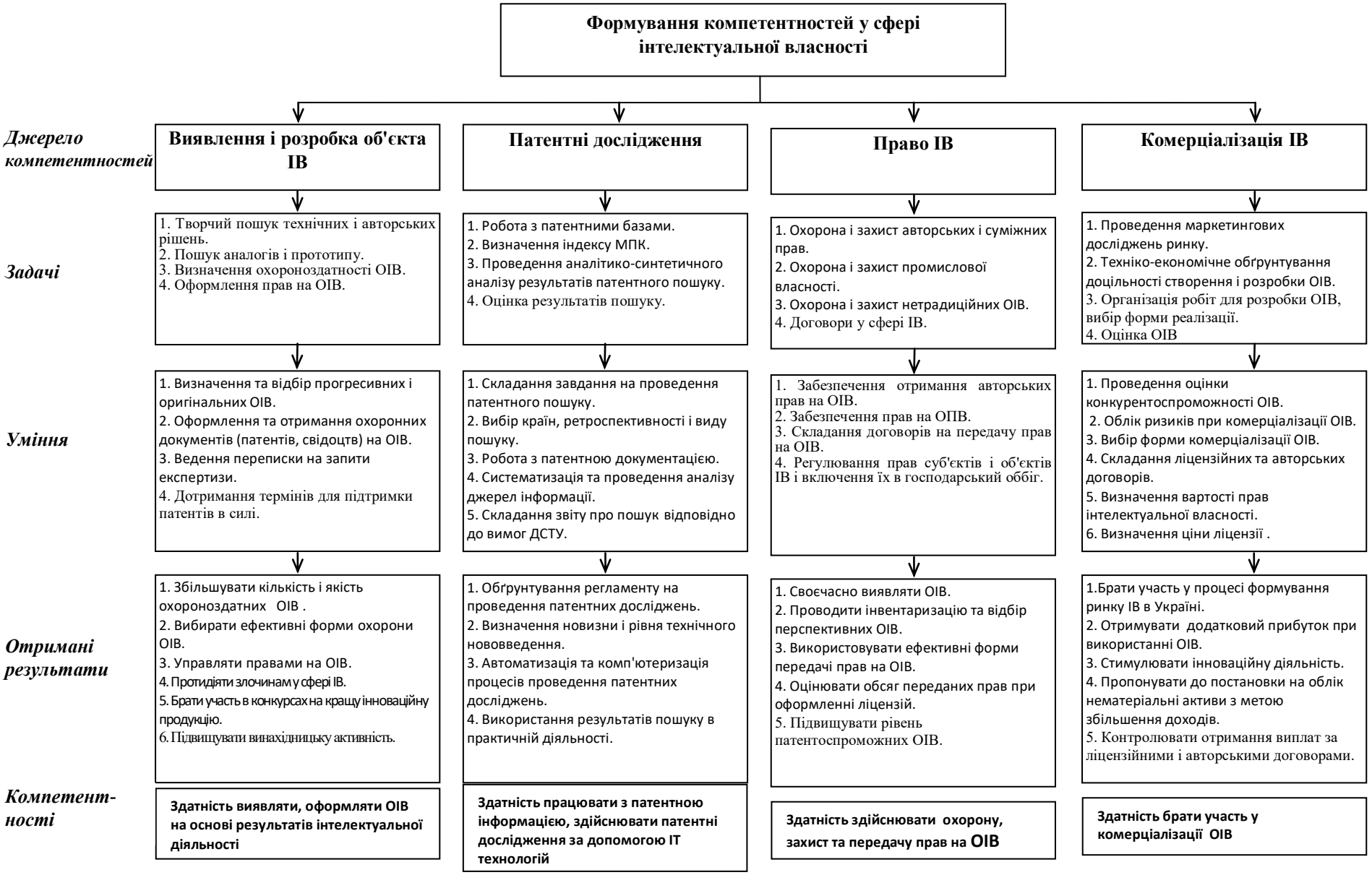

Рис. 4.9. Модель процесу формування компетентностей науково-педагогічних працівників ЗВО у сфері ІВ

Зазначимо, що придбання нових спеціальних компетентностей не є простим сумарним ефектом з придбанням додаткових знань, а є синергетичним ефектом, що дозволяє посилити вже наявні професійні компетентності і перейти на новий рівень професійного розвитку викладача. Професійна компетентність викладача ЗВО є сукупністю таких складових, які необхідні і достатні на даний період часу для реалізації основних напрямків його практичної діяльності: навчальної, наукової, методичної, виховної, організаційно-управлінської.

Основні професійні компетентності педагога вищої школи нами обрані на основі аналізу робіт В. Лунячека, Ю. Варданяна, В. Бурдаєва, М. Голованя, В. Стрельникова, І. Драча, О. Овчарук, А. Хуторського, І. Зимньої [13; 15; 20; 30; 36; 62; 64; 79; 109; 118; 144]. У таблиці 4.23 показані професійні компетентності педагога в поєднанні їх з новими набутими спеціальними компетентностями в сфері ІВ у процесі підвищення кваліфікації і їх похідна встановлення синергетичного ефекту.

Таблиця 4.23

Розширення функціональних можливостей професійної педагогічної діяльності викладача ЗВО

Професійні компетентності науково-педагогічного працівника ЗВО	**Розвиток компетентності, за результатами підвищення кваліфікації в сфері ІВ**	**Синергетичний ефект**
Гностична компетентність		
Здатність і готовність особистості набувати нових знань і використовувати їх для вирішення педагогічних завдань; здатність до аналізу і синтезу, порівняння, абстрагування, узагальнення та конкретизації, генерування ідей.	Здатність проводити аналітико-синтетичний аналіз ідей, що генеруються; визначати можливість їх правової охорони в якості ОІВ; залучати в інтелектуальну діяльність студентів; здатність педагога прагнути брати участь в інноваційній діяльності.	Посилення інтелектуально-педагогічної компетентності здатністю використовувати правовий механізм при генеруванні ідей та отриманні кінцевого результату – ОІВ; перетворення творчого мислення в матеріальний об'єкт.
Науково-дослідницька компетентність		
Здатність і готовність педагога проводити дослідження і аналізувати їх результати.	Здатність проводити наукові дослідження з урахуванням забезпечення заходів щодо своєчасної правової охорони результатів науково-дослідницької діяльності.	В результаті інноваційної діяльності з'являється спроможність виявляти ОІВ і оформляти права на них, брати участь у комерціалізації ОІВ.
Проектувальна компетентність		
Здатність і готовність особистості до формулювання педагогічних цілей і завдань; готовність педагога до самостійної теоретичної та практичної діяльності з розробки і	Здатність інноваційні авторські розробки та пропозиції розглядати в якості інноваційних проектів; здатність включити студентів у процес «від ідеї до реалізації»; здатність брати участь у	Придбання додаткової функції – менеджерської, що дозволяє брати участь в управлінні ІВ ЗВО, активно залучати до проектної діяльності студентів, відстежувати

Продовження таблиці 4.23

реалізації інноваційних пропозицій.	плануванні, організації і управлінні проектами, в яких містяться, як правило ОІВ.	наявність ОІВ на кожному етапі проектної діяльності.
Здатність використовувати в сучасних педагогічних технологіях метод проектів.	Здатність і готовність педагогів до участі в бізнес-проектах і академічному підприємництві.	Спроможність вирішувати проблеми вищої школи шляхом участі в бізнес-процесах, трансфері технологій, академічному підприємництві.
Інформаційна компетентність		
Здатність використовувати базові знання в інформаційних технологіях.	Здатність аналізувати патентну документацію для встановлення розвитку рівня науки і техніки в предметній галузі, здійснювати пошук аналогів, визначати новизну технічних рішень і технологій.	Спроможність використовувати в навчальному процесі знання сучасних досягнень науки на рівні відкриттів, винаходів; спроможність обговорювати проблеми і тенденції розвитку відповідної наукової галузі.
	Здатність використовувати у своїй практичній діяльності інформацію, отриману в результаті патентних досліджень.	Спроможність на підставі патентних досліджень знаходити аналоги, визначати новизну і винахідницький рівень інноваційних продуктів.
Комунікативна компетентність		
Здатність педагога до спілкування, участі у взаємодії з суб'єктами і об'єктами в різних видах діяльності.	Здатність ефективно аналізувати роботу з міжнародними та національними «мережами», які об'єднують ЗВО, що включають наукові організації та виробничі корпорації**.**	Розширення комунікативних зв'язків шляхом участі в автоматизованій системі формування міждержавних інформаційних ресурсів (АСФІМІР) і використання Міжнародних мереж трансферу технологій.
Методична компетентність		
Здатність створювати різні педагогічні форми, методи, технології навчання для формування загальнокультурних знань.	Здатність створювати та застосовувати інноваційні технології навчання для залучення студентів до творчої діяльності.	Спроможність перетворювати знання в сфері ІВ в навчальний матеріал; спроможність організовувати індивідуальну і колективну науково-дослідну роботу.

В умовах інноваційної економіки кожен науково-педагогічний працівник ЗВО, з одного боку, повинен бути креативною особистістю, проявляти свою компетентність у сфері ІВ при розробці авторських творів, створенні інноваційних освітніх технологій та інноваційних продуктів, з іншого боку викладач повинен вміти використовувати різноманітні прийоми і способи

включення тих, хто навчається (студентів, аспірантів) в інноваційну діяльність, що в результаті дозволить йому придбати компетентність у сфері ІВ.

Виходячи з викладеного вище, ми можемо зробити такі висновки:

1. Компетентність науково-педагогічних працівників ЗВО в сфері інтелектуальної власності є важливою складовою їх професійної компетентності, яка набуває додаткової актуальності в умовах побудови інноваційної економіки, яка потребує відповідного кадрового забезпечення. Як показали дослідження, рівень її сформованості у більшості опитаних викладачів ЗВО знаходиться на низькому рівні та потребує поліпшення. Це завдання може бути вирішено в разі цілеспрямованого підвищення кваліфікації за напрямом, що розглядається.

2. Реалії розвитку вищої освіти в Україні свідчать про наявність недостатньої мотивації у науково-педагогічних працівників ЗВО щодо поліпшення їх компетентності в сфері інтелектуальної власності, що обумовлено низкою економічних, правових та виробничих причин. Відповідна мотивація потребує свого посилення та розробки дієвих механізмів, націлених на позитивний кінцевий результат.

3. Поліпшення компетентності викладачів ЗВО в сфері інтелектуальної власності суттєво вплине на формування відповідної культури у студентської громади та стимулює її на участь у інноваційній діяльності, стартапах тощо. Фактично відбудеться формування нового покоління професіоналів, що буде з повагою ставитися до інтелектуальної власності інших осіб, що в результаті позитивно вплине на імідж України в світі.

4. Нагальною потребою часу є розробка в кожному закладі вищої освіти власної системи підвищення кваліфікації викладачів у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності як складової інноваційного розвитку закладу. Разом із тим, відповідна діяльність потребує створення механізмів фінансової підтримки для безпосереднього поліпшення процесів оформлення охоронних документів.

5. Важливою складовою створення системи підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів у сфері інтелектуальної власності є розробка спеціальних модулів за різними напрямами розвитку економіки й відповідно професійної підготовки. До реалізації цих модулів повинні залучатися, окрім викладачів профільних кафедр ЗВО, практики, які є представниками патентних відділів відповідних підприємств і організацій, фірм тощо.

Таким чином, володіння компетентністю в сфері інтелектуальної власності та використання їх у професійній педагогічної діяльності дозволять вийти науково-педагогічним працівникам ЗВО на новий рівень у своїй професії – інноваційний.

4.6. Оцінювання сформованості компетентності в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у викладачів закладів вищої освіти засобами кваліметрії

За останнє десятиліття в Україні відбулися суттєві зміни у законодавстві

щодо сфери інтелектуальної власності. Однак, незважаючи на проведені реформи, захист прав на об'єкти інтелектуальної власності у нашій країні ще не досяг належного рівня. Неправомірне використання авторських і суміжних прав можна спостерігати не тільки в сферах економічної діяльності суб'єктів. Більшість українських розробників, науковців, освітян не мають необхідної компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Поглиблення освіти у цьому напрямі спонукає заклади освіти вводити додаткові спецкурси, проводити тренінги, організовувати інші форми підвищення кваліфікації для своїх співробітників. Наголосимо, що важливою складовою відповідного процесу є оцінка сформованості компетентності в сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у викладачів ЗВО. Саме це актуалізувало необхідність теоретичного обґрунтування і розробки факторно-критеріальної моделі, яка може бути ефективно використана при перевірці сформованості компетентності в сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у науково-педагогічних працівників.

Сьогодні кваліметрію вважають міжгалузевою науковою дисципліною. Методи та засоби кваліметрії знаходять широке застосування не тільки в технічних, а й в педагогічних, психологічних дослідженнях [11; 75; 76; 85; 99]. Серед науковців, які розвивають педагогічну кваліметрію в нашій країні, відзначимо О. Ануфрієву [5], Г. Дмитренко [27], Г. Єльникову [32], В. Лунячека [61; 68], Н. Рубан [67], А. Куруч [57] та інших. Вони створюють факторно-критеріальні моделі для оцінювання окремих компетентностей педагогічних і науково-педагогічних працівників.

Г. Єльникова розглядає педагогічну експертизу як частину педагогічної кваліметрії, пропонує порядок розробки факторно-критеріальних моделей діяльності для кількісної характеристики якості освіти в навчальному закладі [32]. Г. Дмитренко в своїх роботах разом з авторським колективом пропонує універсальний інструментарій соціального управління, який базується на кількісному вимірюванні якісних явищ, що раніше не мали кількісного виміру [27]. В роботах В. Лунячека розглядаються питання професійної підготовки фахівців у сфері інтелектуальної власності: запропоновані загальні підходи до створення компетентнісних моделей в сфері інтелектуальної власності [61]; створені компетентнісні моделі вчителя та керівника закладу загальної середньої освіти у сфері інтелектуальної власності, висвітлено кожен компонент компетентності працівників освіти у сфері інтелектуальної власності згідно з усталеною структурою компетентності (знання, вміння, навички, професійно важливі якості) [67].

Для підтвердження своїх наукових результатів автори, зазвичай, використовують методи математичної статистики. Науковці використовують як програмні засоби статистичного аналізу даних [80], так і безпосередні розрахунки методами статистичного аналізу, які вже давно використовуються в педагогічних та психологічних дослідженнях [29; 38].

Аналізуючи вищезазначене, можна стверджувати, що методи кваліметрії знайшли широке застосування в педагогічній сфері, побудова факторно-критеріальних моделей для визначення рівня сформованості компетентностей в тій чи іншій сфері є на часі, а одним із актуальних напрямів цих досліджень є

розробка факторно-критеріальної моделі для визначення рівня сформованості формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності працівників освіти.

Цей підрозділ має на меті представлення факторно-критеріальної моделі «Оцінка рівня сформованості компетентності науково-педагогічних працівників ЗВО в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності». Крім того, в статті наведено аналіз результатів тренінгу, який був проведений в Українській інженерно-педагогічній академії для науково-педагогічних працівників. Аналіз проведено методами математичної статистики, отримані результати підтвердили ефективність факторно-критеріальної моделі при оцінюванні результатів підвищення кваліфікації педагогічних працівників за представленим напрямом.

Питанням формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності працівників освіти плідно займаються науковці кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії в рамках НДР № 19-01 ДБ «Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності». Ними розроблено низку компетентністних моделей, в т.ч. компетентнісну модель учителя ЗЗСО у сфері інтелектуальної власності, яка складається з трьох блоків компетентностей: інноваційно-педагогічних, нормативно-правових і економічних, побудована факторно-критеріальна модель «Оцінка рівня сформованості компетентності вчителя ЗЗСО у сфері інтелектуальної власності». В даній роботі представлена компетентнісна модель науково-педагогічних працівників ЗВО в сфері інтелектуальної власності. До уваги беруться наступні фактори: здатність виявляти об’єкти інтелектуальної власності у власних і студентських розробках; здатність здійснювати патентні дослідження за допомогою ІТ технологій; здатність оформляти об’єкти інтелектуальної власності; здатність здійснювати охорону, захист та передачу прав об’єктів інтелектуальної власності; здатність брати участь у комерціалізації об’єктів інтелектуальної власності. Наведені фактори, критерії оцінки факторів, вагомість критеріїв наводяться в факторно-критеріальній моделі «Оцінка рівня сформованості компетентності науково-педагогічних працівників ЗВО в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності», яка представлена в таблиці 4.24.

Таблиця 4.24

Факторно-критеріальна модель «Оцінка рівня сформованості компетентності науково-педагогічних працівників ЗВО в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності»

Параметр Рзаг – компетентність науково-педагогічних працівників ЗВО у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності						
Фактор	a_i	Критерії оцінки факторів (j= 1, 2, 3 …..)	Вагомість критерію bij	Значення критерію K_{ij}	Часткова оцінка фактора	Часткова оцінка критерію
1	2	3	4	5	6	7
1. Здатність виявляти об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ) у власних і студентських розробках	0,2	1. Знання видів об'єктів інтелектуальної власності, їх ознак	0,5			
		2. Спроможність ідентифікувати об'єкти інтелектуальної власності у власних і студентських розробках	0,5			
2. Здатність здійснювати патентні дослідження за допомогою ІТ технологій	0,2	1. Знання сучасних інформаційно-пошукових систем, що використовуються для патентного пошуку	0,2			
		2. Вміти користуватися інструментальними засобами управління базами даних і знань	0,1			
		3. Проводити систематизацію, аналіз та оформлення результатів інформаційних досліджень	0,1			
		4. Спроможність на підставі патентних досліджень знаходити аналоги, визначати новизну і винахідницький рівень інноваційних продуктів	0,2			
		5. Оформляти звіти про проведення інформаційних досліджень відповідно до національних стандартів	0,1			
		6. Спроможність використовувати в навчальному процесі знання сучасних досягнень науки на рівні відкриттів, винаходів	0,2			
		7. Обговорювати проблеми і тенденції розвитку відповідної наукової галузі	0,1			
3. Здатність оформляти об'єкти інтелектуальної власності	0,2	1. Знання правил подачі заявок на отримання охоронних документів як об'єктів авторського права, так і промислової власності	0,3			

Продовження таблиці 4.24

		2. Спроможність скласти пакет документів для оформлення прав інтелектуальної власності на інноваційні розробки	0,5			
		3. Формувати портфель прав на наукомісткі технології	0,2			
4. Здатність здійснювати охорону, захист та передачу прав об’єктів інтелектуальної власності	0,2	1. Знання основних нормативно-правових актів щодо інтелектуальної власності, прав та обов’язків суб'єктів і об'єктів авторського та патентного права	0,2			
		2. Знання способів охорони та захисту прав інтелектуальної власності на різні об’єкти ІВ	0,2			
		3. Приймати управлінські рішення в непередбачуваних умовах при регулюванні питань, пов'язаних з результатами інтелектуальної діяльності, їх охороною і захистом	0,2			
		4. Спроможність подати звернення в адміністративні та судової органи влади щодо захисту інтелектуальної власності	0,2			
		5. Спроможність складати договори щодо передачі прав на об’єкти інтелектуальної власності	0,2			
5. Здатність брати участь у комерціалізації об’єктів інтелектуальної власності	0,2	1. Знання принципів комерціалізації ОІВ, видів ліцензійних угод	0,1			
		2. Розуміти можливі ризики при комерціалізації ОІВ	0,1			
		3. Вміти вибирати форми комерціалізації ОІВ	0,1			
		4. Знання методів оцінки вартості прав на ОІВ	0,1			
		5. Здійснювати обчислення оцінки вартості прав на ОІВ задля попередньої оцінки комерційної привабливості ОІВ	0,2			
		5. Спроможність визначати ціну ліцензій	0,2			
		6. Складати ліцензійні та авторські договори	0,2			

Експертами при розробці даної факторно-критеріальної моделі були професори, доктори педагогічних, юридичних наук, провідні вчені кафедр Української інженерно-педагогічної академії та інших ЗВО м. Харкова. Експерти вважають, що такі фактори, як здатність виявляти об’єкти інтелектуальної власності у власних і студентських розробках, здатність здійснювати патентні дослідження за допомогою ІТ технологій, здатність оформляти об’єкти інтелектуальної власності, здатність здійснювати охорону, захист та передачу прав об’єктів інтелектуальної власності, здатність брати участь у комерціалізації об’єктів інтелектуальної власності, є рівнозначними.

Що ж до критеріїв оцінки факторів, то для першого фактора критерії «Знання видів об’єктів інтелектуальної власності, їх ознак» та «Спроможність ідентифікувати об’єкти інтелектуальної власності у власних і студентських розробках» мають вагомість 0,5; для другого фактора до вагомих критеріїв віднесено «Знання сучасних інформаційно-пошукових систем, що використовуються для патентного пошуку», «Спроможність на підставі патентних досліджень знаходити аналоги, визначати новизну і винахідницький рівень інноваційних продуктів», «Спроможність використовувати в навчальному процесі знання сучасних досягнень науки на рівні відкриттів, винаходів». Найбільш вагомим критерієм для третього фактора експертами визнано «Спроможність скласти пакет документів для оформлення прав інтелектуальної власності на інноваційні розробки». «Знання основних нормативно-правових актів щодо інтелектуальної власності, прав та обов’язків суб'єктів і об'єктів авторського та патентного права», «Знання способів охорони та захисту прав інтелектуальної власності на різні об’єкти ІВ», «Приймати управлінські рішення в непередбачуваних умовах при регулюванні питань, пов'язаних з результатами інтелектуальної діяльності, їх охороною і захистом», «Спроможність подати звернення в адміністративні та судової органи влади щодо захисту інтелектуальної власності», «Спроможність складати договори щодо передачі прав на об’єкти інтелектуальної власності» є рівнозначними критеріями для четвертого фактору. Для характеристики п’ятого фактора найбільшу вагомість мають наступні критерії: «Здійснювати обчислення оцінки вартості прав на ОІВ задля попередньої оцінки комерційної привабливості ОІВ», «Спроможність визначати ціну ліцензій», «Складати ліцензійні та авторські договори».

У запропонованій моделі абсолютний показник $P_{заг}$ відображає загальний рівень сформованості компетентності науково-педагогічних працівників ЗВО в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Параметр складається із суми факторів і обчислюється за формулою

$$P_{заг} = F_1 + \ldots + F_5 = \sum_{i=1}^{5} a_i \sum_{j=1}^{m_i} b_{ij} K_{ij},$$

де m_i – кількість критеріїв у факторі a_i, $i = 1,\ldots,5$.

Факторами F_i, $i = 1,\ldots,5$ у представленій моделі є компетентності, виділені в компетентнісній моделі викладача закладу вищої освіти у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Кожний критерій має значимість K_{ij}, яка вимірюється шляхом використання певного інструментарію (тестування, анкетування, виконання практичних робіт тощо). Ця значимість перебуває в межах від 0 до 1.

Апробація представленої факторно-критеріальної моделі проводилася в Українській інженерно-педагогічній академії під час проведення тренінгу «Охорона і захист прав інтелектуальної власності в ЗВО» для науково-педагогічних працівників академії. При вимірюванні критеріїв використовувалися авторські тести та практичне завдання; результати вимірювань були математично узагальнені. Визначення значень критеріїв

проводилося відповідно таблиці 4.25.

Таблиця 4.25

Визначення значення критерію за результатами вимірювання (K_{ij})

Значення K_{ij}	Правильні відповіді на завдання тесту (%) або ступінь вирішення компетентнісної задачі, виконання практичної роботи тощо (%)
1	80–100
0,75	60–79
0,5	40–59
0,25	20–39
0	0–19

Оцінка сформованості компетентності науково-педагогічних працівників Української інженерно-педагогічної академії в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності вимірювалася за наступною шкалою:

- 0 < Рзаг. ≤ 0,5 – сформованість компетентності є недостатньою;
- 0,5 < Рзаг. ≤ 0,74 – сформованість компетентності є задовільною;
- 0,74 < Рзаг. ≤ 0,89 – сформованість компетентностей є достатньою;
- 0,90 < Рзаг. ≤ 1 – сформованість компетентностей є оптимальною.

Результати рівня сформованості компетентності у педагогів до та після тренінгу наведені у таблиці 4.26.

Таблиця 4.26

Таблиця рівня сформованості компетентності у педагогів УІПА у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності до та після тренінгу

Рівні	Загальний рівень сформованості компетентності, ос.	
	ДО ТРЕНІНГУ (26 ос.)	ПІСЛЯ ТРЕНІНГУ (26 ос.)
Низький 0<Рзаг≤0,5	3	-
Достатній 0,5<Рзаг≤0,74	15	6
Оптимальний 0,74<Рзаг≤0,89	6	16
Високий 0,89<Рзаг≤1	2	4

Для підтвердження набутих навичок до і після проведеного тренінгу для освітян та апробації ефективності оцінювання результатів за допомогою факторно-критеріальної моделі «Оцінка рівня сформованості компетентності науково-педагогічних працівників в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності» була проведена обробка результатів методами математичної статистики.

Насамперед було визначено нульову (Н0) й альтернативну гіпотези (Н1): Н0 – емпіричні розподіли рівня сформованості компетентності педагогів у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності в групі до та після тренінгу незначні; Н1 – емпіричні розподіли рівня сформованості компетентності педагогів у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності в групі до та після тренінгу значно різняться між собою.

Для перевірки гіпотез використовувався критерій Пірсона, за достатній рівень значущості приймався рівень α = 0,05. Розрахунки проводилися за наступним алгоритмом:

1. Основна розрахункова формула критерію виглядає так: $\chi^2 = \sum_{i=1}^{k} \frac{(f_{em} - f_t)^2}{f_t}$, де f_{em} − емпіричні частоти, f_t − теоретичні частоти, k − кількість розрядів ознаки.

2. Розрахунки критерію зручно заносилися в таблицю, яка складається з шести стовпчиків:

- перший − найменування розрядів (рівнів);
- другий − емпіричні частоти;
- третій − теоретичні частоти;
- четвертий − різниця між емпіричною та теоретичною частотою по кожному розряду (рівню);
- п’ятий − отримані різниці у квадраті;
- шостий − результати ділення квадратів різниць на теоретичні частоти.

3. Визначалося число ступенів свободи $\nu = k - 1$. Якщо порівнюються емпіричні розподіли значень, то число ступенів свободи знаходиться за формулою $\nu = (k-1)\cdot(c-1)$, де c − число стовпців. Якщо $\nu = 1$, то необхідно вносити поправку на неперервність.

4. Визначалося за таблицею критичне значення χ^2 для відповідно числа ступенів свободи.

5. Порівнювалося χ^2_{em} емпіричне та $\chi^2_{кр}$ критичне, було зроблено висновок про прийняття або відхилення гіпотези.

Для розрахунку емпіричних значень рівня сформованості компетенції у педагогів у сфері інтелектуальної власності на початку та наприкінці тренінгу вираховували теоретичні частоти – f_t. Для цього використовували наступну формулу:

$$f_t = \text{n*m / S},$$

де n – кількість осіб на початку (після) тренінгу; m – кількість осіб на початку (після) тренінгу за рівнями; S – загальна кількість осіб на початку (після) тренінгу. Далі користувалися формулою $\chi^2_{em} = \sum_{i=1}^{k} \frac{(f_{em} - f_t)^2}{f_t}$, де f_{em} − емпіричні частоти, f_t − теоретичні частоти, k − кількість розрядів ознаки. Отримані за проведеними підрахунками результати наведені в таблицях 4.27 та 4.28.

Кількість ступенів свободи при зіставленні емпіричних розподілів визначається за формулою:
U = (К –1)*(С–1), де К = 4 (кількість рівнів), С = 2 (кількість розподілів, що порівнюються). В нашому випадку U = (4–1)*(2–1) = 3.

Таблиця 4.27

Емпіричні частоти критерію χ^2

Рівні	Емпіричні частоти		Сума	Теоретичні частоти	
	ДО тренінгу	ПІСЛЯ тренінгу		ДО тренінгу	ПІСЛЯ тренінгу
Низький 0<Рзаг≤0,5	3	0	3	1,5	1,5
Достатній 0,5<Рзаг≤0,74	15	6	21	10,5	10,5
Опимальний 0,74<Рзаг≤0,89	6	16	22	11	11
Високий 0,89<Рзаг≤1	2	4	6	3	3
Всього	26	26	52	26	26

Таблиця 4.28

Результати обчислення χ^2_{em}

№	Емпірична частота, f_{em}	Теоретична частота, f_t	$f_{em} - f_t$	$(f_{em} - f_t)^2$	$\frac{(f_{em} - f_t)^2}{f_t}$
1	3	1,5	1.5	2,25	1,5
2	15	10,5	4.5	20,25	1,92
3	6	11	-5	25	2,27
4	2	3	-1	1	0,33
5	0	1,5	-1.5	2,25	1,5
6	6	10,5	-4.5	20,25	0,92
7	16	11	5	25	2,27
8	4	3	1	1	0,33
Всього	52	52	0	0	12,06

Емпіричне значення критерію порівнювалося з таблично заданим еталонним числом – критичним значенням критерію, який для кількості ступенів свободи 3, для рівня значущості α = 0,05 становить $\chi^2_{кр}$ = 7,815. Якщо емпіричне значення менше від критичного, то ступінь збігу характеристик порівнюваних об’єктів більший і у такому випадку приймається нульова гіпотеза. Чим більше емпіричне значення критерію від критичного значення, тим сильніше розрізняються характеристики порівнюваних об’єктів, відкидається нульова гіпотеза і приймається альтернативна.

Таким чином, на основі проведених підрахунків, маємо χ^2_{em} = 12,06 і $\chi^2_{em} > \chi^2_{кр}$, тому приймаємо альтернативну (H_1) гіпотезу: H_1 – емпіричні розподіли рівнів сформованості компетентності у педагогів у сфері інтелектуальної власності в групі значно різняться між собою, і ця різниця визначається процесом впровадження авторської методики.

Виходячи з викладеного вище, зробимо висновок, що методологія

вимірювання рівня сформованості компетентності науково-педагогічних працівників у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності за допомогою кваліметричного підходу є ефективною. Створення факторно-критеріальних моделей є доцільним, оскільки вони зручні у використанні. Запровадження цієї та подібних моделей оцінювання набутих навичок та умінь при проведені, зокрема, підвищення кваліфікації для науково-педагогічних працівників ЗВО змусить викладачів сумлінно ставитися до засвоєння усього матеріалу, оскільки оцінювання кожного фактора робить вносить відповідний внесок у загальну оцінку.

Запропонована факторно-критеріальна модель «Оцінка рівня сформованості компетентності науково-педагогічних працівників ЗВО в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності» може стати однією зі складових у комплексній технології оцінювання інтегральної професійної компетентності науково-педагогічних працівників.

4.7. Управління інтелектуальною власністю в закладах вищої освіти як умова мотивації науково-педагогічних працівників до поліпшення їх компетентності в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності

Одним з основних напрямків інноваційного розвитку країни є використання результатів інтелектуальної діяльності (далі−РІД), головними драйверами яких є заклади вищої освіти (далі−ЗВО). Наукові доробки та інтелектуальний потенціал ЗВО залишаються до теперішнього часу на досить високому рівні [106], але при цьому їх інноваційні можливості не реалізуються повною мірою. Необхідність активної участі ЗВО в інноваційних процесах підтверджується тим, що заплановані зміни в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, схваленій Указом Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013, які спрямовані на забезпечення виконання завдань переходу України на інноваційний шлях розвитку.

Важливим інструментом для підвищення конкурентоспроможності виробленої наукової продукції та освітніх послуг ЗВО, залучення інвестицій, отримання додаткового доходу при комерціалізації інноваційних технологій є інтелектуальна власність. Забезпечення правовою охороною РІД сприяє підвищенню ділової репутації, іміджу, економічної безпеки і цілому гудвілу організації. В даний час окремі ЗВО не тільки є власниками патентів і свідоцтв на РІД, але вживають заходів у здійсненні трансферу технологій у таких перспективних галузях, як енергетика, наноматеріали, нанотехнології, охорона природного середовища, у сфері АПК, медицині та транспорті [94]. З матеріалів [14; 94; 106; 107] випливає, що велика частина коштів від передачі (трансферу) технологій в 2018 році належить МОН − 44053,16 тис. грн, що становить 45,9 % від загального числа договорів.

Незважаючи на те, що сучасна наука приділяє велику увагу питанням управління інтелектуальною власністю [8; 17; 23; 31; 45; 56; 74; 115; 117; 133], залишається важким завданням для ЗВО вирішити дві проблеми: проблему

управління, формування і розвитку інтелектуальної власності та проблему її комерціалізації і використання.

У ситуації, що склалася, розробка системи ефективного управління інтелектуальною власністю в ЗВО є однією з найактуальніших, невідкладних і досить складних задач для забезпечення конкурентоспроможності, економічного зростання і формування сучасного ринку ІВ.

Метою цього підрозділу є визначення основних напрямків і етапів побудови загального алгоритму управління інтелектуальною власністю в ЗВО як умови мотивації науково-педагогічних працівників до поліпшення їх компетентності в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

Напередодні розробки концепції управління ІВ нами було проведено аналіз стану справ ЗВО в цій сфері, який представлений у вигляді SWOT - матриці (табл. 4.29).

Таблиця 4.29

SWOT-матриця

Сильні сторони	***Слабкі сторони***
• Великий науковий потенціал ЗВО, який продовжує нарощуватися за рахунок пошукових і прикладних наукових досліджень; • наявність перспективних розробок за всіма сучасними інноваційними напрямками; • високій рівень охорони розробок патентами і свідоцтвами на ОІВ; • великий досвід концентрації зусиль при вирішенні складних науково-технічних і технологічних проблем національного масштабу; • достатній кадровий потенціал науковців, які якісно і кваліфіковано проводять наукові дослідження в професійній області; • досвід взаємодії і співпраці ЗВО і наукових організацій з промисловістю; • участь у міжнародних грантах; • участь вчених у міжнародних форумах, з'їздах, конференціях, виставках та ін.; • визнання українських вчених у міжнародному науковому співтоваристві.	• Недостатня мобільність при виборі основних напрямків досліджень, їх форм і методів реалізації; • відставання в рівні досліджень (у порівнянні зі світовим) в деяких наукових напрямах; • відсутність коштів для здійснення трансферу технологій; • відсутність професіоналів-менеджерів у сфері трансферу технологій; • низький рівень інноваційної активності, патентної діяльності, недостатній вплив на ринку сучасних технологій; • недостатня активність наукових установ у забезпеченні доступності результатів роботи українських вчених для міжнародного наукового співтовариства; • недовіра до центрів і організацій з трансферу технологій; • відсутність досвіду в управлінні інтелектуальною власністю при розробці технологій; • бюрократизм і тривалість оформлення документів при розробці нових продуктів; • велика кількість суб'єктів, що беруть участь у наукових розробках; • недостатня розгалуженість мереж наукових установ з розвиненою інфраструктурою, що дозволяє значно скоротити шлях від пошукових і прикладних досліджень до дослідно-конструкторських робіт і освоєння виробництва нової продукції; • відсутність методик з визначення винагород авторів-розробників;

Продовження таблиці 4.29

	• відсутність наявності унікального експериментального та випробувального обладнання з метою найбільш ефективного його використання і відсутність центрів колективного користування науковими приладами; • скорочення бюджетних коштів на інноваційну діяльність; • відсутність методик і фахівців з оцінки ІВ; • низька інноваційна активність бізнесу і підприємств.
Можливості	***Загрози***
• Збільшення прямих іноземних інвестицій в економіку; • розвиток цивілізованого ринку нових технологій; • опанування сучасним світовим досвідом та удосконалення державного управління діяльністю у сфері трансферу технологій; • створення інтегрованої інформаційної системи з питань трансферу технологій; • створення системи стимулів для розвитку сфери інтелектуальної власності та впровадження об'єктів інтелектуальної власності в інноваційний процес; • підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації фахівців у сфері інтелектуальної власності та трансферу технологій; • орієнтація на приєднання до глобальних світових трендів в області науки і технологій.	– Політична та економічна нестабільність; – глобальна або регіональна економічна криза; – відсутність системи визначення і реалізації національних пріоритетів розвитку науки і техніки; – нестабільність інвестиційного клімату; – висока конкуренція на зовнішніх ринках для традиційної продукції українських виробників; – пасивність правовласників у діях із захисту прав інтелектуальної власності; – непрофесійне складання договорів при трансфері технологій, що може привести до негативного результату; – занижена оцінка вартості прав на ОІВ і втрата частини доход; – відсутність стимулів для здійснення трансферу технологій; – правовий захист технологій «слабкими патентами», що призводить до доступності та розкриття нової технології конкурентами; • нормативна база у сфері інтелектуальної власності не повністю узгоджена з законодавством ЕС; • продовження орієнтації не на кінцевий результат, а на виконання окремих завдань: отримання патентів, стажування за кордоном і т.д.

На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що ЗВО можуть спиратися тільки на свої сильні сторони і можливості шляхом застосування філософії «виграв-виграв» використання «відкритих» інновацій та готовність науково-педагогічного персоналу брати участь в інноваційних процесах і при цьому своєчасно виявляти і здійснювати охорону і захист ОІВ. У цьому контексті філософія «виграв-виграв» [145; 148] означає пошук шляхів взаємовигідної домовленості між учасниками інноваційного процесу, перехід від суперництва до співпраці. Такий підхід породжує синергію, веде до довірчих відносин між учасниками процесу і забезпечує позитивний результат.

В рамках даного підходу доцільно використовувати модель «відкритих» інновацій [95; 124], яка розуміється як процес проведення наукових досліджень і розробок у відкритій системі. В цьому випадку до інноваційної діяльності можуть залучатися фахівці зі сторонніх організацій (зовнішнього середовища), збиратися колективи однодумців, які не конкурують один з одним, а націлені на успішний кінцевий результат. Раніше в ЗВО широко використовувався підхід «закритих інновацій», в якому всі процеси здійснюються власними силами в рамках своєї організації, що дозволяє при наявності патентів захистити свої інноваційні розробки від конкурентів. Така модель добре себе проявляє при наявності жорсткої конкуренції і ефективному управлінні інтелектуальною власністю за рахунок продуманої політики формування зонтичних і блокуючих патентів. В основному, дану модель найкраще використовувати на підприємствах, де здійснюється повний цикл виробничого процесу від ідеї і до виходу інновації на ринок. Для ЗВО така модель в сучасних умовах господарювання менш приваблива, оскільки навчальні заклади, як правило, не мають можливості довести нову технологію або продукт до виходу на ринок. Відомо, що в рамках ЗВО в якості товару можуть виступати результати наукових досліджень і розробок, оригінальні технічні рішення, програмне забезпечення, нові технічні та освітні технології. Модель «відкритих інновацій» дозволяє на будь-якому етапі інноваційної розробки залучити зовнішніх співвиконавців, максимально справедливо розподілити права на ОІВ між учасниками інноваційного процесу, прискорити терміни проведення робіт. Для вдосконалення процесу управління ІВ в ЗВО слід дотримуватися наступних процедур.

Кожен ЗВО, враховуючи свій напрямок: гуманітарний або природничо-науковий, визначає свою головну місію по відношенню до інтелектуальної власності, виходячи зі свого ресурсного потенціалу, в якому провідну роль відіграють люди: кваліфіковані фахівці, в тому числі менеджери з управління інтелектуальною власністю. Таким чином, успіх інноваційної діяльності будується за наявності двох умов: результатів наукових досліджень і людського фактора.

Свій майбутній розвиток ЗВО будують виходячи з аналізу проблемних питань у сфері інноваційної діяльності, ставлячи перед собою середньострокові і далекосяжні цілі і розробляючи шляхи їх досягнення. В цьому випадку місією ЗВО може бути ефективне використання як завершених, так і тих що, створюються, РІД, що включають: винаходи, промислові зразки, корисні моделі та інші об'єкти правової охорони.

Після встановлення місії ЗВО в сфері інтелектуальної власності слід розробити етапи управління ІВ, які можна представити у вигляді наступного алгоритму.

1.Чітке визначення мети. У ЗВО в сфері управління інтелектуальною власністю можуть бути поставлені, наприклад, такі цілі: розробка принципово нових технологій, заснованих на єднанні освіти, науки, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності; інтеграція в міжнародний освітній простір при дотриманні норм і прав у сфері інтелектуальної власності; формування загальноприйнятого інтелектуального, економічного і культурного простору

при співробітництві; підвищення конкурентоспроможності за рахунок використання виключних прав на РІД; отримання додаткового прибутку від комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ); підвищення іміджу і ділової репутації ЗВО за рахунок володіння патентами і новими знаннями на інноваційні технології або продукти; залучення додаткових коштів і інвестицій; використання ІВ для збільшення капіталізації, зниження податкового навантаження; створення окремих організаційних форм для здійснення інноваційної діяльності; забезпечення економіко-правової безпеки ЗВО; орієнтація на інноваційну підготовку студентів до своєї майбутньої професії та інші.

2. Визначення заходів, які необхідно провести для досягнення поставленої мети і розподілу функцій між відділами і підрозділами ЗВО, залучених до використання і реалізації РІД. Досвід зарубіжних університетів підтверджує необхідність створення окремих підрозділів, які відповідають за розробку і здійснення патентної політики і стратегії в сфері управління ІВ і трансферу технологій. Складність процесу управління ІВ полягає в тому, що він є міждисциплінарним, багатоетапним, тривалим по часу (при наукомістких технологіях) із залученням висококваліфікованих фахівців з різних галузей знань: технологів, маркетологів, патентознавців, юристів, економістів-оцінювачів, бухгалтерів, менеджерів у сфері управління ІВ. При цьому умовами досягнення поставлених цілей є: відповідальність за комерціалізацію і трансфер ОІВ; стимулювання учасників процесу; гарантування справедливої частки доходів від комерціалізації ОІВ розробникам ОІВ і ЗВО. Як свідчить зарубіжний досвід, це співвідношення становить: 50 % − розробнику; 25 % − підрозділу з трансферу технологій; 25 % − бюджету університету. Для продуктивного управління процесами досягнення цілей і одержання запланованих результатів авторами пропонується використовувати широко відомий метод в стратегічному менеджменті - метод управління за цілями УПЦ [40]. Цей метод полягає в узгодженні цілей, повноважень і відповідальності між керівниками підрозділів і між співробітниками, де кожен співробітник розуміє, що він повинен робити і в які терміни, як буде оцінено його працю.

3. Проведення інвентаризації РІД. Ця процедура [59] полягає в тому, що досліджуються всі наукові розробки ЗВО, включаючи НДР і ДКР, дисертації, ОІВ як самостійні, так і які входять до РІД. Здійснюється ідентифікація і легалізація ОІВ, що належать ЗВО, проводиться облік всіх видів угод з ОІВ. Важливим етапом роботи є створення реєстру і бази даних РІД, які мають комерційний інтерес.

4. Визначення пріоритетного напрямку. Даний етап полягає у відборі найбільш перспективних профілів наукових досліджень для ЗВО і здійсненні безперервного процесу охорони та захисту прав на нові технології; формуванні внутрішньої нормативно-правової бази: стандартів, положень, форми договорів у сфері ІВ та інноваційної діяльності ЗВО.

5. Вироблення патентної стратегії. Патентна стратегія [12; 111;, 155] визначає формування в ЗВО механізму комерціалізації і використання РІД, основні цілі та пріоритети в сфері охорони та захисту РІД, участь і роль всіх

підрозділів, що беруть участь в управлінні ІВ, джерела можливого фінансування для здійснення управління ІВ, форми і способи комерціалізації ОІВ. Патентна стратегія є путівником у здійсненні успішної комерційно-вигідної інноваційної діяльності ЗВО.

Управління інтелектуальною власністю є головним інструментом для втримання лідерських переваг кожного ЗВО. Для виконання складних завдань у галузі ефективного управління ІВ авторами наведені аргументи на користь створення окремого підрозділу для управління ІВ і залучення інших підрозділів для допоміжних робіт. Найважливішою складовою організаційного забезпечення управління ІВ є використання методу УПЦ, який дозволяє цілеспрямовано і злагоджено здійснювати заплановані роботи. Вироблення чітких цілей в управлінні ІВ, сумлінне та відповідальне проведення інвентаризації РІД і ОІВ в ЗВО, розробка чіткої патентної стратегії дозволить ЗВО вийти на інноваційний шлях розвитку.

Разом із тим, наголосимо, що загальна позитивна динаміка діяльності закладів вищої освіти у цьому напрямі є можливою тільки за умови суттєвого поліпшення компетентності науково-педагогічних працівників закладу у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації як умови інноваційного розвитку організації.

РОЗДІЛ 5
ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТИ В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

5.1. Технологія формування компетентності в сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності вчителів в процесі підвищення кваліфікації

Сучасний стан розвитку освіти в Україні вимагає переходу від навчання як функції запам'ятовування матеріалу до навчання у контексті розумового розвитку особистості. Зміст освіти постійно збагачується новими професійними вміннями, інформацією, творчими підходами, що дозволяє розвивати нові здібності особистості для ведення професійної діяльності в умовах ринкової системи.

Реалізація сучасних освітніх тенденцій штовхає вчителів на створення інноваційних навчальних розробок, введення в освітній процес творчої складової, застосування новітніх педагогічних прийомів, але вчительська спільнота не розуміє цінності власної інтелектуальної праці і не вміє захищати права на свої розробки.

Зважаючи на сучасні реалії, на порядок денний постало питання формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у вчителів, тому важливим аспектом є розробка технології формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у вчителів закладів загальної середньої освіти у процесі підвищення кваліфікації.

Основи технологічного підходу в педагогіці розглянуті у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме: В. Беспалько, І. Волкова, М. Чошанова, О. Антонової, В. Лунячека та ін. [2, с. 8–15; 4; 90; 45; 46; 61, с. 307–317].

Педагогічна технологія, з точки зору науковців, включає в себе змістовну техніку реалізації навчального процесу [4], описує процес досягнення планових результатів навчання [12], є складовою частиною дидактичної системи [90].

Глосарій термінів ЮНЕСКО пропонує розуміти педагогічну технологію як створення та оцінювання процесів освіти шляхом врахування соціальних, часових, просторових та інших ресурсів, що спрямовані на досягнення ефективності освіти. Фактично технологія повинна відповідати на запитання: «Яким чином ми досягаємо поставленої мети? Який порядок використання різних моделей навчання в межах окресленої технології?» [94].

Основні принципи розробки педагогічних технологій були запропоновані ще у ХХ ст. В. Беспалько, який визначив, що технологія повинна бути цілісною (тобто відповідати принципам гармонійної взаємодії всіх елементів певної педагогічної системи), відповідати природним механізмам засвоєння матеріалу учнями, підвищувати швидкість засвоєння навчального матеріалу з заданими показниками та здійснювати контроль рівня досягнення основних цілей [4].

Необхідно звернути увагу на роботи О. Антонової, яка стверджує, що

педагогічна технологія повинна бути представлена у трьох аспектах: науковому (зміст та методи навчання), процесуально-описовому (алгоритм процесу навчання) та процесуально-дієвому (здійснення педагогічного процесу) [2].

Ми згодні з думкою І. Прокопенка, який висловився про особливості технологічного підходу в сучасній освіті, який повинен мати чітко визначену послідовність кроків, що спрямовані на досягнення конкретної запланованої мети. Саме таке наукове дослідження з точки зору технологічного підходу дозволяє досягти результати за раніше заданими показниками та відповідає критеріям технологічності [61, с. 307–317].

Є усталена структура педагогічної технології, яка висвітлена багатьма науковцями [74; 77; 61; 4; 7]. У цьому контексті доцільно звернути окрему увагу на роботи Г. Селевко, який пропонує таку структуру педагогічної технології: назва, ідентифікація (опис технології), цілі технології, концептуальна основа, зміст навчально-виховного процесу, процесуальна характеристика, програмно-методичне забезпечення, експертиза технології [74].

На основі аналізу наукових праць, ми дійшли висновку, що втілення педагогічної технології можна представити у вигляді алгоритму: 1. визначення кінцевої мети через показники, які ми можемо діагностувати; 2. формулювання системи цілей за прийнятими показниками; 3. підбір змісту навчального матеріалу згідно встановленої мети; 4. реалізація технології; 5. окреслення організаційних умов навчання, - такий шлях втілення педагогічної технології пропонує В. Беспалько та ін. [4; 61].

Разом із тим аналіз літературних джерел свідчить про велику кількість наукових робіт присвячених різним освітнім технологіям [75; 61; 45], але жодна з них не торкається питання підвищення кваліфікації у галузі охорони та захисту прав інтелектуальної власності вчителів ЗЗСО, що є питанням нашого дослідження. Окремі аспекти питання підвищення кваліфікації у галузі інтелектуальної власності висвітлені у монографії «Компетентнісний вимір професійного розвитку працівників освіти в сфері інтелектуальної власності», де також представлені матеріали нашої попередньої роботи [31, с. 136–146, с. 173–182].

В процесі проведеного дослідження ми прийшли висновку, що представлена технологія спрямована на:

1. формування у вчителя бази знань стосовно правого забезпечення у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності, джерел права інтелектуальної власності, системи інтелектуальної власності України, міжнародного співробітництва у галузі інтелектуальної власності, об’єктів інтелектуальної власності в школі, охоронних документів на об’єкти інтелектуальної власності, управління об’єктами інтелектуальної власності, дотримання норм академічної доброчесності під час навчального процесу;
2. формування вмінь та навичок з оформлення охоронних документів на власні інтелектуальні твори і результати креативної діяльності обдарованих учнів та здійснення судового захисту власних авторських прав;
3. зміну сприйняття результатів творчої діяльності вчителя як економічного продукту, який може приносити певну користь і є об’єктом охорони та захисту права інтелектуальної власності;

4. формування розуміння сутності і процедури трансферу технологій в освіті;

5. забезпечення дотримання норм та правил академічної доброчесності при веденні викладацької діяльності.

Таким чином, результатом підвищення кваліфікації у галузі охорони та захисту прав інтелектуальної власності вчителів ЗЗСО є сформована компетентність у галузі охорони та захисту прав інтелектуальної власності, що є складовою частиною інтегральної професійної компетентності вчителя. Зазначена технологія передбачає реалізацію таких етапів: підготовчо-діагностичного, мотиваційно-цільового, когнітивно-орієнтувального, діяльнісно-операційного та оцінно-корекційного .

На рис. 5.1 нами представлено розроблену модель технології підвищення кваліфікації вчителів у сфері охорони та захисту інтелектуальної власності.

Підготовчо-діагностичний етап технології підвищення кваліфікації вчителів у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності передбачає проведення комплексу діагностичних дій для визначення стану сформованості компетентності у галузі інтелектуальної власності на різних етапах підвищення кваліфікації для забезпечення її ефективного формування та виявлення «білих плям».

При роботі над підготовчо-діагностичним етапом окресленої технології ми спирались на наукові праці К. Інгенкампа, В. Галузяка, О. Єфремова, В. Аванесова та ін. [27; 13; 23; 1].

методів:

1. Первинне отримання діагностичної інформації.

2. Інтерпритація діагностичної інформації.

3. Представлення результатів первинної діагностики у вигляді педагогічного діагнозу.

4. Використання результатів діагностики.

5. Оцінка результатів діагностики [1; 27].

Таким чином, було визначено мету підготовчо-діагностичного етапу технології підвищення кваліфікації вчителів у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності, яка полягає в визначенні стану сформованості компетентності у галузі інтелектуальної власності вчителів на різних етапах проходження курсів з підвищення кваліфікації, отримання педагогічного діагнозу для визначення ефективних напрямків формування компетентності у галузі, що дозволить досягти запланованих результатів. Успішність зазначеного етапу технології зумовлюється, в першу чергу, наявністю об'єктивної первинної діагностичної інформації.

Об'єктом діагностики у даному випадку з виступає процес захисту прав інтелектуальної власності вчителя ЗЗСО, а предметом рівень сформованості компетентності вчителя у галузі охорони та захисту прав інтелектуальної власності.

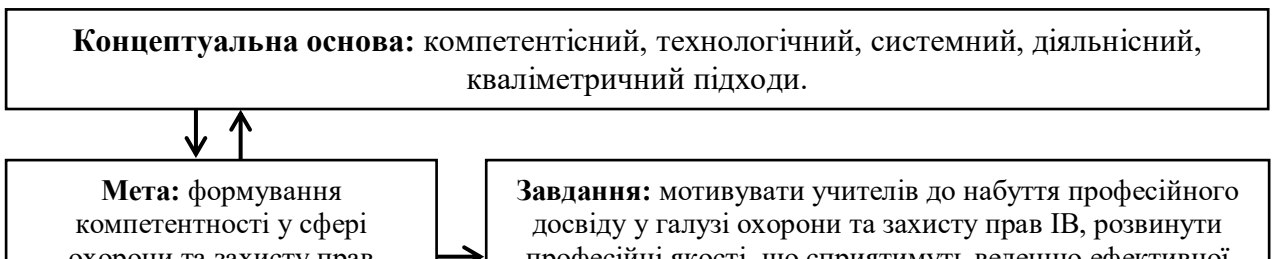

Рис. 5.1. Модель технології підвищення кваліфікації вчителів у сфері охорони та захисту інтелектуальної власності

У результаті проведення діагностичних дій визначається рівень сформованості компетентності з метою підбору ефективного напрямку

розвитку професійної майстерності педагога. Функціями підготовчо-діагностичного етапу виступають контрольно-аналітична, оціночна, зворотного зв'язку між викладачем ЗЗСО та установою, яка проводить курси з підвищення кваліфікації у галузі охорони та захисту прав інтелектуальної власності.

За завдання означеного етапу ми беремо:

1. Підбір діагностичного інструментарію згідно з цілями підготовчо-діагностичного етапу.

2. Визначення реального стану сформованості компетентності у галузі охорони та захисту прав інтелектуальної власності працівників ЗЗСО перед початком проходження курсів з підвищення кваліфікації (початкова діагностика), в процесі проходження курсів (поточна діагностика) та по завершенню курсів з підвищення кваліфікації (підсумкова діагностика).

3. Надання рекомендацій стосовно підбору методик та алгоритмів для проведення успішного підвищення кваліфікації педагога у галузі охорони та захисту прав інтелектуальної власності.

4. Підготовка інформаційного забезпечення для формування компетентності у галузі охорони та захисту прав ІВ працівників ЗЗСО в процесі підвищення кваліфікації.

Педагогічну діагностику в межах означеної технології доцільно проводити за кількома змістовними блоками:

1. аналіз норм та правил, чинного законодавства стосовно процесу підвищення кваліфікації вчителів ЗЗСО, для з'ясування існуючої ситуації і підготовки пропозицій щодо тривалості та змістовного наповнення курсів.

2. аналіз процесуальної складової: алгоритму, за яким відбувається підвищення кваліфікації, існуючих форм, технологій та методів навчання в рамках підвищення кваліфікації.

3. аналіз стану сформованості компетентності в галузі охорони та захисту прав інтелектуальної власності вчителів ЗЗСО.

Для оцінки рівня сформованості компетентності у галузі інтелектуальної власності нам необхідно оцінити складові частини компетентності, а саме знання, вміння, навички, способи мислення, погляди, цінності та інші особистісні якості викладача в означеній галузі.

Знання вчителя на різних етапах педагогічної діагностики пропонується оцінювати за допомогою формалізованих опитувальних методів (анкетувань і тестувань у очному або онлайн форматі), методу експертних оцінок, малоформалізованих методів (бесід, інтерв'ю), тощо.

Вміння вчителів під час формування компетентності у галузі охорони та захисту прав ІВ пропонуємо оцінювати за допомогою виконання практичних робіт та компетентісних задач. Проблема виникає при необхідності визначити ступінь сформованості навичок педагога у сфері охорони та захисту прав ІВ. На нашу думку необхідним є виконання творчих видів робіт для оцінки навичок, наприклад написання есе або незавершених тез. Особисті якості вчителя та його спосіб мислення пропонуємо оцінювати під час виконання ним діагностичних завдань у ході ділових ігор (моделюється проблемна професійна ситуація і вчитель шукає варіанти її вирішення) або при використанні методик інтерпретації (складання розповіді по запропонованим ситуаціям). Такий

інструментарій дозволить всебічно оцінити реальний стан сформованості компетентності у галузі на всіх етапах педагогічної діагностики.

Мотиваційно-цільовий етап технології підвищення кваліфікації вчителів в сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності спирається на інформацію, отриману на підготовчо-діагностичному етапі, і полягає у розробці ієрархії цілей та представленні результатів навчання, які спрямовані на формування компетентності вчителів у сфері охорони та захисту прав ІВ.

Під час розробки мотиваційно-цільового етапу технології підвищення кваліфікації у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності вчителів ЗЗСО ми виходили із теоретичних надбань у галузі педагогічного цілеутворення, спираючись на роботи С. Терещука, Ш. Річчі, С. Літвінчук, К. Тайхриб, А. Мелецинека та ін. [53; 73; 38; 85].

У сучасній науковій літературі є значна кількість трактувань поняття «ціль». Фактично – це бажаний стан, якого досягне об'єкт в майбутньому; інформація про кінцеву цінність, яку людина хоче отримати; образ кінцевого результату або усвідомлення бажаного результату певної діяльності. Тому ми у нашому дослідженні згідні з думкою науковців щодо розуміння цілі як майбутнього очікуваного стану об'єкта або педагогічної системи.

Таким чином, *метою* мотиваційно-цільового етапу технології є визначення факторів мотиваторів, які формують потребу у підвищенні кваліфікації у галузі охорони та захисту прав інтелектуальної власності вчителями на основі побудови дерева цілей, а також визначення шляхів мотивування педагогів до підвищення кваліфікації у галузі ІВ.

Після виокремлення мети мотиваційно-цільового етапу нами було виділено завдання:

1. Усвідомлення вчителями необхідності формування у них компетентності у галузі інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації.
2. Постановка власних цілей стосовно підвищення кваліфікації у галузі із зазначенням майбутніх професійних перспектив.
3. Посилення мотивації вчителя до підвищення кваліфікації у галузі охорони та захисту прав ІВ, спираючись на сучасні виклики в освіті та науці, а також орієнтацію ринку на інтелектуальний продукт, застосування новітніх методів та форм навчання.
4. Стимулювання вчителя ЗЗСО до постійного саморозвитку у галузі охорони та захисту прав ІВ.

Для побудови дерева цілей для представленої технології ми використовуємо підхід А. Мелиценека, який виокремлює декілька рівней цілей навчання: спрямовуючу мету (має загальний характер), грубі цілі (узагальнений опис дій), тонкі цілі (реалізація окремих елементів навчання) 53].

За спрямовуючу мету технології підвищення кваліфікації вчителів в сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності ми виокремили формування компетентності у галузі інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації вчителями ЗЗСО. При подальшій деталізації цілей ми визначили конкретні цілі окресленої технології, які необхідно реалізувати в процесі проходження викладачами курсів з підвищення кваліфікації (рис.5.2).

Рис. 5.2. Сукупність цілей, спрямованих на формування компетентності з охорони та захисту прав інтелектуальної власності вчителів в процесі підвищення кваліфікації

Спираючись на аналіз визначення «мотивація» у науковій літературі, ми можемо його визначити як процес, в результаті якого діяльність набуває для особи конкретний сенс, створює стійкий інтерес до неї. Вона є основним рушійним фактором процесу пізнавальної діяльності. Отже формування мотивації навчальної та професійної діяльності є умовою для забезпечення ефективного формування компетентності у галузі інтелектуальної власності вчителів у процесі підвищення кваліфікації.

Спираючись на наукові джерела ми можемо виокремити сукупність мотивів, розвиток яких стає можливим у вчителів в процесі підвищення кваліфікації у галузі інтелектуальної власності:

1. пізнавальні мотиви: набуття нових знань у галузі охорони та захисту прав ІВ.

2. професійно-ціннісні мотиви: розширення професійних можливостей;

3. авторитетно-позиційні мотиви: прагнення професійного утвердження у вчительській спільноті, визнання колег;

4. комунікативні мотиви: розширення кола спілкування за рахунок підвищення професійного рівня;

5. утилітарно-практичні мотиви: прагнення до саморозвитку та самоосвіти;

6. мотиви соціального та особистого престижу: орієнтація на положення у викладацькому колективі та суспільстві [73].

Таким чином, ми виділяємо зовнішні умови саморозвитку вчителя стосовно формування компетентності у галузі охорони та захисту прав ІВ та внутрішні.

Зовнішніми факторами, які впливають на усвідомлення необхідності підвищення кваліфікації у сфері охорони та захисту прав ІВ є:

– вимоги Закону України «Про освіту» та інших законодавчих актів, які регламентують процес підвищення кваліфікації;

– сучасні освітні виклики щодо усвідомлення результатів творчої діяльності педагога як інтелектуального продукту;

– вимоги районних відділів освіти стосовно спрямування професійного самовдосконалення педагога;

– можливість професійного розвитку.

Внутрішніми факторами, які спонукають вчителя до підвищення кваліфікації у сфері охорони та захисту прав ІВ є:

– реалізація творчого потенціалу вчителя;

– самоусвідомлення себе як педагога, який повинен постійно розвивати свої професійні вміння;

– інтерес до оволодіння новою професійною компетентністю;

– можливість ефективної професійної самореалізації за рахунок набуття компетентності у сфері охорони та захисту прав ІВ.

Фактори внутрішньої мотивації є більш важливими при виборі вчителем напряму підвищення кваліфікації, тому необхідно провести низку дій, спрямованих на підвищення інтересу вчительської спільноти до підвищення кваліфікації у сфері охорони та захисту прав ІВ.

Таким чином діяльність на мотиваційно-цільовому етапі є важливою для формування компетентності у сфері інтелектуальної власності вчителів в процесі підвищення кваліфікації та визначає траєкторію саморозвитку вчителя в означеній галузі.

Під час ***когнітивно-змістовного етапу*** технології підвищення кваліфікації вчителів в сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності реалізується змістовна частина процесу формування компетентності у галузі захисту та охорони права інтелектуальної власності у вчителів в процесі підвищення кваліфікації, що свідчить про необхідність зміни планів підвищення кваліфікації та створення нових курсів згідно визначених нами цілей та завдань.

Необхідно підкреслити, що курси підвищення кваліфікації є активною формою професіоналізації вчителя в контексті безперервного навчання, а

отримані знання стають орієнтирами для подальшої професійної діяльності.

Під час підвищення кваліфікації у галузі охорони і захисту прав інтелектуальної власності вчителям пропонуються для проходження курси: «Академічна доброчесність», «Право інтелектуальної власності», «Об'єкти інтелектуальної власності в школі», «Робота з об'єктами інтелектуальної власності в школі», «Методика управління об'єктами інтелектуальної власності», «Управління об'єктами інтелектуальної власності», «Система інтелектуальної власності в Україні», «Трансфер педагогічних технологій».

В межах курсу «Академічна доброчесність» вчителі:

1. опановують матеріал стосовно тлумачення понять «академічна доброчесність» та «академічна відповідальність»;
2. розглядають чинне законодавство та його тлумачення стосовно дотримання норм та правил академічної доброчесності;
3. розуміють важливість дотримання норм академічної доброчесності при веденні викладацької діяльності;
4. розбирають побудову внутрішньої системи забезпечення якості освіти на засадах академічної доброчесності;
5. вивчають особливості оформлення методичних матеріалів згідно з дотриманням норм академічної доброчесності;
6. опановують матеріал стосовно академічного плагіату та інших форм порушення академічної доброчесності (окрему увагу приділено само плагіату в учнівських роботах);
7. розглядають правові аспекти роботи із обдарованими учнями у рамках участі у конурсах-захистах МАН, екологічних проектах, турнірах, тощо.

При опануванні курсу «Право інтелектуальної власності» вчителі:

1. тлумачать поняття права інтелектуальної власності;
2. розуміють питання суб'єктів та об'єктів права інтелектуальної власності;
3. тлумачать чинне законодавство стосовно питань охорони та захисту права інтелектуальної власності в ЗЗСО;
4. вивчають сучасну систему права інтелектуальної власності Україні та аспекти її функціонування в освітньому секторі;
5. розуміють як використовувати інтелектуальну власність в сфері освіти, комерційного та некомерційного трансферу технологій;
6. знають механізми захисту та охорони права інтелектуальної власності на інтелектуальні твори, які виникають внаслідок викладацької діяльності вчителя ЗЗСО;
7. вміють оформлювати охоронні документи.

При роботі над курсами «Об'єкти інтелектуальної власності в школі», «Робота з об'єктами інтелектуальної власності в школі», «Методика управління об'єктами інтелектуальної власності» та «Управління об'єктами інтелектуальної власності» вчителі:

1. розуміють особливості створення об'єктів інтелектуальної власності в школі;
2. тлумачать поняття «інновація» та розрізняють ознаки інноваційності, можуть знайти інновації у власній педагогічній діяльності;

3. знають, які об’єкти творчої праці вчителя та обдарованих учнів можуть бути об’єктами інтелектуальної власності;

4. знають правові аспекти використання інтелектуальної власності в школі, розуміють механізми виникнення прав на інтелектуальну власність (інтелектуальний продукт);

5. знають механізми оформлення охоронних документів на власні інноваційні розробки та творчі роботи обдарованих учнів;

6. вміють оформлювати авторські свідоцтва та інші охоронні документи;

7. розуміють економічні, правові та організаційні аспекти використання інтелектуальної власності в школі.

При опануванні курсу «Система інтелектуальної власності в Україні» вчителі:

1. отримують знання стосовно функціонування системи інтелектуальної власності в Україні;

2. знають та вміють використовувати чинне законодавство для охорони та захисту прав на інноваційні твори;

3. розуміють коли виникає авторське право на об’єкти інтелектуальної власності в сфері освіти;

4. знають правові аспекти використання інтелектуальної власності в системі освіти;

5. розуміють принципи академічної доброчесності та важливість дотримання її норм;

6. знають про академічну відповідальність та санкції, які можуть застосовуватися у разі порушення норм академічної доброчесності.

В межах курсу «Трансфер педагогічних технологій» вчителі:

1. формують поняття трансферу технологій в освіті;

2. розрізняють типи та форми трансферу технологій;

3. знають основні аспекти державного регулювання в сфері трансферу технологій;

4. знайомляться з міжнародним досвідом комерційного та некомерційного трансферу технологій.

Крім того в межах реалізації технології формування компетентності у галузі охорони та захисту прав ІВ передбачено проводити вебінари тривалістю 4 години за темами: «Академічна доброчесність», «Самоплагіат у школі», «Право інтелектуальної власності при проведенні учнівських досліджень», «Методи пошуку та обробки інформації стосовно об’єктів інтелектуальної власності», «Трансфер технологій», «Об’єкт інтелектуальної власності у школі», «Особливості реєстрації авторських прав вчителя».

Діяльнісно-операційний етап технології підвищення кваліфікації вчителів в сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності за мету має безпосереднє формування знань, вмінь, навичок та професійних якостей у галузі інтелектуальної власності вчителів ЗЗСО.

Результатом підвищення кваліфікації буде застосування вчителями теоретичних знань у професійній діяльності та вирішення прикладних завдань у галузі охорони та захисту прав ІВ. Запланованих результатів ми досягаємо на засадах діяльнісного підходу щодо підвищення кваліфікації в сфері ІВ, тобто

наданні переваги самостійній дослідницькій діяльності вчителів.

Найбільш важливим для вчителів після підвищення кваліфікації у галузі ІВ є здатність виокремити об'єкти інтелектуальної власності зі своєї викладацької діяльності та оформити охоронні документи на них. Саме тому необхідно визначити особливості діяльності під час формування компетентності у галузі охорони та захисту прав інтелектуальної власності вчителів ЗЗСО в процесі підвищення кваліфікації.

Завданнями *діяльнісно-операційного етапу є*:

– створення алгоритму підвищення кваліфікації для формування компетентності у галузі інтелектуальної власності згідно індивідуальних потреб вчителя ЗЗСО;

– визначення механізмів опанування теоретичної та практичної складової курсів підвищення кваліфікації;

– підбір доцільних форм організації навчального процесу та методів навчання;

– реалізація підходу до формування компетентності у галузі інтелектуальної власності.

Слід спиратися на позицію науковців, які визначають спосіб формування компетентності фахівця, як виконання конкретних дій із застосуванням новітніх технологій.

Реалізація першого завдання *створення алгоритму підвищення кваліфікації для формування компетентності у галузі інтелектуальної власності згідно індивідуальних потреб вчителя ЗЗСО* – передбачає організацію навчального процесу і включає в себе різноманітні технології управління знаннями (табл. 5.1).

Перед проходженням курсів з підвищення кваліфікації вчитель повинен провести самооцінку професійної діяльності та визначити коло своїх інтересів стосовно підвищення професійного рівня у певній сфері. Згідно законодавства України вчитель повинен пройти 150 годин курсів підвищення кваліфікації протягом 5 років, тобто за 1 рік необхідно набрати не менше 30 годин курсів підвищення кваліфікації [71].

Вибір курсів здійснюється двома шляхами:

1. вибір курсів підвищення кваліфікації із запропонованих установою післядипломної освіти;

2. самостійний підбір курсів підвищення кваліфікації.

Таким чином першим етапом реалізації технології повинно бути надання інформації стосовно курсів підвищення кваліфікації у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності на офіційному сайті ВНЗ, який проводить підвищення кваліфікації, та до районних відділів освіти.

Таблиця 5.1

Алгоритм реалізації технології підвищення кваліфікації вчителів в сфері інтелектуальної власності

	Зміст діяльності

п/п	
1. Підготовчо-діагностичний етап	
1.	Ознайомлення вчителів із завданнями підготовчо-діагностичного етапу окресленої технології.
2.	Ознайомлення вчителів із складовими компетентності у галузі охорони та захисту прав інтелектуальної власності.
3.	Ознайомлення з планами підвищення кваліфікації у галузі.
4.	Ознайомлення слухачів з критеріями оцінювання.
5.	Ознайомлення вчителів з інформаційною базою курсів.
2. Мотиваційно-цільовий етап	
1.	Підготовка вчителів щодо усвідомлення необхідності формування компетентності у галузі охорони та захисту прав інтелектуальної власності.
2.	Побудова вчителем особистого дерева цілей.
3.	Мотивування вчителів на формування компетентності у галузі охорони та захисту прав інтелектуальної власності.
4.	Стимулювання вчителів ЗЗСО до самовдосконалення та професійного саморозвитку.
3. Когнітивно-змістовний етап	
1.	Підбір індивідуального змістовного наповнення курсу підвищення кваліфікації в межах створення персональної освітньої траєкторії.
2.	Реалізація змістовного наповнення (в залежності від кількості один) курсу підвищення кваліфікації за вибором вчителя.
4. Діяльнісно-операційний етап	
1.	Реалізація процесу навчання із застосуванням традиційних та інноваційних форм, методів та засобів навчання для формування компетентності у галузі охорони та захисту прав інтелектуальної власності.
2.	Проведення практичних занять із оформлення охоронних творів, ділових ігор, індивідуальних завдань, компетентісних задач, тощо згідно до розкладу.
3.	Обробка результатів практик в межах курсу підвищення кваліфікації.
5. Контрольно-оцінний етап.	
1.	Вхідне діагностування вчителів.
2.	Проведення поточних оцінювань в межах змістовних блоків курсів підвищення кваліфікації.
3.	Проведення підсумкового оцінювання.
4.	Вихідне вимірювання сформованості компетентності у галузі охорони та захисту прав інтелектуальної власності.
5.	Аналіз завершення формування компетентності у галузі охорони та захисту прав інтелектуальної власності.

Ми пропонуємо декілька варіантів сценаріїв підвищення кваліфікації вчителів у галузі ІВ, спираючись на технічні можливості вчителів та наявність вільного часу. Пропонується проводити підвищення кваліфікації шляхом проходження курсів тривалістю 15, 30, 60 та 150 годин, які були описані вище,

або у вигляді короткотривалих онлайн-семінарів.

Окрім отримання знань у галузі інтелектуальної власності необхідно визначити механізми їх опанування в процесі підвищення кваліфікації. Система формування знань в галузі інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації повинна бути незавершеною (інформація надається не в повному обсязі, є можливість її доповнювати), мати передбачувані результати, мати логіку при викладенні матеріалу, бути орієнтованою на конкретного вчителя, з урахуванням його психологічних особливостей.

При реалізації першого завдання діяльнісно-операційного етапу важливу роль відіграють вдало підібрані форми та методи навчання. Відповідна діяльність відбувається в межах реалізації другого завдання - *визначення механізмів опанування теоретичної та практичної складової курсів підвищення кваліфікації*.

Для успішного формування компетентності у сфері охорони та захисту прав ІВ необхідно підібрати доцільні форми організації навчального процесу та методи навчання. Реалізацією технології передбачається використовувати 3 форми навчальної діяльності:

1. традиційні (відкрита лекція, перегляд навчальних відеофільмів, конспектування, тощо).

2. інтерактивні (дискусія, мозковий штурм, проблемна лекція, тренінг, конференція, тощо).

3. орієнтовані на діяльність (практичне заняття, ділові ігри, рольові ігри, зустрічі з експертами, тощо).

Четверте завдання діяльнісно-операційного етапу - *реалізація підходу до формування компетентності у галузі інтелектуальної власності* передбачає систему дій, спрямованих на реалізацію комплексного навчального процесу під час підвищення кваліфікації. Спочатку необхідно розподілити навчальний матеріал між курсами підвищення кваліфікації у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності, що дозволить уникнути повторення змістових блоків під час проходження курсів. Треба приділити окрему увагу організації самостійної роботи вчителів, спираючись на їх особистісні якості та особливості.

Контрольно-оцінний етап технології підвищення кваліфікації вчителів в сфері інтелектуальної власності передбачає створення системи оцінки ступеня сформованості компетентності у галузі інтелектуальної власності вчителів за результатами підвищення кваліфікації у галузі. Згідно чинного законодавства результатами навчання в процесі підвищення кваліфікації є формування знань, вмінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей та інших особистісних якостей, які можна оцінити та виміряти.

Створення таких механізмів оцінювання є одним з провідних завдань установ, які здійснюють підвищення кваліфікації у галузі в межах внутрішньої системи забезпечення якості освіти. Таким чином на контрольно-оцінному етапі технології підвищення кваліфікації вчителів в сфері інтелектуальної власності необхідно розробити відповідну процедуру.

Контрольно-оцінний етап даної технології передбачає вирішення таких завдань:

1. Створити алгоритм оцінювання досягнень вчителів під час процесу підвищення кваліфікації.

2. Підібрати методики і створити інструментарій для проведення вимірювань.

3. Створити факторно-критеріальні моделі.

4. Провести оцінювання результатів запровадження технології підвищення кваліфікації вчителів в сфері інтелектуальної власності.

5. Інтерпретація отриманих результатів в процесі вимірювань.

6. Створення коригуючого механізму процесу підвищення кваліфікації за результатами впровадження технології.

На етапі технології, що розглядається, *об'єктом* оцінювання є процес підвищення кваліфікації, *предметом* оцінювання – сформованість компетентності у галузі інтелектуальної власності вчителів в процесі підвищення кваліфікації. Для оцінки рівня сформованості компетентності, необхідно оцінити її структурні елементи: знання, вміння, навички, мислення, погляди та цінності.

Важливим завданням означеного етапу технології є створення факторно-критеріальних моделей «Оцінка рівня сформованості компетентності у галузі інтелектуальної власності вчителів в процесі підвищення кваліфікації», «Оцінка здатності вчителя брати участь в створенні інноваційних освітніх технологій і розробок», «Оцінка здатності ідентифікувати об'єкти інтелектуальної власності у власних розробках з метою подальшого оформлення на них охоронних документів», «Оцінка здатності забезпечувати високий рівень академічної доброчесності». Основи використання кваліметричного підходу в навчальному процесі й управлінні закладами освіти відображено в роботах Т. Борової, Г. Єльникової, В. Лунячека та ін. [8; 24; 45].

У процесі створення факторно-критеріальної моделі ми спиралися на принципи, освітлені у працях науковців, зокрема Г. Єльникової [24]:

– Якість – придатність задовольняти певні потреби;

– Придатність до використання;

– Взаємозв'язок між якістю та властивостями;

– Вимірювання окремих властивостей у специфічних одиницях вимірювання;

– Значення абсолютних показників можна знайти на основі проведення фізичних експериментів;

– Крім абсолютного показника P_i, кожна проста або складна властивість може характеризуватися і відносним показником K_i.

Факторно-критеріальна-модель «Оцінка рівня сформованості компетентності у галузі інтелектуальної власності вчителів в процесі підвищення кваліфікації» була нами опублікована в співавторстві з Рубан Н.П. та Лунячеком В.Е. у попередній роботі [48].

Також при реалізації оцінно-корекційного етапу доцільно створити додаткові факторно-критеріальні моделі, які будуть оцінювати окремі складові компетентності у галузі інтелектуальної власності.

Отже:

1. Розробка технології формування компетентності у сфері охорони та

захисту прав інтелектуальної власності вчителів під час підвищення кваліфікації є нагальною потребою часу.

2. Реалізація технології дозволить сформувати у вчительського загалу систему знань, вмінь, навичок, поглядів стосовно сприйняття результатів власної інтелектуальної праці як економічного продукту, а також брати участь у трансфері технологій.

3. Викликом сьогодення є організація трансферу означеної технології в заклади загальної середньої освіти та післядипломної освіти.

4. Важливим аспектом є актуалізація питання підвищення кваліфікації вчителів у сфері інтелектуальної власності на науково-комунікативних заходах та конференціях в межах закладу освіти, на районному, обласному та державному рівнях.

5. Нагальною потребою часу є підготовка вчителів, які мають компетентність у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності для забезпечення дотримання норм академічної доброчесності під час викладацької діяльності.

5.2. Технологія формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних закладів вищої освіти

Реформа вищої освіти в Україні створила підґрунтя для надання якісних освітніх послуг споживачам, підготовки конкурентоздатних фахівців для забезпечення ринку праці у кваліфікованих працівниках, здатних працювати у інноваційних ринкових умовах. Як визначено у ст. 430 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, «Повною мірою поважаючи обов’язки Сторін щодо змісту навчання та організації освітніх систем, а також їхнє культурне та мовне розмаїття, Сторони сприяють розвитку співробітництва в галузі освіти, навчання та молодіжної політики з метою покращення взаєморозуміння, активізації міжкультурного діалогу та посилення знань щодо відповідних культур» [72]. Співробітництво у галузі освіти і науки передбачає реалізацію наукових програм, програм науково-дослідної діяльності, обміну технологіями, ноу-хау та ведення іншої діяльності пов’язаної зі створенням та обігом результатів інтелектуальної діяльності. Серед суб'єктів такого співробітництва особливе місце належить педагогічним, науково-педагогічним працівникам та студентам закладів вищої освіти. Вони в процесі викладання чи навчання є, фактично, виробниками інтелектуального продукту, в тому числі інноваційного, що передбачає певні кроки щодо його захисту. Як вказує Ю. Бошицький, у період світових інформаційно-глобалізаційних процесів гостро постає потреба не тільки у підготовці висококваліфікованих фахівців, озброєних сучасними знаннями, а й спеціалістів, які б на належному рівні володіли знаннями з проблемних питань розвитку інституту інтелектуальної власності, впровадження результатів інтелектуальної діяльності в інноваційну сферу, охорони прав на нетрадиційні об’єкти інтелектуальної власності [9, с. 230]. Орієнтація на потреби, інтереси та

напрямки майбутньої професійної діяльності здобувачів освіти є вимогою сьогодення. Н. Дудник звертає увагу на те, що «Підготовка сучасного педагога, здатного оригінально розв'язувати актуальні навчально-виховні та соціокультурні проблеми вимагає особливої організації його практичної та мислительної діяльності» [21]. Підкреслимо, що враховуючи сучасні реалії, одним із важливих завдань педагогічної освіти є формування у випускників педагогічних закладів вищої освіти компетентностей, які б дозволили не тільки здійснювати ними інноваційну професійну діяльність, але й здійснювати захист прав на створені ним об'єкти інтелектуальної власності. Для ефективного формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності важливим є розробка й упровадження відповідної педагогічної технології, що забезпечить високий рівень отримання знань, умінь, навичок та професійно важливих якостей студентів у цій сфері.

Термін «технологія», відповідно до Академічного тлумачного словника означає «Сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва чого-небудь» [86]. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки активно застосовується термін «педагогічна технологія», що відповідно до результатів дослідження Г.К. Селевко вживається на трьох ієрархічно підпорядкованих рівнях: загально-педагогічному (загально-дидактичному) (частина педагогічної науки, яка вивчає зміст, цілі і методи навчання та проектує педагогічні процеси); предметному (алгоритм, сукупність цілей, змісту і засобів для досягнення запланованих результатів); локальному (модульному) (технологічний процес функціонування всіх особистих, інструментальних методологічних, педагогічних засобів) [74, с. 86]. У 1979 році, Асоціацією з педагогічних комунікацій та технології (США) опубліковано визначення педагогічної технології, як «комплексного, інтегративного процесу, що охоплює людей, ідеї, засоби і способи організації діяльності для аналізу проблем і планування, забезпечення, оцінювання і керування вирішенням проблем, що стосуються всіх аспектів засвоєння знань» [63, с. 22]. За визначенням ЮНЕСКО, «Педагогічна технологія – це системний метод розробки, здійснення і оцінки всього процесу викладання і засвоєння знань з точки зору конкретних цілей, та з урахуванням, технічних і людських ресурсів, з метою забезпечення більш ефективного навчання». Обґрунтовуючи таке широке визначення було вказано на дві важливі причини. В першу чергу більш вузьке визначення, яке відноситься в основному до технічних засобів масової інформації, сприймається багатьма педагогами, як використання технічних засобів та ігор з гаджетами, що не є привабливим для сфери освіти. Більш широке визначення, що стосується спроб упорядкувати навчальний процес шляхом застосування більш систематичних, теоретично обґрунтованих і в деякій мірі наукових принципів буде більш привабливим, особливо для викладачів природничих наук. Друга причина вибору більш широкого визначення полягає в тому, що воно включає в себе одне з найбільш багатообіцяючих нововведень в області підготовки вчителів – прийняття системного підходу в розвитку нових моделей і програм в області підготовки викладачів [97, с. 222].

Таким чином, основою розробки педагогічної технології є визначення

конкретних цілей і завдань, які повинні бути вирішені в процесі реалізації програм підготовки майбутніх педагогів. З точки зору В. Кременя, при проектуванні ефективних педагогічних систем необхідно особливу увагу приділяти визначенню цілей і змісту підготовки, розробці і впровадженню інноваційних високоефективних педагогічних технологій [33, с. 23]. Як зазначено в ресурсах ЮНЕСКО, «програми підготовки вчителів, в рамках яких використовується навчальна технологія, повинні переслідувати двояку мету. По-перше, вони повинні підвищити ефективність і результативність навчально-виховних процесів в рамках програми. По-друге, що ще більш важливо, програма підготовки вчителів повинна сама по собі стати моделлю для викладання, яка втілює в собі найбільш ефективні і новаторські концепції навчальної технології» [97, с. 224]. У процесі створення педагогічної технології важливо застосовувати системний підхід для забезпечення її цілісності, дієвості спрямованості на досягнення мети. Як зазначає Judith Klatt та Walt Le Baron, «системний підхід це процес для ув'язки програми або її частин з цілями, передбаченими для цієї програми, для використання інформації, отриманої в результаті операції, для коригування програми в напрямку її цілі, і для розробки і вибору альтернативних підходів, заснованих на конкретних характеристиках робочого середовища [95, с. 7]. Як пише О.Є. Міршук, саме цей підхід робить процес досягнення освітніх результатів більш прагматичним, таким, що дозволяє відтворювати певні освітні процедури для досягнення завчасно запрограмованих результатів [57, с. 49–50].

Головна ідея технологізації освітнього процесу, з точки зору С.О. Сисоєвої, полягає у перетворенні педагогічного процесу в освітній установі на цілеспрямований процес діяльності всіх його суб'єктів. Теоретичне і практичне значення освітньої технології полягає у тому, що освітня технологія є ще одним системо утворювальним чинником освітнього процесу і освітньої діяльності, забезпечує їх цілісність, особистісну і соціально-економічну значущість [79, с. 127]. Як зазначає з цього приводу В. Кремень, необхідно вже сьогодні в усіх ВНЗ активно впроваджувати нові форми організації навчального процесу, посилювати роль самостійної роботи студентів. В педагогічних університетах мають розроблятися й апробовуватися нові технології навчання для вищої школи [32, с.104–105].

В.П. Беспалько зазначає, що «кожна дидактична задача вирішується за допомогою адекватної технології навчання, цілісність якої забезпечується взаємопов'язаною розробкою і використанням трьох її компонентів: організаційної форми, дидактичного процесу і кваліфікації вчителя (або якості технічних засобів навчання в його функції)» [4, с. 7–8]. С. Бондар виділяє: концептуальну основу; змістовну частину (цілі навчання, зміст навчального матеріалу); процесуальну частину (організація навчального процесу, методи і форми навчальної діяльності учнів та вчителів – управління навчальним процесом, діагностика навчального процесу). Він вказує на те, що головна мета технологічного процесу (явища) – отримання продукту заданого (запроектованого) зразка [22, с. 906].

Разом із тим, проведений нами аналіз наукових джерел свідчить, що серед значного різноманіття представлених сьогодні науковому загалу педагогічних

технологій, бракує технології формування компетентності випускників педагогічних закладів вищої освіти у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності спрямована на розвиток у студентів навичок охорони, захисту, впровадження у комерційний обіг створених в процесі їх професійної діяльності об'єктів інтелектуальної власності. Комплексний характер вказаної технології повинен бути обумовлений особливостями майбутньої професійної діяльності випускників педагогічних закладів вищої освіти та враховує як здійснення ними педагогічної так і управлінської діяльності, а також участі у комерційних проектах освітнього спрямування. Компетентність випускників педагогічних ЗВО у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності є важливим елементом інтегральної компетентності майбутніх педагогів, що обґрунтовано у наших попередніх дослідженнях [31].

Г. Селевко зазначає, що інваріативна багатомірна структура технології включає такі компоненти: 1) рівень технології, 2) науковий компонент, 3) формально-описовий компонент, 4) процесуально-діяльнісний компонент, 5) властивості суб'єкта технології, 6) властивості об'єкта технології [76]. У цьому дослідженні ми виходили із загальноприйнятих поглядів на структуру педагогічної технології, в межах якої виділено такі етапи: 1) Підготовчо-діагностичний; 2) Мотиваційно-цільовий; 3) Когнітивно-орієнтувальний; 4) Процесуально-діяльнісний; 5) Контрольно-оцінний.

Підготовчо-діагностичний етап технології полягає у аналізі документів навчально-методичного забезпечення освітньої діяльності педагогічних закладів вищої освіти, а також проведення діагностичних вимірювань для отримання даних щодо реального стану сформованості знань у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних закладів вищої освіти. Вимірювання знань здобувачів вищої освіти має важливе значення для створення ефективної програми формування компетентності у відповідній сфері. Для обґрунтування цього етапу детальніше розглянемо поняття «педагогічна діагностика». У науковий обіг поняття «педагогічна діагностика» введено німецьким вченим К.Х. Інгенкампом, під якою він розуміє процес, у ході якого (із використанням діагностичного інструмента або без нього), дотримуючись необхідних наукових критеріїв якості, вчитель стежить за учнями і проводить анкетування, обробляє дані спостережень й опитування і повідомляє одержані результати з метою описання поведінки, пояснення її мотивів чи передбачення поведінки в майбутньому [27, с. 55]. Виникнення педагогічної діагностики в сучасному розумінні пов'язано, з точки зору О.О. Матвєєвої, зі становленням у педагогіці особливого напряму – експериментального [52]. Основним завданням педагогічної діагностики є виявлення оптимальних сукупностей фіксованих показників стану педагогічних явищ і процесів, де кожний окремо взятий показник тільки з певною мірою ймовірності свідчить про цей стан [6, с. 11]. Т.А. Слюсар зазначає, що педагогічне діагностування – це вид діяльності, мета якої полягає у встановленні і вивченні ознак, що характеризують стан і результати процесу навчання, і що дозволяє на цій основі прогнозувати можливі відхилення, визначати шляхи їх попередження, а також коригувати процес навчання з метою підвищення якості його результату [81, с. 130].

Як вказує І. Підласий, «діагностування перебуває у нерозривному зв'язку з прогнозуванням та проектуванням, які логічно завершують ланцюжок дослідницької процедури» [66, с. 10]. Розглядаючи теоретичні основи педагогічної діагностик у вищій військовій школі, Т.В. Іщенко та О.А. Дудка зробили висновок, що педагогічна діагностика досліджує навчальний процес, в ході якого вивчаються передумови, умови і результати з метою оптимізації чи обґрунтування значення його результатів для всієї системи вищої освіти, тобто з'ясовуються, по-перше, рівень опанування знань тими, хто навчається, по-друге, формування практичних навичок, вмінь слухачів (курсантів) та їх міцність, по-третє, рівень їх загального розвитку і вихованості, по-четверте, опрацювання і аналіз отриманих результатів, по-п'яте, здійснюються певні висновки про якість і ефективність роботи конкретних науково-педагогічних працівників і всієї дидактичної системи, по-шосте, оцінюється дієвість навчально-методичного і організаційного забезпечення навчального процесу ВВНЗ, якість навчально-методичних посібників, рекомендацій та інших дидактичних засобів і, по-сьоме, визначаються певні прогалини у навчанні та шляхи їх усунення [29, с. 67–68]. Застосування методів педагогічної діагностики є важливим як на стадії, що передує процесу формування компетентності так і на етапі отримання рівня сформованості компетентності у студентів. Так, І. Гутник визначає педагогічну діагностику як особливий вид діяльності, що виступає початковим етапом прогнозування вчителем професійної діяльності з управління педагогічним процесом, а також завершальним етапом технологічного ланцюжка з вирішення педагогічного завдання [15]. Педагогічна діагностика відрізняється від традиційних процедур перевірки, контролю і оцінювання. Відмінності полягають у змістовій, організаційній і методичній цілісності діагностичної діяльності, комплексності її компонентів, відносній самостійності у рамках педагогічного процесу, значним потенціалом впливу на його результати [13, с. 17]. За С. Бондарем, технологія навчання – це інтегративна модель навчально-виховного процесу з чітко визначеними цілями, діагностикою поточних і кінцевих результатів, розподілом навчально-виховного процесу на окремі компоненти [22, с. 906–907].

Проведення педагогічної діагностики в цьому дослідженні зумовлено необхідністю отримання інформації щодо рівня знань, умінь та навичок студентів педагогічних закладів вищої освіти у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності, що забезпечить ефективну реалізацію наступних етапів педагогічної технології. Використання результатів оцінки отриманої інформації є основою для формування програми навчальної дисципліни, в межах якої буде сформована компетентність у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності, а також обрання засобів та методів викладання.

Метою підготовчо-діагностичного етапу технології формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності є попередня оцінка рівня сформованості вказаної компетентності у студентів педагогічних закладів вищої освіти для визначення ефективних напрямів, способів та методів формування компетентності для досягнення запланованого результату.

Об’єктом діагностичної діяльності педагога є педагогічні явища, до яких відносяться взаємодія учасників освітнього процесу, спільна діяльність, поведінка й відносини суб'єктів, що виникають у процесі педагогічної взаємодії, а також індивідуально-особистісні властивості цих суб'єктів і закономірності їхнього становлення. Предметом діагностичної діяльності педагога є стани, властивості, характеристики тих, що навчаються або освітнього процесу, а також тенденції, що визначають результативність професійної діяльності педагога [52].

На підставі цього визначаємо, що об’єктом педагогічної діагностики в межах цього дослідження є процес набуття знань, умінь, навичок та професійно важливих якостей студентів педагогічних закладів вищої освіти у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності. З іншого боку, з метою отримання об’єктивних результатів, діагностиці також підлягає кадрове, матеріально-технічне забезпечення закладу вищої освіти, а також нормативно-правове регулювання діяльності з надання освітніх послуг.

Предметом педагогічної діагностики є студенти педагогічних закладів вищої освіти, а також особливості надання освітніх послуг закладом освіти.

Суб’єктом педагогічної діагностики є науково-педагогічні працівники, які реалізують технологію для формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних закладів вищої освіти.

Завданням діагностики є: 1) визначення стану сформованості компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у студентів педагогічних закладів вищої освіти шляхом проведення первинної діагностики за допомогою відповідного інструментарію; 2) визначення матеріально-технічних засобів забезпечення навчального процесу; 3) встановлення відповідності кадрового забезпечення освітнього процесу для формування зазначеної компетентності; 4) розробка підходів реалізації технології; 5) аналіз нормативно-правових актів, що регулюють діяльність у сфері надання освітніх послуг закладами вищої освіти, а також локальних актів відповідних закладів освіти, навчальних планів спеціальності, освітньо-професійних програм, робочих програм дисциплін.

Основними методами, які використовуються для досягнення мети цього етапу є анкетування, тестування, опитування, спостереження, аналіз.

Мотиваційно-цільовий етап технології передбачає необхідність проведення заходів мотивації випускників педагогічних закладів вищої освіти щодо необхідності формування у них компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності, забезпечення розуміння ними такої компетентності для здійснення їх подальшої професійної діяльності, участі в освітньому процесі, науковій діяльності, співробітництві з суб’єктами господарювання в процесі ведення господарської діяльності. Вказане може реалізовуватись під час проведення лекційних та практичних занять, в процесі залучення студентів до роботи в межах реалізації інноваційних проектів закладами освіти, створенні бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій тощо.

Відповідно до Академічного тлумачного словника української мови,

мотивація – це сукупність мотивів, доказів для обґрунтування чогось [60]. В свою чергу мотив – це підстава, привід для якої-небудь дії, вчинку; причина [59]. Як зазначає Н. Тарарак, сьогодні, коли студент розглядається як суб'єкт, співучасник навчального процесу, творча особистість, а не як об'єкт зовнішніх впливів, набуває особливої уваги звернення до аксіологічного підходу, який має на меті введення тих, хто навчається, у світ цінностей і надання їм допомоги у виборі особистісно значущої системи ціннісних орієнтацій [84]. Мотивація студентів в умовах автономії закладів вищої освіти та запровадження студенто-центрованого навчання, є одним із найбільш значущих елементів педагогічної технології. Формування студенто-центрованого навчання неможливе без формування у студентів цілей, задоволення яких є пріоритетним за даних умов. Як визначено в Законі України «Про вищу освіту», студенто-центроване навчання передбачає: заохочення здобувачів вищої освіти до ролі автономних і відповідальних суб'єктів освітнього процесу; створення освітнього середовища, орієнтованого на задоволення потреб та інтересів здобувачів вищої освіти, зокрема надання можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії; побудову освітнього процесу на засадах взаємної поваги і партнерства між учасниками освітнього процесу [70]. Крім цього, студенти з високим рівнем мотивації проявляють наполегливість у прагненні досягти поставленої мети, вони більшою мірою впевнені в успішному результаті та отримують задоволення від подолання перешкод, які виникають на шляху просування до цієї мети [20, с. 89]. М.О. Портян, розглядаючи технологію формування ділових якостей зазначив, що Конкретність мети визначається саме можливістю виміряти, оцінити успішність руху до неї, фіксувати ступінь її досягнення. Із цим пов'язане й очікування деякої винагороди як результату досягнення мети (бо результат і є винагорода). Цілеспрямована діяльність із формування ділових якостей студентів характеризується усвідомленням ними мети. Без усвідомлення мети студент не може судити про корисність власної діяльності [68, с. 114].

Ю. Зіньковський та ін. визначають необхідність проводити мотиваційні дії відповідно до дескрипторів Національної рамки кваліфікацій України («знання», «уміння», «комунікації», «автономність і відповідальність»). Вони вказують, що дескриптори як вимоги до кожного кваліфікаційного рівня роблять мотивацію до досягнення кожного з них диференційованою та реальною для фахівця, стимулюють його до критичної самооцінки своїх можливостей. Мотивація – це творча рушійна сила фахівця, двигун соціального ліфта, що спрямовує особу з будь-яким стартовим освітньо-кваліфікаційним рівнем на досягнення бажаного рівня рамочної державної (національної) кваліфікації [26]. У Національній доповіді «Освіта для сталого розвитку» підкреслено, що освіта повинна не тільки надавати наукові та технічні знання, а й забезпечувати відповідну мотивацію, пояснювати та здійснювати соціальну підтримку для формування навичок та їх використання [62].

Таким чином, метою мотиваційно-цільового етапу є створення системи стимулів, що обумовлюють потребу у формуванні компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних закладів вищої освіти, як складової їх інтегральної компетентності. Як зазначає

А. К. Маркова, формувати мотивацію – означає не закласти готові мотиви і цілі слухача, а поставити його в такі умови і ситуації розгортання активності, де б бажані мотиви і цілі складались і розвивались би з урахуванням і в контексті минулого досвіду, його індивідуальності та внутрішніх переконань самого учня [51, с. 11].

Формування у студентів педагогічних закладів вищої освіти мотивів до формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності повинно базуватись на розумінні ними: 1) перспектив кар'єрного росту та розширення меж професійної діяльності; 2) необхідності формування поглядів на результати наукової діяльності, як на матеріальну цінність; 3) реалізації ними завдань щодо підвищення якості освіти; 3) сутності їх майбутньої професійної діяльності.

На підставі вказаного визначимо основні завдання мотиваційно-цільового етапу технології формування компетентності у сфері інтелектуальної власності:

– Формування усвідомлення студентами необхідності формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності в процесі навчання;

– Розробка студентом дерева цілей з метою формування перспектив майбутньої професійної діяльності;

– Посилення мотивації, шляхом застосування інноваційних методів викладання, залучення студентів до практичної діяльності зі створення та забезпечення захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності;

– Стимулювання студентів до саморозвитку та самовдосконалення в процесі здійснення професійної діяльності.

Вирішення вказаних завдань є основою успішної реалізації мотиваційно-цільового етапу, що повинно також забезпечуватись діяльністю викладача, який забезпечує формування відповідної компетентності.

Когнітивно-орієнтувальний етап передбачає створення навчальних планів, удосконалення змісту навчальних дисциплін, що викладаються у педагогічних закладах вищої освіти з метою формування інтегральної компетентності майбутніх педагогів.

На цьому етапі реалізації педагогічної технології проводиться аналіз навчальних планів підготовки студентів відповідних спеціальностей педагогічних закладів вищої освіти, здійснюється аналіз навчальних програм та підготовка навчальних матеріалів. Забезпечення формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності може бути реалізовано шляхом введення у варіативну частину навчального плану окремої дисципліни. І. Столбова вказує, що формування часток компетенції в межах конкретної дисципліни йде шляхом поступового освоєння її складових (компонент), а результати навчання висвітлюються як знання, уміння, володіння (ЗУВи). Після закінчення навчання останнє повинно гарантувати успішність професійної діяльності на відповідному кваліфікаційному рівні. *Компетентнісна модель* предметної підготовки (КМПП) є «проекцією» компетентнісної моделі випускника на область предметної підготовки [83].

У разі відсутності можливості включення окремої дисципліни до навчального плану, закладам освіти слід розглянути можливість включення додаткових модулів або тем до дисциплін, що передбачені в навчальному плані для формування професійної компетентності фахівця. Спосіб формування компетентності визначається закладом освіти самостійно з урахуванням таких факторів, як майбутня професійна діяльність фахівця, специфіка та порядок складання навчального плану тощо. Вибір закладом вищої освіти способу формування вказаної компетентності здійснюється з урахуванням особливостей побудови освітніх програм відповідного закладу вищої освіти.

Метою вказаного етапу є вдосконалення змісту навчальних планів і програм підготовки студентів педагогічних закладів вищої освіти з метою формування у них компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

– Проаналізувати навчальні плани і освітньо-професійні програми підготовки студентів педагогічних закладів вищої освіти, а також робочі програми або силабуси дисциплін, що викладаються;

– Внести зміни до змісту програм навчальних дисциплін з метою включення тем, модулів, питань спрямованих на формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуально власності;

– Розробити альтернативні способи формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у студентів педагогічних закладів вищої освіти.

До прикладу проаналізуємо освітньо-професійну програму за спеціальністю 011 Освітні педагогічні науки першого (бакалаврського) рівня. До переліку обов’язкових та вибіркових компонентів не включені дисципліни, які спрямовані на формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності. Такий самий висновок можна зробити і щодо ОПП бакалавра зі спеціальності 015 Професійна освіта (Дизайн), 015 Професійна освіти (Видавничо-поліграфічна справа) та інших.

У зв’язку з цим розглянемо можливість включення до варіативної складової окремої дисципліни «Основи інтелектуальної власності в педагогічній діяльності», що представлено в табл.5.2.

Крім цього, важливо розглянути можливість включення окремих модулів або тем до дисциплін, які передбачені для відповідної спеціальності. Зокрема, до обов’язкової компоненти ОПП 011 Освітні педагогічні науки першого (бакалаврського) рівня, до обов’язкового компоненту входить дисципліна Освітні інновації, яка включає 3 модуля:

ЗМ 1. Інноваційні тенденції розвитку освіти:

Тема 1 Інноваційні виміри сучасної освіти

Тема 2 Інноваційна культура педагога

Таблиця 5.2

Навчально-тематичний план дисципліни «Основи інтелектуальної власності в педагогічній діяльності»

№ з/п	Зміст	Денна форма навчання		
		ЛЗ	ПЗ	СР
Модуль 1. Теоретико-правові основи інтелектуальної власності				
1.	Тема 1. Вступ до інтелектуальної власності	2		2
	Практичне заняття 1. Підготовка есе «Значення інтелектуальної власності у педагогічній діяльності»		2	
2.	Тема 2. Основи авторського права	2		2
	Практичне заняття 2. Об'єкти авторського права, як результати педагогічної діяльності. Службові твори.		4	
3.	Тема 3. Основи промислової власності	4		2
	Практичне заняття 3. Особливості правової охорони об'єктів промислової власності		2	
4.	Тема 4. Право інтелектуальної власності на засоби індивідуалізації учасників цивільних відносин	2		2
	Практичне заняття 4. Особливості правової охорони знаків для товарів та послуг		2	
Модуль 2. Охорона та захист прав на об'єкти інтелектуальної власності				
5.	Тема 5. Нормативно-правове забезпечення охорони та захисту прав інтелектуальної власності	2		2
	Практичне заняття 5. Складання переліку органів, уповноважених на охорону та захист прав інтелектуальної власності та їх повноважень у цій сфері.		2	
6.	Тема 6. Захист об'єктів інтелектуальної власності у мережі Інтернет	2		2
	Практичне заняття 6. Розробити алгоритм дій у разі порушень прав на об'єкти інтелектуальної власності у мережі Інтернет		2	
7.	Тема 7. Юридичні відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності та академічної доброчесності..	2		2
	Практичне заняття 7. Процесуальні питанні порушення прав інтелектуальної власності та прав академічної доброчесності.		2	
Модуль 3. Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності				
8.	Тема 8. Напрямки та способи комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, як результатів педагогічної діяльності.	2		2
	Практичне заняття 8. Скласти таблицю можливих способів комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності педагога		2	
9.	Тема 9. Договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності: основні види та порядок укладення.	2		2
	Практичне заняття 9. Скласти договір про передачу майнових прав інтелектуальної власності відповідно до умови задачі		2	
10.	Тема 10. Використання результатів інтелектуальної діяльності педагога в господарській діяльності	2		2
	Практичне заняття 10. Порядок передачі майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу господарського товариства		2	
	Усього годин:	22	22	20

ЗМ 2 Інноваційні технології навчання: сутність та специфіка:
Тема 3 основи інноватизації освітніх процесів

Тема 4 Навчальний тренінг у процесі вивчення дисципліни

Тема 5 Ділова гра у педагогічній діяльності

Тема 6 Кейс технології в освіті

ЗМ 3 Технології удосконалення інноваційної діяльності:

Тема 7 Основи педагогічної евристики

Тема 8 Здоров'язберігаючі технології в освіті

Тема 9 Технології упровадження, систематизації та узагальнення інноваційної діяльності суб'єктів педагогічного процесу.

Метою курсу є удосконалення у студентів таких компетентностей, як аргументовано обирати технологію навчання з дисципліни і теми у відповідності до мети й особливостей їх змісту, здійснювати проєктування засобів освітньої інноватики, розробляти стратегічну і тактичну програму впровадження інновацій в освітній процес; аналізувати результати впровадження інноваційних технологій навчання і виховання в освітній процес, вибудовувати стратегію і тактику особистісного професійного зростання.

А. Вітченко вважає комплексною таку освітню програму (навчальний курс), яка відзначається інтегральною, цільовою спрямованістю, має багатокомпонентну і різнорівневу змістовну структуру, синтезує різні види і форми освітньо-професійної підготовки (теоретичне навчання, практику, дослідницьку роботу, самоосвіту) відповідно до рівня і ступеня вищої освіти, профілю освітньої програми (освітньо-професійна, освітньо-наукова), очікуваних результатів навчання [11].

У зв'язку з цим, в межах вказаної дисципліни можливо розглянути питання щодо включення питань, що стосуються поняття та правил академічної доброчесності, а також питань захисту авторських прав на створені технології навчання і виховання, способи та методи викладання, результати творчої діяльності педагога тощо.

Таким чином, пропонуємо:

1) до модуля 1 додати тему «Академічна доброчесність, як складова інноваційної діяльності педагога»;

2) до модуля 2 додати тему Авторське право на результати інноваційної діяльності педагога;

3) до модуля 3 додати тему «Правові основи охорони результатів інноваційної педагогічної діяльності як об'єктів інтелектуальної власності».

Дотримуючись принципу студенто-центрованого навчання, з метою створення освітнього середовища, орієнтованого на надання можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії, доцільно включити до переліку дисциплін за вибором студента курс «Захист прав інтелектуальної власності педагогів», або додатковий спецкурс «Міжнародні механізми захисту прав інтелектуальної власності».

Процесуально-діяльнісний етап спрямований на розроблення алгоритму впровадження розробленої технології з метою формування практичних навичок у випускників педагогічних закладів вищої освіти. Крім цього на вказаному етапі реалізації технології здійснюється організація процесу формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності, визначаються ефективні методи і форми досягнення поставлених цілей.

У Законі України «Про вищу освіту» [70] визначено основні форми освітнього процесу, що включають навчальні заняття, самостійну роботу, практичну підготовку та контрольні заходи, а також окреслено основні види навчальних занять у вищій освіті, якими є лекції, лабораторні, практичні семінарські, індивідуальні заняття та консультації. При цьому, в межах автономії закладів вищої освіти та з урахуванням студентоцентризму, заклад вищої освіти може впроваджувати інші форми та освітнього процесу та види навчальних занять, що є ефективними для формування компетентності в межах конкретної дисципліни чи спеціальності. Процес навчання у вищій школі, як вказує Ф. Гарєєва реалізують у межах різнобічної цілісної системи організаційних форм і методів навчання. Кожна форма спрямована на вирішення специфічного завдання, але сукупність форм і методів навчання створює єдиний дидактичний комплекс, функціонування якого підпорядковано об'єктивним психолого-педагогічним закономірностям навчального процесу [14].

Застосування класичних форм освітнього процесу є важливим та необхідним в процесі підготовки фахівця, проте їх ефективність залежить від особливостей реалізації кожної з форм. Так, наприклад, в процесі проведення навчальних занять, зокрема лекції, доцільним є обрання відповідного способу подання інформації, що націлений на найбільш ефективне його засвоєння в умовах діджиталізації освітнього процесу та широкого доступу до знань за допомогою ІКТ. Наприклад, І. Шумілова рекомендує під час формування певних гуманітарних компетентностей (зокрема загальнокультурної) застосовувати такі форми організації навчання:

– проблемно-розвивальні лекції: проблемна, лекція-консультація, бінарна, розповідь;

– студентські науково-практичні конференції;

– конкурси студентських робіт; сюжетно-рольові ігри; диспути; дискусії; робота в малих групах тощо [93, с. 426-427].

У зв'язку з цим пропонуємо приклад застосування певних специфічних форм лекцій, семінарів, практичних занять для засвоєння матеріалу, що передбачений відповідною дисципліною (табл. 5.3).

Важливого значення сьогодні набувають методи дистанційного навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. У зв'язку з цим необхідно застосовувати нові форми здійснення самостійної роботи здобувачів освіти та відповідно оцінка виконання ними завдань.

Такими є індивідуальні навчально-дослідні завдання, як «вид позааудиторної самостійної роботи студента навчального, навчально-дослідного чи проектно-конструкторського характеру, яке використовується у процесі вивчення програмного матеріалу навчального курсу і завершується разом зі складанням підсумкового іспиту чи заліку з даної навчальної дисципліни» [10, с. 244-246]. Виконані навчально-дослідні завдання повинні обов'язково бути представлені в процесі проведення практичних чи семінарських занять, що сприятиме ефективному засвоєнню матеріалу не тільки студентом, який виконував завдання, але й іншими студентами групи. Крім цього таке завдання повинно мати дискутивний характер для стимулювання наукової та пошукової

діяльності здобувача освіти. В процесі використання інформаційно-комунікаційних технологій представлення завдання повинно супроводжуватись відповідним наочними матеріалами, підготовка яких є одним із ефективних способів засвоєння матеріалу, розвитку критичного мислення, усвідомлення шляхів вирішення проблеми.

Таблиця 5.3

Приклади занять, що можуть використовуватись для формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності.

Вид навчального заняття	Орієнтовна тематика
Лекції	
Лекція розповідь	Вступ до інтелектуальної власності
Проблемна лекція	Юридична відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності та академічної доброчесності.
Семінари	
Семінар-конференція	Порядок передачі майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу господарського товариства.
Семінар-бесіда	Алгоритм дій у разі порушень прав на об’єкти інтелектуальної власності у мережі Інтернет.
Практичні заняття	
Робота в малих групах	Процесуальні питання порушення прав інтелектуальної власності та прав академічної доброчесності.

Тематика завдань для самостійної роботи повинна відповідати програмі курсу та поглиблювати знання студентів з певного питання курсу або ж вказувати на проблеми практики застосування правових норм та діяльності у відповідній сфері.

В процесі формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності важливо також застосовувати такі інтерактивні способи засвоєння матеріалу, як вирішення практичних кейсів, проблемних задач, розробка документів, що опосередковують процес охорони та захисту прав інтелектуальної власності, а також договорів, як підстави виникнення правовідносин з передачі майнових прав інтелектуальної власності. Вказані завдання можуть виконуватись як в групах так і індивідуально.

Контрольно-оцінний етап, що передбачає створення системи оцінки засвоєння матеріалу та ефективності вибору методів його викладення. За результатами цього етапу забезпечується розуміння результатів сформованості компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності студентів педагогічних закладів вищої освіти. Важливість вказаного етапу зумовлена необхідністю визначення результативності технології з метою можливості її застосування та відтворення в подальшому. У процесі виконання дослідження для проведення оцінювання ми застосовували кваліметричний

підхід. На підставі розробленої компетентнісної моделі була сформована факторно-критеріальна модель «Оцінка рівня сформованості компетентності випускника педагогічного закладу вищої освіти у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності». Факторами у визначеній моделі є компетентності, виділені нами в компетентнісній моделі випускника педагогічного закладу вищої освіти у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності. Критерії сформульовані виходячи зі структури кожної компетентності, тобто відповідних знань, умінь, навичок та інших особистих і професійно-важливих якостей. Наприклад, фактор «Здатність бути суб'єктом правовідносин у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності» включає такі критерії:

1) Знання правових основ реалізації прав інтелектуальної власності, що визначені книгою 4 Цивільного кодексу України, главою 16 Господарського кодексу, а також Законів України «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та інших законодавчих актів, що регулюють діяльність у сфері інтелектуальної власності;

2) Вміння формувати пакет документів на отримання охоронних документів на визначені об'єкти;

3) Вміння визначати вид об'єкта інтелектуальної власності щодо власних інноваційних розробок;

4) Спроможність укладати договори щодо передачі прав на них.

Для вимірювання вагомості критеріїв використано експертний метод. Інструментарій, який використовувався для оцінки рівня сформованості компетентності з урахуванням визначених критеріїв забезпечував об'єктивне оцінювання відповідних знань, умінь та навичок, які визначені критеріями для оцінювання у представленій факторно-критеріальній моделі. Більш детально процедура оцінки рівня сформованості компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності розглянута в [35].

Крім того нами було розроблено алгоритм реалізації технології, що наведений в Таблиці 5.4.

Таблиця 5.4

Алгоритм реалізації технології формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних закладів вищої освіти.

Зміст діяльності
1. Підготовчо-діагностичний етап
Аналіз навчальних планів і програм
Ознайомлення студентів з графіком навчального процесу, освітньо-професійною програмою та навчальним планом підготовки бакалавра за відповідною спеціальністю
Ознайомлення студентів з основними положеннями компетентнісної моделі випускника педагогічного закладу вищої освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр».
Роз'яснення студентам місця компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності в компетентнісній моделі випускника педагогічного закладу вищої освіти .

Ознайомлення студентів із завданнями підготовчого етапу технології
Вхідне діагностування студентів
2. Мотиваційно-цільовий етап
Ознайомлення студентів із завданнями мотиваційно-цільового етапу технології
Визначення факторів, які впливають на мотивацію студентів щодо формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності.
Мотивування студентів до формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у процесі вивчення спеціальних дисциплін і окремих навчальних модулів
Мотивування викладачів у межах кожної навчальної дисципліни щодо ефективності викладання спеціально створених навчальних модулів
3. Когнітивно-орієнтувальний етап
Аналіз навчальних планів і програм
Розробка програм нових дисциплін, для впровадження у варіативну частину плану підготовки майбутнього педагога
Формування оновленого змісту програм дисциплін, що впливають на формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності
Підготовка методичного забезпечення
4. Процесуально-діяльнісний етап
Підбір доцільних форм і методів викладання в залежності від специфіки окремого навчального модулю чи навчальної дисципліни
Проведення науково-методичних і комунікативних заходів направлених на формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності
Організаційне забезпечення навчального процесу згідно до поставлених цілей
5. Контрольно-оцінний етап
Ознайомлення студентів із критеріями оцінювання сформованості компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності
Підбір й створення інструментарію для проведення відповідних вимірювань
Поточний контроль сформованості компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності
Корекція отриманих результатів.
Підсумковий контроль сформованості компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності

Зі вказаного можна зробити такі висновки:

1. Технологізація освіти є важливою умовою надання якісних освітніх послуг споживачам. В умовах сьогодення, розробка технологій формування окремих компетентностей випускника ЗВО в тому числі й компетентності щодо охорони і захисту прав інтелектуальної власності, як складових його інтегральної компетентності має важливе практичне значення для формування висококваліфікованого фахівця, здатного на належному рівні здійснювати професійну діяльність та спроможного здійснювати захист прав на створені ним об’єкти інтелектуальної власності.

2. Професійна діяльність педагога пов’язана зі створенням об’єктів інтелектуальної власності та необхідністю формування знань, умінь, навичок та професійно важливих якостей у цій сфері у учнів, студентів та інших учасників освітнього процесу. Розроблена та представлена у цій статті технологія є якісно новим продуктом, завдяки якому процедура формування компетентності в

сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності може бути відтворена у навчальному процесі будь-якого ЗВО.

3. Важливість запровадження розробленої технології формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у педагогічних закладах вищої освіти зумовлена необхідністю формування якісно нового суспільства, спроможного реалізовувати вимоги міжнародного законодавства у сфері інтелектуальної власності, формування належного рівня правової культури та правової свідомості у сфері дотримання цих прав та забезпечувати надання якісних освітніх послуг на усіх рівнях освіти.

4. Запровадження представленої в роботі технології можливе тільки за умови формування належного рівня знань, умінь, навичок та професійно важливих якостей у викладачів закладів вищої освіти, що формуватимуть відповідну компетентність майбутніх випускників. Вказане зумовлює необхідність запровадження курсів підвищення кваліфікації для педагогічних працівників у цій сфері або здійснення процедури трансферу відповідної педагогічної технології.

5. Окремо треба наголосити, що важливим аспектом впровадження технології формування компетентності в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності є проведення наукових симпозіумів, конференцій, семінарів серед наукової спільноти з метою обміну науковими розробками в цій сфері.

До перспективних напрямків дослідження відносимо також розробку технології формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у викладачів закладів вищої освіти.

5.3. Підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти в сфері інтелектуальної власності: закономірності, принципи, педагогічні умови та основи технології

Потреби професійного розвитку науково-педагогічних працівників на сучасному етапі розвитку вищої освіти в Україні актуалізували низку важливих питань, пов’язаних не тільки з диверсифікацією процесів підвищення їх кваліфікації, а й із формуванням компетентностей за окремими напрямами, що є на часі, зокрема у сфері охорони й захисту прав інтелектуальної власності. Подальший розвиток України, як сучасної держави, що є повноправним гравцем на світових ринках в умовах глобалізації, є неможливим без стимулювання інноваційних процесів у державі та їх правової підтримки, зокрема й охорони та захисту відповідних інтелектуальних напрацювань.

Основи цього процесу повинні закладатися ще під час професійної підготовки нового покоління в закладах вищої освіти (ЗВО). Разом із тим, ми маємо суттєве протиріччя між потребою у відповідній професійній компетентності науково-педагогічних працівників, які повинні опікуватися цим питанням та реальним станом їх спроможності виконати це завдання, що підтверджено сьогодні низкою досліджень за цією тематикою [31; 42]. Подолання цього протиріччя потребує розробки теоретичних основ цього процесу, зокрема формулювання закономірностей, принципів, педагогічних

умов та основ відповідної технології.

Сьогодні в Україні в цілому сформовано науково-теоретичне підґрунтя процесу підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у нових умовах після вступу в дію Законів України «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017 р. (із останніми змінами № 910-IX від 17.09.2020 р.), «Про вищу освіту» № 1556-VII від 1 липня 2014 року (із останніми змінами № 849-IX від 02.09.2020 р.) [70; 71] та Постанови КМ України № 800 від 21 серпня 2019 року «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» (із змінами № 1133 від 27.12.2019 р.) [19]. Це роботи таких авторів, як: В.Берека, С.Бєляєв, Ю.Завалевський, Г.Литвинюк, Л. Мозгова; М. Москалець, О. Похиляк, Г.Свінних, М. Скрипник, В. Сидоренко, Т.Сорочан, В. Швидун та ін. [5; 25; 58; 67; 78; 82; 92].

Певний внесок внесли і автори цієї статті, що знайшло своє відображення у трьох монографічних дослідженнях. У цих роботах акцент робиться саме на підвищенні кваліфікації працівників середньої і вищої освіти в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності [31; 42; 98].

Разом із тим розробка теоретичних основ процесу підвищення кваліфікації працівників освіти, зокрема науково-педагогічних працівників триває. Як ми наголошували вище важливою її складовою є розробка закономірностей, принципів, педагогічних умов та основ відповідної технології. Закономірності навчання за В. Бондарем, − це теоретична основа існування явищ об’єктивної дійсності, регулювання ефективного перебігу певного процесу, практичної діяльності людини. Закономірності навчання не містять прямих указівок і рекомендацій, як діяти в конкретних ситуаціях, а є теоретичною базою для розробки й обґрунтування способів дій і поведінки людини на рівні принципів, правил, вимог, традицій. Він пише, що закони й закономірності в педагогіці відображають істотні, стійкі, повторювальні та необхідні зв’язки між явищами об’єктивної дійсності, сутність яких або ж досліджується, або ж вивчається [22, с. 305–306]. М. Фіцула розглядає закономірності навчання як об’єктивні, стійкі й істотні зв’язки у навчальному процесі, що зумовлюють його ефективність [88, с.111–113]. У цій роботі, виходячи з наших попередніх досліджень, ми під закономірностями процесу підвищення кваліфікації науково-педагогічних у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності розуміємо об’єктивні, стійкі й істотні зв’язки між системою професійного розвитку науково-педагогічних працівників як суб’єктів інноваційного процесу і їх спроможністю в наукових, методичних та інших інноваційних розробках виявляти, охороняти і захищати об’єкти інтелектуальної власності спроможністю в наукових, методичних та інших інноваційних розробках виявляти, охороняти і захищати об’єкти інтелектуальної власності (ОІВ).

Залежність між об’єктивними закономірностями навчального процесу і цілями відображають принципи навчання. Сьогодні принцип визначають, як основне, вихідне положення якої-небудь теорії, учіння та ін.; керівну ідею, основне правило діяльності [80, с. 400]. Разом з тим В. Бондар вказує, що, оскільки прояв дії тих чи інших законів і закономірностей у дидактичних процесах прихований, нормативний перебіг будь-якого виду діяльності

гарантують принципи навчання і принципи дидактики, в суті яких проявляється дія відповідних законів і закономірностей [22, с. 305–306]. В. Михайловський під принципом навчання у вищій школі розуміє основне, вихідне положення, керівну ідею або правило діяльності [56, с. 72–81]. Відповідно у цій роботі ми тлумачимо педагогічні принципи як систему положень, що базуються на педагогічних закономірностях, визначають зміст, форми, методи підвищення кваліфікації тощо, тобто стратегію вирішення проблеми підвищення кваліфікації науково-педагогічних у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності і мають системоутворювальний характер.

Виходячи з викладеного вище, вважаємо, що доцільним є визначення єдиної системи закономірностей і принципів підвищення кваліфікації науково-педагогічних у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. На доцільність такого підходу вказує у своїх роботах Ю. Бабанський [3, с. 266–267].

Щодо педагогічних умов, то, за Т. Гуцан, – це структурна оболонка педагогічних технологій чи педагогічних моделей; завдяки педагогічним умовам реалізуються компоненти технології [17]. О. Мойсеєв та інші визначають умови як цілеспрямований і результативний вплив на об’єкти, якими управляють [87]. У контексті цієї роботи ми розглядаємо педагогічні умови як систему необхідних обставин, які дозволяють сформувати компетентність щодо охорони і захисту прав інтелектуальної власності в науково-педагогічних працівників ЗВО в процесі підвищення кваліфікації.

Разом із тим ми погоджуємося з М.Поташником та іншими дослідниками, які пишуть, що цінності, цілі, провідні педагогічні й управлінські ідеї, постулати, парадигми необхідні, але без знання технологій вони не можуть бути здійснені і не дадуть очікуваного результату [69, с. 81-82]. С.Бєляєв пише, що у зв’язку з необхідністю забезпечення конкретизованих результатів освітнього процесу професійна підготовка має набути ознак органічно інтегрованої до системи професійної підготовки технології [5, с. 148]. Г. Селевко вказує, що педагогічна (освітня) технологія – це система функціонування всіх компонентів педагогічного процесу, яка побудована на науковій основі, запрограмована в часі і в просторі та веде до намічених результатів [77, с. 4]. П. Олійник підкреслює, що зміст наукового терміна «педагогічна технологія» містить модель, обґрунтовану в логічній послідовності систему, яка реалізується в практичній діяльності. Структуру будь-якої педагогічної системи становлять такі взаємопов’язані елементи:

− мета навчання та зміст навчально-пізнавальної діяльності;

− елементи дидактичної системи та їх ієрархічна послідовність (принципи, правила навчання, форми, методи, засоби);

− методологічні основи процесу навчання;

− контингент викладачів та студентів [55, с.137–138].

Сьогодні в значній кількості наукових робіт представлена стандартна структура педагогічної технології, яка складається з таких етапів:

– підготовчо-діагностичний;

– мотиваційно-цільовий;

– когнітивний;

– процесуально-діяльнісний;

– оцінно-корекційний [36; 45; 57; 89 та ін.].

Наприкінці теоретичного огляду слід послатися на тезу С. Бєляєва, що поступове виокремлення в самостійне методологічне вчення технологічний підхід отримав завдяки специфічним передумовам свого розвитку, внаслідок чого педагогічна технологія стала об'єднувальним терміном для нових наукових підходів, до аналізу та організації педагогічного процесу в ході вирішення низки проблем, пов'язаних із аналізом навчального матеріалу та організацією педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу [5, с. 149].

Таким чином, огляд теоретичних джерел дозволяє зробити висновок, що в сучасній педагогіці, зокрема педагогіці вищої школи, достатньо ґрунтовно розроблені науково-теоретичні засади процесу підвищення кваліфікації, разом із тим нагальною потребою часу є їх подальша розробка в контексті формування окремих компетентностей за актуальними сьогодні напрямами, одним з яких є охорона і захист прав інтелектуальної власності.

У процесі реалізації завдань дослідження нами були сформульовані *закономірності* процесу підвищення кваліфікації науково-педагогічних у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності**:**

1. Ефективність модернізації процесу підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників ЗВО в Україні згідно з існуючими світовими тенденціями суттєво залежить від сформованості їх окремих компетентностей у межах відповідної компетентнісної моделі. Однією з таких компетентностей є спроможність виявляти, охороняти і захищати об'єкти інтелектуальної власності спроможністю в наукових, методичних та інших інноваційних розробках виявляти, охороняти і захищати об'єкти інтелектуальної власності.

2. Ефективність підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників ЗВО у сфері інтелектуальної власності визначається правильним застосуванням певних методологічних підходів у цьому процесі, зокрема системного, діяльнісного, кваліметричного, андрагогічного, компетентнісного та інших.

3. Результативність процесу підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників ЗВО залежить від відповідності змістовного наповнення спеціальних навчальних дисциплін, тренінгів тощо.

4. Результативність процесу підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників ЗВО залежить від ґрунтовності розробленої педагогічної технології.

5. Ефективність процесу підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників ЗВО залежить від комплексу педагогічних умов, необхідних для досягнення цілей.

Педагогічними умовами, від яких залежить ефективне формування компетентності науково-педагогічних працівників ЗВО у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності, є такі:

1. Підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників щодо формування в них компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності має функціонувати як цілісна система, що є складовою професійного розвитку працівника ЗВО, завдяки розробці

відповідної технології.

2. Підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників щодо формування в них компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності повинна бути спрямована на становлення їх як суб'єктів цього процесу.

3. Підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників щодо формування в них компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності передбачає наявність певного алгоритму, наукового, навчально-методичного та організаційного забезпечення.

4. Підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників щодо формування в них компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності передбачає наявність відповідного кадрового забезпечення процесу навчання, зокрема осіб, які мають спеціальну освіту в сфері інтелектуальної власності, наприклад за спеціальністю 073 Менеджмент ОПП «Управління інтелектуальною власністю».

5. Підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників щодо формування в них компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності передбачає відповідне матеріально-технічне і фінансове забезпечення.

Педагогічну технологію формування компетентності науково-педагогічних працівників у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності розглянемо за етапами.

Підготовчо-діагностичний етап технології формування компетентності науково-педагогічних працівників у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації передбачає проведення серії діагностичних процедур, які дозволять зрозуміти реальний стан готовності науково-педагогічних працівників до формування зазначеної компетентності.

Наукова література визначає сьогодні педагогічну діагностику як процес установлення й вивчення ознак, що характеризують різні елементи педагогічної системи й умов її функціонування для прогнозування можливих тенденцій розвитку, відхилень, запобігання заходами педагогічної корекції небажаних тенденцій і стимулювання позитивних елементів розвитку (особистості, групи, педагогічних явищ) [50, с. 223]. У сучасних умовах для педагогічної діагностики в окресленій нами сфері доцільно використовувати, крім традиційних опитувань вхідного стану сформованості відповідної компетентності, також і стандартні гугл-інструменти, які дозволяють сьогодні більш оперативно опитати потенційних отримувачів освітньої послуги з підвищення кваліфікації у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Наголосимо на важливості розроблення адекватного інструментарію, що використовується для відповідної діагностики. Відповідний інструментарій розроблений авторами разом із колегами кафедри креативної педагогіки й інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії та відображений у роботах [28; 31; 42].

Мотиваційно-цільовий етап є важливою складовою технології формування компетентності науково-педагогічних працівників у сфері охорони

і захисту прав інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації. М. Мескон та інші дослідники пишуть, що цілі повинні мати певні характеристики – бути конкретними і підлягати вимірюванню, бути зорієнтованими в часі (мати довгостроковий, середньостроковий і короткостроковий характер), передбачати можливість реального їх досягнення [54, с. 266–268].

У розробленій авторами технології – постановка цілей базується на основних положеннях компетентнісного підходу [39]. Створення та реалізація зазначеної технології передбачає формування компетентності щодо спроможності науково-педагогічних працівників виявляти, охороняти і захищати ОІВ у методичних, наукових, інноваційних розробках тощо. У межах цього етапу відбувається побудова науково-педагогічним працівником особистісного дерева цілей його професійного розвитку, зокрема й у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності (табл.5.5).

Таблиця 5.5.

Орієнтовний перелік цілей НПП щодо формування компетентності в сфері охорони і захисту прав ІВ

Стратегічна мета: формування компетентності в сфері охорони і захисту прав ІВ як складової інтегральної компетентності НПП
Окремі цілі
1. Набуття знань, пов’язаних із охороною і захистом прав інтелектуальної власності
2. Розуміння створення, ідентифікації, охорони і захисту об’єктів інтелектуальної власності
3. Виявлення, оформлення, вартісна оцінка, складання договорів щодо об’єктів інтелектуальної власності
4. Проведення ефективних педагогічних комунікацій з учнями, керівництвом, представниками Національного офісу інтелектуальної власності, можливими замовниками щодо об’єктів інтелектуальної власності
5. Проведення контрольно-аналітичної й оцінної педагогічної діяльності щодо охорони і захисту прав інтелектуальної власності

Разом із тим, зазначений процес відбувається в межах побудови дерева цілей для всього ЗВО, його місії. Формування в науково-педагогічних працівників компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності дозволить не тільки захистити їм власні авторські розробки, а й виступить каталізатором інноваційних процесів у ЗВО. Частково цю проблематику ми відобразили в таких роботах [31; 39; 42; 43; 44; 46; 96].

Когнітивний етап технології передбачає вдосконалення змістової підготовки науково-педагогічних працівників у процесі підвищення кваліфікації щодо формування в них компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Із цією метою пропонується запровадження спеціально створених навчальних планів, розрахованих на різну кількість кредитів. У цій роботі ми наведемо кілька варіантів навчальних планів, зокрема навчальний план, розрахований на 30 годин (1 кредит), який дозволяє сформувати уявлення НПП в цілому щодо охорони і захисту прав ІВ на його

авторські напрацювання (табл.2.).

Таблиця 2

Навчальний план модулю «Система інтелектуальної власності в Україні» для підвищення кваліфікації НПП (1 кредит)

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		ЛЗ	ПЗ	СР	Всьо-го
1	Інститут авторського права: об'єкт і суб'єкт, їх охорона та захист	2	2	6	10
2.	Інститут патентного права: об'єкт і суб'єкт, їх охорона та захист	2	2	6	10
3.	Передача прав інтелектуальної власності	2	2	6	10
Всього		6	6	18	30

Крім того, авторами було розроблено навчальний план на 180 годин (6 кредитів), який дозволяє в повній мірі сформувати компетентність науково-педагогічного працівника у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Цей план замовник відповідної освітньої послуги може виконати як одноразово, так і протягом 5 років, під час нормативно-обумовленого циклу підвищення кваліфікації (табл.5.6).

Підкреслимо, що інтегральна компетентність науково-педагогічного працівника в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності складається з окремих компетентностей. Нижче у таблиці 5.7 наведено структуру та зміст компетентності щодо охорони і захисту прав інтелектуальної власності НПП ЗВО.

Таблиця 5.6

Навчальний план підвищення кваліфікації НПП (6 кредитів) за напрямом «Управління об'єктами інтелектуальної власності в ЗВО»

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		ЛЗ	ПЗ	СР	Всього
1	Творча діяльність при створенні інтелектуальної власності	4	6	20	30
2.	Система інтелектуальної власності в Україні	6	4	20	30
3.	Патентний пошук	4	6	20	30
4.	Набуття права інтелектуальної власності	4	6	20	30
5.	Договірне право в галузі інтелектуальної власності	6	4	20	30
6.	Комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності	6	4	20	30
Всього		30	30	120	180

Таблиця 5.7.

Структура та зміст компетентностей щодо охорони і захисту прав

інтелектуальної власності НПП ЗВО

Структура	Зміст
Знання	− Розуміння важливості не порушувати авторські права при виконанні професійних завдань та під час роботи в мережі Інтернет. − Знання вимог статті 42 Закону України «Про освіту», що передбачає дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти та іншими учасниками освітнього процесу. − Розуміння важливості створення НПП об'єктів інтелектуальної власності. − Розуміння необхідності створення студентами об'єктів інтелектуальної власності задля їх віри в перспективне майбутнє. − Розуміння необхідності охорони і захисту об'єктів інтелектуальної власності. − Знання видів об'єктів авторського і патентного права, їх ознак. − Знання правил подачі заявок на отримання охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності. − Розуміння функціонування особливостей організаційних форм управління інтелектуальною власністю на всіх стадіях життя інноваційних проектів. − Знання спеціалізованих інформаційно-пошукових систем для проведення патентного пошуку. − Знання нормативно-правових актів щодо інтелектуальної власності, прав та обов'язків суб'єктів і об'єктів авторського та патентного права. − Знання методів оцінки вартості прав об'єктів інтелектуальної власності, форми та засоби їх комерціалізації.
Уміння	− Здатність виявляти об'єкти інтелектуальної власності в своїй професійній і практичній діяльності та в розробках студентів. − Здатність використовувати сучасні пошукові системи для визначення перспективних напрямків інноваційної діяльності. − Здатність оформляти заявки для отримання охоронних документів на об'єкти авторського і патентного права. − Уміти здійснювати відбір об'єктів інтелектуальної власності з метою їх подальшої комерціалізації. − Здатність проводити вартісну оцінку і комерційну реалізацію об'єктів інтелектуальної власності. − Спроможність складати договори (трансфер) на створення і використання об'єктів інтелектуальної власності. − Здатність регулювати права між суб'єктами інтелектуальної власності при оформленні і укладенні договорів (ліцензій).
Комунікація	− Будувати комунікації зі студентами задля створення ними об'єктів інтелектуальної власності. − Будувати комунікації з керівництвом ЗВО задля охорони і захисту прав інтелектуальної власності. − Використовувати комунікацію з Національним офісом інтелектуальної власності (НОІВ) задля оформлення охоронних документів і договорів щодо об'єктів інтелектуальної власності. − Використовувати комунікацію з можливими замовниками щодо передачі прав на об'єкти інтелектуальної власності.
Автономність та відповідальність	− Спроможність оцінювати творчі роботи учнів, застосовувати сучасні методи оцінки творчих завдань. − Спроможність аналізувати навчальний процес з метою виявлення об'єктів інтелектуальної власності в своїй професійній і практичній діяльності та в розробках студентів. − Спроможність аналізувати і оцінювати власні розробки і розробки учнів задля отримання прибутку.

На *процесуально-діяльнісному етапі* реалізації технології передбачається створення певного алгоритму, який систематизує дії як споживача освітньої

послуги, так і організації, що такі послуги надає. Бажано при створенні такого алгоритму взяти до уваги індивідуальні потреби науково-педагогічного працівника, створити індивідуальну траєкторію оволодіння ним відповідною компетентністю (табл.5.8).

На цьому ж етапі відбувається підбір доцільних форм і методів навчання з урахуванням створеної індивідуальної траєкторії споживача освітньої послуги. Слід наголосити, що при створенні індивідуальної траєкторії для кожного науково-педагогічного працівника треба взяти до уваги специфіку його викладацької та наукової діяльності та будувати процес підвищення кваліфікації так, щоб його результатом були конкретні авторські свідоцтва, патенти чи торгові марки.

Таблиця 5.8

Алгоритм підвищення кваліфікації НПП у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності *(при наборі групи конкретизується за тижнями)*

№ з/п	Зміст діяльності	Терміни
1. *Підготовчо-діагностичний етап*		
1.	Ознайомлення слухачів із завданнями підготовчо-діагностичного етапу технології	До початку навчання
2.	Ознайомлення зі структурой та змістом компетентності щодо охорони і захисту прав інтелектуальної власності НПП	До початку навчання
3.	Ознайомлення з алгоритмом процесу підвищення кваліфікації НПП з охорони і захисту прав інтелектуальної власності	До початку навчання
4.	Ознайомлення НПП з варіантами навчальних планів підвищення кваліфікації щодо охорони і захисту прав інтелектуальної власності	До початку навчання
5.	Вибір НПП навчального плану для підвищення кваліфікації щодо охорони і захисту прав інтелектуальної власності	До початку навчання
6.	Оформлення наказу щодо організації підвищення кваліфікації НПП	До початку навчання
7.	Ознайомлення з інформаційною базою навчального процесу	На початку навчання
8.	Представлення професорсько-викладацького складу що здійснюватиме підвищення кваліфікації НПП	На початку навчання
9.	Ознайомлення слухачів з критеріями оцінювання результатів навчання	На початку навчання
10.	Вхідне діагностування слухачів	На початку навчання
2.Мотиваційно-цільовий етап		
1.	Мотиваційна підготовка слухачів щодо усвідомлення необхідності компетентності щодо охорони і захисту прав інтелектуальної власності	До і на початку навчання
2.	Побудова слухачем індивідуального дерева цілей	На початку навчання
3.	Реалізація системи заходів щодо мотивування слухачів на формування компетентності щодо охорони і захисту прав інтелектуальної власності	Протягом навчання

Продовження таблиці 5.8.

4.	Стимулювання слухача курсів до саморозвитку й самовдосконалення	Протягом навчання
3.Когнітивний етап		
1.	Реалізація змістової складової в межах викладання теми 1	Протягом навчання
2.	Реалізація змістової складової в межах викладання теми 2	Протягом навчання
3.	Реалізація змістової складової в межах викладання теми … (в залежності від вибору навчального плану)	Протягом навчання
4.Процесуально-діяльнісний етап		
1.	Реалізація форм, методів і засобів навчання, що дозволяють максимально ефективно формувати компетентності щодо охорони і захисту прав інтелектуальної власності	Протягом навчання
2.	Розробка індивідуальних завдань для самостійної роботи слухачів за кожною темою	Протягом навчання
3.	Підготовка матеріалів для випускної роботи слухача	Протягом навчання
5.Оцінно-корекційний етап		
1.	Проведення поточних вимірювань за темою 1	Після закінчення вивчення теми 1
2.	Проведення поточних вимірювань за темою 2	Після закінчення вивчення теми 2
3.	Проведення поточних вимірювань за темою … (в залежності від вибору навчального плану)	Після закінчення вивчення теми …
4.	Захист випускної роботи	При виконні випускної роботи
5.	Вихідне діагностування слухачів	Наприкінці навчання

Наголосимо, що на цьому етапі поряд із стандартними формами роботи шляхом прослуховування лекцій і виконання практичних робіт особливу увагу потрібно приділяти вирішенню компетентнісних задач, які суттєво впливають на якість кінцевого результату формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Нижче, у ході висвітлення оцінно-корекційного етапу технології, нами наведено приклади компетентнісної задачі та тестових завдань.

Особливу увагу треба звернути на можливість під час реалізації цього етапу використання напрацювання щодо трансферу певної методики, що суттєво вплине на специфіку діяльності на цьому етапі, бо передбачає специфічну процедуру оволодіння цією методикою. Питання трансферу педагогічних технологій і методик розглянуто нами в роботах [44; 46].

На *оцінно-корекційному етапі* технології відбувається процедура оцінювання сформованості компетентності в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Авторами передбачається застосування спеціально створеної факторно-критеріальної моделі, розробленої на засадах кваліметричного підходу. Процедура створення такої моделі відображена нами у попередніх роботах [40; 42].

Підходи до оцінювання професійної компетентності сучасного фахівця у вищій школі ґрунтовно висвітлені в науковій літературі, зокрема це роботи Т. Борової, яка вказує, що компетентнісний підхід є більш продуктивним для оцінки професійного розвитку сучасного фахівця, дозволяє глибоко оцінити

його професіоналізм [8, с. 127].

Наголосимо, що найбільш складною частиною процедури оцінювання сформованості компетентності науково-педагогічного працівника в сфері охорони і захисту інтелектуальної власності є розроблення інструментарію оцінювання. З цією метою авторами розроблена низка тестів, що мають спеціально-орієнтовані завдання, практичні завдання та компетентнісні задачі, які дозволяють вимірювати окремі складові компетентності , що розглядається (знання, уміння, навички та інші професійно важливі якості). Приклади тестових завдань наведено в табл.5.9, компетентнісної задачі в табл.5.10.

Таблиця 5.9

Приклади тестових завдань, що входять до тесту «Система інтелектуальної власності в Україні»

№ п/п	Зміст тестового завдання	Варіанти відповідей
1.	В наслідок чого виникає авторське право на твір?	а) факту його створення; б) факту його реєстрації; в) факту його оприлюднення.
2.	Об’єктом авторського права є:	а) повідомлення про новини дня або поточні події, що мають характер звичайної прес-інформації; б) твори у галузі науки, літератури і мистецтва; в) твори народної творчості (фольклор).
3.	Співавтори — це: .	а) всі особи, які брали участь в оприлюдненні твору; б) особи, які замовили та фінансували створення твору; в) особи, творчою працею яких створено твір.
4.	Твори науки, літератури і мистецтва після закінчення строку їх правової охорони:	а) стають надбанням нащадків; б) стають надбанням суспільства; в) можна подовжити термін їх дії.
5.	Який термін дії майнових прав на авторське право?	а) протягом 70 років; б) протягом всього життя; в) протягом всього життя автора і 70 років після його смерті.
6.	Об’єктом промислового зразка може бути:	а) малюнок; б) пристрій; в) розфарбування.
7.	Об’єктами винаходу можуть бути:	а) художні твори, картини, фонограми, бази даних, топографії інтегральних мікросхем; б) торговельні марки, фірмові найменування, сорти рослин, породи тварин; в) пристрій, спосіб, речовина, штам мікроорганізму.

Важливою складовою цього етапу є розробка підходів щодо інтерпретації результатів вимірювання сформованості компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності, що є важливою складовою процедури педагогічного оцінювання. Автори пропонують використовувати для проведення оцінки не тільки стандартні шкали, що відображені сьогодні в науковій літературі, наприклад:

$0 < P_{заг.} \leq 0,5$ – сформованість компетентностей є недостатньою;

$0,5 < Р_{заг.} \leq 0,74$ – сформованість компетентностей є задовільною;

$0,74 < Р_{заг.} \leq 0,89$ – сформованість компетентностей є достатньою;

$0,90 < Р_{заг.} \leq 1$ – сформованість компетентностей є оптимальною [36; 45; 57; 89].

Таблиця 5.10

Приклад компетентнісної задачі за темою «Набуття права інтелектуальної власності»

Зміст компетентнісної задачі	Критерії оцінювання
Ситуація - студенти спеціальності «Дизайн» в результаті виконання курсової роботи підготували колекцію суконь, вирішили отримати охоронні документи на оригінальні елементи одягу, які втілились як у зовнішньому вигляді, так і в технології крою. ***Компетентнісна задача*** – визначити правовий режим охорони інтелектуальної власності на створені екземпляри і елементи одягу та обґрунтувати, які охоронні документи треба підготувати та хто буде патентовласником?	Експертна оцінка

Пропонується проведення оцінювання за напрямами за 10-бальною шкалою, наприклад (табл.5.11):

Таблиця 5.11

Спроможність оформити документи щодо отримання авторського свідоцтва на твір

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
–	–	–	–	–	–	–	*	–	–

Після проведення такого оцінювання в обов’язковому порядку формуються індивідуальні рекомендації науково-педагогічному працівнику щодо прогалин у його знаннях для подальшої корекції у формуванні компетентності, що розглядається.

Підводячи підсумки, наголосимо, що в умовах пандемії набуло актуальності розроблення дистанційних курсів, націлених на формування в процесі підвищення кваліфікації професійної компетентності НПП у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Приклад такого курсу наведено на рис. 5.3.

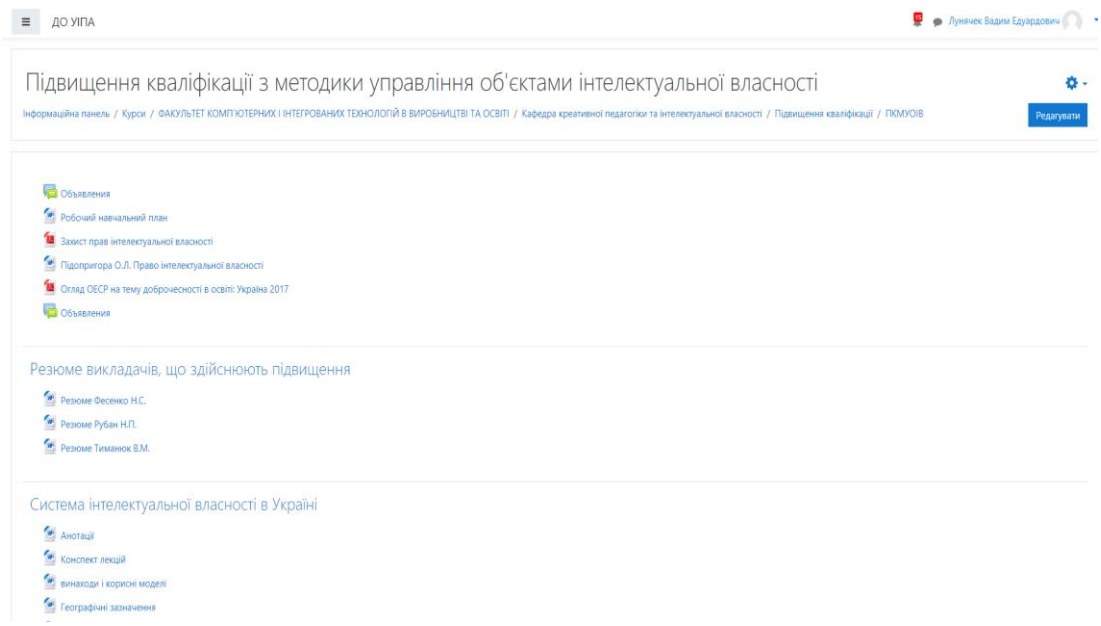

Рис.5.3. Дистанційний курс «Підвищення кваліфікації з методики управління об’єктами інтелектуальної власності»

Висновки :

1. Проведений аналіз науково-теоретичних джерел свідчить, що серед них бракує робіт, направлених на теоретичне обґрунтування формування певних професійних компетентностей науково-педагогічних працівників, які є сьогодні на часі, зокрема й компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

2. Нагальною потребою часу є також проведення науково-комунікативних заходів, присвячених формуванню окремих професійних компетентностей, що передбачають специфічне змістовне наповнення та мають міждисциплінарний характер.

3. Важливим аспектом проблеми, що розглянута в роботі, є мотивація науково-педагогічних працівників на отримання послуги щодо формування в них компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Слід привернути увагу керівництва закладів вищої освіти на формування відповідних факторів-мотиваторів у процесі розробки планів інноваційного розвитку ЗВО.

4. Запровадження запропонованої в розділі технології є можливим тільки як результат розроблених педагогічних умов, реалізація яких повинна бути серед пріоритетів діяльності керівництва ЗВО.

5. У ситуації переходу значної кількості ЗВО в умовах пандемії на дистанційні форми роботи, актуальним є розроблення дистанційного курсу щодо формування в науково-педагогічних працівників компетентності в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

ВИСНОВКИ

Реформування освіти в Україні в контексті вимог Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII поставило на порядок денний низку актуальних питань. Це, перш за все проблема диверсифікації процесів підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, як складової їх професійного розвитку. Питання, що давно стояло на порядку денному вітчизняної освіти отримавши законодавче підґрунтя, стало потребувати створення практичних механізмів його реалізації та їх теоретико-методологічного й методичного обґрунтування. Це активізувало декілька конвергентних процесів.

З одного боку це необхідність теоретичної розробки проблем професійного розвитку працівників освіти в умовах розгалуженої системи закладів і установ, які водночас стали суб'єктами післядипломної педагогічної освіти й підвищення кваліфікації, з іншого потреба у створенні дієвих моделей, методик і технологій для досягнення позитивного результату. Поряд із загальними питаннями поліпшення процесів професійного удосконалення працівників освіти свій розвиток отримали і окремі їх напрями. Одним із таких напрямів стало підвищення кваліфікації працівників освіти у сфері інтелектуальної власності. Зазначене питання з'явилося на порядку денному завдяки активізації інноваційної діяльності в закладах освіти, пов'язаної із запровадженням Концепції «Нова українська школа» та перманентним реформуванням системи вищої освіти. Це в свою чергу стимулювало освітян до створення значної кількості авторських напрацювань у багатьох сферах, що стимулювало необхідність захисту відповідних прав інтелектуальної власності. Разом із тим, система освіти виявилася не готовою для такої діяльності.

Це пов'язано як і з низькою загальною культурою суспільства щодо охорони прав інтелектуальної власності, так і з низькою правовою культурою працівників освіти щодо захисту своїх і використання чужих напрацювань. Незадовільною є і активність місцевих і центральних органів влади щодо наближення ситуації в країні до загальноприйнятної у розвинених країнах світу. Таким чином, в Україні склалася ситуація, яка потребувала термінового вирішення. У зв'язку з цим було визначено кілька основних напрямів. Перш за все – це підвищення кваліфікації працівників загальної середньої освіти у сфері захисту прав інтелектуальної власності. По-друге удосконалення відповідної компетентності у науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти й по-третє формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних закладів вищої освіти – майбутніх вчителів.

Проведена науково-дослідна робота за темою ДБ № 19-01 «Теоретико - методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності» дала змогу проаналізувати стан теоретичного опрацювання проблеми підвищення кваліфікації працівників освіти в сфері інтелектуальної власності у педагогічній теорії та практиці на основі вивчення філософської, педагогічної, психологічної наукової літератури. Було

досліджено джерела з питань підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних кадрів, законодавчі й нормативні документи, що регулюють цей процес тощо. У процесі виконання роботи було здійснено теоретичне узагальнення основних підходів до її розв'язання в Україні на законодавчому теоретичному та емпіричному рівнях. Зокрема проаналізовані відповідні положення Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту», Постанов КМ України № 800 від 21.08.2020 р. «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників», № 1133 від 27.12.2019 р. «Про внесення змін до Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» в контексті нової парадигми підвищення кваліфікації працівників освіти, що базується на диверсифікації освітніх послуг.

Проведено опитування «Інтелектуальна власність очима освітян», результати якого оприлюднені у міжнародних наукових журналах, в тому числя що входять до наукометричних баз Scopuc та Web of Science. Оприлюднено відповідний інструментарій. У опитуванні взяли участь ЗЗСО, що розташовані у чотирьох адміністративних районах м. Харкова – Київському, Основ'янському, Слобідському та Шевченківському – та такі, що є різновіддаленими від центру міста. У кожному з закладів загальної середньої освіти було застосовано суцільний відбір вчителів. Було опитано викладачів ЗВО. Опитування проводилося в чотирьох різних за типом і профілем ЗВО – класичному університеті, технічному університеті, що спеціалізується на підготовці ІТ-фахівців; інженерно-педагогічному та медичному ЗВО. У кожному із ЗВО опитування проводилося на різних за напрямами підготовки факультетах, зокрема було відібрано 10 факультетів у ХНУ імені В.Н. Каразіна, 3 факультети в Харківському національному університеті радіоелектроніки (ХНУРЕ), 4 факультети в Українській інженерно-педагогічній академії (УІПА) та 1 факультет у Харківській медичній академії післядипломної освіти (ХМАПО).

Окремо слід наголосити на аналізі значної кількості англомовних джерел, що були використані в роботі. Це дозволило виходячи з основних положень компаративістського підходу провести ґрунтовно вивчення досвіду щодо підвищення кваліфікації працівників освіти у зарубіжних країнах, сформувати в представленому дослідженні, вперше в Україні, окремий розділ, який присвячено питанням забезпечення академічної доброчесності в закладах загальної середньої та вищої освіти.

На основі вивчення зарубіжного досвіду з'ясовано, що не існує універсального підходу до процесу підвищення кваліфікації працівників освіти, зокрема в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Була висвітлена низка підходів згідно зі специфікою кожної конкретної країни, проведені певні аналогії з відповідними процесами в Україні.

При проведенні дослідження було використано низку загальнонаукових і конкретно наукових підходів. Зокрема системний підхід використано для декомпозиції соціально-педагогічної системи підвищення кваліфікації працівників освіти у сфері інтелектуальної власності. Авторами розглядалися дві основні підсистеми – це система загальної середньої освіти та система

вищої освіти. Елементи синергетичного підходу були використані в процесі створення представлених у звіті технологій з метою досягнення максимально ефективної самоорганізації підсистем у складі соціально-педагогічної системи. З урахуванням провідних положень компетентнісного підходу було створено низку компетентнісних моделей працівників освіти, як основи для змістовного наповнення процесу підвищення їх кваліфікації в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Кваліметричний підхід застосовувався для проведення оцінювання стану сформованості компетентності в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Система підвищення кваліфікації працівників освіти в сфері інтелектуальної власності вперше була розглянута як складна педагогічна система. Комплексне використання зазначених підходів забезпечив наукову новизну результатів дослідження.

Крім того, авторами ґрунтовно розроблено методику використання процедури трансферу технологій у процесі підвищення кваліфікації працівників освіти за напрямом, що розглядається, що дозволило принципово змінити існуючі процедури процесу підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Особливістю виконання дослідження була необхідність враховувати специфіку різних рівнів освіти. Саме тому авторський колектив було структуровано для вирішення відповідних завдань. Були залучені практики, що працюють на всіх рівнях освіти та представляють різні категорії працюючих (студенти, аспіранти, вчителі, керівники системи загальної середньої освіти, викладачі та керівний склад ЗВО). Відповідно розроблений науковий продукт був також зорієнтований на його практичне використання на різних рівнях освіти з урахуванням їх специфіки, що знайшло своє відображення у відповідних компетентнісних і факторно-критеріальних моделях та технологіях.

Важливим надбанням роботи є розроблення та теоретичне обґрунтування низки концептуальних і компетентнісних моделей щодо підвищення кваліфікації працівників освіти в сфері інтелектуальної власності, визначення відповідних закономірностей, принципів, форм та методів, що використовуються в цьому процесі. Зокрема розроблено:

– Концептуальну модель підвищення кваліфікації працівників освіти в сфері інтелектуальної власності:

– Концептуальна модель підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладі загальної середньої освіти.

– Модель підвищення кваліфікації педагогічних працівників шляхом трансферу технологій.

– Компетентнісну модель працівника закладу загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності

– Компетентнісну модель випускника педагогічного закладу вищої освіти в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

– Модель процесу формування компетентностей науково-педагогічних працівників ЗВО у сфері інтелектуальної власності

системи підвищення кваліфікації працівників освіти в сфері інтелектуальної власності.

Авторами були також розроблено такі алгоритми:

–Алгоритм планування обсягів підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

–Алгоритм дій керівника ЗЗСО щодо управління процесом підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

–Алгоритм самооцінки компетентностей педагогічного працівника з урахуванням його професійних потреб.

–Алгоритм проведення підвищення кваліфікації в сфері інтелектуальної власності.

У роботі вперше було розроблено й обґрунтовано з теоретичних і методологічних позицій факторно-критеріальні моделі оцінювання ефективності діяльності працівників освіти в сфері інтелектуальної власності:

– «Оцінки рівня сформованості компетентності вчителя ЗЗСО в сфері інтелектуальної власності».

– «Оцінки рівня сформованості компетентності випускника закладу вищої освіти в сфері інтелектуальної власності».

– «Оцінки рівня сформованості компетентності науково-педагогічних працівників ЗВО в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності».

– «Оцінки здатності вчителя брати участь в створенні інноваційних освітніх технологій і розробок».

– «Оцінки здатності вчителя ідентифікувати об’єкти інтелектуальної власності у власних розробках з метою подальшого оформлення на них охоронних документів».

– «Оцінки здатності забезпечувати високий рівень академічної доброчесності».

– «Оцінка здатності ідентифікувати об’єкти інтелектуальної власності у власних розробках з метою подальшого оформлення на них охоронних документів» та ін.

У роботі також теоретично обґрунтувано та експериментально перевірено технологію підвищення кваліфікації працівників освіти в сфері інтелектуальної власності для різних цільових груп, зокрема, це:

– Технологія формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності вчителів в процесі підвищення кваліфікації

– Технологія формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних закладів вищої освіти.

– Технологія формування компетентності науково-педагогічних працівників у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

Авторами розроблено методику трансферу технології підвищення кваліфікації працівників освіти у сфері інтелектуальної власності на основі якої було реалізовано низку госпрозрахункових тем.

Розроблені в процесі виконання дослідження моделі, технології й алгоритми створені вперше й не мають аналогів.

Результати НДР ДБ № 19-01 «Теоретико - методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності»

можуть бути використані у всіх типах закладів загальної середньої та вищої освіти. Споживачами представлених наукових розробок є заклади загальної середньої освіти всіх типів і форм власності, органи управління освітою, нещодавно створені ресурсні центри тощо. Заклади вищої освіти на основі представлених матеріалів можуть формувати індивідуальні траєкторії професійного розвитку науково-педагогічних працівників, брати їх до уваги при підготовці внутрішньої стратегії забезпечення якості освіти, складовою якої є в тому числі й академічна доброчесність. Важливою складовою для працівників закладів вищої освіти є їх спроможність захищати власні інтелектуальні наробки й ті, що були створені ними як службовий твір відповідними охоронними документами, комерціалізувати їх, що сприятиме не тільки їх подальшому професійному розвитку, а й , подальшому інноваційному розвитку закладу освіти.

Результати дослідження є надзвичайно актуальними за умов інноваційного розвитку економіки. Вони направлені у широкому сенсі на формування нової ментальності у населення України щодо поваги до інтелектуальних напрацювань конкретних фізичних осіб і колективів, що зміцнює позиції України в світі як правової держави, яка активно протидіє проявам піратства, академічної недоброчесності тощо. Разом із тим, представлені результати направлені також на правову підтримку інноваційних пошуків як на всіх рівнях освіти, так і в інших галузей через процедуру формування відповідної компетентності як в процесі навчання у закладі вищої освіти, так і в процесі підвищення кваліфікації. Потенційними замовниками розробленого наукового продукту є педагогічні працівники закладів загальної середньої освіти, науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти, студенти, що виступають в ролі майбутніх фахівців для всіх галузей народного господарства.

Проблема, що досліджувалася авторами є багатоаспектною і потребує **в подальшому** теоретико-методологічного обґрунтування низки управлінських рішень, направлених на формування культури в сфері інтелектуальної власності й відповідної професійної компетентності не тільки у працівників освіти на всіх рівнях, а й у широких верств громадськості. Важливою складовою цього процесу є розробка й теоретико-методологічне та методичне обґрунтування PR-технологій щодо залучення їх для формування у населення відповідної культури у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Подальшої розробки потребують також варіативні навчальні плани різної тривалості щодо підвищення кваліфікації працівників різних галузей народного господарства за програмами їх професійного розвитку. Одним із важливих напрямів наукової роботи повинно стати розробка мотиваційного складової процесу формування компетеності в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власості, як умови досягнення поставленої мети.

Результати НДР ДБ № 19-01 «Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності» знайшли відображення в значній кількості наукових джерел у тому тих, що входять до наукометричних БД Scopus і Web of Science.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Література до розділу 1

1. Адаптивне управління в освіті: професійно та громадсько активні школи : кол. монографія / Г. В.Єльникова, С. Г.Кравець, О. О.Загіка та ін. / За заг. і наук. ред.. Г. В. Єльникової. – Харків : Мачулин, 2019. – 370 с.

2. Бельмаз Я. Особливості професійного розвитку викладачів вищої школи у Великій Британії та США / Я. Бельмаз // Порівняльно-педагогічні студії. – 2011. – № 3–4. URL : file:///C:/Users/Vadim%20Lunyachek/Downloads/18624-27891-1-SM.pdf

3. Бєляєв С. Б. Професійна підготовка майбутніх учителів до розробки і використання педагогічних технологій : монографія / С. Б. Бєляєв. – Х. : Видавець СПД-ФО Захарченко В.В., 2019. – 410 с.

4. Биков В. Ю. Моделі системи освіти і освітнього середовища / В. Ю. Биков // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. / ред. Л. Л. Товажнянський, О. Г. Романовський. – Харків : НТУ "ХПІ", 2010. – Вип. 27 (31) : V Кримські педагогічні читання "Педагогіка вищої школи 21-го століття та формування національної гуманітарно-технічної еліти" : в 3 ч. Ч. 1. – С. 31-38. [Електроний ресурс]. – Режим доступу http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/11274/1/Elita_2010_27_1_Bykov_Modeli.pdf

5. Благініна С. З досвіду Німеччини: забезпечення якості освіти в минулому і в наш час / С. З. Благініна // Вища школа. – 2017. – № 9. – С. 87−100.

6. Бондарук Я. В. Організація навчального процесу в системі підвищення кваліфікації учителів у США : автореф. дис. … канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти / Яна Володимирівна Бондарук. – Черкаси, 2013. – 20 с.

7. Бондарук Я. В. Проблема ресертифікації у системі підвищення кваліфікації вчителів США/ Я. В. Бондарук // Наукова скарбниця освіти Донеччини : наук.-метод. журнал. – Донецьк : Витоки, 2013. – N 2. – С. 124–126.

8. Борзенко О. П. Організація дистанційного навчання студентської молоді в Канаді : дис. … канд. пед. наук : спец. 13.00.01 – Загальна педагогіка та історія педагогіки / Олександра Павлівна Борзенко, Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2014.– 200 с.

9. Борова Т. А. Теоретичні засади адаптивного управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу : монографія / Т. А. Борова. − Х. : СМІТ, 2011. − 384 с.

10. Варга Н. І. Організаційні засади професійної підготовки викладача вищої школи США / Н. І. Варага // Науковий вісник Ужгородського

університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. – 2019. – Вип. 2. URL : http://bit.do/fFZ85.

11. Ващенко Л. М. Інноваційна модель організації навчального процесу в інститутах післядипломної педагогічної освіти: науково-методичний посібник/ Л. М. Ващенко, А. І. Чміль, Т. В. Пустова, Л. А. Гаєвська, І. І. Драч, Л. І. Даниленко, Н. З. Софій, В. Ф. Паламарчук, Н. М. Гринивецька, В. І. Маслов. За наук. ред. Ващенко Л. М. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 140 с.

12. Ващенко Л. С. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону : [монографія] / Л. С. Ващенко. – К. : Тираж, 2005. – 380 с.

13. Вітченко А. Компетентнісний підхід у сучасній вищій освіті: освітня інновація чи реформаторський симуляр доби постмодерну? / Андрій Вітченко, Анастасія Вітченко // Вища школа. – 2019. – № 4(177). – С.52–67.

14. Вітченко А. Проектування змісту комплексних освітніх програм як умова системного забезпечення якості вищої освіти майбутніх викладачів / А. Вітченко // Вища школа. – 2017. – № 8 (157). – С. 68–91.

15. Волкова В. Модель управління розвитком професійної компетентності вчителя-філолога в між атестаційний період / В. Волкова // Scienc Review 7(7), Vol.4, December 2017. – С. 24-28.

16. Вороненко О. В. Нормативно-правове забезпечення діяльності керівника системи вищої освіти у сфері трансферу технологій / О. В. Вороненко // Науковий вісник МДУ імені В. О. Сухомлинського. – Вип. 1 (31). Педагогічні науки. − С. 74−82.

17. Габелко О. Проблема підвищення кваліфікації вчителів у США / О. Габелко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nz_p_2015_135_22.pdf

18. Глинский Б. А. Моделирование как метод научного исследования; гносеологический анализ / Б. А. Глинский. – М. : Изд-во Московского университета, 1965.– 246 с.

19. Горохівська Т. М. Зарубіжний досвід підвищення кваліфікації викладачів вищої школи як форми розвитку їх професійно-педагогічної компетентності / Т. М. Горохівська // Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки. – 2019. – Вип. 5. URL : /file:///C:/Users/Vadim%20Lunyachek/Downloads/sbfasps_2019_5_47.pdf.

20. Горячова М. В. Моделирование педагогических процессов. [Електроний ресурс]. – Режим доступу http://econf.rae.ru/pdf/2007/11/Goryachova.pdf

21. Готт В. С. Категории современной науки (становление и развитие) / В. С. Готт, Э. П. Семенюк, А. Д. Урсул. – М.: Мысль, 1984. – 268 с.

22. Даринская Л. А. Взаимосвязь педагогических и образовательных технологий в системе постдипломного педагогического образования.

[Електроний ресурс. – Режим доступу https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/8/statti/1darinska/darinska.htm

23. Дахин А. Н. Моделирование в педагогике / А. Н. Дахин// Идеи и идеалы № 1(3), т 2. 2010. – С.12–20.

24. Дегтярьова Г. А. Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів філологічних дисциплін у системі післядипломної освіти : монографія / Г. А. Дегтярьова. – Харків : Мачулін, 2016. – 584 с.

25. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників : Постанова КМ України № 800 від 21.08.2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF

26. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. [Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.] ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. − К. : НАДУ, 2010. − 820 с.

27. Енциклопедія освіти / АПН України ; [голов. ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

28. Єжова О. Класифікація моделей в педагогічних дослідженнях / О. Єжова // Наукові записки. – Випуск 5. – Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Частина 2. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2014 – С. 202-207. [Електроний ресурс]. – Режим доступу https://www.cuspu.edu.ua/images/download-files/naukovi-zapysky/%D0%92%D0%B8%D0%BF.5_-_%D1%872.pdf

29. Єльникова Г. В. Наукові основи адаптивного управління закладами та установами загальної середньої освіти [Текст] : дис... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Галина Василівна Єльникова; Центральний ін-т післядипломної педагогічної освіти АПН України. – К., 2005. – У 2-х т. : Т. 1. – 443 с. – Т. 2. – 198 с.

30. Жерновникова О. А. Дидактична підготовка майбутніх учителів математики до проектування навчальної діяльності старшокласників: теоретичний та методичний аспекти : монографія / О. А. Жерновникова. – Х. : Видавець Іванченко І. С., 2015. – 404 с.

31. Жуков Е. М. Очерки методологии истории / Е. М. Жуков. – М.: Наука, 1987. – 256 с.

32. Завалевський Ю. І. Теоретико-методичні засади формування вчителя як конкуренто-спроможного фахівця : монографія / Ю. І. Завалевський. – Чернівці : Букрек, 2014. – 416 с.

33. Заир-бек Е. С. Анализ европейских моделей повышения квалификации учителей как источник развития непрерывного педагогического образования в педагогическом университете / Е. С. Заир-бек // Вестник Герценовского университета. – 2011. – № 9. – С. 36–43.

34. Зарубин В. С. Математическое моделирование в технике: Учеб. для вузов / Под ред. В. С. Зарубина, А. П. Крищенко. – 2-е изд., стереотип. – М.: Изд-во МГТУ им. Н. Э. Баумана, 2003. – 496 с.

35. Зварич І. Критерії оцінювання педагогічної компетентності викладачів у США та застосування методу відеозапису / І. Зварич // Вища школа. − 2012. − № 7. – С. 56−65.

36. Исследования по сравнительному образованию: подходы и методы / под ред. М. Брейля, Б. Адамсона, М. Мейсона ; пер. с англ. М. Л. Ваховского, И. В. Разнатовского. – Луганск : ФОП Сабов А. М., 2015. – 380 с.

37. Івашньова С. В. Проектування змісту навчання в системі післядипломної педагогічної освіти: освітні запити і потреби / С. В. Івашньова // Нова педагогічна думка. – 2018. – №2 (94). – С. 29–35.

38. Іонова О. М. Антропософськи-орієнтований підхід до освіти дорослих / О. М. Іонова // Педагогіка і психологія. – 2018. – № 4. – С. 12−20.

39. Кількість захищених в Україні докторських дисертацій за галузями науки (1993−2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://profkom.univer.kharkov.ua/13-sichnya(1).html

40. Кількість захищених в Україні кандидатських дисертацій за галузями науки (1993−2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://aphd.ua/kilkist-zakhyshchenykh-kandydatskykh-dysertatsii-v-ukrani-za-haluzyamy-nauky-1993-2016-/

41. Клокар Н. И. Методика экспериментального исследования профессионального развития педагогов в межаттестационный период на основе дифференцированного похода. [Електроний ресурс]. – Режим доступу https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/12/statti/klokar.htm

42. Ковальчук В. Професійний розвиток вчителів: зарубіжний досвід [Електронний ресурс] / В. Ковальчук. – Режим доступу : http://education-ua.org/ua/porivnyalna-pedagogika/485-profesijnij-rozvitok-uchiteliv-zarubizhnij-dosvid

43. Ковальчук Д. К. Управління трансфером освітніх технологій ВНЗ як чинник формування економічного потенціалу суспільства [Електронний ресурс] / Д. К. Ковальчук. – Режим доступу : http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4349/1/Kovalchuk.pdf

44. Королёв М. Ю. Моделирование как метод научного познания : монография / М. Ю. Королёв. – М. : Карпов Е.В., 2010. – 116 с.

45. Королева В. В. Структурно-функциональная модель профессионального образования / В. В. Королева // Интерактивная наука. – 2016. – № 9. – С 28-34.

46. Котельнікова Н. М. Система післядипломної освіти вчителів у Китаї : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 – Загальна педагогіка та історія педагогіки / Надія Миколаївна Котельнікова ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка». – Луганськ, 2012. – 274 с.

47. Кошель А. С. Система повышения квалификации работников ведущих вузов как способ повышения международной конкурентоспособности: зарубежный опыт / А. С. Кошель // Гуманитарные исследования в Восточной Сибири и на Дальнем Востоке. – 2017. – № 4. – С. 60–64. URL : http://bit.do/fFZ9x.

48. Кравченко Г. Ю. Особливості організації самостійної роботи студентів в інститутах післядипломної освіти / Г. Кравченко, М. Татаринов // Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків 18 – 19 березня 2019. – С. 270–273.

49. Кузнецова В. В. Высшая школа КНР: успехи, проблемы, решения / В. В. Кузнецова, О. А. Машкина // Экономика образования. – 2009. – № 2. – С. 64–82.

50. Лаврентьев Г. В., Лаврентьева Н. Б. Инновационные обучающие технологии в профессиональной подготовке специалистов. [Електроний ресурс]. – Режим доступу http://www2.asu.ru/cppkp/index.files/ucheb.files/innov/Part1/chapter4/4_3.html

51. Лапшина І. С. Використання інформаційних технологій в процесах глобалізації регіональної післядипломної педагогічної освіти / І. С. Лапшина // Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Педагогіка». – №3 (5). – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://am.eor.in.ua/images/adapt/Vol.3ped5/17ped3_5Lapshina_r.pdf

52. Лисенко В. С. Інформаційно-комунікаційні інструменти мережі трансферу технологій вищих навчальних закладів України / В. С. Лисенко, С. О. Єгоров, Є. А. Рудницький // Математичні машини і системи. – 2014. – № 4. – С. 104–107.

53. Лихолет С. І. Трансфер технологій у системі інноваційної діяльності / С. І. Лихолет // Економіка та держава. – 2009. – № 6. – С. 37−38.

54. Локшин В. Формування професійної компетентності майбутніх харизматичних лідерів з менеджменту соціокультурної сфери / В. Локшин // Вища школа. – 2018. – № 4(165). – С. 80–89.

55. Локшина О. Професіоналізація порівняльної педагогіки в Україні: здобутки і виклики у вимірі педагогічної компаративістики у зарубіжжі / О. Локшина // Порівняльно-педагогічні студії. – 2014. – № 6. – С. 5–12. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/32309643.pdf.

56. Лунячек В. Е. Деякі практичні питання управління освітою в США / В. Е. Лунячек // Нова педагогічна думка. – 2008. – № 1. – С. 16–20.

57. Лунячек В. Е. Компетентнісна модель працівника закладу загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності / В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан // Нова педагогічна думка : науково-методичний журнал. – Рівне : РОІППО, 2019. – №4 (100). – С. 25–33.

58. Лунячек В. Е. Компетентнісний підхід як методологія професійної підготовки у вищій школі / В. Е. Лунячек // Публічне управління: теорія та практика. − 2013. − № 1 (13). – С. 155–162.

59. Лунячек В. Е. Методика управління навчальними закладами на основі креативних технологій / В. Е. Лунячек. – Харків : УІПА, 2015. – 88 с.

60. Лунячек В. Е. Методика управління якістю освіти в загальноосвітніх навчальних закладах / В. Е. Лунячек. – Х., 2016. – 60 с.

61. Лунячек В. Е. Методика управління якістю освіти в професійно-технічних навчальних закладах / В. Е. Лунячек, Г. В. Єльникова, Н. П. Рубан. – Х., 2016. – 142 с.

62. Лунячек В. Е. Основи педагогіки вищої школи : навчальний посібник / В. Е. Лунячек. – 2-ге вид., випр. та доп. − Х. : ФОП Панов А. М., 2019. − 220 с.

63. Лунячек В. Е. Підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування: соціально-гуманітарний аспект / В. Е. Лунячек // Вісник державної служби України. − 2013. − № 1. – С. 46–51.

64. Лунячек В. Е. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників: тенденції в умовах глобалізації / В. Е. Лунячек // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. праць. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2017. – Вип. 48. – С. 5–24.

65. Лунячек В. Е. Післядипломна педагогічна освіта: чи потрібна нова модель розвитку? / В. Е. Лунячек // Управління освітою (часопис для керівників освітньої галузі). – 2016. – № 3 (375). – С. 22–27.

66. Лунячек В. Е. Професійний розвиток працівників системи загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності : монографія / В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан, Н. С. Фесенко. – Х. : ФОП Панов, 2018. – 224 с.

67. Лунячек В. Е. Реалізація положень Закону України «Про освіту» в процесі підвищення кваліфікації педагогічних працівників: моделі і організаційні механізми / В. Е. Лунячек // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. Вип. 56–57. – Х. : Українська інженерно-педагогічна академія (УІПА), 2017 – 310 с. – С. 58–67.

68. Лунячек В. Е. Розвиток системи вищої освіти у США в умовах децентралізації влади / В. Е. Лунячек // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія : зб. статей. – Ялта : РВВ КГУ, 2009. – Вип. 21. – Ч. 5. – С. 34–46.

69. Лунячек В. Е. Сучасна освіта Китаю: проблеми і перспективи розвитку / В. Е. Лунячек // Постметодика. – 2013. – №1. – С. 47−54.

70. Лунячек В. Е. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки керівних кадрів в умовах магістратури до управління якістю освіти : дис ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / В. Е. Лунячек; ХНПУ імені Г. С. Сковороди. – Х., 2012. – 572 с.

71. Лунячек В. Е. Трансфер технологій як складова процесу підвищення кваліфікації керівників освіти / В. Е. Лунячек // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. Вип. 52–53. – Х. : Українська інженерно-педагогічна академія (УІПА), 2016 – 410 с. – С. 201–210.

72. Лунячек В. Е. Управління загальноосвітнім навчальним закладом з використанням комп'ютерних технологій : дис… канд. пед. наук : 13.00.01 / В. Е. Лунячек. – К., 2002. – 305 с.

73. Масич В. В. Формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійної підготовки : монографія / В. В. Масич. – Х. : Діса плюс, 2017. – 330 с.

74. Мельник Ю. В. Особливості проведення дистанційної форми підвищення кваліфікації спеціалістів податкової служби/ Ю. В. Мельник, С. М. Свешніков, Н. В. Богданова, О. Ю. Лепеха// Центр перепідготовки та підвищення кваліфікації керівних кадрів Міністерства доходів і зборів України. [Електроний ресурс]. – Режим доступу http://2014.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=54&lang=ru

75. Мельникова О. О. Розвиток фахової компетентності викладачів ВНЗ у системі післядипломної освіти Великої Британії / О. О. Мельникова URL : http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/4763/1/Melnykova.pdf.

76. Москалець М. М. Розвиток професійних компетентностей учителів в умовах реформування української школи в системі післядипломної педагогічної освіти / М. М. Москалець, В. М. Швидун // Нова педагогічна думка. – 2018. – №3 (95). – С. 25–29.

77. Мукан Н. В. Неперервна педагогічна освіта вчителів загальноосвітніх шкіл: професійне становлення та розвиток (на матеріалах Великої Британії, Канади, США) : моногр. / Н. В. Мукан. – Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2010 – 284 с.

78. Мукан Н. В. Професійний розвиток учителів загальноосвітніх шкіл Великої Британії, Канади, США : моногр. / Н. В. Мукан. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2011 – 248 с.

79. Мэй Ханьчэн. Реформа педагогического образования в Китае и в России: сравнительный анализ : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 – Общая педагогика. История педагогики и образования / Мэй Ханьчэн. – Москва, 2005. – 188 с.

80. Нагрелли Е. А. Структурно-функциональная модель формирования методической компетентности учителей в системе повышения квалификации / Е. А. Нагрелли // Научное обеспечение системы повышения квалификации кадров. – 2009. – №2. – С. 84-91.

81. Несін Ю. М. Система підвищення кваліфікації вчителів у Франції : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти / Юрій Миколайович Несін. – Херсон, 2012. – 254 с.

82. Неуймин Я. Г. Модели в науке и технике: История, теория, практика / Я. Г. Неуймин. – Л.: Наука, Ленингр. отд-ние, 1984. – 188 с.

83. Никифоров В. Избранные работы разных лет: Философия. Философия науки. Логика и методология научных исследований. Проблемология. Методы анализа и решения проблем. Педагогика высшей школы. [Текст] / В. Никифоров. – Рига : [б.и.], 2008. – 459 с.

84. Новиков А. М., Новиков Д. А. Методология научных исследований / А. М. Новиков, Д. А. Новиков – М.: Либроком. 2010. – 280 с. С. 195-196.

85. Олефіренко Н. В. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до проектування дидактичних електронних ресурсів : монографія / Н. В. Олефіренко. – Х. : Щедра садиба плюс, 2014. – 336 с.

86. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика. Аналітична записка : Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://old2.niss.gov.ua/articles/252/

87. Паламар С. Компетентнісний підхід як методологічний орієнтир модернізації сучасної освіти / Світлана Паламар // Освітологічний дискурс. – 2018. – № 1-2 (20-21). – С. 267–278.

88. Пелагейченко В. Ключові компоненти компетентності вчителя / В. Пелагейченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://osvita.ua/school/method/9170/]

89. Петухов О. А. Моделирование: системное, имитационное, аналитическое: Учебное пособие / О. А. Петухов, А. В. Морозов, Е. О. Петухова. – СПб.: издательство СЗТУ, 2008. – 288 с.

90. Підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://do.uipa.edu.ua/course/view.php?id=1027

91. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників на базі науково-методичного центру міста : [рекомендації з організації роботи] / Упор. Л. Мозгова; О. Похиляк, Г. Литвинюк, Г. Свінних. – К. : Асоціація міст України. – 36 с.

92. Післядипломна освіта в умовах євроінтеграції: сутність, зміст, технології, готовність до змін : навч.-метод. посіб. / Л. П. Пуховська, М. В. Артюшина, В. Г. Базелюк, П. В. Лушин, О. С. Снісаренко, Л. П. Сніцар, В. Т. Солодков, ; за наук. ред. Л. П. Пуховської. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 122 с.

93. Післядипломна педагогічна освіта в умовах децентралізації та модернізації: регіональний аспект : монографія / За заг. ред. В. Є. Береки. – Хмельницький : ФОП Мельник А. А., 2017. – 548 с.

94. Покроева Л. Д., Кравченко А. Ю. Моделирование процесса профессионального роста руководителей общеобразовательных учебных заведений в системе последипломного педагогического образования. [Електроний ресурс]. – Режим доступу https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/17/statti/pokroeva.htm

95. Порівняльна педагогіка: методологічні орієнтири українських компаративістів : хрестоматія / авт. кол.: О. Локшина, Л. Пуховська, А. Сбруєва та ін. – К. : Педагогічна думка, 2015. – 176 с.

96. Постригач Н. О. Підвищення кваліфікації учителів у європейському регіоні: проблеми, перспективи / Н. О. Постригач // Психолого-педагогічні науки. – 2013. – № 3. – С. 55–60.

97. Приходькіна Н. Особливості професійно-педагогічної підготовки викладача вищої школи США у системі підвищення кваліфікації / Н.

Приходькіна // Нова педагогічна думка. – 2013. – № 3. – С. 115–118. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2013_3_35.

98. Про вищу освіту : Закон України від 01 липня 2014 року № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18

99. Про внесення змін до Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників : Постанова КМ України № 1133 від 27.12.2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1133-2019-%D0%BF

100. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ru.osvita.ua/legislation/law/2231/

101. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16 січня 2020 року № 651-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20

102. Прокимнов Н. Н. Структурно-функциональное моделирование деловых процессов. / Н. Н. Прокимнов // Научно-практический журнал Прикладная математика. – 2011. – №5(35). – С. 25-38.

103. Професійний розвиток педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти галузі знань 01 «Освіта» у системі підвищення кваліфікації : збірник освітньо-професійних програм : у 2-х ч. Ч. 2: тематичні курси підвищення кваліфікації / наук. ред., упоряд. В. В. Сидоренко, Я. Л. Швень. – К. : Агроосвіта, 2019. – 194 с.

104. Ракитов А. И. Философские проблемы науки: Системный подход / А. И. Ракитов. – М.: Мысль, 1977. – 270 с.

105. Рудніцька К. В. Сутність понять «компетентнісний підхід», «компететентність», «компетенція», «професійна компетентність» у світлі сучасної освітньої парадигми / К. В. Рудніцька // Науковий вісник ужгородського університету. Серія: «педагогіка. соціальна робота». – 2016. – Вип. 1 (38). – С. 241–244.

106. Салберг П. Фінські уроки 2.0: Чого може навчитися світ з освітніх змін у Фінляндії / Пасі Салберг ; пер. з англ. А. Р. Шиян; наук. ред. Р. Б. Шиян. – Харків : Ранок, 2017. – 240 с.

107. Сафронов Ю. Основні критерії оцінювання якості освіти / Ю. Сафронов, Т. Дараган, О. Власюк, Н. Тимошенко // Вища школа. – 2018. – №4 (165). – С. 49−58.

108. Сбруєва А. А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англомовних країн в контексті глобалізації (90-ті рр. XX – початок XXI ст.) : [моногр.] / А. А. Сбруєва. – Суми : Сум. обл. друкарня ; Козацький вал, 2004. – 500 с.

109. Семенова А. Парадигмальне моделювання у професійній підготовці майбутніх учителів: монографія / Алла Семенова. – Одеса: Юридична література, 2009. – 504 с.

110. Семенюк Э. П. Общенаучные категории и подходы к познанию / Э. П. Семенюк. – Львов: Вища школа, 1978. – 175 с.

111. Сидоренко В. В. Курикулум підвищення кваліфікації педагогічних працівників в України: підходи та особливості розроблення / В. В. Сидоренко, М. І. Скрипник // Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Педагогіка». – 2017. – №3 (5). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://am.eor.in.ua/images/adapt/Vol.3ped5/17ped3_5sidorenko_r.pdf

112. Сорочан Т. М. Феномен педагогічної майстерності як методологія трансформації професіоналізму педагогів Нової української школи / Т. М. Сорочан // Педагогіка і психологія. – 2019. – №1 (102). – С. 5–13.

113. Теренко О. О. Організаційно-педагогічні засади освіти дорослих у США і Канаді / О. О. Теренко // Педагогіка і психологія. – 2018. – № 4. – С. 20−27.

114. Тестов, В. А. «Жёсткие» и «мягкие» модели обучения / В. А. Тестов // Педагогика. –2004. – № 8. – С. 35–39.

115. Типи та форми технологічного трансферу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://pidruchniki.com/1356061563567/pravo/tipi_formi_tehnologichnogo_transferu

116. Титов В. В. Трансфер технологий [Электронный ресурс] / В. В. Титов. – Режим доступа : http://www.metodolog.ru/00384/annot.htm

117. Ткаченко Н. Концептуальна модель формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов: методологічні, теоретичні та практичні засади реалізації / Н. Ткаченко // Вища школа. – 2017. – № 7(156). – С. 86–99.

118. Трансфер технологий и эффективная реализация инноваций / Общ. ред. и сост. Н. М. Фонштейн. – М. : АНХ, 1999. – 296 с.

119. Трусов П. В. Введение в математическое моделирование: Учебное пособие / Под ред. П. В. Трусова. – М.: Логос, 2005. – 440 с.

120. Урсул А. Д. Информация и мышление / А. Д. Урсул. – М.: Знание, 1970. – 50 с.

121. Хатюшина А. А. Теория и практика повышения квалификации учителей США: на примере штата Южная Каролина : дисс. … канд. пед. наук : спец. 13.00.08 – Теория и методика профессионального образования / Анна Андреевна Хатюшина. – М., 2009. – 171 с.

122. Хоружий Г. Конструктивний підхід у навчанні: з досвіду діяльності центрів компетентностей у європейських університетах / Г. Хоружий, Л. Хоружа // Вища школа. – 2017. – № 8(157). – С. 57–68.

123. Часнікова О. В. Компетентнісний підхід в освіті як основа її реформування / О. В. Часнікова // Народна освіта (електрнонне наукове фахове видання). – 2014. – №3 (24) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2607

124. Черемных С. В. Моделирование и анализ систем. IDEF-технологии: практикум / С. В. Черемных, И. О. Семенов, В. С. Ручкин. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 192 с.

125. Чжан Лун. Особистісно-професійний розвиток учителів у системі безперервної педагогічної освіти Китайської Народної Республіки : дис. ... канд.

пед. наук : спец. 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти / Чжан Лун ; Харківський нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, 2017. – 327 с.

126. Шаркевич С. Л. Инновационные процессы в повышении квалификации учителей европейских стран [Электронный ресурс] / С. Л. Шаркевич. – Режим доступа : http://pegas1.bsu.edu.ru/file.php/1/moddata/forum/35603/201432/SHarkevich_statja.docx

127. Швидун В. М. Управління післядипломною педагогічною освітою як складовою освіти в Україні / В. М. Швидун // Нова педагогічна думка. – 2019. – №3 (99). – С. 48–51.

128. Штефан Л. В. Теоретичні і методичні засади формування інноваційної культури майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійної підготовки [Текст] : дис... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Людмила Володимирівна Штефан ; Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. – Х., 2013. – 354 с.

129. Штофф В. А. Гносеологические функции модели / В. А. Штофф // Вопросы философии. –1961. – № 12. – С. 53-65.

130. Штофф В. А. Моделирование и философия / В. А. Штофф. – М.: Наука, 1966. – 301 с.

131. Штофф В. А. Роли моделей в познании / В. А. Штофф. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1963. – 128 с.

132. Шумілова І. Ф. Формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей: теорія і практика : монографія / І. Ф. Шумілова. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2016. – 544 с.

133. Щодо підвищення кваліфікації та атестації педагогічних працівників : лист МОН України № 1/9-683 від 04 листопада 2019 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.pedrada.com.ua/news/5088-mon-pro-pdvishchennya-kvalfkats-ta-atestats-pedagogchnih-pratsvnikv

134. Якимов, С. П. Функциональная модель процесса образования [Текст] / С. П. Якимов // Открытое образование. № 5 (94) ; МЭСИ; МАОО. – Москва, 2012. – С. 48-54.

135. Advance Higher Education. URL: http://bit.do/fF2bQ.

136. Annual Report. CTL. Office of the Provost. URL : http://bit.do/fF2bT.

137. Association of American Colleges & Universities. URL : http://bit.do/fF2bW.

138. Cambridge Center for Teaching and Learning. URL : https://www.cctl.cam.ac.uk/about-cctl.

139. Canada. Teachers, Teacher Education, and Professional Development [Electronic resource]. – Access mode : http://timssandpirls.bc.edu/timss2015/encyclopedia/countries/canada/teachers-teacher-education-and-professional-development/

140. Centra J. A. Faculty evaluation and faculty development in higher education / J. A. Centra // Higher education: handbook of theory and research / ed. J. C. Smart. – Vol. V. – New York : Agathon Press, 1989.

141. Columbia university. Center for Teaching and Learning (CTL). URL : https://ctl.columbia.edu/.

142. Continuing Professional Development: Teaching in Scotland [Electronic resource]. – Access mode : http://www.gov.scot/Publications/2003/01/18713/31241

143. Donald J. G. Annotated index to pedagogical services in Canadian colleges and universities / J. G. Donald, B. M. Shore. – Montreal : Centre for Learning and Development, McGill University, 1976.

144. Dubois D. The competency casebook. Amherst, MA: HRD, & Silver Spring MD: International Society for Performance Improvement, 1998. – 400 p.

145. Faculty of Education Beijing Normal University. Institute for Teacher Education. URL : https://fe.english.bnu.edu.cn/t003-c-1-52.htm

146. L'annuaire des INSPÉ (Instituts Nationaux Supérieurs du Professorat et de l'Éducation). URL : http://bit.do/fF2cu.

147. Le Réseau National Des ESPE Devient Le Réseau Des INSPÉ. URL : http://www.reseau-espe.fr/.

148. Li B. The knowledge structure of the college teachers (in Chinese) / Li B., Li K., Pu Y. // University Education Science. – 2012. – № 4. – Pp. 114–118.

149. Lin J. Analysis of the needs of academic staff for professional development in regular universities and colleges and the infl uential factors: based on the survey in universities and colleges in Beijing (in Chinese) / Lin J., Wu Y. // Journal of Educational Studies. – 2011. – № 7 (3). – Pp. 92–104.

150. Luniachek V. Diversification of postgraduate pedagogical education in Ukraine based on the materials of sociological research / V. Luniachek // Proceedings of XVI International scientific conference "World Science news". – Morrisville : Lulu Press., 2018. – 140 p. – Pp. 98-100.

151. Luniachek V. Postgraduate Pedagogical Education in Ukraine // Vadym Luniachek, Tetyana Varenko // Urban Studies and Public Administration. – 2018. – Vol. 1. – No. 2. – P. 199-209. [Electronic Resource]. − Access mode : http://www.scholink.org/ojs/index.php/uspa/article/view/1559/1706

152. Lunyachek V. Problems of the Education System Development of Ukraine in Times of Crisis / V. Luniachek // Public policy and administration. – 2011. – № 10 (1). – Pp. 67–79.

153. Lunyachek V. The Post-Soviet Syndrome of Ukrainian Education: Administrative Issues / V. Luniachek // *Public policy and administration*. – 2017. – Vol. 16. – № 1. – Pp. 81–90.

154. Mohrman K. Faculty life in China / Mohrman K., Geng Y., Wang Y. URL : http://www.nea.org/assets/docs/HE/H-Mohrman_28Feb11_p83 – 100.pdf.

155. National Center for Education Statistics (USA) [Electronic resource]. – Access mode : https://nces.ed.gov/

156. Professional Development in the United States: Trends and Challenges : Technical Report, 2010. – National Staff Development Council [Electronic resource]. – Access mode : https://learningforward.org/docs/pdf/nsdcstudy2010.pdf

157. Professional Learning in the Learning Profession. A Status Report on Teacher Development in the U.S. and Abroad. Technical Report, 2009. – National Staff Development Council [Electronic resource]. – Access mode : https://www.researchgate.net/publication/237327162_Professional_Learning_in_the_Learning_Profession_A_Status_Report_on_Teacher_Development_in_the_United_States_and_Abroad

158. Stanford. Center for Teaching and Learning (CTL). URL : https://ctl.stanford.edu/.

159. Teachers Matter: Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers [Electronic resource]. – Access mode : http://www.oecd.org/edu/school/48627229.pdf

160. The Future of Jobs Report 2018. World Economic Forum. [Electronic resource]. – Access mode : https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2018

161. The New Teacher Induction Program (Ontario ministry of education) [Electronic resource]. – Access mode : http://www.edu.gov.on.ca/eng/teacher/faq.html

162. The New Teacher Induction Program [Electronic resource]. – Access mode : http://www.edu.gov.on.ca/eng/teacher/pdfs/NTIP-English_Elements-september2010.pdf

163. The Oxford Learning Institute. URL : https://pod.admin.ox.ac.uk/oxford-learning-institute-change.

164. The UK Professional Standards Framework for teaching and supporting learning in higher education (2011). URL : http://bit.do/fF2cY.

165. The University of Waterloo. Center for Teaching Exellence. URL : https://uwaterloo.ca/centre-for-teaching-excellence/.

166. The University of Sydney becomes an HEA Strategic Partner. URL : http://bit.do/fF2c4.

167. The University of Toronto. Faculty of Medicine. Faculty Development. URL : https://www.cpd.utoronto.ca/educators/faculty-development/.

168. UNESCO Institute for Lifelong Learning [Electronic resource]. – Access mode : http://www.uil.unesco.org/

169. University of Plymout. URL : https://www.plymouth.ac.uk/research/institutes/pedagogic/cpd.

170. Weiterbildung für Lehrende an Hochschulen. URL : https://www.hdw-nrw.de/.

Література до розділу 2

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної , А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової . – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. – 169 с.

2. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – К. : Таксон, 2016. – 234 с.

3. Аншенюк Н. М. Особливості розвитку транснаціональної вищої освіти в Австралії наприкінці XX – початку XXI століть / Н. М. Аншенюк // Порівняльна професійна педагогіка. – 2012. – № 2.– С.126-134.

4. Афанасьєва К. Явище академічного плагіату: витоки та шляхи боротьби / К. Афанасьєва // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2012. – N 6. – С. 86-91.

5. Бошицький Ю. Л. Удосконалення національної освіти у сфері інтелектуальної власності: сучасні вимоги та основні тенденції / Ю. Л. Бошицький // Часопис Київського університету права. – 2014. – №2. – С. 227–233.

6. Виховуємо доброчесність в школі : методичні вказівки для вчителів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.academia.edu/40399347/%D0%92%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D1%83%D1%94%D0%BC%D0%BE_%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%83_%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C_%D0%B2_%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%96_%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96_%D0%B2%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D1%96%D0%B2%D0%BA%D0%B8_%D0%B4%D0%BB%D1%8F_%D0%B2%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%B2?auto=download

7. Внутрішня система забезпечення якості освіти: абетка для директора [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/posibniki/abetka%20dlya%20directora.pdf

8. Галата С. «Ведмежі послуги»: дорого / С. Галата // Освіта України. – 2017. – N 18/19(15 трав.). – С. 10-11.

9. Гаруст Ю. В. Академічна доброчесність – шлях до захисту інтелектуальної власності українських науковців / Ю.В. Гаруст, Б.О. Павленко // Правові горизонти. – 2017. – С. 88-95.

10. Гречкина Л. Ю. Академическая недобросовестность как псевдоадаптативное поведение студента [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://cyberleninka.ru/article/n/akademicheskaya-nedobrosovestnost-kakpsevdoadaptivnoe-povedenie-studentov-vuza/viewer

11. Дикань С. А. Плагіат в освіті: походження, причини та шляхи подолання / С. А. Дикань // Безпека життєдіяльності. – 2007. – N 5. – С. 16-20.

12. Довідник з академічної доброчесності школярів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.univer.kharkov.ua/docs/work/dovidnykSAUP.pdf

13. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://msu.edu.ua/library/wp-content/uploads/2019/11/methods_2019- final.pdf

14. Методы совершенствования программных средств выявления плагиата / А. В. Слива [и др.] // Дистанционное и виртуальное обучение. – 2015. – N 7. – С. 92-99.

15. Стукало Н. Окремі питання забезпечення якості вищої освіти / Н. Стукало. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://studyinukraine.gov.ua/wp-content/uploads/2019/02/Presentation-stukalo.pdf

16. Національний політехнічний університет «ХПІ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.kpi.kharkov.ua/ukr/2020/02/05/unicheck-v-khpi/

17. Національний університет Києво-Могилянська академія. [Електроннийресурс]. – Режимдоступу : https://www.ukma.edu.ua/index.php/rezultatyposhuku1?searchword=%D0%BD%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7%20 148&searchphrase=all

18. Національний фармацевтичний університет. [Електронний ресурс]: – Режим доступу : https://nuph.edu.ua/ru/ehtichnyjj-kodeks-rabotnikov-farmacii/

19. Недогібченко Є. Академічна доброчесність: складові елементи / Є. Недогібченко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www. inprojournal.org/wp-content/uploads/2017/6_2017/3.pdf

20. Огляди ОЕСР на тему доброчесності в освіті: Україна 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://iro.org.ua/uploads/OECDrev_ua_K+P293_out2_(1).pdf

21. Онлайн-курс для вчителів старших класів «Академічна доброчесність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://courses.ed-era.com/ courses/course-v1:AmericanCouncils+AcIn101+AcIn2019/about

22. Петренко І. Питання виявлення плагіату літературного твору [Електронний ресурс] / І. Петренко // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2009. – № 4. – Режим доступу : http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/Teoriya-i-praktyka-intelekt-vlasnosti/2009_4/petrenko.pdf

23. Полоцька О. О. Аналіз стану обізнаності студентів класичного університету з питань академічної та наукової доброчесності / О. О. Полоцька // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Харків : УІПА, 2016. – Вип. 50–51. – С. 356–362.

24. Полтавська державна аграрна академія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.pdaa.edu.ua/content/pryncypy-akademichnoyidobrochesnosti

25. Порало І. В. Інтелектуальний капітал України в полоні плагіату / І. В. Порало // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2009. – N 4. – С. 89–97.

26. Проект сприяння академічній доброчесності в Україні [Електронний ресурс]: заходи в рамках проекту 1 січня 2016 – 31 грудня 2019. – Режим доступу : http://lawfaculty.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/04/SAIUPProgram-Description-2016-2019_UKR_final.pdf

27. Проект формування академічної доброчесності в школах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://saiup.org.ua/pro-proekt/proekt-vshkolah/

28. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 №2145-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – №38–39. – Ст. 380. 29. Про освіту : Закон України [№ 2145-VIII від 5 верес. 2017 р.] // Верховна Рада України. – Київ : Парламентське вид-во, 2017. – 128 с.

30. Розширений глосарій термінів та понять ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту» (від 5 вересня 2017 р.)

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/2018/10/25/glyusariy.pdf

31. Сацик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? [Електронний ресурс] / В. Сацик. – Режим доступу : http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichnadobrochesnist-mifichna-kontseptsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennyayakosti-vishchoji-osviti

32. Ситцевой В. Плагіат та християнська мораль / В. Ситцевой // Інтелектуальна власність в Україні. – 2016. – N 9. – С. 22–23.

33. Ситцевой В. Поява та еволюція терміна «плагіат» на теренах Російської імперії / В. Ситцевой, Л. Мамчур // Інтелектуальна власність в Україні. – 2016. – N 8. – С. 16–19.

34. Стукало Н. Окремі питання забезпечення якості вищої освіти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://studyinukraine.gov.ua/wpcontent/uploads/2019/02/Presentation-stukalo.pdf

35. Тицька Я. О. «Академічна доброчесність» та «академічна відповідальність» у забезпеченні якості освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/11/37.pdf?fbclid=IwAR1Wlkari53ulbpq yI4aCADNwUF2fwVMMueh2HdpOnVuxg7PBUEnSN_WuXY

36. Тицька Я. О. Академічна доброчесність як елемент системи забезпечення якості освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www. vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc34/3.pdf

37. Троцька В. Запобігання та виявлення плагіату у вищій освіті (за матеріалами досліджень у ЄС та Україні) / В. Троцька // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2016. – № 5. – С. 29–38.

38. Українська інженерно-педагогічна академія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uipa.edu.ua/ua/general-information/ akademichna-dobrochesnist

39. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.univer.kharkov.ua/ua/study/ integrity/integrity_doc

40. Чепига М. Академічна нечесність викладачів та студентів: шлях її подолання в Україні / М. Чепига // Вища школа. – 2009. – N 11. – С. 79–91.

41. Чорновол-Ткаченко О. О. Шляхи запобігання порушенням принципів наукової та академічної етики студентами ВНЗ / О. О. Чорновол-Ткаченко // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Романо-германська філологія». Методика викладання іноземних мов. – Х., 2014. – № 1103. – Вип. 78. – С. 191–195.

42. Шинкаренко В. И. Проблемы выявления плагиата и анализ инструментального программного обеспечения для их решения / В. И. Шинкаренко, В. С. Куропятник [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-vyyavleniya-plagiata-i-analizinstrumentalnogo-programmnogo-obespecheniya-dlya-ih-resheniya/viewer

43. Шмелева Е. Д. Плагиат и списывание в российских вузах: роль образовательной среды и индивидуальных характеристик студента

[Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://cyberleninka.ru/article/n/plagiat-i-spisyvaniev-rossiyskih-vuzah-rol-obrazovatelnoy-sredy-i-individualnyh-harakteristikstudenta/viewer

44. Шмелева Е. Д. Академическое мошенничество студентов: учебная мотивацияиучебнаясреда / Е. Д. Шмелева, Т. В. Семенова [Электронныйресурс]. – Режим доступа : https://cyberleninka.ru/article/n/akademicheskoe-moshennichestvostudentov-uchebnaya-motivatsiya-vs-obrazovatelnaya-sreda/viewer

45. Штефан О. Плагіат – невід'ємна частина творчості? / О. Штефан // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2012. – N 2. – С. 20–29.

46. Штефан О. Плагіат: поняття, ознаки, відповідальність / О. Штефан // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2011. – N 6. – С. 17–25.

47. Academic conduct essentials (ACE) : Current students : The University of Western Australia [Electronic resourse]. – Access mode : http://www.student.uwa.edu.au/learning/resources/ace

48. Academic dishonesty and plagiarism – The University of Sydney [Electronic resourse]. – Access mode : http://sydney.edu.au/students/academicdishonesty-and-plagiarism.html

49. Academic honesty & plagiarism – ANU [Electronic resourse]. – Access mode : http://www.anu.edu.au/students/program-administration/assessmentsexams/academic-honesty-plagiarism

50. Academic honesty & plagiarism information for staff / Learning & teaching – The University of Adelaide [Electronic resourse]. – Access mode : https://www.adelaide.edu.au/learning/teaching/plagiarism/

51. Academic integrity – Flinders University [Electronic resourse]. – Access mode : http://www.flinders.edu.au/academicintegrity/

52. Academic integrity – JCU Australia [Electronic resourse]. – Access mode : https://www.jcu.edu.au/students/learning-centre/academic-integrity?SQ_VARIATION_199269=0

53. Academic integrity – RMIT University [Electronic resourse]. – Access mode : http://www.rmit.edu.au/browse;ID=kkc202lwe1yv

54. Academic Integrity – Southern Cross University [Electronic resourse]. – Access mode : http://scu.edu.au/teachinglearning/index.php/6

55. Academic Integrity – University of South Australia [Electronic resourse]. – Access mode : http://i.unisa.edu.au/staff/teaching-innovation-unit/tiu/academicintegrity/

56. Academic integrity & plagiarism – UNSW [Electronic resourse]. – Access mode : http://www.lc.unsw.edu.au/academic-integrity-plagiarism

57. Academic Integrity / Student Life / University of New England [Electronic resourse]. – Access mode : http://www.une.edu/studentlife/plagiarism

58. Academic integrity and plagiarism – The University of Melbourne [Electronic resourse]. – Access mode : http://academicintegrity.unimelb.edu.au/

59. Academic integrity and referencing – Research & Learning Online [Electronic resourse]. – Access mode : https://www.monash.edu/rlo/researchwriting-assignments/referencing-and-academic-integrity

60. Academic integrity and student conduct – my.UQ – University of Queensland [Electronic resourse]. – Access mode : https://my.uq.edu.au/information-and-services/manage-my-program/student-integrity-and-conduct/academic-integrity-and-student-conduct

61. Academic integrity for students – Flinders University [Electronic resourse]. – Access mode : http://www.flinders.edu.au/academicintegrity/student.cfm

62. Academic integrity, plagiarism and cheating – UTS [Electronic resourse]. – Access mode : http://www.student.uwa.edu.au/learning/resources/ace

63. Academic Integrity, Student Admin, La Trobe University [Electronic resourse]. – Access mode : http://www.latrobe.edu.au/students/academic-integrity

64. Academic policies and guidelines – Monash University [Electronic resourse]. – Access mode : https://www.monash.edu/students/academic/policies/academic-integrity

65 Astonishing Stats on Academic Cheating. (2010) // Open Education Database. [Electronic resourse]. – Access mode : https://oedb.org/ilibrarian/8-astonishing-stats-on-academic-cheating/

66. American University. (2020). Academic Integrity Code. [Electronic resourse]. – Access mode : https://www.american.edu/academics/integrity/code.cfm

67. Australia University Groupings [Electronic resourse]. – Access mode : http:// www.australianuniversities.com.au/directory/australian-university-groupings/

68. Australian Code for the Responsible Conduct of Research [Electronic resourse]. – Access mode : https://www.nhmrc.gov.au/_files_nhmrc/publications/attachments/r39.pdf

69. Copyright / Legal and Risk [Electronic resourse]. – Access mode : https:// www.adelaide.edu.au/legalandrisk/copyright/

70. Dean of Students' Office. (2020). Code of Academic Integrity. The University of Arizona. [Electronic resourse]. – Access mode : https://deanofstudents.arizona. edu/policies/code-academic-integrity

71. Durrani A. What International Students Should Know About Academic Integrity / A. Durrani // U.S. News & World Report. (2019). [Electronic resourse]. – Access mode : https://www.usnews.com/education/best-colleges/articles/2019-07-23/what-international-students-should-know-about-academic-integrity

72. ENAI. (2019). [Electronic resourse]. – Access mode : http://www.academicintegrity.eu/wp/objectives

73. Foltýnek T., & Glendinning I. Impact of policies for plagiarism in higher education across Europe: Results of the project. Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis, 2015. 63(1), 207–216. https://doi.org/10.11118/actaun201563010207

74. Glendinning I. (2013a). Comparison of policies for Academic Integrity in Higher Education across the European Union

75. Glendinning I. (2013b). Plagiarism Policies in France

76. Glendinning I. (2013c). Plagiarism Policies in Germany

77. Harvard University. (2020). Academic Integrity and Academic Dishonesty. Harvard College Handbook for Students 2019–2020. [Electronic resourse]. – Access mode : https://handbook.fas.harvard.edu/book/academic-integrity

78. Hutchins A. (2017). Universities' new rules for cheating. Maclean's. [Electronic resourse]. – Access mode : https://www.macleans.ca/education/universities-new-rules-for-cheating/

79. Information for students – Academic Integrity Program (AIP) [Electronic resourse]. – Access mode : https://academicintegrity.curtin.edu.au/students/AIP.cfm

80. International Center for Academic Integrity. (2020). Statistics. [Electronic resourse]. – Access mode : https://www.academicintegrity.org/statistics/

81. Kurkiewicz A. (2019). The unified anti-plagiarism system in Poland // 5th International Conference "Plagiarism Across Europe and Beyond," 16–17. [Electronic resourse]. – Access mode : http://academicintegrity.eu/conference/proceedings/2019/Kurkiewicz01.pdf

82. Massachusetts Institute of Technology. (n.d.). Academic Integrity. // Mind and Hand Book 2019-2020. [Electronic resourse]. – Access mode : https://handbook.mit.edu/academic

83. Mazodier M., Foucault M., Blemont P., & Kesler S. (2012). La fraude aux examens dans l'enseignement supérieur – Rapport à Monsieur le minister de l'Enseignement supérieur et de la Recherche

84. Overview – What is academic integrity? – Curtin University [Electronic resourse]. – Access mode : http://academicintegrity.curtin.edu.au/overview/index.cfm

85. The University of North Carolina at Chapel Hill. (2017). The Instrument of Student Judicial Governance

86. Tissot L. (2017). How Two US Universities are Preventing and Combating Academic Integrity Breaches in Higher Education. E-Learn, 17, 36–41. [Electronic resourse]. – Access mode : https://issuu.com/theelearner/docs/e-learn-17-ing-issue

87. University of Illinois Springfield. (2015). Academic Integrity Policy. [Electronic resourse]. – Access mode : https://www.uis.edu/academicintegrity/policy/

88. University of Toronto Governing Council. (2019). Code of Behaviour on Academic Matters. [Electronic resourse]. – Access mode : https://governingcouncil.utoronto.ca/secretariat/policies/code-behaviour-academic-matters-july-1-2019

89. University of Toronto Mississauga. (n.d.). Academic Integrity in Exams. [Electronic resourse]. – Access mode : https://www.utm.utoronto.ca/academicintegrity/students/academic-integrity-exams

90. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). (2015). Brussels, Belgium

91. QS Higher Education System Strength Rankings 2016 [Electronic resourse]. – Access mode : https://www.topuniversities.com/system-strengthrankings/2016 . – Дата звернення: 12.11.16.

92. Research ethics, integrity and comliance – University of the Sunshine Coast [Electronic resourse]. – Access mode : https://www.usc.edu.au/researchand-innovation/research-ethics-and-integrity

93. Student academic integrity at CDU [Electronic resourse]. – Access mode : http://www.cdu.edu.au/academic-integrity

94. Student attitudes towards Intellectual property [Electronic resourse]. – Access mode : https://www.nus.org.uk/PageFiles/12238/2012_NUS_IPO_IPAN_Student_Attitudes_to_Intellectectual_Property.pdf

95. The Challenges of Teaching and Training in Intellectual Property [Electronic resourse] / Ana Maria Nunes Gimenez, Maria Beatriz Machado Bonacelli, Ana Maria Carneiro // Journal of Technology Management & Innovation. – Vol. 7. – №4. – Access mode : https://scielo.conicyt.cl/scielo.php?script=sci_arttext&pid =S0718-27242012000400014

96. The Commonwealth of Australia Copyright Act 1968 [Electronic resourse]. – Access mode : http://www8.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdb/au/legis/cth/consol_act/ca1968133/

97. The Fundamental Values of Academic Integrity. – Изд. 2-е. Международный центракадемическойдоброчестности ; ред. ТеддиФишман. УниверситетКлемсон. 1999. – [Electronic resourse]. – Access mode : https://www.academicintegrity. org/wp-content/uploads/2019/04/Fundamental_Values_version_in_Russian.pdf

98. University of Southern Queensland [Electronic resourse]. – Access mode : http://usqassist.custhelp.com/ci/documents/detail/2/assignment-writingacademic-integrity

99. http://fond.sociology.kharkov.ua/images/docs/academ_cult/presentation.pdf

100. http://plagiarism.cz/ippheae/files/D2-3-00%20EU%20IPPHEAE%20CU%20Survey%20EU-wide%20report.pdf

Література до розділу 3

1. Азгальдов Г. Г. Интеллектуальная собственность, инновации и квалиметрия / Г. Г. Азгальдов, А. В. Костин // Экономические стратегии. – 2008. – №2. – С. 162–164 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.labrate. ru/articles/azgaldov-kostin_article_2008-1_innovation-qualimetry-IP.htm

2. Андрущенко В. Освітні вимірювання: наука і практична діяльність / В. Андрущенко, В. Сергієнко, І. Войтович // Вища освіта України. – 2017. – №1. – С. 17−25.

3. Баринова И. И. Компетентностная модель современного учителя географи [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www. irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN= UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_ name=PDF/Pbgo_2009_9_6.pdf

4. Болотов В. А. Компетентностная модель : от идеи к образовательной парадигме / В. А. Болотов, В. В. Сериков // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 7–13.

5. Борисенко К. Б. Вимірювання сформованості фахових компетентностей майбутніх учителів географії засобами кваліметрії / К. Б. Борисенко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – Х. : УІПА, 2018. – № 61. – С. 23–35.

6. Борова Т. А. Теоретичні засади адаптивного управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу : монографія / Т. А. Борова. − Х. : СМІТ, 2011. − 384 с.

7. Бошицький Ю. Л. Оптимізація національної освіти у сфері інтелектуальної власності: сучасні вимоги та основні тенденції / Ю. Л. Бошицький // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 2. – С. 227.

8. Валкирный С. С. Защита прав интеллектуальной собственности в сфере бизнес-образования с применением дистанционных технологий [Электронный ресурс] / С. С. Валкирный // Право: история, теория, практика : материалы V Междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, июль 2017 г.). – СПб. : Свое издательство, 2017. – С. 73–76. – Режим доступа : https:// moluch.ru/conf/law/archive/227/12311/ (Дата звернення 28.12.2019 р.)

9. Ващенко Л. С. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону : монографія / Л. С. Ващенко. – Київ : Тираж, 2005. – 380 с.

10. Викулина М. А. Педагогическая квалиметрия и ее роль в определении качества образования / М. А. Викулина, К. Э. Безукладников // Вестник ПГГПУ. – 2014. – Серия № 1. Психологические и педагогические науки [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://cyberleninka.ru/article/n/ pedagogicheskaya-kvalimetriya-i-ee-rol-v-opredelenii-kachestva-obrazovaniya/ viewer

11. Головань М. С. Компетентнісна модель випускника економічного ВНЗ напряму підготовки «фінанси і кредит» / М. С. Головань // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. праць / Українська інженерно-педагогічна академія. – Х. : УІПА, 2009. – Вип. 22–23. – С. 46–53.

12. Гусаковська Т. О. Управління інтелектуальною власністю підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / Т. О. Гусаковська ; Національний технічний університет «ХПІ». – Харків, 2009. – 20 с.

13. Дабагян Е. Интеллектуальная собственность в сфере образования [Электронный ресурс] / Е. Дабагян. – Режим доступа : https://elibrary.ru/item. asp?id=21708748. (Дата звернення 25.12.2019 р.)

14. Дегтярьова Г. А. Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів філологічних дисциплін у системі післядипломної освіти : монографія / Г. А. Дегтярьова. – Х. : Мачулін, 2016. – 584 с.

15. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науковопедагогічних працівників : Постанова КМ України № 800 від 21.08.2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/800-2019-%D0%BF

16. Дєгтяр А. О. Зарубіжний досвід державного регулювання процесу комерціалізації інтелектуальної власності [Електронний ресурс] / А. О. Дєгтяр, М. В. Гончаренко. – Режим доступу : http://www.kbuapa.kharkov.ua/ebook/db/2013-2/doc/4/01.pdf (Дата звернення 15.03.2019 р.)

17. Дисертації України [Електронний ресурс] . – Режим доступу : http://dissertation.com.ua (Дата звернення 16.03.2019 р.)

18. Дмитренко Г. А. Кваліметрія в управлінні: гуманістичний контекст : навч. посіб. / Г. А. Дмитренко, О. Л. Ануфрієва, Т. І. Бурлаєнко, В. В. Медвідь ; за заг. ред. Г. А. Дмитренка. − К. : Аграрна освіта, 2016. − 335 с.

19. Дубасенюк О. А. Компетентнісний підхід у професійній підготовці вчителя / О. А. Дубасенюк // Формування естетичної компетентності особистості засобами народознавства : зб. наук. праць молодих дослідників / [за заг. ред. О. С. Березюк, Л. О. Глазунової]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – С. 10–16.

20. Думишинець О. В. Сучасні вимоги до менеджера професійно-технічної освіти / О. В. Думишинець // Молодий вчений. – 2017. – № 9(49). – С. 352–355 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/9/78.pdf

21. Енциклопедія освіти / АПН України ; [голов. ред. В. Г. Кремень]. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

22. Єлєазаров О. П. Проблеми захисту інтелектуальної власності дослідницької діяльності учнів [Електронний ресурс] / О. П. Єлєазаров, Ю. О. Стрєлкова. – Режим доступу : http://kyivobl.man.gov.ua/zakhody/Naukovij_svitogljad/PROBLEMI_ZAhISTU_INTELEKTUALNOI_VLASNOSTI_DOSLIDNITSKOI_DIJALNOSTI_UCHNI/ - Дата звернення 15.03.2019р.

23. Єльникова Г. В. Технологія інструментарію кількісного вимірювання якості освіти в навчальному закладі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lib.iitta.gov.ua/6922/1/%D0%A2%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB._%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%80%D0%BE%D0%B1.%D1%9 6%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BC..pdf

24. Єременко А. В. Роль нематеріальних активів як фактор створення конкурентних переваг / А. В. Єременко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – № 9. – С. 99–103.

25. Завалевський Ю. І. Теоретико-методичні засади формування вчителя як конкурентно-спроможного фахівця : монографія / Ю. І. Завалевський. – Чернівці : Букрек, 2014. – 416 с.

26. Заклади професійної (професійно-технічної) освіти / Головне управління статистики у Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kh.ukrstat.gov.ua/profesiino-tekhnichni-navchalni-zaklady

27. Законодавче забезпечення розвитку Національної інноваційної системи: стан та шляхи вирішення. Рекомендації слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти (15 червня 2016 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kno.rada.gov.ua/print/74403.html

28. Іванюк І. Оцінювання освітніх проектів та програм : навч. посіб. / І. Іванюк. – К. : Таксон, 2004. – 208 с.

29. Інноваційні методи управлінської діяльності керівників ПТНЗ : посібник / В. І. Свистун, Г. В. Єльникова, Л. М. Петренко, Л. Д. Кузьмінська, Ю. С. Палькевич. – К. : ІПТО НАПН України, 2015. – 188 с.

30. Інтелектуальна власність очима працівників освіти (за результатами соціологічного опитування (код ДК-021:2015–97320000–3) згідно з договором № 87–ІІ від 27.05.2019) : аналітичний звіт / Українська інженерно-педагогічна академія. – Харків, 2019. – 78 с.

31. Ісаєнко О. В. Аналіз ефективності впровадження моделі управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної освіти / О. В. Ісаєнко // Вісник Черкаського університету. – 2015. – № 37 (370). – С. 54–65.

32. Касьянова О. Факторно-критеріальне моделювання як інструментарій експертизи якості освіти / О. Касьянова // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2006. – № 6. – С. 14–19.

33. Компетентнісна модель випускника магістратури – фахівця в сфері інтелектуальної власності / В. Е. Лунячек [та ін.] // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. – Харків : УІПА, 2017 – Вип. 54–55. – С. 34–46.

34. Концепції нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://imzo.gov.ua/osvita/zagalno-serednya-osvita-2/novaukrajinska-shkola/

35. Корновенко С. В. Право інтелектуальної власності науково-педагогічного працівника : монографія / С. В. Корновенко, О. А. Кульбашна, О. С. Парамонова. – Черкаси : Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, 2016. – 328 с.

36. Кубська Л. І. Технології управління ПТНЗ з використанням інформаційних технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://virt.ldubgd.edu.ua/konferenc/kon_ikt/Section3/Kubska.pdf

37. Кулик Є. В. Проблеми децентралізації управління ПТНЗ в сучасних умовах / Є. В. Кулик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/20362/1/95-Kulyk-160-161.pdf

38. Кулініч О. О. Авторське право і суміжні права : навч.-метод. посіб. / О. О. Кулініч. – Одеса : Юридична література, 2017. – 148 с.

39. Кулішенко В. С. Захист від неправомірного використання ділової репутації суб'єктів господарювання у конкуренції : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.04 / В. С. Кулішенко ; Одеська національна юридична академія. – Одеса, 2003. – 175 с.

40. Куруч А. В. Формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах : дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / А. В. Куруч ; УІПА. – Х., 2019. – 292 с.

41. Лазарєв М. І. Патентознавство і авторське право : навч. посіб. для студентів денної та заочної форми навчання всіх спеціальностей / М. І. Лазарєв, В. М. Тіманюк, Н. П. Рубан; Укр. інж.-пед. акад. – Харків : ФОП Мезіна, 2017. – 228 с.

42. Лозовецька В. Методологічні підходи до формування кар'єри майбутніх фахівців [Електронний ресурс]. − Режим доступу : file:///C:/Users/Admin/Downloads/Nvipto_2014_8_5.pdf

43. Лук'яненко Г. І. Педагогічні засади управління професійно-технічним навчальним закладом в регіоні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lib.iitta.gov.ua/8539/1/Лукяненко.pdf

44. Лунячек В. Е. Захист об'єктів інтелектуальної власності в закладах загальної середньої освіти: проблеми на сучасному етапі / В. Е. Лунячек, Н. Л.

Кравчук // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. – Харків : УІПА, 2019. – Вип. 62. – С. 36–44.

45. Лунячек В. Е. Компетентнісна модель працівника закладу загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності / В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан // Нова педагогічна думка : науково-методичний журнал. – Рівне : РОІППО, 2019. – №4 (100). – С. 25–33.

46. Лунячек В. Е. Професійний розвиток працівників системи загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності : монографія / В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан, Н. С. Фесенко. – Х. : ФОП Панов, 2018. – 224 с.

47. Лунячек В. Е. Реалізація положень Закону України «Про освіту» в процесі підвищення кваліфікації педагогічних працівників: моделі і організаційні механізми / В. Е. Лунячек // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2017. – Вип. 56–57. – С. 58–67.

48. Лунячек В. Е. Трансфер технологій як складова процесу підвищення кваліфікації керівників освіти / В. Е. Лунячек // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2016. – Вип. 52–53. – С. 201–210.

49. Лунячек В. Е. Компетентнісна модель випускника магістратури – фахівця в сфері інтелектуальної власності / В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан, В. П. Рубашка, В. М. Тіманюк, Н. С. Фесенко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. – Х.: Українська інженерно-педагогічна академія (УІПА), 2017. – Вип. 54–55. – С. 34–46.

50. Лунячек В. Е. Компетентнісна модель майбутнього вчителя географії як інструмент професійної підготовки в класичному університеті / В. Е. Лунячек, К. Б. Борисенко // Нова педагогічна думка. – 2018. – №3 (95). – С. 99–110.

51. Лунячек В. Е. Начальник районного управління освітою: штрихи до портрету [Електронний ресурс] / В. Е. Лунячек / Освітній портал. − Режим доступу : http://education-ua.org/ua/analytics/158-nachalnik-rajonnogoupravlinnya-osvitoyu-shtrikhi-do-portretu

52. Лунячек В. Е. Новопризначені керівники ЗНЗ: компетентнісний вимір / В. Е. Лунячек // Проблеми підготовки педагогів для професійної освіти: теорія і практика : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 25 листопада 2016 р.) / за заг. ред. Ю. М. Козловського, Л. Л. Сушенцевої. – Львів : ПП «Ощипок М. М.», 2016. – С. 30−31.

53. Лунячек В. Е. Освіта в сфері інтелектуальної власності як умова сталого розвитку держави / В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан, В. М. Тіманюк, Н. С. Фесенко, Ю. Ю. Черненко // Journal «ScienceRise: Pedagogical Education». – 2017. – №11(19). – С. 4–9. − [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://journals.uran.ua/sr_edu/article/view/116197/111028

54. Лунячек В. Е. Оцінювання сформованості професійних компетенцій випускників магістратури / В. Е. Лунячек // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2013. – Вип. 34 – С. 205–214.

55. Лунячек В. Е. Формування компетентності працівників закладів загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації / В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан // Проблеми

інженернопедагогічної освіти : зб. наук. пр. – Х. : Українська інженерно-педагогічна академія (УІПА), 2019. – Вип. 63. – С. 16–29.

56. Лунячек В. Е. Результати оцінювання професійної компетентності керівників ЗНЗ: проблемні аспекти / В. Е. Лунячек // Актуальні проблеми педагогічної науки : матеріали XI Міжнародної науково- практичної конференції (м. Миколаїв, 10–11 листопада 2017 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. У 2-х частинах. – Миколаїв : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2017. – Ч. 1. – С. 49–51.

57. Лунячек В. Е. Підготовка магістрів державного управління до забезпечення якості освіти: теорія та практика : монографія. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 372 с.

58. Маркова Н. С. Теоретико-методичні основи формування й розвитку інтелектуального капіталу : автореф дис. … канд. екон. наук : 08.09.01 – демографія, економіка праці, соціальна економіка та політика / Н. С. Маркова ; Харк. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. – Харків, 2005. – 19 с.

59. Мартынюк О. И. Опыт формирования компетентностной модели выпускника педагогического вуза как нормы качества и базы оценки результатов образования / О. И. Мартынюк, И. Н. Медведев, С. В. Панькова, О. И. Соловьева. – М. : Исследовательский центр проблем качества …, Одиннадцатый симпозиум «Квалиметрия в образовании: методология, теория, практика», 2006. – 34 с.

60. Мельник О. М. Цивільно-правова охорона інтелектуальної власності в Україні : дис. … д-ра юрид. наук за спец. 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право / О. М. Мельник ; Харківський національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2004. – 403 с.

61. Михалев А. С. Математическая компетентностная модель специалиста [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://elibrary.miu.by/ conferences!/item.uses/issue.xix/article.150.html

62. Михеев В. И. Моделирование и методы теории измерений в педагогике / В. И. Михеев. – Изд. 4-е, доп. – М. : КРАСАНД, 2010. – 224 с.

63. Міршук О. Є. Професійна підготовка магістрів військово-соціального управління до педагогічної діяльності : дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / О. Є. Міршук ; УІПА. – Х., 2016. – 269 с.

64. Мосов С. П. Інтелектуальна власність у системі освіти і науки [Електронний ресурс] / С. П. Мосов. – Режим доступу : http://www.uipv. org/i_upload/file/16122014-mosov.pdf - Дата звернення 25.03.2019р.

65. Назаренко С. Сучасні проблеми захисту прав інтелектуальної власності вУкраїні [Електронний ресурс] / С. Назаренко, Д. Майстро, П. Перерва. – Режим доступу : http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/37875/1/ Nazarenko_Suchasni_problemy_ 2018.pdf (Дата звернення 05.03.2019 р.)

66. Освіта в сфері інтелектуальної власності як умова сталого розвитку держави / В. Е. Лунячек [та ін.] // ScienceRise : Pedagogical Education. – 2017. – № 11 (19). – С. 4–9.

67. Основи інтелектуальної власності – необхідна складова змісту вітчизняної загальної освіти / Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/694-osnovi-intelektualnoyi

68. Основи інтелектуальної власності : навч. посіб. для студентів ВНЗ / О. П. Орлюк [та ін.] ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка . – Київ : Інтерсервіс, 2016. – 381 с.

69. Павлютенков Є. М. Моделювання в системі освіти (у схемах і таблицях). – Х. : Основа, 2008. – 128 с.

70. Педагогическаяквалиметриякомпетенций [Электронныйресурс]. – Режим доступа : https://studme.org/170130/pedagogika/pedagogicheskaya_kvalimetriya_kompetentsiy

71. Післядипломна педагогічна освіта в умовах децентралізації та модернізації: регіональний аспект : монографія / За заг. ред. В. Є. Береки. – Хмельницький : ФОП Мельник А. А., 2017. – 548 с.

72. Помаран П. І. Маркетингове управління ПТНЗ як об’єктивна необхідність в умовах ринкової економіки: результати експерименту / П. І. Помаран // Професійна освіта: проблеми і перспективи. – 2014. – Вип. 7. – С. 67–72. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Profos_2014_7_16

73. Про авторське право і суміжні права : Закон України [Електронний ресурс] // ВВР України. – 1994. – № 13. – Ст. 64. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12. (Дата звернення 26.12.2019 р.).

74. Про внесення змін до Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників : Постанова КМ України № 1133 від 27.12.2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1133-2019-%D0%BF

75. Про затвердження Державного стандарту базової середньої освіти : Постанова КМ України (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2019/06/standart-1206.pdf

76. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти // Постанова КМУ від 21 лютого 2018 р. № 1341 [Електронний ресурс]. − Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF

77. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій України : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листоп. 2011 р. № 1341 [Електронний ресурс]. − Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF

78. Про затвердження Типової освітньої програми організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти // Наказ МОНУ від 15.01.2018 № 36. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0036729-18

79. Про інноваційну діяльність : Закон України [Електронний ресурс] // ВВР України. – 2002. – № 36. – Ст. 266. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15. - Дата звернення 25.12.2019р.

80. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ru.osvita.ua/legislation/law/2231/

81. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : Розпорядження КМ України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988- 2016-%D1%80

82. Проект Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності на період 2020–2025 р. від 06.11.2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://drive.google.com/file/d/1oqjabxZiTempwJjaZsO1No Lt7fvP_qxj/view

83. Радкевич О. П. Правова компетентність педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів щодо неюрисдикційної форми захисту інтелектуальної власності / О. П. Радкевич // Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки та перспективи. – 2014. – Вип. 4. – С. 157–157.

84. Редчиць Т. О. Проблеми обізнаності педагогів у сфері дотримання авторських прав в інформаційно-освітньому просторі / Т. О. Редчиць / Інформаційні технології і засоби навчання. – 2011. – №5 (25). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.journal.iitta.gov.ua

85. Рожнова Т. Є. Модель управління ПТНЗ на засадах інноваційних технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : eprints.zu.edu. ua/8854/1/стаття%208.pdf

86. Рябова З. В. Кваліметричний підхід у підготовці фахівців з педагогіки вищої школи / З. В. Рябова // Психолого-педагогічні та управлінські концепти розвитку сучасної освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Х. : Щедра садиба плюс, 2015. – Ч. І. – С. 310–319.

87. Санникова С. В. Компетентностная модель специалиста в системе профессиональной подготовки [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://vestnik.susu.ru/ped/article/viewFile/1052/926

88. Сергеєва Л. М. Управління розвитком професійно-технічного навчального закладу: теорія і методика : монографія / Л. М. Сергеєва / за наук. ред. В. В. Олійника. – К. – Херсон : Айлант, 2013. – 452 с.

89. Сергеєва Л. М. Управління розвитком професійного навчального закладу: праксеологічні засади : навч. посібн. / за наук. ред. Л. М. Сергеєвої, Т. О. Лукіної. / Л. М. Сергеєва, Т. О. Лукіна, Ю. С. Красильник, О. В. Пащенко, Т. І. Стойчик, В. О. Купрієвич. – Київ : Ліра – К, 2017. – 124 с.

90. Скрипник М. Закономірності та принципи формування змісту підвищення кваліфікації педагогічних працівників в проектованому курикулуму / М. Скрипник // Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Педагогіка». – №3 (5), 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // http://am.eor.in.ua/images/adapt/Vol.3ped5/17ped3_5skrypnik_r.pdf

91. Сорочан Т. М. Феномен педагогічної майстерності як методологія трансформації професіоналізму педагогів Нової української школи / Т. М. Сорочан // Педагогіка і психологія. – №1 (102), 2019. – С. 5–13.

92. Толочко С. Модернізація компетентнісного підходу в системі післядипломної педагогічної освіти України для сталого розвитку освіти / С. Толочко // Нова педагогічна думка. – №3 (95), 2018. – С. 29–36.

93. Управління підготовкою фахівців у сфері інтелектуальної власності: трансформації на сучасному етапі [Електронний ресурс] / М. І. Лазарєв [та ін.] // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Харків : Магістр, 2017. − № 1 (51). – Режим доступу : http://www.kbuapa.kharkov. ua/e-book/apdu/2017-1/doc/5/01.pdf (Дата звернення 21.03.2019 р.).

94. Цибульов П. М. Підготовка та підвищення кваліфікації спеціалістів і пропаганда знань у сфері інтелектуальної власності / П. М. Цибульов // Наука та інновації. – 2007. – Т. 3, № 4. – С. 31–33.

95. Чеботарьова І. О. Формування комунікативної компетентності майбутніх керівників закладів освіти в умовах магістратури : дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / І. О. Чеботарьова ; УІПА. – Х., 2018. – 243 с.

96. Швидун В. М. Управління післядипломною педагогічною освітою як складовою освіти в Україні / В. М. Швидун // Нова педагогічна думка. – №3 (99), 2019. – С. 48–51.

97. Шманько І. І. Основи інтелектуальної власності – необхідна складова змісту вітчизняної загальної освіти [Електронний ресурс] / І. Шманько. – Режим доступу : http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/694- osnovi-intelektualnoyi-vlasnosti-neobhidna-skladova-zmistu-vitchiznjanoyizagalnoyi-osviti (Дата звернення 20.03.2019 р.).

98. Шманько І. І. Про інтелектуальну власність вчителеві та учневі : навч. посіб. / І. І. Шманько, М. І. Талапканич. – Ужгород : Інформаційно-видавничий центр Закарпатського ІППО, 2007. – 188 с.

99. Штейнберг В. Э. Защита интеллектуальной собственности в области образования: дуализм и проблемы / В. Э. Штейнберг // Профессиональное образование в России и за рубежом. – 2012. – № 3(7). – С. 58–64.

100. Щодо надання інформації для підготовки проекту Стратегії інтелектуальної власності / Лист Міністерства інформаційної політики № 12-05/03 від 05.06.2019 р.

101. Юшкова В. В. Структура квалиметрической компетенции бакалавра технологического образования / В. В. Юшкова, Ю. А. Шихов // Высшее образование сегодня. − 2012. − №3. – С. 21−23.

102. Ярощук Л. Г. Основи педагогічних вимірювань та моніторингу якості освіти : навч. посіб. / Л. Г. Ярощук. – Київ : Слово, 2010. – 304 с.

103. Brennan Valerie. Creations of the Mind: Understanding Your School's Intellectual Property Rights. – [Elecronic resourse]. – Access mode : http://www. nais.org/Articles/SiteAssets/Pages/Creations-of-the-Mind-3a-UnderstandingYour-School's-Intellectual-Property-Rights-154228/Intellectual%20Property%20 Schools%202010.pdf

104. Copyright issues in schools: learn how to protect yourself and your school from violating copyright law [Electronic resource] / J. Cooper . – Access mode : https://www.campussuite.com/blog/copyright-school-website (Дата звернення 21.03.2019 р.).

105. Intellectual Property and Education In Europe. Study on IP Education in school curricula in the EU Member States with additional international comparisons, 2015. – 211 p. [Elecronic resourse]. – Access mode : https://euipo. europa.eu/ohimportal/documents/11370/80606/IP+and+Education+final+report +September+2015

106. Louise Starkey, Susan Corbett, Ann Bondy, Susan Davidson. Intellectual property: what do teachers and studentsknow? – [Elecronic resourse]. – Access mode : https://www.researchgate.net/publication/225535221_Intellectual_ property_What_do_teachers_and_students_know

107. Luniachek V. Postgraduate Pedagogical Education in Ukraine // V. Luniachek, T. Varenko // Urban Studies and Public Administration. – 2018. – Vol. 1, No. 2. – P. 199–209.

108. Lunyachek V. Managing protection of rights for intellectual property in the system of comprehensive secondary education / V. Lunyachek, N. Ruban // Public policy and administration. – 2018. – Vol. 17. – №1. – P. 114–125. [Electronic resource]. – Access mode : http://vpa.ktu.lt/index.php/PPA/article/view/20614/9359

109. Michael Sony; Kochu Therisa Karingada; Neeta Baporikar. Quality management implementation in higher education : practices, models, and case studies / Hershey : Information Science Reference, [2020] – [Electronic resource]. – Access mode : https://www.worldcat.org/title/quality-management-implementationin-higher-education-practices-models-and-case-studies/oclc/1113980419

110. Philippa O. Teachers Incorporating Intellectual Property into K-12 Curricula / O. Philippa // Technology & Innovation. – 2017. – Vol. 19, No. 2. – Pp. 553–556.

111. Savall, Henri [Recherche en Sciences de gestion. English]. The qualimetrics approach: observing the complex object/ Henri Savall and Vironique Zardet p.cm – (Reseach in management consulting) Ineludes bibliographical references…387 p. [Electronic resource]. – Access mode : https://books.google.com.ua/books?id=1wAoDwAAQBAJ&pg=PA83&lpg=PA83&dq=qualimetric+technologies+in+education&source=bl&ots=kSGaY25lPo&sig=ACfU3U017ApT82x8vrt23GInKyh8DOeL1Q&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwjn09y5pfTnAhWGAxAIHfUdBDwQ6AEwCHoECAoQAQ#v=onepage&q=qualimetric%20technologies%20in%20education&f=false

112. Shmanko, I 2010, Osnovy intelektualnoi vlasnosti – neobkhidna skladova zmistu vitchyznianoi zahalnoi osvity [Fundamentals of intellectual property – an essential component of the content of domestic general education [Electronic resource]], viewed 21 December 2018.

113. Shtejnberg, VJe 2012, ‘Zashhita intellektualnoj sobstvennosti v oblasti obrazovanija: dualizm i problemy’ [Intellectual property protection in education: dualism and challenges], Professionalnoe obrazovanie v Rossii i za rubezhom, no. 3(7), pp. 58–64.

114. Teaching Intellectual Property in Countries in Transition : Review [Electronic resource] / Department for Transition and Developed Countries WIPO. – Access mode : http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_ transition_7.pdf. (Дата звернення 23.12.2019 р.)

115. Teaching Intellectual Property in Countries in Transition : Review n.d., Department for Transition and Developed Countries WIPO, viewed 23 December 2018, [Electronic resource]. – Access mode : http://www.wipo.int/ edocs/pubdocs/en/wipo_pub_transition_7.pdf>.

116. Teaching Intellectual Property in Countries in Transition : Review [Electronic resource] / Department for Transition and Developed Countries. – 2013. – Access mode : http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_ transition_7.pdf (Дата звернення 05.03.2019 р.).

117. Vairis A. Intellectual property teaching as part of an engineering degree / A. Vairis, M. Petousis // World Congress on Engineering Education : (Doha, Qatar, 2014). – Doha, 2014.

118. What educators should know about intellectual property. «Get help with your teaching technologies. – [Elecronic resourse]. – Access mode :your https://etopics.missouri.edu/support/solutions/articles/1000196500-whateducators-should-know-about-intellectual-property

Література до розділу 4

1. Азгальдов Г. Г. Метрология и квалиметрия: вопросы идентификации / Г. Г Азгальдов, А. В. Костин // Мир измерений. – 2010. – №1. – С. 4–7.

2. Азгальдов Г. Г. О квалиметрии [Электронный ресурс] / Г. Г. Азгальдов, Э. П. Райхман. – М. : Изд-во стандартов, 1973. – 172 с. – Режим доступа : http://www.labrate.ru/azgaldov/what_qualimetry.htm

3. Академічний тлумачний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sum.in.ua/s/integhraljnyj

4. Андрощук І. М. Безперервна освіта педагога [Електронний ресурс] / І. М. Андрощук // Нова педагогічна думка : науково-методичний журнал. − 2010. − № 1. − Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/ Npd/2010_1/ Androsch.pdf

5. Ануфрієва О. Л. Кваліметричний підхід до оцінки рівня конкурентоздатності закладу вищої освіти. The 4th International scientific and practical conference “Dynamics of the development of world science” Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2019. – Pp. 73–85 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : ttps://www.researchgate.net/profile/V_Tsygankova/publication/338345257_ Application_of_pyrimidine_derivatives_as_new_regulators_of_tomato_ plant_growth/links/5e0e482592851c8364adc1f9/Application-of-pyrimidinederivatives-as-new-regulators-of-tomato-plant-growth.pdf#page=73

6. Архангельский С. И. Лекции по научной организации учебного процесса в высшей школе / С. И. Архангельский. – М. : Высшая школа, 1976. – 200 с.

7. Ахметов А. А. Роль института интеллектуальной собственности в становлении «новой» экономики : дисс. ... канд. эконом. наук : 08.00.01 /

Ахметов Артур Айратович ; [Финансовый ун-т при Правительстве РФ]. – М., 2013. – 194 с.

8. Бабикова А. В. К вопросам эффективного управления интеллектуальной собственностью вузов / А. В. Бабикова, М. Н. Корсаков // Фундаментальные исследования. – 2015. – № 12–4. – С. 741–745; URL: http:// www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=39615 (дата звернення : 12.02.2020).

9. Байденко В. И. Выявление состава компетенций выпускников вузов как необходимый этап проектирования ГОС ВПО нового поколения : методическое пособие / В. И. Байденко. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006. – 72 с.

10. Байназарова О. О. Моніторинг діяльності методичних служб у регіоні як одна з умов підвищення якості загальної середньої освіти // Наша школа. – 2005. – № 2. – С. 81–87.

11. Борисенко К. Б. Вимірювання сформованості фахових компетентностей майбутніх учителів географії засобами кваліметрії / К. Б. Борисенко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – Х. : УІПА, 2018. – № 61. – С. 23–35.

12. Босак О. В. Чинники конкурентоспроможності вищих навчальних закладів у системі формування економіки знань / О. В. Босак // Науковий Вісник НЛТУ України : збірник науково-технічних праць. – Львів : НЛТУ України. – 2007. – Вип. 17.6. – С. 291–296.

13. Бурдаев В. П. Формирование компетентностей и их оценка с помощью интеллектуальных тестов / В. П. Бурдаев // Системи обробки інформації. – 2016. – Вип. 4(141). – С. 16–22. 2. Комп'ютерна система «КАРКАС». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http: // www. it-karkas.com.ua

14. Вавіліна Н. І. Освітянська наука: стан, проблеми, результативність у міжнародних вимірах / Н. І. Вавіліна, О. О. Чаркіна // Наука, технології, інновації. – 2018. – № 1 (5). – С. 1–3.

15. Варданян Ю. В. Строение и развитие профессиональной компетентности специалиста с высшим образованием (На материале подготовки педагога и психолога) / Ю. В. Варданян : дисс. … д-ра пед. наук. – М., 1998. – 353 с.

16. Вікторов В. Основні критерії та показники якості освіти / В. Вікторов // Вища освіта України. – 2006. – №1. – С. 54–59.

17. Воліков В. В. Удосконалення трансферу технологій у вищих навчальних закладах / В. В. Воліков // Економіка розвитку. – 2014. – № 4. – С. 35–42 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ ecro_2014_4_9.

18. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: теорія, технологія, практика : монографія / Н. П. Волкова. – Д. : Вид-во ДНУ, 2005. – 304 с.

19. ГО «Платформа інноваційного партнерства» (YEP). Тренінг «Передова практика освіти підприємництву. Креативні методи навчання» (21 травня 2018 року). [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

https://mon.gov.ua/ua/news/mon-ta-yep-organizovuyut-trening-z-rozvitkuakademichnogo-pidpriyemnictva-vidkrito-reyestraciyu-dlya-uchasnikiv

20. Головань М. С. Професійна компетентність викладача вищого навчального закладу / М. С. Головань // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія : збірник статей. – Ялта : РВВ КГУ, 2014. – Вип. 44. – Ч. 3. – С. 79–88.

21. Григораш В. В. Оцінка рівня професійної компетентності педагога / В. В. Григораш // Педагогічний альманах. – 2012. – Вип. 16. – С. 116–121.

22. Григораш В. В. Кваліметричний підхід до експертного оцінювання навчально-виховного процесу / В. В. Григораш // Педгогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2014. – Вип. 34(87). – С. 140–146.

23. Гришкова М. М. Механізм функціонування відділів трансферу технологійуВНЗ (досвідЯпонії). URL: http://www.uipv.org/ua/gryshkova_110313

24. Грозний І. С. Кваліметрична оцінка якості виробничих процесів / І. С. Грозний // Причорноморські економічні студії. – Вип. 1. – 2016. – С. 39–42.

25. Гуцан Л. А. Компетентнісний підхід у сучасній освіті [Електронний ресурс] / Л. А. Гуцан. – Режим доступу : http://lib.iitta.gov.ua/2349/1/ Gutsan_50025.pdf

26. Дегтяр О. Організація поліфункціонального контролю професійної підготовки компетентного фахівця у вищій школі / О. Дегтяр, О. Непомнящий // Теорія і практика управління соціальними системами. – №1. – 2018. – С. 49–63.

27. Дмитренко Г. А. Кваліметрія в управлінні: гуманістичний контекст : навч. посіб. / Г. А. Дмитренко, О. Л. Ануфрієва, Т. І. Бурлаєнко, В. В. Медвідь ; за заг. ред. Г. А. Дмитренка. − К. : Аграрна освіта, 2016. − 335 с.

28. Дмитренко Г. А. Стратегічний менеджмент у системі освіти : навч. посіб. / Г. А. Дмитренко. – К. : МАУП, 1999. – 176 с.

29. Донченко В. С. Теорія ймовірностей та математична статистика для соціальних наук : навч. посіб. / В. С. Донченко, М. В.-С. Сидоров. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2015. – 400 с.

30. Драч І. І. Управління формуванням професійної компетентності магістрантів педагогіки вищої школи: теоретико-методичні засади : монографія / І. І. Драч. – К.: Дорадо-Друк, 2013. – 456 с.

31. Економіко-правові теоретичні та практичні аспекти переходу економіки України на інноваційну модель розвитку [Текст] : монографія / О. П. Орлюк, О. Б. Бутнік-Сіверський, Н. М. Мироненко та ін. – К. : ЛазурітПоліграф, 2010. – 416 с.

32. Єльникова Г. В. Технологія інструментарію кількісного вимірювання якості освіти в навчальному закладі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lib.iitta.gov.ua/6922/1/%D0%A2%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0 %BE%D0%BB._%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%80%D0%BE%D0%B1.%D1 %9 6%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BC..pdf.

33. Єпіфанова Ю. С. Авторські права науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Ю. С. Єпіфанова; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2010. – 16 с.

34. Жигірь В. І. Оцінювання професійної компетентності фахівця, як фактор його формування [Електронний ресурс] / В. І. Жигірь. – Режим доступу : http://pedagogy.bdpu.org/wp-content/uploads/2016/10/8-1.pdf

35. Зазуліна Л. Кейс-метод у системі підвищення кваліфікації педагогів / Л. Зозуліна // Післядипломна освіта в Україні. – 2010. – № 2. – С. 27–30.

36. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа комптентностного подхода в образовании. Авторская версия / И. А. Зимняя. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 42 с.

37. Зікій Г. С. Формування фахової компетентності педагогів професійного навчання [Електронний ресурс] / Г. С. Зікій. – Режим доступу : http:// enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/19623/1/Zikiy.pdf

38. Зыкова Н. Ю. Методы математической обработки данных психолого-педагогического исследования / Н. Ю. Зыкова, О. С. Лапкова, Ю. Г. Хлоповских. – Воронеж : Издательско-полиграфический центр Воронежского государственного университета, 2008. – 84 с.

39. Игошев Б. М. Институциональное обеспечение внедрения инноваций в образовательную практику : коллективная монография / Б. М. Игошев, Э. Ф. Зеер, Э. Э. Сыманюк, Н. Н. Давыдова. – Екатеринбург : Урал. гос. пед. ун-т, 2011. – 253 с.

40. Ильенков Д. А. Управление по целям: преимущества и недостатки / Д. А. Ильенков // Экономика и менеджмент инновационных технологий. – 2015. – № 2 [Электронный ресурс]. – URL: http://ekonomika.snauka. ru/2015/02/7151 (дата звернення: 11.02.2020).

41. Интеллектуальная собственность (Права на результаты интеллектуальной деятельности и средства индивидуализации) : учебное пособие / под общ. ред. Н. М. Коршунова. – М. : Норма, 2008. – 400 с.

42. Иоффе О. С. Спорные вопросы учения о правоотношении / О. С. Иоффе // Очерки по гражданскому праву : сборник статей / отв. ред. О. С. Иоффе. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1957. – С. 21–64.

43. Іваницький О. І. Формування інтегральної компетентності майбутнього вчителя фізики на засадах акмеологічного, контекстного та компетентнісного підходів [Електронний ресурс] / О. І. Іваницький. – Режим доступу : http://journals.uran.ua/index.php/2307-4507/article/download/125437/119890

44. Інтелектуальна власність очима працівників освіти (за результатами соціологічного опитування (код ДК-021:2015–97320000–3) згідно з договором № 87–II від 27.05.2019) : аналітичний звіт / Українська інженерно-педагогічна академія. – Харків, 2019. – 78 с.

45. Інтелектуальна власність у формуванні інноваційної економіки України: проблеми законодавчого забезпечення та державного регулювання / Г. О. Андрощук ; за заг. ред. проф. В. І. Полохала. – К. : Парламентське вид-во, 2010. – 384 с.

46. Ісаєнко О. В. Управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної

педагогічної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.06 / Ісаєнко О. В. – Черкаси, 2016. – 23 с.

47. Камишин В. В. Методи системного аналізу у кваліметрії навчальновиховного процесу : моногр. / В. В. Камишин, О. М. Рева. – К. : ЮД НАПН України, 2012. – 270 с.

48. Кашинцева О. Авторське право на науковий твір у сфері медицини : етичні та творчі аспекти виникнення / О. Кашинцева // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2013. – № 6. – С. 19–26.

49. Кашуба О. М. Формування і розвиток системи реалізації безперервної освіти : дис. … канд. економ. наук : 08.00.07 / Ольга Михайлівна Кашуба. – Львів, 2012. – 287 с.

50. Ковальчук В. А. Професійна компетентність вчителя в умовах варіативності освітньо-виховних систем [Електронний ресурс] / В. А. Ковальчук. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Profos_2016_10_22.pdf

51. Колесникова Ю. С. Институциональный подход к определению нематериальной собственности / Ю. С. Колексникова // Вестник экономики, права и социологии. – 2015. – № 3. – С. 60–62.

52. Кондур О. Кваліметричні технології в управлінні закладом вищої освіти / О. Кондур // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – Вип. 33. – 2018. – С. 107–116.

53. Корновенко С. В. Право інтелектуальної власності науково-педагогічного працівника : монографія / С. В. Корновенко, О. А. Кульбашна, О. С. Парамонова. – Черкаси : Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького, 2016. – 328 с.

54. Корогод Н. П. Інтелектуальна власність у системі управління результатами наукової та інноваційної діяльності ВНЗ [Електронний ресурс] / Н. П. Корогод. – Режим доступу : http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2010/11/35.pdf

55. Кравчук П. Ф. Формування розвинутої творчої особистості студента / П. Ф. Кравчук. – Київ : Вища школа, 1984. – 155 с.

56. Крайнев П. П. Интеллектуальная экономика: управление промышленной собственностью [Текст] : монография / П. П. Крайнев. – К. : ИнЮре, 2004. – С. 431–444.

57. Куруч А. В. Формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах : дис. ... к-та пед. наук : спец. 13.00.04 / Харків. Укр. інж.-пед. акад. − 2019. −282 с.

58. Лазарєв М. І. Управління підготовкою фахівців у сфері інтелектуальної власності: трансформації на сучасному етапі / М. І. Лазарєв, В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан, В. М. Тіманюк, Н. С. Фесенко, Ю. Ю. Черненко // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2017. − № 1(51). – С. 1–8. [Електронний ресурс]. − Режим доступу : http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2017-1/doc/5/01.pdf

59. Леонтьев Б. Б. Инвентаризация интеллектуальных прав на результаты интеллектуальной деятельности / Б. Б. Леонтьев, Х. А. Мамаджанов. – М. : Патент, 2013. – 268 с.

60. Лещенко Г. А. Компетентнісна модель фахівця як системоутворюючий чинник його професійної підготовки / Г. А. Лещенко // Наукові записки. Серія : Педагогічні науки. – 2018. – Вип. 173. – С. 32–36.

61. Лунячек В. Е. Компетентнісна модель працівника закладу загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності / В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан // Нова педагогічна думка : науково-методичний журнал. – Рівне : РОІППО, 2019. – №4 (100). – С. 25–33.

62. Лунячек В. Е. Компетентнісна модель випускника магістратури – фахівця в сфері інтелектуальної власності /В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан, В. П. Рубашка, В. М. Тіманюк, Н. С. Фесенко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. – Х. : Українська інженерно-педагогічна академія (УІПА), 2017. – Вип. 54–55. – С. 34–46.

63. Лунячек В. Е. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки керівних кадрів в умовах магістратури до управління якістю освіти : автореф. дис. доктора пед. наук : 13.00.04 / В. Е. Лунячек. – Харків, 2012. – 40 с.

64. Лунячек В. Е. Компетентнісний підхід як методологія професійного розвитку працівника освіти / В. Е. Лунячек // Нова педагогічна думка : науково-методичний журнал. – Рівне : РОІППО, 2020. – №2 (102).

65. Лунячек В. Е. Компетентнісний підхід як методологія професійної підготовки у вищій школі [Електронний ресурс] / В. Е. Лунячек. – Режим доступу : http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2013-1/doc/4/01.pdf

66. Лунячек В. Е. Оцінювання сформованості компетентності в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у працівників закладів загальної середньої освіти засобами кваліметрії / В. Е.Лунячек, Н. П. Рубан, Н. Л. Кравчук // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр.– Х. : Українська інженерно-педагогічна академія (УІПА). – Вип. 67.

67. Лунячек В. Е. Формування компетентності працівників закладів загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації / В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан // Проблеми інженернопедагогічної освіти : зб. наук. пр. – Х. : Українська інженерно-педагогічна академія (УІПА), 2019. – Вип. 63. – С. 16–29.

68. Лунячек В. Е. Підготовка магістрів державного управління до забезпечення якості освіти: теорія та практика : монографія. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 372 с.

69. Лунячек В. Е. Працівник освіти як суб’єкт інтелектуальної власності / В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан // Управління якістю в освіті та промисловості: досвід, проблеми та перспективи : тези доповідей ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції пам’яті професора Петра Столярчука, 11–12 травня 2017 року / відп. за вип. М. М. Микийчук. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. – С. 99–101.

70. Ляшова Н. Реалізація кваліметричного підходу під час педагогічної практики майбутніх учителів початкових класів / Н. Ляшова, С. Помирча //

Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. – Вип. 8. – Слов'янськ, 2018. – С. 68–81.

71. Майданик Л. Поняття оригінальності твору в авторському праві: досвід ЄС, України та інших зарубіжних країн / Л. Майданик // Підприємництво, господарство і право. – 2018. – № 10. – С. 32–36.

72. Майковська В. І. Теоретико-методичні аспекти формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування : навчально-методичний посібник / В. І. Майковська ; наук. ред. О. М. Семеног. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. – 226 с.

73. Макаренко І. І. Конспект лекцій з дисципліни «Менеджмент» (для слухачів другої вищої освіти за спеціальностями 7.03050401 – Економіка підприємства і 7.03050901 – Облік і аудит) / І. І. Макаренко. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. – С. 19–23.

74. Менеджмент интеллектуальной собственности : учебное пособие / Н. В. Тихомирова, А. П. Якимахо, С. Н. Мальченко, Е. Л. Герасимов, В. В. Бессарабова. – М. : НП «Центр развития современных образовательных технологий», 2010. – 390 с.

75. Михеев В. И. Моделирование и методы теории измерений в педагогике [изд. 4-е, доп.] / В. И. Михеев. – М. : КРАСАНД, 2010. – 224 с.

76. Міршук О. Є. Професійна підготовка магістрів військово-соціального управління до педагогічної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. Є. Міршук; Укр. інж.-пед. акад. – Х., 2018. – 322 с.

77. Мосов С. П. Інтелектуальна власність у системі освіти і науки (на прикладі Черкаського державного технологічного університету) [Електронний ресурс] / С. П. Мосов. – Режим доступу : http://www.uipv.org/i_upload/file/16122014-mosov.pdf (Дата звернення 01.10.2019 р.)

78. Національна стратегія у сфері інтелектуальної власності на період 2020–2025 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://strategyip.info

79. Овчарук О. А. Ключові компетентності: Європейське бачення / О. А. Овчарук // Управління освітою. – 2004. – № 2. – С. 6–9.

80. Огляд програмних засобів статистичного аналізу даних [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.economy.nayka.com. ua/?op=1&z=5676

81. Олійник В. В. Професійне удосконалення науково-педагогічних працівників: проблеми та шляхи вирішення / В. В. Олійник // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. / ред. Л. Л. Товажнянський, О. Г. Романовський. – Х. : НТУ «ХПІ», 2010. – Вип. 27 (31) : V Кримські педагогічні читання «Педагогіка вищої школи 21-го століття та формування національної гуманітарно-технічної еліти» : в 3 ч. Ч. 1. – С. 88–97.

82. Організаційно-методичне забезпечення моніторингових досліджень якості загальної середньої освіти : монографія / [за ред. О. І. Ляшенка]. – К. : Пед. думка, 2011. – 160 с.

83. Орлюк О. П. Захист прав інтелектуальної власності : проблеми правозастосування / О. П. Орлюк // Інтелектуальна власність. – 2007. – № 2. – С. 24–29.

84. Орлюк О. П. Освіта з інтелектуальної власності у системі вищої освіти України: проблеми та завдання / О. П. Орлюк // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2019. – №6. – С. 148–159.

85. Педагогическая квалиметрия компетенций [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://studme.org/170130/pedagogika/ pedagogicheskaya_ kvalimetriya_kompetentsiy

86. Поліщук А. В. Щодо викладання дисципліни «інтелектуальна власність» у вищій школі для технічних спеціальностей / А. В. Поліщук // Строительство. Материаловедение. Машиностроение. Серия : Энергетика, экология, компьютерные технологии в строительстве. – 2013. – Вып. 70. – С. 167–170.

87. Половенко Л. Управлінська компетентність – ключовий складник професійної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю / Л. Половенко // Гірська школа українських Карпат. – №12-13 (2015). – С. 220–223.

88. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності : Постанова Пленуму Вищого господарського суду України № 12 від 17.10.2012 [Електронний ресурс] // Вісник Господарського судочинства. – 2012. – № 6. – С. 57. – Режим доступу : https:// zakon.rada.gov.ua/laws/card/v0012600-12 (Дата звернення 03.10.2019 р.).

89. Про затвердження концепції розвитку педагогічної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.07.2018 № 776.

90. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій : Постанова КМУ від 23 листопада 2011 року № 1341 // Офіційний вісник України. – 2011. – №101. – Стор. 15. – Ст. 3700.

91. Про затвердження Положення про центр професійного розвитку педагогічних працівників : проект постанови КМУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dogromadskogo-obgovorennya-proyekt-postanovi-kmu-pro-zatverdzhennyapolozhennya-pro-centr-profesijnogo-rozvitku-pedagogichnih-pracivnikiv

92. Про освіту : закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – №38–39. – Ст. 380.

93. Про Рекомендації парламентських слухань «Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування» : постанова Верховної Ради України від 27.06.2007 № 1243-V. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/1243-16

94. Проблеми та перспективи розвитку наукових парків України. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/ publikatsiyi/1

95. Пугачев Н. С. Открытые инновации / Н. С. Пугачев // Молодой ученый. – 2013. – №6 – С. 403–407. – URL https:\\ekonomika.snauka.ru /2015/02?7151 (дата обращения: 10.02.2020).

96. Редчиць Т. О. Проблеми обізнаності педагогів у сфері дотримання авторських прав в інформаційно-освітньому просторі / Т. О. Редчиць // Інформаційні технології і засоби навчання [Електронний ресурс]. – 2011. – № 5(25). – Режим доступу : http://www.journal.iitta.gov.ua

97. Ришкова О. В. Захист прав інтелектуальної власності за цивільним законодавством : автореф. дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О. В. Ришкова. – Одеса, 2007. – 23 с.

98. Розенберг Н. М. Проблемы измерений в дидактике / Н. М. Розенберг ; под ред. Д. А. Сметанина. – К. : Вища школа, 1979. – 175 с.

99. Рябова З. В. Кваліметричний підхід у підготовці фахівців з педагогіки вищої школи / З. В. Рябова // Психолого-педагогічні та управлінські концепти розвитку сучасної освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Х. : Щедра садиба плюс, 2015. – Ч. І. – С. 310–319.

100. Санникова С. В. Компетентностная модель специалиста в системе профессиональной подготовки [Электронный ресурс] / С. В. Санникова. – Режим доступа : https://vestnik.susu.ru/ped/article/viewFile/1052/926

101. Сікора Я. Б. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя інформатики засобами моделювання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Я. Б. Сікора. – Житомир, 2010. – 22 с.

102. Скарбничка мудрості : збірник афоризмів, висловів, фраз для вчителя [Електронний ресурс] / упорядник М. Я. Яджак. – Режим доступу : https://naurok.com.ua/zbirka-aforizmiv-visloviv-fraz-dlya-vchitelya-37242.html

103. Слободянюк О. М. Педагогічна модель формування професійноетичної компетентності майбутніх менеджерів / О. М. Слободяник // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2015. – №5. – С. 146–151.

104. Солощук М. Доля дисципліни «Інтелектуальна власність» у часи змін / М. Солощук, І. Шуба // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2/2016. – С. 5–16.

105. Соціологія : короткий енциклопедичний словник / уклад. : В. І. Волович, В. І. Тарасенко, М. В. Захарченко та ін. ; за заг. ред. В. І. Воловича. – К. : Укр. центр духовної культури, 1998. – 736 с.

106. Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні у 2018 році : аналітична довідка / Т. В. Писаренко, Т. К. Кваша та ін. – К. : УкрІНТЕІ, 2019. – 80 с.

107. Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні у 2017 році : аналітична довідка / Т. В. Писаренко, Т. К. Кваша та ін. – К. : УкрІНТЕІ, 2018. – 98 с.

108. Стороженко О. М. Викладання дисципліни «Інтелектуальна власність» у вищих навчальних закладах [Електронний ресурс] / О. М. Стороженко, О. Б. Німко // Освітологічний дискурс. – 2011. – № 1. – С. 177–184. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2011_1_18. (Дата звернення 16.10.2019 р.).

109. Стрельніков В. Ю. Компоненти професійної компетентності викладача вищої школи / В. Ю. Стрельніков // Наукові записки ПОІППО: Моделі ключових та професійних компетентностей педагогічного працівника. – 2011. – Вип. 2. – 184 с.

110. Теплицька А. О. Модель і моделювання в професійній освіті майбутніх учителів / А. О. Теплицька // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 6(69). – 2015. – С. 181–191.

111. Тіманюк В. М. Проблеми розвитку процесу трансферу технологій, які створені вищими навчальними закладами /В. М. Тіманюк, І. В. Тіманюк // Материалы XXXVI Международной научно-практической интернетконференции «Тенденции и перспективы развития науки и образования в условиях глобализации» : сб. науч. трудов. – Переяслав-Хмельницкий, 2018. Вып. 36. – С. 78–82. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http:// repository.vsau.org/getfile.php/16317.pdf

112. Толочко С. В. Інтегральна компетентність педагогічного та науково-педагогічного персоналу для системи післядипломної педагогічної освіти / С. В. Толочко // Journal «ScienceRise: Pedagogical Education». – 2019. – №1(28). – С. 22–29.

113. Трофимова Л. Н. Проблема мотивации учебной деятельности у слушателей курсов профессиональной переподготовки / Л. Н. Трофимова // Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 6.; URL: http:// www.science-education.ru/ru/article/view?id=15448

114. Труба В. І. Межі захисту прав авторів / В. І. Труба, С. Є. Морозова // Правова держава. – 2017. – № 26. – С. 104–112.

115. Управління інтелектуальною власністю [Текст] : монографія / П. М. Цибульов, В. П. Чеботарьов, В. Г. Зінов та ін. ; за ред. П. М. Цибульова. – К. : К.І.С., 2005. – 448 с.

116. Федієнко В. В. Моделі кваліметрії і порівняння рівнів навчальних досягнень студентів у різних оціночних системах : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / В. В. Федієнко. – Кіровоград, 2009. – 212 с.

117. Федулова Л. І. Економіка знань : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Л. І. Федулова; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. – К., 2009. – 600 с.

118. Хуторский А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированного образования / А. В. Хуторский // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 55–60.

119. Циба В. Кваліметрія – теорія вимірювання в гуманітарних і природничих науках / В. Циба // Соціальна психологія. –2005. – № 4. – С. 3–20.

120. Цибульов П. М. Підготовка та підвищення кваліфікації спеціалістів і пропаганда знань у сфері інтелектуальної власності / П. М. Цибульов // Наука та інновації. – 2007. – Т. 3, № 4. – С. 31–33.

121. Часнікова О. В. Компетентнісний підхід в освіті, як основа її реформування [Електронний ресурс] / О. В. Часнікова. – Режим доступу : https:// www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2607

122. Чепульченко Т. О. Соціальна відповідальність: поняття та сутність [Електронний ресурс] / Т. О. Чепульченко. – Режим доступу : http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/6088/1/10-1%285%29-23.pdf

123. Черепанов В. С. Экстренные оценки в педагогических исследованиях. – М. : Педагогика, 1989. – С. 8.

124. Чесбро Г. Открытые инновации. Создание прибыльных технологий : пер. с англ. В. Н. Егорова. – М. : Поколение, 2007. – 336 с.

125. Шадриков В. Д. Новая модель специалиста: инновационная подготовка и компетентностный подход / В. Д. Шадриков // Высшее образование сегодня. – 2004. – № 8. – С. 26–31.

126. Шапран Ю. Педагогічне моделювання у процесі формування професійної компетентності майбутнього вчителя біології / Ю. Шапран // Рідна школа. – 2012. – №12. – С. 39–43.

127. Шегеда А. Кваліметричний підхід до оцінювання якості процесів в освітніх системах / А. Шегеда, О. Стефанович // Нова педагогічна думка. – 2018. – №1(93). – С. 136–141.

128. Шегеда А. Г. Факторно-критеріальна модель оцінювання перспективного педагогічного досвіду [Електронний ресурс] / А. Г. Шегеда, О. П. Стефанович. – Режим доступу : https://imso.zippo.net.ua/wp-content/ uploads/2017/12/5_shegeda.pdf

129. Шишка Р. Б. Охорона права інтелектуальної власності: авторськоправовий аспект : [монографія]. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – 368 с.

130. Штефан А. Науковий плагіат: співвідношення використання ідеї та форми вираження твору [Електронний ресурс] / А. Штефан // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2016. – № 4. – С. 68–79. – Режим доступу : https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/09/SHtefan-A. Naukovyj-plagiat.pdf (Дата звернення 25.10.2019 р.).

131. Штефан О. Деякі аспекти прояву плагіату / О. Штефан // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2016. – № 4. – С. 59–76.

132. Штефан О. Поняття об’єкту авторського права та критеріїв його охороноздатності / О. Штефан // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2016. – № 6. – С. 3–8.

133. Шульгин Д. Б. Теоретико-методологические основы управления интеллектуальной собственностью как стратегическим ресурсом инновационного развития системы «вуз – предприятие» : дис. … доктора экон. наук : 08.00.05 / Шульгин Дмитрий Борисович. – СПб., 2010. – 311 с.

134. Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти : Лист Міністерства освіти і науки України від 23.10.2018 № 1/9- 650 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/rada/ show/v-650729-18 (Дата звернення 25.10.2019 р.)

135. Ягупов В. В. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти [Електронний ресурс] / В. В. Ягупов, В. І. Свистун. – Режим доступу : http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6871/ Yagupov_Svy%60stun_KOMPETENTNISNY%60J_PIDXID.pdf?sequence=3

136. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посібник / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.

137. Alkhateeb Abdullah N. A., Yao Liu, Kie Cheng Jack. Intellectual capital practices’ in universities [Electronic resource] / Abdullah N. A. Alkhateeb, Liu Yao, Cheng Jack Kie // International Conference on Economy, Social and Technology (Pahang, Malaysia). – 2018. – Access mode : https://www.researchgate.net/ publication/324122452_INTELLECTUAL_CAPITAL_PRACTICES%27_IN_ UNIVERSITIES

138. Amparado Mauro Allan Padua, Miro Aurora C. Intellectual Property: Are Faculty Members Aware of their Rights? / Mauro Allan Padua Amparado, Aurora C. Miro // Cebu Journal of Computer Studies. – 2019. – Vol. 2. – No. 2. – doi:10.31219/osf.io/wfg9u

139. Becker I. G. Human Capital: Theoretical and empirical analysis with special reference to education / I. G. Becker. – [3rd ed.]. – University of Chicago Press, 1993. – 390 p.

140. Chesbrough Henry W. Open Innovation. The new imperative for Creating and Profiting from technology. – Boston : Harvard Business School Press, 2003.

141. Cross J. Informal Learning: Rediscovering the Natural Pathways That Inspire Innovation and Performance [Electronic resource]. URL: http://informl. com/book/ chapter2.pdf

142. Edmonds K. Off with their heads! Copyright infringement in the Canadian online higher educational environment [Electronic resource] / K. Edmonds // Canadian Journal of Learning and Technology. – 2006. – Vol. 32 (2). – Access mode : https://www.cjlt.ca/index.php/cjlt/article/view/26471/19653 (Дата звернення 20.09.2019 р.).

143. Eisner K. Originality, Innovation and Plagiarism: Teaching, Writing in the Digital Age [Electronic resource] / K. Eisner, M. Vicinus. – Access mode :https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=Qkc_DwAAQBAJ &oi=fnd&pg=PA173&dq=plagiarism+and+copyright&ots=VG4TLcUJt7&sig= 1hs-xhge0iZJ3fbbn8EKAMXktxI&redir_esc=y#v=onepage&q=plagiarism%20 and%20copyright&f=false (Дата звернення 10.09.2019 р.).

144. Hutmacher Walo. Key competencies for Europe //Report of the Symposium, Berne, Switzerland, 27–30 March, 1996. Council for Cultural Coopera-tion (CDCC) // a Secondary Education for Europe, Strasburg, 1997. – 103 p.

145. Ihlwan M. Samsung and Sony's Win-Win LCD Venture. URL: https:// www.bloomberg.com/news/ articles/2006-11-28/samsung-and-sonys-win-winlcd-venturebusinessweek-business-news-stockmarket-and-financial-advice.

146. Japan Patent Office. Education, dissemination and raising the awareness of intellectual property in Japan [Electronic resource]. – Access mode : https:// www.jpo.go.jp/e/news/kokusai/developing/training/textbook/document/index/ Education.pdf

147. Komarnytska I. The rights of intellectual property to scientificpedagogical activities and their protection [Electronic resource] / I. Komarnytska // Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Серія: Юри- дичні науки. – 2019. – Вип. 6. – № 22. – С. 174–179. – Access mode : http:// science.lpnu.ua/law/all-volumes-and-issues/volume-6-number-22-2019/rightsintellectual-property-scientific

148. Latker N. A. Win-Win Philosophy for Technology Management / N. Latker // The Journal of the Association of University Technology Managers 1989. V1, № 1. P.1.

149. Luniachek V. Postgraduate Pedagogical Education in Ukraine // Vadym Luniachek, Tetyana Varenko // Urban Studies and Public Administration [Electronic resource]. – 2018. – Vol. 1. – No. 2. – P. 199-209. − Access mode : http:// www.scholink.org/ojs/index.php/uspa/article/view/1559/1706

150. Najafov Rahil. Issues of forming culture of intellectual property [Electronic resource] / Rahil Najafov // Azərbaycan məktəbi. – 2017. – Vol. 6. – Access mode : https://www.researchgate.net/publication/338422044 _Issues_of_forming_culture_of_intellectual_property

151. Nunes Gimenez Ana Maria, Machado Bonacelli Maria Beatriz, Carneiro Ana Maria. The Challenges of Teaching and Training in Intellectual Property [Electronic resource] / Ana Maria Nunes Gimenez, Maria Beatriz Machado Bonacelli, Ana Maria Carneiro. – Access mode : https://scielo.conicyt.cl/scielo. php?script=sci_arttext&pid=S0718-27242012000400014

152. Robert W. Mendenhall. “How Technology Can Improve Online Learning –and Learning in General” / R. W. Mendenhall // Chronicle of Higher Education, November 6, 2011 [Electronic resource] – Access mode : http:// chronicle.com/article/How-Technology-Can-Improve/129616/

153. Soetendorp Ruth. ‘Food for engineers’: intellectual property education for innovators [Electronic resource] / Ruth Soetendorp // Industry & Higher Education. – 2004. – No. 18(6). – P. 363-375. – Access mode : https://www. researchgate.net/publication/233496427_'Food_for_Engineers'_Intellectual_Property _Education_for_Innovators

154. Teaching intellectual property (IP) in countries in transition [Electronic resource] – Access mode : https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_ transition_7.pdf

155. Timanjuk V. N. Intellectual property as one of the major tendencies of innovative development of railway transport / V. N. Timanjuk, Yu. Yu. Chernenko // International Journal of Engineering & Technology. − 2018. − Vol 7, No 4.3. Special Issue 3. – P. 519–523. – [Electronic resource] – Access mode : https://www.sciencepubco.com/index.php/ijet/article/view/20131/9424

156. Villasenor J. ‘Fee-Shifting’ and Patent Reform: A Double-edged Sword for Start-up Companies [Electronic resource] / John Villasenor // Forbes. – 2013. – Access mode : https://www.forbes.com/sites/johnvillasenor/2013/12/18/ fee-shifting-and-patent-reform-a-double-edged-sword-for-startupcompanies/#67723d5a32d

Література до розділу 5

1. Аванесов В. С. Педагогические измерения: язык и понятия / В. С. Аванесов // Педагогическая диагностика. – 2015. – Вип. 2. – URL: https://kpfu.ru/portal/docs/F2071048170/PD_2_2015.pdf (дата звернення 02.07.2020)

2. Антонова О. Є. Педагогічні технології та їх класифікація як наукова проблема / О. Є. Антонова // Сучасні технології в освіті. – 2015. – Вип.2. – С. 8-15.

3. Бабанский Ю. К. Оптимизация педагогического процесса : (в вопр. и ответах) / Ю. К. Бабанский, М. М. Поташник. – 2-е изд., перераб. и доп. – Київ : Рад. шк., 1983. – 287 с.

4. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологи / В. П. Беспалько. – Москва : Педагогика, 1989. – 192с.

5. Бєляєв С. Б. Професійна підготовка майбутніх учителів до розробки і використання педагогічних технологій: монографія / С. Б. Бєляєв. – Харків : Видавець СПД-ФО Захарченко В.В., 2019. – 410 с.

6. Битинас Б. П. Педагогічна діагностика: сутність, функції, перспективи / Б. П. Битинас, Л. И. Катаева // Педагогика. – 1993.– No 2. – С. 5-14.

7. Бондар В. І. Теорія і технологія управління процесом навчання у школі : навч. посіб. / В. І. Бондар. – Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2000. – 191 с.

8. Борова Т. А. Теоретичні засади адаптивного управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу : монографія / Т. А. Борова. − Харків : СМІТ, 2011. − 384 с.

9. Бошицький Ю. Л. Оптимізація національної освіти у сфері інтелектуальної власності: сучасні вимоги та основні тенденції / Ю. Л. Бошицький // Часопис Київського університету права. – 2014. – №2. – С. 227-233.

10. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук [та ін.] ; за ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль : Навч. кн. ; Богдан, 2004. – 384 с.

11. Вітченко А. Проектування змісту комплексних освітніх програм як умова системного забезпечення якості вищої освіти майбутніх викладачів / А. Вітченко // Вища школа. – 2017. – № 8 (157). – С. 68-91.

12. Волков І. П. Технологія творчого розвиваючого навчання [Електронний ресурс] / І. П. Волков. – URL: http://um.co.ua/10/10-13/10-131303.html (дата звернення 25.06.2020)

13. Галузяк В. М. Педагогічна діагностика як система / В. М. Галузяк // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – 2018. – № 55. – С. 15-23.

14. Гарєєва Ф. Лекція у системі вищої освіти / Ф. Гарєєва // Вища школа. – 2017. – № 1 (150). – С. 44-51.

15. Гутник И. Ю. Педагогическая диагностика как компонент содержания подготовки будущего учителя [Електронний ресурс] / И. Ю. Гутник. – URL: https://cyberleninka.ru/article/n/pedagogicheskaya-diagnostika-kak-komponent-soderzhaniya-podgotovki-buduschego-uchitelya/viewer

16. Гутник И. Ю. Педагогическая диагностика образованности школьников. (Теория. История. Практика) / И. Ю. Гутник. – С.-Петербург : Изд-во РГПУ им. Герцена, 2000. – 158 с.

17. Гуцан Т. Г. Педагогічні умови формування готовності майбутніх вчителів економіки до профільного навчання старшокласників [Електронний ресурс] / Т. Г. Гуцан. – Режим доступу : http://intkonf.org/gutsan-tg-pedagogichni-umovi-formuvannya-gotovnosti-maybutnih-vchiteliv-ekonomiki-do-profilnogo-navchannya-starshoklasnikiv/

18. Давыдова Л. Н. Педагогическое диагностирование как компонент управления качеством образования : [моногр.] / Л. Н. Давыдова. – Астрахань : Изд. дом "Астраханский университет", 2005. – 328 с.

19. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів

України № 800 від 21.08.2019 р. (із змінами № 1133 від 27.12.2019 р.). – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF. – Дата звернення 10.11.2020р.

20. Дубовий Ю. М. Теоретичне обґрунтування технології підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до формування морально-вольових якостей учнів основної школи / Ю. М. Дубовик // Педагогіка та психологія. – 2017. – Вип. 57. – С. 85-92.

21. Дудник Н. З. Педагогічні технології як передумова розвитку освіти [Електронний ресурс] / Н. З. Дудник. – Режим доступу: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjp5cKV0bjsAhWMmIsKHXmdCxA4ChAWMAF6BAgDEAI&url=http%3A%2F%2Firbis-nbuv.gov.ua%2Fcgi-bin%2Firbis_nbuv%2Fcgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2FZnpviknu_2014_46_44.pdf&usg=AOvVaw2uLnRU0-LkD_7eoDfBdkuR

22. Енциклопедія освіти / АПН України ; [голов. ред. В. Г. Кремень]. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

23. Ефремов О. Ю. Педагогическая диагностика в современном образовании: системный подход к познавательно-преобразовательной деятельности педагога [Електронний ресурс] / О. Ю. Ефремов. – URL: http://www.kpinfo.org. (дата звернення 28.06.2020)

24. Єльникова Г. В. Технологія інструментарію кількісного вимірювання якості освіти в навчальному закладі [Електронний ресурс] / Г. В. Єльникова. – URL: https://core.ac.uk/reader/32307050 (дата звернення 23.09.2020)

25. Завалевский Ю. І. Теоретико-методичні засади формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця : моногр. / Ю. І. Завалевський. – Чернівці : Букрек, 2014. – 416 с.

26. Зінковський Ю. Стандартизація освіти як імператив реформування вищої школи / Ю. Зінковський // Вища школа. – 2010. – № 1. – С. 24-31.

27. Ингекамп К. Педагогическая диагностика / К. Ингекамп [пер. с нем.] – Москва : Педагогика, 1991. – 240с.

28. Інтелектуальна власність очима працівників освіти (за результатами соціологічного опитування (код ДК-021:2015–97320000–3) згідно з договором № 87–II від 27.05.2019) : аналітичний звіт / Укр. інж.-пед. акад. – Харків, 2019. – 78 с.

29. Іщенко Т. В., Дука О. А. Теоретичні основи педагогічної діагностики у вищій військовій школі / Т. В. Іщенко, О. А. Дука // Вісник національного університету оборони України. – 2013. – № 1(32). – С. 66-71.

30. Коберник О. М. Проблема цілеутворення в теорії та методиці виховання / О. М. Коберник // Педагогічний альманах. – 2015. – Вип. 27. – С. 10-18.

31. Компетентнісний вимір професійного розвитку працівників освіти в сфері інтелектуальної власності : моногр. / В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан, А. М. Бровдій та ін.; за заг. ред. В. Е. Лунячека. – Харків : ТОВ «Оберіг», 2020. – 368 с.

32. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – Київ : Грамота, 2005. – 448 с.

33. Кремень В. Г. Філософія управління : підруч. / В. Г. Кремень, С. М. Пазиніч, О. С. Пономарьов. − Вид. 2-ге, доповн. і переробл. – Харків : НТУ «ХПІ», 2008. − 524 с.

34. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – Москва : Высшая школа, 1990. – 119 с.

35. Кулаковський О.М. Оцінювання сформованості компетентності в сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у випускників закладів вищої освіти засобами кваліметрії / О. М. Кулаковський // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – VIII (94). – Issue 236. – 2020 Sept. – P. 41-47.

36. Куруч А. В. Формування політичної компетентності у курсантів вищих військових навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Куруч Анна Володимирівна ; Укр. інж.-пед. акад. – Харків, 2019. – 287 с.

37. Лісіна Л. О. Діагностика при розробці педагогічних технологій [Електронний ресурс] / Л. О. Лісіна. – URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VchdpuP_2015_127_29.pdf (дата звернення 25.07.2020)

38. Літвінчук С. Б., Тайхриб К. А. Продуктивні основи цілеутворення в умовах болонського процесу / С. Б. Літвінчук, К. А. Тайхриб // Педагогічні науки. – 2018. – Т.1 – № 85. – С. 124-128.

39. Лунячек В. Е. Компетентнісний підхід як методологія професійної підготовки у вищій школі / В. Е. Лунячек // Публічне управління: теорія та практика. − 2013. − № 1 (13). – С. 155-162.

40. Лунячек В. Е. Оцінювання сформованості компетентності в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у працівників закладів загальної середньої освіти засобами кваліметрії / В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан, Н. Л. Кравчук // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2020. – Вип. 67. – С. 108-119.

41. Лунячек В. Е. Оцінювання сформованості компетентності в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у викладачів ЗВО засобами кваліметрії / В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан, О. П. Нечуйвітер // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2020. – Вип. 68.

42. Лунячек В. Е. Професійний розвиток працівників системи загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності : моногр. / В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан, Н. С. Фесенко. – Харків : ФОП Панов. – 2018. – 224 с.

43. Лунячек В. Е. Реалізація положень Закону України «Про освіту» в процесі підвищення кваліфікації педагогічних працівників: моделі і організаційні механізми / В. Е. Лунячек // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2016. – Вип. 56-57. – С. 58-67.

44. Лунячек В. Е. Трансфер технологій як форма підвищення кваліфікації

працівників освіти / В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан // Розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя : зб. матер. 2-го Міжнар. наук.-практ. WEB-форуму (Київ-Харків, 25-27 берез. 2020 р.). – Харків, 2020. – Вип. 2. – С. 86-89.

45. Лунячек В. Е. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки керівних кадрів в умовах магістратури до управління якістю освіти : дис. … д-ра пед. наук: 13.00.04 / В. Е. Лунячек ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків : [б. в.], 2012. – 400 с.

46. Лунячек В. Е. Трансфер технологій як складова процесу підвищення кваліфікації керівників освіти / В. Е. Лунячек // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2015. – Вип. 52-53. – С. 201-210.

47. Лунячек В. Е., Рубан Н. П. Формування у працівників закладів загальної середньої освіти в процесі підвищення кваліфікації компетентності щодо захисту прав з інтелектуальної власності / В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2019. – № 63. – С. 16-28.

48. Лунячек В. Е., Рубан Н. П., Кравчук Н. Л. Оцінювання сформованості компетентності в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у працівників закладів загальної середньої освіти засобами кваліметрії / В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан, Н. Л. Кравчук // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2020. – № 67.

49. Лунячек В. Компетентнісний підхід як методологія професійного розвитку працівника освіти / В. Лунячек // Нова педагогічна думка. – 2020. – №2 (102). – С. 37-45.

50. Майоров А. Н. Мониторинг в образовании / А. Н. Майоров. – Изд. 3-е, испр. и доп. – Москва : Интеллект-центр, 2005. – 424 с.

51. Маркова А. К. Формирование мотивации учения : кн. для учителя / А. К. Маркова, Т. А. Матис, А. Б. Орлов. – Москва : Просвещение, 1990. – 192 с.

52. Матвєєва О. О. Особливості педагогічної діагностики [Електронний ресурс] / О. О. Матвєєва. – Режим доступу: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjH46SNlLzsAhXEwosKHbZ5A6YQFjAGegQIDxAC&url=http%3A%2F%2Firbis-nbuv.gov.ua%2Fcgi-bin%2Firbis_nbuv%2Fcgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2Fznpkhnpu_ped_2012_41_3.pdf&usg=AOvVaw0oztgOjLSYvi8J0hx6COGE

53. Мелецинек А. Інженерна педагогіка / А. Мелецинек. – Харків : УІПА, 2001. – 240 с.

54. Мескон М. Основы менеджмента : [пер. с англ.] / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М. : Дело, 1994. – 702 с.

55. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі : [навч. посіб.] / С. У. Гончаренко, П. М. Олійник, В. К. Федорченко [та ін.] ; за ред. С. У. Гончаренка, П. М. Олійника. – Київ : Вища шк., 2003. – 323 с.

56. Михайловский В. А. Педагогика высшей школы : учеб. пособ. / В. А. Михайловский. – Харьков : ХГУ, 1991. – 187 с.

57. Міршук О. Є. Професійна підготовка магістрів військово-соціального управління до педагогічної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Міршук Олексій Євгенович ; Укр. інж.-пед. акад. – Харків, 2016. – 322 с.

58. Москалець М. М. Розвиток професійних компетентностей учителів в умовах реформування української школи в системі післядипломної педагогічної освіти / М. М. Москалець, В. М. Швидун // Нова педагогічна думка. – 2018. – № 3. – С. 25–29.

59. Мотив [Електронний ресурс] // Академічний тлумачний словник української мови. – Режим доступу : http://sum.in.ua/s/motyv

60. Мотивація [Електронний ресурс] // Академічний тлумачний словник української мови. – Режим доступу : http://sum.in.ua/s/motyvacija

61. Наукові підходи до педагогічних досліджень : моногр. – Харків : Вид-во Віровець А. П. «Апостроф», 2012. – 348 с.

62. Національна доповідь «Освіта для сталого розвитку» // Who-is-Who. Біографії. Довідники. Інформація. – Режим доступу : http://who-is-who.com.ua/bookmaket/ust2007/7/2.html.

63. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пєхота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; за заг.ред. О. М. Пєхоти. – Київ : А.С.К., 2001. –256с.

64. Педагогика : курс лекций / Б. Т. Лихачев ; под ред. В. А. Сластенина. – Москва : Гуманитар, изд. центр ВЛАДОС, 2010. – 647 с.

65. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників на базі науково-методичного центру міста : [рекомендації з організації роботи] / упоряд. Людмила Мозгова; Ольга Похиляк, Галина Литвинюк, Галина Свінних. – Київ : Асоціація міст України. – 28 с.

66. Підласий І. П. Діагностика та експертиза педагогічних проектів : навч. посіб. / І. П. Підласий. – Київ : Україна, 1998. – 343 с.

67. Післядипломна педагогічна освіта в умовах децентралізації та модернізації: регіональний аспект : моногр. / за заг. ред. В. Є. Береки. – Хмельницький : ФОП Мельник А.А., 2017. – 548 с.

68. Портян М. О. Обгрунтування технології формування ділових якостей студентів / М. О. Портян // Педагогіка та психологія. – 2015. –Вип. 50. – С. 110-118.

69. Поташник М. М. Управление современной школой (в вопросах и ответах) : [пособ. для рук. образоват. учрежд. и органов образования] / М. М. Поташник, А. М. Моисеев. – Москва : Новая школа, 1997. – 352 с.

70. Про вищу освіту [Електронний ресурс] : Закон України № 1556-VII від 1.07.2014 р. (зі змінами). – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text

71. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017 р. (зі змінами). – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text - Дата звернення 01.11.2020р.

72. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : закон України від

27 черв. 2014 р. № 1678-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 40. – Ст. 2021.

73. Ричи Ш., Мартин П. Управление мотивацией : учеб. пособ. для вузов / Ш. Ричи, П. Мартин. – Москва : Юнити-Дана, 2004. – 399 с.

74. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии : учеб. пособ. / Г. К. Селевко. – Москва : Народное образование, 1998. – 256 с.

75. Селевко Г. К. Технологии внутришкольного управления / Г. К. Селевко. – Москва : НИИ школьных технологий, 2005. – 208 с.

76. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий [Електронний ресурс] / Г. К. Селевко. – 2006. – 816 с. – Режим доступу: http://mspu.by/files/tehnologiya/38_selevko_tom_1.pdf

77. Селевко Г. К. Педагогические технологии на основе активизации, интенсификации и эффективного управления УВП / Г. К. Селевко. – Москва : НИИ школьных технологий, 2005. – 288 с.

78. Сидоренко В. В. Курикулум підвищення кваліфікації педагогічних працівників в України: підходи та особливості розроблення [Електронний ресурс] / В. В. Сидоренко, М. І. Скрипник // Адаптивне управління: теорія і практика. Серія : Педагогіка. – 2017. – № 3 (5). – Режим доступу : http://am.eor.in.ua/images/adapt/Vol.3ped5/17ped3_5sidorenko_r.pdf - Дата звернення 08.11.2020р.

79. Сисоєва С. О. Педагогічні технології : коротка характеристика сутнісних ознак [Електронний ресурс] / С. О. Сисоєва // Педагогіка. – 2006. – С. 127-131. – Режим доступу: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1815/1/S_Sysoeva_PPTP_2_6_GI.pdf

80. Словарь иностранных слов. – 14-е изд., испр. – Москва : Рус. яз., 1987. – 608 с.

81. Слюсар Т. А. Педагогічна діагностика професійної компетентності як спосіб прогнозування та коригування процесу навчання / Т. А. Слюсар // Вісник Черкаського університету. – Вип. 2. – 2017. – С. 130-133.

82. Сорочан Т. М. Феномен педагогічної майстерності як методологія трансформації професіоналізму педагогів Нової української школи / Т. М. Сорочан // Педагогіка і психологія. – 2019. – № 1 (102). – С. 5-13.

83. Столбова И. Д. Организация предметного обучения: компетентностный подход / И. Д. Столбова // Высшее образование в России. − 2012. − № 7. – С. 10-20.

84. Тарарак Н. Г. Формування ціннісних орієнтацій учасників навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах мистецького профілю України (історико-педагогічний аспект) : моногр. / Н. Г. Тарарак. – Харків : ХарРІ НАДУ, 2014. – 324 с.

85. Терещук С. І. Цілепокладання як складова методичної системи формування навчально-пізнавальних компетентностей у старшокласників / С. І. Терещук // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – 2014. – Вип. 116. – С. 154-157.

86. Технологія [Електронний ресурс] // Словник української мови. Академічний тлумачний словник. – Режим доступу : http://sum.in.ua/s/tekhnologhija

87. Управление школой : слов.-справ. рук. образовательного учреждения / под ред. А. М. Моисеева, А. А. Хвана. – Москва : Пед. об-во России, 2005. – 320 с.

88. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищих пед. закладів освіти / М. М. Фіцула. – Київ : Академія, 2000. – 544 с.

89. Чеботарьова І. О. Формування комунікативної компетентності майбутніх керівників закладів освіти в умовах магістратури : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Чеботарьова Ірина Олексіївна ; Укр. інж.-пед. акад. – Харків, 2018. – 240 с.

90. Чошанов М. А. Инженерия обучающих технологий [Електронний ресурс] / М. А. Чошанов. – URL: http://www.rucont.ru/file.ashx?guid=7431a12d-6541-45a6-b210-3095deb3ba87 (дата звернення 29.07.2020)

91. Шамова Т. И., Третьяков П. И., Капустин Н. П. Управление образовательными системами / Т. И. Шамова, П. И. Третьяков, Н. П. Капустин. – Москва : Владос, 2002. – 320 с.

92. Швидун В. М. Управління післядипломною педагогічною освітою як складовою освіти в Україні / В. М. Швидун // Нова педагогічна думка. – 2019. – № 3. – С. 48-51.

93. Шумілова І. Загальнокультурна компетентність педагога – важливий напрямок ідеї провідництва в освіті / І. Шумілова // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки. – 2018. – Вип. 2. – С. 208-417. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nzbdpu_2018_2_23

94. ЮНЕСКО. Глоссарий терминов по тенологии образования. – Париж : Организация Объединенных Наций по вопросам образования, науки и культуры, 1986. – 242 с.

95. Judith Klatt and Walt Le Baron A Short Summary of Ten Model Teacher Education Programs [Електронний ресурс]. – System Development Corporation, 1969. – Режим доступу: https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED038356.pdf

96. Luniachek V. Postgraduate Pedagogical Education in Ukraine [Electronic Resource] // Vadym Luniachek, Tetyana Varenko // Urban Studies and Public Administration. – 2018. – Vol. 1, No. 2. – P. 199-209. − Режим доступу : – http://www.scholink.org/ojs/index.php/uspa/article/view/1559/1706 - Дата звернення 20.10.2020 р.

97. New trends in the utilization of educational technology for science education [Електронний ресурс]. – The Unesco Press, Paris, 1974. – Режим доступу: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000011505/PDF/011505engo.pdf.multi

98. Professional Development of Ukrainian Higher Education Staff in Intellectual Property: monograph / O. Kovalenko, V. Luniachek, N. Fesenko, V. Timaniuk, V. Rubashka, N. Ruban, A. Brovdii, O. Kulakovskyi ; ed. V. Luniachek. – : Kindle Direct Publishing Platform, 2020. – 138 p.

ПЕРЕЛІК НАУКОВИХ, НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ ПРАЦЬ, ВИДАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Монографії, підручники, посібники:

1. Компетентнісний вимір професійного розвитку працівників освіти в сфері інтелектуальної власності : монографія / В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан, А. М. Бровдій та ін.; за заг. ред. В. Е. Лунячека. – Х. : ТОВ «Оберіг», 2020. – 368 с.
2. Kovalenko, O., Luniachek, V., Fesenko, N., Timaniuk, V., Rubashka, V., Ruban, N., Brovdii, A., & Kulakovskyi, O. (2020). Professional Development of Ukrainian Higher Education Staff in Intellectual Property: monograph (V. Luniachek (ed.); 1st ed.). Kindle Direct Publishing Platform. 138 p.
3. Лунячек В.Е.Комерціалізація інтелектуальної власності у закладах вищої освіти: виклики сучасності / Лунячек В.Е., Тіманюк В.М. // Інноваційні платформи управління економічними процесами в умовах цифровізації економіки : колективна монографія за ред. д.е.н., проф. Прохорової В. В. – Х.: Видавництво Іванченка І. С., 2020. - с 293., 154–164.
4. Лунячек В. Е. Педагогічні технології запровадження компетентнісного підходу у вищих військових навчальних закладах [моногр.] / А.М.Бровдій, А.В.Куруч, В. Е. Лунячек., О.Є.Міршук, / за ред. В.Е.Лунячека. – Х. : НАНГУ. – 2019.– 317 с.
5. Бєляєв С. Б. Професійна підготовка майбутніх учителів до розробки і використання педагогічних технологій : монографія. Харків : Видавець СПД ФО Захаренко В.В., 2019. 410 с.
6. Бруєва В.А.Опубліковано розділ «Професійна підготовка фахівців з управління інтелектуальною власністю у закладах вищої освіти України» в колективній монографії під загальною редакцією Єльникової Г.В. «Теоретичні і методичні засади розроблення та використання адаптивних технологій у процесі підготовки магістрів з управління закладів освіти». УІПА. С. 190-202. 2020 р.
7. Лунячек В. Е. Основи педагогіки вищої школи : навчальний посібник / В. Е. Лунячек. – 2 видання, випр. та доп. − Х. : ФОП Панов А.М., 2019. − 220 с.

Перелік опублікованих статей у виданнях, що індексуються в наукометричній базі даних Scopus та/або Web of Science (або Index Copernicus для суспільних та гуманітарних наук):

1. Vadym Luniachek, Alla Brovdii, Oleksandr Kulakovskyi, Tetyana Varenko. Academic Integrity in Higher Education of Ukraine: Current State and Call for Action. *Education Research International*. 2020. URL: https://www.hindawi.com/journals/edri/2020/8856251/

2. Bondarenko T. (2020) Information and Computer Support for Adaptability of Learning in Higher Education Institutions / O. Kovalenko, N. Briukhanova, T. Bondarenko, T. Yaschun // In: Auer M., Hortsch H., Sethakul P. (eds) The Impact of the 4th Industrial Revolution on Engineering Education. ICL 2019. Advances in Intelligent Systems and Computing, vol 1135. Springer, Cham, 2020. - P. 145-153. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-40271-6_15

3. Bondarenko T. (2020) Method of Thematic Immersion in the Information Educational Environment as a Tool for the Formation and Assessment of Professional Competence of Future Engineering Teachers / T. Bondarenko, D. Kovalenko, N. Briukhanova, V. Iagupov // In: Auer M., Hortsch H., Sethakul P. (eds) The Impact of the 4th Industrial Revolution on Engineering Education. ICL 2019. Advances in Intelligent Systems and Computing, vol 1134. Springer, Cham, 2020. - P. 301-308. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-40274-7_30

4. Yurij Maslov[1], Valentyna Semenova$_2$, Vadym Luniachek[3] and Olga Kerekesha[4]. Problem aspects of use of the intellectual property of Ukrainian enterprises [Electronic Resource]. URL: https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/abs/2019/08/shsconf_NTI-UkrSURT2019_06036/shsconf_NTI-UkrSURT2019_06036.html

5. Shmatkov D. Monitoreo del ambiente de salud en las escuelas primarias de Ucrania / D. Shmatkov, M. Astakhova, V. Lunyachek // Revista Interuniversitaria de Formación del Profesorado. – 2020. – № 95 (34.1). – Pp. 115–132. – URL: https://recyt.fecyt.es/index.php/RIFOP/issue/viewFile/3792/560#page=116

6. Luniachek V. Educational trainings for future geography teachers: Ukrainian perspective / Vadym Luniachek1, Kateryna Borysenko2, Tetyana Varenko[3] // Geosaberes, Fortaleza, V. 11, P. 406 – 422, 2020. – URL: http://www.geosaberes.ufc.br/geosaberes/article/view/941

7. Kovalenko O., Bondarenko T., Kupriyanov O., Khotchenko I. (2020) Allocation of Latent Variables from Big Data in Institutional Researches of Engineering Teachers. In: Auer M., Hortsch H., Sethakul P. (eds) The Impact of the 4th Industrial Revolution on Engineering Education. ICL 2019. Advances in

Intelligent Systems and Computing, vol 1135. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-40271-6_29

8. Skochylias-Pavliv, O., Hryshyna, N., Romtsiv, O., Nizhnik, O. Modernization of administrative procedures for licensing and accreditation in the field of higher education in Ukraine // Amazonia Investiga. Vol. 9 - Issue 27: 536-543. March, 2020. URL: www.amazoniainvestiga.info

9. Лунячек В., Рубан Н. Компетентнісна модель працівника закладу загальної середньої освіти у сфері інтелектуальної власності / В. Лунячек, Н. Рубан // Нова педагогічна думка : науково-методичний журнал. - 2019. - № 4 (100). – С. 25-33. – Режим доступу: http://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/article/view/30/20

10. Фесенко Н.С., Рубан Н.П. Механізми формування професійної компетентності працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності / Н. С. Фесенко, Н. П. Рубан // Теорія та практика державного управління. – 2019. – № 2(65). – С. 222-232. – Режим доступу: http://tpdu.journal.kharkiv.ua/index.php/tpdu/article/view/56/87

11. Бєляєв С. Б. Методи професійної підготовки майбутніх вчителів до розробки і використання педагогічних технологій. East European Scientific Journal. 2019. #2 (42). Part 4. P. 4-8. URL: https://eesa-journal.com/wp-content/uploads/EESA_journal_4_part_12.pdf

12. Бєляєв С. Б. Наукові засади формування змісту освітньо-професійної програми підготовки вчителів до розробки і використання педагогічних технологій. East European Scientific Journal. 2019. #3 (43). Part 7. P. 10-14. URL: https://eesa-journal.com/wp-content/uploads/EESA_journal_7_part_10.pdf

13. Бєляєв С. Б. Засоби діагностики професійної підготовки майбутніх учителів до розробки і використання педагогічних технологій. East European Scientific Journal. 2019. #4 (44). Part 5. P. 4-9. URL: https://eesa-journal.com/wp-content/uploads/EESA_journal_4-44_part-5.pdf

14. Бєляєв С. Б. Процедурна інтеграція методологічних підходів у розробці системи професійної підготовки майбутніх учителів. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. 2019. VII (78), Issue 196, Maj. P. 7-10. URL: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/ped_psy_vii_196_78.pdf

15. Бєляєв С. Б. Практична підготовка до використання педагогічних технологій у системі професійної підготовки майбутніх учителів. Актуальні питання гуманітарних наук. Дрогобич: Гельветика, 2020. Вип. 27. Т. 1. С. 151–156. – Режим доступу: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/27_2020/part_1/27.pdf

16. Лунячек В. Компетентнісний підхід як методологія професійного розвитку працівника освіти / В. Лунячек // Нова педагогічна думка: науково-методичний журнал. - Рівне : РОІППО, 2020. - №2 (102). - С. 37-45. – Режим доступу: http://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/article/view/165

17. Лунячек В.Е. Підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти в сфері інтелектуальної власності: закономірності, принципи, педагогічні умови та основи технології / В.Е.Лунячек, Н.П. Рубан // Теорія та методика навчання та виховання» : зб. наук. пр. Випуск 49. – Х.: ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2020 – 169с., с.145-168. – Режим доступу: http : doi.org/10.34142/23128046.2020.49.13

18. Бруєва В.А. Кваліметричний інструментарій адаптивної технології підготовки магістрів управління інтелектуальною власністю / В. А. Бруєва // Витоки педагогічної майстерності. Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г.Короленка, Випуск 25. Серія «Педагогічні науки», м. Полтава. – 2020 .

19. Кравчук Н.Л. Технологія формування компетентності в сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності вчителів в процесі підвищення кваліфікації. / Н.Л. Кравчук // Витоки педагогічної майстерності. Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г.Короленка, Випуск 26. Серія «Педагогічні науки», м. Полтава. – 2020. - С. 125-137.

Перелік опублікованих англомовних статей та тез доповідей у матеріалах міжнародних конференцій, що індексуються науково-метричними базами даних WoS або Scopus:

1. Vadym Luniachek, Oleksandr Kulakovskyi, Alla Brovdii and Tetyana Varenko. Competence enhancement in intellectual property for the teaching staff of institutions of higher education // ICTTE 2020 (International Conference on Technics, Technologies and Education, November, 4-6, 2020, Bulgaria). URL: https://ictte.eu/technologies-in-engineering-education/

2. Bondarenko T. Allocation of Latent Variables from Big Data in Institutional Researches of Engineering Teachers / O. Kovalenko, T. Bondarenko, O. Kupriyanov, I. Khotchenko // Proceedings of the 22th International Conference on Interactive Collaborative Learning, 48 IGIP International Conference on Engineering Pedagogy, ICL 2019 (Bangkok, Thailand, 25-28 Sept. 2019). - Bangkok, 2019, P. 51. http://icl-conference.org/icl2019/program.php

3. Bondarenko T. Information and Computer Support for Adaptability of Learning in Higher Education Institutions / O. Kovalenko, T. Bondarenko, N. Briukhanova, T. Yaschun // Proceedings of the 22th International Conference on Interactive Collaborative Learning, 48 IGIP International Conference on Engineering Pedagogy, ICL 2019 (Bangkok, Thailand, 25-28 Sept. 2019). - Bangkok, 2019, P. 82. http://icl-conference.org/icl2019/program.php

4. Bondarenko T. Method of Thematic Immersion in the Information Educational Environment as a Tool for the Formation and Assessment of Professional Competence of Future Engineering Teachers / T. Bondarenko, D. Kovalenko, V. Iagupov, N. Briukhanova // Proceedings of the 22th International Conference on Interactive Collaborative Learning, 48 IGIP International Conference on Engineering Pedagogy, ICL 2019 (Bangkok, Thailand, 25-28 Sept. 2019). - Bangkok, 2019, P. 9. http://icl-conference.org/icl2019/program.php

5. Bondarenko T. Online education and monitoring of quality indicators of e-learning use / T. Bondarenko, O. Kovalenko, Luís Cardoso, O. Kupriyanov // Proceedings of the International Conference on Techniques, Technologies and Education, ICTTE 2020 (Yambol, Bulgaria, 4-6 Nov. 2020). – Yambol, 2020. URL: https://ictte.eu/technologies-in-engineering-education/

6. Kovalenko O., Briukhanova N., Bondarenko T., Yaschun T., Koeberlein-Kerler J., Bozhko N. Optimization of Curricula of Engineering and Pedagogical Specialties Based on the Construction of a Model for Structuring Interdisciplinary Relations. Proceedings of the 23th International Conference on Interactive Collaborative Learning, 49 IGIP International Conference on Engineering Pedagogy, ICL 2020 (Tallinn, Estonia, 23-25 Sept. 2020). - Tallinn, 2020. https://www.conftool.com/icl-conference/sessions.php

Статті у журналах, що включені до переліку наукових фахових видань України:

1. Тіманюк В. М. До питання про підготовку проект-менеджерів до управління інноваційними проектами / В. М.Тіманюк, І. В.Тіманюк / Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". - 2019. - №3. с. 35-44.- Режим доступу: https://doi.org/10.25313/2520-2294-2019-3-4807

2. Тихонова Д.С. Публічно-правовий спір у сфері інтелектуальної власності: підстави та умови виникнення / Д.С. Тихонова // Соціальне право: зб. наук. пр. Випуск 1. – К.: Київський національний університет ім.. Т. Шевченка , 2019. – с. 213-219. - Режим доступу: file:///C:/Users/Admin/Downloads/178-Article%20Text-287-1-10-20200123.pdf

3. Тихонова Д.С. Генеза правового регулювання становлення результатів інтелектуальної діяльності [Електронний ресурс] / Д.С. Тихонова // Соціальне право: зб. наук. пр. Випуск 2. – К.: Київський національний університет ім.. Т. Шевченка , 2019. – с. 237-240. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sopr_2019_2_20

4. Фоменко Л. М. Технологія розвитку пізнавальної активності майбутніх учителів інформатики в процесі математичної підготовки / Л. М. Фоменко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи : зб. наук. праць. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. – Вип. 70. – С. 255-258. - Режим доступу: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/27920/1/Fomenko.pdf

5. Фоменко Л. М. Результати педагогічного експерименту з розвитку пізнавальної активності майбутніх учителів інформатики у процесі математичної підготовки / Л. М. Фоменко // Молодь і ринок. 2019. № 12 (179). С. 148-152. - Режим доступу: http://mir.dspu.edu.ua/article/viewFile/181002/193988

6. Лунячек В. Е. Моделі та алгоритми підвищення кваліфікації працівників освіти в умовах диверсифікації освітніх послуг / В.Е.Лунячек, // Проблеми інженерно-педагогічної освіти: зб. наук. пр. Випуск 66. – Х.: Українська інженерно-педагогічна академія (УІПА), 2020 – 140, с.5–20.- Режим доступу: https://doi.org/10.32820/2074-8922-2020-66-5-20

7. Лунячек В.Е. Оцінювання сформованості компетентності в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у працівників закладів загальної середньої освіти засобами кваліметрії / В.Е.Лунячек, Н.П.Рубан, Н.Л.Кравчук// Проблеми інженерно-педагогічної освіти: зб. наук. пр. Випуск 67. – Х.: Українська інженерно-педагогічна академія (УІПА), 2020 – ТОВ

«Оберіг», 180 С. стр.108-119.- Режим доступу: https://doi.org/10.32820/2074-8922-2020-67-108-119

8. Лунячек В.Е. Підвищення кваліфікації працівників системи вищої освіти в умовах глобалізації / В.Е.Лунячек, Л.Ю.Ігнатенко// Освітні обрії. – 2020. – № 1. – с.120-126.– Режим доступу: http://lib.pu.if.ua:8080/bitstream/123456789/8462/1/4110-Текст%20статті-8756-1-10-20200730.pdf

9. Лунячек В.Е., Рубан Н.П. Формування компетентності працівників закладів загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації / В.Е.Лунячек, Н.П. Рубан // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2019. – Вип. 63. – С. 16-29. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2019_63_4

10. Лунячек В.Е., Кравчук Н.Л. Захист об'єктів інтелектуальної власності в закладах загальної середньої освіти: проблеми на сучасному етапі / В.Е.Лунячек, Н.Л. Кравчук // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2019. – Вип. 62. – С.36-44. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2019_62_6

11. Черненко Ю.Ю. Сучасний стан підвищення кваліфікації викладачів ЗВО у сфері інтелектуальної власності / Ю.Ю. Черненко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2020. - № 67 - С.44-55. – Режим доступу: https://doi.org/10.32820/2074-8922-2020-67-44-54

12. Кулаковський О.М. Оцінювання сформованості компетентності в сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у випускників закладів вищої освіти засобами кваліметрії / О.М. Кулаковський // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, VIII (94), Issue: 236, 2020 Sept. – С. 41-47. - Режим доступу: http://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/ped_psy_viii_236_94.pdf

13. Кулаковський О.М. Компетентнісна модель випускника педагогічного закладу вищої освіти у сфері інтелектуальної власності / О.М. Кулаковський // Нова педагогічна думка. - №3. – 2020. – С. 21-29. - Режим доступу: http://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/article/view/204/176

14. Кулаковський О.М., Бровдій А.М. Захист прав інтелектуальної власності у закладах вищої освіти України: специфіка і проблеми / О.М. Кулаковський А.М. Бровдій // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2019. - №65. – С. 59-68. - Режим доступу: http://repo.uipa.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6295/1/8.pdf

15. Кулаковський О.М. Технологія формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних закладів вищої освіти / О.М. Кулаковський // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2020. - № 68. – С. 97-112.

16. Бєляєв С. Б. Процедурна інтеграція методологічних підходів у розробленні змісту професійної підготовки / С. Б. Бєляєв // Науковий часопис національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 67. С. 17-21. - Режим доступу: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/27199/1/Belyaev.pdf

17. Шматков Д. И. Обзор программных продуктов для реализации дидактической редукции: EXCEL, STATISTICA, SPSS / Д. И. Шматков // Проблемы инженерно-педагогического образования. – 2020. – № 66. – С. 29-41. - Режим доступу: DOI: https://doi.org/10.32820/2074-8922-2020-66-29-41

18. Тарасенко І. Інтелектуальний капітал учасників освітнього процесу як умова поліпшення іміджу закладу загальної середньої освіти/ І. Тарасенко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. – Харків : УІПА, 2019. – Вип.65. – С. 84–95. - Режим доступу: http://repo.uipa.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6297/1/10.pdf

19. Воробйова Н.М. Формування професійної компетентності новопризначеного керівника закладу загальної середньої освіти в процесі підвищення кваліфікації /Н.М. Воробйова// Проблеми інженерно-педагогічної освіти: зб. наук. пр. – Харків : УІПА, 2019. – Вип. 65. – С. 7-17. - Режим доступу: http://repo.uipa.edu.ua/jspui/handle/123456789/6290

20. Горностаєва О. О. Розвиток професійної компетентності інженерів-педагогів автотранспортного профілю у системі післядипломної педагогічної освіти / О. О. Горностаєва // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. - 2018. - № 61. - С. 95-103. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2018_61_12

21. Горностаєва О. О. Напрямки розвитку професійної компетентності інженерів–педагогів автомобільної галузі в системі післядипломної освіти / О. О. Горностаєва // Науковий журнал «Virtus», – Випуск № 29, (січень 2018 р.), 2018. – С.28-32.- Режим доступу: http://virtus.conference-ukraine.com.ua/Journal29.pdf

22. Кравчук Н.Л. Сутність і структура компетентності вчителів закладів загальної середньої освіти у сфері інтелектуальної власності. / Н.Л. Кравчук // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. 2019. № 65. С. 104-114.– Режим доступу: file:///C:/Users/Admin/Downloads/318-Article%20Text-797-1-10-20200722.pdf

23. Остапенко А.С. Модель розвитку методичної компетентності вчителя технологій у системі післядипломної освіти / А.С. Остапенко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2019. – Вип. 64. – С. 29-39. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2019_64_5

24. Бруєва В.А. Актуальність використання адаптивних технологій при підготовці магістрів з управління інтелектуальною власністю / В. А. Бруєва

// Проблеми інженерно-педагогічної освіти. - 2019. - № 63. - С. 29-37. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2019_63_5

25. Брує́ва В.А. Адаптивне управління процесом набуття прав інтелектуальної власності та комерціалізацією досліджень у закладах вищої освіти», збірник наукових праць «Проблеми інженерно-педагогічної освіти», Українська інженерно-педагогічна академія, (м. Харків), Випуск № 66, 2020 р. с. 42-51. - Режим доступу: https://doi.org/10.32820/2074-8922-2020-66-42-51

26. Брує́ва В.А. Контекстно-концентричний підхід до професійної підготовки магістрів з управління інтелектуальною власністю / В. А. Брує́ва // Проблеми інженерно-педагогічної освіт, Українська інженерно-педагогічна академія, (м. Харків), Випуск 67, 2020р. - Режим доступу: https://doi.org/10.32820/2074-8922-2020-67-55-64

27. Брує́ва В.А. Адаптивна технологія професійної підготовки магістрів управління інтелектуальною власністю з використанням контекстно-концентричного підходу /В. А. Брує́ва // Virtus: Scientific Journal / Editor-in-Chief M.A. Zhurba – June, № 45, June, 2020, с. 57-60 ADAPTIVE TECHNOLOGY OF MASTERS PROFESSIONAL TRAINING OF INTELLECTUAL PROPERTY MANAGEMENT WITH THE USE OF CONTEXT-CONCENTRIC APPROACH. (липень 2020 р.). Країна: Канада. - Режим доступу: http://virtus.conference-ukraine.com.ua/Journal45.pdf

28. Tyhonova Daria, Approaches to understanding to the form of protection of intellectual property rights in Ukraine (Підходи розуміння форми захисту прав інтелектуальної власності в Україні) //Visegrad Journal on Human Rights №3, 2020, page 120-123 (ISSN 1339-7915).

Перелік опублікованих охоронних документів на об'єкти права інтелектуальної власності України:

1. Свідоцтво про реєстрацію авторського права України - Літературний твір наукового характеру "Компетентнісна модель майбутнього вчителя географії як інструмент професійної підготовки в класичному університеті № 84568 від 18.01.2019 р. / В.Е. Лунячек, К.Б. Борисенко.

2. Свідоцтво про реєстрацію авторського права України літературний твір наукового характеру "Договірне право: навчально-методичний комплекс для студентів освітнього ступеня "Магістр" денної та заочної форм навчання, спеціальності 073 "Менеджмент" (Управління інтелектуальної власності)" №86153 від 20.02.2019. / Д.С. Тихонова.

3. Свідоцтво про реєстрацію авторського права України на службовий твір – літературний твір наукового характеру «Професійний розвиток працівників загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності» № 86150 від 20.02.2019 р. / В.Е. Лунячек, Н.П. Рубан. Н.С. Фесенко.

4. Свідоцтво про реєстрацію авторського права України на службовий твір – літературний твір наукового характеру «Managing protection of rights for intellectual property in the system of comprehensive secondary education» № 86149 від 20.02.2019 р. / В.Е. Лунячек, Н.П. Рубан.

5. Свідоцтво про реєстрацію авторського права України на службовий твір – літературний твір наукового характеру «Набуття прав і експертиза об'єктів інтелектуальної власності: методичні вказівки до організації і планування самостійної роботи студентів освітнього рівня «магістр» денної та заочної форм навчання спеціальності 073 Менеджмент (Управління інтелектуальною власністю)» № 90933 від 02.07.2019 / В.М. Тіманюк, Н.С. Сухіна.

6. Свідоцтво про реєстрацію авторського права України на службовий твір – літературний твір наукового характеру «Огляд міжнародного законодавства в галузі інтелектуальної власності» № 90407 від 02.07.2019 / Н.С. Фесенко.

7. Свідоцтво про реєстрацію авторського права України на літературний твір наукового характеру «Анкета опитування зі сформованості професійних компетентностей в процесі навчальної діяльності та фізичної активності» № 90517 від 08.07.2019 р. / Д. І. Шматков .

8. Свідоцтво про реєстрацію авторського права України на службовий твір – літературний твір навчального характеру «Структура програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників освіти щодо формування компетентності в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності» № 90521 від 08.07.2019 р. / Н.П. Рубан.

9. Свідоцтво про реєстрацію авторського права України на літературний твір наукового характеру «Метод експериментального педагогічного дослідження сформованості компетентності з моделювання процесів і систем» № 90518 від 08.07.2019 р. / Д. І. Шматков.

10. Свідоцтво про реєстрацію авторського права України на літературний твір наукового характеру «Трансформація змісту навчання дисциплін про вимірювання» № 90683 від 15.07.2019 р. / О. О. Шелковий, Н. В. Бєлікова, Д. І. Шматков .

11. Свідоцтво про реєстрацію авторського права України на літературний письмовий твір наукового характеру «Кваліметричний інструментарій адаптивної технології підготовки магістрів управління інтелектуальною власністю» № 99270 від 31.08.2020 / В. А. Бруєва.

12. Свідоцтво про реєстрацію авторського права України на літературний письмовий твір наукового характеру «Адаптивна технологія професійної підготовки магістрів управління інтелектуальною власністю з використанням контекстно-концентричного підходу» № 99226 від 31.08.2020 / В. А. Бруєва.

Публікації у матеріалах конференцій, тезах доповідей та виданнях, що не включені до переліку наукових фахових видань України:

1. Черненко Ю.Ю. Аналіз компетентності педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти в сфері інтелектуальної власності за матеріалами анкет/ Ю.Ю. Черненко // Science and practice: Collection of scientific articles. - Midas S.A., Thessaloniki, Greece, 2019. - 108 p. С. 101–105. - Режим доступу: http://conferencii.com/files/archive/2019-06.pdf.
2. Тіманюк В.М. Проблеми розвитку процесу трансферу технологій, які створені вищими навчальними закладами. Матеріали XXXVI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / В.М. Тіманюк, І.В. Тіманюк // Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»: Зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький, 2018.с.78-82.
3. Rubashka V.P. Influence higher school on development social and intellectual capitals of society / Rubashka V.P., Fesenko N.S. // Research and Innovation: Collection of scientific articles. - Yunona Publishing, New York, USA, 2019. pp. 176-179.
4. Рубашка В.П. Социальные аспекты создания и внедрения объекта интеллектуальной собственности/ В.П. Рубашка // Научно-теоретический и практический журнал ОРАЛДЫҢ ҒЫЛЫМ ЖАРШЫСЫ No 1 (172) 2019. ЖШС «Уралнаучкнига», 2019. 3-6 с.
5. Фоменко Л. М. Критерії, показники та рівні розвитку пізнавальної активності майбутніх учителів інформатики. Хуманитарни Балкански Исследования. 2019. № 2 (4). Т. 3. С. 16-18.
6. Фоменко Л. М. Використання технології «Lapbooking» для розвитку пізнавальної активності майбутніх учителів інформатики в процесі математичної підготовки. Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість в умовах європейської інтеграції : збірник матеріалів XXII Всеукр. наук.-практ. конф. (18 квітня 2019 р.). Київ : Вид-во Європейського університету, 2019. С. 189-191.
7. Фоменко Л. М. Адаптивний підхід до розвитку пізнавальної активності майбутніх учителів інформатики. Актуальні тенденції розвитку освіти, науки та технологій : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конференції (Бахмут, 16-17 травня 2019 р.). Бахмут : ННПІ УІПА, 2019. Т. 1. С. 35-36.
8. Лунячек В.Е. Професійний розвиток працівників загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності // Розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя: [збірник матеріалів Першого Міжнародного науково-практичного WEB-форуму (Київ-Харків, 26–28 березня 2019 р.) ; упор.-укл. М.Л. Ростока; ред. кол. : М.Л. Ростока, Т.С. Бондаренко, О.В. Баніт, І.М. Савченко]. – Кропивницький : Вид-во Льотної академії Національного авіаційного університету, Вип. 1. 2019. 300 с. – С.178.
9. Лунячек В.Е Диверсифікації процесів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Україні: алгоритми реалізації /В.Е.Лунячек //The 3 rd International scientific and practical conference “Priority directions of science development” (December 28-29, 2019) SPC “Sci-conf.com.ua”, Lviv, Ukraine. 2019.

834 p., С.429–433. http://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2019/12/priority-directions-of-science-development-28-29.12.19.pdf

10. Воробйова Н. М. Оцінювання результатів професійної діяльності новопризначених керівників освіти в умовах реалізації Концепції Нової української школи / Н. М. Воробйова// Dynamics of the development of world science: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. – Ванкувер, Канада. – 18-20 грудня 2019 р. – С. 123-129. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2019/12/dynamics-of-the-development-of-world-science_18-20.12.2019.pdf.

11. Тарасенко І. М. Використання інструментів кваліметричного підходу для оцінювання інтелектуального капіталу учасників освітнього процесу закладу загальної середньої освіти/ І.М. Тарасенко// Topical issues of the development of modern science: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. – Софія, Болгарія. – 11-13 грудня 2019 р. – С. 588-598. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2019/12/topical-issues-of-the-development-of-modern-science_11-13.12.2019.pdf.

12. Тарасенко І.М. Практичні аспекти розробки критеріїв для визначення іміджу закладу загальної середньої освіти/ І.М. Тарасенко// Priority directions of science development: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. – Львів. – 28-29 грудня 2019 р. – С. 465-473. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2019/12/priority-directions-of-science-development-28-29.12.19.pdf.

13. Лунячек В.Е., Дегтярьова О.А. Оцінювання професійної компетентності керівників закладів освіти: методологічний аспект / Збірник матеріалів Міжнародної конференції (18-19 жовтня 2018 року) «Розвиток управлінської компетентності керівника як важливого ресурсу забезпечення якості роботи закладу освіти»: тематичний збірник праць / упоряд. І.В.Вєтров, О.В.Власюк; за ред. А.Л.Черній, І.В.Вєтрова. – Рівне: РОІППО, 2019.– 147 с.

14. Рубан Н.П., Тіманюк В.М. Визначення баз даних як особливих об'єктів авторського права / Перший Міжнародний науково-практичний WEB-форум «Розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя» (26–28 березня 2019 р.) : збірник тез доповідей / Укр. інж.-пед. акад.. - Х.: [б. в.], 2019. С. 112-114.

15. Тиманюк В.Н. Управління проектами. Ефективне використання результатів наукових досліджень та об’єктів інтелектуальної ет-конференції (21-22 березня 2019 р.). – НМетАУ, УКРНЕТ, НДІІВ НАПрН України, Дніпро: Юрсервіс, Київ: Інтерсервіс, 2019. – Том 1.

16. Дегтярьова О. А. Оцінювання діяльності керівника закладу загальної середньої освіти шляхом застосування системи KPI // Perspectives of world science and education. Abstracts of the 4th international scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2019. pp. 351-357.url: http://sci-conf.com.ua/iv-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferenciya-perspectives-of-world-science-and-education-25-27-dekabrya-2019-goda-osaka-yaponiya-arhiv/

17. Дегтярьова О.А. Модернізація роботи з кадровим резервом як засіб забезпечення принципу конкурентності у конкурсі на посаду керівника

школи. // Science and society. Proceedings of the 16th international conference. accent graphics communications & publishing. Hamilton, Canada. 2019. pp. 224-229.

18. Горностаєва О.О. Інтерактивні технології навчання як засіб формування професійної компетентності інженера педагога / О. О.Горностаєва, Г. Ю. Кравченко // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія і практика» Секція 5. Сучасні педагогічні технології в навчанні менеджменту.– Харків – Торунь, ХНЕУ імені Семена Кузнеця, 2019. – С. 261-164.

19. Горностаєва О.О. Шляхи підвищення професійної компетентності інженерів-педагогів / О. О.Горностаєва // Збірник матеріалів Всеукраїнського наукового форуму адаптивних систем управління в освіті, Харків, УІПА, 2019. – С.121–123.

20. Горностаєва О.О. Andragogical ways of organization of pedagogical engineers training process at the advanced training courses in universities / О.О.Горностаєва // Proceedings of XXXXIII International scientific conference «Our contribution to the future». New York, USA, February 9, 2019 PP 54-61.

21. Горностаєва О.О. Організація підвищення кваліфікації інженерів-педагогів на основі принципів андрагогіки / О. О.Горностаєва // Збірник матеріалів науково-практичної конференції «Universum View 15. Pedagogical sciences», м Дніпро, Україна, 2019. – С.30-35.

22. Фоменко Л. М. Критерії, показники та рівні розвитку пізнавальної активності майбутніх учителів інформатики. Хуманитарни Балкански Изследования. 2019. № 2 (4). Т. 3. С. 16-18.

23. Фоменко Л. М. Адаптивний підхід до розвитку пізнавальної активності майбутніх учителів інформатики. Актуальні тенденції розвитку освіти, науки та технологій : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конференції (Бахмут, 16-17 травня 2019 р.). Бахмут : ННППІ УІПА, 2019. Т. 1. С. 35-36.

24. Фоменко Л. М. Використання технології «Lapbooking» для розвитку пізнавальної активності майбутніх учителів інформатики в процесі математичної підготовки. Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість в умовах європейської інтеграції : збірник матеріалів XXII Всеукр. наук.-практ. конф. (18 квітня 2019 р.). Київ : Вид-во Європейського університету, 2019. С. 189-191.

25. Лунячек В.Е. Роль органів державної влади у диверсифікованій про фесійній підготовці вчителів в Україні (англ.) / В.Е. Лунячек, Л.Ю. Ігнатенко // Розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя : Збірник матеріалів 2-го Міжнар. наук.-практ. WEB-форуму (Київ-Харків, 25–27 березня 2020 р.). – Харків 2020. – Вип. 2. - С. 82-85.

26. Лунячек В.Е. Трансфер технологій як форма підвищення кваліфікації працівників освіти / В.Е. Лунячек, Н.П. Рубан // Розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя : Збірник матеріалів 2-го Міжнар. наук.-практ. WEB-форуму (Київ-Харків, 25–27 березня 2020 р.). – Харків 2020. – Вип. 2.

27. Рубан Н.П. Творча діяльність при створенні інтелектуальної власності при підготовці магістрів з менеджменту / Н.П. Рубан // Науково-практична конференція науково-педагогічних працівників, науковців,

аспірантів та співробітників академії (53-та; травень 2020 р., м. Харків): збірник тез доповідей / Укр. інж.-пед. акад.. - Х.: [б. в.], 2020.

28. Тіманюк В. М. Управління науково-дослідницькою діяльністю та інтелектуальною власністю в університетах України (анг). Розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя : Збірник матеріалів 2-го Міжнар. наук.-практ. WEB-форуму (Київ-Харків, 25–27 березня 2020 р.). – Харків 2020. – Вип. 2. - С. 105-107.

29. Тіманюк В. М. Проблеми комерціалізації інтелектуальної власності у закладах вищої освіт/В.М.Тіманюк // Проблеми винахідницької та раціоналізаторської діяльності в Харківській області : матеріали наук.-практ. конф. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, Харків. обл. рада т-ва винахідників і раціоналізаторів. – Харків, 2020. – С.34-43.

30. Тіманюк В.М. Управління інтелектуальної власністю в ЗВО в умовах інноваційної економіки // В.М.Тіманюк, Ю.Ю.Черненко Dynamics of the development of world science. Abstracts of the 6th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2020. Pp. 1107-1118. URL: http://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2020/02/dynamics-of-the-development-of-world-science_19-21.02.2020.pdf

31. Рубашка В. П. , Фесенко Н. С. Research and Innovation: Collection of scientific articles. – Yunona Publishing, New York, USA, 2019. – P. 176-179. – Режим доступу : http://conferencii.com/files/archive/2019-02.pdf

32. Фесенко Н. С. Інтелектуальна власність як складова загальнокультурного розвитку українського суспільства / Н. С. Фесенко // The 5th International scientific and practical conference “Topical issues of the development of modern science” (January 15-17, 2020). – Publishing House “ACCENT”, Sofia, Bulgaria. 2020. – С. 957-968. – Режим доступу : http://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2020/01/topical-issues-of-the-development-of-modern-science_15-17.01.2020.pdf

33. Фесенко Н. С. Зарубіжний досвід підвищення кваліфікації працівників вищої освіти у сфері інтелектуальної власності [Електронний ресурс] / Н. С. Фесенко // The 5th International scientific and practical conference “Perspectives of world science and education” (January 29-31, 2020). – CPN Publishing Group, Osaka, Japan. 2020. – С. 780-789. – Режим доступу : http://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2020/01/perspectives-of-world-science-and-education_29-31.01.20.pdf

34. Фесенко Наталія. Формування професійної компетентності працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності / Наталія Фесенко // Розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя (Forum-SOIS, 2020) : зб. матер. ІІ Міжнар. наук.-практ. WEB-форуму (м. Київ-Харків, 25-27 березня 2020 р.). – Харків : Вид-во «Мадрид», 2020. – С. 107-110.

35. Фесенко Н. С. Проблеми формування інноваційної культури фахівця. Abstracts of VI International Scientific and Practical Conference. Milan, Italy 2020. pp. 364-367. Available at : DOI: 10.46299/ISG.2020.II.VI URL: https://isg-konf.com

36. Черненко Ю.Ю. Управління інтелектуальної власністю в ЗВО в умовах інноваційної економіки / Тіманюк В. М., Черненко Ю. Ю. // Dynamics of the development of world science. Abstracts of the 6th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2020. Pp. 1107-1118. URL: http://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2020/02/dynamics-of-the-development-of-world-science_19-21.02.2020.pdf

37. Черненко Ю.Ю. Підвищення кваліфікації працівників закладів вищої освіти у сфері інтелектуальної власності як складова національної стратегії розвитку українського суспільства. Розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя (Forum-SOIS, 2020): збірник матеріалів II Міжнародного науково-практичного WEB-форуму (м. Київ-Харків, 25-27 березня 2020 р.), № 2. Харків: Вид-во «Мадрид», 2020. С. 112-115.

38. Черненко Ю.Ю. Аналіз компетентності педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти в сфері інтелектуальної власності за матеріалами анкет/ Ю.Ю. Черненко // Science and practice: Collection of scientific articles. - Midas S.A., Thessaloniki, Greece, 2019. - 108 p.C. 101–105. - Режим доступу http://conferencii.com/files/archive/2019-06.pdf

39. Сагайдак-Нікітюк Р.В,. Любима О.С. Синергізм розвитку інноваційної діяльності та його залежність від інтелектуальної власності. Теоретичні та практичні аспекти дослідження лікарських засобів: IV Міжнародна науково-практична internet-конференція, м. Харків, 26-27.11.2020 р. - С.153. - Режим доступу https://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/24083/1/153.pdf

40. Кулаковський О. М. Проблеми інтелектуальної власності в системах освіти іноземних держав // Проблеми винахідницької та раціоналізаторської діяльності в Харківській області : матеріали наук.-практ. конф. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, Харків. обл. рада т-ва винахідників і раціоналізаторів. – Харків, 2020. – С. 23-25

41. Кулаковський О. Компетентість у сфері інтелектуальної власності як складова інтегральної компетентності випускника закладу вищої освіти // The Development of the Unified Open Information Space in Lifelong Education «Forum- SOIS, 2020»: collection of materials of the Second International Scientific and Practical WEB-Forum (K yiv-Kharki v, March 25-27th, 2020); [focus.-comp. M. L. Rostoka; edit. board : M. L. Rostoka, T. S. Bondarenko, V. E. Lunyachek, O. V. Banit, A. V. Seletsky , A. C. Guraliuk, O. A. Blazhko, T. A. Luhova]. Kharkiv: Publishing «Madrid», 2020. Vol. 2. Issue 2. - C. 76-78.

42. Бровдій А Науково- теоретичні основи створення технології підвищення кваліфікації викладачів закладів вищої освіти в сфері інтелектуальної власності // The Development of the Unified Open Information Space in Lifelong Education «Forum- SOIS, 2020»: collection of materials of the Second International Scientific and Practical WEB-Forum (K yiv-Kharki v,

March 25-27th, 2020); [focus.-comp. M. L. Rostoka; edit. board : M. L. Rostoka, T. S. Bondarenko, V. E. Lunyachek, O. V. Banit, A. V. Seletsky , A. C. Guraliuk, O. A. Blazhko, T. A. Luhova]. Kharkiv: Publishing «Madrid», 2020. Vol. 2. Issue 2 .- C. 64-68

43. Бровдій А. Тихонова Д. Дослідження проблеми правового регулювання відносин, що виникають у процесі створення службового твору // The Development of the Unified Open Information Space in Lifelong Education «Forum- SOIS, 2020»: collection of materials of the Second International Scientific and Practical WEB-Forum (K yiv-Kharki v, March 25-27th, 2020); [focus.-comp. M. L. Rostoka; edit. board : M. L. Rostoka, T. S. Bondarenko, V. E. Lunyachek, O. V. Banit, A. V. Seletsky , A. C. Guraliuk, O. A. Blazhko, T. A. Luhova]. Kharkiv: Publishing «Madrid», 2020. Vol. 2. Issue 2.- C. 68-69.

44. Рубашка В.П., Фесенко Н.С. Применение метода моделирования в педагогических исследованиях / Н.С. Фесенко, В.П.Рубашка //Nauka i Studia, NR 3(205). Nauka i studia Przemyśl, №3(205) , 2020. -pp 52-57. - Режим доступу https://drive.google.com/file/d/1nJMVQGAj3oaHn-MNS6dwwQB955PNKvDX/view?usp=drive_open

45. Рубашка В.П. Моделювання як метод педагогічного дослідження. Розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя (Forum-SOIS, 2020): збірник матеріалів II Міжнародного науково- практичного WEB-форуму (м. Київ-Харків, 25-27 березня 2020 р.); Харків : Вид-во «Мадрид», 2020. Вип. 2. Р.99-100. Режим доступу - https://ikpt.uipa.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/ZbForumSOIS-2020sait.pdf

46. Рубашка В.П. Моделирование в системе повышения квалификации педагогических работников: Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»: Зб. наук. праць. Переяслав, 2020. Вип. 62.- С. 237-239.

47. Тарасенко І. М. Використання інструментів кваліметричного підходу для оцінювання інтелектуального капіталу учасників освітнього процесу закладу загальної середньої освіти/ І.М. Тарасенко// Topical issues of the development of modern science: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. – Софія, Болгарія. – 11-13 грудня 2019 р. – С. 588-598. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2019/12/topical-issues-of-the-development-of-modern-science_11-13.12.2019.pdf

48. Воробйова Н.М. Компетентність у сфері інтелектуальної власності, як складова підготовки новопризначеного керівника закладу загальної середньої освіти / Н. М. Воробйова// Modern science: problems and innovations: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. – Стокгольм, Швеція. – 3-5 травня 2020 р. – С. 489-494– [Електронний ресурс]: Режим доступу: https://sci-

conf.com.ua/wp-content/uploads/2020/05/MODERN-SCIENCE-PROBLEMS-AND-INNOVATIONS-3-5.05.20.pdf

49. Vorobiova N., Tarasenko I. Prospective plan for the development of the general secondary education institution as an algorithm for forming the image of the school by the newly appointed head/ N.Vorobiova, I. Tarasenko. International scientific and practical conference. Modalităţi conceptuale de dezvoltare a ştiinţei moderne. 20.11.2020. Bucharest, ROU.V.3 / Pp. 11-12. URL: https://ojs.ukrlogos.in.ua

50. Фоменко Л. М. Підготовка майбутніх учителів до інноваційної педагогічної діяльності. Розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя (Forum-SOIS, 2020) : збірник матеріалів II Міжнародного науково-практичного WEB-форуму (Київ-Харків, 25-27 березня 2020 р.). Харків : Вид-во «Мадрид», 2020. С. 110-112.

51. Бруєва В.А. Професійна підготовка магістрів з управління інтелектуальною власністю на адаптивних засадах у досвіді зарубіжних і вітчизняних закладів освіти / В.А. Бруєва // Проблеми винахідницької та раціоналізаторської діяльності в Харківській області : матеріали наук.-практ. конф. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, Харків. обл. рада т-ва винахідників і раціоналізаторів. – Харків, 2020. С. 57-65.

52. Бруєва В.А. Деякі питання професійної підготовки магістрів з управління інтелектуальною власністю на адаптивних засадах у досвіді вітчизняних і зарубіжних закладів освіти Розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя (Forum-SOIS, 2020): збірник матеріалів II Міжнародного науково- практичного WEB-форуму (м. Київ-Харків, 25-27 березня 2020 р.); Харків : Вид-во «Мадрид», 2020.

53. Кравчук Н.Л. Академічна доброчесність як складова внутрішнього забезпечення якості освіти в закладі загальної середньої освіти. *Modern Humanitarian Journal*. 2020. Vol.3. №3(5). С. 5-9.

54. Кравчук Н.Л. Формування компетентності у галузі інтелектуальної власності працівників ЗЗСО як педагогічна проблема. Проблеми винахідницької та раціоналізаторської діяльності в Харківській області: матеріали наук.-практ. конф. від 26 вер. 2019 р. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, Харків. обл. рада т-ва винахідників і раціоналізаторів: Харків, 2020. С. 15-23.

55. Кравчук Н.Л. Діагностична складова процесу формування професійної компетентності вчителів закладів загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності. Розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя (Forum-SOIS, 2020): збірник матеріалів II Міжнародного науково-практичного Web-форуму від25-27 березня 2020 р. / упор. М.Л. Ростока. Харків: Друкарня «Мадрид». 2020. Вип.2. С. 73-76.

56. Горностаєва О. О. Характеристика професійної компетентності інженера-педагога / Збірник матеріалів Всеукраїнського наукового форуму адаптивних систем управління в освіті (30–31 січень 2020р.), Харків, УІПА, 2020.

57. Горностаєва О. О. Реалізація компетентнісного підходу при підготовці інженерів-педагогів автотранспортного профілю в професійно-технічній освіті / Збірник матеріалів Міжнародного електронногонауково-практичного журналу «WayScience» м. Дніпро, Україна, (6-7 лютого 2020 р.) 2020. – С.317-321.

58. Горностаєва О. О. Формування компетентності в сфері ІВ, як складова підготовки студентів інженерних спеціальностей / Збірник матеріалів Другого Міжнародного науково-практичного WEB-форуму (25–27 березня 2020р. Випуск 2), Київ-Харків, 2020р. – С.70–72.

Теми захищених дисертацій:

Докторських:

Беляев С.Б. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів до розроблення та використання педагогічних технологій : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Беляев Сергій Борисович; Українська інженерно-педагогічна академія. – Х., 2020. – 577 с. Науковий консультант - д.пед.н., проф. Лазарєв М.І.

Кандидатських:

1. Куруч А.В. Формування політичної компетентності у курсантів вищих військових навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Куруч Анна Володимирівна; Українська інженерно-педагогічна академія. – Х., 2019. – 287 с. Науковий керівник - д.пед.н., проф. Лунячек В.Е.

2. Борисенко К.Б. Формування спеціальних компетентностей майбутніх учителів географії в процесі навчальних практик : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Борисенко Катерина Борисівна; Українська інженерно-педагогічна академія. – Х., 2019. – 344 с. Науковий керівник - д.пед.н., проф. Лунячек В.Е.

3. Дрокіна А.С. Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Дрокіна Аліна Сергіївна; Українська інженерно-педагогічна академія. – Х., 2020. – 305 с.Науковий керівник - д.пед.н., доц. Упатова І.П.

Магістерських:

1. Григоренко О.М. Удосконалення цивільно-правового механізму захисту прав авторів інтелектуальної власності від плагіату.
2. Ридун А.С. Публічне управління сферою інтелектуальної власності на рівні закладу освіти.
3. Зінченко Л.С.Правове регулювання авторського права в Україні.
4. Тихонова Д.С. Комерціалізація об’єктів інтелектуальної власності.
5. Лунячек О.В. Управління об’єктами авторського права як складова наукового дослідження.
6. Развожжаєва Е.О. Управління процесом комерціалізації авторської розробки «Методика оцінки об’єкту інтелектуальної власності за кваліметричною моделлю.
7. Бикова А.В. Управління інтелектуальною власністю при створенні Веб-сайту для навчального закладу.
8. Арутюнян М.А. Удосконалення механізмів державного управління об’єктами інтелектуальної власності.

Дисертації підготовлені до захисту:

1. Кравчук Н.Л. Формування компетентності працівників загальної середньої освіти в сфері захисту прав інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації, науковим керівником є д.пед.н., проф. Лунячек В.Е .
2. Кулаковський О.М. Теоретико-методичні засади формування компетентності студентів вищої освіти у сфері інтелектуальної власності, науковим керівником є д.пед.н., проф. Лунячек В.Е .
3. Бруєва В.В. Професійна підготовка магістрів з управління інтелектуальною власністю із застосуванням адаптивних технологій, науковим керівником є д.пед.н., проф. Єльникова Г.В.

ПЕРЕЛІК ОРГАНІЗАЦІЙНИХ, МЕТОДИЧНИХ ТА НАУКОВИХ ЗАХОДІВ, ПРОВЕДЕНИХ ЗА ТЕМОЮ РОБОТИ

Проведення Міжнародного науково-практичного WEB-форуму «Розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя»

25-27 березня 2020 року на базі Української інженерно-педагогічної академії в режимі он-лайн був проведений Другий Міжнародний науково-практичний WEB-форум «Розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя» (зареєстрований в системі УкрІНТЕІ МОН України посвідчення № 212 від 10.03.2020 року).

Одним із наукових чатів форуму був «Професійний розвиток працівників освіти у сфері інтелектуальної власності», що був організований і профінансований в рамках виконання науково-дослідної роботи по темі № 19-01 ДБ «Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності». В цьому науковому чаті було представлено 21 доповідь.

Співорганізаторами ***науково-практичного WEB-форуму*** *виступили:* Тираспольський державний університет (Кишинев, Республіка Молдова); Горійський державний педагогічний університет (Горі, Грузія); DTI університет (Дубніца над Вагом, Словакія); Тракійский університет (Стара Загора, Болгарія); Аурел Влайку університет Арада (Арад, Румунія); Національний університет Узбекістану імені Мірзо Улугбека (Ташкент, Узбекістан); Поморська академія у Слупську (Слупськ, Польща); Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Національна академія статистики, обліку та аудиту; Інженерно-педагогічний факультет Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова; Національна металургійна академія України; Льотна академія національного авіаційного університету; Навчально-науковий інститут історії та суспільно-гуманітарних дисциплін імені О.М. Лазаревського Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка; Одеський національний політехнічний університетом; Школа адаптивного управління соціально-педагогічними системами; Українська асоціація освіти дорослих; Центр професійної освіти і навчання; Науково-методичний центр ПТО у Харківській області; Науково-методичний центр ПТО у Донецькій області; Міжнародна благодійна організація "Лідер якості".

Зимова школа педагогічної майстерності «Освіта 4.0 та педагогічна досконалість»

Впродовж 7-11 грудня 2020 р. в Українській інженерно-педагогічній академії в рамках проєкту «Зміни факультетів та університетів у 21 столітті», який реалізує Університет імені Масарика за підтримки Чеської агенції розвитку було проведено Зимову школу педагогічної майстерності «Освіта 4.0 та педагогічна досконалість».

Програма зимової школи складалася з 5 он-лайн майстер-класів та дистанційної складової, загальним обсягом 30 годин. Один з майстер-класів

«Застосування методологічних підходів у підготовці дисертацій» проводив д.пед.н., проф. Вадим Лунячек. В рамках його виступу також презентували результати науково-дослідної роботи по темі № 19-01 ДБ «Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності» аспіранти.

До участі в школі зареєструвалося 106 представників освітянської спільноти з Харкова, Миколаєва, Рівного, Києва, Луганщини, Бахмута, Маріуполя, Слав'янська, Кривого Рогу, Дніпра, Одеси, які представляли не лише сектор вищої освіти, а й заклади фахової передвищої, професійної освіти та освіти дорослих.

Також під час майстер-класів Зимової школи учасникам було презентовано найбільш значущі міжнародні проєкти, які реалізовуються за участю академії, а саме:

− Erasmus+ Project PAGOSTE «Нові механізми управління на основі партнерства та стандартизації підготовки викладачів професійної освіти в Україні» (609536-EPP-1-2019-1-DE-EPPKA2-CBHE-SP);

− проєкт Create Creative Entrepreneurs програми Creative Spark Higher Education Enterprise Programme від British Council (EV16047Q8P);

− проєкт UA-2019-088-DO-11420 «Зміни педагогічних факультетів та університетів у 21 столітті» Czech Development Agency;

− проєкт UA-KHINGPED/71863931 з Stiftung der Deutschen Wirtschaft fur internationale Zusammenarbeit GmbH «Підтримка в розвитку міжнародної діяльності, пошуку партнерів за кордоном і підготовки заявок на проєкти»;

− Український Національний моніторинговий комітет Міжнародного товариства інженерної педагогіки (IGIP);

− проєкт «Зміни факультетів та університетів у 21 столітті»,який реалізує Університет імені Масарика за підтримки Чеської агенції розвитку.

Впроваджено наукові або науково-практичні результати проекту шляхом укладання господарчих договорів (створено та передано для використання поза межами організації-виконавця методик)**:**

№ з/п	Передані методики, рекомендації, пропозиції, інші документи; підкреслити прізвища авторів, зазначених у списку виконавців	З них на основі укладеного договору на НТП	Обсяг фінансування, тис. гривень
1.	Лунячек В.Е., Штефан Л.В., Єльникова Г.В., Рубан Н.П., Фесенко Н.С., Тіманюк В.М. Адаптація та передача методики управління якістю освіти в навчальних закладах фізичним особам	№ 19-01(01-18) від 25.01.2019 р.	18
2.	Бакланов О.М., Кулешова В.В, Кошелева Н.Г., Бакланова Л.В., Гаєвий І.О., Бобрікова Ю.С., Киричок О.С., Семенець М.Д. Адаптація та передача методики розробки навчальних планів та програм професійної підготовки фахівців з метою захисту інтелектуальної власності на підприємстві фізичним особам	№ 19-07/(01-51) від 14.03.2019 р.	35,8

3.	Лунячек В.Е., Єльникова Г.В., Рубан Н.П. Адаптація та передача методики управління якістю освіти в навчальних закладах фізичним особам	№ 19-08 (01-06) від 11.03.2019 р.	6
4.	Бакланов О.М., Кулешова В.В, Гаєвий І.О., Бакланова Л.В., Коваленко С.О., Киричок О.С., Семенець М.Д., Мальована В.В., Пушкова О.П. Адаптація та передача методики розробки навчальних планів та програм професійної підготовки фахівців з метою захисту інтелектуальної власності на підприємстві представникам Приватного акціонерного товариства «Металургійний комбінат «Азовсталь»	№ 19-09/479 від 12.03.2019 р.	38,7
5.	Кулешова В.В, Бакланова Л.В., Коваленко С.О., Киричок О.С., Семенець М.Д., Мальована В.В. Адаптація та передача методики розробки навчальних планів та програм професійної підготовки фахівців з метою захисту інтелектуальної власності на підприємстві представникам Державного підприємства «Донецький експертно-технічний центр Держпраці»	№19-10 від 05.04.2019 р.	3,9
6.	Кулешова В.В, Бакланова Л.В., Коваленко С.О., Киричок О.С., Семенець М.Д., Мальована В.В. представникам Державного підприємства "СЕЛИДІВВУГІЛЛЯ"	№ 19-11 від 11.04.2019 р.	2,34
7.	Кулешова В.В, Бакланова Л.В., Коваленко С.О., Киричок О.С., Семенець М.Д., Мальована В.В. Адаптація та передача методики розробки навчальних планів та програм професійної підготовки фахівців з метою захисту інтелектуальної власності на підприємстві фізичним особам	№19-12/01-15 від 16.04.2019 р.	11,7
8.	Бакланов О.М., Бакланова Л.В., Гаєвий І.О., Киричок О.С., Семенець М.Д., Масич В.В., Коваленко С.О., Мальована В.В., Пушкова О.П., Булгакова І.В. Адаптація та передача методики розробки навчальних планів та програм професійної підготовки фахівців з метою захисту інтелектуальної власності на підприємстві фізичним особам та представникам Державного підприємства «Донецький експертно-технічний центр Держпраці»	№19-17/01-50 від 21.06.2019 р. №19-17/1 від 21.06.2019 р.	37,2
9.	Кобилянський Б.Б., Коваленко С.С., Гаєвий І.О. Бакланова Л.В., Киричок О.С., Мальована В.В. Адаптація та передача методики розробки навчальних планів та програм професійної підготовки фахівців з метою захисту інтелектуальної власності на підприємстві преставникам ПРАТ "МК"АЗОВСТАЛЬ	№ 19-18 від 14.08.2019 р.	19,8

10.	Лунячек В.Е., Нечуйвітер О.П., Єльникова Г.В., Рубан Н.П., Фесенко Н.С., Тіманюк В.М. Адаптація та передача методики управління якістю освіти в навчальних закладах фізичним особам та представникам Державного професійно-технічного навчального закладу «Харківське вище професійне училище сфери послуг»	№ 19-20 (01-16) від 13.09.2019 р. та № 19-20/П1 від 16.09.2019 р.	17
11.	Лунячек В.Е. Науковий семінар «Науково-методичні та технологічні основи формування стратегічного плану закладів загальної середньої освіти»	№ 19-22/(01-02) від 07.10.2019 р.	1
12.	Коломієць В.В., Бобрікова Ю.С., Гаєвий І.І., Бакланова Л.В., Киричок О.С., Мальована В.В. Адаптація та передача методики розробки навчальних планів та програм професійної підготовки фахівців з метою захисту інтелектуальної власності на підприємстві фізичним особам	№ 19-23(01-31) від 08.10.2019 р.	24,18
13.	Лунячек В.Е. Науковий семінар «Науково-методичні та технологічні основи проектування внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладі загальної середньої освіти»	№ 19-25/(01-13) від 23.10.2019 р.	5,2
14.	Семенець Д.А., Кулешова В.В., Васильчук Д.П., Бобрикова Ю.С., Кобилянський Б.Б., Гаєвий І.О., Мальована В.В., Булгакова І.В., Коваленко С.О., Киричок О.С. Адаптація та передача методики розробки навчальних планів та програм професійної підготовки фахівців з метою захисту інтелектуальної власності на підприємстві фізичним особам	№19-27(01-50) від 05.11.2019 р.	40,5
15.	Лунячек В.Е., Нечуйвітер О.П., Єльникова Г.В., Рубан Н.П., Фесенко Н.С., Тіманюк В.М., Бондаренко Т.С. Адаптація та передача методики управління якістю освіти в навчальних закладах фізичним особам та представникам Державного навчального закладу «Луганський навчальний заклад професійно-технічної освіти державної служби зайнятості»	№ 19-28/(01-14) від 07.11.2019 р. та № 19-28/П1 від 11.11.2019 р.	15
16..	Бакланов О.М., Михальченко Г.Г., Коломієць В.В., Кулешова В.В., Мальована В.В., Семенець М.Д., Пушкова О.П., Гаєвий І.І., Бакланова Л.В., Булгакова І.І., Киричок О.С. Адаптація та передача методики розробки навчальних планів та програм професійної підготовки фахівців з метою захисту інтелектуальної власності на підприємстві фізичним особам	№19-30(01-41) від 12.11.2019 р.	33
17.	Лунячек В.Е. Науковий семінар «Правовий і економічний всеобуч із оформлення і захисту прав інтелектуальної власності на результати інноваційної діяльності працівників ЗЗСО» для Управління освіти адміністрації Основ'янського району Харківської міської ради	№ 19-31 06.12.2019	0,5

18.	Лунячек В.Е., Нечуйвітер О.П., Штефан Л.В., Рубан Н.П., Фесенко Н.С., Тіманюк В.М. Адаптація та передача методики управління якістю освіти в навчальних закладах фізичним особам та Відділу освіти, сім'ї, молоді та спорту Диканської РДА, ДНЗ «Регіональний центр професійної освіти будівельних технологій Харківської області»	№ 20-02/(01-08) від 15.01.2020 р., та № 20-02/П1 від 23.01.2020 р. та № 20-02/П2 від 22.01.2020 р.	11
19.	Кулешова В.В., Бакланов О.М., Коломієць В.В. Мальована В.В., Гаєвий І.І., Бакланова Л.В., Бобрикова Ю.С., Киричок О.С. методики розробки навчальних планів та програм професійної підготовки фахівців з метою захисту інтелектуальної власності на підприємстві фізичним особам	№ 20-05(01-40) від 29.01.2020 р. Адаптація та передача	30
20.	Лунячек В.Е., Нечуйвітер О.П., Бондаренко Т.С. Адаптація та передача методики використання хмарних технологій в управлінні навчальним процесом	№ 20-07/(01-25) від 11.02.2020 р.	11,25
21.	Лунячек В.Е., Нечуйвітер О.П., Єльникова Г.В., Рубан Н.П., Фесенко Н.С., Тіманюк В.М., Бондаренко Т.С. Адаптація та передача методики управління якістю освіти в навчальних закладах фізичним особам та представникам Комунального закладу «Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості», Балаклійського міжшкільного навчально-виробничого комбінату Балаклійської районної ради Харківської області, Харківського центру професійно-технічної освіти державної служби зайнятості	№ 20-33/01від 14.09.2020 р., № 20-33/П1 від 18.09.2020 р., № 20-33/П2 від 18.09.2020 р., № 20-33/П3 від 18.09.2020 р.	6
22.	Лунячек В.Е., Рубан Н.П., Тіманюк В.М. Адаптація та передача методики оформлення об'єктів інтелектуальної власності соціальної сфери	№ 20-34/(01-26) від 15.09.2020 р.	11,7
23.	Лунячек В.Е., Нечуйвітер О.П., Бондаренко Т.С. Адаптація та передача методики використання хмарних технологій в управлінні навчальним процесом	№ 20-35/(01-21) від 16.09.2020 р.	9,45
24.	Лунячек В.Е., Нечуйвітер О.П., Єльникова Г.В., Рубан Н.П., Фесенко Н.С., Черненко Ю. Адаптація та передача методики управління якістю освіти в навчальних закладах фізичним особам та представникам Балаклійського міжшкільного навчально-виробничого комбінату Балаклійської районної ради Харківської області, Люботинського професійного ліцею залізничного транспорту, Регіонального центру професійної освіти електротехнічних, машинобудівних та сервісних технологій Харківської області	№ 20-54/01-05 від 13.11.2020 р., № 20-33/П1 від 23.11.2020 р., № 20-54/П2 від 18.11.2020 р. та № 20-54/П3 від 19.11.2020 р.	9
	Всього:		**398,22**

Заключено, профінансовано *за рахунок* № 19-01 ДБ «Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності»:

1. Договір № 87-П від 27.05.2019 р. про надання послуг щодо виявлення громадської думки за результатами соціологічного опитування (код ДК 021:2015–79320000–3). УІПА разом з соціологами Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна провели соціологічне дослідження «Інтелектуальна власність очима освітян» з метою оцінити ставлення освітянської спільноти Харкова до інтелектуальної власності.
2. Договір № 87 от 16.04.2020 р. сертифікат учасника, програма конференції збірка тез матеріалів ІІ Міжнародного науково-практичного WEB-форум «Розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя» (код ДК 021:2015 – 22450000-9 Друкована продукція з елементами захисту).
3. Договір № 107 от 22.06.2020 р. переклад з української на англійську мову тексту монографії у обсязі 6 умовно друкованих аркушів (код ДК 021:2015–979530000-8 Послуги з письмового перекладу).
4. Договір № 266 від 16.12.2020 року про надання послуг з виготовлення макету, а саме (верстка, редагування, технічне редагування, дизайн обкладинки) монографії «Компетентнісний вимір професійного розвитку працівників освіти в сфері інтелектуальної власності» монографія/ В.Е.Лунячек, Н.П.Рубан, А.М.Бровдій та ін..;за аг.ред. В.Е.Лунячека., та передача замовнику результатів в електронному вигляді (ДК 021:2015 Код – 7982000-8).

ДОДАТОК А

«ДОВІДКИ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ»

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені Г.С. СКОВОРОДИ

вул. Алчевських, 29, м. Харків, 61002, тел. (057) 700-35-23, факс (057) 700-69-09
e-mail: rector@hnpu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125585

Від _____ № _____

На № _____ від _____

Довідка

про впровадження результатів науково-дослідної роботи № 19-01 ДБ

«Теоретико - методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності»

від 05. 01. 2021 р. № 11

Розвиток освітніх систем сприяло формуванню фахівців нового покоління, що генерують сьогодні численні інтелектуальні продукти, які, в свою чергу, потребують відповідної охорони, захисту відповідних авторських прав. Разом із тим, спроможність працівників освіти забезпечити дотримання відповідних процедур знаходиться на низькому рівні й потребує розвитку у них відповідної компетентності в процесі підвищення кваліфікації.

Представлені науковій спільнотірезультати науково-дослідної робота № 19-01 ДБ «Теоретико - методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності», яка виконанав Українській інженерно-педагогічній академії направлені на вирішення цього важливого наукового-практичного завдання.

Результати НДР№ 19-01 ДБ «Теоретико - методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності»було впроваджено в діяльність Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Вони використовувалися в процесіпідвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників університету. Частина наукових результатів взята до уваги для використання в навчальному процесі підготовки майбутніх вчителів, зокрема це факторно-

критеріальна модель «Оцінки рівня сформованості компетентності випускника закладу вищої освіти в сфері інтелектуальної власності». Окрему увагу привертають вперше систематизовані авторами матеріали щодо забезпечення академічної доброчесності учасників освітнього процесу в університеті, які теж активно використовувалися в практичній діяльності ХНПУ імені Г.С.Сковороди.

Усе зазначене сприяло формуванню професійної компетентності науково-педагогічних працівників ХНПУ імені Г.С.Сковороди в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності та поліпшило сформованість відповідної компетентності у майбутніх учителів – випускників університету.

Проректор з наукової,
інноваційної і міжнародної діяльності Світлана Бережна

УКРАЇНА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
вул. Клочківська, 99, м. Харків, 61058, тел./факс: +38 057 705-23-01
E-mail: office.rector@khdafk.com, *веб-сайт*: khdafk.kh.ua Код ЄДРПОУ 02928261

30.12.2020 № 954/01-19
на № _____ від _____

Довідка
про впровадження результатів науково-дослідної роботи № 19-01 ДБ
«Теоретико - методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності»

від 30.12.2020 р. №954/01-19

Діяльність працівника освіти безпосередньо пов'язана із використанням інноваційних технологій, їх створенням та запровадженням у освітній процес. З огляду на це, важливим є формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності, яка є складовою інтегральної компетентності працівника освіти.

Результати науково-дослідної роботи «Теоретико - методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності» колективу авторів Української інженерно-педагогічної академії мають практичну цінність і впроваджено в діяльність Харківської державної академії фізичної культури, а саме: проводиться підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників у сфері інтелектуальної власності шляхом трансферу технологій, на основі розроблених авторами дослідження методик, алгоритмів, програм; відбувається охорона і захист прав інтелектуальної власності на інноваційні, методичні та наукові розробки як науково-педагогічних працівників, так і студентів академії. Матеріали дослідження використані також в процедурах забезпечення академічної доброчесності учасників освітнього процесу. Управління інтелектуальною власністю в академії здійснюється відповідно до запропонованого авторами алгоритму управління.

Проректор
з науково-педагогічної
роботи Марина КОРОЛЬОВА

Світлана Стадник
0956090098

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ
61166, м. Харків, пр. Науки, 9-А, тел. (057) 702-03-04, факс: (057) 702-07-17
E-mail: post@hneu.edu.ua, http://www.hneu.edu.ua

№ 30/86-48-199 від 30.12.2020

На № _____ від _____

Довідка
про впровадження результатів науково-дослідної роботи № 19-01 ДБ
«Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності»

Професійний розвиток працівників освіти в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності є однією з умов інноваційного розвитку освіти в умовах розбудови економіки знань. Саме тому побудова індивідуальної траєкторії професійного розвитку науково-педагогічних працівників у цій сфері та формування у них відповідної компетентності є нагальною потребою часу.

Виконана в Українській інженерно-педагогічній академії науково-дослідна робота № 19-01 ДБ «Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності» була направлена на вирішення цього важливого наукового й практичного завдання. Її результати впроваджено в діяльність Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, зокрема, під час підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, на основі розроблених авторами дослідження технологій, методик, алгоритмів, програм тощо. Особливий інтерес викликає розроблена авторами на засадах кваліметричного підходу факторно-критеріальна модель «Оцінки рівня сформованості компетентності науково-педагогічних працівників ЗВО в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності». Матеріали дослідження використані також в процедурах забезпечення академічної доброчесності учасників освітнього процесу в університеті.

Використання результатів представленого дослідження сприяло формуванню у працівників університету компетентності в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

Заступник керівника
(проректор
з науково-педагогічної роботи) Володимир ЄРМАЧЕНКО

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ
№02071211

ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМ. ФЕРЕНЦА РАКОЦІ ІІ

90202 Україна, м. Берегово, пл.Кошута №6, А/с: 33. тел./факс (8-031-41)2-34-62,тел.:4-29-68
foiskola@kmf.uz.ua
www.kmf.uz.ua

II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

90202 Ukrajna, Beregszász, Kossuth tér 6, Pf.33. tel./fax (00-380-3141)2-34-62, tel.: 4-29-68
foiskola@kmf.uz.ua
www.kmf.uz.ua

Довідка
про впровадження результатів науково-дослідної роботи № 19-01 ДБ «Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності»
від 29.12.2020 р. № 218/2020

У зв'язку зі змінами в нормативно-правовому регулюванні питань підвищення кваліфікації працівників освіти, особливої актуальності набуває теоретико-методичне обґрунтування процесу його здійснення шляхом формування індивідуальних траєкторій їх розвитку на основі створених компетентнісних моделей фахівця. Важливою складовою цих моделей в умовах інноваційного розвитку освіти є підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності, що зумовлено низьким рівнем знань, умінь і навичок педагогів у цій сфері. Вирішення цієї проблеми є надзвичайно актуальним і для підготовки майбутніх учителів.

Отримані науковцями Української інженерно-педагогічній академії результати дослідження, проведеного в межах науково-дослідної роботи № 19-01 ДБ «Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності», спрямовані на вирішення цього важливого наукового-практичного завдання.

Результати наукової роботи були впроваджені в навчальний процес та в процес підвищення кваліфікації працівників Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II. Особливої уваги заслуговують представлені авторами компетентнісні моделі педагогічних працівників та випускників закладів вищої освіти у сфері охорони та захисту інтелектуальної власності, а також процедури вимірювання сформованості вказаної компетентності засобами кваліметрії.

Варто також відмітити всебічне використання у діяльності науково-педагогічних та педагогічних працівників інституту результатів дослідження щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти на інституційному рівні.

Вказане вище сприяло формуванню професійної компетентності науково-педагогічних працівників Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності і, відповідно, підвищило рівень сформованості зазначеної компетентності у випускників інституту.

Проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків Дюло Фодор

УКРАЇНА
ХАРКІВСЬКА МІСЬКА РАДА ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ
АДМІНІСТРАЦІЯ ОСНОВ'ЯНСЬКОГО РАЙОНУ

УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ

просп. Московський, 38,
м. Харків, 61001

тел./факс (057)725-27-91 e-mail kh.uoa.pr@ukr.net Код ЄДРПОУ 02146280

31.12.2020 № 01-09/2439-20

Довідка

про впровадження результатів науково-дослідної роботи № 19-01 ДБ

«Теоретико - методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності»

від 31.12.2020 р. № 01-09/2439-20

Реалізація Концепції Нової української школи стимулювала вчителів і керівників освіти до створення численних інноваційних продуктів, що в свою чергу поставило на порядок денний питання охорони і захисту їх інтелектуальних напрацювань. Разом із тим, спроможність працівників системи загальної середньої освіти забезпечити дотримання відповідних процедур знаходиться на низькому рівні.

Результати науково-дослідної роботи № 19-01 ДБ «Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності», яка виконана в Українській інженерно-педагогічній академії, дозволили суттєво поліпшити професійну компетентність учителів Основ'янського району м.Харкова та керівників закладів загальної середньої освіти у сфері охорони і захисту прав

інтелектуальної власності. Працівники освіти району систематично беруть участь у підвищення кваліфікації з питань охорони і захисту прав інтелектуальної власності шляхом використання процедури трансферу технологій, на основі розроблених авторами дослідження технологій, методик, навчальних програм тощо. Відбувається робота з охорони і захисту прав інтелектуальної власності на інноваційні, методичні та інші розробки працівників освіти району. Розроблені авторами матеріали щодо процедур дотримання академічної доброчесності використані при створенні систем внутрішнього забезпечення якості освіти в ЗЗСО району. Управління процесами охорони і захисту прав інтелектуальної власності працівників освіти Основ'янського району м. Харкова здійснюється відповідно до запропонованого авторами дослідження алгоритму управління.

Усе зазначене сприяло формуванню професійної компетентності керівників освіти і педагогічних працівників Основ'янського району м.Харкова в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності та поліпшило сформованість у них відповідної компетентності.

Начальник управління освіти О.С.НИЖНИК

У К Р А Ї Н А

ХАРКІВСЬКА МІСЬКА РАДА
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ

АДМІНІСТРАЦІЯ ХОЛОДНОГІРСЬКОГО РАЙОНУ

УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ

вул. Ярославська, 10, м. Харків, 61052 тел. +38 (057) 712-30-83, факс +38 (057) 712-30-83
E-mail: hlg_uo_kh@ukr.net, сайт: hlg-uo.edu.kh.ua, код ЄДРПОУ 02146305

від 31.12.2020 р. № 01-26/2027/20

Довідка

про впровадження результатів науково-дослідної роботи № 19-01 ДБ

«Теоретико - методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності»

Реформування системи освіти в України в межах Концепції Нової української школи стимулювало педагогічних працівників до створення інноваційних продуктів у процесі професійної діяльності. Разом із тим, як показала практика надзвичайно актуальним стало питання захисту їх інтелектуальних напрацювань, що потребує формування відповідної компетентності, як складової інтегральної компетентності педагогічного працівника.

Результати науково-дослідної робота № 19-01 ДБ «Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності», що виконана в Українській інженерно-педагогічній академії, суттєво вплинули на процеси формування професійну компетентність учителів Холодногірського району м.Харкова та керівників закладів загальної середньої освіти у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Працівники освіти району регулярно беруть участь у підвищення кваліфікації з питань охорони і захисту прав інтелектуальної власності шляхом використання процедури трансферу технологій в УІПА. Усталеною практикою є проведення консультацій на зазначену тематику для педагогічних працівників району. Педагогічною спільнотою району також активно використовуються напрацювання щодо забезпечення академічної доброчесності в ЗЗСО району.

Усе зазначене сприяло формуванню професійної компетентності педагогічних працівників Холодногірського району м. Харкова в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності та сприяло формуванню у них у них відповідної компетентності.

Начальник Управління освіти В.В. КОРОСТЕЛЬОВ

Довідка
про впровадження результатів науково-дослідної роботи № 19-01 ДБ
«Теоретико - методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності»

від 04.01.2021 р. № 01-63/4

Реалізація Концепції Нової української школи стимулювала вчителів Харківської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів №66 до створення інноваційних продуктів, що актуалізувало питання охорони та захисту їх інтелектуальних напрацювань. Це обумовило необхідність формування у них відповідної компетентності в процесі підвищення кваліфікації.

Результати науково-дослідної робота № 19-01 ДБ «Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності», яка виконана в Українській інженерно-педагогічній академії, дозволили суттєво поліпшити професійну компетентність учителів Харківської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів №66 у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Вчителі систематично беруть участь у підвищення кваліфікації з питань охорони і захисту прав інтелектуальної власності шляхом використання процедури трансферу технологій, на основі розроблених авторами дослідження технологій, методик, навчальних програм тощо. Відбувається робота з охорони і захисту прав інтелектуальної власності на інноваційні, методичні та інші розробки педагогічних працівників ХСШ№66. Розроблені авторами матеріали щодо процедур дотримання академічної доброчесності використані при створені систем внутрішнього забезпечення якості освіти в школі.

Усе зазначене сприяло формуванню професійної компетентності педагогічних працівників ХСШ№66 в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності, що суттєво вплинуло на їх індивідуальні траєкторії професійного розвитку.

Директор Н.М. Подшивалова

Довідка

про впровадження результатів науково-дослідної роботи № 19-01 ДБ «Теоретико - методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності»

від 30.12.2020 р. № 179

Комунальний заклад « Харківська гімназія №169 Харківської міської ради Харківської області » реалізує низку інноваційних проектів, в тому числі й науково-педагогічний проект «Інтелект України». Зазначене актуалізувало питання охорони та захисту інтелектуальних напрацювань учасників проекту, в тому числі педагогічних працівників гімназії №169. У зв'язку з цим виникла необхідність формування у вчителів відповідної компетентності в процесі підвищення кваліфікації.

Результати науково-дослідної робота № 19-01 ДБ «Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти у сфері інтелектуальної власності», яка виконана в Українській інженерно-педагогічній академії, дозволили сформувати у педагогічних працівників гімназії № 169 компетентність у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Вчителі та адміністрація закладу беруть участь у підвищення кваліфікації з питань охорони і захисту прав інтелектуальної власності шляхом використання процедури трансферу технологій. У процесі підвищення кваліфікації використовуються розроблені виконавцями НДР № 19-01 ДБ технології, методики, навчальні програми. У гімназії №169 використовуються також матеріали щодо процедур дотримання академічної доброчесності.

Усе зазначене сприяло формуванню професійної компетентності педагогічних працівників Харківської гімназії №169 в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

Директор ХГ №169 О.Ф Щербаков